Tipold Özséb

VILÁG-TÖRTÉNELMI

HELYEK ZSEBSZÓTÁRA

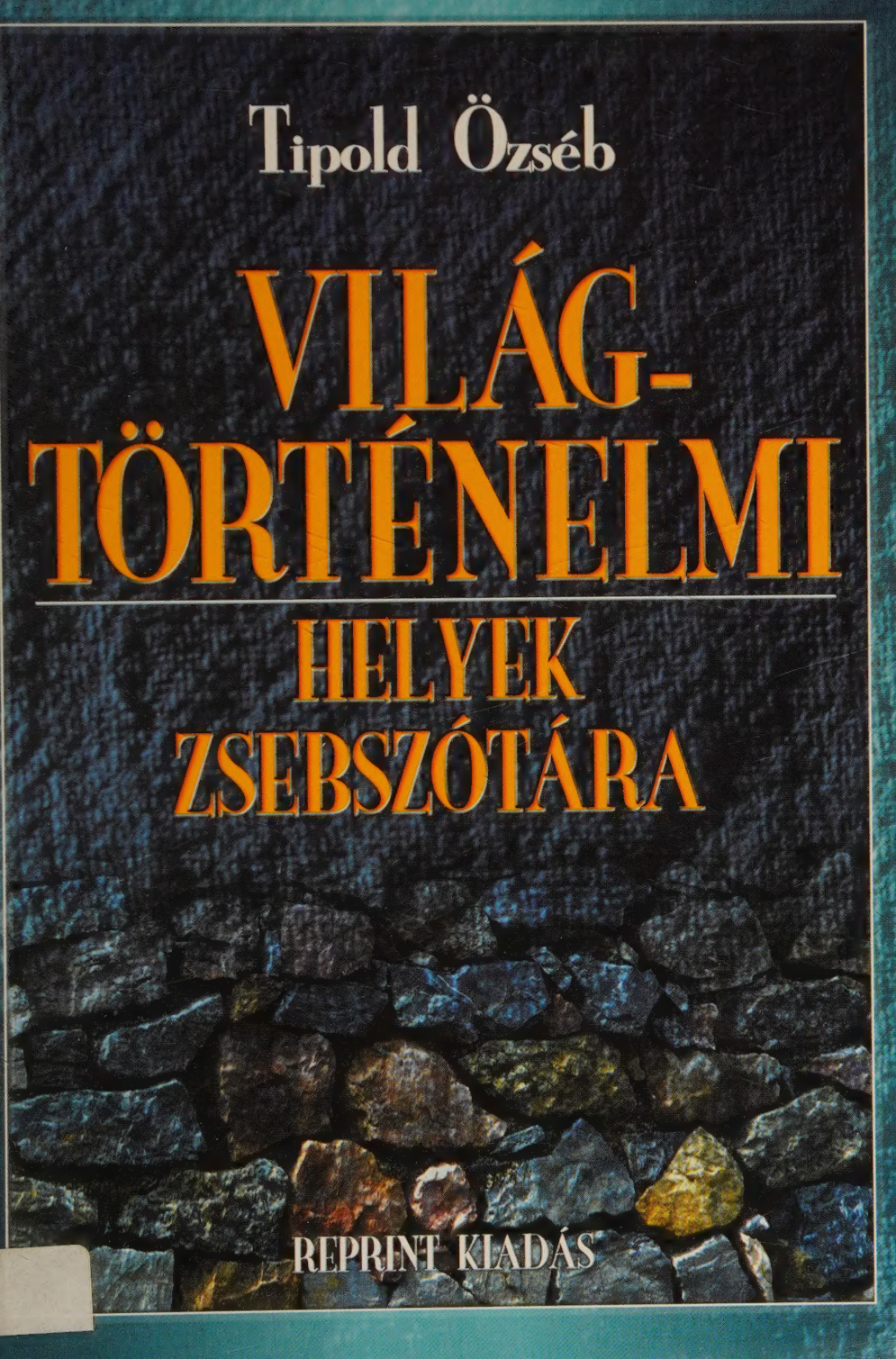

REPRINT KIADÁS

Tipold Özséb

VILÁGTÖRTÉNELMI HELYEK ZSEBSZÓTÁRA

Tipold Özséb

VILÁGTÖRTÉNELMI HELYEK ZSEBSZÓTÁRA

Reprint kiadás

Tipold Özséb

VILÁGTÖRTÉNELMI HELYEK ZSEBSZÓTÁRA

Reprint kiadás

Eredeti kiadás: 1870 Pécs, megjelent ifj. Madarász Endrénél

A könyv eredeti címe:

VILÁGTÖRTÉNELMI HELYEK ZSEBSZÓTÁRA

Különös tekintettel hazánkra

Tanodai és magán használatra

zirc–ciszterci r. áldozár s a pécsi kath.főgymnasiumban

a történelem s földrajz ny. r. tanára.

PÉCS.

Nyomtatott ifj. Madarász Endrénél, 1870.

ISBN 963 375 083 0

Anno kiadó

Felelős kiadó az Anno Bt. vezetője

Készült a Megapress 2000 Kft. nyomdájában

Felelős vezető: Kerekes Ferenc

ELŐSZÓ.

Mindazok, kik a történelemmel akár a tanári pályán, akár magánéletben kedvtöltésből vagy hivatásszerüleg foglalkoztak, tapasztalták, hogy az események emlékezetben tartására, azok tiszta s világos áttekintésére legczélszerübb mód az, ha az események csoportosittatnak a szerint, amint vagy ugyanazon időben, vagy ugyanazon helyen történtek. Ezen egyetemes tapasztalat és meggyőződés ad fontosságot a kortani (chronologiai) tábláknak, történelmi naplóknak, történelmi és földrajzi szótáraknak.

E csoportosítás általán elismert czélszerüsége lebegett szemem előtt, midőn a történelmi nevezetességü helyeket s az egyes helyeken történt eseménye-

ket összejegyezni, a helyneveket betürendbe szedni és fok alá helyezni magamat elhatároztam. Annyival is inkább, minthogy az eddig megjelent külföldi történelmi és földrajzi lexikonok hazánk eseményeiés helyeivel mostohán foglalkoznak, a magyarban megjelent történelmi zsebszótárok pedig a külföldi eseményeket mellőzve egyedül a magyar történelmet karolják föl: azt hiszem, hogy némi hézagot pótolok s jó szolgálatot teszek a tanuló ifjuságnak s általán a történelmet kedvelő t. közönségnek, midőn kezébe oly könyvet adok, melyben a nevezetesebb külföldi és különösen a hazai történelmi nevezetességü helyek az ott lefolyt eseményekkel együtt egész a jelenkorig föllelhetők.

Szem előtt tartva a czélt, következőleg véltem azt a legczélirányosabban eszközölni.

A helynevek mellé azok szélességi és hosszusági fokait csatoltam. Ugyanis a rendesen közkézen forgó hiányos iskolai térképeken igen sok történelmi nevezetességü helynév csak nehezen, sok időpazarlással vagy épen nem is lelhető föl. Ismervén azonban a szélességi és hosszusági fokokat, azok helye

azonnal megtalálható, mi által nemcsak igen sok idő kiméltetik meg, hanem az is eszközöltetik, hogy az események mintegy az illető helyhez köttetnek, s a történelem tanulása könnyüvé s egyszersmind eredményessé is tétetik.

A források, melyekből a szélességi és hosszúsági fokok följegyeztettek, következők: Haraszthy „Éjszakamerikai utazása," Hunfalvy földrajza, Marbach természettani, Ritter földrajzi és statistikai lexikona és Molnár csillagászata; azon helyekre nézve pedig, melyek ezekben följegyezve nem voltak, Spruner, Stieler és Wedell történelmi nagy térképeiket vettem irányadókúl.

Az eseményekre nézve a kortani rendet tartottam legjobbnak. Ezért a betürendben följegyzett helynevek mellett az események időrendben vannak megemlítve és pedig nemcsak a politikai események, hanem a tudományt vagy müvészetet érdeklő nevezetesebb mozzanatok is.

Forrásokúl használtam e nemben: Becker, Schöppner és Weber egyetemes, — Fessler Aurél, Horváth Mihály, Kerékgyártó Árpád és Szalai László

magyar történelmeiket, Németh és Oettinger történelmi zsebszótárait, Pesty Frigyes „Világtörténelem napjai“ czimü munkáját és még föleg a tankönyveket u. m. Pütz, Somhegyi és Vaszary egyetemes, — Ribáry magyar történelmi tankönyveiket, hogy a tanuló ifjuság e közönségesen használtatni szokott tankönyvekben előfordúló helyeket föllelhesse, továbbá sok más folyó iratot, melyekből évek óta gyüjtém a szükséges adatokat.

A források leglelkiismeretesebb fölhasználása mellett s több évi fáradozásom daczára is meg vagyok győződve, hogy müvem, mint minden emberi mü nem nélkülöz javítandó helyeket. Sok esemény helye és ideje még ma is vita tárgya, soknál biztos adatokat csak az illető hely megtekintése nyújthathatna, végre az ily munkánál, mely föleg mások tekintélyén alapszik, egy-két helyre nézve nem tévedni majd teljes lehetetlenség. Ez okból mig egyrészt nem hizelgek magamnak, mintha müvem az első hiány s a legégetőbb szükség kielégítésénél többre igényt tarthatna, másrészt tisztelettel fölkérem az ügy barátait, hogy barátságos utbaigazításaikat és

netán okmányokkal igazolható javításaikat velem közölni szíveskedjenek, hogy azokat adandó alkalomkor fölhasználhassam.

Pécsett, 1870. okt. 30-án.

A SZERZŐ.

Rövidítések :

ang.	=	angol.
ápr.	=	április.
áug.	=	augusztus.
br.	=	báró.
bv.	=	bányaváros.
cs	=	császár v. császári
d.	=	dél, déli v. délre.
dec.	=	deczember.
dep.	=	departement.
d. k.	=	dél-kelet.
d. ny.	=	dél-nyugot.
é.	=	éjszak.
é. k.	=	éjszak-kelet.
é. ny.	=	éjszak-nyugot.
f.	=	falu.
feb.	=	február.
fhg.	=	főherczeg.
fly.	=	folyó.
fr.	=	franczia.
gr.	=	gróf.
h.	=	hosszuság.
hg.	=	herczeg.
ján.	=	január.
jún.	=	június.
júl.	=	július.
k.	=	a világtájnál kelet, keletre, vagy keleti.
k.	=	király v. királyi.
kath.	=	katholikus.
l.	=	lásd.
lgy.	=	lengyel.
loth.	=	lotharingi.
m.	=	magyar.
máj.	=	május.
már.	=	márczius.
mv.	=	mezőváros.
n.	=	német.
nhg.	=	nagyherczeg.
nov.	=	november.
nv.	=	nagyvezér.
ny.	=	nyugot v. nyugoti.
okt.	=	október.
or	=	orosz.
osztr.	=	osztrák.
p.	=	puszta.
port.	=	portugáli.
pr.	=	porosz.
prot.	=	protestáns.
r.	=	római.
sep.	=	szeptember.
sp.	=	spanyol.
sz.	=	a foknál szélesség
sz.	=	szent.
szg.	=	sziget.
sz. k. v.	=	szabad kir. város.
tb.	=	tábornok.
v.	=	város.
vf.	=	választó-fejedelem
vm.	=	vármegye vagy vármegyében.

A. = Alsó.
F. = Felső.
L. = Lásd.
N. = Nagy.
Sz. = Szent.

Jegyzet.

A hosszuságnál a ferrói délkör vétetett föl elsőnek s 360°-ig számittatik.

Az éjszaki szélességet csak „sz.“ jelezi, mig a déli szélességnél a „déli“ szó eléje van téve.

Az évszámoknál csak a „Kr. e.“ tétetik ki különösen, s hol ez elé nem fordul, a „Kr. u.“ értendő.

A.

Aachen Poroszországban a hasonnevű kerület fővárosa, a sz. 50° 46′ 34″ a h. 23° 44′ 17″ alatt. — A rómaiak korában „Aquisgranum“ név alatt fordul elé. — 813—1558-ig a n. császárok koronázási helye. — 813. nov. 16-án N. Károly cs. fiát, Jámbor Lajost itt koronáztatja. — 814. ján. 28-án itt hal meg N. Károly frank cs. és itt is van eltemetve. — Itt koronáztatnak: 983. dec. 25-én III. Ottó, — 1138. máj. 18-án III. Konrád, — 1152. már. 9-én I. Rőtszakállu Frigyes, — 1273. okt. 28-án I. Habsburgi Rudolf, — 1292. júl. 1-én Nassaui Adolf, — 1298. áug. 24-én I. Albert, — 1314. nov. 26-án V. Bajor Lajos, — 1376. jún. 21-én Venczel cseh k. — 1414. nov. 8-án Zsigmond m. k. — 1486. ápr. 9-én I. Miksa, — 1520. okt. 23-án V. Károly, — 1531. ján. 11-én I. Ferdinánd. — 1668 ján. 28-án szövetség Anglia, Svedia és Hollandia közt Francziaország hódítási vágya ellen: — máj. 2-án békekötés XIV. Lajos fr. és II. Károly sp. k. közt, mely szerint Spanyolország Franche-Comte-ot visszakapja, Francziaország pedig foglalmányait Németalföldön meg-

tartja. — 1748. okt. 18-án béke Franczia-, Angol-, Spanyolország, Sardinia, a németalföldi államok, a modenai hg. a genuai köztársaság és a m. királynő, Mária Terézia közt. — 1790. júl. 6-án közelében hal meg Elliot György Ágoston, a legnagyobb ang. hősök egyike. — 1814. ján. 16-án Czernicseff or. tb. megszállja. — 1818. sep. 30 — nov. 21-ig fejedelmi congressus; — okt. 9-én a congressuson jelenvolt fejedelmek elhatározzák, hogy a megszálló seregek Franczia országból kivonassanak. — 1830. sep. 1-én lázas mozgalmak. — 1848. ápr. 16-án békétlenségek és véres összeütközés a katonasággal.

Aarau v. Schweizban, Argau-cantonban, a sz. 47° 23′ 31″ a h. 25° 39′ 20″ alatt. — 1712. júl. 20-án az unterwaldeniek és berniek közt ütközet; — áug. 11-én béke a schweizi kátholikusok és protestánsok közt. — 1798. feb. 1-én az „örök frigy“ megujittatik és szabad ég alatt esküvel megerősittetik. — 1830. dec. 6-án fölkelés, melyben a demokraták győznek. — Itt hal meg: 1832. okt. 8-án Rengger, tudor és sorsáról hires utazó, ki Paraguayban hosszasan volt fogságban és 1848. jún. 27-én Zschokke Henrik, bölcselmi, történet- és regényiró.

Abauj vm. Magyarországban, a tiszáninneni kerületben. — A nikolsburgi béke szerint Bethlen Gábor birtokába kerül. — 1672-ben az elégületlenek elárasztják.

Abaujvár f. Abauj vm. a sz. 48° 48′ a h. 39° 10′ alatt. — Vára, melyet Aba Samu királyunk épitett, romokban hever. — Itt fogadtatik I. Endre királyunk

a m. rendek által, midőn Oroszországból a trón elfoglalására az országba érkezik. — 1107-ben a testvére ellen pártütő Álmos m. hg. lgy. csapatokkal foglalja el.

Abensberg v. Bajorországban, a sz. 48° 41′ a h. 29° 35′ alatt. — E város mellett 1809. ápr. 20-án I. Napoleon fr. cs. az osztr. seregeken győzedelmeskedik.

Abo v. a Botni-öbölben, a Finn-öböl é. ny. partján, a sz. 60° 26′ 58″ a h. 39° 57′ 7″ alatt. — 1540-ben alapittatik egyeteme, mely 1827-ig állott fön. — Nevezetes az 1743. áug. 17-iki békéről, mely Orosz- és Svédország közt köttetett Oroszország előnyére. — 1839. nov. 8-án Reguly Antal, m. tudományos utazó, ide érkezik.

Abrudbánya bv. Erdélyben, Fehér vm. a sz. 46° 14′ a h. 40° 46′ alatt. — 1849. máj. 9-én Janku oláh népvezér Hatvani Imrét a Klein vezérlete alatti halálfős n. legio hősiessége daczára megveri, mire a kiegyenlítésben fáradozott Drágos követ fajrokonai által 3000 magyarral együtt embertelenül fölkonczoltatik; — máj. 19-én Hatvani Imre, ki e várost máj. 16-án elfoglalta, Janku által, midőn e várost elhagyná, megtámadtatik és megveretik. Az oláhok kegyetlenkedése megujul; — jún. 11. és 13-án Kemény Farkas honvéd ezredes az oláhokat itt két izben megveri; — jún. 16-án azonban Kemény F. Janku támadásait lőszer és élelem hiánya miatt kiállani nem birván, e várost elhagyni kényszerül.

Abukir f. A.-Egyptomban, a sz. 32° a h. 48° alatt. — 1798. áug. 1. és 2-án Nelson ang. admi-

rál a fr. hajóhadat itt leveri. — 1799. júl. 24-én a francziák az angolokat megverik. — 1801. már 8-án ismét csata köztük.

Accon, Acre vagy **Ptolomais** v. Palaesztina ny. részén, a sz. 32° 57′ a h. 52° 47′ alatt. — 1104. már. 24-én a keresztesek elfoglalják. — 1187-ben a tiberiási győzelem után a törökök birtokába kerül. — 1190. nov. 19-én itt keletkezik a n. lovagrend. — 1191. júl. 12-én I. Rőtszakállu Frigyes n. cs. (ki utközben elhalt,) I. Oroszlánszivű Richárd ang. és II. Fülöp fr. k. egyesített seregei hosszas ostrom után beveszik. — 1200. nov. 24-én itt hal meg Possenheimi Wolpot Henrik, a n. lovagrend nagymestere. — 1213. jún. 28-án VII. Dicső Lipót osztr. hg. e város ostrománál fényes győzelmet nyer a száráczénok fölött. Ez alkalommal fehér ruhája annyira megázott az ellenség vérétől, hogy csak azon körvonal maradt fehér, melyet öve födött. — 1228. ápr. 1-én II. Frigyes n. cs. hajóhadával itt kiköt. — 1258. jún. 24-én a velenczeiek és genuaiak közt tengeri ütközet. — 1291. máj. 18-án Kalil Ascraf egyptomi zultán Villiers János, a johannita rend nagymesterének vitézsége daczára rohammal beveszi; — júl. 18-án ütközet Kalil egyptomi zultán és a templomosok közt. — 1799-ben Buonaparte Napoleon sikertelenül ostromolja. — 1832. máj. 27-én Ibrahim, az egyptomi alkirály fia rohammal beveszi.

Achaguas v. Dél-Ámerikában a sz. 8° 30′ a h. 310° alatt. — 1819. ápr. 15-én ütközet Bolivár és a spanyolok közt.

Achalzik v. Ázsiai-Törökországban. — 1828. áug. 21-én ütközet az oroszok és törökök közt; — áug. 25-én Paskiewics or. tb. rohammal beveszi. — 1853. nov. 25-én a törökök az oroszok által megveretnek.

Ács f. Komárom vm. a sz. 47° 40′ 15″ a h. 35° 35′ 55″ alatt. — 1848. júl. 2-án véres csata, melyben az osztr. és m. seregek egymás ellen hősiesen küzdenek. — 1849. júl. 11-én nagy csata a m. és cs. seregek közt; — sep. 3-án Klapka György m. tb. az itteni sánczokat megszállja. (Különben l. Komárom.)

Actium hegyfok Hellas é. ny. részén, a sz. 39° a h. 38° 45′ alatt. — Kr. e. 31. sep. 2-án ütközet Antonius és Octavius közt, melyben a szerencse az utóbbinak kedvez; — sep. 9-én azon 100 ezer főből álló sereg, mely a két vetélytárs közti küzdelmet tétlenül nézte, föltétlenül megadja magát a győztesnek.

Adda fly. Schweizban, Graubünden-cantonban ered, Como- és Lecco-tavakon keresztül folyván, a Ticinus és Ollius torkolatai közt ömlik balról a Póba. — Nevezetes a partjain 490 áug. 11-én vivott ütközetről melyben N. Theodorik Odoacert leveri.

Adrinápoly, Drinápoly vagy **Hadrianopolis**, v. Rumelia közepén, a Fekete-tengertől ny. a sz. 41° 41′ 27″ a h. 44° 15′ 18″ alatt. — 323 júl. 3-án Licinius keleti császárt N. Constantin, — 378. áug. 8-án Valens keleti császárt a hunok és góthok itt győzik le. (Valens halála.) — 914. sep. 1-én Simeon bolgár fejedelem elfoglalja és 917. áug. 6-án közelében Phocas

görög vezért megveri. — 970 körül Bardas görög vezér a magyarokat veri meg. — 1205. ápr. 14-én I. Balduin első latin cs. és a velenczeiek a görögök és bolgárok részéről vereséget szenvednek. Balduin a bolgárok fogságába esik, kik kezeit és lábait levágván, egy kősziklán hagyják elhalni. A sereg romjaival Dandolo velenczei doge visszavonul. — 1361-ben a törökök elfoglalják, s ezen évtől kezdve 1453-ig a török zultán székhelye. — 1451. feb. 9-én itt hal meg II. Murad, a fényes tehetségű és tudománypártoló török zultán. — 1685-ben Tököly Imre itt tartatik fogva. — 1717. okt. 28-án II. Rákóczy Ferencz Gallipoliból ide érkezik. — 1829. áug. 20-án Diebics or. tb. megszállja; — sep. 14-én békekötés Orosz- és Törökország közt.

Aegates szigetek: **Levanzo, Favignano** és **Maretimo**, Sicilia ny. partján, a sz. 38° a h. 30° alatt. — Kr. e. 242. már. 10-én Lutatius Catulus r. consul a carthagói hajóhadat itt megsemmisíti.

Aeginos szg. Kis-Ázsiában, Aeolistól ny. a sz. 39° a h. 44° 30′ alatt. — Kr. e. 413-ban Konon a spartai hajóhadon fényes győzelmet viv ki.

Aegos-Potamos fly. a Márvány-tenger ny. oldalán ömlik be, torkalata a sz. 41° a h. 44° alatt. Kr. e. 405. dec. 26-án tengeri ütközet az athenei hajóhad és Lysander spartai k. közt, melyben az athenei hajóhad megsemmisül.

Agnadello mv. Lombardiában, Lodi és Bergamo közt, a sz. 45° 15′ a h. 27° 15′ alatt. — 1509. máj. 14-én XII. Lajos fr. k. a velenczeieket megveri.

— 1705. áug. 16-án a francziák és osztrákok közt ütközet.

Ágosta vagy **Augsburg**, régenten **Augusta Vindelicorum** v. a mai Bajorországban, a Lech-folyó mellett a sz. 48° 21′ 44″ a h. 28° 33′ 53″ alatt. — Gyermek Lajos n. cs. seregét a magyarok itt leverik. — 925-ben a magyarok földulják. Mellette terül el a Lech-mező, melyen 955. áug. 10-én a magyarok I. N. Ottó n. cs. részéről nagy vereséget szenvednek. — 1131. áug. 28-án II. Lothár cs. harcza a zendülés megfékezésére. — 1465. okt. 15-én itt születik Peutinger Konrád, jeles jogtudós és régiségbuvár. (Meghal ugyanitt 1547. dec. 28-án.) — 1517. júl. 15-én Hutten Ulrik, n. lovag és költő Miksa cs. által itt költővé koronáztatik. — 1518. okt. 12-én Luther Márton tanainak védelmére a pápai követ előtt itt megjelen. — 1530. jún. 25-én itt mutatja be a birodalmi rendeknek Melanchton a prot. vallás rendszerezett hitczikkelyeit. Ez idő óta neveztetik Luther Márton vallása „ágostai vallásnak.“ — 1547. feb. 22-én itt erősíti meg a magyarok kiváltságait I. Ferdinánd m. k. — 1548. feb. 7-én itt fejeztetik le Vogelsperger Sebestyén, V. Károly cs. hires kapitánya; — máj. 15-én „Interim“ a kátholikusok és protestánsok közt, melyben csak a lutheránusoknak biztosittatik a vallás szabad gyakorlata. — 1552. ápr. 1-én a város megadja magát Szász Móricznak. — 1555. sep. 26-án hires vallás béke, melyben a lutheránusok a kátholikusokkal egyenlő szabadságot nyernek. Az egyházi kikötés (reservatum ecclesiasticum) is ekkor létesül. — 1556. ápr. 14-én itt szü-

letik Hoeschelius Dávid, könyvtárnok s a görög remekirók fordítója. — 1576. okt. 12-én itt hal meg II. Miksa n. cs. az országgyülésen. — 1582. júl. 7-én II. Rudolf n. cs. itt országgyülést tart. — 1628-1806-ig szabad birodalmi város. — 1632. ápr. 24-én Gusztáv Adolf svéd k. ünnepélyes bevonulását tartja. — 1637. okt. 25-én itt születik Heel János, jeles erőmüvész és rézmetsző. — 1648. máj. 27-én Turenne fr. tb. a bajorokat itt meggyőzi. — Itt születik 1666. nov. 27-én Rugendas György Fülöp, a leghiresebb csataföstészek egyike (Meghal ugyanitt 1826. dec. 19-én.) — és 1684. ján. 14-én Hase János Mátyás, jeles máthemátikus és történetiró. — 1686. júl. 29-én szövetség a fejedelmek közt XIV. Lajos fr. k. ellen. — 1690. ján. 24-én I. József osztr. fhg. császárrá választatik. — 1703. dec. 13-án megadja magát a bajoroknak. — 1784. máj. 3-án itt születik Wolf Pius Sándor, hires drámai szinmüvész és szinmüiró. — 1810. dec. 1-én az ang. áruk megégettetnek. — Itt hal meg: 1826. már. 19-én Schäzler János Lőrincz br. bajor pénzügyi tanácsos, bankár és nemes czélokra jótékony férfiu, — 1854. sep. 3-án Schmid Kristóf, ifjusági iró és 1855. máj. 19-én Dingler J. G. a polytechnikai folyóirat megalapitója. — 1866. áug. 24-én a német szövetség utolsó ülését tartja.

Ahualusco helység Mexikóban. — 1859. sep. 25—29-ig ütközet Miramon és Vidaurri tábornokok közt.

Aigues-Mortes v. Francziaországban, a sz. 43° 30′ a h. 21° 55′ alatt. — 1248. áug. 25-én az első, — 1270. júl. 1-én a második keresztes hadjáratára

innen indul el IX. Lajos fr. k. — Nevezetes még V. Károly cs. és I. Ferencz fr. k. találkozásáról.

Aix l. **Aquae-Sextiae.**

Ajaccio v. Corsica-szigeten, a sz. 41° 55′ a h. 26° 44′ alatt. — Itt születik: 1750. áug. 24-én Ramolini Maria Laetitia, Fesch József bibornok mostoha nővére és I. Napoleon fr. cs. anyja, — 1763. ján 3-án Fesch József bibornok, parisi és lyoni érsek, — 1768-ban Buonaparte József nápolyi, utóbb sp. k. — 1769. áug. 15-én I. Napoleon fr. cs. és 1784. nov. 15-én Buonaparte Jeromos, montforti hg. és volt westpfáli k. — 1815. sep. 28-án Murat Joachim, I. Napoleon fr. cs. sógora s nápolyi k. Francziaországból ide menekül.

Akkjermann v. a Fekete-tenger mellett, a sz. 46° 12′ a h. 48° 1′ alatt. — 1484. áug. 9-én II. Bajazed zultán elfoglalja. — 1789. okt. 13-án Platow or. tb. foglalja el. — 1826. okt. 6-án békekötés az oroszok. és törökök közt.

Alais v. Francziaországban, a sz. 44° 7′ 22″ a h. 21° 44′ 10″ alatt. — 1629. jún. 27-én nevezetes békekötés XIII. Lajos fr. k. s a hugenották közt, mely által a vallási viszályok véget érnek.

Alamócz Morvaország fővárosainak egyike, a Morva-folyó mellett, a sz. 49° 35′ 43″ a h. 34° 55′ 8″ alatt. — 1241. jún. 25-én Sternberg Jaroszláv a városból kitörvén, az ostromló mongolokat tökéletesen megveri és vezéröket Petát elejti. — 1306. áug. 4-én V. Venczel cseh k. udvari hivatalnoka, Pottenstein Konrád által itt meggyilkoltatik. — 1469. máj. 3-án

I. Mátyás m. k. a káth. cseh, morva és sziléziai rendek által Podiebrád György ellenében cseh királylyá választatik és sep. 10-én a pápai követ által ugyanitt cseh királylyá koronáztatik. — 1478. dec. 7-én béke I. Mátyás m. Kázmér lgy. és ennek fia, Ulászló cseh k. közt. — 1527-ben Zsigmond lgy. k. János és I. Ferdinánd királyaink közti viszálynak véget akarván vetni, követeiket, mint mindkettő által megválasztott békebiró, ide hivja, azonban minden igyekezete sikeretlen marad. — 1581-ben alapittatik egyeteme. — 1642. jún. 4-én Torstenson svéd vezér elfoglalja. — 1756. dec. 20-án itt születik Auracher József, cs. altábornok, technikus és iró. — 1781-ben egyeteme fölfüggesztetik. — 1797. sep. 19-én Lafayette fr. tb. és családja itteni fogságából elbocsáttatik. — 1827-ben egyeteme visszaállittatik. — 1848. okt. 14-én V. Ferdinánd m. k. ide érkezik; — okt. 16-án egy itt kelt nyilatkozatában Magyarországot „lázadónak“ nevezi; — nov. 6-án egy második itt kelt nyilatkozatában kijelenti, hogy a m. országgyülés határozatai, melyek az ő, mint k. szándékával ellenkeznek, semmisek, — Kossuth Lajos és a lázadás többi részesei fölségsértők és hazaárulók; — dec. 2-án a m. királyságról lemond, helyét I. Ferencz Józsefnek engedvén át; — dec. 15-én Rajacsics József szerb érsek patriarchává és Suplikácz István cs. tb. szerb vajdává történt megválasztatása egy itt kelt cs. kézirat által megerősittetik. — 1849. feb. 25-én egy minden megbizás-nélküli oláh követség az itt székelő cs. kormánytól az oláh nemzet nevében nemzeti önállóságot és külön területet kér. — 1850.

nov. 29-én szerződés Austria, Orosz- és Poroszország közt. — 1852. sep. 18-án itt hal meg államfogolyként a m. forradalomban részvételért Hrabovszky János József, cs. k. főhadi kormányzó.

Aland szg. a Keleti-tengeren, a sz. 60° a h. 37° 30′ alatt. — 1714. jún. 27-én Mencsikoff or. vezér a svéd hajóhadon itt győzedelmeskedik.

Albania tartomány, mely Montenegrótól az Ambraciai-öbölig lenyulik. — 1447-ben II. Murad zultán Castriota György, ennek fejedelme ellen küzd. — 1453. körül II. Mohammed zultán elfoglalja.

Albans l. **Saint-Albans.**

Albuera f. Estremadurában, Badajoz mellett, a sz. 38° 50′ a h. 11° 40′ alatt. — 1811. máj. 16-án ütközet az ang. sp. és port. egyesült seregek vezére Wellington és Soult fr. tb. közt.

Alby v. Francziaországban, a sz. 43° 55′ 44″ a h. 20° 11′ alatt. — II. Fülöp és VIII. Lajos fr. királyok korában a catarok és valdensek főfészke levén, ez uj vallásfelekezet épen ezért még „albygensek“ név alatt is előfordul.

Aldenhofen mv. Aachen-kerületben, a sz. 50° 55′ a h. 23° 58′ alatt. — 1793. már. 1-én ütközet Károly osztr. fhg. és Dumouriez fr. vezér közt.

Alegria f. Spanyolországban, Vittoriához közel, a sz. 42° 48′ a h. 15° 3′ alatt. — 1834. okt. 27-én ütközet a carlista Zumalacarreguy és a cristinos Mina közt.

Alençon v. Páristól ny. a sz. 48° 25′ 49″ a h.

18° 15′ alatt. — Valaha a hasonnevű herczegség fővárosa. — Herczege Bátor Károly burgundi herczeggel szövetkezvén, XI. Lajos fr. k. ellen pártot ütött.

Aleppo vagy **Halep**, v. Syriában, a sz. 36° 11′ 25″ a h. 54° 44′ alatt. — Egyetemét az arabok alapítják. — A keresztes hadak idejében a hasonnevű zultánság fővárosa. — Egyeteme a XIII. században a magyar-bolgár izmaëlíták által látogattatik. — 1348. áug. 1-én itt hal meg Ibn Elwardi, Európában földiratáról, keleten többnemű munkájáról ismeretes arab tudós. — 1400. okt. 30-án Tamerlan mongol khán beveszi és pusztítja. — 1516. áug. 24-én I. Szelim török és Kansu-Gauri egyptomi zultán közt ütközet, melyben az utóbbi halálát leli. — 1521. feb. 6-án ismét a törökök és egyptomiak közt ütközet. — 1659. feb. 17-én a hires „aleppói vecsernye“. — 1820. ján. 19-én forradalom, mely 4 nap mulva ujra kitör. — 1832. júl. 15-én az egyptomi sereg elfoglalja. — 1850. már. 19-én a m. menekültek ide, mint számkivetésök helyére megérkeznek; — okt. 16-án a fölzendült arabok a keresztények közt nagy vérengzést követnek el; — nov. 5-én külvárosai, hol az arab lázadók tartózkodnak, a törökök által 43 óráig bombáztatnak; — nov. 6-án Kerim pasa megveri az arab lázadókat; — dec. 10-én itt hal meg Bem, nagyhirű forradalmi tb. a lengyel és magyar háborukban, Murat pasa név alatt török szolgálatban. — 1851. nov. 20-án a m. menekültek kiszabadulván, nyugotra indulnak.

Alesia v. Francziaországban, a sz. 47° 40′ a h. 22° alatt. — Mai neve: **Côte d' Or**. — Kr. e. 50-ben Julius Caesar Vercingetorixot itt legyőzi.

Alessandria v. F.-Italiában, a sz. 45° a h. 26°20′ alatt. — 1178-ban a májlándiak buzdítására épittetik I. Rőtszakállu Frigyes n. cs. támadásai ellen védelmül és III. Sándor pápa, a buzgó hazafi tiszteletére „Alessandriának" neveztetik. — 1745. okt. 13-án az egyesült fr. — sp. sereg által bevétetik. — 1799. júl. 22-én az osztrákok elfoglalják. — 1800. jún. 16-án békeszerződés a fr. Napoleon és az osztr. Melas közt. — 1821. ápr. 12-én Bubna osztr. tb. e városba, mint a piemonti forradalom fészkébe, békésen bevonul.

Alexandria v. Áfrika é. partján, A.-Egyptomban, a sz. 31° 12′ 53″ a h. 47° 32′ 35″ alatt. — Kr. e. 332-ben N. Sándor alapítja. — Értesülvén Julius Caesar vetélytársa Pompejusnak itteni erőszakos haláláról, Kr. e. 47. már. 27-én elfoglalja. — 69. júl. 1-én itt kiáltatik ki Vespasián a keleti legiók fővezére r. császárrá. — 640. dec. 22-én Omar kalifa 14 havi ostrom után beveszi. — Egyetemét arabok alapítják. — 868-ban a törökök meghódítják. — 1365. okt. 10-én I. Péter cyprusi k. rohammal elfoglalja és 15 napig pusztítja. — 1798. júl. 1-én e várostól félórányi távolra a francziák Egyptomban kiszállnak; — júl. 2-án Buonaparte Napoleon rohammal elfoglalja. — 1801. sep. 2-án föltételesen megadja magát a törököknek és angoloknak. Ezzel a fr. hadjárat Egyptomban véget ér. — 1802. máj. 21-én közelében Menou fr. tb. az Abercromby alatti angolok és mamelukkok által megveretik. — 1807. már. 20-án az angolok beveszik; — sep. 21-én az ang. hadőrség a törököknek hadszerződésileg átadja;

— sep. 22-én az angolok elhagyják; — 1820. már. 20-án az angolok hadszerződésileg elfoglalják. — 1848. nov. 9-én itt hal meg Ibrahim pasa, Egyptom alkirálya.

Algir Áfrikában, a hasonnevű királyság fővárosa, a sz. 36° 47′ 30″ a h. 20° 44′ 24″ alatt. — Maga a királyság a régi Numidiát és Keleti-Mauritaniát foglalja magában. — 1516-ban Barbarossa a spanyoloktól elfoglalja; később azonban I. Szelim zultán hatalma alá adja magát. — 1541. okt. 20-án V. Károly cs. hajóhadával itt kiköt. — 1808. nov. 7-én forradalom, melyben Dey Achmed megöletik. — 1817. sep. 3-án forradalom, melyben Omar Dey megfojtatik. — 1830. júl. 5-én Bourmont fr. tb. elfoglalja. — 1832. okt. 1-én Savary fr. tb. a hasonnevű királyság kormányzója e város mellett egy 12 ezer főből álló beduin csapatot szétver.

Alibunár helység a katonai végvidéken, a bánsági parancsnokságban, a sz. 45° 5′ a h. 38° 35′ alatt. — Nevezetes Damjanics János m. vezérnek 1848. dec. 12-én a szerbek fölötti győzelméről.

Allahabad v. Hindostánban, Bengaliában, a sz. 25° 27′ a h. 81° 55′ alatt. — Az 1765. áug. 12-iki szerződés szerint Bengaliával együtt az angoloknak átadatik.

Allersheim f. Bajorországban, Nördlingentől é. k. a sz. 48° 53′ a h. 28° 15′ alatt. — 1645. áug. 3-án Wrangel svéd vezér Mercy bajor vezért itt győzi meg. (Mercy halála.)

Allia fly. Romától é. balról a Tiberisbe ömlik. — Kr. e. 390. júl. 16-án Brennus, gall vezér meggyőzi itt a Camillus vezérlette rómaiakat. — Kr. e. 218. júl. 17-én Hannibal meggyőzi itt a Sempronius consul alatti rómaiakat.

Almakerék f. F.-Fehér vm. a sz. 46° 5′ a h. 42° 20′ alatt. — Itt van Apaffy Mihály erdélyi fejedelem eltemetve.

Almamező f. Bihar vm. Nagy-Váradtól d. k. — 1849. áug. 16-án Löwenhagen or. tb. előtt az Inczédy vezérlette m. hadtest fegyverét itt rakja le.

Almansa v. Spanyolországban, a hajdani leoni királyságban, a sz. 42° 40′ a h. 12° 50′ alatt. — Nevezetes az 1707. ápr. 25-én Berwick V. Fülöp sp. k. vezérének Károly osztr. fhg. fölötti győzelméről.

Almás vagy **Duna-Almás**, f. Komárom vm. a sz. 47° 43′ a h. 36° alatt. — 1849. áug. 2-án Assermann honvéd ezredes a császáriakat itt nyomja vissza.

Almás vagy **Hid-Almás** fly. Erdélyben, Doboka vm. — Partján Töhötöm m. vezér Gelo oláh fejedelmet legyőzi.

Almeida v. Portugaliában, a sz. 40° 56′ a h. 10° 50′ alatt. — 1810. áug. 28-án ütközet a francziák és spanyolok közt. — 1811. máj. 11-én ütközet a Wellington alatti angolok és a Massena alatti francziák közt.

Álmosd f. Bihar vm. a sz. 47° 25′ a h. 39° 39′ alatt. — Nevezetes Bocskay Istvánnak 1604. okt. 15-én a császáriak fölött kivivott győzelméről.

Alpár f. Pest, Pilis és Solt vm. a kecskeméti járásban, a sz. 46° 50′ a h. 37° 40′ alatt. — Ennek mezőségén Árpád fejedelmünk Zalán bolgár fejedelmet leveri.

Alsó-Istály f. Pozsony vm. a sz. 47° 56′ a h. 35° 20′ alatt. — 1849. júl. hóban Klapka György m. tb. előcsapata az egyesült or.-osztr. csapatok által itt visszanyomatik.

Alsó-Kubin mv. Árva vm. az Árva-folyó mellett, a sz. 49° 15′ 36″ a h. 36° 55′ alatt. — 1849. ápr. 28-án Beniczky m. csapata az ellenséges indulatú tót csapatokat itt szétveri; — jún. 8-án Sass or. tb. 32 kozák századdal megszállja.

Alsó-Nyárasd mv. Pozsony vm. a sz. 47° 58′ 30″ a h. 35° 25′ alatt. — Az $184^{8}/_{9}$. hadjárat alkalmával a Kosztolányi vezérlette fiatal huszáraink itt a császáriak által visszanyomatnak.

Alsó-Zsolcza f. Borsod vm. a miskolczi járásban, a sz. 48° 4′ a h. 38° 23′ 20″ alatt. — 1802. ápr. 29-én itt születik Vay Miklós br. $184^{8}/_{9}$-ben Erdélyben kormánybiztos, ujabb időben Magyarország korlátnoka. — 1849. júl. hóban Görgey Arthur főhadiszállása. — Ugyanitt 1849. júl. 25-én átlábalván 50 honvéd a Sajón, egy or. ágyutelepet gyors puskatüzeléssel megszalaszt.

Altenkirchen mv. mainai Frankfurttól é. ny. a sz. 50° 40′ a h. 25° 12′ alatt. — 1796. jún. 11-én a francziák a würtenbergi herczeget itt meggyőzik; — sep. 20-án azonban Károly osztr. fhg. által a francziák veretnek meg.

Altorf a Vierwaldstädti-tó legdélibb pontján, Uri-canton fővárosa, a sz. 46° 50′ a h. 26° 20′ alatt. — Ez Gessler kormányzó székhelye. (Tell Vilmos.) — 1547. nov. 7-én itt születik Hospinianus Rudolf, vallásbölcsész és történész.

Altranstädt f. Merseburg és Lipcse közt, a sz. 49° 30′ a h. 30° alatt. — 1706. sep. 24-én itt mondat le XII. Károly svéd k. II. Ágosttal Lescinsky Szániszló javára a lgy. királyságról, mely lemondást 1709. áug. 8-án a pultawai ütközet eredményének hirére II. Ágost érvénytelennek nyilatkoztatja.

Aluta l. **Olt.**

Alvincz mv. Erdélyben, Fehér vm. a Maros mellett, a sz. 46° a h. 41° 10′ alatt. — 1539. okt. 12-én Majláth István és Balassa Imre, erdélyi vajdák itt eszkösznek össze János m. k. ellen, Erdélyt Ferdinánd kezébe juttatni szándékozván. — 1551. dec. 17-én régi várkastélyában öleti meg Castaldo osztr. tb. Martinuzzi (Utjesenics vagy Frater) György országlárt s bibornokot orgyilkosok által. Ezután a világhirű diplomata hullája 70 nap mulva minden szertartás nélkül a vár sánczába elásatik, honnan később fölásatván és Gyula-Fehérvárra átvitetvén, tisztességesen eltemettetik. — 1735. feb. 1-én itt születik Alvinczy József br. a Napoleon ellen vivott ütközeteiről ismeretes osztr. tábornagy. — 1849. feb. 10-én Bem m. tb. a Százvárosból ide menekült osztrákokat megveri.

Amalfi v. Italia d. részében, Salerno-kerületben, a sz. 40° 45′ a h. 32° 20′ alatt. — 1048 körül az

itteni kereskedők alapítják a johannita lovagrendet. — Itt születik Flavio Gioja, ki az iránytü jelenlegi használ a világgal megismertette.

Amberg v. Regensburgtól é. a sz. 49° 30′ a h. 30° alatt. — 1796. áug. 24-én Károly osztr. fhg. Jourdan fr. tábornokot itt megveri.

Amboise v. Francziaországban, Tourstól k. a sz. 47° 30′ a h. 18° 40′ alatt. — 1470. jún. 30-án itt születik VIII. Károly fr. k. Meghal ugyanitt 1498. ápr. 7-én. — 1560. máj. 4-én összeesküvés a hugenották közt II. Ferencz fr. k. elfogatása, s a Guisek megöletése végett. — 1563. már. 12-én béke a káthólikusok és hugenották közt.

Amiens v. Francziaországban, a sz. 49° 53′ 41″ a h. 20° 2′ 4″ alatt. — Idevaló remete volt Péter, ki a keresztes hadjáratok elején (1095) azok létesitésében jelentékeny szerepet vitt. — 1329. júl. 6-án III. Eduárd ang. k. VI. Fülöp fr. királynak itt hódol azon tartomány miatt, melyet Francziaországban birt. — 1423. ápr. 27-én szövetség a bretagnei hg. és testvére a richemonti gr. Bedford és Bourgogne hg. közt VII. Károly fr. k. ellen. — 1597. már. 11-én a spanyolok Portocarrero alatt meglepvén, elfoglalják; — sep. 25-én azonban IV. Henrik fr. k. visszatoglalja. — 1749. sep. 19-én itt születik Delambre János József, a legnagyobb fr. csillagászok egyike. — 1777. jún. 16-án itt hal meg Gresset János Lajos, kellemes költeményeiről ismeretes fr. költő. — 1801. nov. 9-én béketanácskozmányok Angol- és Francziaország közt; — dec. 9-én a congressus megnyittatik.

— 1802. már. 25-én béke Angol- és Francziaország közt.

Amphipolis helység Thessalonike vagy Salonikifélszigettől é. k. a sz. 41° a h. 41° 30′ alatt. — Kr. e. 421-ben az athenei Kleon és a spartai Brasidas, egymás ellen küzdvén, itt halnak meg.

Amsterdam a hollándi királyság fővárosa, a sz. 52° 23′ a h. 22° 35′ alatt, Ruyter admirál pompás emlékével. — Itt születik: 1522-ben Cornhert Detre, hollándi államférfi, sokoldalú tudós, a politikai és vallási szabadság védője, a hollándi nyelv és költészet megujítója és 1581. már. 16-án Hooft Péter, hires hollándi költő és történetiró. — 1582. már. 18-án Jauregui, János Vilmos orániai herczegre pisztolyt süt el. A bünös azonnal megöletik. — 1595. ápr. 2-án Houtman Kornél Hollandia számára a „keletindiai társaságot" alapítja. — Itt születik: 1632. nov. 24-én Spinoza Benedek, nagyhirű bölcsész, — 1637. feb. 12-én Swamerdam János, hires orvos, boncztudós, rovarász és természetbuvár és 1642. ápr. 27-én Croese Gerárd, hollándi történetiró. — 1669. okt. 8-án itt hal meg Rembrandt Pál, a hollándi festésziskola festőmüvésze. — 1670. okt. 3-án itt születik Arkel Kornél, tudós és iró. — 1672. áug. 20-án Witt János és Kornél, az első hollándi minister, mindkettő jeles államférfi és lelkes hazafi a pórnép által börtönükben megrohantatván s az utszára kihurczoltatván, megöletnek. — Itt hal meg: 1733. máj. 8-án Picard Bernárd, hires fr. rajzoló és rézmetsző és 1773. már. 1-én Wagenaar Jan, a legje-

lesebb németalföldi történetiró. — Itt születik: 1790. már. 21-én Koopmar Jan Konrád, hollándi tengeri hős és 1797. sep. 25-én Krusemann Kornél, nagyhirű hollándi arczkép- és történetfőstész. — 1808. ápr. 20-án Buonaparte Lajos hollándi k. ünnepélyes bevonulását tartja. — 1810. ápr. 4-én az Oudinot alatti francziák e városba vonulnak; — júl. 14-én Lebrun fr. tb. alatt egy ujabb sereg vonul be; — dec. 4-én az ang. áruk megégettetnek. — 1813. áug. 9-én nagyértékű ang. áruk égettetnek el; — nov. 16-án ideiglenes kormány alakittatik; — nov. 17-én zendülés a fr. hivatalnokok ellen; — nov. 24-én a kozákok első megjelenése e városban; — dec. 2-án I. Vilmos nassau-orániai hg. az „egyesült németalföldiek" souverain fejedelme e városba vonul. — Itt hal meg: 1825. feb. 15-én Schimmelpennink Rutgar Jan, (ki habár Napoleon által „király" czimmel kináltatott is meg, mégis mint a „batáviai köztársaság elnöke" kivánt megmaradni,) mint a batáv-köztársasági tanács nyugalmazott s köztiszteletben álló hivatalnoka, — 1826. nov. 22-én Stuart Márton, jeles németalföldi történetiró és 1853. ápr. 8-án Pienemann János, hires hollándi történet- és csataföstész.

Anagni v. a pápai államban, Romától d. k. a sz. 41° 44′ 39″ a h. 30° 48′ 39″ alatt. — 1230. sep. 1-én II. Frigyes n. cs. összejövetele és kibékülése IX. Gergely pápával. — 1285-ben béke Anjou Károly nápolyi és III. Péter arragóniai k. közt. — 1303. sep. 7-én VIII. Bonifácz pápa Nogaret Vilmos fr. korlátnok által itt fogságba tétetik.

Anatolia vagy **Kis-Ázsia.** — 1313-ban Uros Milutin, szerb despot egy innen elszakadt török csapatot zsoldjába fogad. — 1443-ban ennek pasája Hunyady János által az ugynevezett „hosszú hadjárat“ alkalmával szintén megveretik.

Ancyra vagy **Angora** v. Anatoliában, a sz. 39° 56′ a h. 52° 50′ alatt. — 1402. júl. 20-án Tamerlan tatár khán II. Bajazed zultánt itt megveri, elfogja és kalitkába záratja.

Andalusia régenten királyság, Spanyolország d. k. részén.

Andelys v. Francziaországban, Eure-kerületben (dep.) a Szajna mellett, a sz. 48° 14′ a h. 19° alatt. — Itt hal meg Baliol János skót k. fogságban I. Eduárd ang. k. birtokán.

Andernach v. Poroszországban, Koblenz-kormánykerületben, a sz. 50° 25′ a h. 25° 5′ alatt. — 876. okt. 8-án ütközet Kopasz Károly frank cs. és Német Lajos fiai közt.

Angora l. **Ancyra.**

Angoulême Francziaországban, Angoumois-grófság fővárosa, a sz. 45° 39′ a h. 18° 11′ alatt. — 844. jún. 14-én Pipin és Vilmos Kopasz Károly fr. királyt itt megverik. — 1492. ápr. 11-én itt születik Valois Margit, I. Ferencz fr. k. nővére és navarrai királyné.

Anhalt-Dessau herczegség a sz. 51° 33′ — 52° 7′ a h. 28° 39′—30° 16′ közt. — Ennek herczege az ugynevezett „Dessauer“ 40 éven át vezényelte a pr. gyalog katonaságot.

Anhausen f. Nördlingen és Ulm közt, a sz. 48° 40′ a h. 28° 15′ alatt. — Nevezetes a protestánsok 1608. máj. 4-én itt alakult uniojáról.

Anio fly. alább mint Allia balról a Tiberisbe ömlik. — Kr. e. 367-ben a rómaiak a gallokat vidékén megverik.

Anjou herczegség, a Loire k. folyásánál, a bal parton. — Ennek herczege VI. Károly fr. k. kiskorusága alatt a kormányzók egyike, később a kincstárt kiürítvén, a kincset Nápoly elfoglalására fordítja.

Antakieh l. **Antiochia.**

Antillák szigetek, fölosztatnak Nagy- és Kis-Antillákra. — A Mexikói-öböl- és Caraibi-tengertől k. fekszenek. — Cubától d. k. vannak a Kis-Antillák. E szigetek spanyol birtokok voltak.

Antiochia vagy **Antakieh** v. a sz. 36° 11′ a h. 59° 9′ 30″ alatt. — Kr. e. 300. ápr. 3-án Seleukus Nikator alapítja. — 19. okt. 9-én itt hal meg 34 éves korában Germanicus, a germanok legyőzője méreg következtében, melyet neki Tiberius cs. parancsából Piso nyújtott. — 43. sep. 30 án itt az első olympiai játék tartatik, miután azok Görögországban megszüntek. — 115. dec. 13-án földingás következtében romba dől. — 218. jún. 7-én közelében az Ima-falunál ütközet, melyben Macrinus r. cs. Heliogabalus főpap ellenében csatát, uralmat és életet veszt. — 683. áug. 21-én Omar kalifa elfoglalja. — 1098. jún. 3-án a Bouillon Gottfried alatti keresztes hadak 9 havi ostrom után rohammal beveszik. — 1112. dec. 6-án itt

hal meg Tankred, a keresztes hadak egyik legkitünőbb vitéze. — 1268. máj. 29-én Bibars zultán Bohemundtól rohammal elfoglalja. — 1287. ápr. 13-án Tharantai, Kelaoun egyptomi zultán hadvezére, VII. Bohemundtól elfoglalja.

Antwerpen a hasonnevü belga tartomány fővárosa, a sz. 51° 13′ 14″ a h. 22° 3′ 55″ alatt. — 1525. nov. 3-án itt hal meg Heda Vilmos, koronázott költő, tudós történész és régiségbuvár. — 1544. ján. 24-én itt születik Van Coninexloy Gillis, jeles tájfőstész. — 1576. nov. 4-én a város egy része a kicsapongó sp. katonák által kiraboltatik s fölgyújtatik. — 1578. júl. 22-én vallásbéke II. Fülöp sp. k. és a németalföldiek közt. — 1583. ján. 17-én lakosai a francziák ellen föllázadnak s közülök két ezeret elejtvén, őket a városból kiüzik. — 1585. áug. 17-én Farnese Sándor, parmai hg. Németalföld sp. helytartója a hollándiaktól hadszerződésileg elfoglalja. — 1587. nov. 26-án Schwarzenberg gr. cs. követ a belga rendeknek itt békeajánlatokat tesz. — 1599. ján. 12-én itt születik Utrechti Adorján, hires állat- és virágfőstész. — 1609. ápr. 9-én fegyverszünetkötés 12 évre III. Fülöp sp. k. és a hollándiak közt. — 1640. máj. 30-án itt hal meg Rubens Péter Pál, első rendü festőmüvész és a „németalföldi föstésziskola“ nagymestere. — 1715. nov. 15-én az ugynevezett „megszállási szerződés“ itt jön létre V. Károly cs. és Németalföld közt. — 1773. feb. 22-én itt születik Van Bree Ignácz, jeles belga föstész. Meghal ugyanitt 1839. dec. 15-én. — 1814. feb. 17-én Carnot a fr. csapatokkal hősileg megvédi a szövetséges seregek ellen. — 1830.

okt. 26-án lázadás és harcz a belga csapatok ellen; — okt. 27-én a belga seregek dühös csata után e városba nyomulnak. — 1832. nov. 30-án fellegvárát Haxo fr. tb. ostromolni kezdi; — dec. 23-án fellegvára a francziák előtt capitulál; — dec. 31-én a fr. sereg elvonulván, fellegvárát a belga sereg megszállja. — 1854. sep. 7-én népmozgalmak az élelmiszerek drágasága miatt.

Apatin mv. Bács-Bodrogh vm. a Duna bal partján, a sz. 45° 40′ a h. 36° 40′ alatt. — 1514-ben a temesvári csatából fönmaradt pórok itt veretnek szét. — Itt kezdődik a „római sánez" és tart Tisza-Földvárig.

Apollonia helység Epyrus ny. partján, a sz. 40° 30′ a h. 37° 10′ alatt. — Nevezetes Levinus r. consulnak Kr. e. 214-ben III. Fülöp macedoni k. fölött kivivott diadaláról.

Apulia tartomány, Italia legdélkeletibb részén. — 922. feb. 25-én a magyarok betörnek s legdélibb csucsáig bekalandozzák.

Aquae-Sextiae vagy **Aix** v. Francziaországban, a sz. 43° 31′ 31″ a h. 23° 7′ 3″ alatt. — Kr. e. 102-ben Marius a teutonokat itt veri le. — 1656. jún. 5-én itt születik Turnefort József, a tudományos boncztan megalapítója.

Aquileja f. az Adriai-tenger é. partján, a sz. 45° 45′ 57″ a h. 31° 2′ 5″ alatt. — Márk Aurél cs. korában a r. birodalom első erőssége, melyet 452-ben Attila hun k. lerombolt. — 388. aug. 26-án N. Theodosius r. cs. a két izben megvert Maximust itt elfogja

és letejezteti. — 394. sep. 6-án közelében N. Theosius r. cs. a bitorló Eugent, II. Valentinián cs. palotamesterét a Frigidus-folyónál megveri, és (Theodosius) katonái őt fölkonczolják. Arbogast pedig, midőn seregeit a győzőnek hódolni látá, kétnapi reménytelen bujdosás után kardjába dől. — 452. máj. 16-án Átilla hun k. rohammal elfoglalja és földulja. — 489. áug. 28-án N. Theodorik gót k. e város mellett Odoacer királyt megveri. — 1193-ban I. Oroszlánszivű Richárd ang. k. a sz. földről visszatértében hajótörést szenvedvén, itt vettetik partra. — 1356-ban N. Lajos királyunk ennek Fülöp nevű patriarchájával szövetségben állott.

Aquilonia helység Italiában, a sz. 41° a h. 33° 10′ alatt. — Kr. e. 293-ban a samnit seregek itt teljesen leveretnek a rómaiak által; de később u. m. Kr. e. 266-ban ujra föllázadnak, mely alkalommal Curius Dentatus által ugyanitt leveretvén, leigáztatnak.

Aquincum l. **Buda**.

Aquisgranum l. **Aachen**.

Aquitania hajdan királyság Francziaország d. részén, s a Loire-folyótól le a Pyrenékig terjedett. — 768-ban N. Károly fr. cs. a gótoktól elfoglalja.

Arad sz. k. v. a hasonnevű vm. fővárosa, a Maros jobb partján, a sz. 46° 10′ 44″ a h. 38° 59′ 9″ alatt. — A Maros bal partján vele szemben van Uj-Arad. — 1132-ben az itteni országgyülésen II. Vak Béla királyunk nejének parancsára Borics párthivei közől hatvannyolcz főnemes összevagdaltatik. — 1459-ben eddig portyáznak és pusztítnak II. Mohammed zultán

hadai. — 1551. sep. 18-án vára és az egész csanádi püspökség a törökök által kardcsapás nélkül elfoglaltatik. — 1658. júl. 14-én II. Rákóczy György megveri itt a budai pasát. — 1685-ben a törököktöli visszafoglalásában Petneházy, előző évben még kurucz vezér, (mert Tököly Imre a törökök által fogságba tétetett, a királypártiakhoz áttért,) jelentékeny szolgálatot tesz. — 1761. áug. 29-én itt születik Tököly Sabbas. — 1775. ján. 15-én itt hal meg Bajtai Antal br. történetiró és bölcsész. — 1782. dec. 8-án itt születik Bartosságh József, m. gazdászati iró. — 1848. okt. 4-én Berger cs. tb. és várparancsnok a várost fölszólítja: „Akar-e a császárral tartani?“ Feleletül nyeri, hogy a királyért vérét is készontani, csakhogy minden parancsa m. minister által legyen ellenjegyezve; — okt. 21-én közelében a Zurics és Máriássy alatti magyarok a császáriakat megverik; — okt. 22-én Berger cs. várparancsnok a várost ágyuztatja, mely műtét nov. 5-én ismétlődik, miközben a magyarok a Maros hidját fölgyújtják; nov. 13-án Berger a várost harmadszor 4 óráig ágyuztatja; — dec. 14-én a magyarok a császáriak által kiszorittatván a városból, vára az ostromzár alól fölmentetik. — 1849. feb. 8-án az ostrom alól másodszor is fölszabadittatik; de a város mégis a magyarok kezében marad Asztalos vitézsége következtében; — feb. 13-án Gleser cs. altábornagy szerencsés ütközete a magyarok ellen; — jún. 27-én várát Berger cs. várparancsnok Vécsey m. tábornoknak átadja; — júl. 21-én Szegedről a m. kormány ide menekül; — áug. 4-én a m. képviselőház utolsó

ülését tartja; — áug. 10-én nagy kormánytanács tartatik, melyben Görgey Árthur inditványozza, hogy az or. czár kináltassék meg a m. koronával, s bár magát azon vád alól, hogy diktátorságra vágyódik s a polgári kormány ellen izgat, nem tisztázza, mégis az összes m. sereg fővezérévé neveztetik ki. Kossuth és Görgey utolsó találkozása; — áug. 17-én várát Damjanics János m. tb. Chruleff kozákjainak adja át; — okt. 6-án itt végeztetnek ki; Aulik Lajos, Damjanics János, Nagy Sándor, Török Ignácz, Lahner György, Vécsey Sándor, Knezich Károly, Pöltenberg Ernő, Leiningen Károly, Schweidel József, Kiss Ernő, Desewffy Árisztid és Lázár György m. tábornokok; — okt. 25-én itt végeztetik ki: Kazinczy Lajos, m. honvéd ezredes; — nov. 13-án itt 13 ezredes és 2 alezredes, köztük gr. Hadik, Asboth Lajos, Földváry Károly és Bajer József halálra itéltetnek a m. forradalomban részvétök miatt. A megkegyelmezés egynél 10 évre, a többinél 18 évre történt; — nov. 17-én 12 m. ezredes, köztük Pereczy Dipold, Berseny, Szathmáry, Mesterházy, Horváth és Mezey halálra, kettő várfogságra itéltetik. A halálos itélet 18 évi várfogságra szelidittetett. — 1850. feb. 1-én itt hal meg Lenkey János, honvéd tb. a vár börtönében.

Aragonia vagy **Arragonia** hajdan királyság, ma Spanyolországnak a Közép-tenger, Murcia, Navarra, Ó- és Uj-Castilia s a Pyrene-hegyek közti tartománya (vagyis Spanyolország é. k. része Barcelona fővárossal.) — Imre királyunk Constantiát nőül vevén, közeli rokonságba jut az itt uralkodó királyi családdal. —

II. Endre királyunk leánya, Jolanta e tartomány királyához megy nőül.

Aranjuez vár Spanyolországban, Toledo-provinciában, a sz. 40° 1′ 54″ a h. 14° 34′ alatt. — 1752. jún. 1-én szerződés Spanyolország, Austria és Sardinia közt. — 1761. áug. 15-én Choiseul, XV. Lajos fr. k. ministere itt az ugynevezett „családszerződést“ létesíti Spanyolország, Nápoly, Parma és Francziaország közt. — 1772. ápr. 12-én szerződés Franczia- és Spanyolország közt Anglia ellen. — 1808. már. 18-án forradalom VII. Ferdinánd érdekében; — sep. 25-én központi junta alakittatik itt a francziák ellen vivandó harcz czéljából.

Aranka fly. Torontál vm. a Tisza mellékfolyója balról. — 1849. áug. elején az egyesült or.-osztr. csapatok a magyarokat ennek vidékéről a Nyáradviz felé szorítják.

Arbela v. Armeniában, a sz. 36° 30′ a h. 61° 30′ alatt. — Kr. e. 331-ben N. Sándor Darius Codomannus perzsa k. seregét itt leveri.

Arcis-sur-Aube v. Francziaországban, a sz. 48° 32′ 14″ a h. 20° 11′ alatt. — 1759. okt. 26-án itt születik Danton György Jakab, a fr. „rémférfiak“ egyike. — 1814. már. 20. és 21-én I. Napoleon fr. cs. a szövetségesek által itt megveretik.

Arcola vagy **Arcole** mv. Italiában, a genuai provinciában, a sz. 45° 21′ 9″ a h. 28° 56′ 30″ alatt. — 1796. nov. 15. 16. 17-én Napoleon fr. vezér a szövetségeseket itt megveri. (Napoleon a „kis káplár.“)

Argaum helység Hindostánban. — 1803. nov. 29-én az angolok és mahrattok közti ütközetről nevezetes.

Argentoratum l. **Strassburg.**

Argonne erdő az ardenni kerületben (dep.) — Ezen erdőség St. Menehould melletti é. k. részében 1792-ben Dumouriez fr. vezér a pr. seregen fényes győzelmet arat.

Arpinum v. Italiában, Nápoly vidékén, a sz. 41° 38′ a h. 31° 16′ alatt. — Itt születik: Kr. e. 155-ben Cajus Marius, Jugurtha,- a cimberek és teutonok legyőzője és Sulla vetélytársa, — Kr. e. 106. ján. 3-án Marcus Tullius Cicero, hires r. consul, államférfi és a leghiresebb r. szónok.

Arras v. Francziaországban, Artois-grófság fővárosa, Crecyvel egyközű kör alatt, a sz. 50° 17′ 31″ a h. 20′ 26′ 26″ alatt. — Már Julius Caesar korában létezett. — 1435. sep. 21-én itt mond le II. Jó Fülöp burgundi hg. az ang. szövetségről és VII. Károly fr. királylyal kibékül. — 1482 dec. 23-án egyezkedés a németalföldi rendek és XI. Lajos fr. k. közt, mely által a Habsburgház Burgundiát elveszti. — Itt püspökösködött Granvella Antal, ki később Németalföldön a sp. k. helytartónő első tanácsosa s még később mechelni érsek lett. — 1592. dec. 3-án itt hal meg Farnese Károly parmai hg. Margit, V. Károly cs. leányának fia. — 1752. júl. 27-én itt születik Palisot de Beauvais József, hires természetbuvár.

Arsuf helység Palaesztina ny. partján, a sz. 32°

45′ a h. 52° 30′ alatt. — 1192-ben I. Oroszlánszivű Richárd ang. k. a száráczénokat itt veri meg.

Artemisium hegyfok Euboea-sziget (ma Negroponte) é. ny. részén, a sz. 39° a h. 41° alatt. — Kr. e. 480-ban Themistocles athenei vezér I. Xerxes perzsa k. hajóhadát itt megveri.

Artois grófság Francziaországban, fővárosa: **Arras.** — 1659-ben a pyrenéi békében kapja Francziaország Spanyolországtól.

Árvaváralja f. Árva vm. a sz. 49° 16′ a a h. 37° 1′ 20″ alatt. — Hármas várában tartaték fogva Várday Péter kalocsai érsek I. Mátyás királyunk parancsából 1484-től kezdve, mig végre Corvin János által szabadságát visszanyeri — atyja, Mátyás halála után. — 1670. nov. 20-án Tököly István, árvai főispán, fiát Imrét előbb biztosságba helyezvén, miután betegsége miatt magát a további védelemre képtelennek érzé, a várat Spork és Heister cs. tábornokoknak átadja.

Asculum, ma **Ascoli** v. Italiában, a sz. 42° 51′ a h. 31° 5′ alatt. — Kr. e. 279-ben Pyrrhus és a rómaiak közt vivott ütközet szinhelye és a „szövetségesek“ háborujakor gyülhely.

Asia vagy **Ázsia** világrész. Európától keletre. — A közép-korban előforduló történelmi nevezetességü tartományai: 1.) Bochara = Turkestan, 2.) Dsagatai, az Aral-tótól d. k. 3) Hindostan, a Hymmalaja-hegységtől d. 4) Iran, Khorazántól d. a Perzsa-öbölig, 5.) Khorazan, a Kaspi-tengertől d. k. 6.) Turkestan, a Kaspi- és Aral-tó közt, 7.) Kapcsak, Kaukazus

é. része. — (746. sep. 22-én Khorazánban Abu Muslim Abderhaman az Abassidák érdekében lázadást gerjeszt.)

Askalon v. Palaesztina ny. partján, a sz. 31° 30′ a h. 52° 15′ alatt. — 1099. áug. 14-én Bouillon Gottfried, első jeruzsálemi k. elfoglalja. — 1102. máj. 27-én Blois István gr. kinek gazdagságáról azt tartották, hogy annyi vára van, a hány nap az esztendőben, e város közelében a száráczénok által levágatik. — 1159. áug. 19-én III. Balduin jeruzsálemi k. elfoglalja. — 1176-ban a keresztények Szaladin zultánt itt megverik. — 1187. sep. 5-én a tiberiási győzelem után ez is Szaladin zultán birtokába kerül.

Asof l. **Azow.**

Aspern vagy **Gross-Aspern** f. A.-Austriában, a Duna bal partján, Bécscsel szemben, a Manhardshegy alatt, a sz. 48° 15′ a h. 34° 10′ alatt. — 1809. máj. 21. 22-én I. Napoleon fr. cs. Károly osztr. fhg. által elöször itt veretik meg.

Aspromonte f. Sardiniában, Nizza közelében, a sz. 43° 50′ a h. 25° alatt. — 1862. áug. 28-án ütközet a Pallavicini vezérlete alatti szárdok és Garibaldi szabadcsapatai közt, melyben Garibaldi megsebesittetik.

Assye f. Hindostánban. — 1803. sep. 23-án ütközet a Wellington alatti angolok és a mahrattok közt.

Athen a görög királyság fővárosa, a sz. 37° 58′ 10″ a h. 43° 43′ 50″ alatt. — Kr. e. a XVI. század-

ban Cecrops alapítja. — Kr. e. 480-ban Xerxes perzsa k. fölgyújtja, Themistócles azonban a plataeai csata után (Kr. e. 479.) fölépíti és megerősíti. — Kr. e. 428. máj. 17-én itt születik Plato, bölcsész. Meghal ugyanitt Kr. e. 347. máj. 17-én. — Kr. e. 404. máj. 5-én Lysander spartai k. lerombolja fuvolaszó mellett, a hajókat elfoglalja, s az alkotmányt eltörölvén, 30 zsarnokot nevez ki, kiket sep. 15-én Thrasybulus a városból kiüz. — Kr. e. 343. okt. 5-én az eleusi ünnepek és mysteriumok itt is megkezdődnek. — Kr. e. 338. áug. 7-én itt hal meg 99 éves korában Isokrates, a régi kor egyik legnagyobb szónoka. — Kr. e. 323. áug. 20-án Antipater elfoglalja. — Kr. e. 86. már. 1-én Sulla r. consul elfoglalja s a polgárokkal kegyetlenül bánik. — 1453 körül II. Mohammed zultán foglalja el. — 1687. sep. 25-én Marosini Ferencz velenczei admirál a töröktől elfoglalja; — sep. 29-én a törökök a velenczeiek elől a fellegvárba menekülnek. — 1822. júl. 22-én fellegvára a görögök által bevétetik. — 1825. jún. 5-én itt hal meg Odysseus görög főnök. — 1826. áug. 16-án Resid pasa elfoglalja; — okt. 12-én Goura görög tb. az Akropolis védelmében elesik. — 1827. máj. 4-én itt hal meg Karaiskaki görög tb. a közelében vivott ütközet alkalmával nyert sebeiben; — máj. 6-án közelében a Hymettus-hegynél a görögök a törökök részéről vereséget szenvednek. — 1840. áug. 1-én itt hal meg Müller Ottfried, lángeszü nyelvtudós és régiségbuvár. — 1843. sep. 15-én forradalom, melynek következménye a görög alkotmány. — 1848. már. 25-én forradalom, melyben két minister

megöletik. — Itt hal meg: 1851. dec. 12-én Xanthos, a görög szabadság apostola, ki a forradalom kitörése előtt már 10 évvel korábban annak szellemében működött, — 1855. már. 22-én Tzavellas, ismert görög tb. és júl. 22-én Mamiani, a mozgalmas 1848. évben Olaszország egyik triumvirje, mint politikai menekült. — 1862. okt. 23-án forradalom, mely alkalommal Ottó k. trónvesztettnek nyilvánittatik.

Athos hegyfok, Thessalonike, Chalcidike vagy Saloniki-félsziget k. foka, a sz. 40° 16′ a h. 44° 10′ alatt. — Kr. e. 492-ben a Mardonius alatti perzsa flotta itt szenvedett hajótörést. — E hegyfok hegyes vidékén volt az első görög papnövelde.

Auerstädt f. a pr.-szász-tartomány merseburgi kerületében, Naumburgtól d. ny. mintegy 2 mfdnyire, a sz. 51° a h. 29° alatt. — 1806. okt. 14-én I. Napoleon fr. cs. a poroszokat itt megveri.

Augsburg l. **Ágosta.**

Augusta-Trevirorum l. **Trier.**

Augusta-Vindelicorum l. **Ágosta.**

Aurania l. **Vrána.**

Austerlitz v. Morvaországban, a brünni kerületben, a Littawa mellett, a sz. 49° 9′ 25″ a h. 34° 32′ 36″ alatt. — 1805. dec. 2-án I. Napoleon fr. cs. a szövetséges oroszokat itt véres csatában megtöri.

Austria főherczegség a Duna jobb partján, az Ens-folyó által két részre osztva. — 1156. sep. 17-én I. Rőtszakállu Frigyes n. cs. által herczegségre emeltetik. Később IV. Béla királyunk a kunokkal pusztítja. Még később ide üzetik Robert Károly

m. trónjelölt a Németujváry grófok által. — 1446-ban Hunyady János, hogy III. Frigyes n. császárt V. László megkoronázott királyunk kiadására birja, szerteszét dulja. — 1453. ján. 6-án III. Frigyes n. cs. által nagyherczegségnek nyilvánittatik. — 1485-ben alsó részét I. Mátyás királyunk a fővárossal együtt elfoglalja. — 1490-ben már II. Ulászló m. k. kormánylata elején Miksa, III. Frigyes n. cs. fia által visszafoglaltatik. — 1806. áug. 6-án II. Ferencz a „német császár“ czimet letevén az „austriai császár“ czimet veszi föl.

Aversa v. Közép-Italiában, Terra di Lavoro-kerületben, Capua és Nápoly közt, a sz. 40° 58′ 33″ a h. 31° 52′ alatt. — 1345. áug. 28-án Endre, N. Lajos királyunk fivére, itt orozva meggyilkoltatik. — 1348. ján. 17-én N. Lajos királyunk fivére halálát megboszulandó e városba jön, a királyi herczegeket maga elé idézi és ján. 23-án Durazzói Károly k. herczeget ugyanazon helyen, hol testvére Endre megöletett, lefejezteti. — 1350-ben N. Lajos m. k. második hadjárata alkalmával hosszas ostrom után beveszi. — 1528-ban I. Ferencz fr. k. serege V. Károly cs. által itt veretik meg.

Avignon v. Francziaországban, Vaucluse-kerületben (dep.) a Rhone bal partján, a sz. 43° 57′ 8″ a h. 22° 28′ 15″ alatt. — Az ó-korban „Avenia“ név alatt ismeretes. — 1306-ban V. Kelemen pápa IV. Szép Fülöp fr. k. kértére Rómából ide költözvén át, megveti alapját az ugynevezett „második babyloni fogságnak.“ — 1306—1376-ig a pápák székhelye. — 1322. okt. 1-én itt hal meg Pepoli Romeo, hires bo-

lognai polgár, s több politikai mozgalom indítója. — Ide menekül Nápolyból N. Lajos királyunk boszuja elől férjével, Tarentói Lajossal, Nápolyi Johanna. — 1348—1391-ig pápai birtok. — Itt hal meg: 1370. dec. 19-én V. Orbán pápa; ő volt az első, ki a hármas koronát (tiarát) viselte, — 1552. júl. 14-én Ferret Emil, hires jogtudós és 1615. dec. 2-án Crillon Louis de Balbe fr. hős. — 1791. sep. 14-én a hasonnevű grófság Francziaországba kebeleztetik.

Azincourt f. Calaistól d. Crecytől é. a sz. 50° 30′ a h. 19° 45′ alatt. — 1415. okt. 25-én V. Henrik ang. k. VI. Károly fr. k. seregét itt megveri.

Azorok szigetek, a sz. 36° 55′ — 39° 44′ a h. 25° 10′ — 31° 16′ közt, és pedig a következők: Sz. Mária, Sz. Miguel, Terceira, Graciosa, Sz. György, Pico, Fajal, Flores és Corvo, összesen 9. — 1431-ben fedeztettek föl a portugálok által, s jelenleg is portugálokéi.

Azow kikötő a Fekete-tenger partján, a sz. 46° 55′ a h. 56° 44′ alatt. — 1696. júl. 29-én N. Péter czár a töröktől elfoglalja. — 1774-ben a kainardsi béke által Oroszország birtoklásában megerősittetik.

B.

Babócsa mv. Somogy vm. a Rinya mellett, a sz. 46° 2′ 23″ a h. 35° 0′ 51″ alatt. — 1531-ben itt gyülnek össze a főurak közől többen a fölött tanácskozandók, hogy miként lehetne Ferdinánd és János

királyokat egymással kibékíteni, s az országot a végveszélytől megmenteni? — 1557. júl. 23-án Nádasdy Tamás nádor és Zrinyi Miklós megverik itt Ali pasát, a magyarországi beglerbéget. — 1663. ján. 25-én a Zrinyi Miklós alatti magyarok hadszerződésileg a töröktől elfoglalják.

Babylon hajdan hires v. az Eufrat mindkét partján, a sz. 32° 28′ a h. 62° alatt. — Kr. e. 2000. év körül Nimród alapítja. Semiramis, Cyrus és Darius Hystaspes elfoglalják. — Kr. e. 323. jún. 13-án itt hal meg N. Sándor, állitólag Antipater által megmérgezve.

Bács mv. a hasonnevü vm. a sz. 45° 25′ a h. 36° 57′ alatt; ennek hajdani várától vette nevét a megye. — Püspökségét Sz. István fejedelem korában alapítja. — 1518. sep. 29-én országgyülés tartatik itt.

Bacs-Bodrogh vm. a Duna és Tisza alsó folyása közt. — 1210-ben e vmegye főispánja volt Berthold, II. Endre királyunk sógora, ki sokban oka volt Gertrud királyné halálának.

Baden a hasonnevü nagyherczegség fővárosa, a sz. 47° 30′ a. h. 26° alatt. — 1714. sep. 5-én béke Bajorország és Austria közt, mely által Miksa Emmanuel bajor vf. országát visszanyeri; — sep. 7-én béke Franczia- és Németország közt a „sp. örökösödési háboru“ záradékául. — Minthogy herczege 1805-ben I. Napoleon fr. cs. szövetségese volt, a következő évben tőle a „nagyherczeg“ czimet nyeri.

Bagdad v. az Eufrat jobb partján, a sz. 33° 19″ 50″ a h. 62° 2′ 18″ alatt. — 762-ben Al-Manzor

kalifa alapítja. — 786. sep. hóban itt születik Al-Mamum kalifa, Harun-Al-Rasid fia, nagy tudománybarát. — 932. nov. 2-án itt hal meg Moktader Billah kalifa e város falai alatt vivott csatában. — 936. nov. 14-én Abubekir-Ibn-Rayek elfoglalja. — 946. ján. 29-én a buidek foglalják el. — A keresztes hadak idejében a perzsa zultánság fővárosa. — 1258. feb. 10-én Hulagu, Mangu khán testvére, mongol hadvezér Mostazem kalifa önkénytes átadása után elfoglalja. — 1361. okt. 31-én itt hal meg Achmed-Ben-Mohammed, jeles perzsa költő. — 1401. júl. 9-én Tamerlan mongol khán rohammal beveszi és iszonyú kegyetlenségeket követ el. — 1534. dec. 31-én Ibrahim pasa II. Szuleimán zultán javára elfoglalja. — 1623. nov. 28-án Bekir helytartó fia árulása folytán a perzsák hatalmába kerül. — 1638. ján. 16-án IV. Murad török zultán elfoglalja és 30 ezer perzsát lemészároltat; — dec. 24-én itt hal meg ostroma alkalmával Tajjar Mohammed nv. — dec. 25-én IV. Murad török zultán a perzsáktól rohammal visszafoglalja. — 1807. áug. 28-án összeesküvés, mely alkalommal Ali pasa meggyilkoltatik.

Bahama l. **Lukay.**

Baja mv. Bács-Bodrogh vm. a sz. 46° 10′ 26″ a h. 36° 38′ 20″ alatt. — Régi neve „Francovilla.“ — 1472-ben I. Mátyás m. k, a Czobor-családnak adományozza. — 1526. sep. hó elejétől 1687-ig a törökök birják. — Itt születik: 1795-ben Kliegel József, hangjegyző zongora, nyomdai betüosztó- és számoló-gép föltalálója, — 1796-ban Mészáros Lázár az $184^{8}/_{9}$. években m. hadügy-minister.

Baja l. **Bánya.**

Bajmak f. Bács-Bodrog vm. a telecskei járásban, a sz. 45° 58′ a h. 37° 5′ 20″ alatt. — 1849. már. 5-én Gál m. vezér a szerbeket itt veri meg.

Bajmócz mv. Nyitra vm. a Nyitra jobb partjához közel, a sz. 48° 46′ 20″ a h. 36° 15′ 40″ alatt. — Vára arról nevezetes, hogy annyi ablaka van a hány nap az esztendőben.

Bajorország királyság Dél-Németországban. — Árpád kormánylata végszakában a magyarok itt kalandoznak. — 1742-ben Nádasdy Ferencz a m. seregekkel elözönli. — Minthogy fejedelme 1805-ben I. Napoleon fr. cs. szövetségese, a következő évben tőle „király" czimet nyer. — 1848. feb. 17-én a redemtorista szerzet eltöröltetik az egész királyságban.

Bakonybél f. a Bakony — erdőség közepén, Veszprém vm. a sz. 47° 15′ a h. 35° 20′ 20″ alatt. — Sz. István királyunk 1030. évben alapítja az itteni benczés apátságot. — 1839. sep. 1-én itt hal meg Guzmics Izidor, egyháztudományi iró, hellenista és m. költő.

Balassa-Gyarmat mv. Nógrád vm. az Ipoly mellett, a sz. 48° 5′ a h. 36° 58′ alatt. — 1552-ben Ali budai pasa elfoglalja. — 1625-ben békekötés II. Ferdinánd cs. és a porta közt. — 1849. júl. 18-án közelében Pöltenberg m. és Anrep or. tb. közt ütközet. (L. Vadkert.)

Balaton tó Veszprém, Somogy és Zala vmegyék közt, területe a lecsapolás után 8 mfd. — 1848-ban Jellachich horvát bán cs. vezér eddig jön el seregével

minden akadály és ellenállás nélkül. — Az é. ny. partján fekvő **Balaton-Füreden** hal meg 67 éves korában 1855. sep. 3-án Maár Bonifácz tudor, benczés áldor és m. történetiró.

Balkán vagy **Haemus** hegység Rumeliában, a sz. 37° 7′ 10″ — 46° 47′ közt. — 1443. dec. 24-én Hunyady János e hegység Kunavicza nevü szorosában Hassan bég seregét megveri, s magát Hassánt fogságba ejti.

Ballenstädt v. Szászországban, a sz. 51° 40′ a h. 29° 50′ alatt. — Innét származik Medve Albert, ki III. Konrád n. császártól Szászországot kapja.

Baltischport v. a Finn-öböl d. ny. partján, a sz. 59° 26′ a h. 42° alatt. — 1808. áug. 26-án a svédek és oroszok közelében tengeri csatát vivnak.

Bamberg v. Bajorországban, a sz. 49° 53′ 28″ a h. 28° 32′ 46″ alatt. — Itt hal meg: 966. áug. 4-én II. Berengár olasz k. és 1152. feb. 15-én III. Konrád n. cs. — 1208. jún. 22-én Sváb Fülöp n. cs. Wittelsbachi Ottó és Henrik andechsi határgróf által, néhány a Wittelsbachiaknak tett igéret meg nem tartása miatt, itt megöletik. Ez esemény után e város püspöke, Eckbert Magyarországba jövén, nagybefolyású ember lett II. Endre k. udvarában. — 1500 ápr. 12-én itt születik Camerarius Joachim (valódi nevén Liebhard,) hires n. literátor és polyhistor. — 1632. már. 8-án Tilly liga vezér meggyőzi itt a svédeket. — Itt születik: 1768. ján. 20-án Weber György Mihály, jeles jogtudós és 1789. ján. 10-én Bader Károly Ádám, hires n. énekes. — 1841. áug. 6-án itt hal

meg Dorn József, jeles festész. — 1854. máj. 26-án Közép-Németország gyülése a keleti viszonyok bonyodalmaiban mihez-tartás végett.

Bánhida f. Komárom vm. a tatai járásban, a sz. 47° 35′ a h. 36° 2′ 30″ alatt. — Itt teszi tönkre 892-ben Árpád fejedelmünk a morva-szláv sereget.

Bannockburn helység Scotiában, a sz. 56° a h. 13° 20′ alatt. — 1314. jún. 24-én Bruce Robert itt vivott győzelme által a Scotiát II. Eduárd ang. k. hatalma alól függetleníti. — 1488. jún. 11-én III. Jakab skót k. alattvalói által itt meggyőzetik.

Bánság terület, közönségesen e nevezet alatt fordul elé „temesi bánság.“ — Mig létezett ny. a Tisza-, é. a Maros-, d. a Duna-folyó, k. Erdély és Havasalföld határolta. — Hetény besnyő vezér Taksony fejedelmünktől népével együtt itt kap telepet. — 1551-ben Szokolievics Mohammed török seregekkel elfoglalja; de az 1718. évi passarowiczi békében III. Károly királyunk visszaszerzi; Mária Terézia királynőnk pedig 1778. máj. 31-én három vmegyére osztván, Magyarországhoz visszakapcsolja. — 1849. nov. 18-án a cs. kormány Temes, Torontál, Krassó és Bács-Bodrogh vmegyéket, valamint Szerém vmegyéből a rumai és illoki kerületeket Magyarországtól elszakítván belőlük „Szerb-vajdaság és temesi bánság“ nevű külön kormányzás alatt levő tartományt alakít, melynek kormányzója a „Szerb-vajdaság nagy vojvodája“ czimet nyeri; — 1860. dec. 29-én azonban az anya-országhoz visszakapcsoltatik.

Bánya vagy **Baja** v. Moldvában, a Moldva-folyó

bal partján, a sz. 47° 25′ a h. 43° 55′ alatt. — 1467-ben Mátyás királyunk Bogdanovics István moldvai vajdát itt megveri és őt a m. k. főhűbérurasága elismerésére kényszeríti.

Bányaluka v. és erősség Bosniában, a Verbas-folyó bal partján, a sz. 44° 58′ a h. 34° 43′ alatt. — 1737. áug. 4-én a Hildenburghausen hg. alatti cs. seregek a törökök részéről itt vereséget szenvednek. — 1851. feb. 26-án a bosnyák fölkelők beveszik; — már. 30-án azonban Omer pasa tartja bevonulását.

Bar v. Oroszországban, Mohilew-kerületben, a sz. 49° 7′ a h. 45° 5′ alatt. — Nevezetes azon szövetségről (confoederatio) melyet a lgy. kátholikusok 1768. feb. 29-én a dissidensek radomi határozatai ellen kötnek, mire a dissidensek az oroszokat behívják.

Barbastre f. Francziaországban, Vendee-kerületben (dep.) — 1793. okt. 11-én ütközet a Charette vezérlette vendeeiek s a kormány köztársági seregei közt.

Barcelona v. Spanyolország é. k. partján, a sz. 41° 22′ 26″ a h. 20° 9′ 11″ alatt. — 415-ben Athaulf, a nyugoti gótok királya itt gyilkoltatik meg. — 955. júl. 4-én az Almanzor alatti száráczénok elfoglalják. — 1291. jún. 18-án itt hal meg III. Alfonz, arragóniai k. — 1641. feb. 20-án kaput nyit a francziáknak. 1652. okt. 13-án a sp. k. seregek visszafoglalják. — 1695. sep. 10-én a Vedomme Lajos Fülöp alatti franczia k elfoglalják. — 1705 okt. 9-én Károly osztr. fhg. V. Fülöp sp. királytól hadszerződésileg elfog-

lalja. — 1714. sep. 11-én a francziák Berwick tábornagy alatt e városba nyomulnak. — 1808. feb. 29-én a francziák birtokukba veszik. — 1817. ápr. 5-én fölkelés a sp. kormány ellen Lascy tb. által vezetve. — 1820. már. 10-én a nép az inquisitio épületeire tör, a foglyokat kiszabadítja, s az inquisitio-bíróságnak iratait szétszórja. — 1823. okt. 24-én fegyverszünet Franczia- és Spanyolország közt; — nov. 1-én Mina Ferencz sp. tb. a francziáknak átadni kényszerül. — 1836. dec. 26-án itt hal meg Mina sp. tb. a guerillahad főrendezője, kinek a francziákkal 140 fontosabb ütközete volt. — 1856. júl. 18-án fölkelés, mely 3 napi küzdés után legyőzetik.

Bárczaság Erdélyben, Brassó vidéke. — II. Endre királyunk korában a n. lovagrend kapja; de 1224-ben elvétetik tőle.

Barnet v. Angliában, sz. 51° 40′ a h. 17° 30′ alatt. — 1471. ápr. 14-én VI. Henrik ang. k. (ki 1470. okt. hóban ismét az ang. trónra jutott,) IV. Eduárd ang. k. ellenében csatát veszt és elfogatik. E csatában leli halálát a „Királytevő“ Warwick és testvére.

Barossa helység Spanyolországban. — 1811. már. 5-én ütközet a Wellington alatt egyesült ang.-sp. seregek és a Soult alatti francziák közt.

Bars vmegye a dunáninneni kerületben. — E vmegye volt első, mely az 1822. áug. 13-án kelt udvari rendeletnek, mely a hadi adót pengő pénzben az az ezüstben rendelé beszedetni, mint alkotmány-

ellenes intézkedésnek ellenszegült. Példáját ezután a többi vmegyék is követték.

Bar-sur-Aube v. Francziaországban, Aube-kerületben (dep.) a sz. 48° 14′ 13″ a h. 22° 21′ 50″ alatt. — 1814. ján. 24-én Gyulai cs. tb. és Frigyes würtenbergi hg. itt visszaszorítják Mortier fr. tábornagyot; — feb. 24-én kétes kimenetelü ütközet. Oudinot fr. és Schwarzenberg cs. vezér közt.

Bártfa sz. k. v. Sáros vm. a Tapoly jobb partján, a sz. 49° 16′ 10″ a h. 38° 58′ 36″ alatt. — 1241-ben a mongolok az itteni cistercita apátság kolostorát és templomát elpusztítják. — A város fölvirágzását 1320-ban I. Károly királyunk eszközli. — I. Lajos királyunk kőfallal keritteti és erősségét tornyokkal épitteti be; — 1365-ben pedig sz. k. várossá teszi, milyen akkor Kassa és Buda volt az az ekkor kapja a „jus gladi-it.“ — 1410-ben Zsigmond királyunk e jogát és egyéb kiváltságait megerősíti. — A XIV. században virágzó kereskedéssel, — a XV. század végén gymnáziummal, — a XVI. században nyomdával birt, a XVII. században pedig már követet küldött az országgyülésekre. — 1680. sep. 3-án a kuruczok Petneházy Dániel alatt követeik iránti méltatlanságok miatt fölgyújtják. — 1684. sep. 28-án föltételesen megadja magát Schultz Bálint cs. tábornoknak. — 1848. dec. 6-án a császáriak megszállják.

Basantello l. **Squillace.**

Basel Schweizban, a Rajna bal partján, a hasonnevü canton fővárosa, a sz. 47° 34′ a h. 25° 15′ alatt. — 918. ján. 21-én a magyarok elfoglalják és

földulják. — 1274. ján. 1-én Habsburgi Rudolf n. cs. bevonulását tartja. — 1431. júl. 23-tól 1433-ig zsinat a kelyhesek ügyében. — 1432. feb. 15-én az itteni zsinat megerősíti a constánzi zsinat határozatait, a zsinatok legfőbb hatalmáról és a pápáknak azok iránt tartozó engedelmességéről. — 1440. júl. 24-én V. Felix ellenpápa itt keronáztatja meg magát. — 1499. sep. 22-én béke I. Miksa n. cs. és a schweizi szövetség közt, melyben ez utóbbinak függetlensége elismertetik. — 1522. júl. 13-án itt születik Pantaleon Henrik, nagyszorgalmú történetbuvár. — Itt hal meg: 1531. nov. 23-án Oecolampadius János, korának egyik legjelesebb tudósa, — 1536. júl. 12-én Rottordámi Erasmus Desiderius, nagytudományu nyelvbuvár és itész, — 1556. áug. 25-én Joris Dávid, anabaptista és külön-vallásfelekezet alapítója, — 1563. dec. 29-én Castalio vagy Chatillon Márton, szeplőtlen és szeretetreméltó jellemű vallástudós, bölcsész, a legelső tekintélyes iró, ki vallástürelmet hirdetett, — majdnem éhen a legnagyobb szegényben, — 1614. júl. 28-án Plater Felix, jeles orvos 78 éves korában és 1624. dec. 5-én Rauhin Gáspár, nagyhirű füvész. — Itt születik: 1654. dec. 27-én Bernoulli Jakab, hires természettanár és máthemátikus (Meghal ugyanitt 1748. ján. 1-én.) — 1667. júl. 27-én idősb Bernoulli János, hires máthemátikus, — 1707. ápr. 15-én Euler Leonárd, hires és termékeny máthemátikai iró, — 1710. máj. 18-án ifjabb Bernoulli János, hires máthemátikus és 1741. áug. 23-án Haas Vilmos, találékony erőműtanár és betüvéső. — Itt hal meg: 1759. júl. 27-én

Maupertuis, nagy fr. máthemátikus és 1782. már. 17-én Bernoulli Dániel, hires máthemátikus és természettudós. — 1794. dec. 28-án a fr.-országi rémuralom eltiprása után több hatalmasság itt a fr. köztársasággal békealkudozásokat kezd. — 1795. ápr. 5-én békekötés a fr. köztársaság és Poroszország közt; — júl. 22-én békekötés a fr. köztársaság és Spanyolország közt; — 1799. okt. 9-én a francziák bevonulnak.

Basra l. **Bassora.**

Bassano v. Lombardiában, a sz. 45° 45′ 45″ a h. 29° 23′ 46″ alatt. — 1733-ban itt születik Volpato Giovanni, hires olasz rézmetsző. — 1799. sep. 8-án 1801. 1805. 1809. máj. 7-én és 1813-ban ütközet az osztrákok és francziák közt.

Bassora vagy **Basra**, a hasonnevü pasaság fővárosa, a sz. 30° 30′ a h. 62° 32′ 48″ alatt. — 656. nov. 4-én Omar kalifa alapítja; később hires főtanintézettel.

Bát mv. Hont vm. a sz. 48° 17′ 30″ a h. 36° 25′ alatt. — Opost, Salamon királyunk „bátor“ hadvezérét, tartják alapítójának. A „bátor“ szó első szótagjától maga a város, az egész szótól pedig a „Bátory“ vagy „Báthory“ családnév veszi eredetét. — 1753. ján. 16-án itt születik Haliczky András, m. iró.

Batavia szg. Hollandiában, a Rajna legalsó folyásánál. — Az ó-korban már előfordul e nevezet alatt; a közép- és ujkorban Németalföldhöz tartozott; 1794 óta Hollandia, mint köztársaság „Batavia“ név alatt vesz részt az I. Napoleon melletti

küzdelmekben. — 1806-ban első királya Buonaparte Lajos. — 1810-ben Lajos a trónról leköszönvén, mint tartomány Francziaországhoz csatoltatik; de 1815-ben visszaállittatik. (Különben l. Hollandia.)

Batavia v. Java szigeten, a déli sz. 6° 8′ 55″ a h. 124° 32′ 57″ alatt. — 1619-ben a hollándiak által alapittatik. — 1811. áug. 26-án az angolok által elfoglaltatik. — 1851. már. 30-án itt hal meg Schwaner C. M. utazó természetbuvár, Borneo első ismertetője.

Bautzen Lauzitz fővárosa, a sz. 50° 11′ 10″ a h. 32° 5′ 25″ alatt. — Itt születik: 1753. nov. 3-án Meisner August Gottlieb, jeles n. regényiró és 1770. ápr. 26-án Carus Frigyes Ágoston, tudós lélektani iró. — 1813. máj. 20. 21-én I. Napoleon fr. cs. a poroszokat megveri.

Baylen v. Spanyolországban, a sz. 38° a h. 14° alatt. — 1812-ben ütközet a sp. és fr. seregek közt, melyben az elöbbiek maradnak győztesek.

Bayonne v. Francziaországban, a sz. 43° 29′ 29″ a h. 16° 48′ alatt. — 1563-ban Alba hg. a hugenották réme, tartózkodási helye. — 1807. jún. 4-én a sp. k. család itt mond le kényszerítve a sp. koronáról, melyet Buonaparte József, I. Napoleon fr. cs. bátyja, eddig nápolyi k. átvesz; Murat Joachim Napoleon cs. sógora pedig Nápolyba megy József trónját birtokába venni. — 1808. máj. 5-én itt mond le IV. Károly sp. k. a sp. trónt illető jogáról és Indiáról I. Napoleon fr. cs. javára. — 1813. dec. 7-én Wellington az egyesült ang.-sp. seregekkel a francziákat itt megveri. — 1813. év végnapjaiban Napoleon cs. a

sp. k. családot itteni fogságából haza Spanyolországba bocsátja.

Bazin sz. k. v. Pozsony vm. a sz. 48° 16′ a h. 34° 54′ alatt. — V. István királyunk korában Ottokár cseh k. elfoglalja. — 1467-ben ennek grófja az elégületlenek által Erdély független fejedelmévé kiáltatik ki. — 1783. nov. 25-én itt születik Zipser Keresztély András, természettudományi és természettani n. iró és 33 tudós társaság tagja.

Bearn grófság Franciaország legdélnyugotibb részén, közel a Biskay-öbölhez. — 1620 körül kerül vissza Franciaországhoz.

Beaujeu v. Franciaországban, a Rhone-kerületben (dep.) a sz. 46° 8′ a h. 22° 10′ alatt. — 1421. már. 22-én az Orleansi Szüz vezérlette franciák s a Talbot vezérlete alatti angolok közt ütközet.

Beauvais v. Franciaországban, a sz. 49° 26′ 7″ a h. 20° 15′ alatt. — Régenten „Bellovacum“ vagy „Caesaromagus.“ — Itt hal meg: 1217. nov. 2-án De Dreux Fülöp, Robert dreuxi gr. fia, e város hős püspöke, ki mert a vérontást karddal és lándzsával véteknek tartá, csak buzogánynyal vitézkedett a harczban.

Bécs az ó-korban **Vindobona**, jelenleg az austriai császárság fővárosa a Duna mellett, a sz. 48° 12′ 33″ a h. 34° 2′ 22″ alatt. — Itt hal meg: 180. már. 17-én Márk Aurél r. cs. és 1177. ján. 13-án II. Jasomirgott Henrik osztr. hg. — 1252-ben IV. Béla királyunk ostromolja. — 1276-ban Habsburgi Rudolf n. cs. a magyarok segítségével elfoglalja; — okt 18-án Otto-

kár cseh k. ostromolja; — nov. 21-én egyezkedés e város alatti táborban I. Rudolf n. cs. és Ottokár cseh k. közt; — dec. 25-én Habsburgi Rudolf mint családi vagyont birtokába veszi. — 1298. feb. 10-en szövetség III. Endre m. k. és Albert osztr. hg. közt Nassaui Adolfnak tróntóli megfosztását illetőleg. — Egyetemét már a XIV. században látogatják a m. ifjak. — 1349. feb. 9-én a legpusztítóbb pestis kitör. — 1359. ápr. 7-én Sz. István templomának alapja letétetik. (A 435′ magasságra emelkedő pompás torony épitését Wenzla mester kezdte és csak az 1433. évben fejeztetett be.) — 1366. már. 13-án itt hal meg Maultasch Margit, Karinthia és Tirol herczegnője, Tirolt az osztr. herczegeknek, mint legközelebbi rokonainak hagyományozván. — 1389. ápr. 22-én békekötés Austria és Schweiz közt. — 1402. áug. 16-án szerződés Zsigmond m. k. és Albert osztr. hg. közt. — 1406. nov. 5-én a zsidók az összecsoportosult nép által megtámadtatnak és kifosztatnak. — 1433. okt. 3-án Sz. István templomának 435′ magasságra emelkedő tornya elkészül; 1838-ban lekellett bontani, mig végre 1864-ben ujra fölépittetvén, az eredeti magasságot meghaladta. — 1448. máj. 2-án concordatum V. Miklós pápa és III. Frigyes n. cs. közt. — 1451. dec. 12-én Eizinger az országgyülést megnyitja, mely azon határozatot hozza, hogy V. László m. k. kiadására III. Frigyes n. cs. szükség esetében fegyverrel is kényszerittessék. — 1454-ben Hunyady János Cilley Ulrik ármánya következtében V. László k. által ide idéztetik. Ekkor kerül maga Cilley a kelepczébe, melyet ő Hunyady János ellen készített,

melyből azonban H. J. nagylelküsége folytán kiszabadul. — 1469. ján. 18-án II. Pál pápa által az első városok rangjára emeltetik és egyházmegyéje önállóvá tétetik. — 1484. dec. 4-én Mátyás m. k. ostromolni kezdi ; — 1485. ján. 28-án a fegyverszünet eltelte után ostromlását folytatja ; — jún. 1-én elfoglalja ; — jún. 2-án az elfoglalt városba bevonulását tartja, másnap neje Beatrix. — 1486. dec. 20-án Mátyás m. k. és neje ünnepélyes bevonulását tartja. — 1490. ápr. 6-án itt hal meg reggeli 8 órakor I. Mátyás m. k. — áug. 22-én Miksa megválasztott n. cs. elfoglalja a magyaroktól. — 1492. okt. 1-én az első állandó könyvnyomda fölállittatik. — 1502. ján. 4-én az első latin nyelvtan a bécsi tanodák számára nyomtatásban megjelenik ; — már. 23-án pedig a legelső itt kidolgozott és nyomatott német nyelvtan kiadatik. Szerzője Berger Bernárd. — 1506. júl. 19-én békekötés I. Miksa n. cs. és II. Dobzse Ulászló m. k. közt. — 1514. okt. 31-én itt születik Lazius Wolfgangus, bécsi orvos és Ferdinánd cs. történetirója. — 1515. júl. 20-án congressus ; — júl. 22-én szerződés II. Ulászló m. k. és I. Miksa n. cs. közt, ez utóbbi előnyére. — 1525. ápr. 19-én itt hal meg Cuspinianus (Spieshammer) János, történetiró és költő. — 1529. sep. 27— okt. 16-ig II. Szuleimán zultán sikertelenül ostromolja. — 1545. ján. 3 án az első n. imakönyv itt jelenik meg, melyet Nauser püspök szerzett, és Siengriener János nyomdász kiadott. — Itt hal meg : 1568. jún. 11-én Salzer Ambrus kanonok, a bécsi egyetem magnificus rectora, a bölcsészeti és hittani szak dékánja 90 éves korában, — 1584. jún. 13-án Zsámboky

János, m. történetiró és 1587. ján. 31-én Draskovich György, bibornok, Magyarország helytartója, ékes m. egyházi szónoklatáról nevezetes férfiu. — 1595. jún. 15-én Hardeck Ferdinánd gr. cs. ezredes, mivel Győrt állítólag árulással Szinán pasának átadta, jobb kar- és fejvesztéssel lakol. — 1606. feb. 9-én békeelőzmények II. Rudolf cs. és Bocskay István közt; — jún. 23-án béke a föntebbiek közt. — 1619. már. 20-án itt hal meg II. Mátyás m. k. — okt. 25-én Buquoi-Longuevall Károly és Dampierre cs. vezérek a Táborhidon Rhédey, Bethlen Gábor vezére és Thurn Henrik által megveretnek; — nov. 25-én Bethlen Gábor összes hadi erejével e város előtt megjelen, hogy Dampierre és Buquoi cs. vezéreket csatára kényszerítse. — 1622. okt. 7-én II. Ferdinánd cs. a zsidóknak synagoga építésére engedélyt ad. — 1623-ban Pázmány Péter, esztergomi érsek, áldornagy és bibornok a most is virágzó „Pazmaneumot" 100 ezer forinttal alapítja. — 1624. máj. 8-án a második békeszerződés Austria és Bethlen Gábor közt. — Itt hal meg: 1637. feb. 15-én II. Ferdinánd n. cs. és m. k. és 1644. máj. 28-án Hajnal Mátyás jezsuita, m. hittani iró. — 1649. jún. 2. és 3 án nagy zendülés a zsidók ellen. — 1670. feb. 4-én a zsidók a kutak megmérgezéséről vádoltatván, a városból kiüzetnek. — 1671. ápr. 30-án Nádasdy Ferencz m. főur, idegen törvények szerint halálra itéltetvén, itt lefejeztetik. — 1683. sep. 12-én Sobiesky János lgy. k. és gr. Stahrenberg Guido cs. vezér itt a törökök fölött fényes győzelmet vivnak ki. — 1686. jún. 25-én titkos szerződés Apaffy Mihály erdélyi fejedelem és I.

Leopold cs. közt. — Itt hal meg: 1693. már. 6-án Karaffa Antal kegyetlenségéről elhirhedt cs. vezér, — 1699. áug. 3-án Aviano Márk kapuczinus, Károly loth. herczegnek minden harczba követője és a harczosok szellemdús buzdítója. — 1701. nov. 29-én a városban szerteszét falragaszok olvashatók, melyekben 10 ezer forint igértetik annak, ki magát a megszökött II. Rákóczy Ferencz m. herczeget, és 6 ezer annak ki fejét elhozza. — 1703. ján. 31-én az első rendes hirlap „Posttäglicher Merkur" czimmel megjelenik. — 1705. máj. 5-én itt hal meg I. Leopold n. cs. — dec. 8-án müvészeti akademiája megnyittatik. — 1709. dec. 1-én itt hal meg Abraham a Sancta Clara, ágostoni szerzetes és eredeti elménczségeiről hires egyházi szónok. — 1712. ján. 27-én Sz. István templomában a 337 mázsás harang elöször kondul meg. — 1713. feb. 1-én itt hal meg II. Apaffy Mihály, az utolsó erdélyi fejedelem; — ápr. 21-én itt születik Domanek Antal, fa- és érczmetszésekben hires müvész. — Itt hal meg: 1715. már. 11-én Hevenesy Gábor, vallástudományi iró és bámulandó szorgalmú történetbuvár, — 1716. okt. 17-én Bethlen Miklós gr. emlékiratok irója és 1719. áug. 31-én Pozzo András, történeti föstész és iró. — Itt születik: 1719. okt. 28-án Cserey Farkas, jeles történész, közjogi és verses iró (Meghal ugyanitt 1782. dec. 9-én.) — és 1724. okt. 5-én Seegen Frigyes Ferencz, jeles szobrász. — 1725. ápr. 30-án béke Austria és Spanyolország közt. — 1726. sep. 21-én itt születik Isenflamm Jakab Frigyes, hires orvos és szakbeli iró. — 1731. már. 16-án békeszerződés Anglia és

Austria közt a pragmatica sanctio iránt. — Itt születik: 1731. okt. 6-án Mastalier Károly, költő (Meghal ugyanitt 1795. okt. 6-án.) — 1732. feb. 7-én Hohenbergi Hetzendorf János Ferdinánd, udvari építész és szakbeli iró és 1733. ápr. 5-én Schmutzer Jakab Máté, hires rézmetsző. — Itt hal meg: 1736. ápr. 21-én Eugen savoyai hg. a francziák és törökök hires meggyőzője és dec. 7-én Kolonics László gr. erdélyi, nagyváradi püspök, kalocsai érsek, nagy szónok és vallástudós. — 1738. nov. 18-án békekötés VI. Károly n. cs. és XV. Lajos fr. k. közt, mely által a lgy. trónpör véget ér. — 1739. ápr. 4-én itt születik Ditters Károly vig-operák szerzője. — 1741. feb. 15-én itt hal meg Donner György, közönségesen Donner Rafaël, az ujkor egyik leghiresebb szobrásza. — 1741-ben Károly bajor vf. ki VII. Károly név alatt később n. cs. lett, eredmény nélkül ostromolja. — 1758. okt. 26-án itt születik Reinhold Károly Leonárd, bölcselmi iró. — 1760. sep. 28-án a m. testőrség fölállittatik. — Itt születik: 1766. jún. 13-án Eberl Antal, jeles zongorász és zeneszerző, — sep. 7-én Koháry Ferencz hg. m. k. udvari főkorlátnok és honti főispán, — 1769. sep. 7-én Pichler Karolina, regényirónő, — 1772. máj. 1-én Mosel Ignácz Ferencz, iró és zeneszerző, — dec. 26-án Collin Henrik, drámaköltő és 1773. ápr. 15-én Schultes Ágoston József, hires természetbuvár; — nov. 22-én itt hal meg Fuhrmann Mátyás, pap és történetiró. — Itt születik: 1780. nov. 8-án Urményi Ferencz, m. koronaőr, — nov. 30-án Bayer Ferencz Rudolf, tragikus szinész és 1781. már. 6-án Castelli

Ignácz osztr. költő. — 1782. ján. 12-én az apácza zárdák és a camaldulensis szerzet eltöröltetnek; — már. 22—ápr. 22-ig VI. Pius pápa II. József n. császárnál látogatóban, némely az egyházi ügyekben tett intézkedéseinek visszavonatása czéljából; — ápr. 12-én, itt hal meg Metastasio Péter, hires olasz lantos és szinköltő. — Itt születik: 1783. ápr. 12-én Petter Antal, történeti föstész, — 1786. ápr. 9-én Bayerle Adolf, n. bohózatiró és lapszerkesztő és nov. 18-án Tschischka Ferencz, Bécs történetirója és műbuvár. (Meghal ugyanitt 1855. nov. 15-én.) — 1787. nov. 15-én itt hal meg Gluck Kristóf lovag, hires drámai zeneszerző. — Itt születik: 1790. dec. 31-én Adamberger Antonia, drámai művésznő, — 1791. ján. 15-én Grillpalzer Ferencz, hires lantos és drámai költő és feb. 21-én Czerny Károly, zongoratanár és zeneszerző; — júl. 17-én itt hal meg Born Ignácz, ásványtudós és gunyoros iró; — sep. 21-én itt születik Széchenyi István, a „Legnagyobb magyar," szónok, iró és a m. tudós társaság alapitója. — Itt hal meg: 1792. ápr. 14-én Hell Miksa, a bécsi observatorium csillagásza, hires máthemátikus és csillagász és dec. 25-én Mozart Farkas Amadé, nagyhirű zeneköltő. — 1794. jún. 21-én itt születik Deinhardstein János Lajos, drámairó, a szépészet- és történettan tanára; — jún. 27-én itt hal meg Kaunitz Riedberg Venczel Antal hg. hires osztr. államminister. — Itt születik: 1796. sep. 4-én Fendi Péter, jeles közéleti és történeti föstész, rézmetsző és vésnök, — okt. 17-én Kupelwieser Leopold, hires arczkép- és történetföstész és 1797.

ján. 31-én Schubert Ferencz, hires zeneköltő. (Meghal ugyanitt 1828. nov. 19-én.) — Itt hal meg: 1797. áug. 22-én Wurmser Dagobert Zsigmond gr. osztr. tábornagy, — 1798. máj. 3-án Metzburg György Ignácz br. máthemátikai iró, — júl. 21-én Clairfayt Ferencz Sebestyén Károly osztr. tábornagy és 1800. sep. 29-én Denis Mihály (Sined) iró és költő. — Itt születik: 1802. ján. 12-én Bauernfeld Eduárd, osztr. költő és 1803. ápr. 14-én Amerling Frigyes, történet- és arczképföstész; — júl. 8-án e város közelében **Mödlingen** hal meg Cassanova F. csataképföstész. — Itt hal meg: 1804. ján. 12-én Bergobzoomer J. B. udvari szinész és vigjátékiró és már. 26-án Kempelen Farkas, hires m. épitész; — jún. 20-án itt születik Seidel Gábor osztr. költő; — dec. 7-én az uj cs. méltóság ünnepélyesen szentesittetik. — 1805. júl. 7-én lázadás a kenyérsütők ellen; — nov. 13-án a fr. sereg Murat alatt ide, Napoleon fr. cs. Schönbrunnba vonul; — dec. 16-án szerződés I. Napoleon fr. cs. és Poroszország közt. — 1806. ján. 12-én a francziák, kik a mult évi nov. 12. óta megszállva tarták, elhagyják. — 1809. már. 7-én itt hal meg Albrechtsberger János György, hires zeneszerző és zenészeti iró; — máj. 12-én I. Napoleon fr. cs. előtt másodszor capitulál; — máj. 31-én itt hal meg Haydn József, hires zeneköltő; — okt. 14-én békekötés I. Napoleon fr. és II. Ferencz n. cs. közt. E béke „schönbrunninak" is mondatik; — nov. 20-án a francziák elhagyják. — Itt hal meg: 1809. dec. 24-én Báróczy Sándor, m. iró, — 1810. dec. 21-én Dombay Ferencz, jeles orientalista, mauritán és arab irók fordítója, —

1812. ápr. 12-én Brockmann János Ferencz, hires n. színész, — ápr. 16-án Molitor Márton, hires tájfőstész, — sep. 21-én Schikaneder Emmanuel, szinköltő és szinigazgató, — 1814. már. 20-án Engel János Keresztély, m. történész és dec. 13-án Ligne Károly József hg. osztr. tábornagy és iró; — sep. 28-án egyezkedés Austria, Orosz- és Poroszország közt Szászország igazgatását illetőleg; — nov. 1— 1815. jún. 15-ig fejedelmi congressus. — 1815. ján. 22-én szerződés Anglia és Portugalia közt a rabszolgakereskedés eltörlése iránt; — máj. 15-én itt hal meg Szacsvai Sándor, élczes iró s az első hirlapirók egyike; — jún. 4-én szerződés Poroszország és Dania közt Svéd-Pommerania megszerzése iránt. — Itt hal meg: 1817. ápr. 26-án Sonnenfels József br. hires jog- és államtudományi iró, — okt. 26 án Jaquin József, br. hires füvész, — 1818. okt. 4-én Abel József, történeti föstész, — 1820. feb. 29-én Pixis Frigyes Vilmos zenemüvész, — 1821. áug. 21-én Bartsch Ádám János Bernárd, műtudós és iró, — 1822. áug. 7-én Teleki Samu gr. a tudományok nagy pártfogója, — 1823. ján. 17-én Werner Zachariás, szépirodalmi iró és dec. 4-én Göbel K. P. társasági és történeti képek festője. — Itt születik: 1825. már. 1-én Benkert Imre, m. föstész (Meghal ugyanitt 1855. ján. 21-én.) — és sep. 28-án Markó Endre, m. tájfőstész; — nov. 24-én itt hal meg Hensler Károly Frigyes szinköltő és ügyes (bécsi) szinigazgató. — 1826. okt. 4-én Don Miguel port. k. hg. hazája alkotmányára az esküt itt leteszi. — Itt hal meg: 1826. dec. 30-án Steigentesch Ernő Ágost br. jeles vigjátékköltő, —

1827. már. 26-án Beethoven Lajos, korunk legnagyobb zeneköltőinek egyike, — sep. 21-én Ziegler Frigyes Vilmos, színész és drámairó, — okt. 3-án Vierthaler Ferencz Mihály, történetiró, — 1828. ján. 31-én Ypsilanti Sándor hg. görög szabadsághős, — 1829. dec. 24-én Woronicz János Pawel, a legnagyobb lgy. költők egyike és 1830. feb. 11-én idősb Lampi János, hires arczkép- és történetföstész; — áug. 18-án itt születik Ferencz József osztr. cs. és m. k. — Itt hal meg: 1831. jún. 7-én Eckhard Frigyes, hires színész, — 1832. jún. 9-én Gentz Frigyes, politikai iró, — 1833. nov. 8-án Stadtler Miksa apát, hires zeneszerző, — 1836. sep. 4-én Kurländer F. Antal, drámairó, — 1840. júl. 26-án Márton József, nyelvtani iró, — nov. 30-án Littrow József János, hires csillagász, — 1844. nov. 8-án Anzengruber János jeles drámaköltő, — 1845. máj. 17-én Amadé Tádé gr. zongoramüvész, cs. k. udv. zenegróf és a zenészet nagyérdemü elémozditója, — dec. 12-én Lippich Ferencz Vilmos, hires m. orvos és szakbeli iró és 1846. feb. 3-án Weigel József, a leghiresebb n. lantos operaszerzők egyike. — 1847. máj. 14-én a tudományok akademiája alapittatik államtudományi és bölcsészeti szakok nélkül; — dec. 2-án itt hal meg Pyrker László, egri érsek és n. költő. — 1848. már. 13-án forradalom, mely elől Metternich hg. menekül; — már. 15-én a m. küldöttség diadalszerüen fogadtatik; — jún. 15-én a munkások békétlenkednek; — júl. 11-én az osztr. örökös tartományok országgyülése első ülését tartja; — áug. 14-én n. káth. mozgalmak; — áug. 23-án a munkások ujra

békétlenkednek; — sep. 9-én a 100 tagból álló m. követség a szentesített törvények föntartását kéri; — sep. 11-én a m. testőrség leköszön; — sep. 12-én a Swoboda-féle részvényzavar megujul; — sep. 14-én a magyarok a Pazmaneumban ujonczoznak; — sep. 24-én nagy n. káth. gyülés; — okt. 6-án nagy forradalom, torlaszcsata, mely alkalommal gr. Latour cs. hadügy-minister megöletvén, lámpafára akasztatik; — okt. 7-én a cs. család Alamóczra menekül; — okt. 31-én Windischgrätz hg. cs. vezér a forradalmiaktól elfoglalván, bevonul. Ugyanezen nap Bem lgy. tb. menekül a m. határra; — nov. 1-én ostromállapotba helyeztetik; az országgyülés utolsó ülését tartja, a város és a külvárosok lefegyvereztetnek és a forradalom főnökei elillannak. — Itt hal meg: 1849. már. 28-án Endlicher István, tudós füvész és nyelvész, — sep. 25-én idősb Strauss J. kedvelt zenész és tánczzeneszerző, — 1850. már. 19-én Gyrovetz, zeneszerző és 1851. áug. 27-én Koburg-Koháry Ferdinánd hg. cs. lovassági tb. — okt. 1-én a távirati-egylet tanácskozmányai kezdődnek. — 1852. ján. 5-én a nagy osztr. vámgyülés megnyittatik. — Itt hal meg: 1852. ján. 24-én Kollár János, cseh költő és a szláv régiségtan tanára, — ápr. 5-én Schwarzenberg Bódog hg. osztr. minister-elnök, — 1853. feb. 6-án Kudler József nemzetgazdászati iró és ápr. 13-án Schnorr Lajos Ferdinánd, föstész, a hires Schnorr Gyula bátyja; — okt. 30-án Stirbey oláh fejedelem tartományait elhagyván, ide érkezik. — Itt hal meg: 1854. már. 19-én Ender János, történetföstész, — nov. 1-én

Ranftl Mátyás, hires föstész, — nov. 13-án Majthsteini Wildner Ignácz, jeles jogtudós és nov. 28-án Prechtl János József, hires természettudományi és erőműtani iró; — dec. 2-án szövetség Anglia, Austria és Francziaország közt Oroszország ellen. — Itt hal meg: 1855. máj. 31-én Rosas tanár és hires szemorvos, — (áug. 18-án concordatum Ferencz József cs. és IX. Pius pápa közt,) — okt. 6-án Pannasch Antal, cs. ezredes, katonai és drámai iró, — nov. 6-án Gál György, a m. népmesék első kiadója, a m. irók fordítója és műbölcsész, — 1856. okt. 27-én Kraft Péter, hires történetföstész, — nov. 23-án Hammer József, hires orientalista és történész, — 1857. már. 26-án Nagy Pál, Soprony vm. hires országgyülési követe és szónoka és a nemzetiség lelkes védője, — dec. 12-én Regen Frigyes Vilmos, hires státisztikus, — 1858. okt. 7-én Pfeiffer Ida asszony, bátor utazónő, — 1859. jún. 11-én Metternich hg. osztr. államkorlátnok és 1860. már. 28-án br. Jósika Samu, Erdély korlátnoka; — dec. 30-án a szász kormány által Drezdában elfogott és Austriának kiadott Teleky László m. gr. ide hozatik. — Itt hal meg: 1862. júl. 7-én Gauermann Frigyes, hires tájföstész és 1863. dec. 13-án Hebbel Frigyes, jeles n. költő. — 1864. okt. 30-án békekötés Dania, Austria és Poroszország közt, mely alkalommal a dán k. Schleswig- és Holsteinről, valamint Lauenburgról a másik kettő javára lemond. — 1865. dec. 29-én itt hal meg: Anschütz Henrik, hires drámai szinmüvész. — 1866. okt. 3-án békekötés Austria és Olaszország közt, mely alkalommal a velenczei királyság Olaszország-

nak átengedtetik; Olaszország fizet 35 millió forintot államadósság fejében a neki átadott tartományt illetőleg és az el nem szállítható hadi szerekért kárpótlásúl. — 1867. feb. 3-án Belcredi ministeriuma megbukik.

Becse 1-ször **Ó-** vagy **Rácz-Becse** mv. a sz. 45° 36′ 30″ a h. 37° 45′ alatt, Uj-Becsével szemben, Torontál vmegyében. — 1848. ápr. 26-án zavargások. — 1849. ápr. 19-én Perczel Mór honvéd tb. másodszor foglalja el és a ráczokat kiveri sánczaikból; — jún. 25-én a magyarok Jellachich horvát bánt és cs. vezért itt egész napi ütközet után visszanyomják.

2-szor **Uj-** vagy **Török-Becse** f. Torontál vm. a Tisza bal partján, Ó-Becsével szemben, a sz. 45° 35′ a h. 37° 50′ alatt. — Határában egy régi vár romjai láthatók, melyet 1551-ben a törökök foglaltak el. — 1849. ápr. 24-én közelében Perczel Mór honvéd tb. a Theodorovics alatti osztr.-szerb sereget megveri. (Különben l. Kis-Kikinda.)

Becskerek vagy **Nagy-Becskerek,** mv. Torontál vm. a Béga-folyó mellett, a sz. 45° 27′ 30″ a h. 38° 4′ alatt. — Várát 1551. sep. 21-én a törökök megszállják. — 1793. dec. 26-án itt születik Bogma István, m. történetiró. — 1848. sep. 22-én a szerb fölkelők megszállják és Ürményháza falut elhamvasztják. — 1849. ápr. 30-án Perczel Mór m. tb. ide bevonul.

Bécs-Ujhely vagy **Német-Ujhely** v. A.-Austriában, Bécstől d. ny. d. a sz. 47° 48′ 41″ a h. 33° 54′ 43″ alatt. — 1246. jún. 15-én ütközet IV. Béla m. k. és Ba-

benbergi Frigyes osztr. hg. közt, melyben ez utóbbi életét vesztvén, benne a Babenbergház kihal. Nevezetik ez ütközet még „Lajta-mellettinek“ is. — 1452. áug. 19-én az osztr. forradalmiak Eizinger vezérlete alatt III. Frigyes n. császárt itt meglepik és seregét győztesen a városba nyomják; — sep. 4-én III. Frigyes n. cs. a várat erősen ostromló szövetséges osztrákoknak V. László m. királyt átadja. — 1459. feb. 17-én némely békétlen m. főurak III. Frigyes n. császárt, Hollós Mátyás m. k. ellenében, m. királylyá választják és ugyanitt már. 4-én királylyá koronázzák. — 1463. júl. 19-én béke III. Frigyes n. cs. és I. Mátyás m. k. közt. — 1487. áug. 17-én Mátyás m. k. 18 havi ostrom után hadszerződésile g elfoglalja. — 1542-ben itt tartatik Perényi Péter hatalmas m. főur fogságban. — 1552. júl. 9-én vértörvényszék Eytzing Puchheim és más lázadók ellen. — 1671. ápr. 30-án Zrinyi Péter és Frangepán Ferencz, idegen törvények szerint halálra ítéltetvén, itt fejeztetnek le. — 1701. nov. 7-én II. Rákóczy Ferencz Lehmann Gottfried százados segítségével itteni fogságából megszökik és Lengyelországba menekül. — 1851. okt. 19-én közelében **Frohsdorfon** hal meg Mária Terézia Sarolta, XVI. Lajos fr. k. sokat szenvedett leánya, Angoulême k. hg. özvegye. Eltemettetik férje mellé Görczön.

Beczkó mv. Trencsén vm. a Vág mellett, a sz. 48° 47′ a h. 35° 30′ alatt. — Fölötte látható ama sziklavár, melyből a Zsigmond királyunk által fölgazdagított Stibor vajda zaklatta a vidéket. — A

monda szerint, midőn Stibor egy alkalommal a várbeli kut mellett feküdt, egy mérges kigyó szemeit kiharapta és mellén halálos sebet ejtett, mit neje látván, minthogy kigyógyulásához semmi reménye sem volt, késdöféssel véget vetett a vidék réme életének.

Bedfort Angliában a hasonnevű herczegség fővárosa, Northamptontól k. d. k. a sz. 52° 10′ a h. 17° 20′ alatt. — 1422. körül a Francziaországban létező ang. birtokoknak János, e herczegség birtokosa volt kormányzója VI. Henrik ang. k. kiskorusága idejében. — 1688. áug. 31-én itt születik Bunyan John, jeles ang. iró.

Bedriacum helység Lombardiában, Cremona és Mantua közt, a sz. 45° 11′ a h. 28° 1′ alatt. — 69. ápr. 16-án Ottó r. cs. Vitellius ellenében csatát vesztvén, magát tőrrel átszurja.

Béga csatorna Temes és Torontál vmegyékben. — Nem más, mint a Béga folyamvidékének lecsapolására készített vizvezetés, melyet Mária Terézia királynőnk ásatott.

Béga fly. Krassó vm. keleti határán két ágból ered és Titelnél balról a Tiszába ömlik.

Beiburt helység Törökországban, a sz. 40° 19′ a h. 57° 49′ alatt. — 1829. okt. 7-én ütközet a Paskiewics alatti oroszok és a Seraskier alatti törökök közt.

Bélavár hajdan erősség Bihar vm. Belényes d. ny. részén, a sz. 46° 38′ a h. 39° 56′ 30″ alatt. — 1531-ben ide gyülnek össze a jobbérzelmű hazafiak tanácskozandók a polgári háboru megszüntetéséről.

Belgium királyság; 1648 óta többnyire „**Spanyol-Németalföld**“ nevezet alatt fordul elé. Fekszik a sz. 49° 27′ — 51° 30′ a h. 20° 14′ — 23° 44′ közt. — Részei: Antwerpen, Brabant, Keleti- és Nyugoti-Flandria, Hennegau, Limburg, Lüttich, Luxemburg és Namur. — 1648-ban a westpfáli békében elkülönittetik Németalföldtől vagyis Hollandiától és ezóta a Spanyol-Habsburgház birtoka 1718-ig. — Az 1718. sep. 16-iki okirat szerint VI. Károly n. cs. saját és örökösei nevében Spanyolországról lemondván, e tartományt nyeri. — 1790. ján. 11-én magát az osztr. uralomtól függetleníti, s egyesülvén Hollandiával: „Batáv-köztársaság“ nevezet alatt, sorsuk 1830-ig ugyanaz. — Ugyanis 1795. okt. 1-én a fr. köztársaságba kebeleztetik. — 1806-ban a „batáv köztársaság“ királysággá alakittatván át, első királya Buonaparte Lajos lett. Midőn azonban Lajos a bátyja I. Napoleon fr. cs. által behozott „szárazföldi zár“ meg nem tartása miatt alattvalói iránti engedékenységéért kemény szavakkal illettetnék bátyja részéről: a királyságról fia javára 1810-ben leköszön. Ekkor alattvalói Franczia-ország hatalma alá kerülnek s királyságuk eltünvén, csak mint tartomány olvasztatik be Franczia-országba. — 1815-ben azonban a bécsi congressusban e királyság visszaállittatik. — 1830. okt. 4 én a központi választmányban Belgium magát Hollandiától függetlennek nyilatkoztatja; — nov. 22-én nemzetgyülésén az egyeduralmi kormány 173 szavazattal 13 ellenében elfogadtatik; — nov. 24-én nemzetgyülése 161 szavazattal 28 ellenében kimondja a

Nassaui-dynastia kizáratását a belga trónból; — dec. 20-án függetlensége elismertetik.

Belgrád, Bielográd, Bolgárfehérvár vagy **Nándorfehérvár** v. Europai-Törökországban, a Duna jobb partján, a Száva torkolatánál, a sz. 44° 45′ a h. 38° 10′ alatt. — Zalán bolgár fejedelem az alpári vereség után ide menekül. — 1072-ben Géza m. hg. és testvérei Salamon királysága idejében Khazar besnyő vezért a vár alól elüzvén, Niketas által védett várát a görögöktől elfoglalják. — 1128-ban II. István királyunk a görögöktől Kalo János, Sz. László királyunk veje, császársága idejében visszafoglalja. — III. István királyunk kormánylata alatt Manuel görög cs. megszállja. — 1427-ben a tatai szerződés erejénél fogva Brankovics György szerb despot által a m. királynak átadatik. — 1456. júl. 14-én Hunyady János és II. Mohammed zultán csatája a Dunán e város előtt. A magyarok tökéletes győzelmet vesznek a török hajóhadon; — jul. 21. és 22-én Hunyady János fényes győzelmet viv ki a törökök roppant szárazföldi seregén; — nov. 11-én Cilley Ulrik, V. László m. k. erkölcstelen tanácsosa, a Hunyadyház engesztelhetlen ellensége, Hunyady László által az ő és testvére Mátyás élete ellen szőtt ármánya miatt kérdőre vonatik, miből köztük heves szóvita támadván, a Hunyady László segélyére besereglettek által fölkonczoltatik. — 1462-ben Mátyás királyunk a kegyetlen Vlad oláh vajdát ide záratja. (Mások szerint Budán záratja el.) — 1521. júl. 2-án a törökök ostromolni kezdik; de csakis áug. 29-én birják elfoglalni. — 1683-ban a zultán eddig kiséri el Kara

Musztafa nagyvezért, s ugyanezen évben a bécsi vereség után Kara Musztafa dec. 25-én a zultán parancsából ugyanitt fojtatik meg. — 1688. sep. 6-án Miksa bajor hg. mint I. Lipót királyunk fővezére a törökökt̃ől elfoglalja. — 1690. okt. 8-án Köprili Musztafa nv. az osztrákoktól rohammal visszafoglalja. — 1717. áug. 16. 17-én a török sereget alatta Eugen savoyai hg. megvervén, másnap magát a várat is elfoglalja. — 1739-ben a törökök viszszafoglalják; — sep. 1-én békeelőzmények Neiperg Vilmos cs. tb. mint e vár volt parancsnoka és a porta közt; — sep. 18-án béke Károly n. cs. és a török zultán közt, melyben a passarowiczi békében szerzett részek az egy Bánság kivételével a törököknek visszaadatni rendeltetnek; — dec. 28-án „örök béke" Orosz- és Törökország közt. — 1789. sep. 29-én külső városait Laudon cs. vezér elfoglalja; okt. 8-án magát a várat is; — 1792-ben a sistowi békében II. Leopold cs. a töröknek visszaadja, s ezóta birja a török. — 1806. dec. 13-án a szerbek Czerny György és Csaparics Jakab alatt a török pasától rohammal elfoglalják. — 1808. jún. 25-én az oroszok megszállják. — 1811. feb. 10-én Fedorovics alatt az oroszok ismét megszállják; — 1812. áug. 3-án azonban elhagyják. — 1813. okt. 5-én a lakosok által fögyújtott városba a törökök bevonulnak. — 1830. dec. 6-án Milos szerb fejedelem ünnepélyes bevonulását tartja. — 1854. feb. 4-én a török ferman mely az orosz védnökséget megszünteti, fölolvastatik. — 1867. már. 16-án várát a törökök a szerbeknek átadják. A szerb katonaság csak arra köteleztetik,

hogy itt és a törökök által elhagyott egyéb várakban a szerb zászló mellé a török zászlót is tüzze ki; — ápr. 10-én a török ferman szerint a szerbeknek átadatik. — 1868. jún. 10-én Mihály szerb fejedelem orozva meggyilkoltatik.

Bellovacum l. **Beauvais.**

Belmont v. Éjszak-Ámerikában, Kentuchy-államban. — 1861. nov. 1-én ütközet a Pillow tb. alatti confoederáltak és a Grant tb. alatti unionisták közt.

Bender v. a Dniester-folyó jobb partján, a sz. 46° 50′ 32″ a h. 47° 16′ alatt. — 1709. okt. 3-án itt hal meg Mazeppa János, a kozákok hetmanja és XII. Károly svéd k. szövetségese. — 1713. feb. 12-én közelében XII. Károly svéd k. 6 ezer jancsár és 20 ezer tatár által megtámadtatik. Miután magát 300 svéddel és 3 tábornokkal ily tulhatalom ellen, mely ágyukat is szegzett háza ellen, hősileg védte volna, házának lángba-borulása őt a sikra jönni kényszeríti; itt pedig sarkantyuival fönakadván, elesett és 21 rárohanó jancsár által elfogatik, és feb. 16-án fogolyként innen Adrinápolyba szállittatik. — 1770. sep. 27-én a lengyeleket pártoló törökök az oroszok által itt megveretnek. — 1789. nov. 15-én Potemkin or. tb. hadszerződésileg a töröktől elfoglalja. — 1812 óta birják az oroszok.

Bene p. Kis-Kunságban, a sz. 47° a h. 37° 5′ alatt. — Az itt fölásott sirok tanuskodnak arról, hogy az ős magyarok békében halottaikat lovaikkal együtt temették el.

Beneventum v. Italiában, a Vulturnónak Calore nevü mellékfolyója mellett, a sz. 41° 7′ 52″ a h. 36° 26′ 16″ alatt. — Régenten „Maleventumnak“ nevezteteti, midőn azonban Kr. e. 275-ben a rómaiaknak Pyrrhus, epyrusi királyt legyőzniök sikerült: „Beneventumnak“ neveztetik el. — 871. áug. 25-én II. Lajos n. cs. itt elfogatik. — 891. okt. 18-án a görögök által foglaltatik el. — 1075 körül Guiscard Robert apuliai és calabriai hg. által a pápának ajándékoztatik. — 1266. ján 6-án Manfred nápolyi k. Anjou Károly által itt megveretik; — feb. 26 án itt hal meg Manfred nápolyi k. a francziák ellen vitézül küzdve. — 1313. áug. 24-én itt hal meg VII. Henrik n. cs. megmérgezés következtében. — 1348. ján. 11-én N. Lajos m. k. seregével e városba vonul. — 1756. dec. 16-án itt születik Pacca Bertalan, pápai pénzügy-minister, államtitkár és emlékiratok szerzője. — 1820. júl. 5-én népfölkelés.

Bengalia Hindostan é. k.-része, a sz. 13° alatt. — 1772-ban az angolok meghódítják.

Berchtoldsgaden v. Bajorországban, a sz. 47° 38′ 4″ a h. 30° 40′ 23″ alatt. — A bécsi békében, 1809-ben Bajorország kapja területével együtt Austriától.

Beregh vm. a tiszáninneni kerületben. — N. Lajos királyunk buzgó térítése folytán a Kun László kormánya idejében, 1284-ben megtelepült oláhok elhagyván, helyeiket 1359-ben a Koriatovics Tivadar vezérlete alatti oroszok foglalják el. — 1606-ban Bocskay István a bécsi békében Erdélyhez e vme.

gyét is kapja. — Az 1622. évi nikolsburgi békekötés szerint más hat vmegyével együtt Bethlen Gábor erdélyi fejedelemnek e vmegye is átadandó volt.

Beregszász mv. Beregh vm. a sz. 48° 17′ a h. 40° 19′ alatt. — 1552-ben vallási gyülés a kátholikusok és kálvinisták közt, mely után egymástól végkép elválnak. — Midőn 1657-ben II. Rákóczy György X. Károly svéd királylyal együtt Lengyelországot pusztítá, egy lgy. csapat boszuból hazánkba törvén, e várost fölgyújtják, a templomba menekült lakosokat legyilkolják, s midőn már magok is megsokalták volna tettöket, a templom falára e szavakat irják: „Vicem pro vice reddo tibi bone vicine.“

Berenhida f. a Balaton-tó partján, a sz. 47° 6′ a h. 35° 47′ alatt. — 1531-ben a mindkét-párti urak gyülést tartanak itt is és arról tanácskoznak, kit ismerjenek el a két király közől egyeduralkodónak továbbá mikép lehetne a polgárháborut megszüntetni s a hazát a végveszélytől megmenteni.

Berezina fly. Oroszországban, Minsk-kerületben ered, Mohilew és Minsk közt dél felé folyván, a Dnieperbe ömlik. — Partjain 1812. nov. 26. és 27-én I. Napoleon fr. cs. és frigyeseinek seregei az oroszok által megveretnek; — közelében nov. 28-án Partonneux dandára az oroszok elött fegyverét lerakja.

Bergamo v. Lombardiában, a sz. 45° 51′ 55″ a h. 27° 20′ 53″ alatt. — 1259. sep. 16-án Ezzelino, II. Frigyes n. cs. vezére és leghatalmasabb támasza, az itteni csatában megsebesül és elfogatik, a győzelmet Estei Azzo modenai herczegnek hagy-

ván. — 1382 körül Velencze elfoglalja. — Itt születik: 1689. dec. 31-én Caccia Ferdinánd, jeles nyelvész, — 1727-ben Cortenivics Angelo Maria, friauli régiségbuvár, — 1772. már. 3-án Gazzaniga Péter, domonkos szerzetes, vallástudományi iró és 1797. feb. 17-én Donizetti Gaëtano, hires operaszerző. Meghal ugyanitt 1848. ápr. 8-án tébolyban. — 1818. már. 28-án itt hal meg Capuzzi Antonio, jeles hegedüs és termékeny zeneszerző.

Bergara majorság (villa) Spanyolországban, a sz. 43° 20′ a h. 15° 20′ alatt. — 1839. áug. 31-én egyezkedés a carlisták és cristinosok közt.

Berg-of-Zoom v. a Rajna torkolatánál, a sz. 51° 29′ 41″ a h. 21° 57′ 9″ alatt. — 1747. sep. 17-én a francziák által elfoglaltatik; — sep. 26-án XV. Lajos fr. k. az angolokat itt megveri. — 1814. már. 9-én az angolok és hollándiak közt ütközet.

Berlin a pr. királyság fővárosa, a sz. 52° 30′ 16″ a h. 31° 3′ 30″ alatt. Itt hal meg: 1688. ápr. 29-én Frigyes Vilmos, bradenburgi nagy vf. és 1705. feb. 5-én Spener Fülöp Jakab, luth. vallástudós. — Itt születik: 1712. ján. 24-én II. N. Frigyes pr. k. — 1725. júl. 18-án Rode Bernárd, hires történetföstész (Meghal ugyanitt 1797. jún. 24-én.) — és 1728. már. 28-án Krünitz János, gazdászati iró. — 1734. máj. 14-én itt meg Stahl György Ernő, hires orvos és természetbuvár. — Itt születik: 1734. okt. 11-én Rochow Frigyes hires népnevelő, — 1736. nov. 18-án Fasch Károly Frigyes, hires egyházi-zeneszerző és 1740. sep. 22-én Pallas Péter Simon,

hires utazó és természetbuvár. — 1742. júl. 28-án béke Mária Terézia és II. Frigyes pr. k. közt, mely szerint Szilézia Frigyesnek átadatik, — 1754. ápr. 28-án itt születik Achard Frigyes Károly, természettudor, vegytudós és a czéklaczukor-készítés föltalálója. — 1757. okt. 16-án Hadik András cs. tb. elfoglalja, megsarczolja és másfél nap után elhagyja. — 1758. ápr. 22-én itt születik Hobert János Fülöp, hires máthemátikus és természettanár; — dec. 17-én itt hal meg Lieberkühn, a napmikroskop föltalálója. — 1760. okt. 4-én az oroszok elfoglalják. — Itt születik: 1763. ápr. 9-én Nollendorfi Kleist Frigyes Ferdinánd Henrik Emil, pr. tábornagy, — 1769. sep. 14-én Humboldt Sándor, hires természetbuvár s a „Kosmos“ nagy irója (Meghal ugyanitt 1859. máj. 7-én.) — 1773. máj. 31-én Tieck Lajos, költö, az irodalomban és müvészetben nagy ujító és sep. 3-án Jordan János Lajos, jeles n. diplomata. — 1776-ban itt hal meg Catel Lajos Frigyes, hires épitész; — áug. 14-én itt születik Tieck Frigyes, jeles szobrász. — 1779. feb. 25-én itt hal meg Sulzer János György, hires bölcsész és szépészeti iró. — Itt születik: 1781. ján. 26-án Arnim Lajos Achim, hires n. tudós és iró és 1783. okt. 11-én Klaproth Henrik Gyula, történetbuvár, nyelvész és utazó. — 1784. áug. 7-én itt hal meg Markgraf A. S. hires vegyész és ásványtudós; — dec. 15-én itt születik Devrient Dániel Lajos, hires szinész. Meghal ugyanitt 1832. dec. 30-án. — Itt hal meg: 1786. ján. 4-én Mendelssohn Mózes, hires bölcsész és ján. 26-án Ziethen Joachim pr. lovas tb. — 1789. sep. 6-án itt születik

Schadow Vilmos, kitünő festőmüvész; — okt. 12-én itt hal meg Karschin Anna Luiza, n. költőnő. -- Itt születik: 1794. sep. 5-én Meyerbeer Jakab, korunk legremekebb és legköltőibb zeneszerzője. — 1798. már. 22-én Gans Eduárd, hires jogbölcsész (Meghal ugyanitt 1839. máj. 5-én.) — és 1799. sep. 4-én Barthold Frigyes Vilmos, hires történetiró. — Itt hal meg: 1801. feb. 1-én Chodowiecky Dániel, föstész és hires rézmetsző és dec. 20-án Fleck János Frigyes, hires n. szinész. — 1803. okt. 23-án itt születik Lortzing Albert, operaszerző. — Itt hal meg: 1806. már. 15-én Becker Károly Frigyes, történetiró és áug. 13-án Bernoulli János, hires csillagász és máthemátikus; — okt. 24-én Davoust fr. tb. megszállja; — okt. 28-án I. Napoleon fr. cs. diadalmenetét tartja e városba és Hatzfeld herczeget, ki Hohenlohe herczeget a fr. sereg mozdulatairól értesité, elfogatja; — nov. 21-én itt adja ki Napoleon cs. a „szárazföldi zárlatot" tartalmazó rendeletét; — nov. 24-én Napoleon fr. cs. elhagyja és testőreivel Posenbe indul. — 1807. áug. 11-én itt születik Rose Bálint, jeles vegyész és orvos. — 1808. áug. 22-én Soult fr. tábornagy seregével bevonul. — 1809. feb. 3-án itt születik Mendelssohn-Bartholdy Felix, hires zeneszerző, a bölcsész Mendelssohn unokája; — dec. 23-án a pr. k. három évi távollét után visszatér. — 1810. júl. 24-én itt születik Elsasser Frigyes Ágoston, tájföstész; — okt. 10-én egyeteme megnyittatik. — 1811. már. 17-én itt születik Gutzkow Károly, költő és regényiró; — sep. 8-án itt hal meg Pallas Péter Simon, hires természetbuvár és földirati fölfe-

dező; (l. föntebb az 1740. évet.) — dec. 3-án itt születik Bendemann Eduárd, jeles föstész. — 1813. már. 11-én az oroszok bevonulnak. — Itt hal meg: 1814. ján. 27-én Fichte János Gottlieb, Németország első rendü bölcsésze és áug. 16-án Bethmann (Unzelmann) Friderika, hires szinésznő; — áug. 25-én békeszerződés Dania és Poroszország közt. — Itt hal meg: 1814. sep. 22-én Iffland A. W. szinjátékiró, — 1817. ján. 1-én Klaproth M. H. hires vegytudós, — jún. 19-én Woltmann Károly Lajos, történetiró, — 1822. júl. 24-én Hoffmann Ernő Tivadar Amadé, n. iró, — 1824. ján. 17-én Spohn Ágoston Vilmos, régiségbuvár, — feb. 20-án Tauenzien Frigyes Emmanuel gr. pr. tb. — 1826. nov. 23-án Bode János, csillagász, — 1827. nov. 28-án Erhard János Benjamin, politikai és bölcselmi iró, — 1831. máj. 20-án Schmalz Henrik, államjogi iró, — nov. 14-én Hegel György Vilmos Frigyes, nagy bölcsész, — 1832. ápr. 21-én Unselmann Ferdinánd, jeles n. szinész, — máj. 15-én Zelter Károly Frigyes, n. dalszerző és zenész, — nov. 1-én Vosz Gyula, n. szépirodalmi iró, — 1833. okt. 22-én Hermstädt Zsigmond Frigyes, vegyész és technolog, — 1834. feb. 12-én Schleiermacher Frigyes Ernő Dániel, kitünő bölcsész, vallástudós és nyelvész, — áug. 10-én Valentini Vilmos br. altábornok és hires hadtudományi iró, — 1836. áug. 25-én Hufeland Keresztély Vilmos, nagy természettudós és orvos, — 1838. áug. 21-én Chamisso Adalbert, nemes és szabadgondolkozású n. költő és 1841. okt. 9-én Schinkel Károly Frigyes épitész, kinek remek müvei Berlint diszitik. — 1847. máj. 25-én

káth. gyülés, melyben 151 község vesz részt; — okt. 30-án itt hal meg Palzow Henrika, n. regényköltőnő. — 1848. már. 18-án forradalom, torlaszok és tüzelés. A király befejezi a vérengzést a félreértés fölvilágosításával s azon igérettel, hogy alkotmányt, népképviseletet, nemzetőrséget, esküdtszékeket és sajtószabadságot ad az országnak; — máj. 13-án a pr. k. hg. palotája a nép által megtámadtatik; — júl. 3-án utczazendülés s a fegyvertár megrohanása; — áug. 23-án nagy népgyülések itt és a vidéken; — okt. 16-án a munkások békétlenkednek; — nov. 10-én Wrangel pr. tb. az ingerült városba vonul. Mely tény ellen az országgyülés erélyesen tiltakozik. — 1850. máj. 9-én a fejedelmi congressus megnyittatik. — Itt hal meg: 1853. feb. 3-án Kopisch August, költő és töstész, — már. 4-én Bach Lipót, hires földisme- és ásványtudós, — ápr. 8-án Kolbe Károly történet- és csataföstész, — dec. 25-én Radowitz József, pr. altábornok, külügy-minister, tudós és iró, — 1854. nov. 24-én Begas Károly, n. föstész, — 1859. sep. 28-án Ritter Károly, a hasonlító földrajz megalapitója, — dec. 16-án Grimm Vilmos Károly, hires nyelvbuvár és természettudós, — 1863. sep. 21-én Grimm Jakab, a történeti nyelvészet főképviselője és jeles régiségtudós és 1865. nov. 25-én Barth Henrik hires Afrika-utazó; — dec. 31-én vám- és kereskedelmi szerződés Olaszország és a vámegylet államai közt. — 1866. ápr. 8-án szövetség Olasz- és Poroszország közt; — áug. 13-án béke Poroszország és Würtenberg közt, melyben ez utóbbi amannak hadikárpótláskép 8 millió forint kifizetésére kötelez-

tetik; — áug. 17-én békekötés Poroszország és Baden közt, mely alkalommal az utóbbi amaz irányában 60 millió forint kifizetésére itéltetik; — áug. 22-én békeszerződés Porosz- és Bajorország közt, melynél fogva az utóbbi amannak 30 millió forintot tartozik fizetni; — sep. 3-án békeszerződés Poroszország és Hessen-Darmstadt közt, mely szerint Poroszországnak amaz által 3 millió forint fizetendő; — okt. 21-én béke Porosz- és Szászország közt, melyben az utóbbi 10 millió tallér fizetésére kötelezi magát amaz irányában. (Ezen 116 millió forinthoz még Austria az 1866. áug. 23-iki prágai békekötés szerint 30 millió tallérral tartozott hozzájárulni.) — 1867. feb. 25-én az éjszaki német parlament megnyittatik. — Itt hal meg: 1867. már. 6-án Cornelius Péter, az uj-kor legnagyobb n. föstésze és 1868. áug. 25-én Birch-Pfeiffer Sarolta, n. színésznő és szinmüirónő.

Berry herczegség Francziaországban, Bourgund-herczegségtől ny. Fővárosa: Bourges. (L. Bourges.)

Berzencze mv. Somogy vm. a sz. 46° 12′ 34″ a h. 34° 52′ 20″ alatt. — 1664. ján. 23-án Zrinyi Miklós, a költő, a törököktől elfoglalja.

Besançon v. Francziaországban, a Rhone felső folyásánál, a sz. 47° 13′ 47″ a h. 23° 42′ alatt. — Egyetemét XI. Lajos fr. k. alapítja. — 1588. ján. 1-én itt születik Chifflet János Jakab, kitünő történet- és régiségbuvár. — 1680-ban XIV. Lajos fr. k. itt is „visszakapcsolási kamarát" állít föl. — Itt születik: 1772. ápr. 7-én Fourier Károly, a socialis-

mus alapítója, — 1783. ápr. 28-án Nodier Károly Manó, jeles fr. költő, regényiró és nyelvtudós és 1802. feb. 26-án Hugo Viktor, hires drámai és lantos költő. — Itt hal meg: 1819. áug. 1-én Paris Péter Adorján, hires épitész 72 éves korában és 1824. már. 29-én Biget Anna, (közönségesen Martha néni,) számtalan sebesült és beteg harczos fr. jótevője és áldott ápolónője, kit a szövetséges fejedelmek 1814-ben a becsületrend- és egyéb érdemjelekkel tüntettek ki.

Besztercze sz. k. v. Erdélyben, a hasonnevű fly. mellett, a sz. 47° 6′ 20″ a h. 42° 12′ alatt. — 1206-ban alapítják a szászok. — A XIV. században már hires kereskedéséről. — 1453-ban Hunyady János nagy érdemeinek jutalmául örökös grófjává neveztetik V. László k. által. — I. Mátyás királynnk nagybátyjának, Szilágyi Mihálynak adományozván, a szászok uj urokat befogadni vonakodnak, mire Szilágyi Mihály városukat ostrom alá fogja, s azt elfoglalván, az ellenállók fölött szigorú itéletet tart. — 1602. feb. 24-én Basta cs. tb. kiostromolja. — 1660-ban itt országgyülés tartatik. — 1848. dec. 31-én Bem m. tb. Jablonszky cs. vezért itt megtámadván, őt Borgószoros felé nyomja. — 1849. feb. 21-én Urbán cs. hadát Bem m. tb. szintén itt veri szét; — jún. 25-én Grottenhjelm or. tb. rohammal beveszi, mire Dobay m. honvéd ezredes visszavonul; — jun. 26-án azonban Bem m. tb. ellenállás nélkül visszafoglalja; — júl. 11-én Pawlow or. tb. Bem m. tb. által itt megtámadtatik és Kis-Budakra visszaszorittatik. Ezután Bem a tulnyomó or. seregek elől visszavonulván, a várost saját sorsára hagyja.

Besztercebánya sz. k. v. Zólyom vm. a Garan és Bisztricza összefolyásánál, a sz. 48° 45′ a h. 36° 48′ 50″ alatt. — 1542 ben I. Ferdinánd királyunk itt országgyülést tart. — Az 1620. évi itteni országgyülésen Bethlen Gábor, erdélyi fejedelem az egyesült m. és erdélyi országrendek által királynak kiáltatik ki. — 1688-ban szintén országgyülés tartatik a lázangó kedélyek lecsillapítása czéljából, mely azonban a kormány engedékenységi fukarsága miatt el nem éretett. — Püspökségét Mária Terézia királynönk alapitja. — Itt születik: 1774. feb. 3-án Roykó János, m. iró és 1812. ápr. 1-én Prónay Gábor br. a m. irodalom és müvészet nagy terjesztője és honismertető iró.

Bethel-Church helység Éjszak-Ámerikában, Virginia-egyesült-államban, Hampdonhoz közel. — 1861. jún. 9-én a conföederáltak s az unionisták közt ütközet.

Bethlen f. Belső-Szolnok vm. Szamos-Ujvár közelében, a sz. 47° 10′ a h. 41° 53′ alatt. — 1674. dec. 13-án itt fejeztetik le Bánffy Dénes főispán, kitünő hazafi, I. Apaffy Mihály erdélyi fejedelem parancsára, ki tőle trónját féltette. — 1848. dec. 29-én Bem m. tb. 4 órai csatában itt győzelmet arat Jablonszky és Urbán cs. seregein.

Bethulia v. Palaesztinában, a sz. 31° 15′ a h. 52° 45′ alatt. — Judith Holofernes vezért megölvén, városát az ostrom alól fölszabadítja.

Beyruth v. Phoeniciában vagy jelenleg Syriában, a sz. 33° 50′ a h. 53° 16′ alatt. — 70. nov. 17-én

Titus, Vespasián r. cs. fia, Jeruzsálem elfoglalása után hadseregével e városba jön és itt atyja születésnapját azzal ünnepli, hogy a nézőjátékokban néhány ezer zsidót a vadállatok elé dobat. — 1131-ben a keresztesek Velencze segélyével elfoglalják. — 1840. sep. 10—14-ig az egyesült ang. osztr. és török hajóhad által összebombáztatik.

Bezieres Francziaországban, a hasonnevű grófság fővárosa, a Marseilles-öböl ny. részén, a sz. 43° 20′ 31″ a h. 20° 52′ 45″ alatt. — 1209. júl. 22-én Montforti Simon az albygensektől elfoglalja.

Biagrosso helység Lombardiában, az Adda-folyónál, a sz. 45° 15′ 45″ a h. 26° 37′ alatt. — 1525 körül I. Ferencz fr. k. serege V. Károly cs. vezére, Bourbon hg. által itt megveretik, s ez ütközetben hal el Bayard lovag a fr. gáncsnélküli levente.

Bialolenka v. Lengyelországban, a sz. 51° 51′ a h. 38° 8′ alatt. — 1831. már. 31-én ütközet a Skrzynecky alatti lengyelek és a Geismar alatti oroszok közt.

Biberach v. Würtenbergben, a Duna-kerületben, a sz. 48° 5′ 59″ a h. 27° 27′ 10″ alatt. — 1796. okt. 2-án Moreau fr. tb. a Latour alatti osztrákokat itt megveri. — 1800. máj. 9-én Moreau fr. tb. ujabb győzelme a Kray alatti osztrákok fölött.

Bicocco f. Lombardiában, Alessandria közelében' a sz. 45° 30′ a h. 26° 45′ alatt. — 1522. ápr. 22-én V. Károly cs. seregei Lautrec, I. Ferencz fr. k. vezére fölött itt fényes győzelmet vivnak ki.

Bidassoa határfolyó Franczia- és Spanyolország közt. — 1813. áug. 31-én a spanyolok és a Soult alatti francziák közt ütközet.

Bielográd l. **Belgrád.**

Bihács határerősség az Unna-folyó mellett, Török-Horváthország ny. részén, a sz. 44° 49′ a h. 33° 45′ alatt. — 1850. már. 1-én a lázadók hatalmába esik. — 1851. ápr. 27-én a krajnai lázadók a törököktől szenvedett vereségök után elhagyják, s a törökök még ugyanezen este megszállják.

Bihar vm. a tiszántuli kerületben. — Rónáit 1091-ben, Sz. László királyunk kormánylata idejében a Kopulcs vezérlette kunok elpusztítják. — 1672-ben az elégületlenek Erdélyből e vmegyébe törnek.

Bilbao v. Spanyolországban, Biscaya-provinciában, a sz. 43° 15′ 47″ a h. 14° 44″ alatt. — 1808. sep. 20-án Blake tb. elfoglalja; — sep. 26-án azonban a francziák által kiüzetik; — nov. 1-én Lefebvre fr. tb. beveszi. — 1813. ján. 6-án a spanyolok és a Soult alatti francziák közt ütközet. — 1823. ápr. 12-én a francziák megszállják. — 1834. dec. 7-én a carlisták a cristinosok részéről vereséget szenvednek. -- 1835. jún. 18-án a carlisták megrohanván e várost, vezérök Zumalacarreguy halálos lövést kap.

Blackironside erdőség Scotiában. — 1298. jún. 12-én ütközet a Wallace William alatti skótok és a Pembroke alatti angolok közt.

Blois v. Francziaországban, a Loire jobb partján, a sz. 47° 35′ 20″ a h. 19° alatt. — 1492. ápr. 15-én béke Francziaország és Velencze közt. — 1504.

sep. 22-én béke XII. Lajos fr. k. és Fülöp osztr. fhg. közt. — 1505. okt. 12-én szerződés XII. Lajos fr. és V. Káth. Ferdinánd sp. k. közt a nápolyi királyságot illetőleg. — 1510. nov. 7-én béke XII. Lajos fr. k. és I. Miksa n. cs. közt. — 1513. már. 14-én szövetség Velencze és Francziaország közt a májlándi herczegség közös elfoglalása és fölosztása iránt. — 1577. ján. 1-én III. Henrik fr. k. az itt tartott rendi gyülésben kijelenti, hogy Francziaországban csak a káth. vallás ismertetik el egyedülinek. — 1619. feb. 21-én Medicis Mária fr. királyné itteni fogságából megszökik. — Itt születik: 1795. máj. 10-én Thierry Jakab Miklós Ágoston, az uj-kor legjelesebb történészeinek egyike és 1797. áug. 2-án Thierry Amadé Simon, hires fr. történész, ki Attila hun k. és kora történetét szellemdusan megirta.

Bochara l. **Buchara.**

Bodohát l. **Vértesheg ység.**

Bodon vagy **Widdin** v. Bolgárországban, a Duna jobb partján, a sz. 43° 59′ 35″ a h. 40° 32′ 27″ alatt. — 1365-ben N. Lajos királyunk elfoglalja. — 1444. okt. 9-én a m. sereg I. Ulászló m. k. és Hunyady János vezér alatt megszállja. — 1454-ben Hunyady János Firus béget, kit a Morava mellett megvert, eddig üldözi. — 1490-ben a hasonnevü kerület pasája a székelyek és szászok által Erdélyből kiüzetik. — 1503-ban Corvin János elfoglalja. — 1689. okt. 14-én Lajos bádeni őrgróf a törököktől ismét elfoglalja. — 1690. áug. 29-én azonban a törökök által visszafoglaltatik. — 1699-ben a karlowiczi békében a töröknek átadatik. — 1737. sep. 28-án

Khevenhüller cs. vezér a négyszer erősebb török had által itt visszanyomatik. — 1738. ján. 28-án Rákóczy József, II. Rákóczy Ferencz fia, a m. és erdélyi rendekhez innen szózatot intéz. — 1807. feb. 5-én itt hal meg Paswan Oglu, a hires és győzelmes lázandó janesárfőnök, mint háromlófarkú pasa; — máj. 25-én a lázadó szerbek a törököket itt megverik. — 1810. okt. 21-én az oroszok által elfoglaltatik. — 1813. már. 29-én a török seregek megszállják. — 1849. áug. 27-én ide érkezik Bem volt m. tb. és kisérete; — sep. 18-án a m. menekültek gr. Andrássy Gyula, jelenlegi m. miniszterelnök, akkor mint konstantinápolyi ügynök által itt arról értesittetnek, hogy a körülmények viszonyai szerint a kiadatást csak a mozlim vallásra leendő áttéréssel kerülhetik ki; — sep. 25-én a török Mollah a m. menekülteket az izlámra való áttérésre csakugyan fölszólítja; — okt. 12-én Haus'ab cs. tb. ide érkezik, hogy a m. menekülteket visszatérésre birja; — okt. 21-én nagy részök csakugyan Hauslabbal, innen hazájokba visszatérendő, megindul; — okt. 30-án az itt maradt m. menekültek első karaván ja Sumlába megindittatik; — okt. 31 én a Monti gr. alatt Magyarországból ide menekült olasz legio karaván ja és nov. 1. és 3-án a m. menekültek ujabb karaván jai indittatnak meg szintén Sumlába.

Bodrogh fly. Zempléntől é. több apró folyók egyesüléséből ered, s Tokajnál a Tiszába ömlik.

Bodrogh-Keresztur mv. Zemplén vm. a Bodroghfolyó mellett, a sz.. 48° 8′ a h. 39° 0′ 15″ alatt. —

1849. ján. 23-án csata Schlick cs. és Klapka m. vezér hadosztályai közt, melyben az utóbbiak győznek.

Bodrogh-köz Zemplén vm. alsó részén. — Itt telepedett le kezdetben Árpád a magyarokkal.

Bojador hegyfok Áfrika ny. partján, a sz. 26° 7′ a h. 6° 2′ alatt. — 1417-ben a port. hajók még csak eddig jöttek.

Boicza vagy **Vöröstorony** hegyszoros, a sz. 45° 35′ a h. 41° 56′ alatt (vagyis az Olt folyónak Oláhországba folyásánál,) a Vöröstorony-erődhez, mely Brassótól d. k. d. fekszik, közel. — 1493-ban Teleki István itt veri meg a zsákmánynyal visszatérő törököket. — 1690-ben Tököly Imre Törökországból jövén, ezen szoroson tör Erdélybe. — 1849. már. 15-én Bem m. tb. az oroszokat ezen szoroson át kergeti ki Erdélyből; — már. 29-én Bem m. tb. e szorosban veri meg az oroszokat és őket Oláhországba visszanyomja; — júl. végnapjaiban a m. seregek maradványa ezen szoroson át menekül Törökországba az őket üldöző oroszok és osztrákok roppant száma elől.

Bolgárfehérvár l. **Belgrád.**

Bolgárország l. **Bulgaria.**

Bologna régenten **Bononia** v. Italiában, a Pó jobb partján, nem messze annak torkolatától, a sz. 44° 29′ 54″ a h. 29° 0′ 36″ alatt. — Itt alakul meg a második triumviratus Kr. e. 44-ben. — 1158-ban alapittatik jogtanodája, mely legrégibb az európai egyetemek közt. (Ritter.) — A XIII. és XIV. században egyeteme a tehetősebb m. ifjak által látogattatik. — 1221. áug. 6-án itt hal meg Domonkos, a

domonkos szerzet alapítója. — 1334. jún. 2-án véres csata az oligarchák közt. — 1350. okt. 23-án e város uralma a Pepoliak által a Viscontiaknak átadatik. — 1510 körül Gaston de Foix, XII. Lajos fr. k. vezére, a „sz. szövetséget“ itt megveri. — 1516. dec. 10-én concordatum I. Ferencz fr. k. és X. Leo pápa közt. — 1530. feb. 22-én V. Károly n. cs. a pápa által itt olasz királylyá és 24-én r. császárrá koronáztatik. Ez az utolsó koronázás, mely Napoleon koronáztatásáig t. i. 1804. dec. 2-ig pápa által vitetik véghez. — Itt születik: 1560-ban Caracci Hannibal, hires olasz festész és 1578. már. 17-én Albani Ferencz, hires olasz festész és Guido Reni vetélytársa. — 1642. nov. 15-én itt hal meg Guido Reni, kitünő festész. — Itt születik: 1655. sep. 27-én Guglielmi Domonkos, hires csillagász és természettudós, — 1692. ján. 6-án Zanotti Ferencz, jeles olasz bölcsész, természettudós, máthemátikus, szónok és költő, — 1711. okt. 31-én Bassi Laura Mária Katalin, a bölcsészeti máthemátikai és természettani szakokban tudós hölgy, bölcsészettudor és költőnő, — 1717. sep. 30-án Bianconi Gian Ludovico, hires orvos és régiségtudós, — 1737. sep. 9-én Galvani Alajos, hires természettudós (Meghal ugyanitt 1798. dec. 4-én.) — 1764. sep. 18-án Gandolfi Mór, festész és hires rézmetsző és 1771. sep. 19-én Mezzofanti József bibornok, ki 32 nyelvet beszélt. — Itt hal meg: 1773. sep. 27-én Pallavicini János Lukács gr. cs. főtábornagy, — 1777. dec. 4-én Zanotti Ferencz, nagytudományú szónok, költő, bölcselmi, máthemátikai és természettudományi iró (l. föntebb az 1692. évet) — és 1782. sep. 16-án

Broschi Farinelli Károly, a mult század legnagyobb énekeseinek egyike. — 1796. jún. 23-án fegyverszünet a fr. köztársaság és a pápa közt. — Itt hal meg: 1812. áug. 19-én Righini Vincze, jeles operaszerző és 1813. sep. 9-én Donati János, történeti bölcsész. — 1815. ápr. 2-án Joachim nápolyi és Jeromos volt westpfáli király ide vonulnak. — 1817. jún. 4-én itt hal meg Tambroni Clotild, korának legtudósabb hölgye, az inestricati, az arcadiai (Romában,) az etruriai (Cortonában,) és a clementini (Bolognában,) akademia tagja. — 1831. feb. 4-én az olaszországi forradalom itt veszi kezdetét; — dec. 25-én népgyülés, mely a pápai rendeletek elleni működést tüzi ki magának czélúl. — 1848. áug. 6-án az osztrákok megszállják. — 1849. máj. 16-án roppant bombáztatás következtében megadja magát Wimpfen osztr. altábornagynak. — 1852. már. 28-án itt hal meg Marchetti János gr. olasz költő és iró.

Bonczhida f. Erdélyben, Doboka vm. a sz. 46° 52′ 30″ a h. 41° 28′ alatt. — 1705-ben II. Rákóczy Ferencz a cs. sereget itt megveri.

Bononia l. **Bologna.**

Bordeaux Francziaországban, Guyenne-herczegség fővárosa, a sz. 44° 50′ 19″ a h. 16° 55′ alatt. — 1462-ben XI. Lajos fr. k. itt parlamentet tart. — 1689. ján. 28-án közelében születik Montesquieu Károly br. hires állambölcselmi iró. — Itt születik: 1758. áug. 10-én Gensonne Armand, hires girondista követ és 1783. okt. 15-én Magendie Ferencz, hires fr. physiolog. — 1793-ban lázadás a köztársasági kormány ellen; — jún. 25-én itt végeztetik ki Bar-

baroux Károly János, a legkitünőbb girondista követek egyike. — 1830. nov. 27-én itt hal meg Rhode Péter, jeles zenész.

Borgó f. Erdélyben, Beszterczétől é. k. a sz. 47° 12′ 30″ a h. 42° 25′ alatt. — 1849. jún. 22-én ennek sánczaiból a magyarok Gottenhjelm or. tb. által kiszorittatnak.

Borodino f. Oroszországban, a moszkvai kormányzóságban, a sz. 55° 45′ a h. 53° alatt. — 1812. sep. 7-én I. Napoleon fr. cs. az or. seregeken itt véres győzelmet arat.

Boros-Jenö mv. Arad vm. a Fehér-Körös partján, a sz. 46° 25′ a h. 39° 30′ alatt. — 1658. áug. 30-án Kenaan budai pasa a tatárok és lengyelek segitségével elfoglalja. — 1849. áug. 21-én itt rakja le Vécsey m. serege fegyverét az oroszok elött.

Boroszló vagy **Breslau**, v. Sziléziában, az Odera bal partján, II. Frigyes pr. k. Blücher és Tauenzien pr. vezérek szobrával, a sz. 51° 6′ 56″ a h. 34° 42′ 7″ alatt. — 1418. júl. 18-án lázadás, mely alkalommal a nép megrohanja a városházat és hét tanácsnokot megöl. — 1439-ben béke Albert m. és Kázmér lgy. k. közt. — 1467-ben az itt szövetkezett cseh és morva káth. rendek I. Mátyás m. királyt a cseh koronával megkinálják. — 1469. máj. 31—jún. 18-ig I. Mátyás m. k. itt Szilézia hódolatát fogadja. — 1474-ben Mátyás m. k. itt táboroz; — dec. 8-án fegyverszünetkötés harmadfél évre I. Mátyás m. Kázmér lgy. és Ulászló cseh k. közt; — 1475. feb. 12-én békekötés köztük. — 1511. ján. 29-én II.

Ulászló m. k. a pestis elől Magyarországból ide vonja magát. — 1531-ben sikertelen egyezkedési kisérlet János és Ferdinánd királyaink közt. — Itt hal meg: 1539. nov. 5-én Henkel János, tekintélyes tudós és 1589. feb. 22-én Dudics András, tinini, csanádi, utóbb pécsi püspök, II. Rudolf cs. tanácsosa, mint református. — Itt születik: 1618. dec. 25-én Hoffmann Keresztély, jeles n. iró és 1679. ján. 24-én Wolf Keresztély br. a XVIII. század leghiresebb bölcsésze. — 1741. nov. 7-én a sziléziai rendek II. Frigyes pr. királynak itt hódolnak. — 1742-ben itt születik Garve Keresztély, erkölcsi bölcsész és iró. Meghal ugyanitt 1798. dec. 1-én; — jún. 11-én béke II. Frigyes pr. k. és Mária Terézia királynő közt, mely véget vet az első sziléziai háborunak, melyhez 1743. nov. 12-én Erzsébet or. czárnő is hozzá csatlakozik. — 1757. ján. 12-én itt születik Fleck János Ferdinánd, hires szinész; — nov. 22-én Bevern pr. k. hg. Daun és Károly loth. hg. által itt megveretik; — nov. 25-én e város Károly loth. hg. cs. hadvezér előtt capitulál; — dec. 19-én az osztrákok hatalmában levén, megadja magát a poroszoknak. — Itt születik: 1764. sep. 8-án Gents Frigyes, hires politikai iró, — 1768. nov. 21-én Schleiermacher Dániel, hires bölcselmi, nyelvészeti és hittudományi iró, — 1779. sep. 27-én Van der Welde Károly Ferencz, történelmi regények irója (Meghal ugyanitt 1824. ápr. 6-án.) — 1780. feb. 24-én Schall Károly, n. vigjátékiró, — 1792. ján. 27-én Bürde Frigyes, jeles állatfőstész, — 1795-ben Spindler Károly, n. regényiró, — 1798. jún. 13-án Häring Vilmos, szépirodalmi iró és 1799.

már. 30-án Tholuck Frigyes Ágoston, hires orientalista és hittani iró; — okt. 1-én itt hal meg Ditters Károly, kedvelt vigoperaszerző. — 1806. dec. 21-én Vandamme fr. tb. e város ellen intézett rohama visszaveretik. — 1807. ján. 5-én a francziák elött capitulál. — 1821. júl. 24-én itt hal meg Hermes J. Th. bölcsész és kedvelt iró. — 1823. sep. 23-án itt születik Gottschall Rudolf, jeles n. költő és irodalomtörténész. — Itt hal meg: 1827. ápr. 3-án Chladni Ernő Frigyes, hires máthemátikus, zenetudós és természetbuvár, — áug. 28-án Rode János, szépirodalmi és drámai iró, természetbuvár és 1831. áug. 24-én Gneisenau Neidhart Ágoston gr. pr. tábornagy. — 1848. nov. 17. és 18-án mozgalom a berlini események miatt. — 1849. máj. 6. és 7-én népfölkelés; — dec. 4-én itt hal meg Lichtenstädt tudor, orvos és iró. — 1852. feb. 17-én a n. káth. egylet rendőrileg bezáratik. — 1853. ápr. 7-én a szláv deák-egylet föloszlatik. — 1854. ján. 5-én itt hal meg Guhrauer Gottschalk Eduárd, bölcsészeti iró.

Borsa f. Marmaros vm. a Vissó- és Borsa-patak összefolyásánál, a sz. 47° 38′ 20″ a h. 42° 19′ 15″ alatt. — Ennek vidékét II. Endre királyunk a n. lovagrendnek adományozza. — 1717-ben a tatárok itt vereséget szenvednek.

Borsod vm. a tiszáninneni kerületben. — Az 1622. évi nikolsburgi béke szerint Bethlen Gábornak volt átadandó.

Bosnia tartomány Európai - Törökországban, Szerb- és Horvátország közt, a sz. 42° 30′—45° 15′ közt. — II. Vak Béla királyunk irja magát elöször

„Bosnia királyának.“ — Robert Károly királyunk mint m. hűbért Kotroman Istvánnak adományozza. — 1359-ben N. Lajos királyunk az itt támadt lázadást Kont Miklós nádor által elnyomván, az itteni patarenus eretnekek ellen szigorú rendszabályokat ad ki. — I. Mária királynőnk korában ennek bánja, Tvarkó a horvátországi lázadás feje. — 1620-ban a beszterczebányai gyülésen ennek püspöke, Balázsfy Tamás, hires m. hitvéd-iró, számkivetéssel sujtatik. — 1689-ben Lajos bádeni őrgróf és cs. vezér a törököktől ennek nagyobb részét elfoglalja, nemsokára azonban kiüzetik. — Az 1718. évi passarowiczi béke szerint III. Károly királyunk kapja, de az 1739. évi belgrádi béke szerint kénytelen a töröknek visszaadni, s ezóta birja a török.

Bosphorus tengerszoros a Fekete- és Márványtenger közt. — 1440-ben az olasz hajóhad, mint I. Ulászló királyunk szövetségese itt állott.

Boston kikötő Éjszak-Ámerikában, Massachusetsöbölben, a sz. 42° 21′ 22″ a h. 308° 55′ 50″ alatt. — — 1706. ján. 17-én itt születik Franklin Benjamin, az éjszak-ámerikai szabadságharcz főtényezője. — 1765. áug. 14-én lázadás az ang. bélyegrendelet miatt. A nép halállal fenyegeti, ki egy darab bélyegpapirt mer eladni. — 1773. dec. 16-án az egyesült éjszak-ámerikaiak az ang. theás hajókat itt sülyesztik el. — 1776. már. 7-én Howe ang. tb. Washingtonnak átadni kényszerül ; — már. 8-án Washington diadalmenettel tartja bevonulását. — 1791. okt. 26-án itt születik Sprague Károly, ámerikai költő.

Bosworth mv. Angliában, Leicester-grófságban, a sz. 52° 45′ a h. 16° 20′ alatt. — 1485. áug. 22-én ütközet Tudor Henrik (később VII. Henrik ang. k.) és III. Richárd ang. k. közt, melyben ez utóbbi életét veszti.

Böszörmény vagy **Hajdu-Böszörmény**, mv. a tiszántuli Hajdu-kerületben, a sz. 47° 41′ a h. 39° 10′ alatt. — 1682-ben Tököly Imre elfoglalja. — 1818. már. 21-én itt születik Sillye Gábor m. iró.

Bouillon v. Belgiumban, Luxemburg-tartományban, a sz. 50° a h. 22° 45′ alatt. — Bouillon Gottfried, ki 1098-ban első jeruzsálemi k. lett, a hasonnevü herczegség birtokosa volt. — 1814-ben Franczia országtól elszakadt és Belgiumhoz pártolt.

Bourbon kerület Franczia országban, Savoyától ny. Lyontól é. ny. — 1327-ben emeltetett herczegségre. — Fővárosa, melytől a herczegség is nevét vette, fekszik a sz. 46° 35′ 22″ a h. 20° 43′ 29″ alatt.

Bourges Franczia országban, Berry-herczegség fővárosa, a sz. 47° 4′ 59″ a h. 20° 3′ 45″ alatt. — 1423. júl. 3-án itt születik XI. Lajos fr. k. — 1590. sep. 25-én itt hal meg Cujas Jakab, Franczia ország legnagyobb jogtudósa polgári ügyekben. — 1632. áug. 20-án itt születik Bourdaloue Lajos, hires egyházi szónok. (Különben l. Berry.)

Bouvines f. Franczia országban, Lille mellett, a sz. 50° 20′ a h. 20° 20′ alatt. — 1214. júl. 27-én II. Fülöp (August) fr. k. Földnélküli János ang. királyt és IV. Ottó n. császárt itt megvervén, királyi tekintélyét mind benn, mind künn megalapítja. — 1794. máj. 17-én ütközet a francziák és osztrákok közt.

Boyne fly. Irhonban, Kildare-grófság é. részén ered és Droghedától nem messze az Ir-tengerbe ömlik. — 1690. júl. 11-én ütközet Stuart II. Jakab és III. Orániai Vilmos közt, melyben az utóbbi marad győztes.

Bozók mv. Hont vm. a sz. 48° 19′ a h. 36° 45′ alatt. — II. Vak Béla királyunk itt prépostságot alapít. — 1757. sep. 17-én itt születik Mocsáry Antal, m. iró.

Brad f. Zaránd vm. Kőrös-Bányától nem messze, a sz. 46° 6′ a h. 40° 30′ alatt. — 1784. nov. 2-án az oláh lázadás Hora és Kloska főizgatók alatt itt tör ki. — 1849-ben Janku oláh vezér a m. sereget itt szorítja vissza.

Bragança v. Portugaliában, a sz. 41° 45′ a h. 11° alatt. — 1640-ben a hasonnevű herczegség birtokosai a port. trónra jutnak. — 1826. nov. 26-án a port. lázadók elfoglalják.

Brandeis v. Csehországban, a prágai kerületben, a sz. 50° 10′ a h. 32° 21′ alatt. — Innétvaló Giskra, az Albert királyunk özvegye, Erzsébet által Magyarország pusztítására beküldött cseh zsoldosok kapitánya.

Brandenburg tartomány Poroszországban, hasonnevű városa a sz. 54° 32′ 45′ a h. 30° 54′ alatt. — 983-ban a szlávok elfoglalják. — I. Madarász Henrik n. király a keleti-szlávok betörései ellen őrgrófságot állít itt; — 1320-ban ez őrgrófság a Bajorház birtokába jut; — 1373-ban IV. Károly n. cs. minthogy Szász Lothár 1133-ban ez őrgrófságot, mint hübért elajándékozá, megveszi fia Zsigmond számára

a választói méltósággal együtt, — Zsigmond királyunk pedig mindig pénzhiányban szenvedvén, 1417-ben Hohenzollerni Frigyesnek adja el. (Különben l. Constanz.) — (1522. nov. 19-én itt születik Chemnitz Márton evang. hittudós.) — Midőn a pr. herczegi család kihalt, 1618-ban a Brandenburg-ház egyéb birtokaihoz a pr. herczegséget is csatolván, megveti alapját a jelenlegi pr. királyságnak. — 1682. júl. 15-én a bélyegpapir behozatik. — (1809. áug. 25-én itt születik Van Hagen Busso, költő és rajzoló. — 1848. nov. 27-én a csonka királypárti parlament itt tartja gyülését.)

Branizova helység Szerbországban, a Duna jobb partján, Passarowicztól é. a sz. 44° 42′ a h. 38° 52′ alatt. — II. Géza királyunk 1155-ben a Basilius vezérlete alatti görögöket itt veri meg. Ez ütközetben esik el a görögök soraiban Borics, ki oly sok bajt és kellemetlenséget okozott hazánkban.

Branyiszko hegyszoros Sáros vm. Siroka mellett, a sz. 49° 1′ 30″ a h. 38° 31′ alatt. — Ezen szoros ellen küldi Görgey Árthur m. fővezér 1849. feb. 5-én Guyon Richárd hadosztályát, mely alkalommal a gyenge magyarságú Guyon e szavakat intézi övéihez: „Jäger itt, Jäger ott, dupla Löhnung, hátul kartács, — előre meghalni“; s a Deym vezetése alatti császáriak visszanyomatnak.

Brassó sz. k. v. a hasonnevű „vidék“ területén, Erdély d. részében, a sz. 45° 36′ 30″ a h. 43° 13′ alatt. — A XIV. században hires kereskedéssel, — a XVI. században nyomdával bir. — 1529. okt.

29-én Péter moldvai vajda ostrommal elfoglalja, várát kipusztítja és fölgyújtja. — 1534-ben itt üt tábort Gritti Alajos csapatával s ide hivatja magához Czibak Imrét, Erdély s a nagyváradi püspökség kormányzóját, ki ismervén Gritti gonosz szándékát nem jelen meg; mire Dóczy, Gritti bérencze, által orozva meggyilkoltatik. — 1549. ján. 23-án itt hal meg Honther János, a tudomány és erkölcs nagy elémozditója. — 1603. júl. 17-én Székely Mózes Radul vajda által itt győzetik meg. — 1611. jún. 8-án Báthory Gábor erdélyi fejedelem a szászok ellenében Weiss Albert brassói polgármester részéről itt nagy vereséget szenved. — 1612. okt. 23-án itt hal meg Petki János, erdélyi zászlós ur, korlátnok, követ és szónok. — 1703-ban Rabutin tb. mint I. Lipót királyunk birtokát tartja megszállva. — 1730. okt. 8-án itt hal meg Hedwig János, hires füvész. — Itt születik: 1737. sep. 29-én Hermann György, Erdély alkotmánytörténetének megirója és 1760. ján. 20-án Éder József Károly, jeles történetbuvár. — 1848. sep. 7-én az itt tartott kerületi gyülés kimondja, hogy a m. ministeriumot. mint kormányt el nem ismeri. — 1849. feb. 1-én az oroszok bevonulnak; — már. 19-én föltétlenül megadja magát Bem m. tábornoknak, mire Bem másnap bevonul; — jún. 22-én Lüders or. tb. a várost és várat megszállja; júl. 15-én Clam-Gallas Eduárd osztr. altábornok szállja meg.

Braunau v. Csehországban, Königrätz-kerületben, a sz. 50° 38′ 18″ a h. 34° alatt. — 1618-ban a protestánsok által itt épitett templomot az itteni apát

bezáratja. (Egyik főóka a „harminczéves háborunak.“)

Braunschweig Éjszaki-Németországban, a hasonnevü herczegség fővárosa, a sz. 52° 16′ 11″ a h. 28° 11′ 6″ alatt. — 1195. áug. 6-án itt hal meg Oroszlán Henrik szász és bajor hg. — Ennek herczege Keresztély a „30 éves vallási háboruban“ szerepel. — 1671. jún. 12-én megadja magát Rudolf Ágoston braunschweig-wolfenbütteli herczegnek. — Itt születik: 1709. már. 19-én Erath Antal Ulrik, tudós, diplomata és történetbuvár, — 1771. sep. 16-án Strombeck Károly, szépirodalmi, jogtudományi és történeti iró, — 1777. áug. 31-én Klingemann Ágoston, jeles szinköltő, — 1781. júl. 30-án Horn Ferencz, bölcsészettudor, hires itész és beszélyiró és 1784. ápr. 5-én Spohr Lajos, zenemüvész. — Ferdinánd, ennek herczege, 1792. áug. havi nyilatkozatával elmérgesíti a francziaországi ügyeket. — 1806. sep. 10-én itt hal meg Leisewitz János Antal, n. költő; — okt. 26-án a Barthelemy alatti francziák megszállják. — 1813. sep. 25-én a poroszok szállják meg. — 1830. sep. 7-én népfölkelés, mely alkalommal Károly hg. menekülni kényszerül. — 1853. már. 12-én itt hal meg Wiegmann A. F. hires füvész.

Brebir Horvátországban, a hasonnevü grófság fővárosa, a sz. 45° 10′ a h. 32° 25′ alatt. — Grófja III. Endre királyunk korában Robert Károly pártjára tér át. — Grófját 1300-ban Robert Károlyért Apuliába küldik. — 1787-ben Zágráb vmegyétől elszakittatván a m. tengervidékhez kapcsoltatik. — Jelenleg Horvátországban káptalani birtok.

Breda v. Németalföldön, Éjszak-Brabantban, a sz. 51° 35′ 22″ a h. 22° 26′ 23″ alatt. — 1565. feb. 16-án szövetség (compromissum) a koldusok (geusek) közt II. Fülöp sp. k. ellen. — 1590. már. 4-én Móricz orániai hg. és németalföldi helytartó elfoglalja. — 1625. jún. 2-án Spinola Ambrus sp. tb. foglalja el. — 1637. okt. 6-án az orániai hg. 9 havi ostrom után elfoglalja. — 1667. ján. 26-án béke Dania és Francziaország közt; — júl. 31-én béke Anglia, Dania, Hollandia és Francziaország közt. — 1793. feb. 25-én a franczíák a szövetségeseket itt megverik. — 1810. ján. 25-én a franczíák megszállják. — 1813-ban a franczíák és oroszok, — 1814. ján. 11-én a franczíák és poroszok közt ütközet.

Bregetio l. **Nagy-Szöny.**

Breisach v. a Rajna mellett, Badenben, a sz. 48° a h. 25° 20′ alatt. — 1638. okt. 14-én Bernárd szász-weimári hg. Götz osztr. tábornokot, ki a várost az ostrom alól szándékozott fölszabadítani, a város alatt megveri; — dec. 13-án Bernárd szász-weimári hg. a liga seregét veri meg; — dec. 17-én két holnapi ostrom után a svédek elött capitulál. — 1678-ban XIV. Lajos fr. k. Uj-Breisachon (Francziaországban, Ó-Breisachchal szemben, a Rajna bal partján,) „visszakapcsolási kamarát“ állít föl. — 1703. sep. 6-án várát Tallard fr. tábornagy elfoglalja. — 1704. nov. 10-én Eugen savoyai hg. cs. vezér e várost meglepi.

Breisgau kerület Badenben, Baseltól é. k. a Fekete-erdőben. — Az 1805. dec. 26-iki pozsonyi békében kapja Baden.

Breitenfeld f. Szászországban, Lipcse mellett, a sz. 51° 30′ a h. 30° alatt. — 1631. sep. 7-én Gusztáv Adolf svéd k. Tilly és Pappenheim liga vezéreket itt megveri. — 1642. nov. 2-án Torstenson svéd vezér és a liga közt ütközet. — 1813. okt. 16-án I. Napoleon fr. cs. és a szövetségesek közt ütközet. (Különben l. Lipcse.)

Brema sz. kereskedő v. Éjszak-Németországban, a sz. 53° 1′ a h. 26° 12′ alatt, a Weser jobb partján. — 915-ben a magyarok földulják. — 1648-ban, a westpfáli békében Poroszország kapja. — 1779. nov. 12-én itt hal meg Sturz Péter, n. iró. — 1805. nov. 22-án a poroszok megszállják. — 1806. nov. 20-án a Clement ezredes alatti fr.-hollándi seregek beveszik. — 1813. okt. 21-én a francziák Lauberdiere alatt ismét megszállják. — Itt hal meg: 1816. áug. 29-én Scröter János Jeromos, hires csillagász és több tudományos eszköz föltalálója és 1850. már. 26-án Weber W. E. szépészeti iró és nyelvész.

Brenta fly. Tirolban Trienttől k. d. k. ered, s Velenczéhöz közel az Adriai-tengerbe ömlik. — 899. sep. 24-én a magyarok Paviától eddig üzetvén, erejöket itt öszpontosítják s az ellenségen fényes győzelmet aratnak. — 1796. nov. 6-án, — 1797. jún. 5-én és 1813. nov. 30-án vidékén a francziák és osztrákok közt ütközet.

Brescia v. Lombardiában, a sz. 45° 32′ 18″ a h. 27° 54′ alatt. — 875. áug. 2-án itt hal meg némelyek szerint II. Lajos n. cs. és olasz k. — 1382. körül Velencze elfoglalja. — 1426. már. 17-én Foscari Fe-

rencz velenczei doge, vezére Carmagnola Ferencz által a májlándiaktól, kik időközben elfoglalták, visszafoglaltatja. — 1494. júl. 30-án itt születik Pantagathus Octavián, nagytudományú férfiu, ki inkább szóval, mint irással terjesztette ismereteit. — 1510 körül Gaston de Foix, XII. Lajos fr. k. vezére, a „sz. szövetséget“ itt megveri. — 1770. nov. 28-án itt születik Albrizzi-Teotachi Izabella, müitész és tudós életrajzirónő. — 1797. már. 17-én fölkelés, mely egyesülést czéloz Franczia országgal. — 1849. ápr. 1-én Haynau cs. vezér rohammal elfoglalja, két millió hadisarczon kivül a várost többek kivégeztetésével bünteti.

Breslau l. **Boroszló.**

Brest v. Franczia országban, Bretagne-félszigeten, Finisterre-kerületben (dep.) a sz. 48° 23′ 25″ a h. 13° 10′ 25″ alatt. — 1794. jún. 1-én és 1798. jún. 8-án tengeri ütközet az angolok és franczia k közt.

Bretagne félsziget Franczia ország ny. részén. — 1793-ban a chouangs főnökök fészke.

Bretigny f. Franczia országban, Eure-et-Loire-kerületben (dep.) a sz. 48° 30′ a h. 19° 15′ alatt. — 1360. máj. 8-án békeszerződés II. Jó János fr. és III. Eduárd ang. k. közt, melynél fogva egyrészről Guyenne, Poitou, Saintonge, Limousin, Perigord és Angoumois grófságok átadatnak az angoloknak, másrészről Eduárd a „fr. király“ czimről, melyet 1337. okt. 7-én fölvett, lemond. E szerződés daczára 1369-ben Eduárd a „fr. k.“ czimet ismét fölveszi.

Breznóbánya sz. k. bv. Zólyom vm. a sz. 48° 49′

a h. 37° 17′ 30″ alatt. — A XVII. században a jezsuiták itt lakházzal birnak.

Brie grófság Francziaországban, Páristól d. k. — 1336-ban VI. Fülöp fr. k. a korona birtokaihoz csatolja.

Brielle v. Hollandia d. részén, Haagától d. k. a tengerparton, a sz. 51° 54′ a h. 21° 49′ alatt. — Itt születik Tromp hollándi admirál. — 1572. ápr. 1-én a „koldusok“ II. Fülöp sp. k. kormánylata idejében elfoglalják, mire a lázadás tovább terjed.

Brienne v. Francziaországban, Páristól k. d. k. a sz. 48° 20′ a h. 22° 10′ alatt. — 1779—1784. okt. 17-ig I. Napoleon fr. cs. az itteni katonai intézetben neveltetik. — 1814. ján. 31-én Blücher pr. vezér és I. Napoleon közt ütközet.

Bruck v. A.-Austriában, Magyarország ny. szélén, a Lajta partján, a sz. 48° 1′ 35″ a h. 34° 26′ 58″ alatt. — 1096. sep. 20-án Bouillon Gottfried keresztes hadával itt megállván, Kálmán m. királytól engedélyt kér, hogy országán keresztül vonulhasson. — 1260-ban béke Ottokár cseh és IV. Béla m. k. közt. — 1484. már. 12-én várát I. Mátyás királyunk elfoglalja. — 1848. okt. 10-én a m. nemzeti sereg megszállja; — dec. 9-én Windischgrätz hg. cs. tábornagy átlépi itt a határt és Magyarországba tör.

Bruges vagy **Brügge**, v. Belgiumban, Nyugot-Flandriában, a sz. 51° 12′ 33″, a h. 20° 53′ 18″ alatt. — 1302. máj. 25-én König Péter (Le-roi Péter,) egy 60 éves takács, szegény, kicsi, rút és félszemű, de lángszónoklatú czéhmester, az elégedetlen polgárokkal e

városba jövén, s ennek lakosait is megnyervén, a francziákat megrohanja és megveri. — 1437. máj. 22-én Jó Fülöp, burgundi hg. elfoglalja. — 1488. feb. 1-én a czéhek összecsoportosulnak, a hadiköltségekről számadást kivánnak és a rosz tanácsosok letevését sürgetik; — feb. 2-án Miksa fhg. palotáját megrohanják, kipusztítják és őt elfogják. — 1708. júl. 6-án a francziák Bourgogne hg. alatt elfoglalják. — Itt születik: 1779. okt. 22-én Ancot János, hires hegedümüvész és zeneszerző és 1803. jún. 3-án Ancot Lajos zenész és zeneszerző.

Brünn Morvaország fővárosa, a sz. 49° 11′ 39″ a h. 34° 16′ 30″ alatt. — 1419. dec. 27-én Zsigmond m. k. a cseh rendekkel itt országgyülést tart. — 1428. máj. 17-én a cseh „árvák“ itt Zsigmond m. k. seregei által meggyőzetnek. — 1478. már. 15-én congressus a cseh rendek és I. Mátyás m. k. követei közt. — 1645-ben Torstenson svéd vezér ostromolja. — Itt hal meg: 1749. okt. 4-én Trenk br. a bajor háboruban hires pandur-ezredes, fogságban és 1829. ján 6-án Dobrowsky József pap, jeles történetiró és szláv nyelvbuvár. — 1866. júl. 13-án a pr. hadsereg megszállja. — 1868. sep. 26-án az itteni országgyülés Morvaországot Csehországtól teljesen függetlennek nyilatkoztatja.

Brunnen mv. Schweizban, Schwiz-cantonban, a sz. 47° a h. 26° 20′ alatt. — Nevezetes az ugynevezett „örök szövetségről,“ mely Schwiz, Uri és Unterwalden ős cantonok közt 1308. ján. 7-én köttetik. E szövetség 1315. dec. 8-án megujittatik.

Brussa v. Ázsiai-Törökországban, Anatoliában, Cysicus-félszigettől d. k. Trojával egyközű kör alatt, a sz. 40° 11′ 30″ a h. 46° 38′ 12″ alatt. — 1300 körül Ozman zultán elfoglalván, székvárosává választja. — 1617. sep. 27-én béke a törökök és lengyelek közt. — 1649. júl. 10-én Gurdschi Nebi lázadó itt Murad nv. által meggyőzetik.

Brüssel Belgium fővárosa, a sz. 50° 59′ 50″ a h. 22° 2′ alatt. — 1107. ján. 19-én a „hölgyek estéje" férjeiknek a sz. földről történt szerencsés hazajöveteléért. — 1464. jún. 15-én itt hal meg idősb Rogier van der Weyden, történetfőstész. — 1480. ján. 10-én itt születik Margit osztr. főherczegnő, I. Miksa n. cs. leánya. — 1522. feb. 5-én szerződés a Habsburg-ház osztr. és sp. ága közt a birodalom fölosztása iránt. — 1560. ján. 26-án II. Fülöp sp. k. a reformatio elnyomására itt inquisitio-törvényszéket állít föl. — 1567. áug. 22-én Alba hg. 10 ezer spanyollal e városba vonul, a vérbiróságot fölállítja, mire Margit parmai herczegnő az eddig viselt kormányzóságról leköszön. — 1568. jún. 1-én Alba hg. 18 nemest, összeesküvésről vádolván őket, lefejeztet; — jún. 5-én Egmont és Horn grófokat végezteti ki. — 1573. nov. 3-án itt születik Mire Aubert, belga egyháztörténetiró; — nov. 17-én Zuniga Requesens Lajos, németalföldi helytartó, ide érkezik. — 1577-ben itt születik Helmont János, jeles belga tudós. — 1585. már. 3-án kiéheztetés által Farnese Sándor, II. Fülöp sp. k. vezére, elfoglalja. — 1621. júl. 13-án itt hal meg Albert osztr. fhg. Németalföld helytartója. — 1643-ban itt születik Grupello Gábor, hires belga

szobrász és bronzöntő. — 1654. dec. 24-én Krisztina svéd királynő itt a káth. vallásra áttér. — 1661. már. 7-én itt hal meg Colalto Glaudius gr. cs. udvari tanácsos és diplomata. — Itt születik: 1728. feb. 11-én Károly Jenő, würtenbergi hg. és 1735. máj. 23-án De Ligne hg. osztr. tábornagy és iró. — 1741. már. 17-én itt hal meg Rousseau János, fr. lantos költő. — 1746. feb. 20-án a francziák Szász Móricz hg. alatt elfoglalják. — 1781. sep. 7-én itt születik Longueval György gr. az ipar és müvészetek elémozditója, kitünő természettudományi és bölcselmi iró. — 1789. júl. 11-én Necker fr. pénzügy-minister ide küldetik számkivetésbe. — 1792. nov. 14-én Dumouriez a fr. sereggel győzelmesen bevonul. — 1794. ápr. 5-én itt hal meg Teniers Dávid, a közélet jeles föstésze; — júl. 9-én az osztrákok kivonulván, a francziák megszállják. — 1825. dec. 29-én itt hal meg számüzetésben David Jakab Lajos, hires föstész s az ujabbkori „fr. iskola“ alapitója. — 1828. dec. 20-án Potter elfogatásakor népzavar támad, mely közt Maanen igazságügy-minister ablakai behajigáltatnak. — 1830. áug. 25-én a „portici néma“ opera adatásakor a forradalom kitör; — áug. 26-án a lázadók a kövezetet fölbontják, a kormányzó lakát megtámadják és a királyság jelvényeit megsemmisitik; — sep. 7-én a lüttichiek e városba vonulnak; — sep. 20-án Frigyes hg. e város ostromát kezdi; — sep. 21-én ideiglenes kormány alakittatik; — sep. 23-án véres harcz a belga fölkelők és a németalföldi k. seregek közt; — sep. 24-én hősiesen védi magát a k. seregek ellen; — nov. 10-én a németalföldi

nemzetgyülés itt megnyittatik, mely nov. 28-án egyhangulag kimondja Belgium függetlenségét Hollandiától. — 1831. júl. 21-én I. Lipót választott belga k. leteszi itt az alkotmányra az esküt s a nép hódolatát fogadja. — 1832. ján. 27-én itt hal meg Belliard Ágoston gr. fr. forradalmi és napoleonista tb. — 1848. sep. 20—22-ig békecongressus; — sep. 25-én a békebarátok gyülése. — 1852. áug. 22-én Haynau osztr. táborszernagy a nép által nyilvánosan kigunyoltatik; — dec. 26-án itt hal meg Dossin István, szellemdús belga füvész. — 1853. sep. 19—23-ig a a statisztikusok gyülése a statisztikai munkákban létesítendő egyformaság czéljából. — Itt hal meg: 1853. nov. 16-án Delcourt Hubert Győző, a flamándi nyelv fölélesztésének előküzdője és dec. 19-én Van Eyken J. B. hires belga föstész és a falföstészet egy nemének föltalálója.

Bruttium Italia legdélnyugotibb része, a jelenlegi Calabria. — Kr. e. 206-ban Hannibal a r. seregek elől ide vonul. — 1783. feb. 5-én a nagy földrengés 30 ezer életet veszt el. (Különben l. Calabria.)

Brzesk v. Oroszországban, a grodnói kormányzóságban, a sz. 52° 7′ a h. 41° 15′ alatt. — 1436. dec. 31-én béke a n. lovagrend és Zsigmond lgy. nhg. közt. — 1794. máj. 9-én a lgy. szövetségesek elfoglalják; — sep. 18. és 19-én Sierakowsky, a lgy. fölkeltek vezére, Suwarow or. tb. által itt megveretik és serege szétszóratik; — nov. 18-án az egész lgy. sereg magát e város mellett az oroszoknak megadja. — 1796. július 8-án itt hal meg Muruscewicz Ádám Szániszló, lgy. költő, történész és nyelvész.

Bucephala helység Ázsiában, az Indus felső folyásánál, a sz. 32° 40′ a h. 89° 30′ alatt. — Kr. e. 327-ben N. Sándor építi és kedvencz lováról elnevezi.

Buchara vagy **Bochara** tartomány; határai é. az Aral-tó, d. az Oxus-folyó. — Hasonnevű városa fekszik a sz. 39° 48′ a h. 84° 26′ alatt. Némely történészek állítása szerint őseink — a hunok és magyarok — hajdani lakhelye.

Buda sz. k. v. Pest, Pilis és Solt vm. a Duna jobb partján, Pesttel szemben, melylyel lánczhid által van összeköttetésben, a sz. 47° 29′ 10″ a h. 36° 42′ 46″ alatt. — 453-ban Attila hun k. fiai közt ütközet. — 907-ben Árpád fejedelmünk itt temettetik el. — Sirja fölött Sz. István királyunk az ugynevezett „Szüz Mária fehér egyházát“ építette azon zsákmányból, mit, Keán besnyő vezért levervén, szerzett. — 1046. sep. 24-én Gellért csanádi püspök a Kelen-hegyről (ez idő óta Gellérthegyről) letaszittatván, vértanuilag itt elhal. — 1241-ben a mongolok közeledésének hirére IV. Béla m. k. itt országgyülést tart. — Minthogy a mongolok által elpusztittatott, IV. Béla ujra építi. — 1279. sep. 14-én egyházi zsinat tartatik itt a pápai követ elnöklete alatt, melyet a k. szétoszlásra kényszerit. — Itt székelnek: V. István, IV. Kun László, III. Endre, (ez utóbbi itt is van eltemetve,) Venczel és Ottó királyaink. — 1301. ján. 14-én itt hal meg méreg következtében III. Endre m. k. Benne kihal az Árpádház férfi ága. — 1309-ben Robert Károly harmadszor itt koronáztatik meg. — 1331-ben vásári szabadalmat nyer, mint kitünő kereskedelmi város. 1351. már. 7-én N. Lajos m. k. ünnepélyes bevonu-

lását tartja, s várát állandó székhelyül választja. — 1381. már. 24-én N. Lajos m. k. a lgy. rendekkel itt országgyülést tart. — 1386. feb. 6-án a k. palotában II. Kis Károly m. királyt Forgách Balázs lesújtja. — 1393-ban Kont István társaival együtt a Sz.-György terén lefejeztetik. — 1401. ápr. 28-án Zsigmond m. k. szemrehányások közt saját k. lakában elfogatik. — 1407-ben Tvarkó bosnyák bán fogságba ide küldetik. — Zsigmond királyunk itt egyetemet állít. — Albert királyunk szintén itt trónol. — 1440. 1443. 1454. évben országgyülés. — Az 1455-ben Győrött megkezdett országgyülés itt folytattatik. — 1456-ban országgyülés. — 1457. már. 14-én Hunyady László és Mátyás testvérek, V. László m. k. parancsára, itt elfogattatnak; — már. 16-án Hunyady László a király által Temesvárott letett eskü ellenére, a törvényes formák mellőztével, a vérmezőn lefejeztetik s azon kápolna udvarában ásatik el, melyben ama 32 nemes nyugodott, kiket 1393-ban Kont Istvánnal együtt Zsigmond k. lefejeztetett. Később H. László tetemei kiásatván, Gyulafehérvárott nagy pompával temettetnek el. — 1458-ban a Hunyady Mátyás megválasztatása elleni főurak a királyválasztó-országgyülés alkalmával kezdetben itt tanácskoznak; — feb. 16-án I. Mátyás m. k. fényes bevonulását tartja. — 1462. 1467. 1470. 1471. 1475. 1478. és 1486. évben országgyülések. — 1464. ápr. 24-én egyezkedés I. Mátyás m. k. és III. Frigyes n. cs. közt az örökösödést illetőleg. — 1465. júl. 1-én I. Mátyás, miután a Zsigmond által állított egyetem még az ő uralkodása alatt megszünt, itt egyetemet állít. Ugyanitt

pompás k. palotát is épít, mely halálakor fia, Corvin János birtokában volt a várossal és várral együtt. — 1504. ján. 22-én itt hal meg Temesvári Pelbart, kora leghiresebb vallástudósainak egyike. — 1514-ben itt veszi át Dózsa György pórvezér a bíbor keresztes zászlót s csakhamar e város külvárosait elpusztítja kereszteseivel. — 1516. már. 13-án itt hal meg II. Dobzse Ulászló m. és cseh k. — 1516. 1518. 1521. évben országgyülés. — 1519. feb. 5-én itt hal meg Perényi Imre, nádor és siklósi hg. — 1523. ápr. 24-én az itteni országgyülés a lutheránusok ellen a fej- és jószágvesztési büntetést hozza. — 1524-ben Luther könyveit árulo György könyvárus könyveivel együtt megégettetik itt. — 1526. sep. 12-én II. Szuleimán zultán minden akadály nélkül elfoglalja, sep. 14. és 15-én elpusztítja. — 1527. már. 17-én János k. országgyülést tart itt; — áug. 20-án pedig Ferdinánd osztr. fhg. birja és sep. 29-ére ő is országgyülést hirdet ide; — 1528. ján. 21-ére szintén ő hirdet ide országgyülést; — feb. 3-án I. Ferdinánd m. k. e városból távozik. Ezóta 1751-ig, tehát 223 esztendeig a magyarok e fővárosa nem látta királyát; csak Mária Terézia látogatta meg 1751-ben. — 1529. áug. 29-én II. Szuleimán zultán árulás által elfoglalja; — sep. 1-én János m. k. az I. Ferencz fr. királylyal 1528. okt. 28-án Fontainebleauban kötött szerződést itt megerősíti; — sep. 14-én János m. k. II. Szuleimán zultán altábornoka által itt az Árpádok trónjába helyeztetik. — 1530-ban Ferdinánd m. k. Rogendorfot e város és vára elfoglalására küldi. — 1540. júl. 7-én itt születik János Zsigmond, erdélyi

fejedelem, János m. k. fia. — 1540-ben Fels Lenárd, — 1541-ben Rogendorf, mint Ferdinánd k. külföldi vezérei ostromolják. — 1541. áug. 22-én közelében Rogendorf cs. vezér a török seregek által megveretik; — áug. 29-én Zápolya János Zsigmond II. Szuleimán zultán kivánatára e város közelében levő török táborba vitetik. Időközben a jancsárok a várba gyülekeznek s azt csellel elfoglalják; — sep. 2-án II. Szuleimán zultán nagy pompával bevonul az Izabellától, János m. k. özvegyétől, csellel elfoglalt városba. — 1598-ban Pálffy Miklós és Schwarzenberg Adolf sikertelenül ostromolják. — 1603. sep. 29-én a törökök Nádasdy és Roszwurm által itt megveretnek. — 1605. nov. 11-én Bocskay István Mehmed nv. által a zultán nevében m. királylyá koronáztatik, kezébe buzogány és zászló adatván. — 1684-ben Károly loth. hg. sikertelenül ostromolja; 1686. sep. 2-án azonban beveszi. - 1703-ban sz. k. várossá tétetik. — Itt születik: 1736. feb. 15-én Horányi Elek, m. tudós s a m. irodalomtörténet irója és 1749. dec. 15-én Brassai Miller Ferdinánd, történetiró és első rendü tudós. — 1750. körül a nemzet a jelenleg is fönálló pompás királyi palotát épiti. — 1780-ban Mária Terézia királynőnk a nagyszombati főiskolát ide teszi át. — 1783-ban II. József cs. a helytartó-tanácsot Pozsonyból ide az ország szivébe s a Nagy-Szombatból anyja által ide áttett egyetemet Pestre helyezi át. — 1790. feb. 18 án a m. sz. korona Bécsből ide visszahozatik. — 1792. máj. 20-án országgyülés, melyen I. Ferencz m. k. koronáztatása kimondatik. — 1793. áug. 12-én itt születik Kiss

Károly, az $184^{8}/_{9}$ forradalomban m. alezredes és munkás hadtudományi iró; — áug. 19-én itt hal meg Makó Pál, költő, bölcselmi, máthemátikai és természettudományi iró. — 1795. máj. 20-án itt a vérmezőn fejeztetnek le az ugynevezett „m. jakobinusok“: Martinovics apát, Zsigrai gr. Szentmariai, Laczkovics és Hajnóczy és jún. 3-án Óz Pál és Szolárcsik Sándor, mint összeesküvők. — Itt születik: 1798. feb. 15-én Kovácsics József, nagyhirű m. történetbuvár és oklevelész és 1805. áug. 10-én Toldy Ferencz, a m. tudós társaság tagja, a m. irodalomtörténet valódi megalapítója, nyelvész, szépészeti iró és a hazai tudományosság nagyérdemü elémozdítója. — 1807-ben országgyülés. — Itt hal meg: 1810. nov. 25-én Alvinczy József br. osztr. cs. tábornagy, — dec. 20-án Boros Ferencz, nagyreményü iró és költő 27 éves korában és dec. 21-én Marczibányi István, m. régiségek gyüjtője s a m. irók Maecenása. — Itt születik: 1813. feb. 12-én Babarczy Antal, követ és m. conservativ politikus, — ápr. 18-án Szalay László, m. publicista, hires jog- és történetiró, — sep. 13-án Eötvös József br. hires m. költő, publicista, bölcsész, 1848-ban és 1867. feb. 17-től napjainkig vallás-, közoktatásügyi-minister és a m. tudós társaság elnöke, — 1814. máj. 20-án Ney Ferencz, az országos középtanodai tanár-egylet elnöke, m. neveléstani, szépirodalmi és drámai iró, — 1815. sep. 25-én Kovács Gyula, m. természetbuvár, — 1816. ápr. 9-én Pauler Tivadar, kitünő m. jogtudományi és történelmi iró és 1819. okt. 17-én Széchen Antal gr. nevezetes államférfi. — Itt hal meg: 1826. ján. 20-án

Falka, m. arczképvésnök és irásmetsző és 1830. ján. 30-án Virág Benedek, kitünő m. költő és történetiró. — 1831. júl. 28-án az epemirigy kitör. — 1838. már. 13-án a nagy árviz megrongálja. Wesselényi Miklós br. és István fhg. a nép mentőiként tevékenykednek. — Itt hal meg: 1840. feb. 12-én Lenhossek Mihály, m. orvos és szakbeli iró és 1847. ján. 13-án József osztr. fhg. Magyarországnak 50 évig volt nádora; — okt. 16-án Ferencz József királyunk, még mint osztr. fhg. e várost magas látogatásával szerencsélteti. — 1848. júl. 5-én István nádor az itteni első parlamentet megnyitja; — nov. 20-án a Pesttel összekötő lánczhid megnyittatik. — 1849. ján. 5-én Windischgrätz hg. és Jellachich cs. vezérek megszállják; — máj. 21-én Görgey Árthur m. vezér a császáriaktól visszafoglalja. — 1853. sep. 15-én az Orsovánál fölásott m. sz. korona ünnepélyesen ide hozatik. — 1858. áug. 23-án itt hal meg Reguly Antal, hires m. nyelvtudós és utazó. — 1861. ápr. 9-én itt hal meg Vahot Sándor, m. költő. — 1865. dec. 14-én Ferencz József cs. kir. palotájában megnyitja a pesti m. országgyülést. — 1867. már. 1-én István nádor tetemei itt ünnepélyesen eltemettetnek; — jún. 8-án Ferencz József osztr. cs. magyar királylyá és neje, az angyaljóságú Erzsébet, m. királynévá koronáztatik a nemzet kimondhatlan örömnyilvánításai közt. — 1868. dec. 10-én Ferencz József apostoli m. k. királyi palotájában bezárja az $18^{6}/_{8}$ évi m. országgyülést; — 1869. ápr. 24-én az országgyülést szintén személyesen nyitja meg itt királyunk ő fölsége.

Budamér f. Sáros vm. a sz. 48° 47′ 20″ a h. 39° alatt. — 1848. dec. 11-én a magyarok egy kis csapata Schlick cs. tb. által itt visszanyomatik.

Budetin f. Trencsény vm. a zsolnai járásban, a sz. 49° 14′ a h. 36° 24′ 25″ alatt. — 1848. dec. 4-én Urbán prot. lelkész tót csapatai csapataink által itt megveretnek és Jablunka-hegyszoroson át az országból kiüzetnek.

Budweis v. Csehország d. részében, a sz. 49° 38′ a h. 33° 26′ 54″ alatt. — 1619. jún. 9-én ennek vidékén vagy mások szerint Zoblatinál a protestánsok a liga részéről vereséget szenvednek. — 1744. okt. 21-én a magyarok elfoglalják.

Buenos-Aires v. Dél-Amerikában, a déli sz. 34° 36′ 29″ a h. 319° 15′ 48″ alatt. — V. Károly cs. kormánylata idejében az „inquisitio-tanács székhelye. (L. Peru.) — 1772. áug. 24-én itt születik San Martin Jose, délamerikai köztársasági tb. — 1806. júl. 2-án az angolok e sp. telepítvényt elfoglalják. — 1807. júl. 5-én az angoloknak e város ellen intézett támadása meghiusul; — júl. 7-én Whitelocke ang. vezér elött capitulál. — 1816. júl. 9-én a La Plata-folyó melléktartományai itt függetlenségöket kinyilatkoztatják. — 1817. feb. 12-én San Martin Jose, forradalmi tb. itt Marco del Pontot, Chili sp. k. kormányzóját, meggyőzi. — 1820. feb. 16-án uj kormány alakittatik. — 1826. júl. 29. és 30-án tengeri csata Norton brasiliai és Brown buenos-airesi admirál közt. — 1840. áug. 14-én rettentő forradalom Ortiz Rosas a későbbi elnök pártja által eléidézve. — 1846. okt. 25-én az itteni congressus egy nyilatkozványt

bocsát közre, melyben panaszait a sp. kormány ellen elésorolja. — 1852. sep. 10-én forradalom, melyben Urquisa elnök, ki maga is az elkergetett Rosas dictator helyébe lépett, megbuktattatik. — 1853. ján. 1-én forradalom.

Bug fly. Gálicziában ered és Lengyelországban jobbról a Visztulába ömlik. — N. Lajos királyunk és nagybátyja, Kázmér lgy. k. e folyamon keresztül Tartariába nyomulván, kényszerítik ennek ifju fejedelmét a m. korona felsősége elismerésére.

Buják f. Nográd vm. a szécséni járásban, a sz. 47° 52′ 40″ a h. 37° 12′ 10″ alatt. — 1552-ben Ali budai pasa elfoglalja, de 1593-ban Pálffy Miklós visszaveszi.

Bukarest Oláhország fővárosa, a sz. 44° 25′ 39″ a h. 43° 48′ alatt. — 1594. nov. 13-án Mihály oláh vajda a törököket és zsidókat kiengesztelődés ürügye alatt összehíván, több ezeret közülök kivégeztet. — 1595. áug. 26-án Szinán nv. elfoglalja. — 1771. okt. 30-án ütközet a törökök és oroszok közt, — 1773-ban a törökök és oroszok közt, melyben a török Oláhországot visszakapja. — 1789. nov. 10-én az osztrákok egy jelentéktelen csatározás után Koburg hg. alatt megszállják. — 1806. dec. 23-án a Michelson tb. alatti oroszok bevonulnak. — 1808. dec. 11-én az orosz és török közti békecongressus megnyittatik. — 1812. máj. 28-án békeszerződés az oroszok és törökök közt, melynél fogva Oroszország Bessarabiát és Moldva jelentékeny részét kapja. — 1821. ápr. 11-én Ypsilanti Sándor néhány ezer görög katonával ide érkezik; — áug. 19-én Kaminar Sawa, az arnau-

ták vezére, kit Ypsilanti a törökökhez való átpártolása miatt árulónak bélyegzett, itt 26 golyó által meglövetik. — 1824-ben itt születik Sükei Károly, m. lantos költő és műfordító. — 1828. máj. 12-én az oroszok br. Geismar vezérőrnagy alatt elfoglalják. — 1848. jún. 21-én az oláh forradalom kitör; — sep. 18-án az oláhok az orosz törvénykönyveket gyászszertartással itt elégetik. — 1853. júl. 20-án az oroszok Gorcsakoff hg. alatt megszállják. — 1854. júl. 30-án az or. katonaságot mozgósítani kezdik; — áug 5-én a törökök bevonulnak; — sep. 6-án az osztr. hadsereg Coronini altábornagy alatt, mint a török szövetségese, Omer pasa kiséretében e városba vonul. — 1866. feb. 23-án forradalom. Az összeesküdtek Cuza Sándor fejedelem palotájába törnek és őt lemondásra kényszerítik.

Bulgaria vagy **Bolgárország** tartomány Európai-Törökországban, a Duna jobb partján, Szerbországtól k. a Fekete-tengerig. — 1202-ben e tartomány fejedelme Joannicz a m. k. felsőbbségét elismeri; — 1204-ben azonban a pápától koronát nyervén és magát bolgár királylyá koronáztatván, kijelenti, hogy a m. k. fönhatóságát el nem ismeri. — 1365-ben N. Lajos királyunk e tartomány egyrészét Sziszmántól elfoglalja. — A törökök már I. Mátyás királysága idejében birtokosai. — A passarowiczi békében VI.Károly cs. kapja, de az 1739. évi belgrádi békében a töröknek visszaadni kényszerül. Ezóta birja a török.

Burkersdorf f. Sziléziában, Liegnitztől d. a sz.

48° 12′ a h. 33° 50′ alatt. — 1762. júl. 21-én II. Frigyes pr. k. az osztrákokat itt megveri.

Byzantium l. **Konstantinápoly.**

C.

Cabo-Tormentoso l. **Jóreményfok.**

Cabrieres f. Francziaországban, Avignon körül, a sz. 43° a h. 20° 40′ alatt. — I. Ferencz fr. k. fölégette; mert a protestánsokhoz szított.

Cadix v. Spanyolországban, Sevilla-tartományban, a sz. 36° 32′ a h. 11° 22′ 23″ alatt. — 1362. ján. 15-én a mórok a spanyolokat itt megverik. — 1587. ápr. 19-én Drake Ferencz admirál meggyőzi itt a sp. hajóhadat. — 1596. sep. 15-én az angolok Essex gr. alatt e várost elfoglalják, kipusztítják és nagy zsákmánynyal térnek vissza. — 1780. ján. 17-én Rodney ang. admirál meggyőzi itt a Langara alatti sp. hajóhadat. — 1801. júl. 22-én tengeri ütközet az angolok és francziák közt. — 1808. máj. 27-én fölkelés, mely alkalommal Solano kormányzó megöletik. — 1809. feb. 23-án népfölkelés a schweizi és ang. seregek bevonulása ellen. — 1811. már. 7-én nagy eldöntetlen csata a francziák és angolok közt. — 1821. okt. 18-án békétlenségek és ellenszegülések a kormány ellen. — 1823. júl. 18-án VII. Ferdinánd sp. k. családostul a cortesek által akaratja ellenére Sevillából ide hozatik; — sep. 6-án a cortesek rendkivüli gyülést tartanak; — sep. 26-án az ostromló francziák által önmegadásra szólittatik

föl ; — sep. 27-én a francziák ágyuzni kezdik, mire a cortesek föloszolván, a hatalom a király kezébe száll ; — okt. 3-án az Obert alatti francziák bevonulnak. — 1868. sep. 8-án a sp. forradalom itt veszi kezdetét. Egy hajó indul innen a Kanari-szigetekre bellebbezett tábornokokért ; — sep. 20-án a sp. forradalmiak hatalmába kerül ; — dec. 12-én a a fölkelt köztársaságiak megadják magokat az ideiglenes kormánynak.

Caeni v. Francziaországban, a régi Normandiában, a sz. 49° 20′ a h. 17° 15′ alatt. — Egyetemét XI. Lajos fr. k. alapítja. — 1793-ban a girondisták menhelye. — 1810. dec. 4-én az ang. áruk megégettetnek.

Caesarea v. Palaesztina ny. partján, Accontól d. a sz. 32° 27′ a h. 52° 32′ alatt. — 70. okt. 24-én Titus, Vespasián r. cs. fia, e városban testvére Domitián születésnapját ünnepelvén, 3000 zsidót részint a vadállatok által tépet szét, részint egyiket a másik leölésére kényszeríti. — A tiberiási vereség folytán 1187-ben a keresztények Szaladin zultánnak ezt is kényszerülnek átadni. — 1624. áug. 16-án Tscherkesz Mohammed török nv. Abasa ázsiai lázadót itt megveri.

Caesaromagus l. **Beauvais.**

Cagliari Sardinia-sziget fővárosa, a sz. 39° 12′ a h. 26° 45′ alatt. — 1352. feb. 13-án a Pisani vezérelte velenczeiek és a Doria alatti genuaiak közt e város közelében tengeri ütközet. — 1353. áug. 29-én Grimaldi Antal, genuai tengernagy, itt a velenczei és

catalóniai hajóhad által megveretik. — 1717. okt. 1-én a császáriak V. Anjou Fülöp spanyol királynak átadni kénytelenittetvén, a spanyolok az egész sziget urai lesznek.

Cairo l. **Kahiro.**

Calabria Italia legdélnyugotibb része. — Calabria herczegének neveztetik ki Endre, Robert Károly királyunk fia. — N. Lajos királyunk a meggyilkolt Endre utószülött fiát, Károlyt e tartomány herczegének nyilvánítja. — 1806. ján. 13-án Fra Diavolo fölkelése. (Különben l. Bruttium.)

Calais tengerszoros, mely a Német- és Atlanti-tengert összeköti. A Francziaországban levő hasonnevű vár fekszik a sz. 50° 57′ 33″ a h. 19° 31′ alatt. — Várát 1347. áug. 3— 1558. ján. 8-ig az angolok tartják megszállva, mig végre Guise Ferencz visszafoglalja. — 1475. júl. 5-én itt száll ki IV. Eduárd ang. k. a régi ang. birtokokat visszaszerzendő Francziaországban. — 1520. jún. 15-én VIII. Henrik ang. és I. Ferencz fr. k. itt találkoznak. — 1753. ápr. 8-án itt születik Pigault Lebrun Antal, regény-, dráma- és történetiró. — 1814. ápr. 24-én itt száll ki XVIII. Lajos fr. k. — 1851. nov. 13-án a tengeralatti táviró, mely innen Doverig huzódik, a közhasználatnak átadatik.

Caldiero f. Lombardiában, Verona-provinciában, a sz. 45° 24′ 18″ a h. 28° 50′ 40″ alatt. — 1796. nov. 12-én Napoleon fr. vezér az Alvinczy alatti osztrákokkal itt találkozván, előlük visszavonulni kényszerül. — 1801. ján. 3 án ütközet Alvinczy cs. és

Massena fr. tb. közt. — 1805. okt. 29—31-ig ütközet Károly osztr. fhg. és Massena fr. tb. közt, melyben áz osztrákok győznek.

Caleb-Medina helység Syriában, a Libanonon. — 1840. okt. 10-én a törökök és egyptomiak közt ütközet.

Calicut v. Ázsiában, Hindostan ny. partján, a sz. 11° 15′ a h. 95° 50′ alatt. — 1498-ban a portugálok Vasco di Gama alatt elfoglalják.

Calmar vagy **Kalmár** v. Svediában, a sz. 57° a h. 32° 15′ alatt. — 1397. júl. 12-én Margit királynő alatt Dania, Norvegia és Svedia itt egyesül. — 1611. júl. 17-én IV. Keresztély dán és IX. Károly svéd k. közt ütközet.

Calvi v. Italiában, a Terra di Lavoro-kerületben, a sz. 41° 12′ 8″ a h. 31° 48′ 9″ alatt. — 1798. dec. 9-én a francziák a nápolyiakat itt megverik. — 1799-ben békeszerződés a fr. köztársaság és a nápolyi királyság közt.

Cambrai v. Francziaországban, Nord-kerületben (dep.) a sz. 50° 10′ 39″ a h. 20° 53′ 39″ alatt, Fenelon emlékével. — 954. ápr. 9-én közelében a magyarok és francziák közt ütközet. — 1508. dec. 10-én szövetség I. Miksa n. cs. XII. Lajos fr. V. Káth. Ferdinánd sp. k. és II. Gyula pápa közt Velencze ellen, melyhez 1510. okt. 1-én II. Dobzse Ulászló m. k. is járul. — 1520. sep. 10-én az itteni békekötés alkalmával czimezik a fejedelmek egymást először „fölség“ czimmel. — 1526. máj. 22-én szövetség VII. Kelemen pápa, VIII. Henrik ang. I. Ferencz fr.

k. és a velenczei köztársaság közt V. Károly cs. ellen.— 1529. áug. 5-én V. Károly cs. és I. Ferencz fr. k. közt béke, az ugynevezett „delnők békéje". — Itt születik: 1739. ján. 25-én Dumouriez Károly Ferencz, hires fr. tb. és 1768. feb. 6-án Mortier Eduárd, trevisói hg. és fr. tábornagy. — 1793. áug 8-án csata a szövetségesek és francziák közt. — 1815. jún. 25-én az angolok rohammal elfoglalják.

Camden v. Éjszak-Ámerikában, Carolina-egyesült-állam d. részében, a sz. 34° 17′ a h. 299° 27′ alatt. — 1780. áug. 16-án Cornwallis ang. és Gates ámerikai vezérek közt ütközet.

Campo-Formio f. Olaszországban, Udine-kerületben, Udinétől d. a sz. 46° a h. 30° 45′ alatt. — 1797. okt. 17-én béke Austria és Franciaország közt.

Campo-Santo f. Italiában, Modena-herczegségben. — 1743. feb. 8-án az osztrákok és spanyolok, — 1744. már. 5-én a spanyolok és piemontiak közt ütközet.

Canada ang. gyarmattartomány Éjszak-Ámerika é. k. részén, New-Foundlándtól ny. — Legnagyobb városai: Montreal, Quebeck és Toronto. — E tartomány 1497-ben Cabot János és Sebestyén velenczeiek által fedeztetik föl. — XIV. Lajos fr. k. itt fr. gyarmatot alapít. — 1758. júl. 8-án Montcalm gr. fr. hadvezér megveri itt az Abercromby tb. alatti angolokat. — A quebecki 1759. sep. 13-iki ütközet után a francziáktól az angolok birtokába jut. — 1837. nov. 6-án lázadás és összeütközés a szabadság fiai és a loyalisták közt, melyben ez utóbbiak győznek; —

nov. 15-én uj fölkelés, mely dec. 20-ig tart. — 1849. sep. 15-én lázas mozgalmak az ang. kormányzó ellen.

Canari l. **Kanari.**

Candia v. Kreta-szigeten, a sz. 42° 52′ a h. 35° 20′ alatt. — 1666. sep. 6-án Köprili Achmed török nv. e várost és várát több mint 2 évi ostrom után a velenczeiektől hadszerződésileg elfoglalja. — 1824. nov. 13-án ütközet a szigeti fölkelők s a törökök közt, melyben a fölkelők 30 hajót foglalnak el az egyptomi pasától. — 1829. okt. 7-én Szuleimán pasa e város mellett megveri a görögöket. (Különben l. Kreta.)

Cannae f. Déli-Italiában, Bari-kerületben, a sz. 41° a h. 33° 50′ alatt. — Kr. e. 216. aug. 2-án Hannibal, Varro és Paulus Aemilius, r. vezérek, seregét itt leveri. — 1018. okt. 1-én a normannok itt vereséget szenvednek.

Cannes kikötő Toulon és Nizza közt, hasonnevű városa a sz. sz. 43° 40′ a h. 24° 45′ alatt. — 1815-ben, I. Napoleon Elbáról visszatértében, feb. 28-án itt száll partra, hogy trónját visszaszerezze. — 1858. ján. 4-én itt hal meg Rachel Felix Eliza, Franciaország egyik legnagyobb színésznője.

Canope vagy **Abukir**, f. A.-Egyptomban, Alexandriától é. k. a sz. 32° a h. 48° alatt. — 1800-ban a franciák a mamelukkok részéről itt vereséget szenvednek.

Canossa v. Italiában, Modena-herczegségben, a sz. 44° 36′ a h. 28° 11′ alatt. — 1077. ján. 25-én IV. Henrik n. cs. VII. Gergely pápa által itt az egyházi átok alól föloldatik. — 1102. nov. 17-én Mátild, toscanai grófnő, itteni várában birtokait a római pá-

pának ismét odaajándékozza. — 1350-ben N. Lajos királyunk beveszi, mely alkalommal megsebesül.

Canterbury Angliában, a hajdani Kent-királyság fővárosa, a sz. 51° 20′ a h. 18° 45′ alatt. — 1154. dec. 19-én II. Henrik itt ang. királylyá koronáztatik. — 1164-ben érseke, a szentéletű Becket Tamás, a clarendoni decretum határozatai ellenében tett nyilatkozatáért az oltárnál meggyilkoltatik. — Későbbi érseke Crammer, ki VIII. Henrik ang. k. második házzasságába, mint törvényesbe már előbb beleegyezését adá. — Székesegyházában Becket Tamás és a Fekete hg. szobrai láthatók.

Cappel l. **Kappel.**

Capraea szg. Corsica-sziget é. csucsától k. a sz. 43° 0′ 10″ a h. 27° 28′ 12″ alatt. — Tiberius r. császárnak uralkodása végéveiben tartózkodási helye.

Capua v. Italiában a Volturno partján, a sz. 41° 6′ 31″ a h. 31° 52′ 29″ alatt. — A régi Capua a jelenlegitől egy órai távolra feküdt. — Kr. e. 86-ban (?) Sulla Narbanus consult itt leveri. — 1347-ben N. Lajos királyunk itt veri szét Tarentói Lajos nápolyi zsoldosait.

Caravaggio mv. Lombardiában, Brescia-provinciában, a sz. 45° 29′ 31″ a h. 27° 18′ 18″ alatt. — 1448. sep. 15-én a Sforza Ferencz vezérlete alatti májlándiak és a velenczeiek közt ütközet.

Carcassone Francziaországban, a hasonnevű grófság fővárosa, Toulosetól d. a sz. 43° 12′ 54″ a h. 20° 0′ 45″ alatt. — 1209-ben Montforti Simon az albygensektől elfoglalja.

Carelia tartomány Oroszországban, a Finn-öböl legkeletibb partján. — 1710 körül XII. Károly svéd királytól I. N. Péter czár elfoglalja.

Carigliano l. **Garigliano.**

Carlsbad l. **Karlsbad.**

Carpi v. Italiában, az Etsch (Adige) mellett, a sz. 45° 12′ a h. 29° 1′ alatt. — 1701. júl. 9-én Eugen savoyai hg. cs. vezér Catinat fr. vezért itt megveri.

Carrara Italiában, régenten a hasonnevű herczegség, jelenleg a hasonnevű provincia fővárosa, a sz. 43° 51′ a h. 27° 45′ alatt. — E herczegség urával 1378-ban N. Lajos királyunk szövetséget köt.

Carthagena v. Spanyolország k. partján, a sz. 37° 15′ a h. 16° 40′ alatt. — Kr. e. 227-ben Hasdrubal alapítja. — Kr. e. 210-ben Publ. Corn. Scipio, (ki később „Africanus“ melléknevet kapott,) elfoglalja. — 1815. dec. 6-án Morillo sp. tb. ostrommal beveszi. — 1836. máj. 21-én anarchia és kegyetlenkedés a carlisták ellen.

Carthago v. Afrika é. részén, a Közép-tenger partján, Tunistól é. k. a sz. 36° 47′ 59″ a h. 27° 51′ alatt. — Kr. e. 814. körül (?) fellegvárát Dido alapítja. — Kr. e. 289-ben Agathocles ostromolja. — Kr. e. 259-ben Regulus által ostromoltatik. — Kr. e. 146. áug. 17-én Publ. Corn. Scipio „Africanus minor“ lerontja. — 439. okt. 19-én Genserich vandaljaival elfoglalja. — 533. sep. 15-én Belizár görög vezér a vandalokat e város mellett megveri s magát a várost is elfoglalván, véget vet a vandalok birodalmának Afrikában. — 697-ben a görögök építményét

Abdel-Melek kalifa lerontja. — 1089. ápr. 6-án a pisaiak elfoglalják. — 1270-ben IX. Lajos fr. k. halála után, mely itt történt, fia III. Fülöp itt kiáltatik ki fr. királylyá. — 1535. júl. 20-án V. Károly cs. e városba vonul, mely alkalommal 22 ezer keresztény foglyot szabadít meg. — 1535. áug. 8-án békeszerződés V. Károly cs. és Muley Hassan közt. — 1570-ben II. Szelim zultán a spanyoloktól elfoglalja. — 1811. áug. 29-én fölkelés a mór uralom ellen; — sep. 4-én az arabok minden elfogott török lázadót lekonczolnak, mire a csend helyre áll. — 1831. okt. 4-én itt születik Ibn Chaldun, a legjelesebb arab irók egyike.

Casale v. Italiában, Piemontban, a sz. 45° 10′ a h. 26° 4′ alatt. — 1681. sep. 30-án a francziák Catinat tábornagy alatt megszállják. — 1796. máj. 7-én Augereau fr. tb. megszállja. — 1799. máj. 18-án az osztrákok és francziák közt ütközet.

Caserta v. Italiában, a Terra di Lavoro-kerületben, a sz. 41° 2′ a h. 31° 59′ alatt. — 1860. okt. 1-én Garibaldi szabadcsapatai s a nápolyiak közt ütközet.

Cassano f. Lombardiában, Májlándtól k. é. k. a sz. 45° 30′ a h. 27° 10′ alatt. — 1705. áug 16-án Vendomme fr. és Eugen cs. vezér közt ütközet. — 1799. ápr. 25-én Moreau fr. tb. a szövetségesek által itt megveretik.

Cassel vagy **Montcassel** v. Francziaországban, Nordkerületben (dep.) Sz. Omer közelében, a sz. 50° 50′ a h. 20° 10′ alatt. — 1071. feb. 22-én I. Fülöp fr. k. itt győzi meg Robert le Frisont, Flandria

bitorlóját. — 1328. áug. 23-án a flandriaiak Zannekin halárus vezetése alatt a franczíákat itt megtámadják, azonban vereséget szenvednek. — 1677. márc. 11-én Luxemburg, fr. vezér, az orániai herczeget itt megveri. — 1830. júl. 15-én itt hal meg Vandomme Domonkos gr. hires fr. tábornagy.

Cassino l. **Montecassino.**

Castiglione mv. Lombardiában, Mantua-provinciában, a sz. 45° 25′ a h. 28° 10′ alatt. — 1213. jún. 2-án a crémónai polgárok a májlándiakat itt meggyőzik. — 1706. máj 9-én a franczíák és osztrákok közt ütközet. — 1796. áug. 5-én Wurmser cs. és Augereau fr. vezér közt ütközet.

Castillegos helység Áfrikában, a marokkói királyságban. — 1860. ján. 1-én a Prim tb. alatti spanyolok és a Muley Abbas alatti marokkóiak közt ütközet.

Catalonia tartomány Spanyolország é. k. partján. — 1814. sep. 12-én fölkelés Mina vezérlete alatt.

Caudium hegyszoros Italiában, Campania és Samnium közt, a sz. 41° a h. 32° alatt. — Kr. e. 322-ben Pontius Herennius, samnit vezér, meggyőzi itt a rómaiakat. — 319 ben szintén vereséget szenvednek itt a rómaiak.

Ceiselmauer A.-Austriában, közel Tullnhoz, a sz. 48° 19′ a h. 33° 45′ alatt. — Nevezetes a hunok ütközetéről.

Celebes szg. Ázsia d. k. részén, Borneo-szigettől k. a déli sz. 5° 34′ 50″ a h. 138° 7′ alatt. — 1525-ben a portugálok gyarmatosokat telepítenek ide. — 1619-

ben alapittatik rajta Macassar és Ceylon város szintén a portugálok által. — 1660-ban a portugálok a hollándiak által innen elüzetnek.

Centa l. **Cinthra.**

Cerignola v. Italiában, Capitanata nápolyi provinciában, a sz. 41° 13′ a h. 33° 45′ alatt. — 1503. ápr. 28-án a sp. Gonzalvo és a fr. Gaston de Foix közt ütközet, melyben az előbbiek maradnak győztesek.

Cerisoles f. Italiában, Piemontban, a sz. 44° 50′ a h. 25° 30′ alatt. — 1543. ápr. 14-én I. Ferencz fr. k. serege V. Károly cs. seregén itt győzelmet viv ki.

Ceuta v. Áfrikában, Mauritania-királyságban, Gibraltárral szemben, a sz. 35° 54′ 4″ a h. 13° 36′ 30″ alatt. — 1415-ben János port. k. meghóditja. — 1810. már. 23-án vára a spanyolok által az angolok nak átengedtetik.

Chalons-sur-Marne v. Francziaországban, Marne-kerületben (dep.) a sz. 48° 57′ 28″ a h. 22° 1′ 29″ alatt. — 451. sep. 20-án Aetius, III. Valentinián ny. r. cs. vezére, egyesülve II. Theodorik ny. gót királylyal Áttila hun királyt innen visszavonulásra kényszeríti. — 1814. feb. 3-án York pr. tb. a Sebastiani alatti fr. lovasságot e város mellett megtámadván, öket a városba visszaveri. — 1815. júl. 3-án az oroszok Czernicseff alatt rohammal beveszik.

Champagne valaha tartomány Francziaországban, Páristól k. a h. 21°—23° közt. — 1336-ban VI. Fülöp fr. k. megszerzi a fr. koronának.

Champeaubert f. Francziaországban, Marne-ke-

rületben (dep.) a sz. 48° 53′ a h. 21° 29′ alatt. — 1814. feb. 10-én ütközet I. Napoleon fr. cs. és a szövetségesek közt.

Chandernagore v. Ázsiában, Hindostan k. részén fr. birtok, a sz. 22° 51′ 26″ a h. 108° 23′ alatt. — 1757. már. 23-kán az angolok e várost elfoglalván Clive ezredes vezérlete alatt, uralmokat megalapítják Hindostánban. — 1763-ban a párisi békében megtartotta ugyan Francziaország, de területének megcsonkításával. Területét pedig a győztes angolok kapják ugyanekkor.

Charite v. Francziaországban, a sz. 47° a h. 20° 30′ alatt. — 1570-től kezdve a hugenotta katonaság tanyája, mig XIII. Lajos fr. k. „állam az államban“ rendszert meg nem szünteti.

Chateau-Cambresis v. Francziaországban, Nord-kerületben (dep.) Cambraihoz közel, a sz. 50° 10′ a h. 21° 15′ alatt. — 1559. ápr. 3-án békekötés II. Fülöp sp. és II. Henrik fr. k. közt. — 1794. ápr. 17-én a Koburg hg. alatt egyesült ang.-osztr. sereg a Pichegru alatti fr. sereget itt megveri.

Chateau-Thierry v. Francziaországban, Nord-kerületben (dep.) a sz. 49° a h. 21° alatt. — 1621. júl. 8-án itt születik La Fontaine János Ferencz, nagyhirü fr. meseköltő. — 1814. feb. 8-án Sacken br. or. tb. a francziák által ide visszanyomatik; — feb. 12-én I. Napoleon fr. cs. Blücher pr. vezért itt meggyőzi.

Chatobriant v. Francziaországban, a sz. 47° 40′

a h. 16° 15′ alatt. — II. Henrik fr. k. itt 1551. jún. 27-én a protestánsok ellen szigorú rendeletet ad ki.

Chattanooga helység Éjszak-Ámerikában, Tennesse-államban. — 1863. nov. 23—25-ig ütközet a Grant tb. alatti unionisták s a Bragg tb. alatti confoederáltak közt, melyben az előbbiek győznek.

Chelm v. Varsótól d. k. a sz. 51° 7′ a h. 41° alatt. — 1794. jún. 6-án az oroszok és lengyelek közt ütközet.

Cheronea v. Görögországban, Boeotiában, a sz. 38° 30′ a h. 40° 30′ alatt. — Kr. e. 338. áug. 3-án Fülöp macedoni k. a görögöket itt legyőzi. — Kr. e. 86-ban Sulla r. vezér Archelaost, Mithridates vezérét, itt tökéletesen leveri.

Chiari v. Lombardiában, Brescia mellett, tőle ny. a sz. 45° a h. 27° 30 alatt. — 1701. sep. 1-én Savoyai Eugen cs. vezér Villeroi fr. tábornokot itt meggyőzi és elfogja.

Chili tartomány Dél-Ámerikában, a ny. parton, Perutól d. — Almagro, Pizarro Ferencz kortársa, meghódítja. — 1810. sep. 18-án a sp. kormány ellen a forradalom kitör. — 1818. ján. 1-én függetlenségét kikiáltja. — 1851. sep. 8-án fölkelés az ujonan választott elnök Don Manuel Mont ellen.

Chiosa v. Italiában, a velenczei területen, a sz. 45° 15′ a h. 28° 10′ alatt. — 1378-ban N. Lajos királyunk elfoglalja.

Chocim v. Gálicziában, a sz. 48° 30′ a h. 44° 10′ alatt. — 1673. nov. 10. és 11-én Sobiesky János, Koributh Mihály lgy. k. vezére, itt a törökök fölött

fényes győzelmet nyer. — 1739. áug. 28-án az oroszok és törökök közt ütközet; — áug. 30-án várát Münnich gr. or. tb. elfoglalja. — 1768. okt. 30-án az oroszok és törökök közt ütközet. — 1788. sep. 19-én Koburg hg. osztr. tb. az oroszokkal egyesülten elfoglalja.

Cinthra vagy **Centa** v. Portugaliában, Lissabontól é. ny. a sz. 39° a h. 8° alatt. — 1418-ban I. János, Castilia fejedelme elfoglalja. — 1808. áug. 22-én fegyverszünet és alkudozás azon czélból, hogy a francziák Portugaliából távozzanak.

Circesium vagy **Karkemis** v. Ázsiai-Törökországban, az Eufrat bal partján Mezopotamiában, a Kabur torkolatánál, a sz. 35° 15′ a h. 57° 25′ alatt. — Kr. e. 604-ben Nekao egyptomi k. Nabukodonozor babyloni k. által itt leveretik.

Cirtha vagy jelenleg **Constantine**, v. Áfrikában, Algirban, a sz. 36° 22′ 21″ a h. 24° 16′ 36″ alatt — Kr. e. 205 körül Publ. Corn. Scipio (később „Africanus maior,“) a carthagóiakat itt megveri. — 1837. okt. 13-án a francziák elfoglalják.

Ciudad-Rodrigo v. Spanyolországban, Salamancaprovinciában, a sz. 40° 52′ a h. 11° 12′ alatt. — 1707. okt. 4-én a francziák és portugálok közt, — 1810. júl. 10-én a francziák és spanyolok közt ütközet. — 1812. ján. 19-én Wellington a francziáktól rohammal elfoglalja; — ján. 20-án az angolok és francziák közt ütközet.

Civitella f. Italiában, Beneventumhoz közel, a sz. 43° a h. 31° 20′ alatt. — 1053. jún. 18-án IX.

Leo pápa pártjával együtt Guiscard Robert által itt megveretik.

Clairveaux v. Francziaország Aube-kerületében (dep.) a sz. 48° 12′ 30″ a h. 22° 19′ alatt. — Itteni cistercita apát volt Sz. Bernárd, ki III. Konrád n. császárt és VII. Lajos fr. királyt a második keresztes hadmenetre buzdítá.

Clarence herczegség Anglia d. k. részén, Bedfordtól d. k. — Ennek herczege 1470-ben testvére Yorki IV. Eduárd ang. k. ellen fegyvert ragad.

Clarendon v. Anglia d. partján, a sz. 51° a h. 16° alatt. — 1164-ben gyülés II. Henrik ang. k. alatt, mely gyülés határozatainak, mint egyházelleneseknek Becket Tamás, canterburyi érsek, ellenszegülvén, az oltárnál négy udvaroncz által meggyilkoltatik.

Clermont v. Francziaországban, az Allier partján, a sz. 45° 46′ 46″ a h. 20° 44′ 57″ alatt. — Nevezetes az 1095. nov. 26. zsinatról, melynek eredménye az első keresztes hadmenet. — 1623. jún. 19-én itt születik Pascal Balázs, hires bölcsész, mathematikus, a fr. próza-irodalom mintaképe, a legnagyobb lángelmék egyike.

Cleve herczegség hajdan, most kerület Poroszországban. Hasonnevü fővárosa a sz. 51° 47′ 15″ a h. 23° 48′ 18″ alatt. — A hasonnevü herczegséget 1619-ben György Vilmos pr. hg. örökli. — Hasonnevü fővárosában születik 1797. máj. 3-án Berghaus Henrik, földirati és természettani munkák szerzője.

Clifton-Moor f. Angliában, a westmorelándi grófságban, a sz. 54° 37′ a h. 15° alatt. — 1745. dec.

18-án az angolok és a trónkövetelő skót Károly-Eduárd közt ütközet.

Cloud vagy **Saint-Cloud** királyi nyaraló Franciaországban, Páris közelében, a sz. 48° 40′ 15″ a h. 19° 40′ alatt. — 555 körül Sz. Clodvald alapítja. — 1519. máj. 2-án itt hal meg 67 éves korában Leonardo da Vinci nagy olasz festőművész, — 1589. áug. 1-én III. Henrik fr. k. Clement Jakab, domonkos szerzetes, által mérgezett tőrrel itt megszuratik. — 1799. nov. 9-én a directorium és ötszázak tanácsa szuronynyal szétüzetik, mi után Buonaparte Napoleon fr. consul lesz. 1810. ápr. 2-án I. Napoleon fr. cs. itt Mária Luiza osztr. főherczegnővel házasságra kel.

Clugny l. **Klugny.**

Clusium Italiában, a régi Etruria fővárosa, a sz. 43° a h. 29° 40 alatt. — Kr. e. 222-ben a ligurok és gallok egyesített seregei a rómaiakat itt megverik.

Cnydus hegyfok Kis-Ázsia legdélnyugotibb partján, a sz. 36° 45′ a h. 45° alatt. — Kr. e. 394-ben Konon, Pericles fia, a spartai flottát itt megsemmisíti.

Cognac v. Francziaországban, a sz. 45° 30′ a h. 17° 15′ alatt. — 1494. sep. 12-én itt születik I. Ferencz fr. k. — 1526. máj. 22-én szövetség I. Ferencz fr. k. Anglia, Schweiz, Velencze, Florencz és VII. Kelemen pápa közt V. Károly cs. ellen. — 1571-től kezdve a hugenotta katonaság tanyája, mig Richelieu XIII. Lajos királysága idejében a ministerségben meg nem erősödött.

Collin l. **Kollin.**

Collini-kapu Italiában, Róma k. oldalán, — Kr. e. 82-ben Sulla a „szövetségesek“ seregeit itt megsemmisíti. (Különben l. Róma.)

Cöln l. **Köln.**

Columbaria l. **Galambócz.**

Compiegne v. Francziaországban, Soissonstól ny. a sz. 49° 25′ a h. 20° 29′ 27″ alatt. — 561-ben itt hal meg I. Clothár fr. k. — 879. ápr. 10-én itt hal meg: II. Hebegő Lajos fr. k. — 1631. feb. 23-án Medicis Mária királyné, XIII. Lajos fr. k. anyja, Richelieuveli ellenséges viszonya miatt itt elzáratik; — júl. 8-án azonban innen megszökik és Brüsselbe menekül. — 1861. okt. 6-án III. Napoleon fr. cs. és a pr. kormányzó hg. itt találkoznak.

Conde Francziaországban, a hajdani hasonnevű herczegség fővárosa, a sz. 50° 30′ a h. 21° 15′ alatt. — Herczegei annyiban nevezetesek, hogy a franczia-országi vallásháborukban a hugenották mellett és élén küzdöttek. — Jelenleg bourbon birtok.

Conflans f. Francziaországban, Páris mellett a sz. 48° 50′ a h. 20° 6′ alatt. — 1465. okt. 5-én békekötés XI. Lajos fr. k. és Jó Fülöp burgundi hg. közt, mely alkalommal Lajos a visszaélések megszüntetését igéri.

Connaugth tartomány Irland ny. részén. — Cromwell Olivér protectorsága alatt a kátholikusok ide bellebbeztetnek.

Constantinápoly l. **Konstantinápoly.**

Constantine l. **Cirtha.**

Constanz vagy **Kostnitz** v. a Baden-nagyherczeg-

ségben, a Boden-tó mellett, a Rajna kifolyásánál, a sz. 47° 40′ a h. 26° 50′ alatt. — 1184. jún. 24-én béke I. Rőtszakállú Frigyes n. cs. s a r. pápa közt. — 1414. már. 16-án a világhirű zsinat, mely 4 évig tartott, mely 3 pápát letett s egy negyediket választott, megnyittatik ; — nov. 3-án Huss János menlevéllel ellátva a zsinatra megérkezik. — 1415. feb. 16-án XXIII. János pápa a zsinat által önkénytes lemondásra szólittatik föl; — már. 20-án XXIII. János pápa (Cossa Boldizsár) Frigyes osztr. hg. segedelmével lovásznak átöltöztetve innen megszökik ; — júl. 26-án Huss János a menlevél daczára is mágyán égettetik meg. — 1417. ápr. 18-án Zsigmond n. cs. az itteni országgyülésen Hohenzollerni VI. Frigyes nürnbergi várgrófnak Brandenburg-őrgrófságot bűbérbe (?) adja ; — okt. 22-én a zsinat azt határozza, hogy az egyház reformálása a pápaválasztás után vétessék foganatba. — 1418. ápr. 22-én a zsinat berekesztetik. — 1799-ben a francziák elfoglalják.

Corbie v. Francziaországban, Páristól é. a sz. 50° a h. 20° alatt. — 774-ben Dezső, az utolsó longobard k. N. Károly fr. cs. által ide hozatik fogságba.

Corbiesdale f. Scotiában, Cullodentól é. a tengerparton, a sz. 57° 45′ a h. 13° 20′ alatt. — 1658. ápr. 17-én II. Károly ekkor még csak ir k. vezére, Montrose gr. a skótok által itt megveretik.

Cordova Spanyolország d. részében, a régi Andalusia-királyság fővárosa, a Quadalquivir-folyó mellett, a sz. 38° a h. 13° 15′ alatt. — Seneca és Averhoës születéshelye. — 41. nov. 3-án itt születik Lucanus

Marcus Annaeus, hires r. költő. -- 756-ban Abderhaman kalifaságot állít itt, utódai pedig főtanodát. — 808. már. 24-én nagy lázadás. — 941-ben a magyarok kalandozásaikban eddig hatolnak. -- 982. jún. 26-án itt hal meg Ibn Dscholdschol, jeles arab orvos és szakbeli iró. — 1013. ápr. 19-én I. Szuleimán elfoglalja. — 1236. ján. 8-án külvárosait Munoz Domonkos a móroktól elfoglalja. — jún. 29-én III. Sz. Ferdinánd, Castilia és Leon királya, a móroktól, kik 524 évig birták, végleg elfoglalja. 1808. júl. 7-én Dupont fr. tb. elfoglalja és pusztítja. — 1810. ján. 20-án a francziák ismét elfoglalják.

Coronea v. Görögországban, Boeotiában, a Copais-tótól d. ny. a sz. 38° 25′ a h. 40° 35′ alatt. — Kr. e. 394. áug. 20-án Agesilaos spartai k. a szövetséges görögöket itt leveri.

Cortenova vagy **Cortenuova** f. F. Italiában, Comoprovinciában, a sz. 45° 10′ a h. 27° 15′ alatt. 1237. nov. 27-én II. Frigyes n. cs. az ellenszegülő lombardokat itt leveri.

Cosensa v. Italiában, Calabriában, a sz. 39° 32′ a h. 34° 27′ 27″ alatt. — 411-ben itt hal meg Alarik ny. gót k. — 1848. jún. 3-án forradalom. Ideiglenes kormány alakul Calabria számára Ricciardi elnöklete alatt.

Cosso szg. a Közép-tengeren, Malta-szigettől é. ny. a sz. 35° 55′ 50″ a h. 32° 8″ alatt. — 1530-ban V. Károly cs. a Rhodus-szigetről elüzött johannita lovagrendnek adományozza.

Cotê d'Or l. **Alesia.**

Courtray Belgiumban, Nyugoti-Flandria fővárosa, a sz. 51° a h. 21° alatt. — 1302. júl. 11-én az angolok és flandrok egyesült seregei a fr. lovasságot itt megverik. — 1382. sep. 12-én a francziák által kifosztatik és fölgyújtatik. — 1794. máj. 11-én a francziák és osztrákok közt, — 1814. már. 31-én a szövetségesek és francziák közt ütközet.

Coutras v. Francziaországban, Gironde-kerületben (dep.) a sz. 44° 40′ a h. 17° 15′ alatt. — 1587. okt. 20-án az ugynevezett „Három Henrik háborujában" Navarrai Henrik, ki később IV. Henrik név alatt fr. k. lett, a Guise Henrik vezérlete alatti káth. sereget itt meggyőzi.

Crecy mv. Francziaországban, Páristól é. ny. a tengerparton, a sz. 50° 15′ a h. 19° 30′ alatt. — 1346. áug. 26-án III. Eduárd ang. k. VI. Fülöp fr. királyt itt megveri.

Crefeld v. Poroszországban, Düsseldorftól é. ny. a sz. 51° 20′ 27″ a h. 24° 12′ 14″ alatt. — 1758. jún. 23-án II. Frigyes pr. k. a francziákat itt megveri.

Cremona v. Lombardiában, a Pó bal partján, az Adda befolyásához közel, a sz. 45° 8′ 1″ a h. 27° 41′ 22″ alatt. — Kr. e. 222-ben a rómaiak alapitják. — 69. okt. 30-án M. Antonius Primus, Vespasián megválasztott r. cs. tábornoka elfoglalja itt Vitellius (előbbi) r. cs. táborát és a várost pusztítja. — 1322. ján. 5-én Visconti Galeazzo elfoglalja. — 1648. máj. 30-án Du Plessis Praslin fr. tábornagy megveri itt a spanyolokat. — 1702. feb. 1-én Eugen, savoyai hg. cs. tábornagy, Villeroi fr. tábornagyot 80 törzstiszt-

tel és 400 közlegénynyel meglepi és elfogja. — 1848. júl. 31-én Radeczky cs. tábornagy kardcsapás nélkül elfoglalja és bevonul.

Crespy v. Francziaországban, Laontól é. ny. a sz. 48° 11′ a h. 20° 30′ alatt. — 1544. sep. 18-án békekötés V. Károly cs. és I. Ferencz fr. k. közt a cambraii 1529. évi békekötés alapján.

Creta l. **Kreta.**

Croatia l. **Horvátország.**

Cronnon v. Görögországban, Thessaliában, Kynoskephalétól é. ny. a sz. 39° 30′ a h. 39° 59′ alatt. — Kr. e. 323. júl. 7-én Antipater itt a görög seregeken fényes győzelmet nyervén, a „lamiai háborunak" véget vet.

Csábrág régi omladozott vár Hont vm. a bozóki járásban, a sz. 48° 15′ a h. 36° 46′ alatt. — Balassa Menyhért innen üzte rablásait, mig I. Ferdinánd királyunk el nem foglalta várát.

Csajkások-kerülete, azon szöglet, melyet a Duna és Tisza összefolyása képez Bács-Bodrogh vmegyében.

Csáktornya mv. Zala vm. a sz. 46° 23′ 30″ a h. 34° 12′ 20″ alatt. — 1664. nov. 18-án itt hal meg Zrinyi Miklós bán és m. költő erőszakos halállal. — Ide zárkózik: Zrinyi Péter és Frangepán Ferencz Spankau cs. tb. elől. — 1848. sep. 18-án Muraköz képviselői a Simunich cs. tb. által összehivott itteni gyülésen kinyilatkoztatják, hogy a m. királynak és ministeriumának engedelmeskednek, Horvátországhoz pedig tartozni nem akarnak; — okt. 18-án

Perczel Mór, m. tb. a horvátokat itt megvervén, Muraközt az ellenségtől megtisztítja.

Csaló-köz, a Kis- és Nagy-Duna által képzett Pozsonytól Komáromig terjedő jelentékeny sziget. — 1594-ben Mátyás osztr. fhg. a Győrrel szemközt fekvő Révfalutól ide vonul vissza a törökök elől. — 1663-ban Zrinyi Miklós, a költő, védelmezi.

Csanád mv. a hasonnevű vm. a Maros-folyó mellett, a sz. 46° 10′ a h. 38° 15′ alatt. — A város, melytől azután a vm. is nevét nyerte Csanádtól, Sz. István rokonától, ki Othum fölötti vitézségéért kapta várát. — Sz. István királyunk itt püspökséget és felsőbb tanintézetet állít. — 1041 már. 22-én Aba Samu itt husvét napján királylyá koronáztatik. — 1043 ban Aba Samu m. k. az itt tanácskozó urak közöl 50-t minden kihallgatás nélkül puszta gyanuból kivégeztet. — 1046-ban Péter királyunk másodszori uralkodása alatt az itt tartott gyülésből küldetik I. Endréért követség Oroszországba. — 1514-ben Dózsa György, pórvezér, e várost elpusztítván, püspökét, Csáky Miklóst, nyársra huzatja. — Mária Terézia királynőnk e vmegyét, mely az 1718. évi passarowiczi békében adatott vissza a törökök által, az országba kebelezi.

Csejte mv. Nyitra vm. a sz. 48° 43′ a h. 35° 25′ alatt. — Romban heverő vára Dzvehla rabló zsebrákjainak és Báthory Erzsébet eszeveszett hiuságának volt tanyája. Ez utóbbi arczszépsége föntartása végett leányvérrel mosakodott, s midőn büne kitudódott, már mintegy 300 leányt gyilkoltatott meg. —

Báthory Erzsébet e büne miatt, daczára hogy rokona volt a lgy. királynak, Thurzó György nádor által örökös fogságra itéltetett. — 1715. ján. 3-án itt született Jaslinsky András jezsuita, bölcselmi és vallástudományi iró.

Csele patak Baranya vm. Mohács közelében, tőle éjszakra. — 1526. áug. 29-én ebben hal el II. Lajos m. k. — később megtaláltatván, 1526. nov. 10-én Székesfehérvárott eltemettetik.

Csé n p. Komárom vm. Mócsa-falu mellett. (Mócsa a sz. 47° 40′ a h. 35° 50′ alatt.) — 1849. áug. 3. és 4-én Klapka György m. tb. e vidéken az osztrákokat megveri. (Különben l. Komárom.)

Csenger mv. Szathmár vm. közel a Szamoshoz, a sz. 47° 50′ a h. 41° 21′ alatt. — Itt Zsigmond királyunk országgyülést, — a helvét-vallásuak pedig 1570-ben zsinatot tartottak, melyben az unitáriusok határozottan elváltak a kálvinistáktól.

Csepely szg. Pest közelében a Duna által képezve Pesttől d. 5 mfd. hosszú, a sz. 47° 2′—47° 27′ közt, a h. 36° 40′ alatt. — Árpád fejedelmünk a pusztaszeri gyülés után itt lakik s „Csepelyt“, egyik kedves vezére nevét, ő adja e szigetnek. — 1848. sep. 30-án e szigeten, Lórén, Zichy Jenő gr. az ellenséggel való intim viszonya miatt Görgey Árthur által kivégeztetik.

Csepregh mv. Soprony vm. közel a Rábczához, a sz. 47° 24′ a h. 34° 21′ alatt. — A XVI. században már nyomdája volt, melyben Nádasdy Ferencz és Tamás grófok pártolása mellett nyomatta Erdősy

(Sylvester) János a magyarított uj-szövetségi sz. irást. — Az első m. nyelvtan is itt jelent meg 1541-ben. — 1591. jún. 2-án colloquium a luther. és kálvin. vallástudósok közt concordia czéljából, mely azonban nemcsak hogy el nem éretett, hanem általa a discordia még inkább növekedett.

Cserépvár hajdan erősség Borsod vm. Cserépvár-alja közelében, a sz. 47° 54′ 10″ a h. 38° 15′ alatt. — Eger eleste után ez is török kézre kerül. — 1703-ban II. Rákóczy Ferencz seregei elpusztítják.

Cserhalom Erdélyben, Doboka vm. Kerlés-falu vidékén. (Kerlés a sz. 47° 4′ a h. 42° alatt.) — 1070-ben Salamon királyunk korában a herczegek az Ozul vezérlette kunokat itt teljesen leverik.

Csernawoda helység (?) Európai-Törökországban, Bolgárországban, a Duna jobb partján, a sz. 44° 25′ a h. 45° 30′ alatt. — 1738. nov. 10-én itt hal meg Rákóczy József, II. Rákóczy Ferencznek fia. — 1854. ápr. 20-án ütközet az oroszok és törökök közt; — ápr. 22-én ugyanitt az oroszok vereséget szenvednek.

Csernigow f. Gálicziában, Tarnopol-kerületben, a sz. 51° 30′ a h. 49° alatt. — 1098-ban Kálmán királyunk ennek fejedelme, Volodár, által megveretik.

Csesznek f. Veszprém vm. a sz. 47° 21′ a h. 35° 31′ 20″ alatt. — Várát 1314-ben Gara Zsigmond építette. Jelenleg romokban hever.

Csicsva-vár Zemplén vm. a Varanno melletti hegyen, a sz. 48° 53′ a h. 39° 22′ alatt. — Itt őriztetett a „hazugságok könyve“; ezért szokták volt mondani

a füllentőnek: „Ezt is belehetne irni a csicsvai könyvbe.“

Csik-Somlyó l. **Somlyó (Csik.)**

Csik-Szent-Domonkos l. **Szent-Domonkos.**

Csik-Szereda mv. Erdélyben, Csikszékben, az Olt jobb partján, a sz. 46° 18′ 20″ a h. 43° 27′ alatt. — 1596-ban a székelyek itt nagy számmal összejövén, Báthory Zsigmond fejedelemtől szabadalmaikat visszakövetelik; de ennek vezére által meglepetvén, szétszóratnak.

Csongrád mv. a hasonnevű vm. a Tisza és Kőrös összefolyásánál, a sz. 46° 43′ a h. 37° 49′ alatt. — Várát Attila hun k. építi. — E városról nevezett megyét Mária Terézia királynőnk az országba kebelezi. — 1848. júl. 30-án Haynau cs. tb. e várost kirabolja és fölgyújtja.

Csorna mv. Soprony vm. a sz. 47° 36′ 40″ a h. 34° 54′ alatt. — 1849. jún. 13-án reggeli 5 órakor Kmety m. tb. Pápa felől jövén, Wyss cs. dandárát itt megtámadja s őket a temetőből kiostromolván, Sárkány felé szorítja, miközben Wyss halálosan találva elesik.

Csucsa hegyszoros Erdély é. ny. határán, Kolos vm. a Sebes-Kőrös belépésénél Magyarországba, a sz. 46° 57′ 30″ a h. 40° 27′ 30″ alatt. — 1848. dec. 18-án az Urbán alatti császáriak a Baumgarten alezredes és Dobay őrnagy alatti magyarok által itt két napi csatában meggyőzetnek. — 1849. áug. 15-én Urbán alatti császáriak Gál Sándor m. csapataít Bánfi-Hunyadtól kezdve eddig üldözik.

Cuba szg. a két Ámerika közt, a Nagy-Antillák egyike, a sz. 19° 50′ — 23° 9′ a h. 293° — 304° közt. E szigeten van eltemetve Columbus Kristóf, Ámerika fölfedezője. — 1843. nov. 27-én a rabszolgák e szigeten félelmes zendülést támasztanak. — 1851. júl. 4-én fölkelés, mely alkalommal Cuba magát a sp. uralomtól függetlennek nyilatkoztatja.

Cujavia tartomány Oroszországban, Masoviától ny. — 1422-ben II. Ulászló lgy. k. a német lovagrendtől elfoglalván, Lengyelországhoz kapcsolja.

Culloden f. Scotia é. részében, Invernesstől d. k. a sz. 57° 30′ a h. 13° 40′ alatt. — 1746. ápr. 27-én Károly Eduárd, (II. Jakab ang. k. unokája,) ki fr. segélylyel Edinburghba bevonult, II. György nagybritanniai k. által itt teljesen meggyőzetik.

Cumae v. Italiában, a Vesuv-hegytől ny. a tengerparton, a sz. 40° 54′ 30″ a h, 31° 40′ alatt. — Innét származtak a hires „Sybilla könyvek", melyeket Tarquinius Superbus utolsó r. k. megvett. — Itt hal meg Kr. e. 494-ben Tarquinius Superbus, utolsó r. k. és Kr. e. 79-ben a kegyetlen Sulla. — 533. okt. 1-én ütközet a görögök és gótok közt, melyben Tejas gót k. elesik.

Cunaxa v. a Tigris és Eufrat folyók közt, a méd faltól d. a sz. 33° a h. 62° alatt. — Kr. e. 401-ben II. Artaxerxes (Mnemon) perzsa k. és testvére Cyrus közt ütközet, melyben Cyrus serege győzelmet nyer, urát azonban elveszti.

Curland tartomány Oroszországban, Livlándtól d. — A XIII. század közepétől kezdve a n. lovag-

rend birtoka. — 1561—1795-ig független herczegség. — 1795-ben önkényt hódol az or. felsőbbségnek. Ez idő óta or. birtok.

Curtatone helység Lombardiában, Májland-provinciában, a sz. 45° 9′ a h. 28° 9′ alatt. — 1848. máj. 29-én Radeczky osztr. vezér és Károly Albert szárd k. közt ütközet.

Cusco v. Dél-Amerikában, Chiliben, a déli sz. 14° a h. 306° alatt. — Pizarro Ferencz sp. tb. elfoglalja. — 1538. ápr. 26-án Pizarro Ferencz fegyvertársát, Almagro Diegót, itt véres csatában megveri. —1835. áug. 8-án Santa Cruz, boliviai elnök, Gamarra tábornokot, a meghasonlott Peru fővezérét, itt meggyőzi.

Custozza f. Lombardiában, Verona-provinciában, a sz. 45° 24′ a h. 28° 28′ alatt. -- 1848. júl. 23. 24. és 25-én Radeczky osztr. vezér Károly Albert szárd királyt itt megveri. — 1866. jún. 24-én Albrecht osztr. fhg. Lamarmora olasz tábornokot itt meggyőzi.

Cydnus l. **Kalykadnus.**

Cynoscephale l. **Kynoskephale.**

Cyprus szg. a Közép-tengeren, Phoeniciától ny. Ciliciától d. a sz. 34° 30′ — 35° 49′ a h. 49° 50′ — 52° 15′ közt. — Kr. e. 560-ban itt hal meg Solon, Athene bölcs törvényhozója. — Falai alatt esik el Cimon, Miltiades fia. — Kr. e. 320-ban Ptolomaeus egyptomi k. ennek védelmében tanusított eredményes vitézségeért kapja a „Soter“ melléknevet. — Kr. e. 67-ben a Pompeius által levert tengeri kalózok főfészke. — 1217. sep. 8-án ide érkezik II. Endre ki-

rályunk. — 1490. már. 2-án Velencze birtokába kerül, de 1570-ben II. Szelim zultán tőle elfoglalja.

Cysicus félsziget, mely délről a Márvány-tengerbe nyulik, a h. 45° 20′ — 45° 35′ közt a sz. 40° 30′ alatt. — Kr. e. 410 körül a „peloponnesusi háboru“ végszakában Alcibiades itt a spartai flottát megsemmisíti. — Kr. e. 66(?)-ban Mithridates pontusi k. elfoglalja; csakhamar visszaszerzi tőle Lucullus r. consul.

Czaslau v. Csehország d. k. részében, a sz. 49° 50′ a h. 33° alatt. — 1468-ban I. Mátyás királyunk Podiebrád cseh k. által itt bekerittetik. — 1742. máj. 17-én II. Frigyes pr. k. Károly loth. herczeget, Mária Terézia sógorát, itt megveri.

Czegléd mv. Pest, Pilis és Solt vm. a kecskeméti járásban, a sz. 47° 9′ a h. 37° 29′ alatt. — 1514-ben Lőrincz, e város lelkésze, a pór keresztes had alvezére. — 1849. ján. 23-án Perczel Mór m. tb. a császáriakat itt megveri.

Czettin erősség Horvátországban, a keleti határőrvidéken, a sz. 45° 10′ a h. 33° 30′ alatt. — 1527. ján. 1-én a horvát rendek itt választják Ferdinánd osztr. főherczeget a m. trónra. — 1790. júl. 20-án Devins, a törököktől rohammal elfoglalja. Lichtenstein János alezredes és gr. Gyulai mindketten elsők a várfalon. — 1834. jún. 11-én a bosnyák lázadók kisérletet tesznek e határvár meglepésére, azonban visszaveretnek.

D.

Dacia napjainkban Erdély, Oláhország és Magyarország tiszántúli része. — 103-ban Traján r. cs. meghódítja. — Az V. században a hunok, — VI-ban az avarok, s ezek elenyészte után a gepidák birtokába kerül. — A IX. században a magyarok foglalják el.

Dalmatia tartomány az Adriai-tenger k. partján valaha királyság. — Kálmán királyunk meghódítja. — Manuel görög cs. Béla, mint leendő veje örökségét követeli III. István királyunktól és 1164-ben csakugyan elfoglalja. — 1166-ban III. István királyunk Manuel görög császártól visszahódítja, a következő évben azonban Manuel által visszafoglaltatik. — Imre királyunk alatt a velenczeiekhez pártol. — 1209-ben bánja Berthold, II. Endre királyunk sógora. — 1241-ben a tatárok elől a sajói vereség után ide menekül IV. Béla királyunk. — 1356-ban N. Lajos királyunk Csuzy Jánost a lázadás elnyomására ide küldi. — 1452-ben Hunyady László bánjává neveztetik. — 1797. okt. 17-én a campo-formiói békekötés szerint Austria kapja Velenczével együtt a francziáktól Lombardia és Belgium fejében. — Az 1805. évi pozsonyi békekötés szerint Francziaországnak adatik át. — 1815-ben a bécsi congressuson a fejedelmek Austriának ítélik. — 1869/70. évben lázadás, mely 1870. ján. végén lecsillapul.

Damascus pasaság Syriában, a sz. 31°—36° a h. 55° — 61° közt. Hasonnevű fővárosa a sz. 33° 30′ 30″ a h. 56° 18′ 24″ alatt. — 634. júl. 24-én Abu-Bekr kalifa halála napján seregei elfoglalják. — 660-ban Moavijah székhelyül választja és 680. ápr. 6-án ugyanitt hal meg. — 750. máj. 27-én Abdallah ez Abassida-párti várost beveszi. — A keresztes hadak idejében zultánság. — 1129. dec. 5-én közelében Vilmos, burisi connetable, a seldschukok által itt megveretik. — Fulko, jeruzsálemi k. az egyesült latin és görög szertartású kereszténységekkel beveszi. — 1173. dec. 7-én Malek-es-Salek Izmaël, aleppói és dámáskusi zultán, visszafoglalja. — 1401. ján. 5-én Tamerlan, tatár hódító, az egyptomi zultánt itt megveri; — már. 25-én daczára, hogy békés elfoglaltatásáért sarczúl 1 millió aranyat fizetett, Tamerlan serege által a tűz martalékává tétetik. — 1516. áug. 26-án I. Szelim zultán a mamelukkokat itt megveri. — 1521. ján. 27-én II. Szuleimán zultán meggyőzi itt a lázadó Ghasali sziriai helytartót. — 1664. dec. 8-án itt hal meg Insi, török költő. — 1831. jún. 13-án megadja magát Ibrahimnak, a lázadó Mehemmed Ali egyptomi pasa fiának. — 1838. feb. 25-én a föllázadt druzok meggyőzik itt az egyptomi seregeket. — 1854. áug. 10-én a muzulmánok föllázadnak. — 1862. máj. 29-én itt hal meg a tudományosság hőse- és vértanujaként Bruckle Henrik Tamás, az ang. mivelődési történet remekirója.

Damiette v. Áfrikában, A.-Egyptomban, a sz. 31° 25′ a h. 51° 49′ alatt. — 1219. már. 31-én Dicső Leopold osztr. hg. a szárácznokat itt megveri; —

nov. 5-én Brienne János, jeruzsálemi k. 16 havi ostrom után elfoglalja. — 1249. jún. 5-én IX. Sz. Lajos fr. k. rohammal beveszi, később azonban a mamelukkoknak visszaadni kényszerül. — 1799. nov. 1-én a Kleber alatti francziák és a törökök közt ütközet.

Daniele l. **San-Daniele.**

Dannewirke a Schleswig elötti sánczok. — 1848. ápr. 23-án a Wrangel alatti poroszok és a dánok közt ütközet; — ápr. 24-én a birodalmi sereg rohammal beveszi. — 1864. február 5-én az osztrákok elfoglalják.

Danzig v. Poroszország é. k. részén, a sz. 54° 24′ 15″ a h. 36° 19′ 51″ alatt, Fahrenheit természettudós és Archenholz történész születéshelye. — 1454. feb. 10-én magát a n. lovagrendtől függetlennek nyilatkoztatja. — 1611. ján. 28-án itt születik Hevel János, csillagász. — Itt hal meg: 1639. áug. 20-án Opitz Márton, a szilézíai költő-tanoda alapítója és 1724. dec. 7-én Pater Pál, jeles máthemátikus és történész. — 1726. okt. 16-án itt születik Chodowiecky Dániel Miklós, jeles föstész és rézmetsző. — 1734-ben ide szorittatik be és ostromoltatik Lescinsky Szániszló III Ágost lgy. k. és az orosz segédseregek által; — júl. 7-én megadja magát az őrség III. Ágost lgy. királynak. — 1807. máj. 24-én két havi ostrom után Lefebvre fr. tb. előtt capitulál. — 1813. nov. 18-án a szövetségeseknek megadja magát; — nov. 30-án az oroszok és poroszok megszállják; — dec. 30-án Rapp fr. tb. hősies védelem után várát a szö-

vetségeseknek átadja. — 1814. feb. 3-án az orosz felsőség alá kerül.

Darda mv. Baranya vm. a sz. 45° 38′ 10″ a h. 36° 24′ alatt. — Lapályán keresztül hajdan a rómaiak, később a törökök erős töltést építettek. E töltést Zrinyi Miklós, bán és m. költő, 1644-ben elrontotta, hogy a törökök közlekedését Magyarországba megnehezítse.

Darien öböl Dél-Amerika é. ny. részén, Panamaföldszoros mellett, Columbia partján. — Eddig fedezte föl Amerikát Columbus Kristóf.

Dauphine herczegség Francziaország d. k. részén, a Rhone bal partján, Provencetól é. — II. Humbert, ezen uradalom grófja, oly föltétel alatt adja át e herczegséget VI. Fülöp fr. k. fiának, hogy a trónörökös vagyis a k. legidősb fia, mindig a „Dauphin" melléknevet viselje.

Debreczen sz. k. v. Bihar vm. a sz. 47° 31′ 40″ a h. 39° 16′ 55″ alatt. — 1410—1552-ig több urat cserélt. — Birta ugyanis Zsigmond k. később birta Brankovics György, birta még később Zápolya János. — A XVI. században már collegiummal és nyomdával bir. — 1662. ján. 4-én itt születik Apáti Miklós, orvos, hittani és bölcsészeti iró. Meghal ugyanitt 1724. dec. 24-én. — 1711. már. 14-én Károlyi Sándor, II. Rákóczy Ferencz hadvezére, Pálffy János cs. vezér előtt itt a k. iránti hűség-esküt leteszi. — 1715-ben sz. k. várossá tétetik. — Itt születik: 1729. feb. 19-én Szilágyi Samu, tudós tanár, a Henrias fordítója, — 1770. nov. 29-én Nagy Gábor, m. régiségbuvár és

1773. nov. 17-én Csokonai Vitéz Mihály, m. költő. Meghal ugyanitt 1805. ján. 28-án. — 1782. feb. 7-én itt hal meg Sarkadi Csatáry János, történeti, numizmátikai és heráldikai m. iró. — 1790. dec. 4-én itt születik Kállay Ferencz, bölcselmi, történet- és nyelvtudományi iró. — 1799. már. 15-én itt hal meg Veszprémi István, orvostudományi és történeti iró. — 1800. feb. 13-án itt születik Vecsey József, m. bölcselmi iró. Meghal ugyanitt 1855. sep. 11-én. — 1808. jún. 7-én itt hal meg 78 éves korában Sinai Miklós, m. tudós. Ő volt Erdősy János m. nyelvtana egyetlen példányának birtokosa, mely utóbb Kazinczy Ferencz birtokába jutott. (Különben l. Csepregh.) — Itt születik 1816. máj. 16-án Mannó Alajos, vegytani m. iró és 1825. már. 1-én Székely József, m. költő, publicista és beszélyiró. — 1841. júl. 14-én itt hal meg Budai Ezaiás, m. történetiró. — 1849. ján. 6-án a m. ministerium Pestről ide költözik át a császáriak elől; — ján. 9-én a m. nemzeti convent megnyittatik; — ján. 23-án a m. sz. korona közszemlére kitétetik; — ápr. 14-én Magyarország függetlensége s az osztr. dynastia trónvesztettsége az országgyülés által kimondatván, Kossuth Lajos Magyarország kormányzójává kineveztetik; — máj. 2-án Kossuth Lajos ministeriumot alakít; — júl. 3-án az oroszok megszállják; — júl. 6-án azonban elhagyják; — áug. 6-án Nagy Sándor m. vezér az oroszok által véres csatában megveretik.

Dédes-vár a hasonnevű f. mellett, Borsod vm. a sz. 48° 10′ 40″ a h. 38° 10′ alatt. — Egyike volt a Perényiek legerősebb váraiuak. — 1566-ban a török

midőn már réssé lötte volna: az őrség a vár rejtekeit lőporral megtöltvén, titkon odahagyja; de előlegesen ugy intézkedék, hogy a lőpor másnap midőn a vár már a török kezében leszen, föllobbanjon. A terv sikerült, s mintegy 4000 török röpittetett a levegőbe.

Dego helység Italiában, Savona-provinciában, a sz. 44° 30′ a h. 26° alatt. — 1796. ápr. 15-én Buonaparte Napoleon fr. vezér az osztrákokat itt megveri.

Denain f. Francziaországban, a Schelde mellett, Malplaquettól é. ny. a sz. 50° 20′ a h. 21° alatt. — 1712. áug. 24-én Eugen, savoyai hg. és cs. vezér, Villars fr. tb. által itt megveretik.

Denis v. Francziaországban, Páristól é. a sz. 48° 56′ 11″ a h. 20° 1′ 21″ alatt. — 250-ben Catulla hölgy alapítja. – 1567. nov. 10-én az ifju Montmerency hg. itt a hugenottákat visszaveri. — E század elejéig sirboltja a fr. királyoknak. — 1815. ján. 21-én XVI. Lajos fr. k. és nejének hamvai kiásatván, ünnepélyesen ide takarittatnak el.

Dennewitz f. Poroszországban, Potsdam mellett, a sz. 52° a h. 30° 40′ alatt. — 1813. sep. 6-án a szövetségesek a francziákat itt megverik.

Dessau Anhalt-Dessau-herczegség fővárosa, a sz. 51° 50′ 6″ a h. 29° 56′ 44″ alatt. — 1525-ben a káth. fejedelmek szövetsége a protestánsok ellen. — 1622. ápr. 25-én Wallenstein liga vezér a Mansfeld Ernő alatti prot. sereget itt megveri. — Itt születik: 1729. sep. 10-én Mendelssohn Mózes, hires bölcsész, — 1788. dec. 28-án Beck Henrik, jeles föstész és 1795. okt. 7-én Miller Vilmos, kitünő n. költő. — 1813. sep.

28-án ütközet a francziák és szövetségesek közt; — okt. 11-én a fr. seregek elfoglalják. — 1848. okt. 6-án a halálbüntetés e herczegség területén eltöröltetik.

Déta p. Borsod vm. Sajó-Lád mellett. (Sajó-Lád a sz. 48° 2′ 31″ a h. 38° 35″ alatt.) — Nevét az ónodi 1707. évi országgyülés idejében kapta, midőn a dietai tagok lovainak legelőül szolgált.

Dettingen f. Bajorország ny. részén, a Majna jobb partján, a sz. 48° 45′ a h. 26° 10′ alatt. — 1743. jún. 27-án a fr. sereg az egyesült „pragmaticai sereg" által itt megveretik.

Déva mv. Erdélyben, Hunyad vm. a Maros jobb partján, a sz. 45° 52′ 28″ a h. 40° 36′ 30″ alatt. — Biró Mátyás hitújító születéshelye. — 1551-ben Martinuzzi György a török sereget itt leveri. — 1603. sep. 9-én Basta cs. tb. az ország rendeit itt akarta kivégeztetni; mert nem kedve szerint nyilatkoztak, s csakis Sennyei Pongrácz főur szónoklata indítá meg a zsarnok kőszivét könyörületre. — 1657-ben Köprili Mohammed II. Rákóczy György ellen nyomulván, várát elfoglalja. — Az 1686-ki szerződésnél fogva a k. seregek tanyája volt. — Itt születik: 1781. feb. 21-én Zoltán Károly, az erdélyi nemesi fölkelés leirója és 1793. feb. 20-án Ponori Tewrewk József, régiség- és történetbuvár. — 1849. feb. 7-én Kemény Farkas, m. ezredes, az oláhok által itt éjjel meglepetik, nehány tiszt levágatik, s csak Bethlen megérkezte menti meg a magyarok többi részét a disztelen haláltól; — máj. 27-én vára megadja magát Forró m.

ezredesnek, miután azt Kudlich cs. főhadnagy négy hétig védelmezte; — áug. 9-én vára a magyarok által légbe röpittetik; — áug. 18-án Guyon és Bem m. tábornokok seregeinek maradványa Beke alatt itt Lüders or. tb. előtt a fegyvert lerakja.

Deventer v. Németalföldön, a sz. 52° 19′ 9″ a h. 23° 49′ 13″ alatt. — 772. körül N. Károly fr. cs. idejében templomát a szászok földulják. — 1535. már. 21-én itt születik Helm Lambert Ludolf, latin költő. — 1645. okt. 20-án itt hal meg Gronovius Jakab, termékeny polyhistor.

Dézs mv. Belső-Szolnok vm. a Kis- és Nagy-Szamos összefolyásánál, a sz. 47° 17′ 40″ a h. 41° 31′ alatt. — 1820-ban itt születik Czakó Zsigmond, m. drámaköltő. — 1848. nov. 22-én Katona Miklós, honvéd őrnagy a császáriak által itt megveretik; — dec. 23-án közelében Bem. m. tb. egy ellene küldött osztr. hadosztályt megver. — 1849. ján. 6-án Wardener osztr. tb. és Bem m. vezér közt ütközet.

Diakovár mv. Slavoniában, Verőcze vm. a sz. 45° 18′ 30″ a h. 36° 4′ 43″ alatt. — Vidékén az 1386. feb. 6-an Forgách Balázs által lesújtott II. Kis Károly királyunk párthivei a Garay és Forgách kiséretében a lázadás szinhelyén megjelent királynőket júl. 25-én itt megtámadják. Garay és Forgách levágatnak, a királynők pedig fogva előbb Gomnechvárba, később innen Novigrádba szállittatnak.

Dieppe v. Franciaországban, Normandiában, a tengerparton, a sz. 49° 55′ 35″ a h. 18° 45′ 31″ alatt. — Navarrai Henrik, ki később „IV. Henrik“ név

alatt fr. k. lett, hogy az angolokkali közlekedést megkönnyítse, elfoglalja. — 1690. júl. 10-én Tourville tengeri győzelme. — 1810. dec. 4-én az ang. áruk megégettetnek.

Dijon v. Francziaországban, a Rhone felső folyásánál, a sz. 47° 19′ 19″ a h. 22° 41′ 54″ alatt. — 937-ben a magyarok eddig kalandoznak. — 1433. nov. 10-én itt születik Bátor Károly, burgundi hg. — 1476-ban XI. Lajos fr. k. itt parlamentet tart. — Itt születik: 1627. sep. 27-én Bossuet Jacques Benique, meauxi püspök, a leghiresebb fr. szónokok egyike és iró (Meghal ugyanitt 1704. ápr. 12-én.) — 1674. feb. 15-én az öregebb Crebillon Prosper, hires drámairó, — 1683. sep. 25-én Rameau János Fülöp, jeles zeneszerző és zenészeti iró. — 1784. ján. 4-én Rude Ferencz, jeles fr. szobrász és 1788. ján. 1-én Cabet István, communista főnök és iró.

Disztria l. **Szilisztria.**

Diu fok Ázsiában, Hindostan é. ny. részén, az Indus torkolatától d. k. a sz. 20° 42′ a h. 90° 52′ alatt. — 1508-ban Almeida Ferencz, India első port. alkirálya, Velencze és Egyptom hajóhadát itt megsemmisíti.

Dnieper fly. hajdan **Boristhenes**, Oroszországban ered és a sz. 46° 30′ a h. 50° 30′ alatt a Fekete-tengerbe ömlik. — 1567. áug. 29-én a lengyelek Radzivil Miklós, vilnai palatinus, alatt megverik az oroszokat e fly. mellett. — 1774-ben, a kucsuk-kainardsi békében, Oroszország e fly. partvidékét nyeri a portától.

Dniester fly. Galicziában ered a Kárpátokból s

Akkjermannál a Fekete-tengerbe ömlik. — 1352-ben Laczkfy Endre, erdélyi vajda, a krimi tatárok fejedelmét e fly. mellett megveri, elfogja és lefejezteti. — 1620. okt. 7-én a lgy. sereg a tatárok és törökök által itt teljesen megveretik. — 1621. sep. 14-én e fly. mellett a lengyelek meggyőzik a törököket.

Dobor vár Bosniában, a Bosna-folyó bal partján, közel a Száva-folyóhoz, a sz. 44° 58′ 20″ a h. 35° 55′ 20″ alatt. — 1392-ben Zsigmond királyunk elől ezen várba zárkóznak a lázadók. — 1393-ban Garay Miklós által elfoglaltatik, s az elfogott Horváthy János Pécsre vitetvén, kivégeztetik. — 1406-ban ugyanitt fogatik el Tvarkó, bosnya bán és még mintegy 120 hive. Ezzel a nápolyi párt lázangásai véget érnek. — 1716. nov. 9-én a császáriak a törököktől elfoglalják.

Döbrököz mv. Tolna vm. a Kapos-viz mellett, a sz. 46° 25′ a h. 35° 55′ alatt. — Hajdani vára, mely 1543-ban jutott török kézre és 1687-ben szabadult ki (a török) birtokából, romokban hever.

Dolha mv. Marmaros vm. a huszti járásban, a sz. 48° 26′ a h. 40° 58′ 20″ alatt. — 1703. jún. 7-én Károlyi Sándor, szathmári főispán, a nemesek birtokait pusztító pórokat itt szétüzi.

Dombró helység Kőrös vm. a sz. 45° 50′ a h. 34° 17′ alatt. — 1527-ben a slavonita (tót) rendek Zápolya Jánosnak itt hódolnak, mint m. királynak.

Dömös f. Esztergom vm. a Duna jobb partján, a sz. 47° 45′ a h. 36° 55′ alatt. — 1063-ban I. Béla királyunk itt hal el szerencsétlenül. — Álmos m.

hg. gazdag monostort állít itt; — később testvére, Kálmán királyunk, e monostorban tartja őt, már mint megvakítottat és fiát, ki később II. Vak Béla név alatt királyunk lett, fogva. — Hunyady János, mint kormányzó, ennek apátságát nem a pápa ajánlottjának, hanem István „mesternek" adományozza.

Domremy f. Francziaországban, Troyestől k. a sz. 48° 30′ a h. 23° 20′ alatt. — 1410. ján. 6-án itt születik D'Ark Janka, ki VII. Károly fr. királyt ellenségei közt Rheimsba vitte és megkoronáztatta.

Don fly. Oroszország egyik nagyobb folyama, ered a János-tóból (Iwanowskoë Oserv) és 222 mfdnyi folyás után az Azowi-tengerbe ömlik. — Közelében 1360. sep. 8-án ütközet az oroszok és tatárok közt.

Donauwörth v. Bajországban, a sz. 48° 43′ 11″ a h. 28° 26′ 30″ alatt. — 1607. dec. 17-én Tilly bajor tb. által elfoglaltatik és birodalmi szabadságát vesztvén, bajor municipalitas lesz. — 1632. már. 27-én Gusztáv Adolf svéd k. Rudolf-Miksa szászlauenburgi herczeget innen kiüzi és ápr. 5-én G. A. a császáriakat itt veri meg. — 1704. júl. 2-án a németek és francziák közt ütközet, az előbbiek előnyére. — 1805. okt. 6. és 7-én a Soult alatti francziák és osztrákok közt ütközet. — 1807. már. 27-én itt születik Grüber Bernárd, hires építész, a prágai müegyetem tanára és jeles szakbeli iró.

Doornik l. **Tournay.**

Dormans helység Francziaországban, Champagneban, a sz. 49° 10′ a h. 21° 20′ alatt. — 1575-ben

az ifju Guise Henrik hg. a hugenottákat meggyőzi, mire az „urak békéje“ létesül.

Dortrecht v. Németalföldön, a sz. 51° 48′ 52″ a h. 22° 19′ 29″ alatt. — 1618. nov. 13—1619. máj. 19-ig a protestánsok gyülése. — 1625. sep. 25-én itt születik Witt János, kora legnagyobb államférfiainak egyike. — 1813. nov. 28-án a poroszoknak megadja magát.

Dorylaeum v. Ázsiai-Törökországban, Kis-Ázsiában, Nicaeától d. k. a sz. 39° 40′ a h. 48° 30′ alatt. — Mellette 1097. júl. 1-én csata, melyben a Bouillon Gottfried vezérlete alatti keresztények a szaraczenok fölött győzedelmeskednek, mire a város a keresztények birtokába kerül. — 1147. okt. 26-án III. Konrád n. cs. a törökök részéről itt vereséget szenved.

Dover v. Anglia d. k. partján, a sz. 51° 7′ 8″ a h. 19° 19′ 5″ alatt. — 1217. áug. 24-én tengeri ütközet az angolok és francziák közt, az előbbiek előnyére. — 1295. nov. 1-én a francziák elfoglalják és kipusztítják. — 1520. máj. 26-án VIII. Henrik ang. és I. Ferencz fr. k. közt találkozás. — 1652. ápr. 29-én tengeri csata Blake ang. és Tromp hollandi admirál közt. — 1670. máj. 29-én szerződés XIV. Lajos fr. és II. Károly ang. k. közt, melyben az utóbbi magát kötelezi, hogy a kath. vallásra nyiltan át fog térni, hogy Németalföld hatalmát megtöri, hogy minden szárazföldi és tengeri erejét a Bourbonház czéljainak támogatására, különösen Spanyolország elfoglalására kirendeli; Lajos viszont segítséget igér Károlynak népe lenyügzésében s a legnagyobb absolu-

tismus behozásában. — 1851. nov. 13-án a tenger-alatti táviró, mely innen Calaisig huzódik, a közhasználatnak átadatik. — 1852. sep 14-én közelében **Walmer-várban** hal meg Wellington Árthur hg. ang. főtábornagy és jeles államférfi.

Dragasan helység Moldvában. — 1821. jún. 19-én ütközet a törökök s az Ypsilanti vezérlete alatti görögök közt.

Dráva fly. Tirolban ered s Eszéken alul jobbról a Dunába ömlik. — Ennek partján találkozik Imre királyunk a már harmad-izben ellene föllázadt testvérével, Endrével, s testvére táborába menvén minden fegyver nélkül, egyedül, Endrét karon-fogva királyi táborába vezeti és Kene-várban elzáratja. — 1537-ben ennek partjain Katzianer cs. vezér serege a törökök részéről vereséget szenved.

Drégely f. Hont vm. az ipolyi járásban, közel az Ipoly bal partjához, a sz. 48° 2′ 30″ a h. 36° 43′ alatt. — 1552. júl. 9-én Szondy György hősi védelme s halála után a törökök elfoglalják; — 1593. nov. 25-én Pálffy Miklós tőlök viszfoglalja. — 1606-ban vára megerősittetik és 1649-ben ismét török kézre kerül.

Drepanon hegyfok Sicilia ny. partján, a sz. 38° a h. 30° alatt. — Az első puni háboruban a rómaiak flottája a carthagóiak által itt megsemmisittetik.

Dreux v. Francziaországban, Páristól d. ny. a sz. 48° 50′ a h. 19° alatt. — 1562. dec. 19-én Guise Ferencz és Saint-Andre (ki itt elesett,) alatti katholikusok a Conde hg. alatti hugenottákat itt meggyőzik,

mely alkalommal Conde hg. fogságba kerül. — 1609. áug. 19-én itt születik Rotrou János, fr. drámairó.

Drezda Szászország fővárosa, a sz. 51° 3′ 22″ a h. 31° 23′ 52″ alatt. — 1609. okt. 19-én itt fejeztetik le, mint belbékebontó, Krell Miklós, szász korlátnok, a prot. vallás titkos behozója és terjesztője. — 1700. máj. 27-én itt születik Zinderdorf Miklós Lajos gr. a herrnhuteri vallásfelekezet alapítója. — 1705. dec. 19-én itt fogatik el Patkul or. követ és innen Königsteinbe vitetik. — 1738. már. 8-án itt hal meg Scheuchzer, természettudós; — jún. 23-án itt születik Charpentier János Frigyes Vilmos, hires ásványtudós. — 1745. dec. 16-án megadja magát II. Frigyes pr. királynak; — dec. 26-án békekötés Austria, Porosz- és Szász- Lengyelország közt. — Itt születik: 1748. áug. 11-én Schuster József, zeneköltő és sep. 8-án Scheydelmann Ferencz, hires zenész. — 1756. sep. 9-én II. Frigyes pr. k. a szászokat itt megveri s a várost elfoglalja. — Időközben az osztrákok elfoglalván, 1758. sep. 9-én a poroszok visszafoglalják. — 1759. feb. 6-án itt születik Erhard Keresztély, jeles n. iró; — sep. 4-én a n. birodalmi seregeknek átadatik. — 1761-ben az osztrákok elfoglalják. — 1766. már. 25-én itt születik Schilling Gusztáv, termékeny regényiró. — 1770. már. 22-én itt hal meg Rabener Gottlieb Vilmos, n. gunyoros iró. — Itt születik: 1770. jún. 1-én Schulze Frigyes Ágoston, regényiró (Meghal ugyanitt 1849. sep. 5-én.) — és 1772. ján. 6-án Kügelgen Gerhárd és Károly ikertestvér, mindkettő hires festész. — 1774. ápr. 24-én itt hal meg Dietrich János Vilmos Ernő, Németor-

ság legelső föstészeinek egyike. — Itt születik: 1774. sep. 2-án Kuhn Frigyes, jogtudós, iró és költő és 1779. okt. 16-án Björnstierna Magnus Frigyes Ferdinánd gr. svéd tb. diplomata és iró. — 1780. ján. 24-én itt hal meg Hagedorn Keresztély Lajos, a föstészet és képzőmüvészetek elméletében jeles iró. — 1791. sep. 23-án itt születik Körner Tivadar, n. költő. — Itt hal meg: 1798. dec. 10-én Cassanova János, hires olasz föstész, rajzoló, műismerő és iró és 1801. okt. 23-án Neumann Gottlieb, hires operaszerző. — 1809. jún. 11-én az osztrákok megszállva tartják; — sep. 10-én itt hal meg Adelung János Kristóf, hires nyelvész. — 1813. már. 9-én népfölkelés; mert a francziák a hid felröppentésére készültek; — máj. hóban I. Napoleon fr. cs. és a pr. k. itt találkoznak; — áug. 26 és 27-én I. Napoleon fr. cs. itt győz utoljára Németországban; — nov. 11-én a francziák az osztrákoknak hadszerződésileg átadják. — 1814. ápr. 24-én I. Sándor or. czár és III. Frigyes Vilmos pr. k. e városba vonulnak. — 1815. jún. 3-án itt hal meg Becker Vilmos, költő és régiségtudós; — jún. 7-én I. Frigyes Ágoston szász k. visszaérkezik e városba tartományai kormányzásának folytatására, a mennyiben azok a bécsi congressus által Poroszországba nem kebeleztettek. — Itt hal meg: 1816. máj. 26-án Zingg Adorján, jeles rézmetsző, — 1817. jún. 30-án Werner Ábrahám Gottlob, kitünő ásványtudós és a földismetan megalapitója, — 1820. már. 27-én Kügelgen Gerhárd, hires föstész, Kalkofen rabló által meggyilkoltatva (L. föntebb az 1772. évet.) — 1824. dec. 19-én Klingel János Keresztély, jeles tájfestő,

— 1825. nov. 9-én Hellwig Frigyes, jeles n. színész, — 1828. okt. 5-én Stübel Keresztély, tudor és jogtudományi iró és 1829. ján. 11-én Schlegel Frigyes, nagy müitész és bölcselmi iró. — 1830. sep. 8-án forradalom; — sep. 9-én néplázadás, melyben a katonaság kőzáporral visszaveretik; — dec. 4-én a nemzetőrség a végrehajtó hatalomnak ellenszegül. — Itt hal meg: 1835. okt. 10-én Brodzinsky Kázmér, lgy. költő és 1840. már. 8-án Tiedge Kristóf Adolf, költő. — 1849. máj. 3—8-ig lázadás és torlaszcsata; Frigyes Ágost k. menekül, s a kormány élére ideiglen három férfiu lép. — 1850. dec. 23-án a szabad mozgalmak s a n. hegemonia ellen irányzott conferentia itt megnyittatik. — 1851. áug. 11-én az ugynevezett „szabad községek" eltiltatnak. — Itt hal meg: 1852. feb. 7-én Renick Robert, történetföstész és iró, — nov. 18-án Fürstenau Antal Bernárd, hires fuvolás és jeles zeneszerző ezen hangszerre (Atyja és fia szintén hires fuvolások voltak.) — 1853. máj. 31-én Eisenstuck Keresztély Gottlieb, kitünő szász jogtudós, — okt. 16-án Müller H. E. tájföstész, — 1855. ápr. 15-én Schultz H. W. a szépmüvészetek (itteni) jeles tanára és 1857. dec. 3-án Rausch Károly, nagyhirű szobrász. — 1860. dec. 17-én Teleki László m. gr. a szász rendőrség által itt elfogatik s Austriának nemsokára kiszolgáltatik. — Itt hal meg: 1865. feb. 27-én Jósika Miklós m. br. termékeny és kedvelt m. regényiró és júl. 21-én Schnorr Lajos, kitünő drámai énekes 29 éves korában. — 1866. jún. 18-án a poroszok elfoglalják; — nov. 3-án János k. visszatér.

Drinápoly l. **Adrinápoly**.

Dubicza mv. és erősség a horvátországi katonai végvidékben, az Unna bal partján, a sz. 45° 12′ a h. 34° 30′ alatt. — 1788. ápr. 26-án (?) a Jussuf nv. alatti törökök és a Lichtenstein hg. alatti osztrákok közt, — áug. 28-án a Laudon vezérlette osztrákok és a Jussuf nv. alatti törökök közt ütközet; — okt. 4-én Laudon az osztrákokkal e várost elfoglalja.

Dubienka v. Oroszországban Lublin-kormányzóságban, a sz. 51° 3′ a h. 41° 30′ alatt. — 1792. dec. 17-én Kosciusko fényes győzelmet nyer itt a Kachowski alatti orosz seregeken.

Dublin Irhon fővárosa, a sz. 53° 20′ 38″ a h. 11° 19′ alatt. — 769 körül a normannok által alapittatik. — 1649. áug. 2-án Cromwell Olivér II. Károly, ang. trónkövetelő, seregét itt megveri. — Itt születik: 1667. nov. 30-án Swift Jonathán, ang. élczes regényiró (Meghal ugyanitt 1745. okt. 19-én.) — 1780. máj. 28-án More Tamás, nagyhirű ang. lantos költő és 1791. dec. 14-én Wolfe Charles, jeles ang. költő. — 1798. már. 12-én az egyesült irhoniak összeesküvése fölfedeztetik, s a titkos bizottmány 14 tagja elfogatik; — nov. 18-án itt hal meg egy a nyakán önkénytesen ejtett seb következtében Thoue Tibold Farkas, az irhoni unio alapítója, midőn a halálos itélet ellene már kimondatott. — 1828. dec. 15-én az itteni kath. közgyülés azt határozza, hogy a kormány beavatkozása a katholikusok emancipatiójába el ne fogadtassék, ha a vallásügyekbe is be akarna avatkozni. — 1829. már. 16-án a katholikusok itt azt határozzák,

hogy az emancipatiót tartalmazó rendelet föltétlenül fogadtassék el; — nov. 16-án Oconnel egy heves beszédet tart itt az unio-acta ügyében. — Itt hal meg: 1835. máj. 16-án Hemans Felicia, (született Browne,) ang. költőnő, — sep. 13-án Brinkley, jeles csillagász és 1854. ján. 5-én Plunkett William lord, hires szónok és államférfi. — 1866. dec. 12-én a feniek összeesküvése fölfedeztetik, s a részesek elfogatnak.

Dukla hegyszoros a Kárpátokban, a sz. 49° 30′ a h. 39° 28′ alatt. — 1848. okt. 13-án a Simunich tb. alatti osztrákok és 1849. ján. 8-án az oroszok ezen nyomulnak be Magyarországba.

Duna fly. ered a Fekete-erdő k. lejtőjén, Dévénynél Magyarországba lép, majd d. k. majd pedig k. folyással halad Váczig; ezután d. irányt vesz, melyet egész Vukovárig megtart; itt lassan d. k. fordul, Orsovánál a török birodalomba lép s három torkolaton a Fekete-tengerbe ömlik.

Duna-Almás l. **Almás (Duna.)**

Duna- öldvár l. **Földvár (Duna.)**

Dunbar v. Scotiában, a leithi kikötőhez közel, tőle azonban d. k. a sz. 50° 0′ 30″ a h. 22° 30′ 20″ alatt. — 1296. ápr. 27-én I. Eduárd ang. k. Baliol János skót királyt itt meggyőzi és elfogja. — 1650. sep. 13-án Cromwell Olivér, Anglia védnöke, II. Károly, skót trónjelölt, korában a Leslie vezérlete alatti skótokat itt megveri.

Dünkirchen vagy **Dunkerque** v. Francziaországban, Nord-kerületben (dep.) Gravelingen mellett, a

sz. 51° 2′ 9″ a h. 20° 2′ 23″ alatt. — 1388-ban az angolok, — 1583-ban a spanyolok foglalják el. — 1588. áug. 7. és 8. közti éjjel a „győzhetlen sp. hajóarmada“ az angolok által itt megsemmisittetik. — 1658. jún. 14-én Turenne fr. vezér a spanyolokhoz pártolt Conde herczeget itt meggyőzi; — jún. 30-án Cromwell Olivér elfoglalja. — 1662. nov. 27-én XIV. Lajos fr. k. az angoloktól pénzért megveszi. — 1666. jún. 23-án tengeri ütközet a Ruyter alatti hollandiak és a spanyolok közt. — 1694. sep. 21-én az angolok sikertelenül ágyuzzák. — 1783. és 1793-ban az angolok megkisérlik visszaszerezni. — 1797-ben itt születik Elshoect Károly, jeles fr. szobrász. — 1810. nov. 27-én az ang. áruk megégettetnek.

Durazzo vagy **Dyrrachium** f. Italiában, a beneventi provinciában. — 1082. feb. 8-án Guiscard Robert, calabriai és apuliai normann hg. a görögöktől rohammal elfoglalja. — 1347-ben Károly, ennek herczege, — minthogy részese volt Endre, N. Lajos királyunk fivére, meggyilkoltatásának, — N. Lajos k. által ugyanott hol Endre, (Aversában,) hasonló módon megöletik.

Dürrenstein vár A.-Austriában, a Duna bal partján, a sz. 48° 21′ a h. 33° 9′ alatt. — 1194. feb. 2-án a Blondel ang. dalnok által megtalált I. Oroszlánszivü Richárd ang. k. majd 14 havi itt töltött fogsága után VI. Leopold osztr. hg. által 150 ezer ezüst márka váltságdíj lefizetése után szabadságába visszahelyeztetik. — 1805. nov. 11-én Mortier és Gazan fr. tábornokok Kutusow or. tb. által itt megveretnek;

— nov. 19-én Kutusow or. tb. másodszor is megveri itt a francziákat.

Dyrrachium kettő van, egyik mely Durazzo név alatt föntebb említve van, másik vagyis ez, város Albaniában az Adriai-tenger partján, a sz. 41° 17′ 32″ a h. 37° 6′ 20″ alatt. — Ez utóbbi nevezetes arról, hogy Pompeius az őt üldöző Julius Caesar elől Italiát elhagyván, ide menekül. — 1081. okt. 18-án a normannok a görögöket itt meggyőzik. — 1502-ben a törökök által elfoglaltatik.

E.

Ebesfalva l. **Erzsébetváros.**

Ecbatana v. Mediában, a sz. 35° a h. 15° 30′ alatt. — Kr. e. 680-ban Nabukodonozor elfoglalja; később Dejoces székvárosúl választja.

Ecbatana helység Palaesztina ny. részén, Gaza körül, a sz. 31° 26′ a h. 52° 1′ alatt. — Kr. e. 521-ben Cambyses perzsa k. itt hal meg. (Wedell térképe.)

Eckmühl f. A.-Bajorországban, a sz. 48° 50′ a h. 29° 50′ alatt. — 1809. ápr. 22-én I. Napoleon fr. cs. Károly osztr. főherczeget itt meggyőzi.

Ecnomos hegyfok Sicilia d. ny. részén, a sz. 37° 40′ a h. 31° 30′ alatt. — Kr. e. 259-ben Regulus a carthagói flottát itt megsemmisíti.

Ecouen helység Francziaországban, Páristól é. Montmerencyhoz közel, a sz. 49° a h. 20° alatt. —

II. Henrik fr. k. itt kiadott rendelete szerint a protestánsokra halálbüntetés mondatik ki.

Ecsed mv. Szathmár vm. a hasonnevű láp ny. partján, a sz. 47° 52′ 20″ a h. 40° 4′ 40″ alatt. — Az 1622. évi nikolsburgi béke szerint Bethlen Gábor családjának adatik. — 1648. ján. 4-én itt hal meg idősb Bethlen István, erdélyi fejedelem. — A mellette k. irányban elterjedő ecsedi lápot Mária Terézia, m. királynő, lecsapoltatja.

Edessa v. Syriában, a sz. 37° 30′ a h. 57° alatt. — 217. ápr. 8-án Antonius Caracalla, vérszomjas r. cs. itt öletik meg Julius Martialis által. — 259-ben Valerián r. cs. itt hal meg. — 1098-ban Balduin, Bouillon Gottfried fivére, itt alapítja az első keresztény fejedelemséget. — 1144. dec. 15-én, III. Balduin, jeruzsálemi k. idejében, Nureddin zultán elfoglalja.

Edgehill vagy **Keinton** hegység Angliában, az oxfordi és warwicki grófság közt. — 1643. okt. 23-án az Essex gr. vezérlette parlamenti sereg és I. Károly ang. k. serege közt ütközet.

Edinburgh Scotia fővárosa, a sz. 55° 57′ 20″ a h. 14° 28′ 44″ alatt. — 1559. okt. 16-kán a congregatio párthivei által bevétetik; — nov. 5-én a congregatio párthivei elhagyják. — 1560. évben békekötés a skót rendek és Stuart Mária valamint férje, II. Ferencz fr. k. közt, melyben a skót trónhozi igényökről az utóbbiak lemondanak. — Itt hal meg: 1572. nov. 24-én Knox János, a prot. vallás merész és köztársasági elvű elémozdítója és 1582. sep. 28-án Buchanan György, skót költő és történetiró. — 1643.

sep. 18-án itt születik Burnet Gilbert, salisburyi püspök s kitünő ang. történész. — 1650. máj. 31-én itt végeztetik ki Montrose Jakab, II. Károly k. fővezére, ki az egyeduralmat Angliában visszaakará állítani. — Itt születik: 1708. már. 8-án Campbell János, jeles és szorgalmas történetiró, — 1711. máj. 5-én Hume Dávid, kitünő ang. történész és 1721. dec. 6-án Hamilton Robert, orvos és szakbeli iró. — 1745. sep. 19-én Károly Eduárd, II. (Stuart) Jakab unokája, fr. segélylyel ide bevonul. — Itt születik: 1771. áug. 15-én Scott Walter, az angolok egyik legnagyobb költője és 1779. sep. 19-én Brougham Henrik, hires publicista és parlamenti szónok. — Itt hal meg: 1790. júl. 18-án Smith Ádám, hires államgazdászati iró és 1793. nov. 24-én Henry Robert, érdemes skót történetiró. — 1794. dec. 27-én itt születik Laing Sándor, merész és kitünő utazó Áfrika bensejében. — 1830. okt. 20-án X. Károly, volt fr. k. ide menekül. — Itt hal meg: 1850. júl. 12-én Stephenson mérnök, az alaguti hidak föltalálója, — 1854. ápr. 3-án Wilson John, skót költő, ang. prozaista és utolsó költő az ugynevezett „tengeri iskolából", — ápr. 26-án Cockburn lord, jeles skót jogtudós és fenyitő törvényszéki biró, — dec. 12-én Rutherford András lord, hires jogtudós, (63 éves korában) és 1855. dec. 22-én Krasinsky Valerián gr. a lgy. emigratio egyik főnöke, kitünő történeti és politikai iró.

Eekeren mv. Belgiumban, az antwerpeni kerületben, a sz. 50° 19′ a h. 22° 5′ alatt. — 1743. jún.

29-én a Boufler alatti franciák és a szövetségesek közt ütközet.

Eger v. Magyarországban, Heves vm. hajdan vára és környéke Borsodban, a hasonnevű folyócska partjain, a sz. 47° 54′ 4″ a h. 38° 2′ 40″ alatt. — Itt táboroz Árpád, midőn Arnulf n. cs. által segélyadásra fölszólíttatik. — Sz. István királyunk még fejedelem korában alapítja püspökségét, mely 1804-ben érsekségre emeltetik. — 1131-ben itt éli végső napjait II. István királyunk. — 1204. nov. 30-án Imre királyunk itt hal meg. — A tatárdulás után 1242-ben IV. Béla királyunk ujra alapítja. — V. István m. k. az egri püspök kiváltság-levelét megváltoztatja. — 1460. és 1468. évben Mátyás királyunk itt országgyülést tart. — Dobzse Ulászló királyunk korában püspöke, Bakacs Tamás, királyi korlátnok. — 1549. ján. 5-én Oláh Miklós püspök várát azon föltétellel nyeri adományúl, hogy jövedelmének két harmadát annak erősítésére fordítsa. — 1550. dec. 20-án itt hal meg Salm Miklós, pozsonyi főispán, pestisben. — 1552. sep. 11-től okt. 18-ig Dobó István hősileg megvédelmezi; — okt. 12-én az egri nők a törökök ellenében spartai hősiességet tanusítanak. — 1596. okt. 13-án Nyáry Pál hősiessége daczára is, a vallon őrség gyávasága következtében, török kézre kerül. — Az 1620. évi beszterczebányai országgyülés e püspökséget meghagyja. — 1687. dec. 12-én vára a töröktől visszavétetik. — (1672. júl 6-án Szegedy Ferencz püspök,) — 1695. ján. 4-én Fenesy püspök a protestánsokat kiüzi a városból. — 1704. már. 30-án megadja magát Forgách Simon közbevetésére II. Rákó-

czy Ferenczneк. — 1704-ben Telekesy, ennek püspöke, fogadja II. Rákóczy Ferenczneк a szécsényi országgyülésen mondott esküjét, mint vezérét és fejedelmét. — 1708-ban, a trencsényi vereség után, II. Rákóczy Ferencz ide menekül. — 1710. nov. 29-én I. József királyunk birtokába kerül. — Itt születik: 1775. jún. 17-én Csepcsányi Gábor, jeles iró, — 1778. áug. 26-án Vitkovics Mihály, m. költő, — 1780. áug. 13-án br. Szepesy Ignácz, pécsi püspök s nagy tudománybarát és 1799. ápr. 28-án Makáry György, m. nyelvész és költészeti iró. — 1849-ben hadi sarczot kénytelen fizetni a császáriaknak.

Éger v. és erősség Csehországban, az Éger-folyó jobb partján, a sz. 50° 4′ 59″ a h. 30° 2′ 7″ alatt. — Itt lakik Wallenstein, ki a 30 éves háboruban mint független vezér szerepel a katholikusok részén; 1634. feb. 25-én ugyanitt gyilkoltatik meg. — 1742. ápr. 19-én a francziák és osztrákok közt ütközet.

Eira vár Messeniában, Messenétől é. a sz. 37° 20′ a h. 39° 30′ alatt. — A második messeniai háboruban, Kr. e. 668-ban, Sparta elfoglalja.

Eisleben v. Szászországban, a sz. 51° 53′ 5″ a h. 29° 11′ 23″ alatt. — 1483. nov. 10-én itt születik Luther Márton és 1546. feb. 18-án ugyanitt hal meg.

El-Arisch v. A.-Egyptomban, a sz. 31° 7′ a h. 51° 29′ alatt. — 1799. feb. 13-án a francziák itt Reyner tb. alatt a mamelukkok fölött győzedelmeskednek; — feb. 16-án Buonaparte Napoleon fr. fővezér elfoglalja; — dec. 29-én az angolok és törökök a francziáktól visszafoglalják.

Elba szg. Corsica-szigettől k. a toscanai tengerpartnál, a sz. 42° 45′ — 42° 52′ a h. 27° 45′ — 28° 5′ közt. — 1796. júl. 10-én az angolok elfoglalják. — 1801. okt. 11-én az angolok távozta után a franczia'k megszállják. — 1802. áug. 26-án Francziaországba kebeleztetik. — 1814. máj. 4—1815. feb. 26-ig I. Napoleon cs. tartózkodási helye.

Elsass hajdan n. herczegség a Rajna alsó folyásánál balról. — 1648-ban, a westpfáli békében, kapja Francziaország. — 1744-ben a magyarok elfoglalják.

Elymais v. Susianában, a sz. 32° a h. 66° 30′ alatt. — Kr. e. 186-ban III. Antiochus sziriai k. itt agyonveretik.

Emporia helység Spanyolország é. k. részén a tengerparton, a sz. 42° 20′ a h. 20° 45′ alatt. — Kr. e. 200-ban a rómaiak megszorittatnak itt a spanyolok által.

Enghien a hasonnevű herczegség fővárosa, Francziaországban. — 1803-ban ennek herczege, ártatlan létére, kivégeztetik.

Ensburg v. és erősség F.-Austriában, az Ens-torok bal partján, a sz. 48° 12′ 54″ a h. 32° 8′ 43″ alatt. — 907. jún. 18-án nagy gyülés Lajos n. k. alatt a magyarok elleni vállalat létesítése czéljából; — áug. 11-én Zsolt fejedelmünk kiskorában a magyarok Gyermek Lajos n. királyt itt három napi csatában megverik.

Eperjes sz. k. v. Sáros vm. a Tarcza bal partján, a sz. 48° 58′ 4″ a h. 38° 55′ 30″ alatt. — 1247-ben tetemes, 1288-ban pedig jelentékeny kereskedő

helységnek mondatik. — 1374-ben N. Lajos k. által oly kiváltságokkal láttatik el, minőkkel akkor Buda élt. — Zsigmond királyunk 1404-ben 12 évre az adót elengedi, (1411-ben pedig bizonyos mennyiségű sót ajándékoz neki.) — 1405-ben már követet küld az országgyülésre. — 1491. dec. 24-én Zápolya István e város tájékán meggyőzi a trónkövetelő Albertet, II. Ulászló m. k. öcscsét. — 1548-ban az ágostaiak itt zsinatot tartanak. — 1650-ben már könyvnyomdával bir. — 1670. áug. 2-án Spork János cs. tb. e városba bevonul. — 1672. okt. 24-én a Kob Frigyes Farkas alatti császáriak e város ostrománál a kuruczoktól vereséget szenvednek. — 1673. ján. 3-án Kob cs. tb. elfoglalja. Ugyanezen évben 11 ezer frt. sarczot fizet a császáriaknak. — 1682. áug. 17-én Tököly Imre elfoglalja. — 1684. sep. 17-én e város vidékén Tököly Imre vereséget szenved. — 1685. sep. 11-én Schultz, cs. tb. a Tökölypártiaktól szerződésileg elfoglalja. Ugyanezen évben 14 ezer frt. sarczot fizet a császáriaknak. — 1687. feb. 1-én a Karaffa-féle gyászemlékű vértörvényszék az elfogatásokat megkezdi; — már. 5-én a Karaffa-féle törvényszék megkezdi működését; — már. 22-én Karaffa néröskodik; — máj. 5-én Karaffa ujra kegyetlenkedik. — 1689. áug. 3-án itt születik Bercsényi László Ignácz gr. a Rákóczy-forradalom fővezérének fia, utóbb fr. tábornagy. — 1704. dec. 4-én II. Rákóczy Ferencz megszállja; de 1710. dec. 14-én József k. birtokába kerül. — Itt születik: 1812. feb. 24-én Desewffy Emil gr. kitünő m. politikai iró, több nemzeti intézet ébresztője, a conservativ párt

egyik vezére és 1855. ápr. 17-ike óta a m. tudós társaság elnöke, — 1814. sep. 17-én Pulszky Ferencz publicista, a m. tudós társaság, a r. régiségtani társulat levelező tagja, 1848-ban a m. külügy-minister titkára és országgyülési követ, — 1822. ján. 1-én Kerényi Frigyes, m. költő és 1825. ápr. 27-én Gregus Ágoston, m. bölcsész, szépizléstani, szépirodalmi, nyelvészeti iró és fordító. — 1848. dec. 6-án a császáriak megszállják; — dec. 10-én Schlick cs. tb. több szerencsés hadmütét után, melyeket F.-Magyarországban müvelt, e városba vonul. — 1849. feb. 6-án a m. seregek Görgey Árthur vezérlete alatt bevonulnak; — jún. 23-án az oroszok megszállják. — 1857. ápr. 5-én itt hal meg Oláh László, jeles m. jogtudományi iró.

Epyrus hajdan királyság Thessaliától ny. jelenleg a mai Albania d. része. — 1440. körül ennek fejedelme, Castriota György, I. Ulászló m. k. szövetségese.

Érd l. **Hamzsabég.**

Erdély hajdan nagyfejedelemség, jelenleg Magyarország királyhágóntuli kerülete, a sz. 45° 18°— 47° 38′ a h. 40° 10′ — 44° közt. A magyarok bejövetelekor Gelo, oláh fejedelem birja, kit Töhötöm később legyőzött. — Ottó királyunk korában Apor László, független ura. — 1352-ben a krimi tatárok kizsákmányolják. — N. Lajos m. k. e tartomány szászainak uj szabadalmakat ad. — A közép-korban vajdái voltak. — 1571. óta fejedelmek uralkodtak fölötte egész 1711-ig vagyis a szathmári békekötésig, mely idő alatt az alkotmány védbástyájául szol-

gált. — 1765. nov. 2-án Mária Terézia nagyfejedelemséggé alakítván, Magyarországtól mind törvényhozási, mind kormányzási szempontból elkülöníti. — 1784-ben az oláh lázadás által zaklattatik. — 1790-ben II. Lipót k. országgyülést tart rendeleivel. — 1849. máj. 28-án Magyarországgal egyesül.

Erdöd mv. Szathmár vm. a sz. 47° 39′ a h. 40° 34′ alatt. — Itt 1545-ben a protestánsok zsinatot tartanak. — 1565-ben Swendi Lázár, Miksa királyunk tábornagya, a többi közt ezt is elfoglalja.

Eresburg vár Szászországban, a sz. 51° 30′ a h. 26° 25′ alatt. — 772-ben Nagy Károly fr. cs. elfoglalja.

Erfurt v. a hasonnevü pr. kormánykerületben, a sz. 50° 58′ 49″ a h. 28° 42′ 15″ alatt. — 1378—1816-ig egyetemmel bir. — 1505—1512-ig az ágostoniak kolostorában, mely ma az evangelikusok árvaháza, lakik Luther Márton. — 1596-ban itt hal meg Elsner Bertalan, nagy vallástudós. — 1636. dec. 22-én Baner svéd tb. elfoglalja. — 1637. sep. 21-én itt születik Hogel Zachariás, történész, nyelvész és vallástudós. — 1664. okt. 21-én hadszerződésileg megadja magát János Fülöp szász választó-fejedelemnek. — Itt születik: 1744. júl. 24-én Nunn János József, jeles szinmüiró, — 1747. már. 29-én Hässler János Vilmos, hires orgona- és zongorajátszó, nemesizlésü zeneszerző és zenekarigazgató és 1751. dec. 9-én Erhard János Gottlieb, hires orvos és iró. — 1762. júl. 5-én itt hal meg Adelung Jakab, remek orgonász és jeles zenészeti iró. — 1806. okt. 16-án

Murat fr. tb. előtt capitulál. — 1808. sep. 26 — okt. 14-ig fejedelmi congressus Napoleon cs. Sándor czár, a bajor, szász, westpfáli, würtenbergi k. és más fejedelmek közt; — okt. 2-án Napoleon fr. cs. és Göthe n. költő találkozása. — 1813. dec. 20-án a poroszoknak megadja magát. — 1837. már. 8-án itt hal meg Tromsdorf Bertalan, jeles vegyész, tudós és gyógyszerész. — 1848. nov. 24-én fölkelés, melyben 58 ember elesik. — 1850. már. 20 — ápr. 29-ig n. birodalmi (egyesülési szándékból összesereglett) gyülés.

Eriwan v. Perzsiában, a sz. 40° a h. 63° alatt. — 1724. júl. 27-én ütközet a törökök és perzsák közt; — sep. 28-án a törökök elfoglalják. — 1804-ben kétes kimenetelű ütközet az oroszok és perzsák közt. — 1827. okt. 19-én a város megadja magát Paskiewics or. tábornoknak.

Érsekujvár mv. a Nyitra-folyó mellett, a sz. 47° 59′ 12″ a h. 35° 55′ 40″ alatt. — 1605. okt. 17-én Homonnai Drugeth Bálint által Bocskay számára elfoglaltatik. — 1608. már. 28-án egyezkedés a törökök és a n. cs. közt. — 1614. sep. 26-án itt születik Haller Gábor, jeles erdélyi államférfi. — 1619. sep. 30-án Bethlen Gábor a császáriaktól elfoglalja. — 1621. júl. 10-én Buquoi, II. Ferdinánd k. vezére, itt Bethlen Gábor ellenében csatát veszt, 12-én életét is. — 1623. nov. 27-én Eszterházy Miklós, országbiró, itt megveri a törököket. — 1663. sep. 17. és 22-én őrsége által a törökök rohamai szerencsésen visszaveretnek; — sep. 26-án a törökök elfoglalják; — okt. 31-én e város közelében Zrinyi Miklós a tö-

rök nv. utócsapatait megveri és a keresztény foglyokat megszabadítja. (Különben l. Esztergom.) — 1685. áug. 19-én Károly loth. hg. a töröktől visszafoglalja. — 1704. nov. 15-én majd egy évi ostrom után II. Rákóczy Ferencz elfoglalja. — 1710. sep. 23-án Heister cs. tb. által visszaszereztetik. — Itt születik: 1714. sep. 14-én Kaprinay István jezsuita, jeles történetiró és 1723. sep. 11-én Pray György, történetiró, az ugynevezett „magyar Livius." — 1813. ján. 15-én itt hal meg Bernolák Antal, jeles tót nyelvész.

Erzsébetváros vagy **Ebesfalva**, sz. k. v. Küküllő vm. a N.-Küküllő jobb partján váromladékkal, a sz. 46° 12′ a h. 42° 15′ alatt. — Hajdan az Apaffyak birtoka és kedvencz tartózkodási helye. — 1790-ben sz. k. várossá lőn. — 1849. ján. 21-én Bem itt 240 embert és 6 ágyut vesztvén, visszavonulni kényszeríttetik.

Esküllő f. Erdélyben, Doboka vm. a sz. 46° 56′ 40″ a h. 41° 5′ alatt. — Itt esküsznek az oláhok Töhötömnek hűséget hid-almási győzelme után.

Esslingen f. A.-Austriában, Bécstől é. hozzá közel. — 1695-ben itt születik Dorner Gáspár, hires szobrász. — 1809. máj. 21. és 22-én Massena fr. vezér Károly osztr. fhg. fölött itt győzedelmeskedvén, I. Napoleontól az „esslingeni hg." czimet kapja. (Különben l. Aspern.)

Este v. Italiában, Paduától d. ny. a sz. 45° 13′ 30″ a h. 29° 18′ 51″ alatt. — Beatrix., II. Endre m. k. harmadik neje, az itteni őrgr. leánya volt.

Estland tartomány a Keleti-tenger mellett, a Finn-

öböltől d. — 1660-ban a kardisi békében XI. Károly svéd k. kapja a lengyelektől. — 1710-ben azonban N. Péter czár XII. Károly svéd királytól elfoglalja.

Eszék sz. k. v. Verőcze vm. a Dráva jobb partján, a sz. 45° 33′ 43″ a h. 36° 21′ 53″ alatt. — 1526. áug. 23-án a török elhamvasztja. — 1532-ben midőn II. Szuleimán zultán, V. Károly cs. ellen menendő, itt táborozott: Perényi Péter m. főur megjelenvén nála, gazdag ajándékokkal igyekezett a zultántól a m. királyságot magának kinyerni, de a zultán által elfogatván, csak fiának kezességbe adása után nyerte vissza szabadságát. — 1537. okt. 9-én Katzianer, I. Ferdinánd m. k. vezére, itt kudarczot vall a törökök ellenében. — 1562. jún. 22-én a törökök az őrség által megveretvén, az ostrommal fölhagyni kénytelenittetnek. — 1664. feb. 7-én hidját, melyet még a mult században épített II. Szuleimán, Zrinyi Miklós, a költő, szétrombolja. — 1683. jún. 10-én Tököly Imre megjelen itt Kara Musztafa nv. táborában s a törököt Bécsig kalauzolja. — 1685. áug. 14-én Leslie Jakab cs. tb. itt a törököt megveri s a Dunán levő hidat fölégeti. — 1687. sep. 29-én Dünewald, cs. altábornok, a törököt kiveri. — 1848. okt. 20-án Batthyányi Kázmér m. gr. miután a város magát önkényt megadta, elfoglalja; — okt. 22-én gr. Batthyáni Kázmér távoztával a császáriakhoz áll. — 1849. ján. 30-án Trebersburg osztr. tb. e város külrészeit elfoglalja; — feb. 13-án vára önmegadása jeléül a fehér zászlót kitüzi. Következő napon a császáriak bevonulnak. — 1868. dec. 8-án Horvát-, Szlavon-

ország és Magyarhon közt létesült unio hirére a v. m. zászlókkal fölékesittetvén, kivilágittatik.

Esztergom a hasonnevű vm. fővárosa, a Duna jobb partján, a sz. 47° 47′ 27″ a h. 36° 4′ 2″ alatt. — A római ó-korban: **Strigonium** vagy **Istrogranum**, ebből Ister = Duna és Granum = Garan e folyók találkozásánál. — Vidékén küzdött Márk Aurél r. cs. alatt az ugynevezett „legio fulminatrix". — 979-ben itt születik Sz. István. — Sz. István m. k. itt templomot és érsekséget alapít még fejedelem korában s a magyarkák fölötti gondviselést a lazaristákra bizza. — 1000. áug. 15-én itt koronáztatik királylyá, itt székel ő és utódai egészen 1241-ig. — A közelében levő Duna-szigeten Géza vezér és Salamon királyunk kibékülnek és kezeseket váltanak. — 1173-ban itt temettetik el III. István királyunk. — 1213. sep. 28-án Bánk bán (Bor Benedek,) Magyarhon nádori képviselőjének barátai: Petur bihari főispán és Simon bán vezérlete alatt az elégületlenek Gertrud királyné, II. Endre nejének szobáiba törvén, a királynét átszúrják. — 1242-ben vára a tatár vagy mongol csordák dúlásaitól ment marad. — 1270-ben itt temettetik el IV. Béla királyunk. — IV. Béla k. idejéig Magyarország fővárosa (urbs metropolis antiquissima,) volt. (Politikai tervek látszanak odahatni, hogy a király az ország vallási fejétől, a primástól, elszakittatott. — A XIII. és XIV. században hires kereskedő város. — 1292. máj. 6-án nemzeti zsinat III. Endre m. k. alatt. — 1294. júl. 29-én második nemzeti zsinat III. Endre m. k. alatt. — Gergely, érseke Robert

Károlyt először Zágrábban, másodszor itt koronázza meg, de nem Sz. István koronájával. — 1304-ben a főegyház kincseit s az oklevéltárt megrabolván Venczel (az apa) cseh király, a koronával, koronázási jelvényekkel s fiával együtt Prágába tér vissza. — Robert Károly ólom-tető alá vette főegyházát. — 1403-ban Zsigmond királyunk ostrom alá veszi; mert Nápolyi Lászlóhoz szított, s el is foglalja. — 1471-ben Mátyás királyunk Vitéz János érseket ostromolja. — 1527-ben I. Ferdinánd k. — 1529-ben II. Szuleimán zultán elfoglalja. — 1534-ben I. Ferdinánd k. e város kulcsait Konstantinápolyba küldi a zultán iránti engedelmessége jeléül. — 1543. áug. 10-én Lascano Márton és Salamanca Ferencz, sp. parancsnokok, e várost II. Szuleimán zultánnak hadszerződésileg átadják. — 1594. máj. 20-án itt esik el Balassa Bálint br. m. költő, Pálffy Miklós tb. oldala mellett. — 1595. júl. 25-én Mansfeld Károly hg. az ostromlott törökök segítségére jött budai pasát egy véres ütközetben megveri; — áug. 14-én Pálffy és Schwarzenberg, cs. vezérek, e várost rohammal beveszik; — sep. 2-án Mátyás osztr. fhg. várát visszafoglalja. — 1599. okt. 10-én Pálffy Miklós a törökök fölött itt győzedelmeskedik. — 1605. okt. 2-án a szerződés ellenére a török elfoglalja és birja 1683. okt. 27-ig. — 1663. áug. 7-én e város vidékén a Forgách Ádám és Pálffy Miklós vezérlete alatti császáriak a törökök részéről vereséget szenvednek; (l. Párkány.) — okt. 31-én Zrinyi Miklós a török nv. utócsapatát e v. közelében megtámadja, megveri és a keresztény foglyokat megszabadítja. (L. Érsek-

ujvár.) — 1683. okt. 22-én Károly loth. hg. alatt a császáriak e város ostromát kezdik; — okt. 27-én a törökök által Károly loth. herczegnek hadszerződésileg átadatik. — 1706. sep. 12-én II. Rákóczy Ferencz hadai a császáriaktól elfoglalják; — okt. 9-én a m. szövetségesek Stahrenberg Guido cs. vezérnek szerződésileg átadják. — 1708-ban sz. k. várossá lön. — 1847. ápr. 9-én itt hal meg Rumy György Károly, nagyszorgalmú m. történetbuvár, földirati és statistikai iró. — 1849. ján. 28-án az osztrákok ellen föllázad; — ápr. 16-án a magyarok itt megverik az osztrákokat.

Etaples v. Francziaországban, Nord-kerületben (dep.) — 1492. nov. 3-án béke Angol- és Francziaország közt.

Etelköz vidék a Bug, Dniester, Pruth és Szereth folyók által határolva. — Nevét Attila vagy Etele hun királytól birja.

Ettlingen v. a bádeni Közép-Rajna-kerületben, a sz. 48° 59′ a h. 26° 2′ alatt. — 1796. júl. 9. és 10-én a Moreau vezérlete alatti francziák és Károly osztr. fhg. vezérlette sereg közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Euboea l. **Negroponte.**

Eurymedon fly. a sz. 36° 10′ a h. 49° alatt a pamphiliai öbölbe szakad, Kis-Ázsia d. részén. — Kr. e. 449-ben Cimon, Miltiades fia, itt ugyanegy napon mind vizen, mind szárazon a perzsák fölött határozott győzelmet viv ki.

Evesham v. Angliában, a sz. 52° 10′ a h. 15° 40′

alatt. — 1265-ben Plantagenet Eduárd, ki később I. Eduárd név alatt ang. k. lett, Montforti Simont itt megveri, atyját, III. Henriket, a fogságból kiszabadítja s a trónra visszahelyezi.

Eylau v. Poroszországban, Marienwerder-kormánykerületben, a sz. 54° 20′ a h. 38° 20′ alatt. — 1807. feb. 7. és 8-án I. Napoleon fr. cs. serege és az egyesült or.-pr. seregek közt kétes kimenetelű ütközet.

F.

Faesulae v. Italiában, a hajdani Etruriában, a sz. 43° 50′ a h. 29° alatt. — 406-ban Stilico, ny. r. vezér, Radagaist itt meggyőzi.

Falkirk v. Scotiában, a sz. 56° a h. 14° alatt — 1298. júl. 22-én I. Eduárd ang. k. a Vallace William vezérlete alatti skótokat itt levervén, Scotiát eddigi alkotmányától megfosztja. — 1746. ján. 28-án Stuart Eduárd, ang. trónkövetelő, II. Jakab elhalt ang. k. unokája, II. György ang. k. seregét itt meggyőzi. — 1786. már. 6-án itt születik Napier Károly, ang. tengernagy s korunk legjelesebb tengerészeinek egyike.

Fehéregyház f. Erdélyben, F.-Fehér vm. a sz. 46° a h. 42° 45′ alatt. — 1849. júl. 30-án Bem m. tb. Fehéregyház és Ördögfalva közt az oroszokat visszanyomja, de midőn Lüders or. gyalogsági tb. a

hátrálóknak segítségére megérkezék, Bem állását elhagyni kényszerül.

Fehér-fok Afrika ny. részén, az ugynevezett „Cap-Blanco", a sz. 21° a h. 0° 45′ alatt. — 1444-ben haladnak a portugálok először e fokon túl.

Fehér-hegy Prága mellett, tőle ny. a sz. 50° 5′ a h. 32° alatt. — 1620. nov. 8-án Tilly, liga vezér, a protestánsokat itt megveri.

Fehértemplom v. a bánsági végvidékben, Versecztől d. k. irányban, a sz. 44° 54′ 34″ a h. 39° 6′ 12″ alatt. — 1848. jún. 20-án a ráczok megtámadják, de visszaveretnek a város n. polgárai és a m. nemzetőrség által; — áug. 2-án Legay, cs. alezredes s a 9. honvédzászlóalj innét kiveri a pusztító ráczokat; — áug. 18-án a ráczok ujra megtámadják, azonban Maderspach Lajos őrnagy és Blomberg cs. ezredes által visszaveretnek; — áug. 23-án a magyarok Vitalis őrnagy alatt visszavérik a ráczok ujabb támadásait; — áug. 30-án a ráczok ismételt támadása Villám János honvéd százados és a 9. honvéd zászlóalj vitézsége által meghiusul; — nov. 30-án a magyarok e város közelében Maderspach őrnagy alatt az ördöghidi rácz tábort beveszik. — 1849. máj. 8-án Bem, m. tb. és Károlyi Miksa, honvéd alezredes, alatti seregek az ellenfelet itt visszaverik; — máj. 8-án Károlyi Miksa, honvéd alezredes, e városba vonul.

Fehrbellin v. Poroszországban, a potsdami kormánykerületben, a sz. 52° 50′ a h. 30° 20′ alatt. — 1675. jún. 28-án Frigyes Vilmos, brandenburgi

nagy vf. a svédeket itt megveri. — E helyen azóta emlék áll.

Feketehalom mv. Erdélyben, Brassó vidékén, a sz. 45° 40′ a h. 43° 6′ alatt. — Az atyja, IV. Béla királyunk, ellen föllázadt István hg. ostromoltatott várában, mely ma romokban hever. — Az 1848/9. hadjárat alatt a Brassó ellen nyomuló magyarok az osztrákokat jelentéktelen ütközet után visszaszorítják.

Feketehegy l. **Hegyes.**

Felmérn f. Erdélyben, a Szászföldön, a sz. 45° 52′ a h. 42° 45′ alatt. — 1534. áug. 10-én itt gyilkolja meg Dóczy, az ármányos Gritti parancsára, Czibak Imre püspököt és erdélyi vajdát.

Felsö-Rákos f. Erdélyben, az Olt-völgyben, a sz. 46° a h. 43° 14′ alatt. — 1849. ján. első napjaiban a székelyek Haydte cs. őrnagy osztályát itt visszaverik.

Féltorony f. a Fertő-tó partján, Mosony vm. a sz. 47° 52′ a h. 34° 36′ alatt. — III. Károly királyunk kedves mulatóhelye.

Fenyöfalva f. Erdélyben, Brassó vidékén, az Olt mellett, a sz. 45° 42′ 30″ a h. 42° alatt. — Innen 1849-ben Czecz m. vezér az osztrákokat elüzi.

Fényszaru mv. a Jászságban, a sz. 47° 34′ 20″ a h. 37° 23′ alatt. — Itt 1849. júl. 19-én Desewffy előcsapata az or. dzsidásokat állásukból kiveri és Zsámbokig üzi.

Fermio v. Italiában, a sz. 43° 9′ 52″ a h. 31° 23′ 21″ alatt. — 1279-ben III. Miklós pápa ennek püs-

pökét, Fülöpöt, Magyarországba küldi, általa IV. Kun László királyt az erény utjára térítendő.

Ferrara v. az egyházi államban, a sz. 44° 50′ 36″ a h. 29° 16′ 49″ alatt. — 1322. ápr. 14-én a lombardok itt meggyőzik János cseh királyt. — 1450. júl. 2-án béke Velencze és Alfonz siciliai k. közt. — 1452. sep. 21-én itt születik Savonarola Girolamo, hires szónok s az egyházi reformok buzgó sürgetője. — 1509. nov. 30-án a velenczeiek e város közelében megverik e város herczegét; — dec. 21-én Estei Hippolit bibornok e város mellett meggyőzi a velenczei hajóhadat. — Itt hal meg: 1533. júl. 13-án Ariosto Lajos, hires, képzeletdús olasz költő, — 1534-ben Agostini Ludovico, jeles zeneszerző és költő és 1595. ápr. 25 én Torquato Tasso „A megszabadított Jeruzsálem" lelkesült költője. — 1813. nov. 18-án a Nugent tb. alatti osztrákok megszállják. — 1824-ben alapittatik egyeteme. — 1831. feb. 7-én forradalom, mely alkalommal a pápai sereg a várba szorittatik. — 1848. áug. 3-án Welden osztr. tb. megszállja.

Ferrati vagy **Montferrati**, grófság a Pó mindkét partján, Savoya mellett, fővárosa: Casale, a sz. 45° 1′ a h. 26° 11′ alatt. — Grófja, Bonifácz a IV. keresztes hadmenetben részt vesz. — 1566. sep. 27-én itt hal meg Vida Márk Jeromos püspök, jeles latin költő.

Fersalo l. **Pharsalus.**

Fez Áfrikában, Marokko-királyság é. része, hasonnevű fővárosa a sz. 34° 6′ 3″ a h. 27° 21′ 34″

alatt, hajdan a zultán székhelye. — 1087-ben az arabok főtanintézetet alapítanak itt. — 1244. nov. 12-én Abul Hassan Ali, marokkói k. itt veri meg Amir Abu Muareffet, a merinidai mórok főnökét.

Figueras v. Spanyolországban, Gerona-provinciában, a sz. 42° 16′ 11″ a h. 20° 37′ 24″ alatt. — 1431. jún. 24-én II. János, Castilia és Leon királya, megveri itt a granadai mórokat. — 1794. nov. 20-án a francziák és spanyolok, — 1795. júl. 14-én ismét a francziák és spanyolok, — 1812. júl. 30-án a Wellington vezérlete alatti angolok és a Soult alatti francziák közt ütközet.

Filippoi vagy **Filippi** v. a sz. 41° 15′ a h. 42° alatt. — Kr. e. 359-ben II. Fülöp macedoni k. elfoglalja. — Kr. e. 42. dec. 18-án hires ütközet egyrészről Octavius és Antonius másrészről Brutus és Cassius közt. Cassius szabadosa, Pindarus, által lefejezteti magát sátorában; (Brutus 20 nappal később saját kardjába dől.) — Kr. e. 41. ján. 7-én Octavius és Antonius Brutust itt leverik.

Finnland nagyherczegség a Finn-öböltől é. a Botni-öböltől k. a sz. 60° 51′ — 70° a h. 36° 56′ — 39° 3′ közt. — Valaha Svédországhoz tartozott, 1809 óta azonban or. birtok.

Fiume a m. tengervidék fővárosa, sz. k. v. a hasonnevű fly. és a quarnerói öböl mellett, a sz. 45° 19′ 39″ h. 32° 6′ 21″ alatt. — 1725-ben III. Károly királyunk a külkereskedés emelése végett szabad kikötővé teszi s a hozzájuthatást könnyítendő, Károlyvárostól kezdve hegyeken és völgyeken keresz-

tül utat készittet. — 1728. nov. 25-én a „pragmatica sanctiót" a tengervidékkel együtt elfogadja. — 1766. nov. 29-én itt születik Adamich András, e város országgyülési követe és iró. Ugyanezen évben Mária Terézia Magyarországnak adományozza. — 1809. máj. 22-én Marmont fr. tb. által meghódittatik. — 1811. nov. 11-én itt születik Vukovics Sebő, az $184^8/_9$. forradalomban igazságügy-minister és jeles m. szónok. — 1848. áug. 31-én a horvátok Bunyevácz alispán alatt a várost megszállják; — sep. 15-én az első horvát gyülés.

Fladenheim vagy **Flarchheim** f. Mühlhausen mellett. — 1080. ján. 27-én IV. Henrik cs. és Rudolf sváb hg. közt ütközet, melyben az előbbi vereséget szenved.

Flandria hajdan grófság, a Rajna-torkolat bal partján. — 1667-ben XIV. Lajos fr. k. Francziaországgal egyesíti.

Fleurus mv. Belgiumban, Hennegau-kerületben (provincia,) a sz. 50° 30′ a h. 22° 20′ alatt — 1682-ben a spanyolok és németek, — 1690. júl. 1-én Luxemburg, XIV. Lajos fr. k. vezére s a németalföldiek, — 1794. jún. 26-án a francziák és szövetségesek közt, — 1815. jún. 16-án ismét a francziák és szövetségesek közt ütközet.

Flodden vagy **Flowdenfield**, f. Angliában, Northumberland-grófságban, a sz. 55° 35′ a h. 15° 22′ alatt. — 1513. sep. 9-én az angolok és IV. Jakab skót k. közt ütközet, melyben Jakab elesik.

Florencz Italiában, az olasz királyság fővárosa, a sz. 43° 46′ 36″ a h. 28° 55′ 6″ alatt. — 1265. máj.

27-én itt születik Dante Allighieri, a legnagyobb olasz költő, az „Isteni szinjáték“ szerzője. — 1301. nov. 5-én a városba fogadott francziák a guelf pártot bebocsátván, iszonyú kegyetlenségnek és pusztításnak lesznek okozói. — 1343. júl 23-án a Medicis és Rucellai-család Brienne Walter athenei herczeget megbuktatja. — 1362. okt. 2-án itt hal meg Talenti Jakab, szerzetes és mozaikmüvész. — 1369-ben itt születik Ozorai Fülöp, temesi főispán és m. hadvezér. — 1440—1442. ápr. 26-ig a 18. egyetemes zsinat itt tartatik a ny. és k. egyház-szakadás megszüntetése végett, az egyesülés azonban napjainkig is csak jámbor óhaj maradt. — Itt születik 1451. már. 9-én Vespucci Amerigo tengerész, ki 1497-ben, tehát Columbus Kristóf után, utazott Amerika száraz-földjére és 1475. okt. 20-án Rucellai János, olasz tudós és költő. — 1478. ápr. 26-án a Pazzi-család zendülése a Medicis-család ellen. — 1481. júl. 31-én itt hal meg Filelfo Ferencz, a XV. század legtudósabb embereinek egyike, nagy szegénységben. — 1482. már. 6-án itt születik Guicciardini Ferencz, hires olasz jogtudós és történész. Ugyanitt hal meg 1540. máj. 27-én. — 1494. nov. 17-én itt hal meg 31 éves korában Pico János, mirandolai és concordiai hg. ki mint 10 éves a jogtudományt tanulá és fejtegeté, 17 éves korában 22 nyelvet ismert, 24 éves korában 900 tételt a dialektikából, hittanból, mathematikából, mágiából és természettanból a tudósok vitatkozásai elé terjeszte; — nov. 17-én VIII. Károly fr. k. e városba vonul. — 1512. áug. 31-én a Medicis-család a hatalom birtokába visszahelyeztetik. — 1527. ápr.

26-án néplázadás Medicis Ipoly ellen. — 1527. jún. 22-én itt hal meg Machiavelli Miklós, hires olasz államférfi és történész. — 1530. aug. 12-én Gonzaga Ferdinánd, V. Károly cs. tábornoka és (Philibert, orániai herczeg aug. 3-án történt eleste után) a hadsereg fővezére e várost capitulatióval beveszi. — 1552. okt. 11-én itt hal meg Jovius Pál, hires történész. — Itt születik: 1622. ápr. 3-án Viviani Vincze, hires olasz mathematikus (Ugyanitt hal meg 1703. sep. 22-én.) — és 1633. okt. 28 án Magliabecchi, hires literátor és könyvgyűjtő. — 1642. ján. 8-án e város közelében, **Arcetriban**, hal meg Galileo Galilei, első rendű természettudós és csillagász; — dec. 30-án Filicaia Vincze, jeles olasz költő. — Itt hal meg: 1647. okt. 25-én Toricelli János, hires bölcsész, mathematikus és természettudós, — 1708. jún. 22-én Adimari Lajos, operaszerző, olasz sonett- és drámaszerző és 1737. júl. 9-én Gaston János, az utolsó toscanai nhg. a Medicis-házból. — Itt születik: 1745. dec. 11-én X. Medicis Leo pápa, — 1754. okt. 2-án Angelo d'Elic, hires tudós és életrajziró és 1760. sep. 8-án Cherubini Luigi, hires zenész és zeneszerző. — 1801. már. 28-án béke a fr. köztársaság és a nápolyi királyság közt. — Itt hal meg: 1803. okt. 8-án Alfieri Győző gr. hires olasz drámaköltő, és 1807. ápr. 28-án Hackert Fülöp, hires tájfestész. — 1813. dec. 18-án a nápolyi seregek Murat Joachim alatt megszállják. — 1814. ján. 31-én a nápolyiak e városba vonulnak Minutulo alatt. — 1824. ján. 29 én Albany Luiza grófnő, az 1788. ján. 31-én meghalt Stuart Károly Eduárd özvegye itt meghalván,

vele kimult a Stuart k. család neve. — Itt hal meg: 1825. okt. 19-én Luchesini Girolamo, iró és diplomata, — 1831. okt. 14-én Pons Lajos, jeles csillagász, — 1832. jún 8-án Sestini Domonkos, nagy régiségtudós és iró, — áug. 12-én Zanoni apát és régiségtudományi iró és 1833. ápr. 8-án Morghen Rafaël, az új-kor egyik leghiresebb rézmetszője. — 1848. ján. 7-én a toscanai nhg. itt a legterjedelmesebb reformokat igéri a népnek. — 1849. feb. 18-án a toscanai köztársaság itt kikiáltatik; — máj. 25-én az osztrákok D'Aspre tb. alatt a csend helyreállítása végett e városba vonulnak. — Itt hal meg: 1851. áug. 15-én Inkhirani János, jeles olasz csillagász, — 1852. okt. 24-én Repetti Emmanuel, természetbuvár és iró, — 1853. ján. 17-én Jesi Samu, nagyhirü rézmetsző, — 1854. okt. 29-én Siries Károly, kitünő mozaikmüvész és 1861. sep. 20-án Niccolini Giambattista, ünnepelt olasz költő. — 1864. nov. 19-én Viktor Emmanuel királyi székét Turinból ide teszi át, mely tény 1864. dec. 11-én törvény által megerősittetik.

Flowdenfield l. **Flodden.**

Fogaras mv. a hasonnevü „vidéken", az Olt bal partján, a sz. 45° 49′ a h. 42° 40′ alatt. — Vára valószinüleg a XIII. században épittetik. — A róla nevezett vidéket 1530-ban János királyunk Nádasdy Tamásnak ajándékozza. — 1540-ben a várat János k. hivei sikertelenül ostromolják. — 1541- és 1561-ben a törökök alóla visszaüzetnek. — Az 1688. évi itt tartott országgyülésen hódol Erdély Leopold királynak. — Apaffy Mihály, erdélyi fejedelem, Ká-

roly loth. hg. elől ide menekül. — 1704- és 1849-ben a m. és cs. hadak közt ütközet.

Foksány v. Moldvában, Izmaëltól ny. a sz. 45° 41′ 49″ a h. 44° 49′ 57″ alatt. — 1711. júl. 23-án Péter czár és III. Achmed zultán közt béke. — 1789. júl. 31-én Koburg hg. II. József cs. vezére, a törököket itt leveri. — 1821. jún. 1-én a törökök és görögök közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Földvár mv. Tolna vm. a Duna jobb partján, a sz. 46° 48′ 5′ a h. 36° 35′ 10″ alatt. — 1199-ben Imre királyunk a benczéseknek adományozza, kik 1494-ig birják. — II. Dobzse Ulászló m. k. Péter kalocsai érseknek adja. — 1732-ben Mednyánszky László esztergomi kanonok és földvári apát a várost, mint tulajdonos, több rendbeli szabadalommal ruházza föl, melyeket utódja, József hesseni őrgróf és apát is megerősít. — Utolsó birtokos apátja volt a darmstadti hg. és augsburgi püspök. — Végre Mária Terézia ez apátság jövedelmét a nagyszombati főiskolára határozza fordittatni. (L. tovább Nagy-Szombat.) — 1852. feb. 29-én itt hal meg Beszédes József, m. mérnök, kinek érdemei a folyamok szabályozásában nagyok.

Földvár vagy németesen **Marienburg**, mv. Erdélyben, az Olt bal partján, Brassó vidékén, a sz. 45° 46′ a h. 43° 15′ alatt. — A n. lovagrend által 1211-ben épített várát 1343-ban a tatárok földulják. — 1529. jún. 22-én itt veri meg Péter, moldvai vajda, I. Ferdinánd királyunk seregét. — 1612. okt. 16-án Báthory Gábor erdélyi fejedelem serege Géczy Andrást és Weiss Mihály brassói főbirót itt meggyőzi és elejti.—

1848. nov. 30-án a háromszéki székelyek itt a császáriakat visszaverik.

Földvár f. a Tisza jobb partján, Bács-Bodrogh vm. a sz. 45° 30′ a h. 37° 44′ alatt. — 1849. jún. 15-én Grammont cs. dandára csekély ellenállás után elfoglalja. Ekkor esik el kezeinkről Turia és Sz. Tamás is.

Fontainebleau v. Francziaországban, Páristól d. k. d. a sz. 48° 30′ a h. 20° 30′ alatt. — 1546. ápr. 2-án itt születik Erzsébet sp. királyné, II. Fülöp harmadik neje. — 1657. nov. 10-én Krisztina, leköszönt svéd királynő, kegyenczét Monaldeschit, részint féltékeny szerelemből, részint mert némely titkait elárulta, meggyilkoltatja. — 1679. aug. 10-én béke Francziaország és Dánia közt. — 1686. dec. 11-én itt hal meg Conde Lajos hg. Francziaország kitünő férfiainak egyike. — 1710. feb. 15-én itt születik XV. Lajos fr. k. — 1762. nov. 3-án béke Angol-, Franczia- és Spanyolország közt, melynek záradéka az 1763. feb. 10. párisi béke. — 1807. okt. 27-én titkos szerződés Franczia- és Spanyolország közt, melynél fogva Portugalia három részre darabolandó. — Itt tartatik VII. Pius pápa 1812. jún. 19. — 1814. ján. 24-ig fogva. — Itt jő létre VII. Pius pápa és I. Napoleon fr. cs. közt 1813. ján. 25-én ama concordatum, melynek a r. pápa 1817. jún. 17-én ellenmondott. — 1814. ápr. 11-én itt mond le első izben I. Napoleon fr. cs. fia javára.

Fontenoy f. Belgiumban, Hennegau — kerületben, Tournayhoz közel, a sz. 50° 45′ a h. 21° alatt. — 841. jún. 25-én Lajos és Kopasz Károly itt testvéröket, Lothárt meggyőzik. — 1745. máj. 11-én XV. Lajos

fr. k. az angolok, mint Mária Terézia szövetségesei fölött itt győzelmet viv ki.

Forbach v. Saarbrückentől d. ny. a sz. 49° 11′ 40″ a h. 24° 33′ alatt. — 1870. áug. 6-án a francziák és poroszok közt ütközet.

Fornovo helység Italiában, Parma-herczegségben, Parma-fővárostól d. ny. a sz. 44° 40′ a h. 27° 45′ alatt. — 1495. júl. 6-án VIII. Károly fr. k. itt szerencsésen átvágja magát a „sz. szövetség“ seregén.

Fort-l. Montfort.

Fossalta f. Italiában, Modena mellett, a sz. 44° 41′ a h. 28° 36′ alatt. — 1249. máj. 26-án a bolognaiak és Enzio vezérlete alatti császáriak közt ütközet, melyben Enzio fogságba kerül.

Fossano v. Italiában, a piemonti herczegségben, a sz. 44° 39′ a h. 25° 25′ alatt. — 1799. nov. 4. és 5-én a Melas és Kray alatti osztrákok s a Moreau alatti francziák közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Franche-Comte hajdan tartomány Francziaország k. határán, a Rhone felső folyásánál, Schweiztől é. ny. a sz. 46° 20′ — 48° 12′ a h. 22° 55′ — 24° 38′ közt. — 1482-ben, az arrasi békében, Artois-grófsággal együtt Francziaországhoz csatoltatik. — 1556-ban II. Fülöp sp. k. koronájához meg, — 1667-ben XIV. Lajos Francziaországhoz visszaszerzi.

Frankenhausen f. A.-Hessenben, a sz. 51° 30′ a h. 28° 30′ alatt. — 1525. máj. 15-én az egyesült szászok, braunschweigiek és hesseniek a Münzer Tamás által föltüzelt és vezérlett parasztokat itt leverik; — jún. 18-án itt végeztetik ki Münzer Tamás, vallásáb-

rándozó s a lázadó n. parasztság vezére. — 1726. máj. 1-én itt születik Zachariae Jus. Frigyes Vilmos, jeles n. szépirodalmi iró és költő.

Frankfurt a Majna mellett, szabad birodalmi v. a sz. 50° 6′ 42″ a h. 26° 20′ 44″ alatt. — 876. áug. 28-án itt hal meg Lajos, n. k. és N. Károly cs. unokája. — 1152. már. 5-én I. Rőtszakállú Frigyes, 1273. okt. 1-én az itteni birodalmi gyülésen Habsburgi Rudolf gr. n. császárrá választatik. — 1338. áug. 8-án az itteni gyülés megerősíti az 1338. júl. 15. rhenzei határozatot. — 1349. feb. 6-án Günther, schwarzburgi gr. n. császárrá koronáztatik. — 1427. nov. 16-án fejedelmi gyülés a hussiták ellen. — 1440. feb. 2-án III. Frigyes n. császárrá választatik. — 1489-ben I. Miksa még atyja életében itt a németalföldiekkel békét köt. — 1495. nov. 1-én az I. Miksa n. cs. által itt fölállított n. birodalmi kamarabiróság megkezdi működését. — 1612. jún. 8-án itt hal meg Hassler János Leo, jeles zeneszerző; — jún. 13-án II. Mátyás m. k. és 1619. áug. 28-án II. Ferdinánd n. császárrá választatik. — 1631. nov. 16-án a svédek által elfoglaltatik. — 1711. okt. 12-én VI. Károly n. császárrá választatik, dec. 19-én nagy pompával e városba vonul és 22-én megkoronáztatik. — 1742. ján. 31-én Károly Albert bajor vf. (mint VII. Károly) megválasztott n. cs. e városba bevonulását tartja. — 1744-ben szövetség Porosz-, Bajor-, Franczia-, Svédország és a pfalzi választó-fejedelemség közt Mária Terézia ellen. — Itt születik: 1749. áug. 28-án Göthe Farkas, minden korszak legnagyobb költőinek egyike és 1753. feb. 18-án Klinger

Frigyes Miksa, hires bölcselmi és költői regények és drámák irója. — 1759. ján. 2-án a fr. sereg Soubise alatt megszállja. — Itt születik: 1764. okt. 5-én Buttmann Fülöp Károly, jeles nyelvtudós és mythologiai iró és 1786. máj. 22-én Börne Lajos Károly, szellemdús politikai iró. — 1792. júl. 14-én II. Ferenez n. császárrá koronáztatik; — okt. 22-én a francziák által elfoglaltatván, 1.500,000 frank fizetésére kényszerittetik. — 1810. nov. 17-én az ang. áruk megégettetnek. — 1813. dec. 14-én a szövetséges fejedelmek által ismét szabad városnak nyilvánittatik. — 1814. nov. 1-én a szövetség-gyülés megnyittatik. — 1818. ján. 10-én itt és vidékén a személy-rabság eltöröltetik. — 1833. ápr. 3-án fölkelés és a politikai foglyok kiszabadítása; — máj. 28-án itt hal meg Feuerbach Pál János Anzelm, nagyhirü jogtudós. — 1848. már. 31-kén előleges tanácskozmány; — máj. 18-án a nemzetgyülés megnyittatik a Pál-templomban; — jún. 29-én ideiglenes központi-kormány választatik; — júl. 7. 8-án a külvárosok föllázadnak; — júl. 13-án az utolsó ülés; — júl. 26-án itt hal meg Wirth János György Agoston, tudor, n. nemzetgyülési tag és történész; — sep. 16-án az ujolag egybeült n. nemzetgyülés Franken módosításával föltételesen elfogadja a malmoei szerződést; — sep. 18-án a nemzetgyüléssel elégületlen nép torlaszokat emel; — sep. 19-én a katonaság legyőzi a mozgalmat, s a város ostromállapotba helyeztetik; — sep. 29-én a nemzetgyülés véget ér. — 1849. már. 12-én Welcker az itteni n. parlamentban inditványozza, hogy IV. Vilmos pr. királynak a n. császárság örökre átadassék, mire

Schmerling a központi hatalomnál lemond. — 1850. áug. 22-én béke-congressus. — 1851. sep. 18-án a n. alapjogok eltöröltetnek. — 1852. ján. 6-án a politikai egyletek töröltetnek el. — 1863-ban a birodalmi herczegek itt gyüléseznek.

Frankfurt az Odera mellett, a hasonnevű kormánykerület fővárosa, a sz. 52° 28′ 8″ a h. 32° 15′ 45″ alatt. — 1560. dec. 1-én itt hal meg Sabinus György, jeles költő. — 1631. ápr. 12-án Gusztáv Adolf svéd k. által rohammal bevétetik. — 1759. áug. 24-én itt születik Kleist Ewald, jeles lantos és idylli költő. — 1776. okt. 10-én itt születik Kleist Henrik, jeles n. költő.

Freiberg v. Szászországban, a sz. 51° a h. 31° alatt. — Baner svéd vezér 1639. már. 2-tól ápr. 10-ig, — Torstenson szintén svéd vezér 1642. dec. 27-től következő évi feb. 17-ig sikertelenül ostromolja. — 1707. ján. 16-án itt születik Beyer Ágost, iró és bibliographus. — 1762-ben Henrik, II. Frigyes pr. k. fivére s a Hadik vezérlete alatti osztrákok közt két izben is ütközet, u. m. az első okt. 14. és 15-én, (az osztrákok a győzők,) a második okt. 29 én, (a poroszok a győztesek.) — Itt születik: 1790. okt. 17-én Anacker Ágost Ferdinánd, hires zenész és zeneszerző (Ugyanitt hal meg 1854. áug. 21-én.) — és 1802. dec. 18-án Vehse Károly Eduárd, jeles n. történetbuvár. — 1813. sep. 18-án az osztrákok a francziáktól elfoglalják.

Freiburg v. Badenben, a F.-Rajna-kerületben, a sz. 47° 59′ 46″ a h. 25° 35′ 1″ alatt. — Schwarz Berthold, itteni szerzetes, a löport 1330-ban föltalálja.

— 1501. ján. 24-én itt születik Milichius Jakab, jeles orvostudományi iró. — 1579. jún. 16-án itt hal meg Hartung János, a görög irók hires fejtegetője. — 1644. áug. 5—9-ig Mercy bajor és Turenne fr. vezér közt ütközet. — 1676. nov. 25-én Crequi fr. tábornagy által, — 1713. nov. 16-án Villars fr. tábornagy által, — 1744. nov. 6-án Coigni fr. tábornagy által (20,000 ember árán) elfoglaltatik.

Freiburg v. Poroszországban, Merseburg-kormánykerületben, a sz. 51° 10′ a h. 29° 22′ alatt. — 1813. okt. 21-én ütközet a York alatti poroszok s a Bertrand alatti francziák közt, melyben az előbbiek győznek.

Freiburg v. Schweizban, a hasonnevű canton fővárosa, a sz. 46° 48′ 9″ a h. 24° 47′ 52″ alatt. — 1481-től kezdve a szövetséghez tartozik. — 1516. nov. 29-én a schweiziak és francziák közt itt örökös béke köttetik. — 1830. dec. 3-án a nép itt a személyes és helybeli szabadalmak eltöröltetését erőszakolja ki. — 1847. nov. 14-én megadja magát a szövetséges schweiziaknak.

Freidorf f. Temes vm. — 1849. máj. 12-én itt támadtatik meg Pereczy m. vezér 3000 embere Leiningen cs. vezér által, a győzelem már a császáriak felé hajlott, midőn Vécsey m. vezér megjelenvén, Leiningent visszaszorítja.

Frejus v. Francziaország d. k. d. partján, a sz. 43° 25′ 52″ a h. 24° 23′ 54″ alatt. — 1748. máj. 3-án itt születik Sieyes Manó József gr. hires államférfi és szerepvivő az első fr. forradalomban. — 1799. okt. 9-én itt köt ki Napoleon Egyptomból visztértében.

Friaul kerület Velenczétől é. k. — Jelenleg Udine-kerület név alatt ismeretes, fővárosa: Udine a sz. 46° 3′ 36″ a h. 30° 53′ 55″ alatt. — E kerület ős lakói celták voltak. — 899-ben a magyarok ezen mennek át Lombardiába, mely alkalommal elpusztítják. — 1356-ban N. Lajos m. k. ezen vonul át a velenczei területre. — 1412. dec. 18-án Ozorai Fülöp, Zsigmond királyunk vezére, a velenczeiek által megvesztegettetvén, a velenczei területről ide vonul vissza. — 1415-ben Zsigmond királyunk, seregével Velencze ellen menendő, ezen vonul keresztül. — 1420-ban Velencze az aquilejai patriarchától elfoglalja. — 1431-ben Zsigmond királyunk m. sereget küld ide. — 1476-ban a törökök elpusztítják a fővárossal együtt. — 1797-ben a campoformiói békében Németországhoz csatoltatik. — 1849. ápr. 22-én Nugent osztr. tábornoknak magát megadja.

Friedenwald mv. Hessenben, a sz. 50° 52′ a h. 27° 20′ alatt. — 1551. okt. 5-én Móricz vf. a szász herczegek, Fülöp hesseni őrgr. (ki ekkor fogoly volt,) hivei és II. Henrik fr. k. közt szövetség V. Károly cs. ellen.

Friedland v. Poroszországban, a königsbergi kormánykerületben, a sz. 54° 12′ 30″ a h. 38° 36′ 45″ alatt. — 1807. jún. 14-én I. Napoleon fr. cs. az or.-pr. sereget itt megveri.

Friedlingen vár Basel és Hünningen közt, a sz. 48° a h. 26° 30′ alatt. — 1702. okt. 14-én Villars fr. vezér a Lajos bádeni őrgróf vezérlete alatti császáriak fölött itt fényes győzelmet viv ki.

Friedrichsburg nyaraló Daniában, a seelandi kor-

mánykerületben. — 1720. júl. 3-án béke Svédország és Dánia közt. — 1862. dec. 13-án az unionisták csatája a confoederátusokkal.

Friedrichshall v. Norvégia d. k. részén. Svédia határánál, a sz. 59° 15′ a h. 28° 30′ alatt. — E várból lövetett azon ágyugolyó, melynek darabja 1718. dec. 11-én XII. Károly svéd k. életének véget vetett. (Nem összeesküvésnek esett áldozatúl.)

Friedrichshawn vár az or. kormányzóságban, a wiborgi öbölben, a sz. 60° 30′ a h. 45° alatt. — 1790. máj. 15-én III. Gusztáv svéd k. és az oroszok közt tengeri ütközet. — 1809. sep. 17-én béke Oroszés Svédország közt, melyben Svédia Finnlandról, a Bothni-öböl feléről és Aland-szigetről amannak javára lemondani kényszerül. — 1855. júl. 20-án a szövetséges ang.-fr. hajók által megtámadtatik.

Fülek mv. Nógrád vm. a sz. 48° 16′ a h. 37° 30′ alatt. — 1554. sep. 4-én vára Bébek Ferencz, nógrádi főispán és Perényi Gábor elvonulása után török kézre jut. — 1593. nov. 11-én Teuffenbach Kristóf cs. vezér a törököket itt meggyőzi; — nov. 27-én Pálffy Miklós visszafoglalja. — 1594. ján. 5-én Teuffenbach Kristóf cs. vezér a törököket itt ismét meggyőzi. — 1682. sep. 10-én Tököly Imre elfoglalja s ugyanitt kiáltatik ki sep. 29-én a zultán nevében királylyá.

Füssen v. Bajorországban, Augsburgtól d. Tirol határán, a sz. 47° 34′ 2″ a h. 29° 21′ 44″ alatt. — 1745. ápr. 22-én Miksa, bajor hg. VII. Károly n. cs. fia, Mária Teréziával békét köt. — 1796. sep. 13-án a francziák és osztrákok közt ütközet.

Futak mv. Bács-Bodrogh vm. Uj-Vidékhez közel, a sz. 45° 15′ a h. 37° 23′ alatt. — 1456-ban országgyülés, melyben Cilley Ulrik kormányzóvá nevezteték ki. — 1710. okt. 16-án itt születik gr. Hadik cs. k. tábornagy. — 1716-ban a Pálffy János vezérlete alatti tábor itt állomásoz. — 1848. júl. 15-én a magyarok a ráczokat itt megverik.

G.

Gaëta v. és erősség Terra di Lavoro nápolyi provinciában, a sz. 41° 12′ 30″ a h. 31° 11′ alatt. — 1503. dec. 29-én közelében (különben l. Garigliano) Gonsalvo di Cordova, hires sp. vezér, tökéletesen megveri a francziákat. — 1504. ján. 1-én a francziák által a spanyoloknak átadatik. — Ide menekül: 1848. nov. 25-én Rómából IX. Pius pápa, — 1849. feb. 25-én a toscanai nhg. és II. Ferencz, nápolyi k. is, midőn Nápolyból futni kényszerül. — 1861. feb. 14-én a Cialdini alatti piemontiak által a nápolyi k. ez utolsó menedéke bevétetik, mire Ferencz k. és családja Rómába indul.

Galacz v. Moldvában, a Szereth torkolatánál, a Duna mellett, a sz. 45° 26′ a h. 45° 35′ alatt. — 1789. máj. 1-én az oroszok és törökök közt ütközet. — 1807. feb. 21-én az oroszok által elfoglaltatik. — 1821. máj. 13-án a Kantakuzen alatti görög fölkelők itt leveretnek. Jussuf pasa a lakosokat kardra hányja s a várat fölperzseli. — 1828. máj. 10-én az oroszok

a törököket itt meggyőzik. — 1868. okt. 3-án zsidóüldözés és rombolás. Az oláh kormány mindezeket tétlenül nézi.

Galambócz vár Szerbiában, a Duna jobb partján, Szendrőtől 8 mfdnyire k. irányban, a sz. 44° 37° 30′ a h. 39° 19′ alatt. — A rómaiak idejében „Columbaria.“ — 1391-ben Bajazed zultán emberei elfoglalják, de kevéssel ezután Perényi Péter tőlök visszaveszi. — A tatai szerződésnél fogva Brankovics által a m. királynak volt átadandó, de a szerb várparancsnok ármánya folytán 1427-ben török kézre jut. — 1428-ban Rozgonyi István és neje Szentgyörgyi Caecilia sikertelenül ostromolja, csakis 1481. őszkor foglaltatik vissza, midőn Jakics, a pasa vezérlete alatti 1000 lovas által megtámadtatván, a pasát mielőtt a várba mehetne levágja s embereit foglyaivá teszi. Ezeket Kinizsy, egyet kivéve, kit hirmondóúl küld Konstantinápolyba, mind levágatja.

Galántha mv. Pozsony vm. a sz. 48° 12′ a h. 35° 22′ alatt. — Itt születik: 1582. ápr. 8-án Eszterházy Miklós gr. m. nádor és iró és 1829. áug. 20-án Döbrentei István, jeles m. föstész.

Galgócz mv. Nyitra vm. a Vág mellett, a sz. 48° 25′ 40″ a h. 35° 26′ alatt. — Vára, Nyitra bevétele után, Árpád fejedelmünk kezére kerül. — Várát a XIV. században Csák Máté birja. — 1663-ban török kézre kerül. — 1703. okt. 29-én Schlick cs. vezér, Károlyi Sándor elől futván, elfoglalja; — nov. 29-én azonban a szövetséges m. rendek a császáriaktól visszaveszik.

Galicia vagy **Lodoméria**, tartomány, eléfordul

Halics név alatt is. (A Pyrenék é ny. részén levő tartomány is igy neveztetik.) Fekszik a sz. 48°—50° 30′ a h. 36° 50′—44° 10′ közt. — 1185-ben III. Béla királyunk alatt m. hűbérség és királya Endre m. hg. de 1188-tól kezdve, midőn t. i. Endre elüzeték, III. Béla csak czimét birja. — 1330 körül Robert Károly királyunk e tartományra vonatkozó jogait átengedi sógorának, Kázmér lgy. királynak. — 1350-ben Keistut litván fejedelem elfoglalja. — Nagy Lajos királyunk Keistuttól elfoglalván, 1351-ben 100 ezer darab aranyért Kázmérnak eladja. — 1353-ban a litvánok a lengyelektől elfoglalják. — 1354-ben a m. sereg Kázmér lgy. k. javára segíti visszafoglalni. — 1374-ben N. Lajos m. és lgy. k. Magyarországhoz kapcsolja. — 1390-ben Hedvig, Jagello Ulászló lgy. k. neje, elfoglalja. — 1442-ben az Erzsébet, Albert királyunk özvegye és I. Ulászló közt kötött szerződésnél fogva V. László nagykorusága után Ulászlónak, mint lgy. birtok biztosittatik. — 1772-ben Mária Terézia Lengyelország első fölosztása alkalmával visszakapja a szepesi elzálogosított városokkal együtt, s mig a szepesi városokat Magyarországhoz vissza-, addig Galiciát Austriához csatolja. — 1809-ben, a bécsi békében, Oroszország kapja. — 1815-ben Austriának a bécsi béke szerint visszaadatik.

Gallen Schweizban, a hasonnevű canton fővárosa, a sz. 47° 25′ 39″ a h. 27° 2′ 18″ alatt. — 926. máj. 2-án a magyarok által pusztittatik. — 1730. áug. 5-én itt születik Zollikofer Joachim, hires egyházi szónok. — 1837. máj. 24-én itt hal meg hontalanúl IV. Gusztáv, letett svéd k.

Gallipoli v. Hellesponttól ny. 2 kikötővel, a sz. 41° a h. 44° alatt. — Ezen kikötőből lépnek a törökök 1356-ban Europába s először is itt települnek meg. — 1357-ben földrengés által megrongáltatván, I. Szuleimán zultán által megerősittetik. — 1416. máj. 29-én és jún. 1-én a velenczeiek tengeri csatában a törökök fölött két izben győzedelmeskednek. — 1717. okt. 10-én ide érkezik II. Rákóczy Ferencz Marseillesből.

Garan fly. Gömör vm. a Király-hegy tövében ered s Esztergomnál balról a Dunába ömlik. — A m. sereg Szvatopluk fiai ellen menvén Nyitra felé, ezen akadálytalanúl kel át. — Ennek torkolatánál üttetik Sz. István Wenzelin által lovaggá. — 1042-ben, Aba Samu királyunk kormánya idejében, III. Henrik n. cs. első izben Magyarországba ütvén, eddig nyomul; IV. Henrik n. cs. szintén I. Géza királyunk kormányzása alatt. — 1599. körül török csapatok dulják környékét. — 1664-ben II. Rákóczy György serege Puchaim cs. tb. által e fly. partvidékén visszanyomatik.

Garda tó Mantuától é. régenten „Lacus Benacus," a sz. 28° és 29° közt; — 1410-ben Ruprecht n. cs. Visconti Galeazzo májlándi hg. által partvidékén legyőzetik. — 1439. sep. 26-án Piccinino meggyőzi itt a velenczei hajóhadat.

Garigliano vagy **Carigliano**, fly. az egyházi államban ered s Nápolyon keresztül a Tyrrheni-tengerbe szakad, torkolata a sz. 41° 30′ a h. 31° 40′ alatt. — 1503. dec. 29-én Gonzalvo sp. alkirály XII. Lajos

fr. k. seregét leveri. (Különben l. Gaëta.) — 1815. máj. 16-án közelében Murat nápolyi k. az osztrákok által megveretik. — 1860. nov. 3-án vidékén Viktor Emmanuel, szárd k. és a nápolyiak közt ütközet.

Gastein mv. a salzburgi kerületben, a sz. 47° 10′ a h. 30° 45′ alatt. — 1865. áug. 14-én titkos szerződés Poroszország és Austria közt.

Gaugamela v. Armeniában, a sz. 37° a h. 61° alatt. — Kr. e. 331. okt. 2-án N. Sándor, macedoni k. Darius Codomannus perzsa k. seregét itt leveri.

Gaurus hegy Nápolytól ny. s a misenumi hegyfoktól k. a sz. 40° 56′ a h. 31° 43′ alatt. — Kr. e. 326-ban Valerius Corvus, a rómaiak vezére, a samnitokat itt meggyőzi.

Gaza v. Palaesztinában, a sz. 31° 40′ a h. 52° 30′ alatt. — Kr. e. 332-ben N. Sándor elfoglalja. — 1049. jún. 5-én itt születik Abu Ischak Ibrahim Ben Jahja, arab utazó és jeles költő. — 1244. okt. 18-án az egyesült török-egyptomi seregek megverik a keresztény lovagokat. 1779. feb. 25-én egy heves ütközet után Buonaparte Napoleon a francziákkal elfoglalja.

Gelboë hegy Palaesztinában, a sz. 32° 40′ a h. 52° 35′ alatt. — Kr. e. 1055-ben Saul zsidó k. itt a philisteusok ellen küzdve elesik.

Gelheim f. Bajor-Pfalzban, Wormshoz közel, a sz. 49° 30′ a h. 25° 40′ alatt. — 1298. júl. 2-án Habsburgi Albert Nassaui Adolf császárt itt megveri és megöli. A csatatéren Nassaui Adolf cs. emléke áll.

Gemappes l. Jemappes.
Genezareth l. Tiberias.

Genf v. Schweiz d. ny. részén, hasonnevű tó partján, a sz. 46° 12′ 5″ a h. 23° 48′ 46″ alatt. — 1516 körül I. Ferencz fr. k. a schweiziakkal itt „örök szövetséget“ köt. — 1537. júl. 29-én Kálvin vallástana először itt fogadtatik el. — 1553. okt. 27-én Servet Mihály sp. hittudós és orvos, Kálvin inditványára, máglyán égettetik meg. — 1559. feb. 19-én itt születik Casaubon Izsák, hires régiségtudós. — 1564. máj. 27-én itt hal meg Kálvin János vallásfelekezetalapító. — Itt születik: 1586. máj. 2-án Curcelleus István, tudós örmény theolog és 1599. áug. 14-én Casaubon M. C. Izsák fia, nagy tudós. — 1602. dec. 21-én a savoyai hg. egy éjjeli megkisérlett meglepés után alóla visszaveretik. — Itt születik: 1629. dec. 7-én Spanheim Ezechiel, jeles államférfi, régiség- és pénzismerő, — 1642. sep. 30-án Chouet János Robert, jeles bölcsész és történész és 1712. jún. 28-án Rousseau János Jakab, a bölcsészet nagy mestere, s tanainak legmegragadóbb eléadója. — 1724. jún. 10-én itt hal meg Pictet Benedek, hires prot. tudós. — Itt születik: 1734. máj. 1-én Necker Jakab, hires fr. pénzügy-minister, Staëlné atyja (Ugyanitt hal meg 1804. feb. 3-án.) — 1735. ján. 27-én Claviere István, nemzetgyülési követ, utóbb pénzügy-minister és 1750. júl. 2-án Huber Ferencz, hires természetbuvár. — 1767. már. 20-án itt hal meg Abauzit Firmin, jeles fr. bölcsész, zenészeti iró és polyhistor. — Itt születik: 1772. máj. 12-én Minutoli Henrik br. hires régiségbuvár és 1773. máj. 9-én Sismondi

Leonárd kitünő fr. történész. — 1789. ján. 27-én lázadás a városi főnemesség ellen. — 1792. nov. 12-én Dumouriez fr. vezér által elfoglaltatik. — 1793. júl. 19-én a fr. párt forradalma a fr. ügy mellett. — 1798. ápr. 15-én a francziák megszállják és Franczia-országhoz csatolják. — 1813. dec. 28-án a szövetségesek előtt capitulál. — 1814. sep. 12-én az uj schweizi szövetségbe fölvétetik. — Itt hal meg: 1829. máj. 28-án Sir Davy, hires ang. vegytudós, — 1832. feb. 3-án Bonstetten Károly Győző, jeles iró, — 1837. sep. 8-án Bridges Egerton Sir, ang. költő és iró, — 1851. ján. 4-én Grenus br. jeles történetbuvár, — 1855. máj. 31-én Blockmann K. J. tudor, egy nagyhirű intézet alapitója és igazgatója Drezdában és 1864. áug. 24-én párviadalban Lasalle Ferdinánd socialista és a munkások apostola. — 1867. sep. 8-án Garibaldi szabadsághős az itteni congressusra megérkezvén, a néptömeg által lelkesülten fogadtatik. — 1867. sep. 9-én a congressus Garibaldi elnöklete alatt első ülését tartja.

Gent v. Belgiumban, Kelet-Flandria-kerületben, a sz. 51° 3′ 12″ a h. 21° 23′ 27″ alatt. — 1426. sep. 18-án itt hal meg Van Eyck Hubert, hires németalföldi föstész. — 1430. ján. 10-én Jó Fülöp burgundi hg. az arany-gyapjas rendet alapitja. E rend I. Miksa cs. alatt osztr. lett. — 1500. feb. 25-én itt születik V. Károly cs. — 1540. már. 17-én osztozási szerződés, mely szerint V. Károly cs. a német tartományokat, Németalföld kivételével, testvérének, Ferdinándnak átengedi. — 1576. nov. 8-án Orániai III. Vilmos a „koldusokkal“ szövetkezik. — 1577. nov. 8-án Don

Juan d'Austria Németalföld kormányzója az 1576. évi szövetséget kényszerüségből szentesíti. — 1584. sep. 17-én Farnese Sándor sp. vezér elfoglalja. — 1678. már. 9-én megadja magát Humieres, XIV. Lajos fr. k. tábornagyának. — 1708. júl. 5-én a franczia Bourgogne és Vendomme alatt elfoglalják. — 1814. feb. 4-én a szövetségesek megszállják; — dec. 24-én béke Anglia és Éjszak-Amerika közt. — 1815. már. 20-án XVIII. Lajos I. Napoleon elől ide menekül. — 1816-ban alapittatik egyeteme. — 1852. júl. 18-án itt hal meg Grove Péter, flandriai tudós.

Ge ua v. F.-Italiában, a hasonnevü öböl partján kikötővel, a sz. 44° 24′ 18″ a h. 26° 34′ alatt. — 1317. dec. 10-én Fiesco Károly és Grimaldi Gáspár „a nép kapitányai" név alatt a kormányra lépnek. — 1319. júl. 27-én a ghibellinek tengeren és szárazon erősen kezdik ostromolni. Az ostrom csak 1323. feb. 17-én szünt meg, az ostromlottak egy szerencsés kirohanása után. — 1320. feb. 12-én révét a ghibellinek megtámadják. — 1339. sep. 23-án az első doget választja. — 1378-ban N.-Lajos királyunk szövetséget köt vele. — 1393. áug. 31-én utczaharcz a nép és nemesség közt. — 1396. okt. 25-én a pártviszályok által meggyengült köztársaság megadja magát Franczia országnak. — 1400. ján. 12-én zendülés, melyben az egyesült guelf- és ghibellin-párt a város fr. kormányzóját elüzi. — 1409. sep. 28-án a francziák e városból végkép kiüzetnek. — 1414. dec. 9-én lázadás Adorno György doge ellen. — 1435. dec. 12-én e város lakosai a májlándi hadőrség ellen fegyvert ragadnak, megölik a májlándi kormányzót és leráz-

zák az idegen uralmat; — dec. 27-én Spinola ujabb lázadása a májlándiak ellen. — Itt születik: 1447-ben Columbus Kristóf, Amerika fölfedezője. — 1480. dec. 25-én Fiesco Obietto népvezér és Fregose Baptist doge pártja közt véres csata, melyben Obietto elesik és pártja a fegyvert lerakja. — 1507. ápr. 29-én a lázadók által föladatván, XII. Lajos fr. k. kivont karddal bevonul. — 1547. ján. 1-én itt hal meg Fiesco János; s halála miatt az ugyanezen napra tervezett összeesküvés eredménytelen marad. — 1746. sep. 5-én az osztrákok által szerződésileg elfoglaltatik. — dec. 5-én eredménydús fölkelés az osztrákok ellen. — 1796. okt. 9-én megadja magát Buonaparte Napoleon fr. vezérnek. — 1797. jún. 14-én zendülés a doge és nemesség ellen. A „liguriai köztársaság" alkotása. — 1797-ig szabad város. — 1800-ban a szövetségesek birtokába kerül. — Itt születik: 1807. júl. 4-én Garibaldi József, a hires olasz szabadsághős és 1808. jún. 28-án Mazzini József, az olasz egység bajnoka és republikánus. — 1812. jún. 15-én 100,000 frank értékü ang. áruk égettetnek el. — 1814. ápr. 18-án az angolok előtt capitulál; — dec. 30 án Viktor Emmanuel szárd k. által a királyságba kebeleztetik. — 1815. ján. 3-án a város és területe Sardinia által birtokba vétetik. — Itt hal meg: 1822. nov. 26-án Hardenberg Károly Ágoston hg. és pr. államférfi és 1847. máj. 15-én Oconnel Dániel, a nagy irhoni agitátor és szónok. — 1848. feb. 29-én néplázadás a jezsuiták ellen, melyben conventjök és collegiumjok elpusztittatik. Ujabb lázadás már. 23 — ápr. 11-ig. — 1849. ápr. 1-én véres fölkelés; a

fölkelők győznek és ideiglenes kormányt állítanak föl. — 1849. ápr. 11-én Lamarmora, szárd k. tb. által megadásra kényszerittetik. — 1860. okt. 28-án Türr István itt a m. menekültekből külön legiót állít. — Jelenleg Italia legszebb városai közé tartozik.

Georgia tartomány a Kaukazusban, a Fekete- és Kaspi-tenger közt. — II. Mohammed zultán meghódítja. — I. Mahmud zultán átengedi az oroszoknak és 1801. sep. 24-én Oroszországba kebleztetik.

Germain l. **Saint-Germain.**

Germantown helység Éjszak-Amerikában, Pennsylvania-egyesült-államban, a sz. 40° 40′ a h. 302° 30′ alatt. — 1777. okt. 4-én ütközet a Howe vezérlete alatti angolok és a Washington alatti amerikaiak közt, melyben az előbbiek győznek.

Germersheim v. Speiertől d. a Queich-folyó torkolata és a Rajna közt, a sz. 49° 13′ 13″ a h. 26° 2′ alatt. — 1291. júl. 15-én itt hal meg Habsburgi Rudolf n. cs.

Gesztely f. Zemplén vm. a hegyaljai járásban, a sz. 48° 6′ 4″ a h. 38° 39′ alatt. — 1849. júl. 28-án a magyarok Leiningen alatt Grabbe or. tb seregét, ügyes tüzelésökkel megzavarván, hátrálni kényszerítik.

Ghymes vár Nyitra vm. a hasonnevű mezővárostól egy órányira, a sz. 48° 25′ a h. 35° 52′ 30″ alatt. — A Forgách-család törzshelye, s még ma is lakható állapotban van. — Csák Máté többek közt e várat is kézre keríti; de a rozgonyi vereség után kénytelen a királynak átadni. — I. Mária Forgách Balázs-

nak visszaadja. — Gr. Forgách Zsigmond, mint II. Rákóczy Ferencz szövetségese elvesztvén s a k. fiscus kezére kerülvén, I. József által Vrátiszláv, cseh korlátnoknak 130,000 forintért eladatik. — 1712-ben Forgách Pál rozsnyói püspök ugyanannyi pénzért visszaváltja.

Gisors v. Francziaországban, Eure-kerületben (dep.) a sz. 49° 20′ a h. 19° 20′ alatt. — 1097. okt. 23-án I. Oroszlánszivü Richárd ang. k. II. Fülöp fr. királyt itt megveri. — 1288-ban II. Henrik ang. k. és a normannok közt ütközet.

Gloucester Angliában herczegség; hasonnevü fővárosa a sz. 51° 45′ a h. 15° 30′ alatt. — Ennek herczege 1422-ben, VI. Henrik ang. k. kiskorusága alatt, Anglia kormányzója. — 1779. jún. 7-én itt hal meg Warburton Williám, e város püspöke, hires hittudós és itész.

Gnesen érseki székhely Lengyelországban, a sz. 52° 32′ 21″ a h. 35° 13′ 41″ alatt. — Ennek érsekei szokták a lgy. királyokat koronázni.

Goa v. Hindostan ny. részén, a hasonnevü szigeten, a sz. 15° 30′ a h. 91° 30′ 6″ alatt. — 1510. feb. 16-án és nov. 25-én Abuquerque Alfonz, hires port. tengerész, a szaraczénokat e városból két izben kivervén, birtokába veszi és ezóta a port. alkirályok székhelye. — Itt hal meg: 1515. sep. 16-án Abuquerque Alfonz, port. alkirály és 1525. dec. 24-én Vasco de Gama, a keletindiai ut föltalálója, port. admirál és India alkirálya.

Gödöllő mv. Pest, Pilis és Solt vm. Pesttől é. k.

a sz. 47° 36′ a h. 37° 1′ alatt. — 1801. már. 19-én itt születik Kovasóczy Mihály m. iró. — 1849. ápr. 9-én Guyon m. tb. a Windischgrätz alatti osztrákokat itt visszanyomja. — 1868-tól a m. korona birtoka s a m. királyi család nyaralója.

Goito v. Italiában, a májlándi provinciában, a Mincio mellett, a sz. 45° 15′ a h. 28° 20′ alatt. — 1848. ápr. 8-án Károly Albert szárd k. és Radeczky osztr. vezér közt ütközet.

Goletta erősség Afrika é. részén, a tunisi kikötő bemeneténé, a sz. 36° 50′ a h. 27° 55′ alatt. — 1535. júl. 14-én V. Károly cs. Khaireddin Barbarossától elfoglalja. — 1574. áug. 24-én a törökök által rohammal bevétetik.

Golubácz l. **Galambócz.**

Gomnech vár Horvátországban Körös-vmegye é. határán. — 1386-ban I. Mária m. királynő és anyja Erzsébet, midőn másodizben Horvátországba mennek, a II. Károly k. kivégeztetése által ujra fölingerelt elégületlenek által Diakovárnál elfogatván, először ide, később Novigrádba szállittatván, elzáratnak.

Görcz v. a régi Modrus-grófságban, az Isonzo mellett, a sz. 45° 56′ 42″ a h. 31° 17′ 36″ alatt. — 1356-ban N. Lajos m. k. ennek grófjaival szövetséget köt. — 1500. ápr. 12-én osztr. birtokká lesz. — Itt születik: 1731. ján. 10-én Coronini-Cromberg Rudolf gr. hires genealogiai, chronologiai, családi és tartományi történetiró és 1794. nov. 16-án Coronini-Cromberg János Sándor gr. cs. altábornagy a Bánság absolutelvű kormányzója s az Oláhországot meg-

szálló hadtest parancsnoka. — 1797. már. 21-én a Napoleon vezérlete alatti francziák által elfoglaltatik. — 1808. ján. 7-én itt születik Scolari Edviga, jeles lantos költőnő, remek drámai müvek fordítója s több tudós társaság tagja. — 1809-ben a bécsi béke szerint Franczia ország birtokába jut, honnét az 1815-ik évben kerül Austriához vissza.

Görgény mv. Torda vm. régi várromokkal, a sz. 46° 43′ a h. 42° 35′ alatt. — Várát, valamint a dévait is, a Hunyadiak birták. — Itt volt elzárva Barcsai Ákos egész kivégeztetéseig t. i. 1661. jún. 12-ig.

Görömböly f. Borsod vm. a miskolczi járásban. — 1849. júl. 23-án a m. sereg itt utját állja az oroszoknak; ezek a magyarokat erősebbeknek képzelvén, délután már visszavonulni készülnek, azonban ujabb csapatokat nyervén, a magyarokat Miskolczra kényszerítik vonulni.

Goroszló f. Erdélyben, a dési kerületben. — 1601. áug. 3-án Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem Basta György cs. tb. és Bazarad Mihály havasalföldi vajda által itt meggyőzetik.

Gorze v. Moselle-kerületben (dep.) a sz. 49° 3′ a h. 23° 39′ alatt. — 1870. áug. 18-án véres ütközet a fr. és pr. seregek közt.

Goslar v. Hannoverban, a sz. 50° 54′ 27″ a h. 27° 59′ 6″ alatt. — 1056. okt. 5-én itt hal meg III. Henrik n. cs. — 1081. dec. 25-én Hermann, luxenburgi gr. loth. hg. és IV. Henrik cs. vetélytársa, itt császárrá koronáztatik. — A n. császárok gyakori székhelye s 1803-ig szabad város.

Gotthárd vagy **Szent-Gotthárd**, mv. Vas vm. a Rába jobb partján, a sz. 46° 56′ a h. 34° alatt. — 1664. áug. 10-én Montecuccoli cs. vezér Köprili Achmed nagyvezért itt megverí. — Ugyanitt győzedelmeskedik 1704. júl. 4-én Károlyi Sándor, II. Rákóczy Ferencz fejedelem vezére, Rabata cs. vezér fölött.

Gradazacz v. Bosniában, a sz. 44° 48′ a h. 36° 8′ alatt. — 1850. nov. 3-án az Omer pasa alatti törökök s a bosniai fölkeltek közt ütközet.

Gradisca v. és erősség Görcz mellett, tőle d. ny. a sz. 45° 53′ 1″ a h. 31° 9′ 56″ alatt. — (L. Görcznél az 1356. és 1500. éveket.) — 1716. nov. 9-én a császáriak által a töröktől elfoglaltatik. — A törökök időközben elfoglalván, 1790-ben Laudon, II. József cs. vezére, visszafoglalja tőlük. — 1797-ben Buonaparte Napoleon fr. vezér elfoglalja Austriától. — 1809-ben a bécsi béke szerint Francziaország kapja. — 1815-ben azonban Austriához visszakerül.

Granada Spanyolországban, a hajdani hasonnevű királyság fővárosa, a sz. 37° a h. 14° alatt. — Hajdan a mór királyság székhelye. — 1149. ján. 5-én Abdelhumen marokkói fejedelem a kereszténveket itt meggyőzi. — 1492. ján. 2-án V. Kath. Ferdinánd castiliai k. nyolcz hónapi ostrom után a móroktól elfoglalván, a mórok sp. birodalmának véget vet. — 1500. nov. 11-én szerződés XII. Lajos fr. és V. Ferdinánd sp. k. közt a nápolyi királyság közös elfoglalását illetőleg. — 1531-ben alapittatik egyeteme. — 1810. ján. 29-én Sebastiani fr. tábornagy által elfoglaltatik. — 1823. jún. 26-án Molitor fr. tb. meg-

szállja. — 1855. ján. 9-én békétlen mozgalmak szinhelye.

Granicus fly. a Márvány-tengerbe ömlik, torkolata Kis-Ázsia partján, a h. 45° alatt. — Kr. e. 334. máj. 4-én jobb partján N. Sándor a perzsa seregen győzedelmeskedik. — Kr. e. 65-ben partján Lucullus r. consul Mithridatest meggyőzi.

Granja nyaraló Spanyolországban, Segovia mellett, a sz. 40° 52′ a h. 13° 46′ alatt. — 1836. jún. 12-én Krisztina sp. királynő itt kényszerittetik az 1812. évi alkotmány visszaállítására.

Grauson nv. Schweizban, Baseltól d. a neufchateli tó ny. partján, a sz. 46° 48′ a h. 24° 20′ alatt. — 1476. feb. 28-án Bátor Károly burgundi hg. elfoglalja; — már. 3-án a schweiziak itt fényes győzelmet vivnak ki Bátor Károly burgundi hg. seregén. A schweiziak az 1 millió rajnai forinton és 4 mázsa ezüst edényen kivül Bátor Károly ékszerei közt birtokába jutnak a hires sp. gyémántnak, melyet tőlök megvesz Fugger Jakab bankár. Ettől pedig VIII. Henrik ang. k. veszi meg és Mária leányának ajándékozza, ki is, mint II. Fülöp sp. k. neje, nászajándékúl magával hozza.

Gravelines vagy **Gravelingen**, v. és erősség Franciaországban, Nord-kerületben, Dünkirchen közelében, a sz. 51° a h. 19° 45′ 30″ alatt. — 1520. júl. 10-én V. Károly cs. VIII. Henrik ang. királylyal itt találkozik. — 1558. júl. 13-án az Alba hg. alatti spanyolok s a velök Egmont vezérlete alatt egyesült németalföldiek II. Henrik fr. k. seregét itt leve-

rik. — 1639 feb. 18-án Tromp hollandi admirál egy nagy sp. hajóhadon győzedelmeskedik.

Gravelotte f. Moselle-kerületben (dep.) Metztől ny. 1870. áug. 16-án a poroszok és francziák közt ütközet.

Grenoble v. és erősség Francziaországban, Dauphine-herczegségben, a Rhone bal partján, a sz. 45° 11′ 57″ a h. 23° 23′ 20″ alatt. — 1453-ban XI. Lajos fr. k. itt parlamentet tart. — Itt születik: Bayard, a gáncsnélküli fr. levente és 1777. okt. 12-én Perier Kázmér, hires fr. szónok és minister. — 1803. dec. 11-én e város közelében, **Cote-Saint-Andreban** születik Berlioz Hektor, hires hegedümüvész és zeneszerző. — 1815. már. 7-én az Elbáról visszatérő Napoleont nagy lelkesedéssel fogadja. — 1822. áug. 24-én Bayard lovag hamvai föltaláltatván, itt ünnepélyesen eltemettetnek.

Grodno v. Lengyelországban, Varsótól é. k. irányban, a sz. 53° 41′ a h. 41°. 39′ alatt. — 1586. dec. 13-án itt hal meg Báthory István lgy. k. — 1792. okt. 25-én a lgy. szövetséges rendek megnyitják a hires országgyülést. — Az 1793. sep. 3-iki s az 1794. áug. 17-iki itteni lgy. országgyülés Oroszország foglalmányait kényszerül szerződésileg elismerni. — 1794. máj. 9-én a lgy. confoederáltak elfoglalják. — 1795. nov. 25-én II. Poniatovsky Szaniszló Ágoston, az utolsó lgy. k. kormánylatának 30. évében trónlemondását az oroszok kényszerítése következtében itt irja alá.

Gröningen a hollandi (vagy máskép a németalföldi) királyság éjszaki tartományának fővárosa, a sz. 53° a h. 24° 15′ alatt. — A németalföldi „koldusok“

II. Fülöp királyuk egy seregét itt verik meg 1568-ban. — 1614-ben alapittatik egyeteme. — Itt hal meg: 1625. dec. 9-én Emmen Ubo, hires frizlandi történész és 1641. ján. 11-én Gomar Ferencz, theologiai tanár s vallásfelekezet-alapító. — Itt születik: 1685. ján. 9-én Hemsterhuys Tiberius, a görög s római classicitás visszaállításában nagyérdemű tudós, hires nyelvbuvár és itész és 1702. okt. 11-én Antiquus János, történetföstész.

Gross-Asperu l. **Asperu.**

Gross-Beeren f. Poroszországban, a potsdami kormány-kerületben, a sz. 52° 20′ a h. 31° alatt. — 1813. áug. 22. és 23-án Oudinot fr. vezér a szövetségesek által itt megveretik.

Gross-Goerschen f. Poroszországban, a merseburgi kormány-kerületben, a sz. 51° 10′ a h. 29° 50′ alatt. — 1813. máj. 2-án a Wittgenstein alatti szövetségesek és I. Napoleon fr. cs. közt ütközet.

Gross-Jägerndorf v. Poroszországban, a sz. 54° 30′ a h. 39° alatt. — Nevezetes az 1757. áug. 30-iki ütközetről, melyben az or. seregek a poroszok fölött győzelmet aratnak.

Guadalupe szg. Nyugot-Indiában, a sz. 16° 55′ a h. 316° 23′ 57″ alatt. — 1782. ápr. 12-én a fr.-sp. flotta az angolok által leveretik. — 1810. feb. 2-án az angolok által elfoglaltatik. — 1814. dec. 2-án az angolok által a francziáknak átadatik. — 1815. áug. 10-én az angolok előtt capitulál.

Guadalupe-Hidalgo helység Mexikóban, a sz. 28° 53′ 6″ a h. 269° 23′ 57″ alatt. — 1848. feb. 2-án az éjszak-amerikaiak és a mexikóiak közt békekötés.

Guanahani vagy **San-Salvador**, az Antilla-szigetek egyike, a sz. 23° 30′ a h. 303° alatt. — 1492. okt. 12-én Columbus Kristóf e szigetet fedezi föl először és elnevezi „San-Salvadornak.“

Guastella hasonnevű herczegség fővárosa Italiában, Parmától é. k. a Pó jobb partján, a sz. 44° 54′ 56″ a h. 28° 18′ 43″ alatt. — A XV. században grófság, később mint herczegség Mária Teréziára száll s az 1748-iki aacheni béke szerint a szárd k. birtokába kerül. — 1734. sep. 19-én a 80 éves Villars fr. vezér az osztr. sereget itt megveri. — 1848. ján. 8-án Modena birtokába megy át.

Guise Francziaországban, a hasonnevű herczegség fővárosa, a sz. 49° 45′ a h. 21° 20′ alatt. — Herczegei a francziaországi vallásháboruk alatt a kath. részen küzdöttek.

Guozd hegy Zágráb mellett. — 1096-ban Péter horvát főur Kálmán királyunk által itt veretik le.

Gurk v. Karinthiában, Klagenfurttól k. a sz. 46° 50′ a h. 31° 54′ 30″ alatt. — 1515-ben Máté, ennek püspöke, I. Miksa cs. képviselője.

Guyennegate f. Francziaországban, Calais-kerületben (dep.) a sz. 50° 34′ a h. 19° 55′ alatt. — 1477. áug. 24-én I. Miksa osztr. fhg. és XI. Lajos fr. k. közt ütközet. — 1479. áug. 7-én XI. Lajos fr. k. itt véres csatában megveretik Miksa fhg. és Burgundi Mária férje által. — 1513. áug. 18-án XII. Lajos fr. k. VIII. Henrik ang. k. és Miksa n. cs. által az ugynevezett „sarkantyus csatában“ itt megveretik.

Gyalu mv. Erdélyben, a kolosvári kerületben a Kis-Szamos mellett, a sz. 46° 44′ a h. 41° 0′ 30″

alatt. — A magyarok bejövetelekor Gelo oláh fejedelem székhelye. — 1594. sep. 12-én Kendy Ferencz és Bornemisza János, erdélyi főurak Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem által; mert az ő politikáját nem pártolták, az itteni várban megfojtatnak.

Gyarmat l. **Balassa-Gyarmat.**

Gyöngyös mv. Heves vm. Egertől d. ny. irányban, a sz. 47° 47′ 28″ a h. 37° 36′ 35″ alatt. — V. István királyunk kiváltságokkal ruházza föl. — 1686. ján. 6-án itt születik Gyalogi János jezsuita és m. hittani iró. — 1704. feb. 29-én II. Rákóczy Ferencz, erdélyi fejedelem, itt fogadja Széchenyi Pál kalocsai érseket, mint I. Leopold cs. követét. — 1705-ben ujra békekisérletek szinhelye. — Itt születik: 1788. ápr. 19-én Nagy Pál, jeles m. iró, — 1793. ápr. 19-én Bugát Pál, természettudós, nyelvbuvár s több tudós társaság tagja és 1818. nov. 20-án Vahot Sándor, kitünő m. lantos költő.

Győr sz. k. v. s a hasonnevű vm. fővárosa, a sz. 47° 41′ 15″ a h. 35° 18′ 2′ alatt. — Sz. István fejedelem korában itt püspökséget és felsőbb tanintézetet állít. — 1044. júl. 5-én III. Henrik n. cs. Ménfőnél Aba Samu királyunkat legyőzvén, e várost elfoglalja. — Dezső, ennek püspöke, békíti ki Salamon királyunkat Géza, László és Lambert m. herczegekkel. — 1095-ben Gottschalk n. pap keresztes serege, rakonczátlankodása és kegyetlenkedése miatt Kálmán m. k. által itt megtámadtatván, szétveretik. — (1221-ben tanodája még fönállott.) — V. István királyunk uj lakosokat telepítvén ide, nekik 1271-ben nevezetes szabadalmakat ad. — N. Lajos királyunk

pedig a polgárokat személyes szabadsággal látja el. — Albert királyunk özvegye, Erzsébet, 1442. év folytán itt tartózkodván több ideig, itt ugyanezen évben dec. 16-án I. Ulászlóval békét köt. — Erzsébet három nap mulva e békekötés után itt meghal 1442. dec. 19-én. — 1443-ban Farkas László és Kollár Péter várnagyok 3000 aranyért III. Frigyes főherczegnek (ki később n. cs. lett,) kezére juttatják. — 1447. jún. 1-én kötött béke szerint visszakerül még ugyanezen év és hó 24-én a magyarok kezére. — 1455-ben az itt megkezdett országgyülés Budára tétetik át. — 1479-ben III. Frigyes n. cs. eddig pusztítja Magyarország dunántuli kerületének é. ny. részét. — 1527-ben I. Ferdinánd, 1529-ben pedig II. Szuleimán zultán foglalja el. — 1552. jún. 1-én árulás következtében török kézre kerül. — 1593-ban vidékén csoportosul össze a k. sereg, Szinán nv. dulásainak véget vetendő. — 1594. sep. 29-én gr. Hardeck várparancsnok öt napi ostrom után erős várát Szinán nagyvezérnek föladja, mely föladási tény magát a nagyvezért is meglepte. Hardeck e gyávaságáért Bécsben jobb karjának és fejének vesztésével lakol. — 1595. nov. 15-én Nádasdy itt a törököket meggyőzi. — 1598. már. 29-én Schwarzenberg Adolf tábornagy és Pálffy Miklós által csellel a töröktől visszafoglaltatik. — 1620-ban a beszterczebányai országgyülés e püspökséget is meghagyja. — 1683-ban a bécsi vereség után Kara Musztafa nv. Ibrahim pasát, mint a bécsi nagyszerű vereség állítólagos okozóját, itt megfojtatja, jancsárai pedig külvárosait földig leége-

tik. — Itt születik: 1734. júl. 18-án Csapó József m. orvostudományi iró és 1749. ápr. 13-án Rath Mátyás, m. tudós s az első m. hirlap („Magyar Hirmondó") kiadója. — Mária Terézia bölcsészeti és jogi tanfolyamot állít itt föl 1750-ben, hol rendjök megszüntetéséig a jezsuiták tanitottak u. m. 1773-ig. — (1802-ben egyeteme Pécsre helyeztetett át; de 1809-ben visszaállittatván, 1849-ig virágzott. Ekkor megszünt és csak 1866-ban lett visszaállítva.) — 1751-ben sz. k. várossá tétetik. — Itt születik: 1768. dec. 20-án Schedius Lajos, k. tanácsnok, az irodalom minden ágában tevékeny m. iró, a m. és több külföldi tudós társaság tagja, a pesti egyetemnél a szépizléstan és görög nyelv tanára és 1778. már. 21-én Csapó Dániel, volt országgyülési követ s a legnemesebb hazafiak egyike. — 1784-ben az erősségek sorából kitöröltetik, a francziák berohanása előtt azonban annyira rendbe hozatik, hogy az 1809-iki megtámadtatásoknak jún. 17—22-ig képes ellenállni, s Jenő olasz alkirály, ki a m. seregeket itt már előbb jún. 14-én megveré, a városnak birtokába jutván, 2.835,860 forint sarczot vet rá, mely csapáshoz még az is járult, hogy a francziák 5 hóig tarták megszállva, mely idő alatt egyebekben szintén majd annyi veszteséget szenvedett. — Itt születik: 1798. jún. 20-án Czeh János, m. történetbuvár és akademiai tag, — 1807. áug. 10-én Lencsó Mihály, m. iró és 1809. máj. 1-én Karvassy Ágoston, m. államtudományi iró; — jún. 6-án csata az osztrákok és francziák közt. — 1816. már. 21-én itt születik Sárváry Béla, kegyesrendi tanár, m. iró s a remekirók

jeles fordítója. — 1820-ban véglegesen hozzáfognak a vár megsemmisítéséhez. — 1829. nov. 5-én itt születik Kautz Gyula, Magyarország legelső nemzetgazdásza. — 1848. dec. 27-én Windischgrätz cs. vezér elfoglalja. — 1849. ápr. 29-én a m. seregek megszállják. — 1849-ben Görgey Árthur a németek elől innen kezdve Komáromig huzódik vissza; — jún. 28-án az osztr. seregek által az ifju cs. személyes jelenlétében elfoglaltatik; — áug. 4-én a Komáromból kitört magyarok Klapka György tb. alatt e várost megszállják. — 1868. ápr. 11-én itt hal meg Rath Károly, jeles m. történetbuvár.

Györke f. Abauj vm. — 1672. okt. 26-án az elégületlenek t. i. a kuruczok Kobb és Spankau cs. tábornokok által itt egyesült erővel megtámadtatván, meggyőzetnek.

Gyula mv. Békés vm. a Fehér-Kőrös mellett, a sz. 46° 39′ a h. 38° 56′ alatt. — Nevét valószinüleg Töhötöm unokájától, Gyula erdélyi fejedelemtől veszi. — 1241-ben a mongolok ezt is elpusztítják. — 1566. sep. 1-én Pertef pasa kezébe kerül s csak 1694. dec. 21-én szabadul ki a török birtokából. — 1811. nov. 7-én itt születik Erkel Ferencz, a legjelesebb m. zeneköltő és több opera szerzője.

Gyula-Fehérvár vagy **Károly-Fehérvár**, sz. k. v. és erősség A.-Fehér vm. a Maros jobb partján, a sz. 46° 4′ 17″ a h. 41° 11′ 6″ alatt. — Hajdan az erdélyi fejedelmek székhelye. — Sz. István, Gyula erdélyi fejedelmet levervén, a zsákmányból alapítja k. korában e püspökséget. — 1242-ben a tatárok, — 1277-ben a szászok pusztítják el. — 1458-ban Szi-

lágyi Mihály kisöcscse, Hunyady László tetemeit Budáról elhozatván, itt atyjáéi mellé eltakarittatja. — 1556. ápr. 24-én Bornemisza Pál Ferdinánd-párti püspök által az erdélyi János-pártiaknak átadatik. — 1558. sep. 1-én Bebek Ferencz, Kendy Ferencz és Antal erdélyi pártfőnökök Izabella fejedelemnő parancsára a Balassa Menyhért vezérlette katonaság által itt meggyilkoltatnak. — Itt hal meg: 1559. sep. 15-én Izabella erdélyi fejedelemnő, Zápolya János m. k. özvegye és 1571. már. 14-én János Zsigmond, Zápolya János m. k. fia; — máj. 25-én Báthory István itt erdélyi fejedelemmé választatik. — 1598. ápr. 10-én Báthory Zsigmond az itteni országgyülésen az erdélyi fejedelemséget átadja a cs. biztosoknak. — 1599. nov. 1-én Mihály oláh vajda Báthory Endre fölött nyert győzelme után ide diadalmasan bevonul. — 1600. júl. 10-én az Erdély kormányát magához ragadott Mihály oláh vajda itt országgyülést tartván, magának hódolati esküt csikar ki a rendektől. — 1602. jún. 29-én Basta cs. vezér meggyőzi itt Székely Mózes seregét. — 1603. ján. 15-én az itteni országgyülésen Erdély a n. császárnak hódol. — 1629. nov. 15-én itt hal meg Bethlen Gábor, a leghiresebb erdélyi fejedelem. — 1642. már. 4-én I. Rákóczy György itt erdélyi fejedelemmé választatik. — 1648. okt. 11-én itt hal meg 55 éves korában I. Rákóczy György erdélyi fejedelem. — 1657-ben a tatár seregek, mig II. Rákóczy György erdélyi fejedelem Lengyelországban küzd, e várost rommá teszik. — 1657. okt. 25-én II. Rákóczy György a törökök által kényszerítve az itteni

országgyülésen lemond az erdélyi fejedelemségről. — 1742. dec. 26-án itt születik Born Ignácz, jeles természetbuvár és ásványtudós. — 1785. feb. 28-án Hora és Kloska oláh lázadó főnökök itt kerékbe töretnek, s belök kivétetvén, kivégeztetnek. — 1815. már. 3-án itt hal meg 70 éves korában Márton József, erdélyi püspök, m. tudós és költő. — 1848-ban az oláhok lölégetik. — 1849. feb. 5-én a magyarok itt Puchner cs. tb. által visszanyomatnak; — áug. 1-én az ostromzár alól végkép fölszabadul. — 1861. okt. 25-én itt hal meg Eötvös Ágoston, történet- és régiségbuvár. — Hunyady Lászlón kivül itt vannak eltemetve: Hunyady János, a törökök réme s Magyarország egykori kormányzója, — György brandenburgi őrgróf, II. Lajos királyunk nevelője, — Izabella, János királyunk neje és fia Zsigmond, erdélyi fejedelem, — Báthory Kristóf és Endre, Bocskay István, Bethlen Gábor és István és I. Rákóczy György fejedelmek, — végre Péter, Maternus, István, Lépes György, Várday Ferencz, Utjesenics vagy Frater György, Géczy János, Várkóczy Tamás, Lencsés György, Szénás Péter, Nagy Mátyás, Brilli Ferencz stb. főpapok.

Gyurgyevo v. Oláhországban, a Duna bal partján, a sz. 43° 55′ a h. 43° 35′ alatt. — 1595. okt. 28-án Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem itt Szinán nv. fölött fényes győzelmet viv ki. — 1770. ján. 31-én az oroszok rohammal beveszik a törökök által védett sánczait; — már. 4-én az Ohlitz vezérlete alatti oroszok és a törökök közt, — 1771. áug. 17-én az Essen alatti oroszok és a törökök közt, — 1773. feb.

3-án a Romanzow alatti oroszok és a Seraskier alatti törökök közt ütközet. — 1807. már. 17-én Michelson or. tb. meggyőzi itt a törököket. — 1810. feb. 27-én Kamenskoi or. tb. előtt capitulál. — 1811. ápr. 27-én itt születik Eötvös Ágoston, erdélyi m. történetbuvár; — sep. 25-én az oroszok és törökök közt ütközet; — dec. 5-én a Kutusow alatti oroszok által elfoglaltatik. — 1854. júl. 3—7-ig a törökök itt az oroszokat többször megverik és jul. 7-én (a törökök) megszállják.

H.

Haag a hollandi királyság székhelye, a sz. 52° 4′ 20″ a h. 21° 58′ 16″ alatt. — 1581. júl. 26-án a németalföldi 7 tartomány u. m. Holland, Geldern, Seeland, Utrecht, Friesland, Oberyssel és Gröningen magát Spanyolországtól függetleníti és „egyesült Németalföld“ nevet vesz föl. — Itt születik: 1629. ápr. 14-én Huyghens Keresztély, hires mathematikus, csillagász, szemész és természettanár (Meghal ugyanitt 1695. júl. 8-án.) — és 1650. nov. 14-én III. Vilmos orániai hg. hollandi helytartó és ang. k. — 1666. okt. 28-án négyes szövetség a hollandi főtartományok, III. Frigyes dán k. Frigyes Vilmos brandenburgi vf. és György Vilmos braunschweigi hg. közt. — Itt hal meg: 1677. feb. 21-én Spinoza Benedek, hires bölcsész és 1681. okt. 7-én Heinsius Miklós, nyelvész és hollandi költő. — 1684. jún. 29-én béke Francziaország és III. Vilmos Németalföld helytar-

tója közt. — 1698. okt. 11-én első osztozási szerződés Francziaország, Anglia és Hollandia közt Spanyolország birtokainak fölosztását illetőleg. — 1701. sep. 7-én nagy szövetség I. Lipót cs. Anglia és Hollandia közt XIV. Lajos fr. k. ellen. — 1717. ján. 4-én szövetség Angol-, Franczia-, Spanyolország és Hollandia közt az utrechti béke föntartására. — 1718. áug. 2-án szövetség Anglia, Hollandia és Francziaország közt. — 1719. feb. 16-án Austria is a szövetséghez állván, megalakul a „négyes szövetség“ Anglia, Austria, Francziaország és Hollandia közt Spanyolország ellen. — 1731. feb. 22-én itt hal meg Ruysch Frigyes, a leghiresebb boncztudósok egyike. — Itt születik: 1753. nov. 1-én Meermann János, holland-történeti s államjogi iró és 1783. okt. 2-án Westreenen Vilmos Henrik Jakab br. hires németalföldi történetiró, régiségbuvár és nagy hollandi államférfi. — 1789. ápr. 7-én itt hal meg Campe Péter, hires orvos és boncztudós. — 1790. dec. 10-én egyezkedés Austria, Anglia, Hollandia és Poroszország közt a belga forradalom lecsillapítását illetőleg. — 1796. nov. 19-én a kormány megbuktatását és a rémuralom behozatalát czélzó összeesküvés fölfedeztetik. — 1803. ápr. 2-án itt hal meg Van Alphen Hieronymus, a leghiresebb németalföldi költők és széptani irók egyike. — 1813. nov. 17-én zendülés a fr. hivatalnokok ellen; — dec. 6-án a poroszoknak megadja magát. — 1818. máj. 2-án szerződés a rabszolgakereskedés meggátlására Németalföld és Anglia közt. — 1830. sep. 29-én a rendek gyülése kimondja Belgium és Hollandia közt a személyes (personal)

uniót a nassaui dynastia alatt. — 1853. jún. 17-én itt hal meg Van der Jonge, jeles hollandi tengerészeti iró.

Hadrianopolis l. **Drinápoly.**

Haemus l. **Balkán.**

Hainburg v. A.-Austriában, a Duna jobb partján, a sz. 48° 10′ a h. 34° 30′ alatt. — 1482. sep. 30-án Mátyás m. k. elfoglalja. — 1483. nov. 29-én Mátyás m. k. itt vevén a rhodusi lovagok nagymesterének levelét, magát a törökök ellen folytatandó mind tengeri, mind szárazföldi háborura elhatározza. — 1526-ban I. Ferdinánd a pártján levő főurakat előleges tanácskozás végett ide gyűjti össze okt. 16-ára. — 1621. ján. 24-én sikertelen békekisérlet II. Ferdinánd cs. és Bethlen Gábor közt. — 1683. júl. 2-án a törökök rohammal beveszik, fölgyújtják s a lakosokat kardra hányják.

Hajdu-Böszörmény l. **Böszörmény.**

Hajdu-Nánás l. **Nánás.**

Halas mv. a Kis-Kunságban, a sz. 46° 26′ a h. 37° 9′ alatt. — Mátyás királyunk halála után a föllázadt „fekete sereg“ Szeged vidékéről e város felé vonulván, vidékén Kinizsy Pál által majd megsemmisittetik.

Halberstadt kerület Poroszországban, a magdeburgi kormánykerületben; hasonnevű fővárosa a sz. 51° 54′ 6″ a h. 28° 43′ alatt. — 1641. máj. 20-án itt hal meg Baner svéd tb. — máj. 24-én Spork tb. Taupadel és Rosen tábornokokat itt meggyőzi. — 1648-ban a westpfáli békében Poroszország kapja. — 1739. áug. 21-én itt születik Eberhard János Ágoston, hires n. iró és bölcsész. — 1783. júl. 7-én

itt hal meg Lichtwehr M. G. n. tan- és meseköltő. — 1792. sep. 30-án itt hal meg Michaelis János Benjamin, költő és gunyoros iró. — 1809. júl. 30-án ütközet Frigyes Vilmos braunschweigi hg. és egy westpfáli ezred közt. A braunschweigi hg. rohammal megy a városba.

Haleb l. **Aleppo.**

Halics vagy **Holics,** szoros érteményben véve Galiczia k. része, közönségesen egész Galiczia helyett szokott előfordulni, azért l. Galiczia.

Halyarthus v. Görögországban, Boeotiában, Coroneától k. a Copais-tó d. partján, a sz. 38° 22′ a h. 40° 45′ alatt. — Kr. e. 395-ben Lysander spartai k. a szövetséges görögök részéről itt vereséget szenved.

Halys vagy **Kisil-Irmak,** a legjelentékenyebb fly. Kis-Ázsiában, torkolata a sz. 41° 35′ 30″ a h. 53° 42′ alatt. — Kr. e. 610. sep. 13-án a perzsák és görögök közt ütközet.

Ham v. Francziaországban, a Somme-kerületben (dep.) Peronnetól d. k. d. irányban, a sz. 49° 45′ a h. 20° 45′ alatt. — 1557-ben az angolok elfoglalják; — de 1559-ben a chateau-chambresisi békében a francziáknak visszaadják. — 1775. feb. 3-án itt születik Foy Miksa Sebestyén, köztársasági tb. és szónok. — 1830. dec. 21-én kelt főrendi kamara határozatánál fogva Polignac, Peyronnet, Chanteluze és Ranville, volt fr. ministerek itt töltendő fogságra ítéltetnek. — Napoleon Lajos a boulognei merénylet (attentat) után 1840. okt. 6-án élethossziglani fogságra ítéltetvén, itt tartatik fogva; de 1846. máj. 25-én ügyes szökés által a börtönből kimenekülvén,

Angliába fut. — 1851. dec. 2-ika után több tb. tartatott itt fogva.

Hamburg Németországban szabad birodalmi v. a sz. 53° 33′ 5′ a h. 27° 38′ 9″ alatt. — 1536. feb. 14-én béke Svédország s a „Hanza-szövetség“ közt. — Itt születik: 1674. már. 14-én Anderson János, jeles államférfi és tudós és 1681. sep. 28-án Mathefon János, zeneszerző, énekes, zongorász és zenészeti iró. — 1686. máj. 11-én itt hal meg Querike Ottó, mathematikus és természettudós. — Itt születik: 1694. dec. 22-én Hermann Reimar Samu, hires bölcsész, természetbuvár és nyelvész, — 1708. ápr. 23-án Hagedorn Frigyes, n. költő (Ugyanitt hal meg 1754. okt. 28-án.) — 1720. áug. 12-én Eckhof Konrád, hires n. szinész, — 1723. nov. 20-án Ebert János Arnold, költő és hires fordító, — 1743. dec. 1-én Eschenburg János Joachim, jeles n. iró és 1747. ján. 19-én Bode János, hires csillagász. — 1762. máj. 22-én béke Porosz- és Svédország közt. — Itt születik: 1775. feb. 7-én Gries János Detre, iró és kitünő fordító, — 1791. sep. 23-án Encke Ferencz, csillagász és 1797. jún. 29-én Blume Frigyes, jeles jogtudományi iró. — 1803. már. 14-én itt hal meg Klopstock Frigyes, a nagy n. költő. — 1805. okt. 6-án itt születik Schröder-Devrient Vilma, hires szinésznő. — 1806. nov. 19-én Mortier fr. tb. megszállja. — 1808. ján. 21-én itt születik Gensler Jakab, jeles föstész. Ugyanitt hal meg 1845. ján. 26-án. — 1810. nov. 5-én az ang. áruk megégetése. — 1811. ján. 1-én I. Napoleon fr. cs. parancsára magát fr. városnak nyilatkoztatja; — dec. 13-án Francziaországba ke-

beleztetik. — 1813. feb. 24-én népfölkelés a vámzár miatt; — már. 18-án a Tettenborn alatti oroszok megszállják; — máj. 30-án az Eckmühl hg. alatti francziák tartják már megszállva; — nov. 5-én Davoust fr. tb. iszonyuan megsarczolja. — Itt hal meg: 1815. ján. 21-én Claudius Mátyás, n. népköltő, — 1816. sep. 3-án Schröder Frigyes Lajos, szinköltő és fordító és 1826. okt. 3-án Baggesen Jens, hires dán költő. — 1829. júl. 23-án lázas mozgalmak a vám magassága miatt. — 1832. ápr. 6-án itt hal meg Normann Vilmos, jeles n. költő. — 1848. már. 3-án lázadás a senatus ellen, mely már. 11-én, máj. 11 én és jún. 9-én megujul; — dec. 14 én az itteni alkotmányozó gyülés megnyittatik. — 1849. feb. 10-én Éjszak-Németország kézmüvesei itt gyüléseznek; — okt. 17-én Klapka György m. tb. több m. menekülttel ide érkezik. — 1851. ján. 29-én az osztr. cs. sereg, mint végrehajtó hatalom Schleswig-Holstein ellenében, ide bevonul; — jún. 8-án véres összeütközés a tengerészek és a megszálló osztr. katonák közt; — sep. 22-én a n. alapjogok eltöröltetnek. — Itt hal meg: 1853. dec. 31-én Chateauneuf Alexis, hires épitész és 1854. okt. 7-én mint menekült Beöthy Ödön, a m. országgyülés egyik legnagyobb és legeredetibb szónoka s az alkotmányharcz tevékeny bajnoka.

Hamzsabég vagy **Érd**, mv. Fehér vm. a Duna jobb partján, a sz. 47° 21′ 30″ a h. 36° 35′ alatt. — 1664. júl. 22-én Károly loth. hg. egy nagy török sereget vidékén megver. — 1849. ján. 3-án Hamzsabég és Tétény közt Ottinger cs. altábornagy egy m. dandár előcsapatával találkozván, ezeket vissza-

veri s üldözi, azonban oldalról egy csapat huszár által megtámadtatván, az üldözéssel fölhagyni kényszerül.

Hanau Németországban, a hasonnevű kerület fővárosa, a Majna-melletti Frankfurttól k. a sz. 50° 8′ 23″ a h. 26° 34′ 48″ alatt. — Itt születik: 1571. ápr. 7-én Piscator Péter, vallástudós, a zsidó, szyr, chaldaei és görög nyelvekben jártas férfiu, — 1679. okt. 26-án Van Bashuysen Henrik Jakab, tudós orientalista, — 1785. ján. 4-én Grimm Jakab Lajos Károly, nagy nyelv- és mythologiabuvár és 1786. feb. 24-én Grimm Vilmos Károly, hires költő és nyelvbuvár. — 1806. nov. 30-án vára a francziák által leromboltatik. — 1813. máj. 26-án Blücher pr. vezér itt a francziákat meggyőzi; — okt. 29. és 30-án I. Napoleon fr. cs. a bajor portyázó csapatokat, melyek utját állták, itt szétveri.

Hannover a hasonnevű királyság fővárosa, a sz. 52° 22′ 25″ a h. 27° 24′ alatt. — 1625. nov. 4-én Tilly cs. vezér győzelme Frigyes altenburgi hg. és Obentraut dán tb. seregén. — 1716. nov. 14-én itt hal meg Leibnitz Gottfried Vilmos, nagy bölcsész. — Itt születik: 1728. ján. 3-án Busch György, a kereskedelmi tanoda és tüzkármentő társulat első alapítója, mathematikus és történész, — 1738. nov. 15-én Herschel Vilmos Frigyes, első rendü csillagász, — 1752. máj. 9-én Leisewitz János Antal, jeles költő, — 1759. ápr. 19-én Iffland Ágoston Vilmos, hires n. színész és szinköltő, — 1767. sep. 8-án Schlegel Ágoston Vilmos, szellemdús költő, itész és fordító és 1772. már. 10-én Schlegel Ferencz, hires itészi, széptani és bölcselmi iró. — 1776. sep. 1-én itt hal meg Hölfy La-

jos Henrik Kristóf, hires költő. — Itt születik: 1778. máj. 31-én Hardenberg Károly Ágoston br. hannoverai tábornagy, — dec. 9-én Tappe Ágost Vilmos, nyelvész és erkölcstudományi iró, — 1785. máj. 2-án Struve Károly Lajos, szellemdús nyelvész és 1785. áug. 20-án Saalfeld Kristóf Frigyes, államjogi és történeti iró. — 1795. okt. 7-én itt hal meg Zimmerman János György lovag, kora legjelesebb gondolkozóinak egyike, hires bölcselmi és orvostani iró. — 1800. jún. 5-én a francziák által elfoglaltatik. — 1805 nov. 23-án az oroszok, angolok és svédek megszállják. — 1806. nov. hóban Mortier fr. tábornagy által elfoglaltatik. — 1809. áug. 3-án Ferdinánd braunschweigi hg. ide bevonul. — 1810. ján. 14-én I. Napoleon fr. cs. által a westpfáli királysághoz csatoltatik kerületével együtt; — áug. 2-án Buonaparte Jeromos westpfáli k. ide ünnepélyesen bevonul; — dec 9-én az ang. áruk megégettetnek. — 1813. nov. 3-án választófejedelmi méltósága visszaállittatik. — 1814. feb. 8-án békeszerződés Dánia és Oroszország közt. — Itt hal meg: 1826. okt. 3-án Benningsen Levin Ágoston br. or. tb. és 1848. ján. 9-én 98 éves korában Herschel Karolina, csillagásznő. — 1850. sep. 10-én Haynau osztr. táborszernagy nyilvános gúny és üldözés tárgyául szolgál; — sep. 12-én Haynau a nép ellenséges tüntetései elől menekülni kénytelen; — sep. 13-án a kurhesseni fejedelem és ministeriuma ide menekül. — 1861. dec. 14-én itt hal meg Marschner Henrik, jeles zeneszerző. — 1866. jún. 17-én a poroszok által elfoglaltatik; — okt. 6-án a pr. bekebelezési rendelet kihirdettetik.

Haramvár vagy **Ujpalánka**, mv. Bács-Bodrogh vm. a Krassó-viz mellett, a sz. 44° 49′ 58″ a h. 39° 0′ 16″ alatt. — 1129. Kalo János görög cs. II. István királyunk seregét itt megveri.

Harkály p. Komárom vm. Ó-Szőnynyel határos, a sz. 47° 43′ a h. 35° 50′ alatt. — 1849. ápr. 26-án Damjanics m. hadosztálya itt összeütközik Schlick cs. tb. seregével s Görgey által támogattatva az osztr. sereget Mócsára (Komárom vm.) nyomja. Ugyanekkor Ó-Szőnyt is megtámadja a Dipold-dandár s belőle a császáriakat kiszorítván, ezek is Mócsa felé vonulnak vissza. Itt a magyarok által megtámadtatnak, kezdetben a császáriak voltak ugyan előnyben, de Klapka seregének ügyes mozdulatai által előnyüktől megfosztatnak. Még ez nap dél felé Schlick egy dandárt küld az ácsi erdő ellen, ezt Görgey fogadja; Schlick seregének balszárnyát Nagy Sándor vezérlette huszáraink támadják meg Mócsánál; — a császáriak e szárnyon erődítményeket nyervén, huszárainkat visszanyomják, mire a 47. honvédzászlóalj is szétfut. Erre Klapka csapatával a rendet szerencsésen helyreállítván, a harcz dél után 1 órakor véget ér. — Itt irják alá 1849. sep. 27-én Klapka m. és Haynau osztr. tb. a Komárom föladására vonatkozó föltételeket.

Harlem v. a németalföldi királyságban, Éjszak-Hollandiában, a sz. 52° 22′ 24″ a h. 22° 18′ 7″ alatt Koszter Lőrincz szobrával, ki szerintök a könyvnyomdát föltalálta és ki itt 1440-ben elhalt. — Innét való volt Mathiesen János pékmester, a hires keresztségismétlő. — 1572. dec. 14-én ütközet, melyben a

spanyolok a németalföldieket meggyőzik. — 1573. júl. 13-án megadja magát Toledói Frigyesnek, Alba hg. fiának. — Itt hal meg: 1708. nov. 28-án Van Dale Antal, nagy olvasottságú hollandi iró, — 1752-ben Overbeck Leonárd, jeles föstész és 1820. ján. 25-én Valkenaer János, hires hollandi jogtudós és diplomata.

Hastenbeck f. Hannoverben, Hameln mellett, a sz. 52° a h. 27° alatt. — 1757. júl. 26-án az Estrees alatti francziák s a Cumberland hg. alatti szövetségesek u. m. az ang.-pr. seregek közt ütközet, melyben az előbbiek részén a szerencse.

Hastings v. Anglia d. k. partján, Sussexben, a sz. 51° a h. 18° 15′ alatt. — 1066. okt. 14-én Harald ang. k. Hódító Vilmos normann k. ellenében csatát vesztvén, itt meghal.

Hatvan mv. Heves vm. a Zagyva-folyó mellett, a sz. 47° 40′ a h. 37° 21′ 10″ alatt. — 1471-ben Kázmér lgy. k. eddig érkezik seregével; értesülvén Mátyás királyunk közeledtéről, Nyitra-felé veszi utját. — 1525-ben zajos országgyülés. — 1544-ben a törökök birtokába kerül. — 1594. ápr. 21-én Teuffenbach cs. vezér a törököket itt meggyőzi s tőlök 17 zászlót elfoglal. — 1595. áug. 15-én Mátyás osztr. fhg. által a törököktől eltoglaltatik. — 1603. nov. 20-án a császáriak által másodizben foglaltatik el. — 1849. ápr. 1-én Schlick cs. tb. a m. seregek részéről itt vereséget szenved.

Havanna Cuba-sziget fővárosa, a sz. 23° 9′ 4″ a h. 297° 38′ alatt. — 1762. áug. 11-én az Albemarle

lord vezérlette angolok által a spanyoloktól elfoglaltatik. — Az 1506-ban elhalt Columbus Kristóf tetemei 1796-ban Spanyolországból ide szállittatván, a főegyház sirboltjában eltakarittatnak.

Havre v. Francziaországban, a Szajna torkolatánál, a sz. 49° 29′ 16″ a h. 17° 46′ 15″ alatt. — 1562-ben a hugenották Erzsébet ang. királynőnek átengedik azért, hogy tőle segítséget nyerjenek; de következő évben a katholikusokkal kibékülvén, még ugyanezen évben (1563.) júl. 28-án a katholikusokkal egyesülten visszaveszik. — Itt születik: 1737. ján. 19-én Pierre Bernárdin, jeles fr. iró, — 1794. feb. 9-én Ancelot Jacques Arsene Polycarpe Francois, jeles fr. iró, tragoedia- és vigjátékköltő és 1794. máj. 24-én Delavigne Kázmér, jeles fr. költő. — 1810. dec. 3-án az ang. áruk megégettetnek.

Hayti vagy **Sz.-Domingo**, a N.-Antilla-szigetek egyike, a sz. 19° 40′ 23″ a h. 305° 10′ 8″ alatt. — 1492. dec. 5-én Columbus Kristóf által Hayti, a sziget egyik — 1493. nov. 3-án Sz.-Domingo, a sziget másik városa fölfedeztetik. — 1782. ápr. 12-én a Rodney lord alatti angolok és a francziák közt ütközet, melyben a szerencse az angoloknak kedvez. — 1791. már. 4-én zavargások. — 1801. feb. 2-án Toussaint L' Ouverture által elfoglaltatik; — okt. 24-én néger lázadás. — 1803. ján. 2-án és nov. 29-én függetlensége a néger főnökök által kihirdettetik. — 1805. ján. 1-én Dessalines néger tb. lázadás által főkormányzója lesz. — 1806. feb. 6-án a francziák és angolok közt közelében tengeri ütközet; — okt. 16-án lázadás a császárság ellen, a köztársaság érdekében; — dec. 27-én egy része

Pethion Sándor elnöklete alatt köztársasággá alakul. — 1811. dec. 28-án polgárháboru, melyben Pethion, Kristóf k. ellen küzd. — 1821. dec. 1-én e sziget sp. része által a köztársaság kikiáltatik.

Hédervár mv. Győr vm. a sz. 47° 50′ a h. 35° 6′ alatt várkastélylyal, melyet még Géza fejedelmünk ajándékozott Hederich nevü hamburgi grófnak, kitől a hires Hédervváryak családja származik. — Leányágon átszállt a Viczay grófi családra.

Hegyalja kerület a Tisza- és Bodrogh-folyók közt, Zemplén vm. — Árpád fejedelmünktől Ed és Edömér kunok kapják.

Hegyes f. Bács-Bodrogh vm. a telecskei járásban, a sz. 45° 42′ 20″ a h. 37° 20′ alatt. — 1849. júl. 9-én Vetter honvéd tb. Ottinger cs. altábornagyot, — júl. 14-én Guyon m. vezér a Jellachich alatti horvátokat itt meggyőzi.

Heidelberg v. a bádeni nagyherczegségben a sz. 49° 24′ 43″ a h. 26° 21′ 23″ alatt. — 1386. okt. 1-én alapittatik egyeteme és 1387. okt. 19-én nyittatik meg. Ezen egyetem Németországban a legrégiebbek egyike. — 1485. okt. 25-én itt hal meg Agricola Rudolf, hires szónok, költő, zenész, föstész és gépész. — 1546. ján. 10-én a mise először itt olvastatik n. nyelven. — Itt hal meg: 1555. okt. 25-én 29 éves korában Fulvia Morata Olympia, tudós hölgy és 1622. ján. 15-én Pareus Dávid, nagyhirű n. tudós; — sep. 16-án Tilly cs. vezér e várost elfoglalván, az itteni könyvtárban talált könyveket Romába küldi. — 1767. ápr. 29-én itt születik Wrede Fülöp hg. bajor tb. — 1795. sep. 24-én a

Pichegru alatti francziák itt vereséget szenvednek. — Itt hal meg: 1804. jún. 11-én Posselt Ernő Lajos, jeles politikai és történeti iró és 1826. már. 29-én Wosz Henrik, költő, régiségbuvár és nyelvész. — 1848. ápr. 24-én köztársasági irányú fölkelése meghiusul. — 1849. jún. 22-én a poroszok megszállják. — Itt hal meg: 1852. már. 18-án Carove Frigyes Vilmos, n. tudós, — 1861. sep. 23-án Schlosser Frigyes Kristóf, n. történetiró és 1867. áug. 28-án Mittermaier Károly József Antal, hires n. publicista és jogtudós.

Heilbronn v. Würtenbergben, Neckar-kerületben, a sz. 49° 8′ 34″ a h. 26° 52′ 27″ alatt. — 1562. júl. 23-án itt hal meg Vaskezü Berlichingen Götz, a közép-kor egyik bátor lovagja. — 1594. már. 16-án az evang. unio kezdődik. — 1633-ban Oxenstierna Axel svéd korlátnok (cancellár) a németországi protestánsokkal a „30 éves háboru“ folytatására itt szövetséget köt. — 1804. nov. 21-én itt születik Waiblinger Frigyes Vilmos, n. költő.

Helena l. **Szent-Helena.**

Heraclea v. Dél-Italiában, a Tarenti-öböl partján, a sz. 40° 5′ a h. 34° 10′ alatt. — Kr. e. 280-ban Pyrrhus, epyrusi k. a r. sereget itt meggyőzi. — 313. ápr. 30-án Licinius keleti cs. tökéletesen megveri itt Maximinus császárt.

Herculanum v. Italiában, a Vesuv mellett, a sz. 40° 47′ 50″ a h. 32° 6′ alatt. — Kr. 89. jún. 11-én T. Didius által elfoglaltatik. — 63. feb. 5-én földrengés által nagyobb része elpusztul. — 79. áug. 24-én Titus r. cs. uralkodása idejében a Vesuv lávája elfödi. — 1711. jún. 11-én fölfedeztetik.

Hernád fly. a Király-hegyből cred, és a Sajóval egyesülvén, jobbról a Tiszába ömlik. — Árpád fejedelmünk korában Bors vezér ennek völgyén megy föl a Tátráig, Magyarország éjszaki részét meghódítandó. — 1241-ben ennek partja mellett ütnek a mongolok vagy tatárok tábort. — 1491-ben Adalbertet, II. (Dobzse) Ulászló öcscsét Szapolyai István itt győzi meg.

Hernani v. Spanyolországban, Tolosától é. k. — 1835. máj. 12-én a carlisták és cristinosok közt ütközet. — 1837. sep. 14-én az alkotmány-ellenes sp. és az ang. segédhad itt megveretik.

Hessen tartomány F.-Németországban. — Ennek őrgrófja volt Nagylelkű Fülöp 1509–1567-ig, ki Mühlberg mellett 1547-ben megveretvén, elfogatik. Ugyanezen Fülöp fölosztja országát 4 fia közt; de ezek közől kettő utód nélkül halván el, az életben maradt 2 testvér fölosztja maga közt ezek birtokait is. Igy lesz azután Vilmos a Hessen-Kasseli-György pedig a Hessen-Darmstadti-ház alapítója.

Hetény f. Komárom vm. a sz. 47° 48′ a h. 35° 54′ alatt. — 1807. dec. 6-án itt születik Tarczy Lajos, m. természet- és szépizléstani iró. — 1849. júl. 30-án Kosztolányi m. ezredes az osztrákokat itt megveri.

Hetény-föld Ugocsa vm. Nevét Hetény kun vezértől birja, ki e kerületet Taksony fejedelmünktől kapta.

Héthárs mv. Sáros vm. a sz. 49° 8′ 20″ a h. 38° 40′ alatt. — Itt Rüdiger or. csapatai és Vysocky m. szárnyoszlopa közt jelentéktelen ütközet vivatik az $184^{8}/_{9}$. forradalomban.

Hexham v. Angliában, a northumberlandi grófságban, a sz. 55° a h. 15° 45′ alatt. — 1464. máj.

15-én Margit (Lancaster) VI. Henrik (előbbi ang. k.) nejének serege IV. Eduárd ang. k. által itt meggyőzetik.

Hid-Almás l. **Almás (Hid.)**

Hidas-Németi f. Abauj vm. a Hernád-folyó mellett, a sz. 48° 30′ a h. 38° 55′ alatt. — 1849. ján. 18-án Klapka György m. tb. Schlick cs. tábornokot itt meggyőzi.

Hippo v. Afrika é. részén, a sz. 37° 30′ a h. 25° alatt. — 430. áug. 28-án itt hal meg Sz. Ágoston, éleselméjű egyházi atya és e város püspöke. — 435-ben Genserik vandaljaival elfoglalja.

Hispania vagy **Spanyolország**, a Pyrene-hegyektől d. eső félsziget. — A közép-korban nevezetesebb részei: 1. Arragonia-királyság Barcelona fővárossal. — 2. Navarra-királyság, Arragoniától ny. — 3. Oviedo-királyság, Navarrától ny. — 4. Leon-királyság, Oviedo mellett. — 5. Granada-királyság, később kalifaság a d. k. részen. — 6. Valencia-királyság, a k. parton. — 7. Castilia-királyság, Hispania közepén. — 1813. ján. 13-án az inquisitio eltöröltetik.

Hispaniola, Hayti vagy **Sz.-Domingo**, szg. a sz. 18° —20° a h. 304°—309° közt. — Spanyol birtok 1861 óta.

Hochkirchen f. Szászországban, Bautzentól k. d. k. a sz. 51° 45′ a h. 33° 50′ alatt. — 1758. okt. 14-én Mária Teréziát főleg a m. seregek segítik győzelemre Keit pr. vezér ellenében. — 1813. máj. 20. és 21-én a Marmont és Macdonald alatti francziák és a Blücher alatti szövetségesek közt ütközet.

Höchst v. Nassau-herczegségben, Frankfurttól ny. a sz. 50° 10′ a h. 28° 15′ alatt. — 1622.

jún. 20 án Tilly cs. vezér a prot. braunschweigi Keresztélyt itt meggyőzi. — 1795. okt. 11-én a Clairfayt alatti osztrákok és a Jourdan alatti franczia közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Hochstädt v. Bajorországban, Rastadttól k. a sz. 48° 46′ 40″ a h. 28° 15′ alatt. — 1081. áug. 9-én a IV. Henrik ellenében e napon császárrá választott Salm Armin még a választás napján összeütközvén Hohenstaufi Frigyessel, Henrik párthivével, fölötte döntő győzelmet nyer. — 1703. sep. 10-én a bajorok és osztrákok közt ütközet. — 1704. áug. 13-án a Marlborough alatti angolok s Eugen savoyai hg. alatti osztrákok egyesült seregei a bajor-franczia egyesült seregeket itt meggyőzik. — 1800. ján. 19-én Moreau fr. tb. a Kray alatti osztrákokat itt meggyőzi.

Hód-Mezö-Vásárhely mv. Csongrád vm. a tiszántuli járásban, a sz. 46° 25′ a h. 38° alatt. — 1241-ben a tatárok földulják. — A várostól d. fekvő Hód-tó mellett győzedelmeskedik 1282-ben IV. Kun László királyunk a kunokon. — 1804. már. 9-én itt születik Szerdahelyi József, m. színész és dalmüiró.

Hodolin f. Moldvaországban, a brünni kerületben. — 1623-ban Bethlen Gábor kétes győzelme Karaffa cs. tb. ellenében.

Hodrics Selmeczbánya külső része, a sz. 48° 26′ 28″ a h. 36° 34′ 56″ alatt. — 1849. ján. 21-én a magyarok itt kedvezőtlen eredményü csatát vivnak az osztrákokkal.

Hód-tó vagy **Hódos-tó**, Hód-Mező-Vásárhely mellett d. nyulik le, a sz. 46° 24′ a h. 38° alatt. —

1282-ben IV. Kun László királyunk a kunokat itt megveri. (L. Hód-Mező-Vásárhely.)

Högland szg. a Finn-öbölben, a sz. 60° 5′ 41″ a h. 44° 37′ alatt. — 1788. júl. 10-én közelében az oroszok és svédek közt tengeri ütközet.

Högsars f. Orosz-Finnlandban. — 1789. áug. 24-én az oroszok és III. Gusztáv svéd k. közt ütközet.

Hogue fok Francziaországban, a La-Manche-kerület (dep.) partján, a sz. 49° 40′ a h. 15° 40′ alatt. — 1692. máj. 29-én XIV. Lajos fr. k. a trónról letaszított ang. királyt, II. Jakabot akarván visszasegíteni, flottája az angolok által itt megsemmisittetik.

Hohenfriedberg v. Poroszországban, a liegnitzi kormánykerületben, a sz. 50° 40′ a h. 34° alatt. — 1745. jún. 4-én II. Frigyes pr. k. a Károly loth. hg. által vezetett osztrákokat itt leveri.

Hohenlinden f. F.-Bajorországban, a sz. 48° 10′ a h. 29° 40′ alatt. — 1800. dec. 3-án a Moreau vezérlete alatti francziák a János osztr. fhg. által vezérelt osztrákokat itt meggyőzik.

Hohenstaufen f. Würtenbergben, a Duna-kerületben, a sz. 48° 44′ 35″ a h. 27° 23′ 22″ alatt. — Az ezen házból származott uralkodók Németország trónját 1037-től 1268-ig birták.

Hohenzollern hegyen épült vár Poroszországban, Hechingentől d. a sz. 48° 19′ 25″ a h. 26° 38′ 20″ alatt. — 1417. ápr. 8-án Zsigmond n. cs. és m. k. Brandenburgot az e házból (hohenzollerni) származott Frigyesnek az uralkodó ház iránti hűségéért (?) örökbe adja, ki is később a pr. trónra jutott jelenlegi uralkodó háznak törzsatyja lőn.

Holics l. **Halics** vagy **Galiczia.**

Hollandia vagy **Németalföld**, királyság, a sz. 50° 44′ — 53° 34′ a h. 21° 4′ — 24° 33′ közt. — Részei: Éjszak-Brabant, Geldern, Dél-Holland, Éjszak-Holland, Seeland, Utrecht, Friesland, Ober-Issel, Gröningen, Drenthe és Limburg. — Ezen s a sp. németalföldi (Belgium) királyságot I. Miksa n. cs. házasság által szerezte meg, midőn t. i. Burgundi Bátor Károly leányát, Máriát nőül vette: e tartományt mint hozományt kapta, (Burgundiát szintén) Mária kezével együtt. S midőn V. Károly cs. I. Miksa unokája lemondott volna a n. császárságról fivére, I. Ferdinánd javára: e királyságok, mint tartomány még akkor Spanyolországhoz csatoltattak; 1648-ban azonban a westpfáli békében függetlennek nyilvánittatott s Belgiumtól, mely ezóta „Spanyol-Németalföldnek" neveztetett, egészen elvált; 1794-ben azonban egyesülvén Belgiummal „Batav-köztársaság" név alatt, sorsuk 1830-ig ugyanaz volt. Ugyanis 1806-ban a batavi köztársaságot I. Napoleon fr. cs. királysággá tevén, testvérének Lajosnak adta át; midőn azonban Lajos a bátyja által behozott szárazföldi zár meg nem tartása miatt övéi vagyis alattvalói iránti nagy engedékenységéért bátyja részéről kemény szavakkal illettetnék: Lajos 1810-ben e királyságról lemond. — Erre Lajos alattvalói Francziaország hatalma alá kerültek; királyságuk pedig megszüntetvén, mint tartomány Francziaországba kebeleztetik. — 1813. nov. 18-án a Rajna-szövetség fölbomlása után általános népfölkelés a franczíák ellen. — 1815-ben a bécsi congressusban királyságuk vissza-

állittatik, de 1830-ban szétválnak ismét Belgium- és Hollandiára.

Hollókö f. Nógrád vm. a sz. 48° a h. 37° 15′ alatt. — Régi vára 1352-ben Drégely eleste után török kézre kerül.

Hondsooten helység Francziaországban, Nord-kerületben (dep.) Dünkirchentől k. d. k. a sz. 50° 55′ 10″ a h. 20° 15′ alatt. — 1793. sep. 8-án a francziák az angolok fölött itt győzelmet aratnak.

Horgos f. Csongrád vm. a sz. 46° 10′ a h. 37° 38′ alatt. — 1849. feb. 11-én a szerbek támadását a magyarok itt visszaverik.

Horvátország vagy **Croatia**, a m. királyság kiegészítő része, a sz. 45° — 46° 32′ a h. 32° 15′ — 36° 45′ közt. — I. Béla királyunk leányát, Ilonát Zvojnimir horvát fejedelemnek adja nőül. — 1091-ben Sz. László királyunk elfoglalja. — 1209-ben bánja Berthold, a király sógora. (Gertrud fivére.) — I. Mária királynő kormánylata alatt lázongott. — 1452-ben Hunyady László bánjává neveztetik ki. — 1532-ben II. Szuleimán zultán elpusztítja. — 1822. nov. 7-én a Száván túl fekvő polgári része és az egykori m. tengervidék Magyarországba kebeleztetik. — 1861. nov. 8-án Ferencz József cs. kimondja e tartománynak Magyarországtól való függetlenségét.

Hubertsburg királyi vadászpalota Szászországban, a lipcsei kerületben, a sz. 51° 16′ 44″ a h. 30° 0° 36″ alatt. — 1736. okt. 7-én itt alapítja II. Ágost szász vf. és lgy. k. a „Henrik-rendet.“ — 1762. dec. 30-tól-1763. feb. 15-ig békealkudozások, mig végre 1763. feb. 15-én a béke II. Frigyes pr. k. közt egy-

részről Mária Terézia és II. Ágost közt másrészről létesül.

Huesca v. Spanyolországban, Arragonia-tartományban, a sz. 21° 15′ a h. 17° 15′ alatt. — 1837. máj. 24-én a Conrard alatti külföldi fr. csapatok és Iribarren alatti cristinosok közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Hunfalva f. Szepes vm. a tátraalji járásban, a sz. 49° 20′ a h. 38° alatt. — Nevezetes a hunok és rómaiak közt 441-ben történt ütközetről, melyben a rómaiak nagy vereséget szenvednek.

Huszt mv. Marmaros vm. a Tisza mellett, a sz. 48° 10′ 10″ a h. 40° 57′ 58″ alatt. — 1710-ben a szövetséges kuruczok már csak e vár birtoklására szorítkoznak. — Ugyanezen évben gyülés tartatik itt II. Rákóczy Ferencz elnöklete alatt, melyben Pálffy Jánossal eredménytelen békealkudozások folynak. — II. Rákóczy Ferencznek Lengyelországba történt távozta után a békealkudozás fonalát Károlyi Sándor fölfogván, gyülést hirdet ide, mely később u. m. 1711-ben Szathmár-Némethibe tétetik át. — 1738. dec. 31-én itt születik Teleki József gr. nagytudományú férfiu.

Hyderabad Hindostánban, a hasonnevű tartomány fővárosa, Madrastól é. ny. a sz. 17° 22′ a h. 98° 32′ alatt. — 1843. feb. 20-án a Napier Károly alatti angolok és a Mir-Schir-Mahommed alatti benlakók közt ütközet.

I.

Idistavisus mezőség a Weser-folyó s a Teutoburgi-erdő közt, a sz. 52° 20′ a h. 26° 20′ alatt. — Tiberius cs. uralkodása alatt Germanicus r. hadvezér a germanokat itt megveri.

Igló mv. Szepes vm. a Hernád-viznél, a sz. 48° 57′ 30″ a h. 38° 15′ alatt. — Itt hirdeti ki I. Mátyás királyunk cseh királylyá történt megválasztatását s az ezt megerősítő pápai oklevelet. — Az elzálogosított 16 szepesi város grófjának lakhelye. — Itt születik: 1780. okt. 28-án Kübeck br. csztr. államminister, — 1780. nov. 18-án Rumy Károly György, m. történeti, gazdasági, régiségi és statistikai iró és 1799. jún. 13-án Lippich Ferencz Vilmos, hires orvos és szakbeli iró. — 1813. ján. 11-én itt hal meg Czirbes András, fáradhatlan és alapos történetbuvár, nagy pénzismerő, diplomatikus, jeles ásványtudós, nyelvész, latin iró és költő. — 1849. feb. 2-án Guyon hadosztálya a városba már benyomult osztrákokat visszaveri, mire azok Lőcsére huzódnak vissza.

Ikonium vagy **Konium**, v. Kis-Ázsiában, a régi Lycaoniában vagy a jelenlegi Anatoliában, Ancyrától d. a sz. 37° 48′ a h. 50° 30′ alatt. — III. Béla királyunk Manuel görög császárt ennek zultánja ellen segíti. — 1190. máj. 18-án I. Rőtszakállú Frigyes n. cs. a törököket itt megveri s magát a várost is elfoglalja. — 1559. máj. 30-án testvérharcz II. Szuleimán fiai közt a trónörökösödés miatt, melyben Szelim Bajazedet tökéletesen leveri. — 1832. nov. 1-én Ibrahim, a föllázadt Mehemmed Ali egyp-

tomi alk. fia, e városba vonul; — dec. 21-én Ibrahim egyptomi vezér itt a törököket meggyőzi. — 1833. ján. 29-én az egyptomiak a törököket meggyőzik; — máj. 4-én békekötés II. Mahmud zultán s a lázadó Mehemmed Ali közt, melynél fogva ez utóbbi majdnem független uralkodója lesz Egyptomnak és Syriának.

Ilium l. **Troja.**

Illok vagy **Ujlak**, mv. Szerém vm. a Duna jobb partján, a sz. 45° 15′ a h. 37° 2′ 35″ alatt. — Törzshelye a régi hires Ujlaky-családnak. — Itt van eltemetve Kapisztrán János.

Illyefalva f. Erdélyben, a brassói kerületben, az Olt jobb partján, a sz. 45° 45′ a h. 43° 25′ alatt. — 1580. feb. 1-én itt születik Bethlen Gábor erdélyi fejedelem. — 1849. júl. 25-én Bem m. és Clam Gallas osztr. tb. közt ütközet.

Illyria l. **Dalmatia.**

Ingavi helység Dél-Amerikában, Peru alsó részében, a déli sz. 16° a h. 309° alatt. — 1841. nov. 18-án Ballivián tb. Bolivia és Gammara tb. Peru elnöke közt ütközet, ez utóbbi itt életét veszti.

Ingermannland tartomány Oroszországban, a Neva-folyó és Ladoga-tó közt, a Finn-öböltől d. Estlandtól k. — 1697-ben XII. Károly svéd k. kiskorusága alatt I. Péter or. czár Svédországtól elfoglalja; de az 1700. nov. 30-iki narvai győzelem következtében Svédország visszakapja. — 1703-ban azonban I. Péter czár Oroszországnak megszerzi.

Ingolstadt Bajorországban, a hasonnevű kerület fővárosa, a Duna bal partján, a sz. 48° 45′ 53″ a h.

29° 5′ 3″ alatt. — Egyeteme 1472-ben alapittatik. — 1632-ben Gusztáv Adolf svéd k. Tilly cs. vezért itt meggyözi, s Tilly ugyanitt életét veszti. — 1744. feb. 6-án itt születik Weishaupt Ádám, az illuminátusok rendjének alapítója. — Egyeteme 1800-ban Landschutba, később Münchenbe tétetik át. — 1809. ápr. 18-án I. Napoleon fr. cs. által elfoglaltatik.

Ingrelia l. **Ingermannland.**

Inigo helység Spanyolországban. — 1836. áug. 1-én a Bernelle alatti cristinosok s a Villareal alatti carlisták közt ütközet.

Inkerman helység Krim-félszigeten, Simferopoltól d. ny. a sz. 46° 45′ a h. 51° 9′ alatt. — 1854. nov. 5-én az egyesült ang. fr. csapatok s az oroszok közt ütközet, melyben a szövetségesek győznek.

Innsbruck Tirol fővárosa, a sz. 47° 16′ 10″ a h. 29° 3′ 41″ alatt I. Miksa n. cs. és Hofer András siremlékével. — 1552-ben a protestánsok elfoglalják. — 1553—1563-ig épitteti I. Ferdinánd n. cs. a Ferencz-rendiek teplomát. — 1672-ben alapittatik egyeteme. — 1803. jún. 23-án megadja magát Miksa Emmanuel bajor választó-fejedelemnek. — Itt születik: 1726. ján. 31-én Sperges József br. régiségbuvár és 1735. dec. 6-án Michaeler Károly József jezsuita, latin költő és történetiró. — 1765. áug. 18-án itt hal meg I. Ferencz n. cs. — 1781. ján. 20-án itt születik Hormayr József br. hires történész. — 1805. nov. 6-án a Ney alatti francziák által elfoglaltatik. — 1809. máj. 19-én és júl. 30-án a Wrede alatti bajorok által elfoglaltatik; — áug. 13-án Hofer András itt a francziákon fényes győzel-

met arat. — 1813. dec. 12-én 3000 fogyveres tirol e városba nyomul és a régi kormány visszaállítását követeli az osztr. cs. jogar alatt.

Ipsus f. Phrygiában, a sz. 38° 30′ a h. 48° 30′ alatt. — Kr. e. 301-ben Seleukus Nikator syriai, — és Lisimachus thraciai fejedelem Antigonust, Kis-Ázsia fejedelmét itt leverik. Itt hal meg ugyanekkor Antigonus.

Isaszeg l. **Izsaszög.**

Issus f. Kis-Ázsiában, Ciliciában, a sz. 36° 22′ 30″ a h. 53° 22′ 31″ alatt. — Kr. e. 333. okt. 29 én N. Sándor a perzsa seregen itt fényes győzelmet arat. — Kr. e. 50. okt. 13-án Cicero itt mint imperator üdvözöltetik.

Istály l. **Alsó-Istály.**

Istambul l. **Konstantinápoly.**

Istria félsziget, jobban mondva földnyelv az Adriai-tenger é. k. részén. — 1356-ban N. Lajos királyunk elfoglalja. — Az 1797. okt. 17-iki campoformiói békében Lombardia- és Belgiumért Ferencz királyunk cserében kapja. — Az 1805. dec. 26-iki pozsonyi béke szerint Francziaországnak adatik át. — 1815-ben azonban a bécsi békében Austria visszakapja.

Isthome vár Görögországban, Messeniában, Messene fővárostól é. k. a sz. 37° 12′ a h. 39° 30′ alatt. — Kr. e. 723-ban az első messeni háboru alkalmával a spartaiak elfoglalják.

Ivry mv. Francziaországban, Páristól d. ny. Dreux közelében, a sz. 49° a h. 19° alatt. — 1590. már. 14-én IV. Henrik fr. k. a liga seregét itt leveri.

Izmaël erősség Bessarabiában, a Pruth-folyó torkolatánál, a sz. 45° 20′ 30″ a h. 46° 27′ 27″ alatt. — 1770. áug. 6-án a lengyeleket pártóló törökök az oroszok által itt leveretnek. — 1790. dec. 22-én a törökök és a Suwarow alatti oroszok közt ismét ütközet. — 1807. ján. 29-én az oroszok a törököket megverik. — 1809. sep. 26-án Sass or. tb. előtt capitulál.

Izsaszög f. Pest, Pilis és Solt vm. a váczi járásban, a Rákos mellett, a sz. 47° 31′ 20″ a h. 37° 3′ alatt. — 1267-ben V. István atyjának, IV. Bélának seregét itt leveri. — 1849. ápr. 6-án Klapka m. tb. és Jellachich közt heves csata; csak Aulich, ki a Zákó és Bobich m. dandárokat is tüzbe vezette, szerzi meg a magyarok részére a győzelmet.

J.

Jaád f. Erdélyben, Besztercze vidékén, a sz. 47° 10′ a h. 42° 13′ alatt. — 1849. feb. 23-án itt veri meg Bem m. vezér az Urbán alatti császáriakat.

Jabes helység Palaesztinában, a sz. 32° 30′ a h. 53° 30′ alatt. — Itt veri meg Kr. e. 1094-ben Saul zsidó k. az ammonitákat.

Jaicza v. Bosniában, a Verbas-folyó jobb partján, a sz. 44° 21′ a h. 34° 52′ alatt. — 1463. okt. 1-én és dec. 25-én Mátyás királyunk kétszer elfoglalván, másodszor Harambég vezért mintegy 400 emberből álló őrséggel Budára hozza. — 1520-ban Keglevich Péter az ostromló törököket alóla elüzi.

Jägerndorf l. **Gross-Jägerndorf.**

Jalowacz helység Törökországban, a Balkán vidékén, a sz. 43° 10′ a h. 42° 15′ alatt. — 1443. dec. 24-én Hunyady János II. Murad zultánt itt meggyőzi.

Jankowitz f. Csehországban, Csaszlautól d. ny. a sz. 49° 35′ a h. 32° 29′ alatt. — 1645. már. 6-án Torstenson svéd vezér a Hatzfeld alatti osztrákok fölött győzedelmeskedik. Hatzfeld ez alkalommal svéd fogságba kerül.

Jarkovácz f. a katonai végvidékben, a n. bánáti tábornokságban, a sz. 45° 15′ a h. 38° 24′ alatt. — 1848. dec. 14-én Suplikácz István szerb vezér összeszedett csapataival Damjanics m. vezért itt megtámadja. Utczai harcz keletkezvén Damjanics tanácsosnak látja é. ny. felé, — Kiss Ernő, szintén m. vezér, d. felé kivonulni. — Reggel felé Damjanics egyesülvén Kissel, a szerbeket megtámadja és meggyőzi. Most Jarkováczot elfoglalván, kiraboljják és fölgyújtják; mert lakosai a szerbekkel együtt harczoltak ellenök.

Jarnac mv. Francziaországban, Charente-kerületben (dep.) Cognac mellett, a sz. 45° 30′ a h. 17° 15′ alatt. — 1569. már. 13-án Conde hg. a hugenották feje Anjou Henrik hg. által itt megveretvén, elfogatik és Montesquieu testőrkapitány által megöletik.

Jassy Moldva fővárosa, a Pruth középfolyásánál jobbról, a sz. 47° 10′ 27″ a h. 45° 14′ 21″ alatt. — 1792. ján. 9-én béke Orosz- és Törökország közt, melyben a Dnieper- és Dniester-folyók közti földet kapja Oroszország.

Jászó mv. Abauj vm. a Bodva mellett, a sz. 48° 40′ a h. 38° 40′ alatt. — 1619. sep. 12-én Fejő, Bethlen Gábor kapitánya, az itteni prépostságot pusztítja. — 1676-ban a Teleki Mihály vezérlete alatti kuruczok fölégetik.

Jászság kerület a Tisza- és Duna-folyók közt. — Itt telepittetnek le Sz. László királyunk által a Kopulcs vezérlette legyőzött kunok. — 1745. nov. 22-én megváltván magát, municipalis szerkezetét és szabadságát visszanyeri.

Java szg. Ázsiában, Borneo-szigettől d. ny. d. a Sunda-szigetek egyike, a déli sz. 5° 22′—8° 5′ a h. 122° 50′ 43″—132° 12′ 43″ közt. — 1826. okt. 15-én a hollandiak e szigeten meggyőzik Diepo Negorot. — Németalföldi vagyis hollandi telep.

Jemappes f. Belgiumban, Hennegau-tartományban, a sz. 50° 25′ 30″ a h. 21° 35′ alatt. — 1792. nov. 5. és 6-án Dumouriez fr. fővezér az osztrákok fölött itt győzedelmeskedik.

Jena v. Száz-Weimar-herczegségben, a Saal-folyó mellett, a sz. 50° 56′ 9″ a h. 29° 13′ 34″ alatt. — 1557-ben alapittatik egyeteme. — 1558. ján. 25-én egyeteme megnyittatik, mely alkalommal kiváltságai kihirdettetnek. — 1699. sep. 23-án itt fogadják el Németország prot. rendei Leibnitz fölszólítására és Weigel Erhárd mathematikus véleményének vétele után a javított Gergely-féle naptárt. — 1781. nov. 20-án itt születik Eichorn Károly Frigyes, hires n. jogtudós és jogtörténeti iró. — 1806. okt. 14-én I. Napoleon fr. cs. a Hohenlohe hg. alatti pr. és szász sereget itt leveri. — 1822. nov.

29-én a tanulók békétlenségei és kivándorlásai. — Itt hal meg: 1835. dec. 29-én Schott Henrik Ágoston, jeles hittani iró és 1847. ápr. 13-án Luden Henrik, jeles történész. — 1848. már. 18-án egyeteme másodszor nyittatik meg; — júl. 31-én thüringiai demokrata congressus.— Itt hal meg: 1849. már. 24-én Döbereiner, hires vegyész, — 1851. ján. 5-én Schnaubert, hires jogtanár és 1854. sep. 4-én Wachenroder Henrik Vilmos Ferdinánd, jeles vegytudós.

Jenikale tengerszoros, összeköti a Fekete- és Azovi-tengert, a sz. 45° 20′ 37″ a h. 54° 17′ 13″ alatt. — Máskép Kercs-tengerszorosnak is nevezteték. — Mint város a mennyiben minket érdekel Krim é. k. partján fekszik. — 1774-ben a kutsukkainardsi békében Oroszország kapja a töröktől. — 1791. júl. 19-én Kapudan török pasa és Uschakoff or. vezér közt és sep. 9. és 11-én szintén Kapudan és Uschakoff közt tengeri ütközet.

Jenő l. **Boros-Jenő.**

Jeriko v. Palaesztinában, a Jordán-folyó jobb partján, a Holttenger é. részén, a sz. 31° 50′ a h. 53° alatt. — Kr. e. Józsue a zsidókkal elfoglalja. — 68. jún. 4-én Vespasián r. vezér által elfoglaltatik. — 1187-ben a tiberiási vereség következtében a keresztények birtokaitól elesik ez is és Szaladin zultán kezére kerül.

Jeruzsalem v. Palaesztinában, Judaeában, a sz. 31° 56′ 9″ a h. 52° 51′ 15″ alatt. — Kr. e. 1056-ban Dávid zsidó k. építi. — Kr. e. 1015. máj. 6-án Salamon zsidó k. hires templomának alapkövét leteszi.

Kr. e. 639-ben Nekao egyptomi k. elpusztítja. — Kr. e. 590. ján. 10-én Nabukodonozor babyloni k. által ostromoltatik. — Kr. e. 586. jún. 9-én Nabukodonozor babyloni k. által elfoglaltatik; — áug. 7-én Nabukodonozor babyloni k. a várost és templomot fölgyújtja és Sedeciás zsidó királyt elfogja. — Kr. e. 457. áug. 1-én Ezdrás főpap nagyszámú zsidósággal a perzsa fogságból kiszabadulván, e városba lép. — Kr. e. 36. sep. 11-én Herodes által elfoglaltatik. — Kr. e. 18. áug. 25-én Herodes által az utolsó zsidó templom alapittatik. — 33. már. 15-én Krisztus urunk ide királyi bemenetét tartja. — 55. máj. 27-én itt fogatik el Sz. Pál apostol. — 70. sep. 8-án a Titus alatti rómaiak által bevétetik és földulatik. — 1000-ben Sz. István királyunk a m. zarándokok számára szállodát épittet itt. — Midőn a szeldschukok a kereszténveket üldözték, egész Európa fegyvert ragadván, Bouillon Gottfried vezérlete alatt 1099. júl. 15-én a keresztények birtokává tétetik. — 1187. okt. 2-án Szaladin zultán birtokába kerül. — 1229. már. 17-én II. Frigyes n. cs. által szerződésileg elfoglaltatik. — 1244. sep. 17-én a chovaresmiek által foglaltatik el.

Jóremény-fok Afrika d. partján, a déli sz. 33° 56′ 3″ a h. 36° 8′ 21″ alatt. — 1486-ban Diaz Bertalan fölfedezi, s már a XV. század végén a portugálok birtoka. — 1652-ben a hollandiak egy telepítvényt létesítvén itt, e fontos fok birtokosai 1795. sep. 16-ig. Ez évtől kezdve 1801-ig az angolok birják, mely évben a hollandiaknak visszaadják. — 1806-ban az angolok ujra meghódítják, mig végre

1815-ben a bécsi békében csakugyan megerősittetnek benne, mint birtokukban.

Judenburg Steyerországban, a hasonnevű kerület fővárosa, a Mura mellett, a sz. 47° 10′ a h. 32° 20′ alatt. — 1797. ápr. 7-én Austria és Francziaország közt itt fegyverszünet köttetik.

Juste vagy **Sz.-Juste**, helység hires kolostorral Spanyolországban, Madridtól ny. Portugalia határához közel, a sz. 40° 8′ a h. 12° 8′ alatt. — 1558. sep. 21-én itt halt meg V. Károly cs. 2 évvel előbb a kormányzásról lemondván.

K.

Kács f. a katonai (tót) végvidék területén. — 1849. jún. 7-én Perczel Mór m. tb. Jellachich horvát bán és cs. vezér 40 ezernyi serege ellenében 8000 emberével szerencsétlen csatát viv.

Kaffa kikötő a Fekete-tenger partján, a sz. 45° a h. 53° alatt. — 661. ján. 23-án Ali a negyedik kalifa itt megszuratik. — 1453 körül II. Mohammed zultán a genuaiaktól elfoglalja.

Kagul tó Bessarabiában. — 1770. áug. 13-án közelében az oroszok és törökök közt ütközet.

Kahiro vagy **Kairo**, Egyptom fővárosa, a Delta kezdeténél, a sz. 30° 3′ 20″ a h. 48° 58′ alatt. — 1168. dec. 31-én belőle a francziák elvonulnak. — 1204. dec. 13-án itt hal meg Maimonides, kitünő zsidó-nyelvtudós, bölcsész és mathematikus. — 1293. dec. 25-én közelében Kalil Ascraf egyptomi zultán két

emir által megöletik. — 1517. ján. 25-én I. Szelim konstantinápolyi zultán elfoglalja s adott szava daczára is kegyetlenkedik; — ápr. 11-én pedig az elfogott egyptomi zultánt különféle módokon megkinozván, fölakasztatja. — 1798. júl. 22-én Napoleon foglalja el; — okt. 7-én a Napoleon által rendezett általános egyptomi diván (Egyptom számára) első ülését tartja; — okt. 21-én nagy lázadás a francziák ellen, melyben Dupois dandárnok és Sulkowski Napoleon hadsegéde megöletnek. Kemény harcz után Napoleon a lázadást elnyomja s a főczinkosokat kivégezteti. — 1800. jún. 14-én Kleber János fr. tb. orozva meggyilkoltatik. — 1803. ápr. 29-én az arnauták szerencsés fölkelése Tahir pasa alatt. — 1807. nov. 26-án katonai lázadás. — 1817. ápr. 15-én itt hal meg Burghard János Lajos, hires utazó és orientalista. — 1834. sep. 1-én az első hirlap arab, török és fr. nyelven megjelenik.

Kahlenberg hegység Austriában. — 984-ben Babenbergi Lipót osztr. határgróf eddig terjeszté ki birtokai keleti határát.

Kainardsi vagy **Kutschuk-Kainardsi**, f. az A.-Duna jobb partján, Szilisztriában, a widdini kerületben, a sz. 44° 3′ a h. 45° 2′ alatt. — 1773-ban Romanzow or. vezér a törököket itt megveri. — 1774. júl. 21-én béke ugyanitt Orosz- és Törökország közt.

Kaiserlautern v. a Rajnai-Bajorországban, a sz. 49° 26′ 42″ a h. 25° 26′ 3″ alatt. — 1793. nov. 28. 29. és 30-án a Károly braunschweigi hg. alatti németek és a Hoche alatti francziák közt ütközet, melyben az előbbiek győznek. — 1794. máj. 22. júl. 25. és

sep. 20-án a Hohenlohe hg. alatti poroszok és a Pichegru alatti francziák közt ütközet. — 1849. máj. 3-án népgyülés, mely a mozgalmakat megindítja ; — jún. 15-én a poroszok megszállják.

Kalis v. Lengyelországban, a sz. 51° 55′ a h. 35° 41′ alatt. — 1706. okt. 29-én a Mencsikoff alatti oroszok és a svéd-lengyel csapatok közt ütközet. Az előbbiek győznek. — 1813. feb. 13-án az oroszok és francziák közt ütközet ; — feb. 26-án szövetség Orosz- és Poroszország közt.

Kallikinos halom Thessaliában. — Kr. e. 171-ben Perseus macedoni k. és a rómaiak közt ütközet. —

Ka'mar l. **Calmar**.

Kálló (Nagy) vagy **Nagy-Kálló**, mv. Szabolcs vm. a sz. 47° 52′ 30″ a h. 39° 30′ alatt. — 1588. okt. 3-án Rákóczy Zsigmond egri ezredes a szolnoki török béget itt tökéletesen megveri. — 1644. feb. 17-én II. Rákóczy György innen egy kiáltványt bocsát Magyarországhoz. — 1676-ban a kuruczok itt vereséget szenvednek.

Kalocsa sz. k. v. Pest, Pilis és Solt vm. közel a Dunához, a sz. 46° 30′ a h. 36° 40′ alatt. — Püspökségét Sz. István királyunk alapítja s első püspöke Asztrik, mint kinevezett kalocsai püspök 999-ben II. Szilveszter pápához küldetik. — 1206-ban már érsekség; mert Berthold, II. Endre királyunk sógora, mint érsek említtetik a pápai oklevélben. — 1318-ban a főpapok itt zsinatot tartanak és Robert Károlyt egyházi átokkal fenyegetik, ha a bajokat orvosolni nem sietend. — Harczias érseke Tomory Pál, mint vezér a mohácsi mezőn leli halálát. — Érseksége a

mohácsi vész után a török birtokába jut. — Érsekei közöl megemlítendő még Széchenyi Pál, kinek nagy érdeme az, hogy I. Leopold királyunk központosító szándékainak megváltoztatására jelentékenyen befolyt. Ugyan ő volt az, kit mint köztiszteletben álló férfiut I. Leopold királyunk II. Rákóczy Ferenczhez küldött békealkudozás végett. — 1811. áug. 19-én itt hal meg Katona István, a legszorgalmasabb s legtudósabb történetbuvárok egyike. — 1822. már. 11-én itt született Szabó József, jeles vegy- és földtani iró. — 1824. feb. 28-án itt hal meg Endrődy János, kegyesrendi pap, termékeny erkölcsi és m. szinjátékiró. — 1866. áug. 3-án itt hal meg Klauzál Gábor 1848-ban m. kereskedelmi minister s több országgyülésen kitünő követ.

Kamenicz mv. a Szerémségben, a Duna jobb partján, a sz. 45° 14′ a h. 37° 30′ alatt. — 1849. máj. 23-án Jellachich horvát bán és cs. vezér a magyarok által itt visszanyomatik.

Kamienicz v. Podoliában, a sz. 48° 48′ a h. 44° 20′ alatt. — 1510. ján. 23-án béke Bogdán moldvai vajda és Zsigmond lgy. k. közt. — 1633. okt. 22-én a lengyelek és törökök közt ütközet, melyben az előbbiek győznek. — 1653. dec. 17-én béke a törökök és lengyelek közt. — 1672. áug. 22-én IV. Mohammed zultán elfoglalja.

Kanari szigetcsoport Europaés Afrika közt, tőlük ny. a sz. 0° 47′ 30″ a h. 29° alatt. — 1418 körül fölfedezik a portugálok Hajós Henrik kormányzása alatt.

Kanizsa vagy **Nagy-Kanizsa**, mv. Zala vm. a sz. 47° 1′ 37″ a h. 35° 48′ 12″ alatt. — Eredetét a Ka-

nizsay-családnak köszöni. — Vára e család kihaltával János királyunk által Nádasdy Tamás nádornak adatik. — 1574. feb. 18-án a törökök meglepik és kipusztítják. — Miksa királyunk várát megerősíti. — 1587. áug. 9-én Zrinyi György a törököket megveri. — 1598. okt. 15-én Ibrahim nv. Paradieser cs. vezértől 44 napi ostrom után elfoglalja. Nemsokára azonban visszakerül. — 1600. okt. 31-én Paradieser György cs. tb. és várparancsnok föladása folytán jut Ibrahim nv. birtokába. Ezután 90 évig birják a törökök. — 1605. sep. 11-én a pápai segédhad a Bocskay-pártiak által itt megveretik. — 1662. sep. 16-án Zrinyi Miklós horvát bán e város mellett a törököket megveri s a külvárosokat fölperzseli. — 1690. ápr. 1-én vára, mely 1688. ján. 20. óta 7000 m. által ostromoltatott, Batthyáni gr. előtt capitulál. — 1690. ápr. 9-én Batthyáni Ádám gr. horvát bán birtokába veszi. — Vára 1702-ben lerontatik. — 1848. sep. 14-én Jellachich horvát bán már itt táboroz.

Kapivár hajdan erősség Sáros vm. Kapi-mezővárostól é. ny. a sz. 49°3′ a h. 39°0′30″ alatt. — Vára 1310-ben épült. — 1685-ben Tököly elfoglalja, de tőle Schultz cs. tb. visszaveszi. — 1611-ben Keczer András fölgyújtván, elpusztul. — Romjai maig láthatók; jelenleg br. Sennyey Pál birtoka.

Kápolna f. Heves vm. a sz. 47°45′ a h. 38°10′ alatt. — 1849. feb. 26. és 27-én a Windischgrätz é-Schlick alatti osztrákok és a Dembinsky alatti magyarok közt kétes ütközet.

Káposztafalva mv. Szepes vm. a löcsei járásban, a sz. 49° a h. 38°10′ alatt. — Közelében emelkedik a

„Lapis refugii“ nevű hegy, melyre a szepesiek a tatárok elől menekültek 1241-ben, s körülvevén a hegyet fallal, rajta három évig laktak.

Kappel vagy **Cappel**, f. Scweizban, a zürichi cantonban, a sz. 47°13′ a h. 29°5′ alatt. — 1531. okt. 11-én a kath. párt a prot. pártot leveri, mely alkalommal Zwingli Ulrik elesik.

Kapuvár mv. Soprony vm. a Rába mellett, a sz. 47°35′ a h. 34°40′ alatt. — Vára hajdan nevezetes erősség volt; — 1708-ban azonban II. Rákóczy Ferencz elfoglalván, leromboltatott. — Említést érdemel, hogy 1749-ben a halászok a Hanságban levő „Királytóból“ egy 8 éves vad gyermeket fogtak ki hálóval, ki az urodalmi lakba vitetvén, Hany Istvánnak kereszteltetett, már beszélni és némely munkákat is kezdett tenni, midőn vigyázatlanság következtében megszökött s a Rábában eltünt. — (Fényes Elek II. kötet 177. lap.) — 1849. máj. 6-án a Grosbois örnagy alatti császáriak a m. fölkelők ellen szerencsétlenül csatáznak.

Karakó vagy **Karakó-Szörcsök**, Karakó f. Vas vm. a sz. 47°5′ a h. 34°50′ alatt; Karakó-Szörcsök pedig f. Veszprém vm. mindkettő az illető vmegye határán és közel egymáshoz. — 1809. jún. 9-én vidékükön a francziák és osztrákok közt ütközet.

Karakorum Ázsiában, a Mongolságban, hajdan a mongol fő-khán székvárosa, a sz. 48° a h. 120° alatt — 1246. áug. 24-én itt kiáltatik ki fő-khánná Kajuk, Oktaj fia.

Karaman a Taurus-hegység vidéke Kis-Ázsiában. — 1443-ban ennek bégje Murád zultán ellen föllázad.

Kardis f. Lieflandban. — 1661. jún. 21-én béke XI. Károly svéd k. és Oroszország közt, melyben mind a két résznek az 1617. évben átengedett birtokok meghagyatnak.

Karga f. Moldvában. — Vidékén 1770. júl. 18-án Romanzow orosz vezér és a törökök közt ütközet.

Karikal v. Hindostánban, Madras közelében, a sz. 10°40′ a h. 98° alatt. — Az 1763-iki párisi békében visszakapja ugyan Francziaország az angoloktól e várost, de megcsonkított területtel.

Karinthia herczegség Steyerországtól d. k. — I. Béla királyunk leányát, Jojadot Ulrik karinthiai herczegnek nőül adja. — 1473. sep. 25-én törnek a törökök először e herczegségbe.

Karkemis l. **Circesium.**

Karlowicz v. Szerémségben, a Duna jobb partján, a sz. 45°12′21″ a h. 37°48′ alatt. — 1699. ján. 26-án béke II. Musztafa zultán, I. Leopold cs. Velencze és Lengyelország közt. — 1848. máj. 13-án a lázongó szerbek Rajacsics József érsek elnöklete alatt gyülést tartván, a k. biztos szózatait megégetik, Rajacsicsot patriarchává, Suplikácz István cs. ezredest vajdává választják; — máj. 15-én a szerb nemzeti gyülés a szerb nemzetet önállónak, Magyarországtól függetlennek és Magyarország bizonyos részeit „szerb vajdaságnak“ nyilatkoztatja; — jún. 12-én Hrabovszky altábornagy az itt összesereglett szerb fölkelőket megtámadja és a várost lőveti. Ez volt az első csata a polgárháboruban. — 1865. feb. 20-án viharos ülés a a szerb nemzeti congressusban az oláhok igényei miatt; — ápr. 1-én a szerb congressus, miután

szerbek és oláhok közt egyezkedés nem jöhetett létre, bezáratik.

Karlsbad v. Csehországban, Éger-kerületben, az Éger-folyó jobb partján, a sz. 50°13′38″ a h. 30°32′47″ alatt. — 1359. sep. 13-án világhirű fürdőjét IV. Károly n. cs. alapítja.

Károlyfalva f. a katonai végvidéken, a n. bánáti tábornokságban. — 1848. dec. 12-én Damjanics János m. vezér á szerbeket itt megveri és Alibunárra szalasztja.

Károly-Fehérvár l. **Gyula-Fehérvár.**

Károlyváros sz. k. v. Zágráb vm. a Kulpa mellett, a sz. 45°27′31″ a h. 33°15′43″ alatt. — 1522. okt. 18-án itt születik Beuther Mihály, nyelvészeti, theologiai, jogi és történettudományi iró. — Károly fhg. (ki később III. Károly név alatt királyunk lett,) épité erősségét a török beütések meggátlására.

Kárpátok hegyek, melyek Éjszak-Magyarországot félhold alakjában kerítik s Erdélyországot egészen elborítják.

Kassa sz. k. v. Abauj vm. a Hernád jobb partján, a sz. 48°43′21″ a h. 38°59′46″ alatt. — 1270-ben lett sz. k. várossá. — Robert Károly kormánya elején Csák Máté pártján levén, Görgey Jordán, Robert Károly vezére, 1312-ben ostrom alá fogja. Gyönyörü gót templomát Robert Károly kezdi épittetni, s fia N. Lajos befejezi. — 1374. sep. 17-én N. Lajos királyunk a lgy. rendekkel itt országgyülést tartván, az örökösödést s lgy. trónt illetőleg a leányágra is kiterjeszti. — A XIV. században már kereskedése által kitünik. — 1419. máj. 11-én itt találkozik Zsigmond

m. k. a n. lovagrend követeivel. — 1449-ben Giskra cseheivel Székely Tamást it megveri, mely alkalommal Székely Tamás elesik. — A XV. században gymnasiummal bir. — 1491. feb. 20-án béke II. Ulászló m. k. és testvére Albert lgy. hg. közt. — 1530-banI. Ferdinánd királyunk Zápolya János másik királyunk kezéről elfoglalja. — 1538. dec. 4-én árulás folytán János m. k. seregei által elfoglaltatik. — 1551-ben Zápolya Zsigmond itt tartózkodik. — 1552-ben jún. 14-én megadja magát a császáriaknak. — 1600-ban hirneves kapitánya Basta György. — 1603-ban ján. 8-án lázadás Belgiojoso által a protestánsokon elkövetett erőszak miatt. Ez eredete a Bocskay-féle báborunak. — 1604-ben temploma, melyet a protestantismus terjedése óta a protestánsok birtak, tőlük elvétetik. — 1604. okt. 30-án megadja magát Lippay Bocskay tábornokának; — dec. 1-én Basta cs. tb. sikertelenül ostromolja. — 1605. ján. 23-án eredménytelen békealkudozás Bocskay István és Rudolf cs. közt. — 1606. dec. 16-án Bocskay István az itteni országgyülésen a bécsi és zsitvatoroki béke pontjait kihirdeti; — dec. 29-én Bocskay István itt hal el méreg által. — 1607. ján. 27-én Kátay Mihály, Bocskay István fejedelem korlátnoka és megmérgezője, bűne miatt Nyáry Pál által darabokra vagdaltatik; — feb. 3-án itt temettetik el nagy pompával Bocskay István; — feb. 12-én a cs. biztosok előtt az esküt leteszi. — 1608. feb. 25-én az itteni országgyülés a pozsonyi határozatokat elfogadja. — 1610. áug. 15-én béke és szövetség Magyar- és Erdélyország közt. — 1619. sep. 5-én Bethlen

Gábor tábornokai Rhédey és Szécsy elfoglalják. — 1619-ben országgyülés. — 1624. ápr. 24-én békekötés II. Ferdinánd cs. és Bethlen Gábor erdélyi fejedelem közt a nikolsburgi béke alapján. — 1625. már. 2-án Bethlen Gábor menyegzőjét tartja itt Brandenburgi Katalinnal. — 1644. ján. 18-án Abauj, Borsod és Zemplén vármegyék rendei I. Rákóczy Györgyöt itt Magyarország fejedelmévé kikiáltják. — 1677. nov. 26-án Kob Farkas Frigyes cs. tb. a polgárokat lefegyverezvén, a lázadók fölött iszonyú boszut vesz. Négy nemest elevenen nyársra huzat, az ötödiket lovak által összehurczoltatván, bőréből szíjakat vágat, a hatodiknak, miután jobb karját levágatta, hasonló módon kell kinlódnia; — dec. 10-én Kob cs. tb. Leopold cs. által itteni állomásától dühös kegyetlensége miatt elmozdittatik. — 1682. áug. 14-én Tököly Imre elfoglalván, a következő évre ide országgyülést hirdet. — 1683. ján. 11-én a 13 felső-magyarországi vm. gyülésileg itt azt határozza, hogy magokat a zultán védelme alá vetik. — 1685. okt. 25-én a kuruczok hosszas védelem után a császáriaknak átadják. — 1704. sep. 15-én II. Rákóczy Ferencz serege elfoglalja. — 1706-ban Rabutin, I. József cs. tábornoka, ostromolja. — 1707. dec. 5-én a szövetséges m. rendek II. Rákóczy Ferencz elnöklete alatt itt gyülést tartanak. — 1710-ben még a szövetséges rendek birtokában volt, holott mint tudjuk már ekkor majd minden erősségök el volt veszve. — 1711. ápr. 27-én Eszterházy Dániel és Nyáry János, II. Rákóczy Ferencz kivei, a királynak átadják. — 1721. áug. 29-én itt születik Izzó János, építészeti iró s a teréziánumi

lovag-akademia másod-elnöke. — Itt hal meg: 1731. ápr. 25-én Kolosváry Pál, m. (socinianus) hittani iró és 1736. ápr. 7-én Timon Samu jezsuita, jeles m. történetbuvár. — Mária Terézia itt bölcsészeti és jogi tanfolyamot állít, melyek vezetését II. József cs. egy főigazgatóra bizza. — Itt születik: 1793. áug. 20-án Ujházy Lajos, m. föstész, — 1797. feb. 5-én Andrássy György gr. országgyülési követ, a m. tudós társaság igazgató és tiszteletbeli tagja, — 1807. ápr. 1-én Rósa Lajos, a budapesti kereskedelmi és iparkamara titkára s a nemzetgazdászati érdekek nagy elémozdítója és 1813. okt. 13-án Henszlmann Imre, jeles mü- és régiségtudós. — 1825. dec. 23-án itt hal meg Csáky Manó gr. szepesi főispán, jeles szónok, államférfi, remek latin és n. iró. — 1848. dec. 8-án közelében Pulszky Sándor Schlick cs. vezér részéről a magyarokkal vereséget szenved. — 1849. ján. 4-én Schlick cs. tb. tökéletesen megveri itt Mészáros m. tábornokot; — feb. 15-én a m. seregek bevonulnak; — jún. 24-én az oroszok megszállják.

Kászon-Ujfalu f. Erdélyben, „Brassó vidékén," a sz. 45° 49′ a h. 43° 8′ alatt. — 1849. áug. 1-én a magyarok itt a császáriak részéről vereséget szenvednek.

Katzbach fly. Sziléziában, Liegnitz körül, a sz. 51° 12′ 49″ a h. 33° 49′ 32″ alatt. — A pr. Blücher és a fr. Macdonald közt 1813. áug. 26 án ütközet. (Különben l. Liegnitz.)

Kay f. Poroszországban, az Odera melletti Frankfurt-kerületben. — 1753. júl. 23-án a Soltikoff alatti oroszok és a Wedel alatti poroszok közt ütközet.

Kehl v. Badenben, a Rajna mellett, a sz. 48° 34′ 30″ a h. 25° 28′ 39″ alatt. — 1703. már. 12-én Villars fr. tábornagy a császáriaktól elfoglalja. — 1734 körül Berwick sp. vezér foglalja el.

Keinton l. **Edgehill.**

Kemencs vagy **Kemecse**, f. Szabolcs vm. a dadai járásban, a sz. 48° 4′ 35″ a h. 39° 27′ 30″ alatt. — 1074. feb. 26-án Géza m. hg. három zászlóalja hűtlensége folytán Salamon királyunk ellenében itt csatát veszt.

Kéménd f. Esztergom vm. a sz. 47° 53′ a h. 39° 18′ alatt. — 1849. ápr. 20-án egy m. csapat Wyss cs. vezérőrnagy csapatát megugrasztja.

Kenese f. Veszprém vm. a Balaton-tó é. k. partján, a sz. 47° 2′ a h. 35° 46′ alatt. — 1532-ben a polgárháboru megszüntetésére itt gyülés tartatik.

Kene-vár Varasd mellett, a sz. 46° 15′ a h. 34° 10′ alatt. — Ide záratja Imre királyunk öcscsét, Endrét, ki ellene már több izben pártot ütött.

Kenyérmező Erdélyben, „Szászvárosszék“ területén, Sz.-Imre közelében, a sz. 45° 53′ — 45° 57′ közt a h. 41° 1′ alatt. — 1479. okt. 13-án Báthory István erdélyi vajda és Kinizsy Pál m. vezér Ali bég fölött itt fényes győzelmet vivnak ki.

Kercs l. **Jenikale.**

Keresztszeg l. **Körösszeg.**

Keresztur l. **Bodrogh-Keresztur.**

Késmárk sz. k. v. Szepes vm. a Poprád jobb partján, a sz. 49° 8′ 7″ a h. 38° 5′ 45″ alatt. — Kiváltságait IV. Béla királyunktól kapja 1269-ben. — 1380-ban sz. k. várossá lesz. — 1398. feb. 15-én

Zsigmond m. k. mint választott biró a n. lovagrend és Lengyelország közti viszályokat itt elintézi. — 1423. már. 30-án Zsigmond m. és Ulászló lgy. k. itt a lublyói véd- és daczszövetséget megujítják. — 1431-ben a hussiták földulják. — 1440-ben itt fogadtatik Ulászló lgy. k. midőn a m. trónra jön. — 1441. áug. 1-én árulás által Giskra kezére kerül; — sep. 15-én Giskra éj idején csellel e várost elfoglalja. — I. Mátyás királyunk korában sz. k. városi jogai- és kiváltságaitól megfosztatik; mert a Szapolyaiak általa szepesi örökös grófokká neveztetvén ki, ő szolgáltat alkalmat közvetve, hogy megszünjék sz. k. v. létezni. — Később a Szapolyaiak Laszkynak adják e várost 1530-ban. — Később a Tökölyek birtokába jut. — 1654-ben jogait visszaváltja (u. is sz. k. városi jogait.) — A XVI. század harmadik tizedében az egész polgárság az uj vallásra tér át. — 1657. sep. 25-én itt születik Tököly Imre gr. a kuruczok fővezére. — 1683. nov. 24-én a kuruczoktól, — 1710. sep. 24-én a szövetségesektől foglalják el a császáriak. — Itt születik: 1721. okt. 19-én Pfeiffer Mihály, m. orvos (Meghal ugyanitt 1809. nov. 7-én.) — 1735. feb. 5-én Kray Pál br. osztr. táborszernagy, — 1747. nov. 2-án Kriebel János Samu, jeles nevelő, — 1759. már. 6-án Schwartner Márton, diplomatikai, heraldikai és statistikai iró és 1761. áug. 15-én Genersich János, történetiró.

Kesseldorf f. Szászországban, Drezda-kerületben, a sz. 51° a h. 31° 20′ alatt. — 1745. dec. 15-én II. Frigyes pr. k. vezére az öreg Dessauer a szászokat itt leveri.

Keszthely mv. a Balaton partján, Zala vm. a sz. 46° 45′ ah. 34° 55′ alatt. — 1766. ápr. 23-án itt születik Fejér György, nagyhirű m. történetbuvár és az okmánytár kiadója. — 1804-ben gr. Festetich György itt gazdászati tanintézetet alapít. — 1810. okt. 7-én itt születik Nagy Ignácz, termékeny m. novella- és vigjátékiró.

Keve a tárnokvölgyi r. ut mellett. — 453-ban itt temettetik el Áttila hun király. — Tárnok pedig a sz. 47° 23′ a h. 36° 30′ alatt.

Kezdi-Vásárhely mv. Erdélyben, a Fekete-Ugy folyó partján, a „Székely-földön," a sz. 45° 57′ a h. 43° 47′ alatt. — Az 184⁸/₉. hadjárat alkalmával fegyver- és lőpor-települ használják a magyarok s csak 1849 jún. 25-én az oroszok és osztrákok közeledtére hagyják el.

Khorasan l. Asia vagy Ázsia.

Kiel v. Holsteinban, a sz. 54° 19′ 23″ a h. 27° 48′ alatt. — 1788. jún. 12-én itt hal meg Cramer János, történetbuvár és költő. — 1814. ján. 14-én béke Svéd- és Dánország közt, melyben Norvegia Svédországra szállandónak határoztatik. — 1823. ápr. 10-én itt hal meg Reinhold Károly, bölcsész. — 1850. sep. 9-én a Schleswig-Holstein számára rendezett rendkívüli országgyülés itt megnyittatik.

Kiew a hajdani hasonnevü fejedelemség fővárosa, Oroszországban, a Dnieper jobb partján, a sz. 50° 26′ 53″ a h. 48° 10′ 2″ alatt. — 885 körül a magyarok hont keresvén, ostrommal elfoglalják. — 1018. áug. 14-én Boleszláv Chrobry elfoglalja. — 1061. feb. 8-án III. Izaszláv, elüzött nagyfejedelem,

rohammal visszaveszi. — 1123-ban II. István királyunknak ennek falai alatt mondják föl a főurak a részvétet, mire István az ostrommal fölhagyni kényszerül. — 1169. már. 8-án Andrej Bogolubski **Susdal** vagyis **Wladimir** nagyherczege rohammal beveszi. — 1203. ján. 1-én a palóczok elfoglalják, elpusztítják, a lakosokat rabságba hurczolják és Rurikot birtokába helyezik. — 1240. dec. 6-án a tatárok rommá teszik. — 1833-ban alapittatik egyeteme.

Kiliti f. Pozsony vm. a Duna jobb partján, a sz. 47° 57′ 30″ a h. 34° 57′ alatt. — 1705-ben Károlyi Sándor a császáriak által itt megveretik.

Kilkonnel v. Irhonban, a sz. 52° 40′ a h. 10° 20′ alatt. — 1791 körül ütközet III. Orániai Vilmos és II. Stuart Jakab közt, melyben a szerencse az elsőnek kedvez.

Kinburn erősség Krim-félszigettől é. ny. a Dnieper torkolatánál, a sz. 46° 33′ 22″ a h. 49° 12′ 9″ alatt. — Az 1774. évi kutsuk-kainardsi békében Oroszország kapja a töröktől. — 1855. okt. 17-én az oroszok a fr. hajóhad előtt capitulálnak.

Kis-Antillák l. **Antillák**.

Kis-Ázsia l. **Anatolia.**

Kisil-Irmak l. **Halys.**

Kis-Kapus f. Erdélyben, a Nagy-Küküllő bal partján, a sz. 46° 5′ 30″ a h. 41° 58′ alatt. — 1849. már. 1-én Puchner cs. vezér előhada és a magyarok közt 4 órai eldöntetlen csatározás; másnap ujabb támadás az osztrákok részéről, de visszaveretnek a magyarok által; — már. 4-én a császáriak ujra megtámadják Kis-Kapust s a Bem által hátrahagyott

csekély m. csapatot elüzik, ezek Szász-Ivánfalva felé vonulnak vissza Bemmel (ki a szász-ivánfalvi erdő mögé rejté magát,) egyesülendők.

Kis-Kikinda f. Torontál vm. a sz. 45° 38′ a h. 38° 5′ alatt. — 1849. ápr. 24-én Perczel Mór egy ellenséges szerb csapatot itt megver. (Különben l. Uj-Becse.)

Kis-Körös mv. Pest, Pilis és Solt vm. a solti járásban, a sz. 46° 37′ a h. 39° 59′ alatt. — 1398-ban Zsigmond királyunk ide országgyülést hirdet.

Kis-Kostély l. **Kosztil.**

Kis-Küköllő fly. Erdélyben, mellékfolyója a Nagy-Küküllőnek; Gyergyó-Alfalu határában Vész nevü helyen ered s Balázsfalvánál a N.-Küköllőbe ömlik.

Kis-Marton vagy **Kismarton**, sz. k. v. Soprony vm. a sz. 47° 50′ a h. 34° 10′ alatt. — 1464-ben Mátyás királyunk a koronáért III. Frigyes n. császárnak adja több más helylyel együtt; de az Austria ellen viselt háboruk alkalmával III. Frigyestől a többiekkel együtt ezt is visszafoglalja. — I. Miksa n. cs. II. vagy Dobzse Ulászló királyunk kormánya alatt elfoglalván, egész 1622-ig a n. császárság birtoka, mig nem II. Ferdinánd királyunk Magyarországhoz visszaereszti. — 1704-ben Károlyi Sándor, II. Rákóczy Ferencz fejedelem vezére, Heister cs. tb. által itt megveretik. — Itt születik: 1758. ápr. 12-én Eötvös Pál m. iró, — 1766. már. 28-án Weigl József, hires zeneszerző és 1832. jún 1-én Markó Ferencz, Markó Károly fia, m. föstész.

Kissingen v. Bajorországban, é. k. é. Würzburg-

tól, a sz. 50° 12′ a h. 27° 45′ alatt. — 1866. júl. 10-én ütközet a poroszok és bajorok közt.

Kis-Szeben sz. k. v. Sáros vm. a Tarcza mellett fallal kerítve, a sz. 49° 5′ 40″ a h. 38° 49′ alatt. — 1683. nov. 24-én a császáriak elfoglalják. — 1848-ban a magyaroktól a „Hü“ jelzőt nyeri, a haza ügye iránti tántoríthatlan rokonszenve miatt.

Klagenfurt Karinthia fővárosa, a sz. 46° 37′ 36″ a h. 31° 58′ 24″ alatt. — 1797-ben Napoleon fr. vezér elfoglalja. — 1849—1867-ig Görgey Árthur m. honvéd fővezér tartózkodási helye.

Klostergrab v. Csehország é. részén, a sz. 51° 40′ a h. 31° 25′ alatt. — 1618-ban a protestánsok által épített temploma lerontatik.

Klugny v. Francziaországban, a sz. 47° a h. 22° 30′ alatt. — 1760. ápr. 6-án itt születik Prudhon Péter, hires fr. föstész. — A benczések hires apátságáról nevezetes még.

Kluits erősség Török-Horvátországban, Bányalukától d. ny. Jaiczától é. ny. a Sanna-folyó bal partján, a sz. 44° 34′ a h. 34° 30′ alatt. — 1463-ban Tomassevics István bosnya k. a török sereg elől ide zárkózik.

Kollin v. Csehországban, a pardubitzi kerületben, Prágától d. k. az Elbe jobb partján, a sz. 50° a h. 32° 41′ alatt. — 1757. jún. 18-án Daun osztr. és Nádasdy m. vezérek egyesített seregei II. Frigyes pr. k. serege fölött fényes győzelmet aratnak.

Köln v. Poroszországban, a Rajna bal partján, a sz. 50° 56′ 29″ a h. 24° 37′ 28″ alatt. — Itt hal meg: 1052. dec. 14-én Aaron apát, jeles zenészeti

iró, — 1280. nov. 15-én Albertus Magnus, az akkori tudományok minden ágaiban kitünő férfiu és 1308. nov. 8-án Duns Scotus Ferencz-rendi szerzetes, kora legelmésebb gondolkozóinak egyike. — A XIV. században egyetemét látogatják a m. ifjak. — 1486. sep. 14-én itt születik Nettesheimi Agrippa Henrik Kornél, hires tudós. — 1529. sep. 28 án itt fejeztetnek le Klarenbach Adolf és Flistedten Péter, mint a prot. vallás áldozatai. — 1566. feb. 3-án itt hal meg Cassander György, szelidlelkü s elfogulatlan németalföldi hittudós. — Itt születik: 1587. nov. 17-én Vondel, nagyhirü hollandi költő és 1620. feb. 6-án Frigyes Vilmos brandenburgi vf. — 1647-ben béke Német- és Francziaország közt. — Itt születik: 1694. ján. 6-án Bayel Gottfried Siegfried, hires nyelv- és főleg történetbuvár, — 1748. júl. 20-án Wallraf Ferdinánd Ferencz, jeles n. régiségbuvár, — 1783. áug. 3-án Boisseree Szulpicz, mübuvárlati iró s a középkori építészet megujítója és 1790. jún. 15-én Gau Ferencz Károly, Egyptomban tett buvárlatairól ismeretes jeles építész. — 1794. okt. 6-án a francziák bevonulnak. — 1805. ján. 1-én itt hal meg Hübsch János Vilmos br. jeles természetbuvár. — Itt születik: 1805. máj. 24-én Venedey Jakab, jeles és sokoldalú szabadelvü n. iró és 1807. nov. 11-én Blum Robert, n. demokrata s a frankfurti n. parlament jeles tagja. — 1810. dec. 7-én az ang. áruk megégettetnek. — 1842. okt. 25-én itt hal meg Von Hagen Bussó, költő és rajzoló. — 1848. áug. 14-én a Rajnavidék és Westpfalia demokratáinak congressusa; — sep. 25-én a munkások fölkelése. — 1854.

júl. 4-én itt hal meg Eichhorn Károly Frigyes, hires n. jogtudós; — 1870. jún. 22—25-ig az europai kath. legényegyletek gyülése, melyen 160 legényegyleti elnök vett részt.

Kolosvár sz. k. v. Erdélyben, a Szamos jobb partján, a hasonnevű vm. fővárosa, a sz. 46° 41′ 48″ a h. 41° 14′ 28″ alatt. — 1443. már. 27-én itt születik Hunyady Mátyás m. k. — 1467-ben Mátyás királyunk e várost elfoglalván, az erdélyi lázadást elnyomja. — 1547. ján. 25-én itt születik Rimay János, m. diplomata, költő és tudós. — 1551. júl. 18-án Izabella, János királyunk özvegye, Erdélyt I. Ferdinándnak itt adja át. — 1556. okt. 22-én Izabella, János m. k. özvegye e városba vonulván, a császárral kötött szerződés daczára Erdély kormányát átveszi. — 1557. okt. 13-án itt hal meg 70 éves korában Petrovics Péter, temesi gr. és országkapitány, János k. és Izabella legbensőbb tanácsosa. — 1561-ben az itt tartott gyülésben a lutheránusok és kálvinisták a helyett, hogy egyesülnének egymással, mindinkább elválnak egymástól. — A XVI. században az unitáriusok főiskolával birnak, s ugyanezen században már nyomda is létezik itt. — 1575. áug. 8-án Báthory István erdélyi fejedelem Békés Gáspár n. pártfogás alatti trónkövetelő pártfőnökeit: Kabos Farkast, Bogáti Gáspárt, Pókai Jánost, Barcsai Miklóst, Csanádi Jánost, Ősi Miklóst, Csányi Miklóst itt lefejezteti és még két más férfiut. — 1594. áug. 31-én Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem Kendi Jánost és Gábort, Ifju Jánost, Diák Gergelyt és Forró Jánost itt lefejezteti. — 1601. feb. 4-én az itteni or-

sággyülés Báthory Zsigmondot ismét megválasztja erdélyi fejedelemmé. — 1603. sep. 9-én az erdélyi unitáriusok megrohanván a jezsuiták Sz. Mihály templomát, a képeket pusztítják, az oltári-szentséget lábbal tapossák s a jezsuitákat megsebezvén, őket zárdájokból kiüzik. — 1607. feb. 8-án az erdélyi országgyülés itt Bocskay után Rákóczy Zsigmondot akaratja ellenére erdélyi fejedelemmé választja. — 1613. okt. 23-án Bethlen Gábor az itteni országgyülésen erdélyi fejedelemmé választatik. — 1660. máj. 22-én közelében II. Rákóczy György a törökök ellen küzdvén, csatát veszt és sebekkel borittatik el. — 1660-ban a török hasztalanúl ostromolja. — Az 1668. évben I. Leopold k. és Apaffy közt kötött szerződésnél fogva a k. sereg tanyájául szolgál. — 1704. sep. 4-én Rabutin cs. tb. a Teleki és Thoroczkay alatti szövetséges magyarokat itt megveri. — Itt születik: 1751. júl. 15-én Gyarmathi Samu, m. tudós és hires nyelvész (Meghal ugyanitt 1830. ápr. hóban.) — 1782. máj. 16-án Buczy Emil m. költő s a m. tudós társaság tagja, — 1784. nov. 1-én Deáky Fülöp Samu, munkás m. drámairó (Meghal ugyanitt 1855. okt. 21-én.) — 1797. ápr. 14-én Szilágyi Ferencz m. történetiró, — 1802. dec. 15-én Bolyai János, nagyhirű m. mathematikus, a szintén kitünő Bolyai Farkas fia, — 1805. júl. 7-én Jósika Samu br. erdélyi korlátnak, jeles szónok és államférfi és 1806. dec. 10-én Kovács Károly, jeles nevelő és m. iró. — 1810. sep. 26-án itt hal meg Szekér Alajos Joachim, m. történész. — Itt születik: 1822. nov. 16-án Récsy Emil, m. jogtudományi és nemzetgazdászati iró, —

1830. áug. 30-án Szilágyi Sándor nagyérdemű m. történetiró, — sep. 14-én ifjabb Lendvay Márton, jeles m. színész és dec. 26-án Balázs Sándor m. beszélyiró. — 1845. dec. 2-án itt hal meg Jancsó Pál, az első m. komikus színész. — 1848. máj. 29-én az utolsó országgyülés itt megnyittatik; — nov. 17-én a m. seregek által elhagyatván, megadja magát a császáriaknak; — dec. 25-én Wardener cs. tb. pár ágyulövés után e város alól eltávozik; Bem m. tb. bevonul és Tóth Ágoston honvéd alezredes lesz parancsnoka. — 1849. áug. 15-én Gottenhjelm or. tb. megszállja. — 1855. dec. 20-án itt hal meg Mike Sándorné, született Szacsvay Sára, Erdély egyik leglelkesebb hölgye s a m. irodalom buzgó terjesztője. — 1865. sep. 1-én az osztr. cs. és. m. k. az erdélyi országgyülést nov. 19-ére ide összehivja, hogy a Magyarország és Erdély közti unióra vonatkozó 1848. évi törvényt átvizsgálja; — nov. 20-án az utolsó erdélyi tartományi gyülés megnyittatik.

Komárom a hasonnevű vm. fővárosa, a sz. 47° 45′ 30″ a h. 35° 47′ 39″ alatt. — Az ország legerősebb és „Szüz“ vára, mely erősségre nézve Maltával versenyez. Még eddig ostrom által el nem foglaltatott. Három oldalról viz veszi körül; itt szakad a Vág a Dunába. Neveztetik közönségesen Rév-Komáromnak. — Az erősség eredete a honfoglalás első korszakába esik. Mint II. Béla királyunknak egy 1138-ban kiadott szabadalom-leveléből láthatni Ketel, egy a hét m. vezér közől telepitette be a Csallóköz komáromi részét a Kuma vizétől győztesen vezetett magyarokkal. Ezen Ketel fia, Oluptulma (Alap-Tolma) épitette

aztán a Csallóköz déli csucsára a Vágnak a Dunába szakadásánál a földvárat, melyet a következő idők saját igényeikhez képest mindig több gonddal erősítettek meg. — Az őrtorony alatt egy kőből faragott szüz látható a mint a vár bevehetetlensége kifejezéséül függét mutat az ellenségnek s alatta e felirat olvasható: „Nec arte, nec marte“ (sem csellel, sem erővel.) — A vár történetében nevezetes korszakot képez az 1763. jún. 28. s az 1783. ápr. 22. földrengés, a mikor a vár teljesen romba dölt. — 1784-ben a városnak elárverezték területét. A sánczokban kukoriczát, a bástyákon zabot s egyéb gabonanemüt termesztettek 1808-ig, midőn ujra megerősittetett. — A felföldet Ottó királyunk alatt egész eddig birja Csák Máté, sőt Robert Károly alatt maga Komárom is kezébe kerül. — 1440-ben Erzsébet, Albert k. özvegye, itt tartózkodik a Kottanerné által elorzott koronával együtt, s ugyanezen évi feb. 25-én itt születik V. László királyunk. — 1490-ben Corvin János birja. — 1526. nov. 25-ére Báthory István nádor a Ferdinánd-párti urakat országgyülésre ide hivja; de Szapolyai János, már ekkor megkoronázott m. k. hogy a nádor által Ferdinánd osztr. fhg. érdekében kihirdetett országgyülés tartását megakadályozza, elfoglalja. — 1527-ben Ferdinánd birtokába kerül. — 1529-ben, midőn a maroknyi őrség várából elosont, II. Szuleimán birtokába veszi. — 1541-ben a Buda alatt megvert Rogendorf Vilmos, I. Ferdinánd n. vezére, itt meghal. — 1594-ben Mátyás fhg. Esztergom alól ide száll seregével. Ugyanezen évben Szinán nv. hasztalanúl ostromolja. —

1631. okt. 16-án itt születik Kolonics Lipót gr. bécsujhelyi püspök, utóbb esztergomi érsek, áldornagy és bibornok. — 1751-ben sz. k. várossá lesz. — Itt születik: 1754. júl. 11-én Cseh Szombati János, hires orvos és iró, — 1760. sep. 16-án Kulcsár István történetiró, a „Hazai-Tudósítások“ és „Hasznos mulatságok“ 22 évig volt szerkesztője, — 1768. ján. 25-én Döme Károly m. iró és a m. tudós társaság tagja, — 1786. áug. 25-én Mindszenty Antal m. iró, — 1796-ban Gévay Antal, nagyérdemü m. történetbuvár, — 1806. júl. 28-án Farkas Lajos, régiségbuvár és m. iró, — 1808. feb. 12-én Ghyczy Kálmán, kitünő m. országgyülési követ, 1861-ben a m. országgyülés elnöke s 1865 óta az ellenzéki párt vezére, — 1814. dec. 17-én Tóth Lőrincz, m. szépirodalmi iró, jogtudós, publicista és országgyülési követ, — 1816. jún. 2-án Somogyi Alajos m. iró, — 1819. feb. 18-án Beöthy Zsigmond, m. költő és iró, — 1821. ápr. 6-án Samarjai Károly, m. költő és 1826. máj. 1-én Beöthy László, m. humorisztikus iró. — 1849. már. hóban a benne elhelyzett 8000 főnyi m. őrség az osztrákoktól ostromoltatik; de többszörös szerencsés kiütései által az ostrom alól fölmenti magát; — júl. 15-én a m. őrség egy kirohanást intéz a Nagy-Igmándon levő cs. főhadszállás ellen; — áug. 3-án Klapka György m. tb. merész kirohanást tesz Vág-Ujhely felé; Barkó cs. dandárát elszélyeszti, a császáriakat Pozsonyig üzvén, Bécset is rettegteti. Utközben minden élelmi és lőszert elfoglal. — A legutóbbi időben Klapka György volt parancsnoka, ki midőn a világosi fegyverletétel hirét

hallotta, meggyőződvén meghitt kiküldöttei által a valóról, tisztességes föltételek alatt capitulál sep. 27-én; — okt. 2-án a m. hadőrség kezdi fegyverét lerakni a császáriak előtt; — okt. 4-én a császáriak bevonulnak és elfoglalják. — E várost a földrengések sokszor megrémítették u. m. a föntebb említett éveken fölül: 1796. 1803. 1806. 1807. 1810. 1822. 1841. 1843. 1845. 1851. 1857. 1862. évben és 1863. már. 29. és 30-ka közti éjjel.

Kömonostor f. a Kunságban, a sz. 47° 34′ a h. 37° 27′ 30″ alatt. — 1241-ben IV. Béla k. a m. és kun főurakkal itt országgyülést tart.

Königgrätz Csehországban, a hasonnevű kerület fővárosa, a sz. 50° 12′ 38″ a h. 33° 29′ 50″ alatt. — 1423. áug. 4-én Ziska hussita vezér meggyőzi itt a prágaiakat. — 1866. júl. 3-án IV. Vilmos pr. k. a teljhatalommal fölruházott Benedek osztr. vezér serege fölött eldöntő ütközetet viv ki.

Königsberg Poroszországban, a királyság hajdani fővárosa, a sz. 54° 42′ 50″ a h. 38° 9′ 45″ alatt. — 1255. sep. 2-án a n. lovagrend által alapittatik. Nevét azonban Ottokár cseh királytól nyerte, ki ezen vidék meghódítására segédkezet nyújtott. — 1544. áug. 17-én V. Albrecht, brandenburgi határgróf, első pr. hg. akademiáját alapítja. — 1600. feb. 29-én itt hal meg Henneberger Gáspár pr. történetiró. — 1701. ján. 18-án I. Frigyes brandenburgi vf. magát pr. királylyá koronázza. Ő az első pr. k. — 1727. ápr. 22-én itt születik Kant Emmanuel, Németország első rendű bölcsésze. Ugyanitt hal meg 1804. feb. 12-én. — 1736. ján. 27-én Lescinsky Szaniszló lgy.

k. itt III. Ágost szász vf. javára lemond. — 1776. ján. 24-én itt születik Hoffmann Ernő Tivadar, a legjelesebb szépirodalmi irók egyike. — 1806. ápr. 12-én itt hal meg Hasse János Gottfried, tisztelt és becsült orientalista. — 1807. jún. 16-án Soult fr. tábornagy elfoglalja. — 1810. dec. 26-án az ang. áruk megégettetnek. — 1812. dec. 19-én ide vonul Oroszországból visszatértében Murat nápolyi k. a fr. testőrség romjaival.

Königswartha mv. Szászországban, a bautzeni kerületben; a sz. 51° 12′ a h. 29° 58′ alatt. — 1813. máj. 19-én a Barclay de Tolly vezérlete alatti or.-pr. seregek és a Lauriston alatti francziák közt ütközet.

Konium l. **Ikonium.**

Konstantinápoly vagy **Byzantium** előbb, utóbb **Stambul** vagy **Istambul**, Törökország fővárosa, a sz. 41′ 0′ 26″ a h. 46° 55′ 40″ alatt, a Fekete-tenger d. ny. partján. — 275-ben itt hal meg Domitius Aurelianus r. cs. — 329. nov. 26-án N. Constantin cs. alapját leteszi. — 330 máj. 11-én N. Constantin cs. beszenteli. — 331. nov. 6-án itt születik Hitehagyott Julián r. cs. — 337. máj. 22-én itt hal meg Arius, a hasonnevű vallásfelekezet alapítója. — 361. dec. 11-én Julianus Apostata r. császárrá itt kiáltatik ki. — 381. júl. 30-án a második egyházi gyülekezet berekesztetik. — 469-ben Dengesics, Átilla hun k. fia, itt lefejeztetik. — 491. ápr. 9-én itt hal meg Zeno k. cs. — 537. feb. 23-án a Sofia-templom alapittatik; — dec. 27-én I. Justinián cs. a Sofia-templom beszentelését ünnepli. — 553. máj. 4. — jún. 2-ig az ötödik egyetemes zsinat. — 557-ben az avar követek itt meg-

jelenvén, mint „hunok“ megbámultatnak. — 602. nov. 23-án Phocas császárrá kiáltatván ki, serege élén e városba vonul. — 610. okt. 5-én Heraclius cs. bevonulását tartja. — 658-ban falai alatt Potus Argyrus görög vezér a magyarokat megveri. — 672-ben Kallikinos Jesid kalifa ellen görög tüzzel megvédelmezi. — 681. sep. 16-án a hatodik nagy egyházi gyülekezet berekesztetik. — 743. nov. 2-án Constantinus Kopronymus cs. elfoglalja és kegyetlenkedik. — 754. feb. 10-én gyülekezet Constantinus Kopronymus alatt, melyben a sz. képek tisztelete bályányimádásnak bélyegeztetik. — 842-ben zsinat a sz. képek ügyében. — 869 okt. 5-én a nyolczadik nagy egyházi gyülekezet megnyittatik és 870. feb. 28-án berekesztetik. — 1081. ápr. 1-én Komnen Elek elfoglalván, magát itt császárrá koronáztatja. — 1127-ben a Vak Álmos m. hg. az István m. k. okozta lázangások elől ide fut. — 1147-ben itt keres menedéket Borics Kálmán m. k. fia. — Itt települ le később Géza, III. Béla m. k. öcscse. — 1203. júl. 18-án a velenczei és fr. keresztesek Angyal Izsák fia által a bitorló III. Elek ellen segélyül hivatván, e várost rohammal elfoglalják és Angyal Izsákot a trónba visszahelyezik. — 1204. ján. 25-én zendülés IV. Elek cs. ellen; — ápr. 12-én a fr. és velenczei keresztesek által bevétetik és kipusztittatik. — 1205. jún. 14-én itt hal meg Dandolo Henrik, velenczei doge. — 1261. júl. 25-én a görögök visszafoglalják. — 1347. ján. 8-án Kantakuzen János elfoglalja. — 1362. jún. 1-én e város falai alatt I. Murad zultán a janczsár-katonaságot alapítja. — 1396-ban Zsigmond m. k. a nikápolyi csa-

tavesztés után ide menekül. -- 1453. máj. 29-én II. Mohammed zultán elfoglalja. — 1460-ban Szilágyi Mihály I. Mátyás m. k. nagybátyja itt fejeztetik le. — 1502. dec. 14-én békekötés II. Bajazed zultán és a velenczei köztársaság közt. — 1511. áug. 21-én jancsárzendülés. — 1527-ben szövetség Laszky Jeromos, János m. k. követe és II. Szuleimán zultán közt. — 1541-ben Török Bálint m. főur ide hurczoltatik fogságba és később ugyanitt hal meg. — 1589. ápr. 3-án jancsárlázadás. — 1592. már. 23-án ismét jancsárlázadás. — 1593. ján. 27-én a spahik lázadása a zsold egy részének visszatartása miatt. — 1603. ján. 3-án a spahik nagy lázadása. — 1622. máj. 19-én a jancsárok, spahik és ulemák nagy forradalmat támasztanak; — júl. 7-én jancsárlázadás. — 1632. feb. 6-án a jancsárok és spahik nagy forradalma. — 1648. okt. 24-én az apródok és spahik föllázadnak. — 1688. feb. 24-én a jancsárok nagy forradalma. — 1693. ján. 15-én itt hal meg IV. Mohammed zultán. — 1700. jún. 13-án békekötés 30 évre az oroszok és törökök közt. — 1702. ján. 7-én a jancsárok lázadása következtében II. Musztafa zultán a tróntól megfosztatik. — 1712. ápr. 16-án béke az oroszok és törökök közt. — 1714. áug. 26-án Brankovan Konstantin, oláh fejedelem fiaival együtt előbb megkinoztatván, kivégeztetik. — 1717. okt. 28-án II. Rákóczy Ferencz, ki Alberoni bibornok-minister által egy török-sp. frigy létesítésével megbizatott, a zultán által itt k. tisztelettel fogadtatik. — Itt születik: 1762. okt. 29-én Chenier András, fr. költő és 1764. áug. 28-án Chenier József, fr. költő és demokratérzelmű iró. —

1784-ben tárgyalás az orosz és török közt, melynél fogva Krim Oroszországra száll. — Itt születik: 1790. dec. 6-án Esseid Mohammed, török verselő, történetiró és az ozman államhirlap főfelügyelője, — 1791. feb. 15-én Maurocordato Sándor, görög miniszterelnök s az orosz befolyás ellenzője és 1793. dec. 25-én Ypsilanti Demeter, a görög fölkelés vezére. — 1807. máj. 28-án jancsárforradalom. —1808. júl. 28-án trónforradalom; — nov. 10. és 14-én jancsárlázadás. — 1809. ján. 5-én békeszerződés az ang. és török közt. — 1815. feb. 14-én a jancsárok fölzendülnek. — 1821. ápr. 22-én Gergely patriarcha, 3 püspök és 8 pap a görögök iránti rokonszenvök miatt az oltártól a jancsárok által elhurczoltatván, a templom ajtajára fölakasztatnak. — 1822. sep. 18-án nagy tüzvész a jancsárok által gerjesztve. — 1825. jún. 10-én a jancsárok régen tervezett föloszlatása bekövetkezik. — 1826. jún. 14-én a jancsárok fölzendülnek; — jún. 16-án a jancsárok föloszlatása véget ér; — okt. 11-én békétlenségek a kalmár-bódékra rótt adó miatt; — okt. 18-án ujabb békétlenségek az adó behajtása miatt és kivégeztetések. — 1828. ján. 10-én II. Mahmud zultán parancsára a külvárosokból 16 ezer kath. és örmény üzetik ki. — 1831. nov. 6-án az első török hirlap megjelenik. — 1853. sep. 12-én az ulemák vihar-kérvénye; — sep. 14-én két ang. és két fr. gőzfregát a Dardanellákon áthaladván, e város előtt horgonyt vet. — 1854. áug. 27-én a görögök és örmények szélesen elterjedt összeesküvése fölfedeztetik. — 1855. ján. 18-án a softák összeesküvése fedeztetik föl; — nov. 26-án itt hal meg Miczkiewicz Ádám,

nagyhirű lgy. költő. — 1856. feb. 18-án a zultán fermánja, melyben a nem mozlimeknek is jogegyenlőség biztosittatik, megjelenik. — 1870. jún. 5-én Pera nevű külvárosa leég.

Konstanz l. **Constanz.**

Köpcsény mv. Mosony vm. a sz. 48° 5′ a h. 34° 42′ alatt. — 1271. máj. 9-én Ottokár cseh k. az V. István m. k. alatti sereget itt visszanyomja. — 1454-ben Hunyady János, Cilley ármánykodása folytán, a k. által ide idéztetik. — 1619. áug. 16-án itt születik Liszti László br. m. iró. — 1620. okt. 17-én Bethlen Gábor seregei itt megverik a kozákokat.

Koppenhaga a dán k. székhelye, Seeland-szigeten, a sz. 55° 40′ 42″ a h. 30° 14′ 47″ alatt. — Seeland pedig Dán- és Svédország közt fekszik. — 1478-ban alapittatik egyeteme. — 1479. jún. 1-én egyeteme ünnepélyesen beszenteltetik. — 1482. jún. 2-án itt születik II. Keresztély dán és svéd k. — Az 1545. évi itteni gyülés a katholikusok polgári jogait végkép megszünteti. — 1613. ján. 26-án béke Dania és Svedia közt. — 1660. máj. 26-án béke szintén Dania és Svedia közt, mely lényegben egy a röskildivel, melyben Svedia Schonent, Bleckinget, Hallandot, Lineket és Bohuslavot kapja Daniától. — 1644. sep. 25-én itt születik Römer Olaus csillagász. — 1659. feb. 10-én X. Károly Gusztáv svéd k. rohamát véresen visszaveri. — 1660. jún. 6-án béke Dania és Svedia közt; Schonen, Halland, Blecking és Bahus az utóbbinak birtokában marad. — 1700. áug. 4-én XII. Károly svéd k. megtámadja. — Itt születik: 1728. okt. 18-án Suhm Frigyes, Dania és Éjszak

történetirója, — 1748. feb. 5-én Neefe L. G. operaszerző és 1749. áug. 21-én Thaarup Tamás, dán lantos és drámai költő. — 1750. ápr. 25-én szerződés VII. Keresztély dán k. és Adolf Frigyes svéd trónörökös és holsteini hg. közt, melyben az utóbbi Schleswigről lemond, Holsteint átadja és viszont Oldenburgot és Delmenhorstot nyeri. — 1772. ján. 18-án népfölkelés. — 1776. áug. 27-én itt születik Niebuhr György, hires történetiró. — 1780. okt. 18-án itt hal meg Schlegel János Henrik, történetbuvár és fordító. — 1807. áug. 17-én az ang. hajóhad a dán hajóhad fölött fényes győzelmet viv ki; — sep. 2—5-ig az angolok ágyuzzák; — sep. 2-án az angolok által bombáztatván, negyedrésze leég; — sep. 7-én az angolok előtt capitulál. — 1813. júl. 10-én szövetség Francziaország és Dania közt. — Itt hal meg: 1817. ján. 28-án Kunzen Frigyes Lajos, zeneszerző és 1829. jún. 28-án Nyerup Rasmus, dán iró és régiségbuvár. — 1830. sep. 14-én lázas mozgalmak. — Itt hal meg: 1832. nov. 14-én Rask Rasmus, dán iró és buvár az éjszaki nyelvekben, — 1848. ján. 20-án VIII. Keresztély dán k. — 1850. ján. 23-án Oehlenschläger Ádám, dán költő, — 1851. már. 8-án Oersted János Keresztély, dán természettudós, — 1852. ápr. 28-án Schouw Joachim Frigyes, jeles dán tudós és 1854. ápr. 28-án Wallich Nathán, nagyhirű füvész.

Körmend mv. Vas vm. a Rába mellett, a sz. 47° a h. 34° 16′ alatt. — 1459-ben Nagy Simon, Mátyás királyunk vezére, III. Frigyes n. cs. által itt megveretik.

Körmöczbánya sz. k. bv. Bars vm. a sz. 48° 41′ a h. 36° 33′ alatt. — Levéltárában őriztetik II. Endre arany bullája. — 1660. ápr. 17-én itt születik Hofstetter János Ádám, dán k. orvos, tanácsos és jeles szakbeli iró. — 1703. okt. 27-én Zabreczky II. Rákóczy Ferencz részére e várost elfoglalja. — 1833. júl. 14-én itt hal meg Simai Kristóf, m. drámairó és nyelvész.

Körös fly. (Hármas-Kőrös) a Sebes- Fekete- és Fehér-Kőrös egyesüléséből támad. A Fekete- és Fehér-Kőrös Békésnél egyesülvén, a Kettős-Kőröst képezik, — leebb a Sebes Kőrös egyesülvén velök, alkotja a Hármas-Kőröst. — Itt helyezi magát védelmi állásba a honfoglaló magyarok ellen Mén-Marót.

Körös Horvátországban, a hasonnevű vm. fővárosa, a sz. 46° 1′ a h. 34° 19′ alatt. — 1398. feb. 26-án Zsigmond k. Laczfy és Simontornyai Istvánt az adott szó ellenére itt fölkonczoltatja.

Körösszeg vagy **Keresztszeg** f. Bihar vm. a szalontai járásban, a sz. 47° 2′ 30″ a h. 39° 22′ alatt. — 1290. júl. 10-én IV. László k. itt gyilkoltatik meg.

Korpona sz. k. v. Zólyom vm. a sz. 48° 21′ 20″ a h. 36° 44′ alatt. — 980-ban Géza fejedelmünk alatt szászok telepittetnek ide. — Sz. István királyunk alatt már mint k. v. említtetik s kiváltságai, miket Géza fejedelem alatt kapott, fönntartatni rendeltetnek. — 1241-ben a tatárjárás alkalmával elpusztul s lakosai az erdőkben tartják fönn életöket, mig a tatárok el nem vonulnak. — IV. Béla királyunk a tatárok eltávozta után régi kiváltságait nem csak megadja, hanem ujakkal szaporítja. Robert

Károly, N. Lajos és Zsigmond királyaink is megerősítik e szabadalmakat. — 1433-ban a hussiták földulják. — A törökök többszörös rohamaival hősileg szembeszáll. — 1604-ben Bocskay István elfoglalja s 1605. nov. 3-ára országgyülést hirdet ide Illésházy István kértére. — 1605. nov. 17-én Bocskay István az ide hivott országgyülést megnyitja; — dec. 3-án az itteni országgyülésen Bocskay pártja és Mátyás osztr. fhg. egyezkednek a békealkudozások végett Bécsbe küldendő követekre nézve. Később Bethlen Gábornak is birtokába kerül. Birták II. Rákóczy György, Tököly Imre és II. Rákóczy Ferencz is. — II. Rákóczy Ferencz legyőzetvén, Korpona a királyiak kezére jut.

Körtvélyes Hódmező-Vásárhely közelében. — Közelében van Pusztaszer, Csongrád, Bőd és Alpár, melyek vidékén Árpád alpári győzelme után tanácskozott a nemzet törzsfőnökeivel; sőt előbb Átilla hun király is e tájon létezett Nagy-Falu közelében adott feleletet II. Theodosius keleti cs. Maximus és Orestes követeinek.

Körtvélytó vagy **Körtvélyes-tó**, valamint a hazánkban létező számos Körtvélyes helynevek, kétségtelenül a vidéken tenyészett vad körtvélyfáktól veszi nevét. — Pusztaszertől, hol Árpád táborozott, mintegy $1^1/_2$ órányira a Tisza bal partján, Hódmező-Vásárhely határában, maig is létezik „Körtvélyes“ nevű rét. Ezen „Körtvélyes“-rét és Pusztaszer között, a Tisza jobb partján, Dócz község alatt egy nagy kiterjedésű tó terül el, s ugyanezen hözség határában szerteszét maig is több százados vad kört-

vélyfák láthatók. — Tehát az ugynevezett Körtvélytó nem volna más, mint a mai Dóczi-tó.

Kossova vagy **Rigómező**, v. Europai-Törökország Rumelia tartományában, k. a Pristina-kerületben, a sz. 42° 30′ a h. 38° 38′ alatt. — 1389. okt. 17. 18. és 19-én I. Murad török zultán és Lázár szerb fejedelem közt ütközet, melyben Lázár elfogatván, tüstént kivégeztetik. — 1448. okt. 17. 18. és 19-én II. Murad zultán Hunyady János fölött; mert az oláhok Hunyadytól elpártoltak, győzelmet viv ki. — 1688-ban Miksa bajor fejedelem elfoglalja.

Kostnitz l. **Constanz.**

Kőszeg sz. k. v. Vas vm. a Gyöngyös-folyó mellett, a sz. 47° 20′ a h. 34° 10′ alatt. — Várát Zsolt fejedelmünk épitteti. — IV. Kun László királyunk korában Albert osztr. hg. elfoglalja. — I. Károly királyunk megerősitteti, fia pedig t. i. N. Lajos k. e város polgárait nagy szabadalmakkal látja el. — 1445-ben III. Frigyes n. cs. megszállja, de Mátyás királyunk visszaveszi. — 1532. áug. 28-ig Jurisics Miklós alig ezer (többnyire a vidékről ide menekült parasztal) emberével II. Szuleimán zultán 300,000 emberből álló seregét bécsi utjában, 19 rohamot vervén vissza hősileg, föltartóztatja. — 1621-ben Bethlen Gábor erdélyi fejedelem hadai ostromolják. — Itt születik: 1724. ápr. 2-án Gieseke Miklós Detre, hires n. költő, — 1732. júl. 13-án Horváth János, bölcselmi iró, — 1735. okt. 12-én Nagy György János, bölcselmi iró, — 1741. jún. 4-én Rajnis József, m. iró, nyelvész és költő, — 1759. sep. 19-én Mecséry Dániel osztr. altábornagy, — 1790. áug. 15-én Orosz

József, m. iró és országgyülési követ és 1807. jún. 26-án Purgstaller József, kegyesrendi pap és m. bölcselmi iró. — 1809-ben a francziák megfordulnak itt is.

Kosztainicza mv. az Unna bal partján, a horvát végvidékben nevezetes eröddel, a sz. 45° 14′ a h. 34° 16′ alatt. — 1689. júl. 29-én gr. Draskovich a török sereget itt megsemmisíti. — Az 1699. karloviczi béke szerint a török I. Leopold királyunknak kénytelen átadni.

Kosztil vagy **Nagy-Kostély**, f. Krassó vm. a sz. 45° 43′ a h. 39° 31′ alatt és **Kis-Kostély** f. a bégai járásban közel egymáshoz. — Itt 1849. áug. 15-én a magyarok és az orosz-osztrákok közt rövid csata, mely a magyarok hátrálásával végződik.

Kosztolán mv. Nyitra vm. Nagy-Szombathoz 2 órányira, a sz. 48° 31′ a h. 35° 22′ 40″ alatt. — Itt veri tönkre I. Mátyás királyunk Dzvela zsebrák vezér duló hadait vagyis jobban mondva őket kiostromolja 1466-ban. — 1810. máj. 16-án a szláv irodalom terjesztése végett — Magyarországon — alakult tudományos egyesület itt első ülését tartja.

Krain herczegség Karinthia, Steyerország, Triest és Horvátország közt. — 1476. és 1532-ben a törökök elpusztítják. — Az 1809-iki bécsi békében Francziaország kapja; de az 1815. bécsi congressusban Austria visszakapja.

Krakó v. Lengyelországban, a Visztula mellett, a sz. 50° 3′ 50″ a h. 37° 27′ 24″ alatt. — 600 körül Krakos lengyel vezér alapítja és saját nevéről elnevezi. — 1079. máj. 7-én püspöke, Szaniszló II. Boleszláv lgy. k. által, mert őt kicsapongásaiért meg-

feddette, az oltárnál megöletik. — 1241. már. 18-án a mongolok a lgy. vajdát itt megverik; — már. 20-án a Peta vezérlete alatti mongolok elhamvasztják. — 1270. áug. 26-án szövetség V. István m. és Boleszláv lgy. k. közt Ottokár cseh k. ellen. — 1305. sep. 1-én Lokietek Ulászló elfoglalja. — 1333. már. 2-án itt hal meg Lokietek Ulászló lgy. k. — 1339-ben az itteni országgyülésen a lengyelek Robert Károly királyunk fiát, Lajost, Kázmér királyuk utódjául megválasztják. — 1343-ban alapittatik egyeteme, melyet a m. ifjak majd egy századon át látogattak. — 1370. nov. 17-én N. Lajos királyunk itt koronáztatik lgy. királylyá. — 1385. okt. 15-én Hedvig, N.-Lajos m. és lgy. k. leánya, lgy. királynévá koronáztatik. — 1399. júl. 17-én itt hal meg 28 éves korában Hedvig lgy. királyné, N. Lajos m. k. leánya. — 1440. ján. 23-án Ulászló lgy. királyt a m. követek az ország koronájával megkinálják. — 1496. nov. 1-én itt hal meg Callimachus Fülöp, flórenczi koszorus költő, mint r. menekült. Ugyanezen évben és napon hal meg itt Buonaccorsi Fülöp, tudós, utazó és történetiró. — 1507. ján. 24-én Zsigmond, IV. Kázmér és Osztrák Erzsébet fia, lgy. királylyá koronáztatik. — 1512. feb. 8-án Zápolya Borbála, Zsigmond lgy. k. neje, királynévá koronáztatik. — 1525. ápr. 8-án béke a n. lovagrend s a lengyelek közt. — 1574. feb. 21-én Valois Henrik (a franczióknál III. Henrik) lgy. királylyá koronáztatik. — 1587. dec. 27-én III. Zsigmond itt lgy királylyá koronáztatik. — 1657. már. 28-án az erdélyiek, mint a svédek szövetségesei benyomulnak; — már. 30-án II. Rákóczy György erdélyi fejedelem bevonul s a polgárok hódolatát fo-

gadja; — áug. 30-án Spork, Hatzfeld és Montecuccoli cs. vezérek elfoglalják. — 1768. áug. 16-án az oroszok foglalják el. — 1791. ján. 16-án itt születik Dembinsky Henrik gr. lgy. tb. — 1794. már. 23-án Kosciusko a forradalom zászlóját kitüzi; — jún. 15-én Wisniawsky árulása folytán a poroszok birtokába kerül. — 1806. ápr. 2-án itt születik Münch-Bellinghausen Eligius Ferencz József br. irói nevén Halm Frigyes, jeles költő. — 1809. júl. 13-án a lengyelek és oroszok Poniatovsky és Gallicin alatt az osztrákokat itt megverik; — júl. 15-én a lengyelek Poniatovsky alatt és egy orosz csapat megszállják. — 1817-ben egyeteme visszaállittatik. — 1818. jún. 22-én Kosciusko lgy. hős tetemei I. Sándor czár költségén Solothurnból elhozatván, itt temettetnek el. — 1831. ján. 18-án népfölkelés. — 1846. feb. 22-én az osztrákok kiüzetnek, s a lgy. királyság kikiáltatik; — már. 3-án az osztrákok és oroszok megszállják. — 1846-ig szabad város; de az osztr. or. és pr. szerződés szerint 1846. nov. 6-án az austriai császárságba kebeleztetik. — 1848. ápr. 25-én lázas jelenetek némely menekültek kiutasítása miatt. A zendülés utczai harczczá fejlődik, mely még csak 3 nap mulva ér véget. — 1854. sep. 30-án itt hal meg 83 éves korában Chlopicky József, volt lgy. diktátor.

Kréta vagy **Candia** szg. Görögországtól d. k. Kis-Ázsiától d. ny. — Hossza 33 szélessége 3—10 mfd. — Itt tanulja Solon, Athene törvényhozója, Minos király törvényeit s később itt is hal meg. — 1204. áug. 12-én a velenczeiek e szigetet Montferrat

határgróftól 10,000 ezüst márkáért megveszik. — 1522-ben II. Szuleimán zultán a johannita lovagrendtől elfoglalja. Később a velenczeiek birtokába kerül. — 1669. sep. 6-án e szigetnek a velenczeiek birtokában levő Candia városa és vára több mint két évi ostrom után szerződésileg megadja magát Köprili Achmed nagyvezérnek. — 1822. feb. 13-án a görögök fölkelnek. — 1830. sep. 8-án II. Mahmud zultán e szigetet Mehmed Ali egyptomi pasának hűbérbe adja. — 1866. júl 20—1869-ig a keresztények fölkelése.

Krim félsziget a Fekete-tenger é. részén. — Keistut lithván fejedelem N. Lajos királyunknak tett fogadását megszegvén, az itteni tatárokkal szövetkezik. — 1856. júl. 4-én Pelissier fr. tábornagy a katonai állomásokat az oroszoknak átadja.

Kroja Albania fővárosa, a sz. 41° 30′ a h. 37° 29′ alatt. — 1448-ban II. Murad zultán ostromolja. — 1478. jún. 15-én megadja magát hadszerződésileg II. Mohammed zultánnak.

Kuban fly. a Kaukazus-hegy é. lejtőjén eredvén, a Cimmeri-Bosphorusnál a Fekete-tengerbe ömlik. — Az e vidéken lakó tatárok 1783. körül orosz védnökség alá kerülnek.

Kubin l. **Alsó-Kubin.**

Küköllő helység Maros-Vásárhely közelében. — Ennek János nevű öspöröse irta N. Lajos királyunk krónikáját a XIV. században.

Küköllővár mv. a hasonnevű vm. a sz. 46° 13′ a h. 41° 52′ alatt a Bethlen-család régi várával. — Itt 1849. ján. 16-án Bem m. vezér makacs csatát viv

az osztrákokkal, kik visszaveretvén, N. Szebenig hátrálnak.

Kulloden l. **Culloden.**

Kulm f. Csehországban, Leitmeritz közelében, a sz. 50° 40′ a h. 31° 35′ alatt. — 1813. áug. 29. és 30-án a francziák vereséget szenvednek az egyesült oroszok és poroszok részéről; — sep. 16-án a szövetségesek másodizben verik meg itt a francziákat.

Kulpa a Száva mellékfolyója jobbról és Sziszeknél ömlik be. — 1592. júl. 19-én Erdődy Tamás bán e folyó mellett Hassán pasa által megveretik. — 1593-ban Hassán bosniai pasa seregéből a Sziszeknél szenvedett vereség alkalmával igen sokan ebbe fulasztatnak. — 1776—1779-ig Mária Terézia szabályoztatja.

Kunersdorf f. Poroszországban, Brandenburg-provinciában, Frankfurt közelében, a sz. 52° 20′ a h. 32° 20′ alatt. — 1759. áug. 12-én az oroszok Soltikoff vezérlete alatt egyesülve Laudon és Latour osztr. vezérekkel II. Frigyes pr. k. fölött fényes győzelmet vivnak ki, melyben a magyaroknak is nem csekély részök volt.

Kunhalmok Békés és Csanád vm. itt-ott elszórva álló emberi kéz alkotta 2—4 ölnyi magas dombok. — A monda szerint e halmokat ázsiai fajú népek emelték vezéreik számára. — A bennök talált emberi csontokból siremlékekre lehet következtetni.

Kunság kiváltságos területek a tiszáninneni és tiszántuli kerületekben. — 1122-ben II. István királyunk kormánylata idejében a Tatár vezérlete alatti besenyők itt telepittetnek le. — IV. Béla királyunk

a johannita lovagrendnek adja hűbérbe. — 1745. nov. 22-én megváltván magát, municipalis szerkezetét és szabadságát visszanyeri.

Kursaneo f. Zala vm. a muraközi járásban. — 1664-ben némelyek szerint itt öletik meg Zrinyi Miklós, a költő, vadkan által.

Küstrin v. és erősség Poroszországban, a frankfurti kerületben, a Wartha beömlésénél az Oderába, a sz. 52° 35′ a h. 32° 20′ alatt. — 1631. ápr. 3-án Gusztáv Adolf svéd k. elfoglalja. — Ennek várába záratja I. Frigyes Vilmos pr. k. fiát, ki később II. Frigyes név alatt utóda lesz. — 1758. áug. 26-án véres csata az oroszok és poroszok közt. — 1795. nov. 6-án itt hal meg Benda György, hires n. zeneszerző. — 1814. már. 10-én a francziák hadszerződésileg a poroszoknak visszaadják.

Kutsuk-Kainardsi l. **Kainardsi.**

Kuttenberg v. Csehországban, a czaszlaui kerületben, a sz. 49° 58′ a h. 32° 57′ alatt. — 1421. dec. 20-án a magyarok Zsigmond k. alatt elfoglalják. — 1422. ján. 6-án azonban Zsigmond m. k. az élelem elfogyta miatt e várost elhagyni kényszerül, s még ugyanezen napon a hussiták fölperzselik.

Kynoskephale halmok Thessaliában, a pharsalusi mezőségtől é. a sz. 39° 25′ a h. 40° 10′ alatt. — Kr. e. 364. jún. 13-án Pleya Sándor és a Pelopidas vezérlette thebaiak közt ütközet, melyben Pelopidas a győzelmet övéi számára megszerzi ugyan, de életét elveszti. — Kr. e. 198-ban Flaminius r. consul, fia a trasimeni tónál 217-ben elesett Flaminiusnak, III. Fülöp macedoni királyt itt leveri.

L.

Laa vagy **Laab**, v. A.-Austriában, a sz. 48° 42′ 30″ a h. 34° 2′ 30″ alatt. — 1260-ban a csehek és a IV. Béla m. k. vezérlette magyarok közt ütközet. — 1278-ban Ottokár cseh k. Habsburgi I. Rudolf n. cs. által a magyarok segítségével itt leveretik. — 1809. júl. 7-én a francziák és osztrákok közt ütközet.

Lahore v. Hindostánban, a sz. 31° 36′ a h. 94° 21′ alatt. — 1846. már. 9-én az angolok és Sikhs közt az első, — 1849. feb. 15-én és már. 29-én az angolok és Dhullip Singh közt a második és harmadik béke. — 1849-ben az ang. birtokba kebeleztetik.

Laibach Krajna herczegség fővárosa, a sz. 46° 2′ 57″ a h. 32° 10′ 26″ alatt. — 452-ben Attila hun k. elpusztítja. — 1797-ben Napoleon elfoglalja. — 1806. ápr. 11-én itt születik Auersperg Antal Sándor gr. jeles n. lantos költő. — 1811. ján. 2-án Marmont fr. tábornagy itt az illyriai tartományokban levő osztr. javak elkobzását elrendeli. — 1813. sep. 29-én az osztrákok elfoglalják; — okt. 5-én az osztrákok fellegvárát is elfoglalják; — ápr. 11-én itt születik Wurzbach Konstantin, osztr. életrajziró. — 1820. nov. 20-án az itteni fejedelmi congressusra az osztr. és orosz cs. a pr. és fr. k. a nápolyi királyt meghivják. — 1821. ján. 26-án a fejedelmi congressus megnyittatik, mely később Troppauba tétetik át.

Lajta határ-fly. Magyarország és Austria közt' jobbról a Dunába szakad. — 1043-ban az ettől nyugotra eső részt a kahlenbergi hegységig Aba Samu királyunk III. Henrik n. császárnak igéri. —

I. Endre királyunk a triburi békében át is adja. — 1246. jún. 15-én csata IV. Béla m. k. és Babenbergi Frigyes osztr. hg. közt, melyben ez utóbbi életét veszti. Ő volt az, ki IV. Béla m. királyt, midőn a mongolok elől tartományába menekült, elfogta és kifosztotta.

La-Mabilais f. Francziaországban, Ille-et-Vilaine-kerületben (dep.) Rennes mellett. — 1795. ápr. 20-án chouansok és a fr. köztársaság közt béke.

Lamács f. Pozsony vm. a hegyentuli járásban, a sz. 48° 12′ a h. 34° 40′ alatt. — Itt a poroszok és osztrákok közt heves ütközet 1866. júl. 22-én reggeli 6 órától déli $11^1/_2$ óráig, melyben a pr. gyalogság, mig Lamácsnál az ágyuharcz folyt, a hegyeken keresztül Pozsony felé jövén, a császáriakat beakará keríteni; de ekkor parlamentaire jelent meg az osztrákok részéről tudtúl adandó a fegyvernyugvás kezdetét.

Lamia v. Görögországban, a thermopylei szorostól ny. a tengerparton, a sz. 38° 54′ 5″ a h. 40° 5′ 58″ alatt. — Kr. e. 322 körül a szövetséges görögök Antipater macedoni helytartót itt meggyőzik. — 1828. ján. 14-én ütközet a törökök és görögök közt.

Lancaster Angliában, a hasonnevű herczegség fővárosa, a sz. 54° a h. 15° alatt. — 1399-ben herczege IV. Henrik név alatt jut az ang. trónra és e házból származott herczegek 1461-ig birják azt.

Landriano f. Italiában, Milano közelében, Paviától é. k. a sz. 45° 12′ a h. 26° 55′ alatt. — 1528-ban I. Ferencz fr. k. serege V. Károly n. cs. által itt megveretik.

Landschut v. Bajorországban, az Isar-folyó mellett, a sz. 48° 3′ 24″ a h. 29° 48′ 55″ alatt. — 1546-ban itt táboroz V. Károly cs. midőn a protestánsok ellenében a schmalkaldi háborut megkezdendő vala. — 1632. máj. 10-én Gusztáv Adolf svéd k. elfoglalja. — 1760. jún. 23-án a Laudon alatt egyesült osztr.-or. sereg megveri itt a Fouquet alatti poroszokat. — 1809. ápr. 16. és 21-én I. Napoleon fr. cs. az osztrákok fölött győzedelmeskedik. — 1810. dec. 6-án az ang. áruk megégettetnek.

Langside f. Scotiában, Glasgow közelében, a sz. 55° 50′ a h. 13° 22′ 15″ alatt. — 1568. máj. 13-án a James Murray alatti angolok és Stuart Mária skótjai közt ütközet, melyben Stuart Mária vereséget szenvedvén, Angolországba menekül.

Languedoc Francziaország dél-keleti része. — XIV. Lajos készittette e hajdani tartományon keresztül vonuló csatornát.

Laon v. Francziaországban, Reimstől é. ny. a sz. 49° 33′ 54″ a h. 21° 17′ 19″ alatt. — 1814. már. 9. és 10-én Blücher pr. vezér Marmont fr. vezér fölött fényes győzelmet viv.

Lapurdum l. **Bayonne**.

La-Rochelle v. Francziaországban, a Charente-Inférieure-kerületben (dep.) az Atlanti-tenger mellett, a sz. 46° a h. 16° 40′ alatt. — 1569-ben Conde, Coligny s (bearni) Johanna hugenották tartózkodási helye. — 1570—1628-ig a hugenotta katonaság főtanyája. — 1573. júl. 6-án béke a katholikusok és hugenották közt. — 1587. áug. 1-én a katholikusok és hugenották közt ütközet. — 1621-ben a hugenot-

ták az itteni gyülésben elszakadnak Francziaországtól. — 1628. okt. 28-án Richelieu, XIII. Lajos ministere, a hugenottáktól visszafoglalja.

La-Rothiere f. Francziaországban, az Aube-kerületben (dep.) Brienne mellett, a sz. 48° 22′ 30″ a h. 22° 25′ alatt. — 1814. feb. 1-én a Blücher alatti szövetségesek és I. Napoleon fr. cs. közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Laufeld f. Poroszországban, Wetzlar körül, a sz. 50° 48′ a h. 33° 40′ alatt. — 1747. júl. 2-án XV. Lajos fr. k. az angolokat itt megveri.

Lauffen f. Schweizban, a zürichi cantonban, a sz. 47° 39′ 10″ a h. 26° 17′ alatt. — 1534. máj. 13-án Fülöp pfalzi gr. meggyőzi az osztrákokat. — 1799. nov. 2-án a Hohenlohe hg. alatti osztrákok és a Ney alatti francziák közt ütközet. — 1800. dec. 14-én Moreau fr. tb. meggyőzi itt a n. cs. sereget.

Lauffenberg f. Baden-nagyherczegségben, a sz. 47° 33′ a h. 25° 45′ alatt. — 1638. ján. 21-én Werth János bajor tb. Bernárd szász-weimári hg. által megveretik; — feb. 28-án a Bernárd szász-weimári hg. alatti francziák és a Werth János alatti osztrákok közt istmét ütközet; ez utóbbi vezér fr. fogságba kerül. Ez ütközet „rheinfeldinek" is neveztetik.

Laupen v. Schweizban, Bern-cantonban, Murtentól d. k. a sz. 46°50′ a h. 24°50′ alatt. — 1339. jún. 21-én a schweiziak Gerlach Rudolf alatt az osztrákok fölött, — 1798-ban a berniek a francziák fölött győzedelmeskednek.

Lauterburg erősség Francziaországban, a Lauterfolyó jobb partján, közel annak torkolatához, a sz.

48°55′45″ a h. 25°55′30″ alatt. — 1744. júl. 3-án Nádasdy Ferencz a magyarokkal elfoglalja. — 1793. dec. 27-én Hoche és Pichegru fr. tábornokok ezen erősséget beveszik.

Laxenburg cs. vár és mulató kastély A.-Austriában, Bécstől $2^1/_2$ mfdnyire, a déli vaspályától nem messze, a sz. 28°5′ a h. 34°2′ alatt. — 1795. júl. 12-én itt hal meg kinos halállal Sándor fhg. szeretett nádorunk és 1825. nov 2-án Mohn, üvegföstész.

Leányvár l. **Torda.**

Lebedia a Dnieper-folyó melléke. — Három évig laknak itt őseink és Álmos itt lemondván a vajdaságról, helyébe fia, Árpád választatik.

Legnano mv. Lombardiában, Milanótól é. ny. a sz. 45°35′ a h. 26°35′ alatt. — 1176. máj. 29-én I. Rőtszakállú Frigyes n. cs. az olaszok által itt megveretik.

Legnano v. Verona közelében, a velenczei területen, a sz. 45°11′23″ a h. 28°38′13″ alatt. — 1799. már. 26-án Kray az osztrákokkal Scherer fr. tb. fölött győzedelmeskedik.

Leicester Angliában, a hasonnevű grófság fővárosa a sz. 52°40′ a h. 16° 40′ alatt. — Ennek grófja, Montfort Simon, III. Henrik ang. k. ellen 1228-ban a „magna charta“ megsértéséért föllázad.

Leith kikötő Scotia k. részén, Edynburghtól ny. a sz. 56° a h. 14°30′ alatt. — 1561. áug. 19-én Stuart Mária férje halála után Francziaországból jövén s a kémkedő ang. hajókat szerencsésen kikerülvén, itt köt ki s a nép által örömmel fogadtatik.

Le-Mans v. Francziaországban, Sarthe-kerületben

(dep.) a sz. 48° a h. 17°52′ alatt. — 1793. dec. 12-én a Marceau vezérlette köztársaságiak és Larochejaquelin vezérlete alatti vendeeiek közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Lemnos szg. az Aegei-tengeren a sz. 39°41′—40° a h. 42°31′—43°20′ közt. — 1657. nov. 15-én Köprili Mohammed nv. e szigetet a velencziektől hadszerződésileg elfoglalja. — 1770. okt. 9-én Hassan bég az oroszokat e szigetről elüzi. — 1808. júl. 1-én a törökök és oroszok közt tengeri ütközet.

Lengyelország valaha királyság; é. és é. ny, valamint ny. Poroszország-, k. Oroszország-, d. Magyarország képezte határait. — Hullámzatos történelméből csak az 1772. 1793. és 1795. éveket említjük meg (melyekben földaraboltatott a szomszéd hatalmak által három izben is) mint a „liberum veto“ és „jus confoederationis“ káros következményeit. — 1863. ján. 22-én a legujabb fölkelés kezdete. (Különben l. Varsó.)

Leoben v. Steyerországban, ny. d. ny. Brucktól, a Mura-folyó mellett, a sz. 47° 23′ 36″ a h. 32° 46′ 30″ alatt. — 1797. áug. 17-én fegyverszünet Austria és Napoleon mint a fr. köztársaság képviselője közt.

Leon Spanyolországban, a hajdani hasonnevü királyság fővárosa, a sz. 42° 45′ a h. 12° alatt. — 1808. júl. 26-án Bessieres fr. tb. mint győztes bevonul. — 1811. jún. 23-án a francziák a galicziai fölkelőket meggyőzik.

Lepanto vagy a régi Naupactus, v. Görögországban, Aetoliában, a Corinth-öböl é. partján, a sz. 38° 23′ 34″ a h. 39° 29′ 35″ alatt. — 1499. áug. 26-án a velenczeiek által a törököknek átadatik. — 1571.

okt. 7-én II. Szelim zultán Ali admirálja fölött II. Fülöp sp. k. vezére, Don Juan d' Austria, fényes tengeri győzelmet viv ki. — 1824. már. 15-én a görögök által rohammal bevétetik. — 1829. már. 27-én a görögök és törökök közt ütközet.

Leucopetra helység Görögországban, a corinthusi földszoroson. — Kr. e. 146-ban Mummius r. consul az „achajai szövetséget" itt tönkre vervén, „Achaicus" melléknevet nyer.

Leuctra v. Görögországban, Boeotia d. részén, a sz. 38° 18′ a h. 40° 55′ alatt. — Kr. e. 371. júl. 8-án a thebai Epaminondas Cleombrotos spartai k. fölött győzedelmeskedik. (Cleombrotos halála.)

Leuthen f. Sziléziában, Boroszlótól ny. a sz. 51° a h. 34° 30′ alatt. — 1757. dec. 5 én II. Frigyes pr. k. a Daun vezérlette osztrákokat itt meggyőzi.

Léva mv. Bars vm. Nyitra és Selmeczbánya közt, mindkettőtől 6 mfdnyire, a sz. 48° 13′ a h. 36° 16′ alatt. — Várának eredete a régiség homályába nyulik föl. A város épittetésének idejét IV. Béla királyunk korába helyezik. — Robert Károly királyunk várát megerősíti. — 1330-ban Zách Felicián egyik leánya, ki Kopay nevü nemesnek volt neje, a vár előtt lefejeztetik. — Balassa Menyhért főur e várnak levén birtokosa, innen rettegteti a szomszédokat, mig I. Ferdinánd k. gr. Salmot haddal nem küldi ellene, ki a várat elfoglalja s véget vet a belőle kiágazó rablókalandoknak. — 30 év után körülbelül Dobó István kezére kerül e vár. Később Bocskay István fölégeti és kizsákmányolja a várost, de a várat elfoglalni nem birja. — 1620. nov. 3-án itt születik Gyön-

gyösi István, korában igen nevezetes m. költő. — 1663-ban a török elfoglalja. — 1664. jún. 12-én vára Susa grófnak a törökök által átadatik; — júl. 19-én Souchet cs. vezér nagy győzelmet nyer itt a törökök fölött. — 1682-ben Tököly Imre birtokába jut. — Ezután az Eszterházy-család birtokába kerül vára a várossal együtt. — 1703. nov. 1-én Ocskay László Rákóczy vezére itt gr. Schlick cs. vezér által meglepetvén, megveretik; — nov. 26-án Ocskay László Rákóczy vezére ellenállás nélkül elfoglalja. — 1811. ápr. 9-én itt születik Szepesy Imre, vallásos, erkölcsös és nyelvtani m. iró. — Régi vára jelenleg rom.

Lewes v. Angliában, a hajdani Sussex-királyságban, (jelenleg grófságban,) a sz. 51° a h. 17° 45′ alatt. — 1264. máj. 14-én Plantagenet III. Henrik ang. királyt Montfort Simon Leicester grófja itt győzi meg.

Lexington helység Észak-Amerikában, Massachusetts-egyesült-államban, Concord közelében, a sz. 38° a h. 293° alatt. — 1775. ápr. 19-én a Washington vezérlete alatti amerikaiak az angolokat itt megverik.

Leyden Németalföldön, Dél-Hollandia fővárosa, az Ó-Rajna torkolatánál, a sz. 52° 9′ 24″ a h. 22° 9′ 25″ alatt. — 1572-ben II. Fülöp sp. k. serege ellenében az annyira gunyolt „koldusok“ vitézül küzdenek itt. — 1574. okt. 3-án Orániai Vilmos a tengeri gátakat keresztül ásatván, a spanyolokat a betoluló viz által a város alól elüzi. — 1575. jún. 6-án hires egyeteme megnyittatik. — Itt hal meg: 1609. ján. 21-én Scaliger József Justus, a nyelvészetben, régi irodalomban és időtanban nagy tudós és okt. 19-én Arminius Ja-

kab, vallásujító. — Itt születik: 1620. áug. 29-én Heinsius Miklós, nyelvész, latin és hollandi költő, — 1700. máj. 7-én Van Swieten Gerhárd, hires orvos, — 1722. máj. 11-én Camper Péter, érdemteljes természetbuvár és orvos, — 1727. feb. 16-án Jaquin Miklós Jakab br. hires füvész és ásványtudós és 1729. ján. 23-án Berkhey János, jeles hollandi költő és természettudós. — Itt hal meg: 1738. sep. 23-án Boerhaave Ármin, minden kor leghiresebb orvosainak egyike, — 1742. feb. 28-án Gravesand Vilmos Jakab, hires bölcsész és mathematikus, — 1765. sep. 19-én Venloo C. hires németalföldi föstész, — 1770. sep. 9-én Weiss Bernárd Siegfried, a leghiresebb boncztudósok egyike és 1833. júl. 27-én Van Voorst János, hollandi vallástudós és egyházi szónok.

Liefland tartomány a Keleti-tenger k. partján, Estlandtól délre. Fővárosa: Riga. — Báthory István lgy. k. Oroszországtól elfoglalja; de az oroszok Báthory István halála után visszafoglalják. — Gusztáv Adolf svéd k. az orosztól egy részét Svédország számára megszerzi. — 1661-ben a kardisi békében XI. Károly svéd k. az egészet kapja. — 1697 körül XII. Károly svéd k. kiskorusága alatt a lgy. k. Svédországtól elfoglalja, de Károly 1700 végén a rigai győzelem által csakhamar visszaszerzi. — 1710 körül orosz kézre kerül. — 1817. ján. 20-án a személyrabság eltöröltetik.

Liegnitz Sziléziában, a hasonnevű kormánykerület fővárosa, a sz. 51° 12′ 49″ a h. 33° 49′ 32″ alatt. — 1241. ápr. 9-én a Peta vezérlete alatti mongolok az egyesült lgy. cseh és sziléziai seregeket tökéletesen

leverik. — 1634. máj. 13-án a Coloredo vezérlete alatti osztr.-szász seregek és a svédek közt ütközet. — 1655. júl. 5-én itt hal meg Logau Frigyes br. hires n. epigrammista. — 1757. dec. 30-án hadőrsége megadja magát a poroszoknak. — 1760. áug. 15-én II. Frigyes pr. k. a Laudon vezérlete alatti osztrákok fölött győzedelmeskedik. Neveztetik e győzelem „wahlstadti"- és „katzbachinak" is. (Ily nevek alatt fordulnak elé a fölebb említett ütközetek is különféle történelmi könyvekben.)

Liesna helység Oroszországban, Mohilewtől d. k. a Dnieper k. részén, a sz. 54° a h. 48° alatt. — 1707. okt. 8-án I. Péter or. czár XII. Károly svéd k. hadvezérét Löwenhauptot itt meggyőzi.

Ligny v. Francziaországban, Meuse-kerületben (dep.) a sz. 48° 40′ 30″ a h. 22° 55′ alatt. — 1814. ján. 23-án az oroszok elfoglalják. — 1815. jún. 16-án I. Napoleon fr. cs. és Ney tábornoka az egyesült pr. (vezérök Blücher) és ang. (vezérök Wellington) seregeket meggyőzik.

Likavár hajdan erősség Liptó vm. Rózsahegy közelében, Likava-falunál jelenleg romokban hever, a sz. 49° 7′ a h. 36° 59′ alatt. — Keletkezését Mátyás királyunknak tulajdonítják s megjegyzendő róla, hogy itt lakott Corvin János. — 1528. már. 10-én Katzianer cs. vezér Zápolya János birtokából elfoglalja.

Lilybaeum hegyfok Sicilia-sziget ny. partján, a sz. 37° 6′ a h. 30° alatt. — Kr. e. 250. körül a carthagóiak a rómaiak fölött itt tengeri győzelmet vesznek.

Lima v. Dél-Amerikában, Peru ny. partján, a

déli sz. 12° 2′ 34″ a h. 300° 32′ 15″ alatt. — 1538. ápr. 26-án Pizarro Ferencz fegyvertársát, a 75 éves ősz Almagro Diegót ide hozatván, börtönében megfojtatja, azután nyilvánosan lefejezteti. — 1541. jún. 26-án itt hal meg maga Pizarro Ferencz is, Peru meghódítója, az általa kivégeztetett Almagro Diego összeesküdt rokonai és Herrada Juan kardcsapásai alatt. — 1821. júl. 10-én San Martin, buenos-ayresi vezér a spanyolok által elhagyatott városba vonul; — júl. 28-án eskületétel Peru függetlenségére a Márk-téren San Martin tb. és hadserege jelenlétében. — 1823. júl. 6-án szerződés Columbia és Peru közt; — sep. 1-én Bolivár győzelmes bevonulását tartja e városba. — 1824. áug. 26-án Bolivár a spanyolokat e városból kiszorítja. — 1826. áug. 16-án az itteni választó collegium Bolivár tábornokot Peru örökös elnökéül választja azon joggal, hogy utódját kinevezheti.

Limburg v. Nassau-herczegségben, a Lahn-folyó mellett, a sz. 50° 23′ a h. 25° 45′ alatt. — 1703. sep. 27-én Marlborough hg. ang. vezér elfoglalja. — 1796. sep. 20-án Károly osztr. fhg. Jourdan fr. vezért itt meggyőzi.

Limerick v. Irlandban, a Boyne-folyó torkolatánál balról, a sz. 52° 45′ a h. 9° alatt. — 769 körül a normannok alapítják. — 1691. okt. 1-én megadja magát III. Vilmos ang. királynak. — 1762-ben itt születik Cherry Andrew, vigszinész s ang. drámairó.

Limoges Francziaországban, Limousin-grófság fővárosa, Poitierstől d. k. a sz. 45° 55′ a h. 19° alatt. — 1199-ben I. Oroszlánszivű Richárd, ang. k. itt hal meg. — 1668. nov. 27-én itt születik D' Agues-

sian Henrik Ferencz, Francziaország korlátnoka és leghiresebb embereinek egyike és 1762. ápr. 29-én Jourdan fr. tb. ki I. Napoleon fr. cs. korában szerepelt.

Lingen hasonnevű grófság fővárosa, a sz. 52° 31′ 30″ a h. 24° 58′ 44″ alatt. — 1702-ben III. Orániai Vilmos ang. k. halála után I. Frigyes pr. k. kapja a hasonnevű grófságot, de 1814-ben a bécsi congressusban Poroszország lemond róla a hannoveránus ang. uralkodók javára.

Linz F.-Austria fővárosa, a Duna jobb partján, a sz. 48° 18′ 19″ a h. 31° 57′ 3″ alatt. — 1477-ben ide vonul Mátyás királyunk elől III. Frigyes n. cs. s ugyanitt ki is békülnek. — 1645. dec. 16-án III. Ferdinánd királyunk és I. Rákóczy György közt béke. — 1680. okt. 18-án itt hal meg Montecuccoli Rajmund gr. cs. fővezér. — 1741-ben Károly bajor vf. elfoglalja Mária Teréziától; de a magyarok csakhamar visszafoglalják. — 1742. ján. 23-án Ferencz István loth. hg. VI. Károly cs. veje, később I. Ferencz név alatt n. cs. a bajor-franczia seregektől elfoglalja. — 1800. dec. 20-án a Grenier tb. alatti franczia k megszállják. — 1805. nov. 3-án Davoust és Ney fr. tábornokok megszállják. — Itt hal meg: 1819. dec. 22-én Beaulieu János br. osztr. hadszertárnagy és 1845. máj. 12-én Bacsányi János m. költő.

Lipcse Szászország fővárosa, a sz. 51° 20′ 19″ a h. 30° 1′ 52″ alatt. — 1408. dec. 4-én alapittatik egyeteme. — 1409. nov. 12-én egyeteme megnyittatik. — 1489. okt. 28-án itt születik Pistoris Simon, jeles jogtudós. — 1510. jún. 27-én a vallási vitatko-

zások Luther tanáról megkezdődnek. — 1519. jún. 24-én vallásvita Luther, Karlstadt, Melanchton és Eck tudorok közt; — júl. 4-én vallásvita Luther és Eck közt; — júl. 12-én itt hal meg Tetzel János domonkosi szerzetes, a bünbocsánat kevésbbé eszélyes hirdetője. — 1617. nov. 23-án itt hal meg Seth Calvinius, időtani és zenészeti iró. — 1631. feb. hóban az éjszaki német protestánsok gyülést tartanak itt, mely alkalommal egyszersmind egymás támogatására szövetkeznek. Ugyanezen évben sep. 7-én Gusztáv Adolf svéd k. III. Ferdinánd cs. vezére Tilly fölött győzelmet viv ki. (L. Breitenfeld.) — 1632. nov. 1-én Wallenstein cs. főhadvezér beveszi. — 1642. sep. 7-én Torstenson svéd vezér Piccolominit, II. Ferdinánd cs. vezérét itt megveri; — nov. 2-án a Torstenson alatti svédek tökéletes győzelmet vesznek e város közelében az osztrákokon; (l. Breitenfeld.) — dec. 8-án a svédek elfoglalják. — 1645. máj. 18-án szövetség III. Ágost száz vf. és Mária Terézia közt. — Itt születik: 1646. júl. 1-én Leibnitz Gottfried Vilmos br. Europa legnagyobb bölcsészeinek egyike, — 1655. ján. 1-én Thomasius Keresztély, a n. népmivelés elémozditója, — 1694. júl. 25-én Jöcher Gottlieb Keresztély, történet és bölcsészettanár s a hires „Tudósok tára“ kiadója. — 1714. feb. 5-én Gledisch János Theofil, jeles természettudós, — 1719. sep. 27-én Kästner Ábrahám, nagyhirű mathematikus és élczes epigrammista (Meghal ugyanitt 1800. jún. 20-án.) — és 1734. ján. 9-én Teller Ábrahám, szabadelmű theolog. — 1745. nov. 29-én Lipót dessaui hg. a poroszok részére szerződéssel elfoglalja. — Itt

hal meg: 1750. júl. 28-án Bach Sebestyén, nagyhirű zeneköltő és 1755. okt. 18-án Crusius Kristóf August, mélyeszű bölcs. — 1759. sep. 13-án a poroszoknak megadja magát. — 1766. okt. 19-én itt születik Weisse Keresztély Ernő, érdemes jogtudós és történetbuvár. — Itt hal meg: 1766. dec. 12-én Gottsched János Keresztély, költő, itész és a n. irodalmi nyelv legelső mivelője és 1769. dec. 13-án Furchtegott Gellért Keresztély, nevezetes n. iró és költő. — Itt születik: 1770. feb. 12-én Rochlitz Frigyes, szépirodalmi, széptani és zenészeti iró, — 1772. nov. 28-án Hermann János Gottlieb Jakab, hires nyelvtudós és itész és 1773. ján. 17-én Heinroth János Kristóf Frigyes Ágoston, szellemdús psycholog. — 1782. ápr. 5-én itt hal meg Bél Károly András, Mátyás fia, jeles tudós és m. történetiró. — Itt születik: 1783. sep. 29-én Wendt János Amadé, bölcselmi, széptani, lélektani és történelmi iró és 1787. ápr. 9-én Quandt János Gottlob, hires műismerő és műtörténész. — 1788. ján. 25-én itt hal meg Zollikofer Joachim, kitünő egyházi szónok. — Itt születik: 1789. ján. 3-án Carus Károly Gusztáv, nagyhirű orvos, és psychologiai iró (Meghal ugyanitt 1854. júl. 14-én.) — és 1789. dec. 11-én Schnorr Lajos, hires föstész. — 1790. ápr. 30-án itt hal meg Heinicke Samu, az első siket-néma-intézet megalapitója Németországban. — Itt születik: 1791. ápr. 23-án Regis János Gottlob, nyelvtudós és a „Rabellais" átdolgozója, — 1793. ján. 8-án Reichenbach H. G. Lajos, hires füvész, — okt. 5-én Hänel Gusztáv Frigyes, életiró és jogtudós és 1794. már. 26-án Schnorr Vid Gyula, hires törté-

netföstész. — 1799. már. 18-án itt hal meg Oeser Ádám Frigyes, hires föstész és szobrász. — 1803. okt. 31-én itt születik Spazier Richárd Ottó, jeles n. iró. — Itt hal meg: 1804. jún. 16-án Hiller János Ádám, jeles népdal-zeneszerző és dec. 16-án Weisse Keresztély Frigyes Felix, n. ifjusági iró. — 1810. nov. 13-án az ang. áruk megégettetnek. — Itt születik: 1811. ján. 21-én Benedix Roderik, n. szinműiró és 1813. máj. 22-én Wagner, hires n. zeneszerző és költő; — sep. 29-én Marmont fr. tb. megszállja; — okt. 14—19-ig tartó ütközetben I. Napoleon fr. cs. a szövetségesek által legyőzetik. — Itt hal meg: 1818. dec. 22-én Platner Ernő, hires orvos, bölcsész, physiolog és iró és 1820. okt. 15-én Schwarzenberg hg. osztr. főtábornagy. — 1830. sep. 2-án fölkelés a rendőrség ellen. A rendőri foglyok kiszabadittatnak. Ismétlések 3-án és 4-én. — Itt hal meg: 1831. dec. 31-én Tittmann Henrik, jeles hittudós, — 1847. nov. 4-én Mendelssohn Bartholdy Felix, zeneköltő, — 1848. dec. 31-én Hermann Gottfried, jeles nyelvbuvár, — 1849. dec. 10-én Herlossohn Károly, n. költő és regényiró és 1854. júl. 13-án Clarus János Keresztély Ágoston, orvos és iró. — 1866. jún. 18-án a poroszok megszállják. — 1867. ápr. 8-án itt hal meg Roszmässler Emil Adolf, jeles természettudományi iró és tanár.

Lipcsei-vár Zólyom-Lipcse mellett, Zólyom vm. a sz. 48° 46′ a h. 36° 57′ alatt. — Még ma is használható állapotban van régi vára. — Hajdan Wesselényi Ferencz nádor birta. — Egy szobaajtó fölött ez olvasható: „Mária regina 1531.“ Hihetőleg itt lakott János királyunk özvegye. — 1605-ben ennek védel-

mében Sirok György, Grácz Mátyás, Jiszkra János, Schmic János, Laky János s más főurak elestek.

Lipótvár erősség Nyitra vm. a sz. 48° 27′ a h. 35° 25′ alatt. — Az 1664. évi vasvári béke után épittetik I. Lipót királyunk által. — 1849. feb. 2-án Simunics cs. tb. Ordódy m. tábornoktól elfoglalja.

Lippa v. Temes vm. a Maros bal partján, a sz. 46° 5′ a h. 39° 19′ alatt. — 1426. dec. 27-én itt hal meg Ozorai Fülöp, temesi főispán és m. vezér. — 1461-ben Mátyás királyunk Giskrának adományozza. — 1528-ban János királyunk a törökök közeledésének hirére ide jön a török elé, hogy innen a zultán üdvözlésére siethessen. — 1551. okt. 8-án a törökök elfoglalják; de még ugyanezen évben nov. 28-án Martinuzzi vagy Frater György és Castaldo visszaveszik. — 1659. júl. 4-én II. Rákóczy György itt Seidi Achmed budai pasát megveri. — 1688. jún. 19-én Karaffa cs. tb. a törököktől elfoglalja. — 1695. sep. 7-én a törökök által elfoglaltatván, hadőrsége kardra hányatik. — 1716-ig volt török kézen. — 1848. nov. 13-án ütközet Máriássy honvédőrnagy és a Temesvár felől közeledő osztrákok és oláhok közt. A magyarok vitéz harcz után visszahuzódnak. — 1849. áug. 12-én a m. csapat egy jelentéktelen része itt elfogatik.

Liptó a dunáninneni kerület egyik éjszaki vármegyéje. — I. Mátyás királyunk természetes fiát, Corvin Jánost ennek herczegévé nevezte ki.

Lissa helység Sziléziában, Boroszló körül, a sz. 51° 48′ a h. 34° 15′ alatt. — 1757. nov. 22-én II. Frigyes pr. k. az osztrákokat itt megveri.

Lissa szg. az Adriai-tengeren, Dalmatia partján, a sz. 43° a h. 34° alatt. – 1866. júl. 20-án Tegethoff osztr. admirál Persano olasz admirál fölött e sziget közelében győzedelmeskedik.

Lissabon Portugalia fővárosa, a sz. 38° 42′ 4″ a h. 8° 31′ 18″ alatt. — 1147. jún. 28-án V. Erick dán k. e várost ostromolja, utóbb elfoglalja. — 1148. okt. 25-én Alfonz első port. k. e várost egy keresztes had segélyével a móroktól elfoglalja. — 1499. áug. 29-én Vasco de Gama Keletindiába tett utazása után e város révébe visszaérkezik. — 1500. feb. 7-én itt születik Castro, hires port. hadvezér, tengerész és India alkirálya. — 1506. ápr. 19-én nagy zsidóüldözés; — júl. 29-én itt hal meg Beheim Márton, mathematikus és tengerész. — 1580. áug. 25-én Alba hg. sp. hadvezér Antoneo választott port. királyt megvervén, e város azonnal megadja magát a spanyoloknak. — 1582. ápr. 16-án II. Fülöp sp. k. itt port. királylyá koronáztatik. — 1640. dec. 1-én forradalom, melyben a portugálok lerázzák a sp. igát. IV. János, Braganza herczege, Portugalia királya lesz. — 1668. feb. 13-án békekötés IV. Fülöp sp. k. és Portugalia közt, melyben Portugalia függetlensége elismertetik. — 1754. okt. 8-án itt hal meg utazásközben Fielding Henrik, kitünő ang. regényiró. — 1755. nov. 1-én földrengés. — 1758. sep. 3-án összeesküvés. Aveiro hg. több banditákkal együtt (4-re éjjel) a hintóban járó I. József királyt megtámadja, mely alkalommal a k. karján egy lövés következtében könnyű sebet kap; e merényletért a jezsuiták vétettek gyanuba. — 1759. sep. 3-án a jezsuiták elüzetése.

— 1769. dec. 31-én itt születik Pinheiro Ferreira Szilveszter, hires port. tudós és alkotmányos-elvű államférfi. — 1778. okt. 11-én az inquisitio működése véget ér. — 1798. okt. 12-én itt születik Don Pedro, Braganca herczege, Brasilia volt császára és Portugalia kormányzója. — 1807. nov. 26-án a port. kormányzó hg. Rio de Janeiróba indulván, ideiglenes kormány alakittatik; — dec. 1-én a franczíák Junot alatt e városba vonulnak; — dec. 13-án fölkelés a franczíák ellen, mivel Junot az ang. árukat elkobozta. — 1808. sep. 15-én az angolok Hope alatt megszállják. — 1815. ápr. 24-én itt hal meg Bartolozzi Ferencz, a leghiresebb rézmetszők egyike. — 1820. sep. 13-án az alkotmány kihirdettetik; — sep. 15-én győztes fölkelés, melynek eredménye lett egy szabadabb alkotmány. — 1822. jún. 1-én a Don Miguel érdekében szött összeesküvés fölfedeztetik. — 1823. jún. 23-án Amarante port. alkotmányos tb. e városba vonul és a csendet helyreállítja. — 1824. ápr. 30-án Don Miguel ellenforradalmat támaszt atyja, VI. János k. és a szabadelvüek ellen, mely máj. 9-ig tart. — 1826. feb. 27-én itt hal meg Sylva-Carvalho József, volt port. pénzügy-minister, jogtudós és iró; — áug. 22-én a kormány ellen szött összeesküvés fölfedeztetik; — dec. 25-én az első ang. segédhadak itt partra szállanak. — 1827. áug. 1-én a közcsend helyreállittatik és Da Ponte gr. hadügyminister lesz. — 1828. feb. 22-én Don Miguel a trónt elfoglalja. — 1829. ján. 10-én Don Miguel megbuktatására tervezett összeesküvés meghiusul; — sep. 29 én itt hal meg Callanan James József, irlandi

születésű ang. költő. — 1831. áug. 21-én katonai lázadás, mely az alkotmányt és Donna Máriát kiküáltja. — 1832. áug. 30-án a jezsuita szerzet visszaállittatik Portugaliában egy itt kelt határozat által. — 1833. júl. 24-én Don Pedro seregei Terceira hg. alatt véres harcz után e városba vonulnak; — júl. 28-án Don Pedro volt brasiliai cs. Don Miguel bitorló elüzetése után e városba vonul. — 1834. sep. 24-én itt hal meg Don Pedro, leköszönt brasiliai cs. — 1836. sep. 9-én forradalom a nép és katonaság által támasztva, mely az 1820. évi alkotmányt követeli és a királynét annak elfogadására kényszeríti. — 1837. áug. 28-án a port. lázadók leveretnek. — 1851. máj. 15-én Saldanha hg. lázadó sp. tábornagy seregével bevonul.

Lithvania hajdan fejedelemség, mig függetlenül fönállott Poroszország ny. Lengyelország d. Curland é. Oroszország k. határolta. — I. Béla királyunk, még hg. korában, mint a lgy. k. vezére, lgy. seregekkel elfoglalja. — 1371-ben N. Lajos királyunk, már mint lgy. k. Keistutot, e tartomány fejedelmét meggyőzvén, birtokába veszi e tartományt. Ezután Lengyelországhoz tartozott; jelenleg Oroszországhoz.

Lobau szg. A.-Austriában, Bécs közelében. — 1809-ben ide menekül I. Napoleon fr. cs. asperni veresége után.

Lobkovitz f. Csehországban, Prágától é. k. é. Brandeis közelében, a sz. 50° 23′ a h. 31° 41′ alatt. — Ezen uradalmat kapja Báthory Zsigmond Erdélyről történt utolsó lemondásakor.

Lochleven f. Scotiában, a sz. 56° 10′ a h. 14° 20′

alatt. — 1567. júl. 24-én Stuart Mária skót királynő itteni fogságában lemond a koronáról.

Löcse v. Szepes vm. Kassától é. ny. a sz. 49° 0′ 54″ a h. 38° 18′ 53″ alatt. — A XV. században gymnasiummal bir. — 1604-ben Bocskay István pártján áll. — 1619. dec. 29-én I. Rákóczy György fejedelem 10 ezer emberrel ide vonul be. — 1622. ján. 15-én Károlyi Zsuzsánna, Bethlen Gábor első neje, mint m. királyné nagy pompával vonul be; — ján. 26-án maga Bethlen Gábor királyi ünnepélylyel tartja bevonulását. — 1625. sep. 9-én megadja magát Horváth István Bethlen Gábor ezredesének. — 1626. feb. 23-án Brandenburgi Katalin, Bethlen Gábor arája, ünnepélyes bevonulását tartja; — dec. 28-án Bethlen Gábor II. Ferdinánddal itt a harmadik békét köti. — 1645. feb. 28-án itt születik Szklenár György, m. történetiró. — 1671-ben Rothal János elnöklete alatt itt vértörvényszék állittatik föl. — 1672-ben a kuruczok sikertelenül ostromolják. — 1682. áug. 17-én Tököly Imre elfoglalja és nov. 25-én Sebestyéni püspökkel együtt ünnepélyesen bevonul. — 1683. ápr. 1-én itt hal meg Sebestényi András püspök, Lipót cs. és Tököly Imre őszinte tanácsadója. — 1710. ján. 22-én vára Andrássy István, Rákóczy várnagya által kényszerüségből a császáriaknak átadatik. — Itt születik: 1755. már. 16-án Dercsényi János, k. tanácsos és iró, — 1770. okt. 17-én Engel János Keresztély, Magyarország jeles történetirója és 1804. már. 21-én Zsedényi Ede, jeles m. államférfi, publicista és országgyülési szónok. — 1809. már. 10-én a francziák bevonulnak. — 1849. feb.

2-án Kiesewetter cs. őrnagy megszállja és még azon éjjel a magyarokat Iglónál megtámadja; de gr. Guyon ezredes által jelentékeny veszteség után visszaveretik.

Lodi v. Lombardiában, a majlándi provinciában, a sz. 45° 18′ 34″ a h. 27° 9′ 45″ alatt. — 1067. máj. 22-én a lombardok elfoglalják. — 1413. dec. 5-én Zsigmond m. k. itt találkozik XXIII. János pápával. — 1454. ápr. 5-én béke Velencze és Milano közt, melyben Sforza Ferencz (condottiere) mint Milano herczege elismertetik. — 1522. máj. 4-én V. Károly cs. rohammal elfoglalja — 1796. máj. 10-én Buonaparte Napoleon fr. fővezér fényes győzelmet viv itt ki Beaulieu cs. tb. fölött, mi által Lombardia sorsa eldöntetik. — 1848. már. 31-én Károly Albert szárd k. megszállja; — áug. 3-án Radeczky cs. tábornagy elfoglalja.

Lodomeria l. **Galiczia.**

Lombardia Italia felső része, a Pó-folyó mindkét partján. — Hajdan Gallia Cis-Alpinának neveztetett. — Kr. e. 222-ben foglalták el a rómaiak. — Különféle néptörzsek beütései alkalmával sokat szenvedett, mig nem Kr. u. a VI. században a longobardok elfoglalván „Lombardiának" kezdett neveztetni. — Ez idő óta ismét sok viszontagságon ment át a német császárok hódításvágya miatt. — Egyes részei különféle békekötések alkalmával majd ennek, majd amannak kerültek birtokába, mig nem 1796-ban Napoleon fr. vezér meghódította. — 1797-ben a campo-formiói béke szerint a francziáknak adatott át. — 1815-ben a bécsi congressuson Austria visszakapta. — 1848-ban Austria, hogy megtart-

hassa, Károly Albert ellenében kénytelenittetett miatta háborut viselni. — 1859-ben a villafrancai békében Austria ny. részéről kényszerült lemondani, s ez idő óta Lombardia ny. részét a Mincio-folyó határolta. — 1866-ban pedig Lombardiát és Velenczét Viktor Emmanuel olasz királynak átadta jelentéktelen összegért.

Lo don az ang. királyság fővárosa, a sz. 51° 30′ a h. 17° 30′ alatt. — 1066. dec. 25-én I. Hódító Vilmos normandi hg. Westminsterben ang. királylyá koronáztatik. — 1215. ján. 15-én Földnélküli János ang. k. „a magna charta libertatum"-ot kiadja. — 1224. feb. 11-én III. Henrik ang. k. a „magna chartát" ismét kiadja. — 1274. áug. 19-én I. Eduárd ang. királylyá koronáztatik. — 1278. nov. 17-én zsidóüldözés. — Itt hal meg: 1364. ápr. 8-án II. Jó János fr. k. fogságban és 1400. okt. 25-én Chaucer Geoffrey, az ang. költők hajnalcsillaga és patriarchája. — 1461. máj. 22-én IV. Eduárd ang. k. VI. Henrik vetélytársa, bevonulását tartja. — 1483. jún. 20 án V. Eduárd ang. k. IV. Eduárd fia nagybátyja, III. Richárd által a Towerben meggyilkoltatik. — 1499. nov. 28-án Warwick Eduárd gr. a Towerben lefejeztetik. — 1514-ben béke XII. Lajos fr. k. és a „sz. szövetség" tagjai közt. — 1518. okt. 14-én szerződés I. Ferencz fr. és VIII. Henrik ang. k. közt, melyben Tournay-grófság Francziaországhoz visszaeresztendőnek határoztatik. — 1535. júl. 6-án Morus Tamás bibornok, hires tudós és államférfi VIII. Henrik ang. k. parancsára a Towerben kivégeztetik. — 1537. feb. 20-án VI. Eduárd már atyja életében ang. királylyá koro-

náztatik. — 1546. dec. 12-én Surrey Henrik gr. és költő apjával együtt azon ürügy alatt, hogy az ang. koronára vágyik, a Towerbe záratik. — Itt születik: 1551. máj. 2-án Camden William, hires régiség- és történetbuvár és 1561. ján. 22-én Verulami Baco Francis, hires ang. államférfi és tudós. — 1605. nov. 5-én fedeztetik föl az itt tervezett „lőpor összeesküvés.“ — 1608. dec. 9-én itt születik Milton János, nagyhirű ang. költő. Meghal ugyanitt 1674. nov. 10-én. — 1614. júl. 1-én itt hal meg Casaubon Izsák, hires nyelvész, bölcsész és itész. — 1625. már. 11-én itt születik Beaumon Francis, termékeny drámaköltő. — Itt hal meg: 1627. ján. 27-én Hayward János, szellemdús és szabadelmű ang. történetiró és 1641. dec. 9-én Van Dyck Antal, hires németalföldi történet- és arczképfőstész. — 1643. sep. 25-én az ang. parlament Westminsterben ünnepélyes esküt tesz a skót egyezkedés elfogadására. — 1644. okt. 14-én itt születik Penn Vilmos, Pennsylvania (éjszak-amerikai tartomány) és a hasonnevű vallásfelekezet alapitója. — 1645. ján. 10-én Laud William canterburyi érsek vallásáért a Tower-Hillben kivégeztetik. — 1653. dec. 12-én itt neveztetik ki Cromwell Olivér Anglia élethosziglani védnökévé. — 1654. ápr. 5-én béke Anglia és Hollandia közt, mely által a Stuartoknak az utóbbi tartományban is megtiltatik a tartózkodás. — 1656. nov. 8-án itt születik Halley Ödön, nagyhirű mathematikus, csillagász és természetbuvár. — 1660. máj. 8-án a Stuartok parlamenti határozat folytán visszahivatnak az ang. trónra. — máj. 29-én II. Károly az ang. parlament által megválasztott ang. k. bevonulását tartja. — 1662. ján. 30-án Crom-

well Olivér hullája II. Károly ang. k. parancsára fölásatik, fölakasztatik, fölnégyeltetik, azután lefejeztetik és a máglya lángjainak átadatik. — 1666. sep. 13-án nagy tüzvész, mely 3 nap alatt 13,200 házat és 89 templomot elpusztít. — Itt születik: 1671. feb. 26-án Schaftesbury Antal Ahsley Cooper, hires bölcsész és államférfi és nov. 6-án Cibber Colley, ang. színész és szinműiró. — Itt hal meg: 1675. nov. 21-én Willis Tamás, jeles ang. bölcsész, boncz- és vegytudós és 1685. ápr. 14-én a legnagyobb szegénységben Otway Tamás, ang. drámairó. — Itt születik: 1688. jún. 8-án Pope Sándor, hires ang. költő és jún. 21-én III. Jakab hg. II. Jakab ang. k. fia; — dec. 23-án II. Jakab k. Londonból Francziaországba menekül. — 1689. ápr. 21-én Orániai III. Vilmos és neje Mária Westminsterben koronáztatnak; — dec. 29-én itt hal meg Sydenham Tamás, hires orvos. — 1691. sep. 30-án itt hal meg Boyle Robert, hires bölcsész és természetbuvár. — Itt születik: 1694. sep. 22-én Chesterfield gr. hires államférfi szónok és iró és 1697. nov. 10-én Hogarth Vilmos, lángelmű föstész. — 1701. máj. 1-én itt hal meg Dryden János ang. költő. — 1707. már. 6-án itt mondatik ki Scotia és Anglia egyesülése. — Itt hal meg: 1707. ápr. 6-án Van der Velde Vilmos, a legnagyobb tengeri föstész, — 1710. ápr. 28-án Betterton Tamás, a legnagyobb ang. színészek egyike, — 1718. dec. 19-én Rowe Miklós, kitünő ang. költő és drámairó, — 1720. ján. 18-án Flamsteed János, hires csillagász, — már. 20-án Newton Izsák, első rendű mathematikus és csillagász, — 1723. dec. 1-én Centlivre Zsuzsánna, ang. drámai

költőnő és 1727. jún. 11-én I. György ang. k. — 1727. okt. 17-én itt születik Wilkes John, az ang. parlament tagja, tárnok és hires ellenzéki szónok. — Itt hal meg: 1729. ján. 19-én Congrewe William, jeles ang. költő és 1730. ján. 28-án Ryng György, ang. admirál. — 1731. okt. 10-én itt születik Cavendish Henrik hg. nagyhirű természettudós. — 1732. dec. 11-én itt hal meg Gay John (János) a legnagyobb ang. költők egyike. — Itt születik: 1738. jún. 4-én III. György ang. k. és 1739. nov. 2-án Wincent William, hires ang. iró. — 1745. máj. 29-én itt hal meg Walpole Robert, oxfordi gr. hires ang. minister. — 1748. ján. 24-én itt születik Fox Károly, nagyhirű ang. államférfi és szónok. — Itt hal meg: 1751. nov. 25-én Bolinbroke Henrik John lord, hires ang. bölcsész és államférfi és 1756. dec. 11-én a legnagyobb szegénységben Neuhof Tivadar br. választott és koronázott corsicai k. — 1757. nov. 9-én itt születik Sotheby Vilmos, hires ang. költő és Homer fordítója. — Itt hal meg: 1759. ápr. 14-én Händel György Frigyes, nagy zeneszerző, — 1761. nov. 30-án Dollond János, jeles optikus, — 1768. nov. 18-án Pelham Tamás, hires ang. minister és államférfi, — 1770. már. 19-én Gutrie Vilmos, jeles történetiró, — 1773. már. 24-én Chesterfield, hires államferfi, szónok és iró, (l. föntebb az 1694. évet.) — nov. 17-én Hawkesworth János, a legszellemdusabb ang. irók egyike és 1774. ápr. 4-én Goldsmieth Olivér, hires ang. költő és iró és nov. 22-én Clive Robert, britt főhadvezér, Hindostánban calcuttai kormányzó, ki Angliának több birodalmat szerzett Hindostánban, mélakór okozta lövés

következtében. — 1775. feb. 18-án itt születik Lamb Károly ang. költő. — Itt hal meg: 1776. áug. 25-én Hume Dávid, nagy bölcsész és ang. történetiró és okt. 15-én Ellis John, hires természetbuvár. — Itt születik: 1779. jún. 11-én Vaux Henrik gr. nagy ang. államférfi és 1782. áug. 10-én Napier Károly James, a leghiresebb tengeri hősök egyike. — Itt hal meg: 1785. máj. 22-én Woolet Vilmos, a leghiresebb ang. rajzolók és rézmetszők egyike és nov. 3-án Henderson János ang. szinész. — Itt születik: 1787. áug. 13-án Courbould Henrik, jeles ang. rajzoló, a szobrász Courbould Ferencz atyja, — nov. 4-én Kean Ödön, hires ang. szinész és 1788. ján. 22-én Byron György lord, hires ang. költő és görög szabadságharczos; — okt. 7-én itt hal meg Brown János, hires ang. orvos, a gyógyászat egy uj nemének alapitója és iró. — 1791. feb. 10-én itt születik Milman Henry Hart, történész, jeles ang. elbeszélő és drámai költő. — Itt hal meg: 1792. áug. 17-én North Frigyes, hires ang. állam-minister és 1794. ján. 16-án Gibbon Eduárd, hires történetiró; — áug. 24-én a missió-társulat alapittatik. — 1795. ján. 3-án itt hal meg Wedgewood Joziah, előbb szegény fazekas, utóbb a saját neve után elnevezett Wedgewood edények föltalálója és gyártulajdonos. — Itt születik: 1796. máj. 1-én Booth Junius Brutus, hires ang. szinész és okt. 29-én Keats János ang. költő. — 1797. már. 2-án itt hal meg Walpole Horac, ang. államférfi és iró; — máj. 1-én itt születik Benedetti Tamás, hires bécsi rézmetsző. — 1798. ján. 29-én itt születik Neel, ang. lantos költő. — 1800. nov. 14-én

itt hal meg Bouille Ferencz, XVI. Lajos fr. k. tábornoka s a fr. emigratio főnöke. — 1804. már. 7-én a britt bibliai társulat alapittatik. — 1806. ján. 23-án itt hal meg Pitt Vilmos, hires ang. államférfi, szónok és minister; — dec. 31-én barátsági és kereskedelmi szerződés Anglia és Amerika közt. — 1807. feb. 6-án a britt parlament a rabszolgakereskedés eltörlését kimondja; — ápr. 14-én az „afrikai intézet," mely föladatául tüzte ki a rabszolgakereskedés eltörlését Afrikában, első ülését tartja. — 1811. máj. 7-én itt hal meg Cumberland Richárd, jeles ang. vigjátékköltő. — 1813. sep. 30-án segélyezési szerződés Angol- és Oroszország közt. — 1814. áug. 13-án egyezkedés Angolország és az egyesült Németalföld közt; — áug. 14-én békekötés Dania és Spanyolország közt. — 1816. ján. 28-án népzavarok, melyek miatt a „Habeas corpus" szavakkal kezdődő acta fölfüggesztetik; — júl. 6-án itt hal meg Sheridan Richárd Brinsley, nagy szónok és vigjátékiró; — dec. 2-án népzavarok. — 1819. sep. 13-án Hunt ang. népszónok a börtönből kiszabadulván, 500 ezer ember közt tartja diadalmenetét a városba. — Itt hal meg: 1820. már. 10-én West Benjamin, hires ang. föstész és jún. 19-én Banks József, hires természetbuvár és tengerész. — 1821. nov. 3-án Parry ang. tengerész hadnagy tavali éjszaksarki utazásából visszaérkezik. — Itt hal meg: 1822. áug. 25-én Herschel Vilmos, nagyhirű ang. csillagász és okt. 2-án Rennie ang. épitész. — 1824. már 17-én egyezkedés Németalföld és Angolország közt, melynél fogva Sumatra Németalföldnek átengedtetik. — 1825.

már. 2-án Brunel fr. épitész leteszi a themsei alagut alapkövét. — Itt hal meg: 1826. dec. 7-én Flaxmann János, hires ang. szobrász és rézmetsző, — jún. 5-én Weber Károly, remek zeneszerző, — júl. 5-én Sir Raffles Tamás Stamford, Singapore alapitója, Java kormányzója és történetirója, végre jeles természettudós, — 1827. sep. 11-én Foscolo Hugo, köztársasági-elvü hazafi, költő és iró, — nov. 17-én Belsham Vilmos ang. történetiró és dec. 3-án Planta József, hires schweizi történeti és bölcselmi iró. — 1829. máj. 5-én a gyármunkások zendülést támasztanak; — máj. 10-én itt hal meg Young Tamás, hires mathematikus, természet- és régiségbuvár s az ó egyptomi irás nagyérdemü fejtegetője és 1830. ján. 7-én Lawrence Tamás, a leghiresebb ang. föstészek egyike; — feb. 3-án az itteni conferentia azt határozza, hogy Görögország alkotmányos monarchiává alakittassék át; — már. 8-án népgyülés a kath. emancipatio érdekében; — ápr. 29-én béke Hollandia és Belgium közt; — nov. 8-án lázas mozgalmak; a reformbill és minister-változás követeltetik. — 1831. nov. 15-én az itteni conferentiában Belgium függetlensége elismertetik. — Itt hal meg: 1832. jún. 6-án Bentham Jeremiás, hires törvénytudós, — 1833. júl. 28-án Wilberforce Vilmos, nagy emberbarát, a rabszolgakereskedés eltörlésének indítványozója és buzgó sürgetője, — 1836. jún. 3-án Omeara Parry Eduárd, seborvos, I. Napoleon fr. cs. orvosa Sz. Ilona szigetén és becses emlékiratok szerzője és 1842. okt. 29-én Cunningham Allan, ang. költő, regény iró, a föstészek, szobrászok és épitészek törté-

neténeк irója. — 1843. már. 25-én a „themsei alagut“ megnyittatik. — 1846. máj. 16-án a „gabonatörvény“ eltöröltetik. — 1847. sep. 25-én itt hal meg Hawson-Albertazzi Emma, hires énekesnő. — 1848. ápr. 8-án chartista mozgalom, mely ápr. 10-én nagy mérvet vesz. — 1849. dec. 12-én itt hal meg Brunel Isambert Márk, hires fr. mérnök s a themsei alagut építője. — 1850. sep. 4-én Haynau osztr. cs. táborszernagy Barclay és Perkins sörházában a nép által tettleg bántalmaztatik. — 1851. ápr. 28-án itt hal meg Codrington Eduárd, ang. tengernagy és navarinói győző; — okt. 29-én itt és a vidéken népgyülések tartatnak, melyeken a „Times“ nyilvánosan megégettetik; — nov. 3-án Kossuth Lajos nagy m. menekült és szónok a koppenhági mezőn a munkások üdvözlő iratát fogadja, nov. 6-án pedig a socialisták- és köztársaságiakét. — Itt hal meg: 1851. dec. 20-án Turner J. M. W. ang. tájfőstész s a művészetek akademiájának alapitója, — dec. 22-én Bukler János ang. régiségbuvár, — 1852. ján. 5-én Kemény Farkas br. honvéd ezredes, — máj. 2-án Dalrymple János, hires ang. szemorvos és szakbeli iró és nov. 10-én Mantell Lewis, hires geolog; — nov. 16-án Hind csillagász a Calliope-bolygót fölfedezi; — nov. 27-én itt hal meg 90 éves korában Miss Leroy ang. irónő. — 1853. ápr. 16-án a zsidó emancipatiót tartalmazó bill az alsó házban elfogadtatik. — Itt hal meg: 1854. nov. 14-én 75 éves korában Chalon John James, az uj-kor legjelesebb ang. föstészeinek egyike, — 1855. júl. 8-án Brocky Károly, kitünő m. föstész, — 1863. dec. 24-én Thakeray William, a

legnagyobb ang. gunyoros és élczes költő s a prózai irodalom nagy mestere, — 1864. nov. 11-én M' Culloch F. R. M. kitünő nemzetgazdász, — 1865. ápr. 2-án Cobden Richárd, az ang. parlament tagja és a szabadkereskedési-rendszer hires védője, — ápr. 25-én Kmety György m. honvéd tb. és jún. 2-án Paxton József, a sydenhami k. palota építője.

Longjumeau mv. Francziaországban, Seine-et-Oise-kerületben (dep.) a sz. 48° 40′ a h. 20° alatt. — 1568. már. 27-én béke a katholikusok és a hugonettá közt, mely csak 6 hóig tartott.

Longueville f. Metztől d. ny. — 1870. áug. 14-én a fr. és pr. seregek közt ütközet.

Longwy erős v. Francziaországban, Moselle-kerületben (dep.) a sz. 49° 30′ a h. 23° 30′ alatt. — 1792. sep. 2-án a szövetségesek elfoglalják. – 1815. sep. 18-án a poroszok megszállják.

Lorch v. Würtenbergben, a sz. 48° 52′ a h. 27° 20′ alatt a hohenstaufi császárok sirboltjával, nem messze a várostól láthatók ennek úgy, mint a hasonnevü templom és kolostor romjai. — A középkorban érseki székhely, melyhez 1000 évig tartoztak a Magyarországban levő keresztények is részben. Minek folytán több vitája volt Sz. Istvánnak az érsekkel, mert egyházhatósági jogairól nem akart lemondani. Végre mégis kivitte Sz. István, hogy az érsek kénytelen volt minden előbbi jogairól lemondani.

Losoncz mv. Nógrád vm. a sz. 48° 18′ 57″ a h. 37° 21′ 39″ alatt. — 1451-ben Hunyady János Giskra által itt meggyőzetik. — A cseh Giskrától és II. Rákóczy hadaitól igen sokat szenved. — 1771.

ján. 15-én itt születik Kármán József m. szépirodalmi iró. — 1849. már. 24-én Beniczky Lajos honvéd őrnagy itt a császáriakat szétveri; — áug. 7-én az oroszok a m. guerillák által elejtett három or. tiszt és három közlegény miatt dühöngnek. Ugyanis a lakosokat kancsukával kényszerítik éjjel az elásott oroszokat puszta ujjaikkal kiásni; — áug. 8-án az oroszok földulják, kirabolják s a lakosokat megkinozzák. — áug. 9-én pedig a várost fölperzselik.

Lotharingia Francziaország k. é. k. részén, hajdan herczegség. — 917-ben a magyarok földulják. — Sokáig a n. császárok védelme alatt állott. — III. Károly királyunk veje, Ferencz István elcserélte Toscánaért. — 1735 óta mint a trónról elüzött Lescinsky Szaniszló lgy. k. élethosziglani birtoka, Francziaországhoz tartozik. Napjainkban Vosges-, Meurthe-, Moselle- és Meuse-kerületre (dep.) van osztva.

Löwen v. Belgiumban, Brabantban, a sz. 50° 53′ 26″ a h. 22° 21′ 31″ alatt. — 891-ben Arnulf n. cs. a normannokat itt győzi meg. — 1426. áug. 18-án IV. János brabanti hg. itt egyetemet alapít. — 1632. ján. 12-én itt hal meg Haier, utrechti születésű történetbuvár. — 1793. már. 22-én a Koburg Frigyes hg. és Clairfayt gr. alatti osztrákok a Dumouriez alatti francziákat itt megverik. — 1797-ben egyetemét a francziák fölfüggesztik. — 1813. dec. 17-én a szövetségesek bevonulnak, mire a nép a francziák ellen föllázad. — 1814-ben egyeteme ujra megnyittatik. — 1831. áug. 12-én Vilmos orániai hg. megveri itt I. Lipót belga királyt.

Lowositz v. Csehországban, a leitmeritzi kerületben, a sz. 51° 31′ a h. 31° 44′ alatt. — 1756. okt. 1-én II. Frigyes pr. k. itt az osztrákokat megveri.

Lübeck sz. birodalmi v. Éjszaki-Németországban, közel a tengerparthoz, a sz. 53° 52′ 10″ a h. 28° 20′ 48″ alatt. — Az innétvaló zarándokok alapíták a n. lovagrendet. — 1629. máj. 12-én béke II. Ferdinánd cs. és IV. Keresztély dán k. közt. — 1663. már. 13-án itt születik Franke Ármin Ágoston, vallástudós és a nevelés körül nagyérdemü férfiu. — 1691. júl. 30-án itt hal meg Morhof Dániel György, jeles történész. — Itt születik: 1775. ápr. 21-én Koppen Frigyes, n. bölcsész és 1789. júl. 3-án Overbeck Frigyes, hires n. föstész. — 1806. nov. 6-án a Bernadotte, Soult és Murat alatti francziák és a Blücher alatti poroszok közt ütközet; — nov. 6-án Blücher pr. tb. a francziák által innen kiüzetik, mire nov. 20-án a Budget alatti francziák bevonulnak. — 1809. máj. 24-én a dánok megszállják, hogy Schill ellen védjék. — 1810. nov. 7-én az ang. áruk megégettetnek. — 1813. dec. 5-én a szövetségesek előtt capitulál. — 1849. sep. 10-én e város is a berlini szövetséghez áll. — 1851. okt. 9-én a n. alapjogok eltöröltetnek. — 1852. jún. 16-án a zsidók egyenjoguságot nyernek.

Lubló mv. Szepes vm. a sz. 49° 15′ a h. 38° 13′ 20″ alatt. — Egyike a Zsigmond k. által elzálogosított 16 szepesi városnak.

Luçon v. Francziaországban, Vendeeben, a sz. 46° 28′ a h. 16° 28′ alatt. — Richelieu, XIII. Lajos

fr. k. ministere, mielőtt minister lett volna, 1614-ben mint ennek püspöke szerepel a parlamentben. — 1793. áug. 13-án a Tucy vezérlete alatti köztársaságiak és a Charette vezérlette chouans-ok közt ütközet.

Lügenfeld térség Németországban, Padernborn, Goslar és Hildesheim közt. — Lothár, Pipin és Német Lajos testvérek atyjokat, Jámbor Lajost, itt leverik.

Lugos mv. Krassó vm. a Temes mindkét partján, a sz. 45° 40′ a h. 39° 36′ alatt. — 1695. sep. 21-én Musztafa zultán Veterani cs. vezért itt megveri, Veterani ez ütközetben életét veszti. — 1788. sep. 20-án II. József cs. serege itt a török nv. által elszélyeztetik. — 1805. okt. 28-án itt születik Preyer János, temesvári polgármester, e város (Temesvár) történetirója és n. költő. — 1849. feb. 16-án a m. fölkelő sereg itt vereséget szenved; — áug. 8-án egyezkedés Janku oláh vezér és a m. kormány közt; — áug. 15-én a Kmety alatti m. sereg innen visszaszorittatik Ramberg cs. vezér által Pogányestre.

Lukay szigetek vagy más néven Bahama-szigetek, Florida-félsziget és Cuba-sziget közt. — 1492-ben e szigeteket Columbus Kristóf első utjában fedezi föl.

Luna v. Italiában, Toscana-herczegségben, a sz. 44° a h. 27° 40′ alatt. — 867-ben a normannok tévedésből, t. i. Romának gondolván, kirabolják.

Lund v. Svediában, Malmö-tartományban, (provincia,) a sz. 55° 42′ 22″ a h. 30° 51′ 36″ alatt. — 1676. dec. 14-én XI. Károly svéd és V. Keresztély dán k. közt ütközet. — 1679. sep. 26-án béke, mely-

ben XI. Károly svéd k. Dania foglalmányait visszanyeri.

Lüneburg Németországban, a hasonnevű herczegség fővárosa, Braunschweigtől é. Hamburgtól d. k. a sz. 53° a h. 28° 3′ 58″ alatt. — 1189. okt. 28-án Oroszlán Henrik földulja. — 1747. már. 30-án itt születik Schulze János Ábrahám Péter, népdanák szerzője és zenészeti iró. — 1813. ápr. 2-án véres ütközet a szövetségesek és a francziák közt.

Luneville v. Francziaországban, Meurthe-kerületben (dep.) a sz. 48° 35′ 35″ a h. 24° 9′ 22″ alatt. — Itt születik: Károly loth. hg. ki a XVII. században a törökök Magyarországból történt kiüzésében örök-emlékü szolgálatokat tett nekünk és I. Ferencz István n. cs. és Mária Terézia kirá'ynönk férje. — 1801. feb. 9-én béke Franczia- és Németország közt, melyben az utóbbi 1212 □ mfdet veszt. — 1834. ápr. 16-án katonai lázadás, mely azonnal elnyomatik.

Lutter am Barenberge f. Braunschweig herczegségben, Braunschweig közelében, a sz. 52° a h. 27° 50′ alatt. — 1626. áug. 27-én Tilly cs. vezér IV. Keresztély dán k. fölött itt győzedelmeskedik.

Lüttich v. Belgiumban, a Maas bal partján, a sz. 50° 39′ 22″ a h. 23° 11′ 27″ alatt. — 954. ápr. 2-án a magyarok elpusztítják. — 1106. áug. 7-én itt hal meg IV. Henrik n. cs. egyházi átok alatt. — 1467. okt. 30-án Bátor Károly burgundi hg. e várost, mert püspökét Bourbon Lajost elüzte, elfoglalván, a templomok kivételével fölgyújtja és a lakosok közt iszonyú kegyetlenséget követ el. — 1741. feb. 11-én itt szü-

letik Gretry András zeneköltő és 1769. nov. 27-én Surlett de Chokier Erasmus Lajos br. a belga 1830. évi forradalom előtt nemzetgyülési elnök, utóbb 1831. feb. 26-ika óta országkormányzó. — 1789. áug. 18-án forradalmi mozgalmak az osztr. kormány ellen. — 1792. okt. 10-én itt hal meg Mulgrave Konstantin lord, hires tengerész. — 1793-ban a szövetségek itt a francziákat meggyőzik. — 1813-ban alapittatik egyeteme. — 1830. okt. 5-én a belgák elfoglalják. — 1851. már. 23-án itt hal meg Beyer Rudolf, irói nevén Rupertus, költő és Lipótvár volt parancsnoka.

Lützen v. Poroszországban, Merseburg kormánykerületben, Bautzenhoz közel, a sz. 51° 15′ 27″ a h. 29° 48′ 7″ alatt. — 1632. nov. 16-án Gusztáv Adolf svéd k. Wallenstein cs. vezér ellen küzdvén elesett itt ugyan; de Bernárd szász-weimári hg. a svédek élére állván, a győzelmet kiragadja Wallenstein kezeiből. — 1809. jún. 23-án a westpfáli, hollandi, szász és bergi seregekkel az egyesült osztr. és braunschweigi seregeket itt megveri. — 1813. máj. 2-án Napoleon fr. cs. a szövetségesek fölött diadalt arat.

Luxenburg a hasonnevű herczegség fővárosa s egyike Európa legfontosabb erősségeinek, a sz. 49° 37′ 38″ a h. 23° 49′ 26″ alatt. — Eleinte egy kis vár volt, később grófság és 1354-ben herczegségre emeltetett. Sok századon keresztül Németországhoz tartozott és saját herczegei által kormányoztatott, kik közől egyik VII. Henrik név alatt n. császárrá választatott. — 1684. jún. 4-én a francziák Crequi tábornagy alatt elfoglalják. — 1722. nov. 24-én itt születik Kranz Henrik, hires orvos és természettudós. — 1795. jún.

1-én a franczíák 10 havi ostrom után az osztrákoktól elfoglalják. — XIV. Lajos fr. k. a hasonnevű herczegség déli részét Franczíaországhoz kapcsolja, a többi Németországé marad. Sokáig osztr. birtok volt, mig nem 1795-ben a franczíák által meghódittatván, Franczíországhoz kapcsoltatott. — 1815-ben a bécsi congressus visszavevén, a hollandi királynak mint nagyherczegséget s a Nasaui-család örök birtokát átadja. — 1830-ban a belga forradalom óta egyik rész a belgáké mint provincia, másik rész mint nagyherczegség Hollandiához tartozik a londoni béke óta.

Luzern Schweizban, a hasonnevű canton fővárosa, a sz. 47° 3′ 22″ a h. 25° 58′ 42″ alatt. — Nevezetességét képezi egy kősziklába kivágott haldokló oroszlánszobor, mely az 1792. áug. 10-én a Tuylleriák palotája védelmében hősileg elesett schweiziak emlékére készittetett. — 1332. nov. 7-én a hasonnevű canton szövetségbe lép a régi szövetséges Schwiz, Uri és Unterwalden cantonokkal. — 1524. ján. 26-án az itteni schweizi gyülés azt határozza, hogy Luther vallástana el ne fogadtassék. — 1847. nov. 24-én megadja magát a szövetséges schweizi hadaknak. — 1851. ápr. 13-án itt hal meg Schumacher Dietter József, XVI. Lajos fr. k. tersőrségének utolsó tisztje.

Lyon v. Franczíaországban, a Rhone felső folyásánál jobbról, a sz. 45° 45′ 44″ a h. 22° 29′ 10″ alatt. — Itt születik: Kr. e. 10. áug. 1-én Tiberius Claudius Nero Drusus r. cs. és 188. ápr. 4-én Caracalla r. cs. — 383. áug. 25-én Gratianus r. cs. Maximus ellencsászár fővezére Adrogatius által e város mellett megveretik és megöletik. — 1244. dec. 2-án

IV. Incze pápa Rómából ide menekül. — 1245. jún. 8. — júl. 17-ig a 13. általános zsinat, melyben IV. Incze pápa II. Frigyes n. császárt kiközösíti. — 1316. áug. 7-én Ense Jakab bibornok, oportói püspök itt XXII. János név alatt pápává választatik. — 1615. áug. 31-én itt születik Henry Ferencz, fr. jogtudós. — 1642. sep. 12-én Cingmars Henrik marquis és De Thou Ferencz Ágoston a Richelieu megbuktatására czélzó összeesküvésben való részvétökért itt kivégeztetnek. — 1657-ben itt születik Truchet János, jeles erőmütudós. — 1758. ápr. 22-én itt hal meg Jussieu Antal, hires fűvész, természettudományi és orvostani iró. — Itt születik: 1770. már. 3-án Suchet Lajos Gábor, hires fr. tábornagy és 1775. ján. 22-én Ampere András, hires fr. természetbuvár és mathematikus. — 1793. okt. 9-én a convent köztársasági hadai hosszas bombázás után elfoglalják. — 1802. ján. 8-án Buonaparte fr. consul királyi pompával bevonul. — 1814. már. 20-án Bianchi osztr. tb. megszállja; — áug. 11-én itt hal meg Olivier Vilmos Antal, természettudós és hires rovarismerő. — 1815. már. 10-én az Elbáról visszatérő Napoleon e városba vonul. — júl. 17-én az osztrákoknak megadja magát. — 1831. nov. 20-án a munkások lázadása kegyetlenséggel és vérontással összekötve; — nov. 21-én nagy néplázadás a selyem munkások által előidézve; — nov. 22-én a lázadók a katonai helyőrséget elüzik. — 1834. ján. 13-án lázas köztársasági mozgalmak; — ápr. 6-án lázas mozgalmak a lázadók elleni pör tárgyalása alatt. — ápr. 9-én zendülés és véres harczok 14-ig; — ápr. 10-én nagy köz-

társasági zendülés a selyemgyárosok munkájának megszüntetése miatt; — ápr. 15-én a selyemgyárosok zendülése délben lecsendesittetik. — 1845. dec. 12-én itt hal meg Delavigne Kázmér, hires fr. lantos és drámai költő. — 1848. már. 1-én a munkások lázadása. — 1849. jún. 15-én fölkelés és ostromállapot.

M.

Mabilais l. **La-Mabilais.**

Macao v. Ázsiában, China d. határán, a sz. 22° 11′ 25″ a h. 131° 13′ 53″ alatt. — 1563 óta port. telepítvény. — 1834. júl. 15-én Napier lord, mint a britt kereskedés főfelügyelője Chinában, ide megérkezik és ugyanezen év okt. 11-én ugyanitt meghal. — 1840. áug. 19-én az ang. hajók a chinai sereget e sziget határszélén megtámadják és ágyuit megsemmisítik.

Macassar v. Ázsiában, Celebes-szigeten, a déli sz. 5° a h. 137° 20′ alatt. — 1619-ben alapittatik a hollandiák által.

Macziejowice v. Orosz-Lengyelországban, Varsótól d. k. d. a sz. 51° 38′ a h. 39° 17′ alatt. — 1794. okt. 10-én Kosciusko, a lgy. fölkeltek vezére, Fersen or. vezér által itt megveretik s elfogatik; — I. Pál or. czár azonban visszaadja szabadságát.

Macsó hajdan bánság Szerbia ny. részében, a Drina- és Morava-folyók közt. — IV. Béla királyunk alapítja bánságát a tatárjárás után. — IV. László

királyunk korában Milutin szerb fejedelem elfoglalja. — Ezután a magyarok kezére kerül. — 1313-ban Uros Milutin szerb fejedelem visszafoglalja; de 1319-ben ismét a magyarok birtokába esik. — 1356-ban Dusán szerb fejedelem által, ki királyi czimet vett föl, elfoglaltatik ugyan; de N. Lajos királyunk által csakhamar visszahódittatik. — 1427-ben a tatai szerződésnél fogva a m. királynak átadatik. — 1459-ben bánja Nagy Simon, ki Mátyás királyunk kormánya elején a III. Frigyes n. cs. ellen menesztett seregeinket vezérelte.

Mád mv. Zemplén vm. a hegyaljai járásban, a sz. 48° 11′ 10″ a h. 38° 57′ 30″ alatt. — 1818. okt. 6-án itt születik ifj. Palugyay Imre, történeti, helyirati és statistikai m. iró. — E város és Tarczal közt 1849. ján. 22-én Schlick cs. altábornagy egy m. dandár előcsapataira bukkan, melyek a császáriakat főleg a tokaji magaslatokról akadályozzák előnyomulásukban, sőt huszáraink lovas századját vissza is nyomják. A sürü köd miatt azonban a magyarok veszedelmébe jutván, Fiedler cs. tb. fegyverlerakásra szólítja föl őket, midőn egyszerre a magaslatokon erősítést nyervén, támadást intéznek a császáriak ellen és őket Mádra szorítják.

Madagaskar vagy **Malekassar** szg. Afrika k. részén, a sz. 11° 57′—25° 38′ a h. 63° 20′—70° 31′ alatt. — 1506-ban a portugálok által fölfedeztetik.— Abuquerque Alfonz port. alkirály elfoglalja. — Keleti részében a XVI. század közepén a francziák több telepet létesítenek. — 1786. máj. 23-án Benyovszky Móricz m. gr. e sziget népe által megvá-

lasztott k. a francziák elleni ütközetben meglövetik. (Született 1741-ben Verbován, Nyitra vm.)

Madara f. Bulgariában, Sumla mellett, a sz. 43° 20′ a h. 44° 49′ alatt. — 1829. jún. 13-án a Diebics alatti oroszok és a Resid pasa alatti törökök közt ütközet.

Madeira szg. Afrika é. ny. partjánál, a Kanari-szigetektől é. a sz. 34° 15′ a h. 0° 15′ alatt. — 1418. ján. 5-én Tengerész vagy Hajós Henrik port. koronaörökös által fölfedeztetik. — Közelében van Porto-Santo. — 1807. dec. 24-én Anglia elfoglalja; — 1808. ápr. 23-án azonban Portugaliának visszaadja. — 1821. ján. 28-án a forradalom kitörése. — 1834. jún. 5-én Donna Mária királynőnek aláveti magát.

Madrid Spanyolország fővárosa, majdnem az ország közepén, a sz. 40° 24′ 57″ a h. 13° 57′ 45″ alatt. — 1526. ján. 14-én V. Károly cs. és I. Ferencz fr. k. közt béke; — feb 21-én I. Ferencz fr. k. itteni fogságából megszabadul. — Itt születik: 1533. áug. 7-én Ercilla y Zuniga, hires sp. hősköltemény-költő és 1562. nov. 25-én Vega Lopez Felix Carpio, a leglángelműbb és legtermékenyebb sp. drámaköltő. Meghal ugyanitt 1635. áug. 26-án. — Itt hal meg: 1566. jún. 16-án Las Cases Bertalan, Chiopa püspöke Mexikóban, az üldözött indiánok legnemesebb barátja és 1577. sep. 27-én Covarruvias y Leyva Diego, segoviai püspök, hires nyelv-, régiség- és vallástudós. — 1604-ben III. Fülöp. sp. k. és I. Jakab ang. k. közt szövetség. — 1616. ápr. 23-án itt hal meg Cervantes Miguel, lángelmű regényköltő. — 1617-ben béke Velencze és Spanyolország közt. —

Itt hal meg: 1625. már. 29-én Herrara Tordesilas Antonio, hires sp. történetiró, — 1643. áug. 6-án Cerda János Lajos jezsuita, Vergilius és más r. remekirók értelmezője, — 1654. ján. 1-én Herrara Tamás sp. vallástudós és egyháztörténész és 1660. áug. 7-én Velasques de Silva (Don Diego) hires sp. föstész. — 1701 ápr. 14-én V. Fülöp, Anjou herczege, a Bourbonházból első sp. k. bevonulását tartja. — 1726. sep. 22-én V. Fülöp sp. k. és fr. k. hg. ismét bevonulását tartja. — 1710. sep. 28-án III. Károly osztr. fhg. mint sp. k. tartja ünnepélyes bevonulását. — 1712. jún. 10-én itt hal meg Vendomme Lajos hg. a sp. örökösödési háboruban hires fr. hadvezér. — 1721. már. 27-én Spanyol-, Franczia- és Angolország közt egyezkedés. — 1726. ápr. 13-án itt hal meg Palomino de Velasco, a XVIII. század leghiresebb sp. föstészeinek egyike. — 1750. ján. 13-án Spanyolország és Portugalia közt egyezkedés. — A jezsuiták szerzete az 1767. már. 6-iki határozattal fölfüggesztetik. — 1772. ápr. 11-én itt születik Quintana Manuel, ünnepelt sp. költő. Ugyanitt hal meg 1857. már. 11-én. — 1794. ján. 26-án itt hal meg Bayer (Don Francesco Perez) sp. történetiró. — 1796. már. 23-án lázadás. — 1801. sep. 29-én Portugalia és Spanyolország közt béke. — 1807. okt. 29-én a trónösszeesküvés fölfedeztetik. — 1808. már. 23-án a francziák Murat alatt elfoglalják; — máj. 2-án népfölkelés a francziák ellen; — júl. 8-án Buonaparte József e városba vonulván, amnestiát hirdet; — okt. 14-én népfölkelés; — dec. 4-én I. Napoleon testvérét, Józsefet visszavezeti székvárosába. És még

ugyanezen napon az inquisitio eltörlését s a hűberi jogok megszüntetését elrendeli. — 1809. ján. 22-én József sp. k. bevonulását tartja. — 1811. júl. 15-én József k. ismét bevonulását tartja. — 1812. áug. 12-én Wellington az ang. segédhad vezére megszállja; — nov. 2-án József k. az angolok távozta után ismét visszatér. — 1813. okt. 28-án itt születik Blanc Lajos, nagyhirű történetiró és socialista s a fr. köztársasági kormány tagja. — 1814. feb. 15-én a cortesek első gyülése; — máj. 14-én VII. Ferdinánd sp. k. bevonul; — júl. 5-én békekötés Angol- és Spanyolország közt. — 1820. ján. 3-án az 1812. évi cortesalkotmány ujra kihirdettetik; — már. 7-én forradalom. Az inquisitio foglyai szabadon bocsáttatnak. VII. Ferdinánd az 1812. évi alkotmány elismerésére kényszerittetik s azt aláirja; — már. 9-én ideiglenes junta alakittatik. — 1821. júl 3-án csata az alkotmányos seregek és a k. testőrök közt, melyben az előbbiek győznek; — sep. 18-án zendülés és az exaltadosok ünnepélyes körmenete Riego arczképével. — 1822. júl. 1-én a testőrök az alkotmány ellen nyilatkoznak, mire júl. 7-én csata a testőrök s az alkotmányos seregek közt az előbbiek veszteségével. — 1823. feb. 5-én itt hal meg Llorente Antal János, sp. születésü fr. iró; — ápr. 23-án a francziák Angoulême hg. alatt bevonulnak; — nov. 13-án VII. Ferdinánd sp. k. bevonul, s a forradalom véget ér. — 1827. nov. 26-án itt hal meg Alvares (Don Jose) hires sp. szobrász. — 1828. áug 24-én a bikaviadalok ismét szokásba hozatnak. — 1834. ján. 12-én ama nagy összeesküvés, melynek czélja volt a kormányzó ki-

rálynét és két leányát meggyilkolni, fölfedeztetik. — 1835. ján. 17-én katonai lázadás az 1812. évi alkotmány érdekében. — Krisztina királynő fölfüggeszti a jezsuiták szerzetét az 1835. jún. 4-iki határozattal. — 1836. áug. 3-án forradalom az 1812. évi alkotmány érdekében; — nov. 28-án katonai lázadás az exaltadosok által támasztva. — 1841. máj. 8-án Espartero Spanyolország kormányzójává neveztetik ki Izabella királynő nagykoruságáig; — okt. 7-én Diego Leon lázadása. Elfogatván, agyonlövetik. — 1843. júl. 30-án Espartero leteszi a kormányzói hatalmat. — 1847. feb. 18-án itt hal meg Palafox, a sp. függetlenségi háboru egyik hőse. — 1854. jún. 5-én itt hal meg Villa-Amir Gennaro Perez, lángelmű sp. épitészeti iró és tájfőstész; — júl. 17-én lázadás, melyet Espartero tüzelt, ki is ez alkalommal minister lesz; — júl. 18-án a leköszönt ministerek házai fölperzseltetnek a pórnép által, s a katonaság vonakodik a népre lőni; — júl. 21-én a sp. lázadók a várost elfoglalják és Krisztina királynő palotáját fölgyújtják. — 1856. ján. 7-én katonai lázadás s köztársasági irányú tüntetés; — júl 15-én csata a nemzetőrség és a rendes katonaság közt. — 1868. sep. 30-án a Bourbonok kormánya ellen heves kikelések hallhatók; — okt. 1-én Izabella trónvesztettnek nyilvánittatik; — okt. 7-én Prim tb. mint Spanyolország szabadítója 300 ezer ember kiséretében bevonulását tartja; — okt. 12-én a jezsuiták szerzete fölfüggesztetik; — nov. 29-én köztársasági tüntetés Castelare alatt; a k. palota előtt azon eskü mondatik el, hogy ezen épületbe k. többé nem fog bevonulni.

Magdeburg v. Poroszországban, a hasonnevű kormánykerületben, a sz. 52° 8′ 4″ a h. 29° 18′ 30″ alatt. — 1548-ban Móricz szász vf. V. Károly cs. által ennek elfoglalására küldetik. — 1551. nov. 6-án Móricz szász hg. által a protestánsok hősi védelme daczára elfoglaltatik. — 1556. jún. 10-én itt hal meg Agricola Márton, zenészeti iró. — 1602. nov. 20-án itt születik Guericke Otto, az ugynevezett „magdeburgi félteke“ föltalálója. — 1631. máj. 20-án Tilly cs. vezér elfoglalván, a következő napokban tartja az ugynevezett „magdeburgi menyegzőt“ vagyis a várost 3 napon át dúlja. — 1644. dec. 23-án Torstenson svéd tb. e város közelében megveri Gallas cs. tábornokot. — 1648-ban a westpfáli békében Poroszország kapja. — 1666. máj. 29-én a brandenburgi vf. előtt capitulál. — Itt születik: 1755. ápr. 29-én Schink János Frigyes, költő és drámairó, — 1770. feb. 23-án Wilmsen Fülöp, nevelési és népies iró és 1771. már. 22-én Zschokke Henrik, hires bölcselmi, történet- és regényiró. — 1790. júl. 25-én itt hal meg Basedow János, jeles nevelő és nevelészeti iró. — 1796. ápr. 24-én itt születik Immermann Károly, nevezetes n. költő. — 1806. nov. 8-án Ney fr. tábornagy Kleist pr. tábornoktól elfoglalja. — 1810. dec. 5-én az ang. áruk megégettetnek. — 1814. máj. 24-én a poroszok Tauenzien tb. alatt megszállják. — 1823. áug. 2-án itt hal meg Carnot Lázár Miklós, hires fr. hadügyminister és hadtudományi iró.

Magenta v. Lombardiában, a majlándi provinciában, a Ticino mellett, a sz. 45° 27′ a h. 26° 32′ alatt. — 1763. nov. 23-án itt hal meg 91 éves korában Se-

ckendorf Frigyes gr. hires n. fővezér és diplomata. — 1859. jún. 4-én az egyesült szárd és fr. seregek élén levő III. Napoleon fr. cs. Viktor Emmanuel szárd. k. és Mac-Machon fr. tb. a Clam Gallas alatti osztrákok fölött győzedelmeskednek.

Magnano v. Lombardiában, Verona-provinciában, a sz. 45° 20′ a h. 29° 10′ alatt. — 1799. ápr. 5-én a Kray vezérlete alatti osztrákok a Scherer vezérlete alatti francziákat itt megverik.

Magnesia v. Kis-Ázsiában, Lydia-tartományban, a sz. 38° 45′ a h. 45° alatt. — Kr. e. 189. feb. 28-án Lucius Scipio III. Antiochus syriai királyt itt leveri. — 1830-ban Resid pasa a zendülőket itt legyőzi. — 1842. sep. 28-án itt hal meg Boulanger Kelemen, jeles fr. történetfőstész.

Magyar-Óvár mv. Mosony vm. a Duna jobb partján, a Lajta torkolatánál, a sz. 47° 50′ a h. 34° 55′ alatt. — 1095-ben Emiko gr. keresztes hada Kálmán királyunk által itt szétveretik. — 1273-ban Ottokár cs. k. elfoglalja. — 1529-ben őrsége, nehogy a vár II. Szuleimán zultán kezére kerüljön, várát önként fölégeti. — 1538. feb. 7-én ismételt békekötés I. Ferdinánd és János királyok biztosai közt. — 1648. áug. 5-én itt hal meg Draskovich János, Magyarország nádora. — 1663-ban Montecuccoli cs. vezér eddig vonul vissza Magyarország dunántuli részéből a törökök elől. — 1683-ban a törökök földulják. — 1704. júl. 13-án Heister osztr. vezér meggyőzi itt a Forgách alatti magyarokat. — 1753. júl. 7-én itt születik Alber János, kegyesrendi tanár, természettudományi, nyelvészeti, hittani és egyháztörténeti iró. — 1809. sep. 29-én a

franczíákkal kötött békeelőzmények itt iratnak alá. — 1848. dec. 22-én Windischgrätz hg. cs. tábornagy megszállja.

Majland vagy **Milano**, v. Lombardiában, a sz. 45° 27′ 35″ a h. 26° 51′ 5″ alatt Boromaei Károly sirjával. — Leonardo da Vinci születéshelye. (Ritter). — 133. ján. 29-én itt születik M. Didius Severus Julianus r. cs. — 395. ján. 17-én itt hal meg I. N. Theodosius r. cs. — 452-ben Áttila hun. k. kifosztja. — 569. sep. 4-én I. Alboin longobard k. elfoglalja. — 1327. máj. 31-én Bajor V. Lajos itt olasz királylyá koronáztatik. — 1431. nov. 25-én Zsigmond m. k. a vas koronával koronáztatik. — 1444. feb. 5-én Sforza Ferencz hosszabb ostrom után elfoglalja. — 1450. már. 25-én Sforza Ferencz rövid ostromzár után elfoglalja s dogenak kiáltatik ki. — 1487. már. 7-én itt születik Capella Galeazzo Flavio Capra, jeles történetiró. — 1499. okt. 6-án XII. Lajos fr. k. e városba vonul. — 1515. okt. 23-án I. Ferencz fr. k. e városba vonul. — 1519. okt. 19-én Frangepán Kristóf, hires m. hős, megszökik itteni fogságából. — 1520. ján. 4-én itt hal meg Frangepán Kristófné, hires m. honleány. — 1521. nov. 19-én Colonna Prosper elfoglalja. — 1525. nov. 30-án itt hal meg 36 éves korában Pescara Ferencz, sp. tb. százada legnagyobb hadvezéreinek és államférfiainak egyike. — Itt születik: 1599. nov. 11-én Piccolomini Octavio gr. hires cs. tb. — 1630. máj. 29-én Leti György, jeles és nagytermékenységű történész, — 1648. feb. 3-án Ceva Tamás jezsuita, költő és mathematikus és 1718. máj. 16-án Agnesi Maria Gaetana, tudós hölgy,

a bolognai tudós-társaság tagja, az ottani egyetem mathematikai tanára és szakbeli irónő. — Az 1718. sep. 16-án itt kelt okirat szerint VI. Károly cs. saját és örökösei nevében Spanyolországról lemond. — Itt születik: 1723. dec. 26-án Albuzzi-Todeschini, hires énekesnő, — 1757. ápr. 30-án Hager József, keleti nyelvek tudósa és 1783. feb. 2-án Crivelli Antal, hires olasz természettudós. — 1787. feb. 13-án itt hal meg Boscovich Roger József jezsuita, hires mathematikus, csillagász és optikus. — 1796. máj. 15-én Buonaparte Napoleon fr. vezér elfoglalja. — 1799. áug. 15-én itt hal meg Parini József, az uj-kor legjelesebb olasz költőinek egyike; — áug. 27-én itt születik Horváth Bálint, m. történeti és hittudományi iró. — 1800. júl. 2-án Buonaparte Napoleon fr. consul bevonul. — 1803. dec. 26-án itt hal meg Passeroni Gian Carlo, költő, egy kath. lelkész mintaképe és a legszeretetreméltóbb emberek egyike. — 1805. máj. 26-án Napoleon fr. cs. Italia királyává koronáztatja magát és mostoha fiát, Beauharnais Eugent, alkirálynak nevezi ki. — 1808. ján. 3-án kereskedelmi szerződés Olasz- és Bajorország közt. — 1811. ápr. 29-én és 1813. áug. 11-én az ang. áruk megégettetnek. — Itt hal meg: 1816. már. 24-én Amoretti Károly, hires olasz tudós, — 1827. jún. 29-én Rosmini Károly, költő, történet- és életiró, — 1831. ján. 2-án Longhi József, hires rézmetsző, — 1832. nov. 12-én Oriani Barnabás, jeles csillagász, — dec. 20-án Andreoli József, a fölülmulhatlan contrabassista, — 1834. ján. 17-én Aldini János, hires természettanár és 1844. feb. 17-én Canonica Luigi épitész,

a müvészet érdekében tett nagyszerü végrendelete által érdemdús férfiu. — 1845. már. 30-án a zsidók emancipáltatnak. — 1848. ján. 2-án szivarfrigy és tüntetések Austria ellen; — ján. 3-án véres összeütközés a Corzo-Francescón; — feb. 22-én rögtönitélőszék állittatik föl a békétlenségek miatt; — már. 18-án forradalom az osztrákok ellen és öt napi utczaharcz; — már. 20-án utczaharcz; a Radeczky alatti osztrákok kiszorittatnak e városból, s a köztársaság kikiáltatik; — áug. 4-én az osztrákok visszaszorítják a harczoló olaszokat e városba; — áug. 5-én Károly Albert szárd k. által az osztrákoknak átadatik; — áug. 6-án az osztrákok Radeczky alatt a tegnap meghódolt városba vonulnak. — 1849. már. 29-én Radeczky diadalmenetét tartja e városba; — áug. 6-án béke Austria és Sardinia közt, melyben az utóbbi Austriának 72 millió lira hadiköltség kárpótlására itéltetik. — Itt hál meg: 1852. máj. 21-én Amati Károly, hires épitész és áug. 17-én Litta Pompes gr. a hires olasz családok történetirója. — 1853. feb. 6-án a nép és katonaság közt véres összeütközés; — dec. 10-én itt hal meg Grossi Tomaso, Manzoni barátja és vetélytársa, hires olasz költő és iró. — 1858. ján. 5-én itt hal meg gr. Radeczky József cs. tábornagy.

Mainz v. a Rajna bal partján, a Majna torkolatával szemben, a sz. 49° 50′ 44″ a h. 25° 56′ 8″ alatt Schiller és Guttenberg szobrával. — Megemlítendő Konrád, ennek érseke, ki Imre királyunkat másodizben föllázadt öcscsével kibékítvén, ha a polgárháborut egészen megszüntetnie nem sikerült is, de si-

került igenis annak kitörését továbbra tolni s igy a háboru dühét csillapítani. — 1077. már. 26-án Rudolf sváb hg. itt n. császárrá koronáztatik. — 1125. áug. 21-én az itteni országgyülésen II. Lothár szász hg. n. császárrá választatik. — 1212. nov. 30-án az itteni országgyülésen II. Frigyes megválasztott n. cs. a birodalmi rendek hódolatát fogadja és dec. 6-án császárrá koronáztatik itt. — 1235. áug. 22-én országgyülés, melyben az ország békéjéről intézkedő törvény megjavittatik. — 1298. jún. 23-án a választófejedelmek itteni gyülésében az idézésre meg nem jelent Nassaui Adolf n. cs. méltóságától megfosztatik. — 1318. nov. 30-án itt hal meg Meissen Henrik, hires n. dalnok. (Minne Sänger.) — 1356-ban IV. Károly n. cs. alatt választó-fejedelemséggé lesz. — 1398-ban itt születik Guttenberg János. Meghal ugyanitt 1468. feb. 24-én. — 1440. áug. 14-én Guttenberg János a könyvnyomtatás müvészetét föltalálja. — 1462. okt. 27-én II. Nassaui Adolf vf. vetélytársától, Ditrich érsektől, e várost árulás segélyével elfoglalja. — 1631. dec. 23-án megadja magát Gusztáv Adolf svéd királynak. — 1644. sep. 17-én a fr. seregek elfoglalják. — 1688. okt. 17-én a franczíák kardcsapás nélkül foglalják el. — 1692. sep. 27-én itt hal meg Czobor Ádám gr. hires m. tb. — Itt születik: 1770. jún. 24-én Hartleben Tivadar Konrád, n. jogtudós, — 1775. sep. 28-án Itzstein János Ádám, hires n. publicista és buzgó harczos (alkotmányos jogokért) és 1782. dec. 18-án Stieler József, hires bajor festész. — 1792. okt. 21-én Custine fr. tb. hadszerződésileg beveszi. — 1793. már. 17-én

a „rajnai n. nemzeti convent“ megnyittatik; — júl. 22-én Ferdinánd braunschweigi hg. a francziáktól visszafoglalja. — 1795. okt. 12-én Clairfayt cs. tb. e várost a francziák ostroma alól fölszabadítja. — 1810. dec. 6-án az ang. áruk megégettetnek. — 1814. máj. 4-én a Koburg hg. alatti szövetségesek elfoglalják. — 1824. okt. 4-én a könyvnyomtatás művészetének emléke ünnepeltetik. — 1848. ápr. 16-án népgyülés, mely a köztársaságot kihirdeti; — jún. 11-én a könyvnyomdászok első egyesülete létesül. — 1854. okt. 4-én itt hal meg 56 éves korában Bartay Endre, m. zeneszerző, az első vig opera „Csel“ és „A magyarok Nápolyban“ czimű opera és több oratorium szerzője.

Maipo fly. Dél-Amerikában, Chili-államban, Santiago mellett a Csendes-tengerbe ömlik. — 1818. ápr. 5-én vidékén az O' Higgins alatti chilii fölkelők és az Osoric alatti spanyolok közt ütközet.

Makó mv. Csanád vm. a Maros mellett, a sz. 46° 13′ a h. 38° 6′ alatt. — 1849. áug. 4-én Szerdahelyi m. őrnagy hosszan tüzeltet itt az osztrákok lovasságára, mely e várost megszállva tartá; de midőn egy cs. vadász zászlóalj a lovasok segítségére megérkezett s magát a Maros melletti házakba vonta volna: Szerdahelyi a tüzeléssel fölhagyni kényszerül.

Makoviczai-vár. l. **Zboró.**

Malaga v. Spanyolországban, Granada-provinciában, a tengerparton, a sz. 36° 22′ a h. 12° 35′ alatt. — 1704. áug. 24-én az ang.- hollandi és a fr.-sp. flották közt ütközet. — 1810. feb. 5-én Sebastiani fr. tábornagy kemény csata után elfoglalja. — 1823.

sep. 4-én megadja magát a franczióknak. — 1831. dec. 11-én Torrijos az alkotmány kivivására sikertelenül zászlót emelvén, 53 társával együtt itt agyonlövetik. — 1835. júl. 26-án forradalom, melyben a katonaság a néphez pártol. A lázadók a várost elfoglalván, a kormányzót és várparancsnokot meggyilkolják. — 1868. dec. 31-én köztársasági irányú fölkelés.

Malakka a hasonnevű földnyelv fővárosa, Ázsia k. részében, Hátsó-Indiától d. a sz. 2° 10′ 30″ a h. 122° 14′ 15″ alatt. — 1511. júl. 24-én Abuquerque Alfonz port. alkirály meghódítja.

Malatia v. Ázsiai-Törökországban, Maras-pasaságban, a sz. 38° 30′ a h. 56° 9′ alatt. — 512-ben I. Justinián görög cs. és Kosroës perzsa k. közt ütközet. — 1635. nov. 25-én IV. Murad zultán Nuh Chalifa lázadót itt megöleti.

Malediv szigetcsoport az Indiai-tengeren, Hindostántól d. ny. a Lakediv-szigetcsoporttól pedig d. a déli sz. 0° 45′-től az é. sz. 7° 6′-ig. — Almeida Ferencz, India első port. alkirálya, a XVI. század elején elfoglalja.

Malekassar l. **Madagaskar.**

Malin. f. Csehországban, Czaszlau-kerületben, — 1424. jún. 7-én a Ziska alatti hussiták és a cs. seregek közt ütközet.

Malmö Svédország legdélibb partján, a hasonnevű tartomány (provincia) fővárosa, a sz. 55° 36′ 28″ a h. 30° 40′ 8″ alatt. — 1524-ben béke Wasa Gusztáv és Holsteini Frigyes dán k. közt, melyben

Svedia függetlensége Daniától elismertetik. — 1536. ápr. 11-én a dánok elfoglalják. — 1848. áug. 26-án Poroszország és Dania közt fegyverszünet; — sep. 1-én az itteni fegyvernyugvás ratificatiói Lübeckben kicseréltetnek.

Maloijaroslawecz v. Oroszországban, Kalugakormányzóságban, a sz. 55° a h. 54° 2′ alatt. — 1812. okt. 24-én a Kutusow alatti oroszok és I. Napoleon fr. cs. alatti francziák közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Malplaquet f. Francziaországban, Nord-kerületben, Mons mellett, a sz. 50° 20′ a h. 21° 40′ alatt. — 1709. sep. 12-én Eugen savoyai hg. a császáriakkal és Marlborough az angolokkal a Villars vezérlete alatti francziákat itt meggyőzik, győzelmük azonban nagy áldozatba kerül.

Malta szg. a Közép-tengeren, Siciliától d. Cosso, Comino és Cominotta tőle é. ny. fekvő kisded szigetekkel, a sz. 35° 53′ 50″ a h. 32° 11′ 6′ alatt. — Birtokosai voltak: Kr. e. a III. század első felében a carthagóiak, Kr. e. 241-től a rómaiak, ezek után a gótok. — 870. áug. 20-án a szaraczénok elfoglalják. — 1283. jún 8-án tengeri csata a siciliaiak és a francziák közt, melyben az előbbiek győznek. — 1530. okt. 26-ikától a Rhodus szigetről elüzött johanniták, kik V. Károly cs. jóvoltából 1530. már. 24-én nyerték uj lakhelyül. — 1565. sep. 11-ig II. Szuleimán zultán sikertelenül ostromolja. — 1750. jún. 24-én itt születik Dolomieu Deodat Tankred, földismerő és ásványtudós. — 1798. jún. 12-én a francziák foglalják el, — 1800. sep. 5-én az angolok bir-

tokába kerül önfeladás utján, kiknek birtokában e szigetet a párisi béke is meghagyja.

Man szg. az Ir-tengeren, a sz. 54° 15′ a h. 13° 10′ alatt. — 1760. feb. 26-án az Elliot alatti ang. és Thurot alatti fr. hajóhadak közt ütközet az előbbiek előnyére.

Manfredonia v. a nápolyi királyságban, Nápolytól k. a Gargano-hegyen, a sz. 41° 37′ 42″ a h. 33° 34′ 30″ alatt. — 1349-ben ide vonul Laczfy István nápolyi vajda. — 1350-ben N. Lajos királyunk második nápolyi hadmenetében itt tábort üt.

Mangalore Hindostánban, Madras-tartomány fővárosa, Seringapatámtól ny. a sz. 12° 52′ a h. 94° 54′ alatt. — 1784. már. 11-én béke az angolok és Tippo Saib törzsfőnök (zultán) közt.

Mans v. Francziaországban, Sarthe-kerületben, a 48° a h. 17° 52′ alatt. — Közelében vagyon azon erdő, melyben 1392-ben VI. Károly k. látványt látván, megőrült. (Különben l. Le-Mans.)

Mantinea v. Görögországban, Arcadiában, a sz. 37° 40′ a h. 40° alatt. — Kr. e. 362. júl. 5-én Epaminondas thebai vezér győz ugyan itt a spartaiak fölött, de életét veszti.

Mantua v. és erősség Lombardiában, a sz. 45° 9′ 34″ a h. 28° 27′ 37″ alatt. — Kr. e. 70. okt. 15-én itt születik P. Vergilius Maro, a leghiresebb r. költők egyike. Némelyek szerint e város melletti Andesben. — 604. sep. 13-án Agilulf longobard k. elfoglalja. — 1090. ápr. 11-én IV. Henrik n. cs. mint Matild grófnő birtokát megszállja. — 1462. sep. 16-án itt születik Pomponace Péter, jeles bölcsész. — Itt hal meg:

1526. nov. 30-án Medicis János löseb következtében, melyet nov. 25-én egy a Frundsberg György cs. vezérrel vivott ütközetben nyert, — 1540. áug. 24-én Mazzola vagy Parmeggianino, olasz föstész, — 1546. nov. 1-én Giulio Romano, hires olasz föstész és építész, — 1560. ján. 3-án Capilupi Laelius, jeles költő, — 1575. dec. 29-én Mantovano Giovanni Battista Bertano, jeles szobrász, föstész, építész és rézmetsző és 1582. dec. 15-én Ghisi György, hires rézmetsző és jeles családjának legnagyobb müvésze. — 1583. júl. 20-án a Stuartházból származott Crichton Jakab, a tudományosság ritka csodája, ki 20 éves korában 12 nyelven kész volt nyilvánosan bárkivel az emberi tudás bármelyik tárgyáról versben vagy prózában vitatkozni, mint a féltékenség áldozata, itt 31 éves korában megöletik. — 1630. júl. 18-án a németek rohammal beveszik. — 1697. okt. 15-én Vergilius r. költő tiszteletére emlékünnep tartatik. — 1791. máj. 20-án szövetség „Külső-Francziaország," Németország, Schweiz, Sardinia és Spanyolország közt. — 1796. sep. 30-án Wurmser osztr. tb. a francziák elől ide vonul. — 1797. ján. 16-án csata Favorite külvárosban az osztrákok és francziák közt, melyben a francziák győznek; — feb. 2-án Wurmser cs. tb. által a francziáknak átadatik. — 1799. júl. 28-án Kray osztr. táborszernagy a francziáktól hadszerződésileg elfoglalja. — 1810. feb. 19-én Hofer András és irnoka a francziák által itt halálra itéltetik. — 1823. feb. 21-én Hofer András tiroli hős csontjai itt fölásatnak és Innsbruckba vitetnek át. — 1848. ján. 3-án békétlenségek. — 1866. okt. 12-én az olasz hadsereg megszállja.

Manzurah v. A.-Egyptomban, Damiettétől d. ny. a sz. 31° a h. 49° alatt. — 1250. feb. 11-én IX. Lajos fr. k. itt csatát veszt és fogságba kerül.

Marathon f. Görögországban, Attika-tartományban, Athenétől é. k. a sz. 38° 7′ 9″ a h. 41° 43′ 21″ alatt. — Kr. e. 490. sep. 29-én Miltiades, athenei vezér, a perzsa seregen itt győzelmet arat.

Marburg v. Hessen-Kasselben, a sz. 50° 48′ 40″ a h. 26° 25′ 56″ alatt. — 1529. okt. 2-án vallási tanácskozmány (colloquium) Luther Márton és Zwingli Ulrik közt. — 1647. dec. 14-én Holzapfel gr. cs. tb. a várost ugyan elfoglalja, de várát birtokába ejteni nem birja. — 1739. dec. 16-án itt születik Engelschall József Frigyes, költő és műtudós. — 1759. sep. 11-én a hannoveraiak elfoglalván, a fr. őrséget fogolylyá teszik. — 1760. júl. 31-én a poroszok Ferdinánd braunschweigi hg. alatt itt meggyőzik a Contades alatti francziákat. — 1862. dec. 30-án itt hal meg 72 éves korában Herold Móricz Dávid, jeles boncztudós.

Marchfeld l. **Stillfried.**

Marczaltö mv. Veszprém vm. a Rába mellett, a sz. 47° 25′ a h. 35° alatt. — 1849. jún. 27-en ennek vidékén, Ihászi-pusztánál támadja meg Schütte cs. tb. a Kmety vezérlete alatti magyarokat s Kmetyt Pápára visszaszorítja.

Marengo f. Lombardiában, Montferrat-herczegségben, $^3/_4$ mtdnyire d. k. irányban Alessandriától, a sz. 45° a h. 26° 20′ alatt. — 1800. jún. 14-én Buonaparte Napoleon fr. vezér Melas osztr. tb. százezer emberét bekeríti. Desaix, fr. tb. e nap hőse, elesik.

Margit-Sziget Buda és Pest közt a Duna által képezve. — Régenten „Nyulak szigete“ név alatt emlittetett; IV. Béla királyunk itteni apácza-leánya nevéről „Margit-sziget“ nevet kapott. — Itt hal meg: 1270. máj. 2-án IV. Béla m. k. és 1271. ján. 18-án Sz. Margit, IV. Béla m. k. leánya, mint apácza főnöknő. — 1272-ben itt hal meg V. István királyunk és itt is van eltemetve. — Itt tartá fogva IV. Kun László királyunk nejét, Izabellát.

Máriaczell mv. Steyerországban, hires bucsujáróhely, Bruck-kerületben, a Salza mellett, a sz. 47° 43′ a h. 32° 57′ alatt. — I. N. Lajos királyunk azon fényes győzelem emlékére, melyet Sziszmán bolgár fejedelem seregén aratott, itt templomot épittet.

Máriavár vagy németesen **Marienburg** l. **Földvár.**

Marienburg v. Poroszországban, Danzig-kormánykerületben, a sz. 51° 1′ 31″ a h. 36° 40′ 22″ alatt. — 1309-ben a n. lovagrend nagymestere ide költözött s itt telepedett le. — 1330. nov. 18-án Orselen Werner a n. lovagrend nagymestere lovagjainak egyike által itt megöletik. — 1460. áug. 6-án a lengyelek visszafoglalják. — 1577. sep. 11-én béke a föllázadt lengyelek és Báthory István volt erdélyi fejedelem és lgy. k. közt. — 1757. jún. 15-én Brandenburg és Svédország közt szövetség, melyben Brandenburg Svédországnak a Lengyelország ellen vezetendő hadjáratra 8000 emberből álló segédcsapatot igér.

Marignano f. Lombardiában, Milano-provinciában, a sz. 45° 20′ a h. 27° alatt. — 1515. sep. 13. és

14-én I. Ferencz fr. k. a sweiziak fölött itt fényes győzelmet viv ki.

Marmaros vm. a tiszáninneni kerület k. része. — N. Lajos királyunk buzgó térítése következtében IV. László királyunk korában 1284-ben itt letelepült, de vallásukhoz ragaszkodó oláhok innen eltávoznak, s helyöket a Koriatovics Tivadar vezérlete alatti oroszok foglalják el 1359-ben.

Maros fly. Erdélyben ered, folyása kezdetben é. ny. távolabb d. ny. végre ny. és Szegednél balról a Tiszába ömlik. — Partján 330-ban a Gelerich alatti gótok és a Visumar alatti vandalok csatát vivnak egymással. — A magyarok honfoglalási idejében e folyó képezte Glad birodalmának é. határát.

Maros-Szereda mv. Marosszék területén, Nyáradviznél, a sz. 46° 30′ a h. 42° 30′ alatt. — 1605-ben itt választatik meg Bocskay István Erdélyország fejedelmévé.

Maros-Vásárhely sz. k. v. Erdélyben, a Maros bal partján, a sz. 46° 32′ 9″ a h. 42° 17′ 46″ alatt. — 1551-ben a törökök vereséget szenvednek itt a magyarok részéről. — 1657-ben a tatárok II. Rákóczy György Erdély fejedelmének Lengyelországban volta alatt rommá teszik. — 1659. sep. 24-én Barcsay Ákos helyébe itt II. Rákóczy György az erdélyi fejedelemségbe visszahelyeztetik jobban mondva másodszor fejedelemmé választatik. — 1661. sep. 14-én II. Rákóczy György halála után Ali pasa itt választatja meg Apaffy Mihályt erdélyi fejedelemmé. — 1707. ápr. 1-én II. Rákóczy Ferencz az erdélyi fejedelemségbe itt igtattatik be. — 1817. nov. 17-én itt szüle-

tik Medgyes Lajos, m. költő. — 1848. nov. 5-én a császáriak kezére kerül. – 1860-ban itt hal meg Bolyai János, nagyhirű m. mathematikus.

Mars mező; egyik Párisban, másik Róma d. k. részén. — Az első nevezetes főleg az 1790. júl. 14 iki „nemzeti ünnepről," — a második t. i. a Róma d. k. részén levő pedig nevezetes arról, hogy 67-ben Galba r. cs. itt gyilkoltatik meg. (Különben l. Róma- és Páris-városokat.)

Marsaglia f. Savoyában, Mondovi-provinciában, a sz. 44° 30′ a h. 25° 45′ alatt. — 1693. okt. 4-én Catinat, XIV. Lajos vezére, II. Viktor Amadé herczeget itt meggyőzi.

Marseilles v. Francziaország d. k. részén, Bouches du Rhone-kerületben (dep.) a sz. 43° 17′ 50″ a h. 23° 1′ 54″ alatt. — Hajdan phoeniciai gyarmat. — 1423. nov. 19-én V. Alfonz, arragóniai k. által pusztittatik. — 1536. sep. 10-én V. Károly cs. e város két hóig folytatott ostromával fölhagyni kényszerül. — 1699. dec. 24-én itt születik Cary Felix, érmész és történetbuvár. — 1717. sep. 14-én II. Rákóczy Ferencz titkon e várost elhagyja, Törökországba vitorlázandó. — 1793-ban lázadás a girondisták kivégeztetése miatt; — áug. 25-én a fr. convent seregei elfoglalják. — 1797. ápr. 16-án itt születik Thiers Lajos Adolf, hires fr. minister és történetiró. — 1824. áug. 8-án itt hal meg Wolf Frigyes Ágoston, hires n. itész és nyelvész. — 1825. sep. 30-án Chacornat egy bujdosó csillagot fedez föl, mely Valz csillagda-igazgató által „Massaliának" neveztetik el. — 1826. ján. 3-án itt hal meg Suchet

Lajos Gábor, hires fr. tábornagy. — 1851. sep. 20-án Kossuth Lajos, m. menekült ide érkezik. — Itt hal meg: 1852. máj. 12-én Löhner Lajos orvos, az osztr. országgyülés ellenzéki tagja és 1854. dec. 15-én Faucher Leo, Napoleon Lajos elnöksége alatt kereskedelmi később belügy-minister, jeles publicista és államférfi.

Marston-Moore Angliában, York mellett é. k. irányban, a sz. 54° a h. 16° 40′ alatt. — 1644. júl. 2-án Fairfax, a parlamenti sereg vezére, I. Károly ang. k. seregén itt fényes győzelmet viv ki.

Martinesty f. Oláhországban, Foksánytól d. Braila mellett, a sz. 45° 32′ a h. 44° 58′ alatt. — 1789. sep. 22-én a Suwarow vezérlete alatti oroszok egyesülve a Koburg hg. vezérlete alatti osztrákokkal a Kucsuk Hassán nv. alatti törökök fölött itt teljes győzelmet vesznek.

Massovia herczegség (palatinatus) hajdan, később vajdaság, a Keleti-tengertől délre, Polock é. — Siedlec k. — Radom d. — Poroszország ny. határolta. — Jelenleg a hajdani Kalis-kormányzósággal egyetemben Varsó-kormányzóságot képezi.

Mastrich vagy **Maestrich**, v. és erősség Hollandiában, Limburg-provinciában, a Maas mellett, a sz. 50° 51′ 17″ a h. 23° 20′ 46″ alatt. — 1576. okt. 10-én a spanyolok pusztítják. — 1579. jún. 29-én Farnese Sándor, parmai hg. sp. helytartó Németalföldön, elfoglalja. — 1579-ben béke, mely alkalommal 10 kath. tartomány megmarad II. Fülöp sp. k. iránti hűségben. — 1673. júl. 1-én a franczia elfoglalják. — Itt születik: 1707. júl. 11-én Lyonet

Péter, hires fr. természetbuvár és 1725. máj. 22-én Kerens Henrik János, jeles történetiró. — 1746 körül XV. Lajos fr. k. az angolokat itt megveri. — 1794. nov. 4-én a francziák előtt capitulál.

Mátyus-földe a Vág-folyó által áthasított völgy. Nevét Csák Máté (vagy latinosan Mathaeus) nevétől nyerte, ki e vidék- és völgynek Robert Károly királyunk korában birtokosa volt. — Zsigmond, N. Lajos királyunk Mária leányának jegyese, Theodor morva- határgrófnak elzálogosítja. — 1432-ben a hussiták elpusztítják.

Maupertuis f. Franciaországban, Poitierstől d. a sz 46° 30′ a h. 18° 20′ alatt. — 1356-ban II. Jó János fr. k. a „Fekete herczeg“ III. Eduárd ang. k. fia által itt megveretik.

Mayssur l. **Mysore.**

Medgyes sz. k. v. Erdélyben, a hasonnevü „szék“ területén, a Nagy-Küküllő partján, Maros-Vásárhelytől d. ny. d. a sz. 46° 9′ a h. 42° 1′ alatt. — 1534-ben Gritti, miután Czibak Imrét Dóczy által orozva megölette, ennek várába vonja magát, hol őt Majláth és Balassa oly erélyesen kezdék ostromolni, hogy a veszélyt kikerülhetlennek látván, innen megszökik; de futásközben elfogatván, Majláth parancsára Dóczyval együtt itt 1534. sep. 28-án lefejeztetik. — 1561. feb. 6-án vallási vitatkozás Davidis Ferencz és a kalvinismus más hivei közt. — 1569. ján. 13-án itt születik Weiss Mihály, hires brassói főbiró. — 1576. ján. 28-án a lgy. követek az itteni országgyülésen megjelenvén, Báthory István fejedelmet a lgy. trónra meghivják; — feb. 8-án Báthory

István a lgy. követek és erdélyiek előtt mint lgy. k. leteszi esküjét. — 1588. dec. 16-án az itteni országgyülés Báthory Zsigmond fejedelem beleegyezésével a jezsuitákat, mint rendbontókat, az országból kitiltja. — 1599. már. 21-én Báthory Zsigmond a kormányt bátyjának, Endre bibornoknak átadja. — 1605-ben az itteni gyülésen teszi le fejedelmi esküjét Bocskay István. — 1614. ján. 16-án Szilassy és Nadányi, kik Báthory Gábor fejedelem gyilkosai voltak, a ferencziek tornyában a népdüh áldozatai lesznek. — 1658. ján. 9-én az itt tartott erdélyi országgyülés II. Rákóczy Györgyöt a fejedelemségre vonatkozó jogaitól és igényeitől megfosztja ; — ján. 24-én II. Rákóczy György az itt egybegyült rendek által (Rhédey elbocsáttatván,) ismét fejedelemnek ismertetik el. — 1849. már. 10-én reggeli 8 órakor Bem m. vezér innen a cs. őrséget kiveri. S innen tovább menvén Szelindeknél először akad kozákokra, kiket huszárjai szetvernek.

Medina sz. város Arabiában, Mekkától é. a sz. 25° 13′ a h. 57° 43′ alatt Abubekr és Omar kalifák sirjával. — 622. júl. 16 án Mohammed próféta Mekkából ide fut. — Mecsetjét Mohammed próféta alapítja. — 632. máj. 25-én itt hal meg Mohammed próféta. — 644. nov. 6-án Omar kalifa az itteni mecsetben meggyilkoltatik. — 1812. okt. 3-án a törökök megvervén a wechabitákat, e várost elfoglalják.

Mehadia erősség Magyarországban, a bánsági végvidékben, a sz. 44° 55′ a h. 40° 4′ alatt. — 1738. júl. 4- én közelében a törökök a loth. hg. által visszanyomatnak; — júl. 6-án a törökök által Königseck

cs. vezérnek hadszerződésileg átadatik; — júl. 15-én a törökök által visszafoglaltatik. -- 1789. áug 18-án a Clairfayt és Hadik alatti osztrákok és a törökök közt ütközet. — 1849. áug. 23-án ütközet, melyben Fokney József honvéd ezredes az olasz és lgy. legióval és több mint 2 órai ágyuzással védi a szorost az osztrákok ellen.

Mekka Arabia fővárosa és sz. város, a sz. 21° 30′ a h. 57° 45′ alatt. — 570. máj. 5-én itt születik Mohammed próféta, igazi néven Abul Kasem Ebn Abdallah, az izlam alapítója. — 622. júl. 16-án Mohammed pénteki napon innen Medinába fut. — 630. ján. 12-én Mohammed próféta elfoglalja. — 792. sep. 30-án Jussuf foglalja el. — 1714-ben itt születik Mohammed Mekki, török költő. — 1803. máj. 27-én a wechabiták elfoglalják.

Melencze f. Torontál vm. a sz. 45° 30′ a h. 38° alatt. — 1849. már. 29-én itt támadja meg Theodorovics cs. vezér 10 ezer többnyire szerbekből álló sereggel a N.-Becskerekre sietö Perczel Mór m. vezért, de az est beáltával hátrálni kényszerül; Perczel másnap N.-Becskerekre megy.

Mellrichstadt v. Bajorországban, az A.-Frank-kerületben, a sz. 50° 25′ a h. 27° 57′ alatt. — 1078. áug. 7-én IV. Henrik n. cs. és ellenválasztottja, Sváb Rudolf közt ütközet, melyben az előbbi marad győztes. — 1539. dec. 2-án itt születik Schedius Pál Melissus, latin Pindárnak nevezett koszorus költő.

Meloria szg. a Tyrrheni-tengeren, az Arnus torkolatától d. Livornótól d. ny. a sz. 43° 38′ 6″ a h. 27° 56′ 58″ alatt. — 1241. máj. 3-án a ghibellinek

tengeri győzelme a guelfek fölött. — 1284. áug. 6-án a genuaiak itt a pisaiak fölött tengeri győzelmet vivnak ki.

Memel v. a hasonnevű kerületben, a sz. 55° 43′ 43″ a h. 38° 45′ 48″ alatt. — 1757. júl. 5-én az oroszok elfoglalják és kipusztítják. — 1807. ján. 28-án békekötés Angol- és Poroszország közt, melyben az utóbbi lemond Hannoveráról. (Különben l. Niemen.)

Memmingen v. Bajorországban, Schwaben-kerületben, a sz. 48° a h. 27° 50′ alatt. — 1800. máj. 9. és 10-én a Moreau alatti francziák és a Kray alatti osztrákok közt ütközet.

Menehould l. **Saint-Menehould.**

Ménfő f. Győr vm. Győr közelében, a sz. 47° 36′ a h. 35° 15′ alatt. — 1044. júl. 5-én Aba Samu királyunk III. Henrik n. cs. ellenében itt nemcsak az ütközetet, hanem életét is veszti.

Mentana helység Italiában, Róma közelében. — 1867. nov. 2-án a pápai csapatok Garibaldi csapatai fölött győzedelmeskednek.

Mergentheim v. Würtenbergben, Würzburgtól d. a sz. 49° 29′ 31″ a h. 27° 26′ 12″ alatt. — 1645. máj. 5-én Mercy bajor vezér Turenne fr. vezért itt megveri.

Merseburg v. hajdan Thüringiában, ma Porosz-Szászországban, a sz. 52° 21′ 45″ a h. 29° 39′ 43″ alatt. — 934-ben I. Madarász Henrik n. k. a magyarokat itt megveri. — 1080. jún. 25-én csata IV. Henrik n. cs. és Rudolf ellencsászár közt, melyben Rudolf karját és életét veszti. — 1813. ápr. 29-én Macdonald kiveri innen a poroszokat; — sep. 18-án a poro-

szok rohammal elfoglalják; — sep. 19-én a francziák a poroszokat e városból kiszorítják.

Messene v. Görögországban, a hasonnevű tartományban, a sz. 37° 20′ a h. 39° 30′ alatt. — A messeni háboruk alkalmával a spartaiak által elfoglaltatik.

Messina v. a hasonnevű szorostól ny. a szoros közelében, (a szoros pedig Sicilia és Italia közt,) a sz. 38° 11′ 3″ a h. 33° 14′ 30″ alatt. — 1197. sep. 28-án itt hal meg VI. Henrik n. cs. — 1268. áug. 11-én Anjou Károly siciliai k. hajóhada megveretik a pisaiak, Hohenstaufi Konrádin szövetségesei által. — 1676. körül Duquesne fr. admirál győzelmet nyer Ruyter hollandi admirál fölött, ki is itt leli halálát. — 1718. sep. 29-én a spanyolok elfoglalják. — 1783. feb. 5-én a nagy földrengés által, mely már. 28-ig tartott, földulatik. — 1847. sep. 2-án fölkelés, melyet a katonai erő hamar elfojt. — 1848. ján. 6-án zavarok néhány népember elfogatása miatt. — ján. 13-án a forradalom kitörése; — ján. 29-én a k. hadsereg által bombáztatik; — sep. 6-án Filangieri, nápolyi k. vezér, rohammal beveszi.

Metaurus fly. Italiában, torkolata a sz. 41° 54′ alatt s az Adriai-tengerbe szakad. — Kr. e. 207-ben Livius Salinator és Claudius Nero r. vezérek Hasdrubált, Hannibal fivérét itt megvervén, a rómaiak cannaei vereségét visszafizetik.

Metelino v. az ó-korban Mytilene, Görögországban, Lesbos-szigeten, a sz. 39° 6′ a h. 44° 12′ alatt. — 1690-ben a velenczeiek és a törökök, — 1821-ben a görögök és törökök közt tengeri ütközet. — 1822.

ápr. 22-én a görögök az egész szigeten föllázadnak a törökök ellen.

Metz v. és erősség Francziaországban, Moselle-kerületben (dep.) a sz. 49° 7′ 14″ a h. 23° 50′ 23″ alatt.— 451. ápr. 7-én Attila hun k. elfoglalja s fölgyújtja. — 1552. okt. 22-én V. Károly cs. ostromolni kezdi e városban levő francziákat. — 1646. ápr. 15-én itt születik Poiret Péter, mystikus, bölcsész és hittudós. — 1648-ban a westpfáli békében Francziaország kapja. — 1680-ban XIV. Lajos fr. k. itt „visszakapcsolási kamarát" állít föl. — Itt születik: 1740. feb. 4-én Custine Ádám Fülöp gr. fr. köztársasági tb. és 1783. ján. 22-én Paixhans Henrik József, fr. mérnök és hadtudományi iró. — E város közelében 1870. áug. 14—18-ig ütközetek a pr. és fr. seregek közt — sep. 27. okt. 2. és 7-én Bazaine fr. tábornagy szerencsés kirohanásokat intéz az ostromló pr. seregek ellen.

Mexiko Éjszak-Amerika d. ny. részén, a hasonnevű állam fővárosa, a sz. 19° 26′ 7″ a h. 278° 34′ 30″ alatt. — 1518-ban Grijalva sp. fölfedezi. — 1519. nov. 8-án Cortes Ferdinánd e város alá érkezik, nov. 18-án bevonul és Montezuma cs. által barátságosan fogadtatik, nov. 24-én Montezuma császárt saját városában elfogatja, hogy túszúl birja őt a mexikóiak ellenséges szándokai ellen; — dec. 4-én Cortes megégetteti a Montezuma cs. által kényszerítve kiadott mexikói benszülött fővezért, Guauchpopocát, ennek fiát és öt tábornoki tisztet egy mexikói fegyverekből készült máglyán. — 1521. júl. 3-án Cortes e város ellen intézett rohama visszaveretik;

— áug. 13-án Cortes 93 napi ostrom után visszafoglalja és Guatimozin császárt elfogja. — 1815. dec. 22-én Morelos, mexikói forradalmi vezér, a spanyolok által itt agyonlövetik. — 1817. már. 12-én a sp. k. seregek a népfölkelést elnyomják. — 1821. feb. 3-án forradalom, és Iturbide Ágoston a congressus elnöke lesz. — 1825. ján. 1-én Vittoria Fernandes tb. az egyesült államok elnöke az első alkotmányos congressust itt megnyitja; — okt. 18-án a sp. seregek végkép elhagyják. — 1828. júl. 4-én a cubai hazafiak a sp. uralom alóli fölszabadulás czéljából itt gyülést tartanak; — dec. 7-én Guerrero és Santa Ana tb. seregei elfoglalván e várost, három napig pusztítják. — 1829. sep. 15-én Guerrero tb. elnök a rabszolgaságot és a rabszolgakereskedést örökre eltörli; — dec. 22-én nagy forradalom, mely Guererro tb. elnököt megbuktatja. — 1830. jún. 20-án összeesküvés Bustamente tb. mexikói elnök ellen. — 1833. ján. 3-án az egymással kibékült Bustamente és Santa Ana tábornokok Pedrazza elnökkel együtt a nép lelkesedése közt bevonulnak. — 1837. dec. 14-én nagy fölkelés a francziák ellen, kik kiüzetnek. — 1838. dec. 1-én a francziák e városból kiutasittatnak, mivel hajóhaduk San Juan d'Ulloa nevü mexikói birodalmi erősséget elfoglalta. — 1839. már. 9-én béke Mexiko és Francziaország közt, melyben Texas, mint Francziaországtól független állam, elismertetik. — 1844. dec. 2-án Herrera fölkelése Santa Ana ellen. — 1847. sep. 15-én Scott e várost rohammal beveszi, és Santa Ana menekül. — 1848. sep. 15-én az éjszak-amerikaiak e várost elfoglalják. — 1851.

dec. 16-án forradalom itt és a birodalomban az idegenek ellen. — 1853. sep. 20-án a jezsuiták Santa Ana elnök által visszahivatnak. — 1854. jún. 17-én itt hal meg Sonntag Henrika, (Rossi grófné,) hires énekesnő. — 1861. júl. 1-én congressus, melyben Juarez elnökké neveztetik ki. — 1862. nov. 23-án a Francziaország és Mexiko közti ellenségeskedések kezdetöket veszik. — 1864. ápr. 16-án Miksa osztr. fhg. a mexikói cs. koronát elfogadja s jún. 10-én tartja bevonulását a fővárosba. — 1865. ján. 7-én Habsburgi Miksa cs. megujítja a „placetum regium-“ ot a pápai bullákra nézve, mi ellen a pápai követ tiltakozik. — 1867. feb. 6-án a francziák elhagyják.

Mezieres v. és erősség Francziaországban, Ardennes-kerületben (dep.) a sz. 49° 45′ 43″ a h. 22° 22′ 46″ alatt. — 1521-ben V. Károly cs. seregei ostromolják.

Mezö-Keresztes mv. Borsod vm. Egertől d. k. a sz. 47° 50′ a h. 38° 21′ 30″ alatt. — 1596. okt. 26. 27. és 28-án a magyarok győzelme a törökök fölött; de könnyelmüségök miatt csakhamar megfordul a koczka. — 1798. okt. 29-én itt születik Jakab István munkás drámairó és fordító.

Mezö-Kövesd mv. Borsod vm. a sz. 47° 49′ 30″ a h. 38° 15′ alatt. — A kápolnai csata után a magyarok ide huzódván, feb. 28-én megtámadtatnak a császáriaktól. Kmety m. hadosztálya megfutamodik; azalatt Guyon, Aulich, Pöltenberg és Szekulics m. vezérek is fölkészülvén e váratlan csatára, Deym cs. vezért visszaszorítják és 3 ágyuját elveszik.

Mies v. Csehországban, Pilsen-kerületben, a sz.

49° 41′ a h. 30° 40′ alatt. — 1427-ben a Prokop vezérlete alatti hussiták és a birodalmi seregek közt ütközet.

Mikale l. **Mykale**.

Mikó-Ujfalu helység Erdélyben, F.-Fehér vm. — 1849. júl. 31-én Cappert cs. tb. egy m. hadosztályt innen kiszorít.

Milae v. Sicilia é. k. partján, a sz. 38° 14′ a h. 32° 55′ alatt. — Kr. e. 260. feb. 24-én Caius Duilius r. vezér a 130 hajóból álló carthagói flottán itt fényes győzelmet viv ki.

Millesimo f. Piemontban, Genua-provinciában, Mondovitól k. d. k. a sz. 44° 20′ a h. 26° alatt. — 1796. ápr. 13. és 14-én Napoleon fr. vezér az osztr. és a szövetséges piemonti seregeken győzedelmeskedik.

Mincio fly. Lombardiában, Milano-provinciában, Mantuán alul szakad balról a Póba. — 1701-ben Vendomme fr. vezér a császáriakat itt visszavonulásra kényszeríti. — 1800. dec. 25. és 26-án a Brune alatti francziák és a Bellegarde alatti osztrákok közt ütközet. — 1814. feb. 8-án a Bellegarde alatti osztrákok és a Murat alatti nápolyiak közt kétes kimenetelű ütközet.

Minden Wespfaliában, a hasonnevű pr. kerület fővárosa, a sz. 52° 17′ 45″ a h. 26° 35′ alatt. — Püspökségét még N. Károly cs. alapította. — 1648-ban a westpfáli békében e kerületet, még mint püspökséget, Poroszország kapja. — 1759. áug. 1-én ütközet a francziák s a Ferdinánd braunschweigi hg. vezérlete

alatti szövetségesek közt, melyben az utóbbiak maradnak előnyben.

Minturnae v. Italiában, Latium és Campania közt vagyis Capo-di-Circejo és Nápoly közt, a tengerparton, a sz. 41° 22 35″ a h. 35° 15′ alatt. — Kr. e. 340-ben a rómaiak és a latinok közt ütközet. — Nevezetes továbbá Marius kalandjáról Kr. e. 89-ben.

Misenum hegyfok Italiában, Nápolytól d. k. a sz. 40° 46′ 39″ a h. 31° 45′ 7″ alatt. — Augustus Octavius r. cs. flottájának állomási helye.

Missolonghi v. Görögországban, Lepantótól ny. a régi Acarnania, a sz. 38° 21′ a h. 39° 6′ alatt. — 1821. nov. 4-én Nyugoti-Görögország alkotmánya itt iratik alá. Gerusia alakul 10 tagból Maurocordato Sándor elnöklete alatt. — 1822. sep. 12-én a törökök ostromolni kezdik; — nov. 3-án itt hal meg Normann-Ehrenfels Károly Frigyes gr. előbb würtenbergi tb. később a görög szabadságharcz egyik legjelesebb hadvezére; — nov. 10-én a görögök által a tenger részéről fölmentetik. — 1823. ján. 6-án a törökök a görögök részéről vereséget szenvednek. — 1824. ápr. 19 én itt hal meg Lord Byron, hires ang. költő, mint görög szabadságharczos. — 1825. sep. 21-én a törökök ismételt támadása visszaveretik; — nov. 13-án Karaiskaki e város előtt a törököket megrohanja; — nov. 19-én a török hajóhad egyptomi csapatokkal szaporodva e város előtt megjelenik; — dec. 27-én Ibrahim pasa e város előtt többféle vereséget szenved. — 1826. ján. 27. és 28-án a görögök vitéz tengeri csatája a török hajóhadakkal; — ápr. 6-án a görögök

fényes győzelmet vivnak Ibrahim pasa fölött; — ápr. 22-én miután a város halom- és romban hevert, a várőrség elhagyni kényszerülvén, az ostromló török seregen magát bámulatos hősiességgel keresztülvágja; — ápr. 23-án Ibrahim pasa majd egy évi ostrom után romjait elfoglalja. — 1829. máj. 18-án a görögök a töröktől visszafoglalják.

Missunde v. Schleswigben. — 1850. sep. 12-én a Willisen alatti schleswig-holsteiniak és a dánok közt, — 1864. feb. 3-án Frigyes pr. hg. és Meza dán vezér közt ütközet.

Mócsa f. Komárom vm. a gesztesi járásban, a sz. 47° 40′ a h. 35° 50′ alatt. — 1849. áug. elején Kosztolányi m. ezredes hadoszlopa az itt állomásozó cs. seregre rohanván, azt majd egészen elfogja. Ugyanekkor mintegy 2750 ökröt vesznek el a cs. hajtóktól, kik azokat Budára Haynau serege számára akarák hajtani.

Modena l. **Mutina**.

Modor sz. k. v. Pozsony vm. a Modra-pataknál kőfallal kerítve, mely 1610—1640-ből származik, a sz. 48° 20′ a h. 34° 57′ 40″ alatt. — A XV. században Stibor vajda birta. — 1683-ban igen sokat szenvedett, — 1705-ben II. Rákóczy Ferencz idejében még többet.

Modrus a hasonnevű kerület vagy mint hajdan nevezték „vmegye“ fővárosa, Zágrábtól 8 mfdnyire, a sz. 45° 10′ a h. 33° 1′ alatt. — Mint vmegyét III. Béla királyunk Frangepán Bertalannak adományozza.

Moeris tó Közép-Egyptomban, a sz. 29° 30′ a h. 47° alatt. — Kr. e. 1822-ben ásatott Moeris k. által.

Mogyoród f. Pest, Pilis és Solt vm. a sz. 47° 35′ a h. 36° 56′ alatt. — 1074. már. 14-én Salamon királyunk rokonai, a herczegek által itt megveretik.

Mohács mv. Baranya vm. a Duna jobb partján, a sz. 45° 59′ 44″ a h. 36° 21′ 28″ alatt. — 1526. áug. 29-én általános vereségünk s II. Lajos királyunk halála; — sep. 3-án II. Szuleimán zultán elhamvasztja; hogy utját Buda felé könnyítse, a táborában levő 4000 m. foglyot lemészároltatja. — 1529. júl. 20-án itt csókolja meg János m. k. II. Szuleimán zultán kezét. — 1686. máj. 28-án gr. Batthyáni a törököktől rohammal elfoglalja. — 1687. áug. 12-én Károly loth. hg. Szuleimán nagyvezért itt meggyőzi.

Mohammerah v. Perzsia ny. határán, Sat-el-Arab közelében, a sz. 30° 33′ a h. 66° 10′ alatt. — 1857. már. 26-án a Stalker alatti angolok és a perzsák közt ütközet.

Mohi vagy **Muhi** l. **Ónod**.

Mohilew Oroszországban, a hasonnevű kormányzóság fővárosa, a sz. 53° 54′ 20″ a h. 47° 59′ alatt. — 1780. jún. 4-én II. Katalin czárnő és II. József cs. közt találkozás. — 1812. júl. 23-án a Davoust alatti francziák és a Bagration alatti oroszok közt ütközet.

Mokrin mv. Torontál vm. a nagy-kikindai járásban, a sz. 45° 56′ a h. 38° 4′ alatt. — 1849. ápr. 23-án Perczel m. vezér innen és N. Kikindáról a szerb csapatokat elkergeti.

Moldva tartomány Erdélytől k. jelenleg **Rumania**. — 1352-ben a krimi tatárok kizsákmányolják. — Zsigmond királyunk ennek István vajdáját engedelmességre szorítja. — 1442-ben az Erzsébet és I. Ulászló

közt kötött szerződésnél fogva V. László kiskorusága után I. Ulászlónak lett volna átadandó, ha az ország rendei másként nem intézkedendettek volna.

Mölk v. F.-Austriában, Sz.-Pöltentől ny. a sz. 48° 10′ a h. 33° alatt. — 984-ben Babenbergi Lipót osztr. határgróf a magyaroktól elfoglalja. — 1273-ban Ottokár cseh k. birtokában tartja.

Mollwitz f. Sziléziában, Boroszlótól d. k. az Odera bal partján, a sz. 50° 50′ a h. 35° 5′ alatt. — 1741. ápr. 10-én a Dessaui Lipót vezérlete alatti poroszok a Neiperg vezérlete alatti osztrákokat itt megverik.

Molukki szigetek Ázsia d. k. részén, Celebesszigettől k. Uj-Guineától ny. — 1511-ben a portugálok fölfedezték. — 1607-ben a hollandiak kezére kerültek. — Később ezektől az angolok foglalták el; de 1814-ben visszaadták a hollandiaknak.

Mombazza v. Afrika k. részén, Mozambique-tartományban, a déli sz. 4° 4′ a h. 57° 23′ 12″ alatt. — Vasco de Gama port. első indiai utjában fedezi föl.

Moncontour v. Francziaországban, Vienne-kerületben (dep.) — 1569. okt. 3-án a Coligny alatti hugenották III. Henrik k. által itt leveretnek.

Mondovi v. Piemontban, a sz. 44° 23′ 8″ a h. 25° 29′ 15″ alatt. — 1716. okt. 3-án itt születik Beccaria Giambattista, bölcsész és hires természettudós. — 1796. ápr. 22-én a Massena és Augerau vezérlete alatti francziák a Beaulieu vezérlete alatti osztrákokat itt meggyőzik.

Monmouth v. Éjszak-Amerikában, New-Jersey-államban. — 1778. (?) jún. 29-én a Washington ve-

zérlete alatti szövetséges amerikaiak és a Clinton vezérlete alatti angolok közt ütközet.

Monostor l. **Kömonostor.**

Monostor p. Komárom vm. Uj-Szőny mellett, a sz. 47° 45 '20'' a h. 35° 42' 2'' alatt. — 1849. ápr. 26-án Knezich és Kiss m. vezérek kiszorítják innen a császáriakat; — júl. 2 án Reischach cs. vezénylő itt a magyaroktól heves puskatüzeléssel fogadtatik ugyan, de az elősánczokat sikerül mégis a magyaroktól elvennie; Rakovszky m. vezér azonban a 48-ik honvéd zászlóaljjal (a második hadtestből) kiveri őt innen is.

Mons Belgiumban, Hennegau-provincia fővárosa, a sz. 50° 30' a h. 22° 40' alatt. – 1308. áug. 18-án IV. Fülöp fr. k. és a flandrok közt ütközet. — 1572. máj. 24-én Nassaui Lajos gr. meglepi és beveszi. — 1579. sep. 19-én egyezkedés a spanyolok és a németalföldiek közt. – 1691-ben Luxenburg, XIV. Lajos fr. k. vezére, elfoglalja. — 1709. okt. 20-án Marlborough ang. vezér foglalja el.

Montcassel l. **Cassel.**

Montchery v. Francziaországban, nem messze Páristól d. a Szajna bal partján, a sz. 48° 45' a h. 20° alatt. — 1465. júl. 16-án XI. Lajos fr. k. lázadó testvérét itt meggyőzi.

Monteauban erősség Francziaországban, a sz. 44° a h. 19° alatt. — 1570-től kezdve a hugenotta katonaság tanyája, mig XIII. Lajos fr. tb. tőlük el nem veszi. — 1743. nov. 12-én itt születik Guibert Jakab gr. fr. tábornagy és hires hadtudományi iró.

— 1828. sep. 10-én itt hal meg Andreossy Antal Ferencz gr. hires fr. tb.

Montebello v. Lombardiában, Vicensa-provinciában, a sz. 45° 27′ 28″ a h. 29° 2′ 31″ alatt. — 1796. nov. 12-én az Alvinczy alatti osztrákok és a Massena alatti francziák közt ütközet, melyben a francziák maradnak győztesek. — 1800. jún. 9-én Lannes fr. vezér az osztrákokat itt levervén, „Montebellói hg.“ melléknevet nyeri. — 1859. máj. 20-án az egyesült fr. és szárd seregek az osztrákokat itt megverik.

Montecassino Közép-Italiában a benczések hajdan hires kolostorával, a sz. 41° 29′ 27″ a h. 31° 28′ 38″ alatt. — 937-ben, Zsolt fejedelmünk kormánya idejében, a magyarok megsarczolják.

Montenotte f. Piemontban, Alba-provinciában, a Genuai-öböltől d. ny. a sz. 44° 20′ a h. 26° alatt. — 1796. ápr. 12-én Buonaparte Napoleon fr. vezér az egyesült osztr. és szárd seregeken itt győzelmet nyer.

Montereau v. Francziaországban, Seine-et-Marne-kerületben (dep.) a Yonne-folyó mellett, a sz. 48° 20′ a h. 20° 36′ alatt. — 1419. sep. 10-én VI. Károly k. kormányzása alatt Rettenthetlen János burgundi hg. a fr. trónörökössel találkozásakor a hidon megöletik a daufine által. — 1814. feb. 15-én Schwarzenberg hg. osztr. tb. a francziákat innen kiüzi; — feb. 18-án csata, melyben a würtenbergi hg. és Wittgenstein szövetséges vezérek vegeséget szenvednek a francziák részéről.

Montes-Claros f. Portugaliában, Evora-provinciában, a sz. 38° 5′ a h. 9° alatt. — 1665-ben a spanyolok és portugálok közt ütközet.

Montovideo Dél-Amerikában, Uruguay szabad, független állam fővárosa, a Rio la Plata-folyó legkülsőbb torkolata bal partján, a déli sz. 35° 54′ 8″ a h. 321° 26′ 35″ alatt. — 1755. jún. 16-án itt születik Artigas József, délamerikai tb. a szabadságharczban. — 1807. feb. 9-én az angolok által rohammal bevétetik. — 1817. ján. 19-én megadja magát Lecor brasiliai tábornoknak. — 1819. nov. 26-án a spanyolok összeesküsznek a port. hadőrség ellen. — 1828. okt. 4-én szerződés Brasilia és Buenos-Ayres közt, melyben Uruguay köztársaságnak elismertetik. — 1842. feb. 4-én itt jön létre az Uruguay és Anglia közti kereskedelmi szerződés. — 1851. okt. 8-án Urquiza bevonulván e városba, Oribe tb. argentini seregei hozzá átpártolnak. — 1853. sep. 24-én forradalom; — sep. 27-én ideiglenes kormány alakul, melynek élére Fructuosa-Rivera Lavalleja és Flores tábornokok állittatnak; — okt. 2-án fölkelés. — 1854. máj. 3-án a brasiliai seregek megszállják.

Montferrati l. **Ferrati.**

Montiel majorság (villa) Spanyolországban, La-Mancha-provinciában, a sz. 39° a h. 15° alatt. — 1368. már. 23-án IV. Kegyetlen Péter, Castilia és Leon királya, testvére Henrik által itt megveretik és midőn a várból szökni akart megöletik. — 1369. már. 14-én Quesclin Bertránd fr. vezér itt győzedelmeskedik a „Fekete hg.“ seregén.

Montmartre f. Francziaországban, Páris mellett, a sz. 48° 52′ a h. 19° 58′ alatt. — 1534. áug. 16-án Loyola Ignácz itt alapítja a jezsuita rendet. — 1814.

már. 30-án Blücher és a szövetségesek győzelmet vesznek itt I. Napoleon fr. cs. fölött.

Montmirail v. Francziaországban, Seine-et-Marne-kerületben (dep.) a sz. 49° a h. 21° alatt. — 1169. ján. 6-án szerződés Angol- és Francziaország közt, melyben Anglia Aquitania-herczegséget nyeri. — 1814. feb. 11-én I. Napoleon fr. cs. Blüchert, a szövetséges seregek vezérét, itt megveri. — 1815. sep. 20-án megadja magát a szövetségeseknek.

Montpellier v. Francziaországban, Languedoc-tartományban, (vagyis az ország d. k. részén,) Marseillestől ny. é. ny. a sz. 43° 36′ 16″ a h. 21° 32′ 30″ alatt. — 1536. sep. 26-án itt hal meg Saint Jaille Dezső, a maltai vitézek nagymestere. — 1622. okt. 19-én XIII. Lajos fr. k. a hugenottákkal itt békét köt a nantesi edictum alapján. — Itt születik: 1687. ján. 26-án Haquenot Henrik, orvostudományi iró. Később szülővárosának egy terjedelmes könyvtárt ajándékozott épülettel együtt, — 1716. jún. 18-án Vien József, jeles fr. festész, — 1745. feb. 22-én Roucher János Antal, jeles fr. költő, — 1753. okt. 18-án Cambaceres Jean Jacques Regis 1799-ben fr. másodconsul s Napoleonnak, ki első consul volt, trónrajutása után parmai hg. — 1761. feb. 28-án Broussonet Pierre Auguste, természetbuvár és girondista követ, — 1767-ben Daru Péter Antoine Noëll Brúnó gr. Francziaország legjelesebb államférfiainak egyike és hires történetiró és 1784. nov. 6-án Abrantes Josefa herczegnő, fr. irónő.

Mór mv. Fehér vm. a dunántuli kerületben, a sz. 47° 22′ 20″ a h. 35° 52′ alatt. — 1848. dec. 30-án

Perczel Mór m. tb. Ottinger cs. tb. által itt megveretik.

Morava fly. Szendrőn alul jobbról a Dunába ömlik. — 1443. nov. 3-án e fly. közelében Hunyady János fényes győzelmet vesz egy 20,000 emberből álló török seregen. — 1454-ben vidékén Hunyady János Firus béget megveri.

Morea a régi Peloponnesus vagyis Görögország d. része. — 1715-ben Velencze elvesztvén, török uralom alá jut.

Morgarten helység Schweizban, Zug-cantonban, Brunnentól é. a sz. 47° 10′ a h. 26° 30′ alatt. — 1300-ban a szövetséges schweiziak győzelme az osztrákok fölött. — 1315. nov. 15-én Lipót osztr. hg. hadát a Reding vezérlete alatti schweiziak itt leverik. — 1798. máj. 2-án br. Reding Alajos schweizi kapitány a francziákat itt meggyőzi.

Morva a Duna mellékfolyója balról, Pozsony vm. ny. részén határt képez Magyarország és Austria közt és Dévénynél balról a Dunába ömlik. — Árpád fejedelmünk alatt eddig terjedt az ország é. ny. határa. — 1116-ban II. István királyunk kormánya alatt e határ miatt háboru fejlődött ki. — 1260. júl. 13-án IV. Béla királyunk Ottokár cseh k. ellenében vidékén csatát vesztett.

Mosony a dunántuli kerület legéjszaknyugotibb vmegyéjének hasonnevű fővárosa, a sz. 47° 50′ a h. 34° 55′ alatt. — 1046-ban ennek vidékén fogatik el s vakittatik meg Péter királyunk. Mások szerint Zámolynál Székesfehérvár mellett. — 1064-ben ide menekül kormánya elején Salamon királyunk a rá mél-

tán neheztelő herczegek elől. — 1848. dec. 18-án Görgey Árthur honvéd tb. az üldözésre kelt Jellachich horvát bánt itt visszaveri.

Mossorin mv. a Tisza alsó folyásánál levő Csajkás-kerületben, a sz. 45° 18′ a h. 37° 54′ alatt. — 1849. júl. 23-án a Guyon vezérlete alatti magyarok többszörös rohammal támadják meg ez erősséget s harmadszori rohammal már a várba jutnak. Ekkor érkezik meg egy dragonyos század, melynek segélyével a szerbek aztán a magyarokat kiüzik az erősségből.

Moszkva vagy **Moskau**, Oroszország második fő- és székvárosa, a sz. 55° 45′ 25″ a h. 55° 13′ 44″ alatt. — 1147-ben alapittatik és 1703-ig (vagyis Sz.-Pétervár alapittatásáig) volt első és egyedüli székhelye a czároknak. — 1328. már. 28-án Danielovics nagyfejedelem által székhelyül választatik. — 1382. áug. 28-án a Tochtamysch vezérlete alatti tatárok fölperzselik. — 1565. feb. 4-én borzasztó kegyetlenkedéseket követ el itt IV. Iván czár. — 1570. júl. 18-án IV. Kegyetlen Iván czár ismét iszonyuan dühöng. — 1571. máj. 24-én a krimi tatárok fölperzselik és 200 ezernél több embert rabságba visznek. — 1611. már. 29-én a lengyelek berontván, 60 ezer embert a lángok és kardok áldozatául ejtenek. — 1682. máj. 25-én a streliczek forradalma. — 1698. sep. 5-én a streliczek fölötti vérbiróság megkezdi működését. — 1710. ján. 1-én I. N. Péter czár diadalmenetet tart e városba poltawai győzedelméért. — 1711. máj. 18-án I. N. Péter czár nejét, I. Katalint, koronáztatja. — 1730-ban Anna orosz czárné koronáztatja.

tik. — 1755-ben alapittatik itt Oroszország számára az első universitas. — 1775. ján. 21-én Pugacseff Jemeljaw lázadó, ki magát III. Péter czárnak adta ki, néhány társával együtt itt kivégeztetik. — 1800. máj. 18-án itt hal meg Suwarow Sándor, hires orosz tábornagy. — 1801. sep. 27-én I. Sándor orosz czár koronáztatik. — 1807. sep. 27-én itt hal meg Matwejewics, jeles hősköltemények és drámai iró. — 1812. sep. 14-én a francziák bevonulnak, 13-án maga Napoleon cs. vonul be; 16-án Rostopschin gr. 500 helyen a várost fölgyújtja; 19-én Napoleon kivonul a város melletti térségre; 20-án a tüz elalszik s a város $^1/_5$ ép; — okt. 17-én a francziák, 19-én maga Napoleon hagyja el, és a visszavonulás megkezdődik. — 1816. ján. 1-én a jezsuiták a városból kiüzetnek. — Itt hal meg: 1822. már. 29-én Hässler János Vilmos, hires orgona- és zongorajátszó, szépizlésü zeneszerző és zenekarigazgató, — 1845. dec. 17-én Turgenew Sándor, orosz történetbuvár, — 1851. sep. 29-én Saint Priest Alexis marquis, fr. pair és hires iró, — 1852. már. 5-én Gogol Miklós, hires orosz gunyoros és szépirodalmi iró és 1853. júl. 15-én Zarski Iván, orosz régiségtudós. — 1853. nov. 3-án a törökök elleni hadnyilatkozat megjelenik. — 1858. dec. 21-én itt hal meg Rostopschin Eudoxia grófnő, jeles orosz irónő.

Mühlberg v. Poroszországban, az Elbe jobb partján, a sz. 51° 25′ 57″ a h. 30° 52′ 51″ alatt. — 1547. ápr. 24-én V. Károly cs. a protestánsokat itt szétveri. — 1813. sep. 19-én ütközet a francziák és a szövetségesek közt.

Mühldorf Bajorországban, a F.-Bajor-kerület fővárosa, Passautól d. k. a sz. 48° 14′ 28″ a h. 30° 11′ 30″ alatt. — 1257. áug. 25-én Ottokár cseh k. itt megveretik Bajor Lajos által. — 1322. sep. 28-án Bajor Lajos Osztrák Frigyest, Robert-Károly királyunk szövetségesét, itt meggyőzi és elfogja. — 1648. jún. 9-én Wrangel Károly Gusztáv svéd vezér és a bajorok közt ütközet.

Muiden v. Hollandiában, a Zuider-tó d. ny. részén, Amsterdámtól d. k. d. a sz. 52° 19′ 46″ a h. 22° 44′ 1′ alatt. — 1672-ben az itteni zsilipek fölvonatván s a tartomány vizzel elárasztatván, XIV. Lajos fr. k. kényszerül seregével a tartományból visszahuzódni.

München Bajország fővárosa, a sz. 48° 8′ 45″ a h. 29° 16′ 15″ alatt. — 1325. sep. 5-én szerződés IV. Bajor Lajos n. cs. és Szép Frigyes osztr. hg. közt, mely által ez utóbbi is „császár“ czimet nyer. — 1359. sep. 2-án Maultasche Margit, minthogy a bajor herczegektől megsértetett, itt titkos szerződést köt Tirolt illetőleg az osztr. herczegekkel. — 1594. jún. 13-án itt hal meg Lasso Orlando, hires zenész és zenészeti iró. — 1632. máj. 7-én a svédek elfoglalván, Gusztáv Adolf k. bevonul. — 1706. máj. 11-én I. József cs. itt Miksa Emmanuel vf. törvénykivüliségét kihirdeti. — 1742. feb. 13-án az egyesült m.-osztr. hadak elfoglalják s 1745-ig birják. — 1745. ján. 20-án itt hal meg VII. Károly n. cs. — Itt születik: 1748. áug. 1-én Westenrieder Lőrincz, hires bölcselmi, történeti, nevelési és szépirodalmi iró (Meghal ugyanitt 1829. már. 15-én.) — 1786. ján. 1-én Quaglio Do-

monkos, épitményi és olajföstész és 1793. dec. 19-én Quaglio Lőrincz, jeles föstész. — 1799. feb. 1-én itt hal meg Kobell Ferdinánd, tájföstész és rézmetsző. — 1800. júl. 2-án Moreau fr. tb. bevonul. — 1805. okt. 12-én a francziák megszállják. — 1808-ban alapittatik művészeti egyeteme. — 1809. ápr. 16-án Jellachich cs. tb. megszállja. — 1815. ján. 22-én itt születik Puchta Richárd, föstész Magyarországon, Cornelius P. tanitványa; — júl. 15-én itt hal meg Gehlen Adolf. vegyész és iró. — 1816. ápr. 14-én Austria és Bajorország közt szerződés. — Itt hal meg: 1818. okt. 21-én Harlass Ilona, ünnepelt n. énekesnő és szinésznő, — 1819. már. 10-én Jakobi Frigyes Henrik, bölcsész, — 1822. ápr. 17-én Seyffer E. F. csillagász és mathematikus, — 1826. júl. 7-én Fraunhofer József, hires optikus. — 1829. máj. 12-én Wagenbauer József, jeles tájföstész, — 1832. sep. 27-én Krause Keresztély, bölcselmi iró, — 1833. már. 22-én Beer Mihály, Mayerbeer testvére és költő, — 1836. ápr. 12-én Petrovics Frigyes, m. történetiró, — 1843. ján. 2-án Röckel Vilmos üvegföstész, — 1844. már. 2-án Stiglmayer János, szobrász, pecsétvéső és a n. képöntés atyja és 1847. ápr. 21-én Gärtner Frigyes, az uj-kor leghiresebb és legmüveltebb épitészeinek egyike. — 1848. ján. 16-án a censura és az uj sajtótörvények eltörlése kihirdettetik; — ján. 29-én itt hal meg Görres J. n. iró és publicista; — feb. 9-én az egyetemi polgárok lázadása miatt egyeteme bezáratik; — feb. 10 én zavarok az egyetem bezáratása miatt; — már. 4-én a nép a fegyvertárakat megrohanja. — Itt hal meg: 1848. nov. 5-én Hormayr Jó-

zsef br. nagyérdemü és hires történész, — nov. 14-én Schwanthaler Lajos, jeles szobrász, — 1852. jún. 21-én Gruithuisen Ferencz, jeles természettudós és csillagász, — 1853. ján. 31-én Schiller Felix, jeles tájfestész, — júl. 14-én Kobell Vilmos, jeles csataképfestész, — 1854. már. 30-án Silber Tádé, jeles tudós és 1855. dec. 3-án Schlichtegroll Frigyes, régiségbuvár.

Munda v. Spanyolországban, a sz. 36° 40′ a h. 12° 45′ alatt. — Kr. e. 45. már. 17-én Julius Caesar Cneius Pompeiust itt legyőzi, s ugyanitt hal meg hősileg küzdve Cneius Pompejus.

Munkács mv. a tiszáninneni kerületben, Beregh vm. a Latorcza mellett, a sz. 48° 26′ 11″ a h. 40° 27′ 12″ alatt. — 889-ben a honszerző magyarok elfoglalván, elnevezik Munkácsnak. — 1086-ban Sz. László királyunk ennek vidékén veri meg Kutesk kun vezért. — Várát, mely most fegyenczek börtönéül szolgál, N. Lajos királyunk korában Koriatovics Tivadar számüzött orosz hg. építi, s utódai e várat sokáig birják. — 1567. feb. 22-én vára Lugossy János és Kerepes Demeter alatt magát Swendi Lázár cs. vezérnek megadni kényszerül, — Az 1622. évi nikolsburgi békekötés egyik pontja szerint e vár Bethlen Gábor családjának adatik át. — 1645. ápr. 22-én I. Rákóczy György erdélyi fejedelem itt a fr. és svéd kormánynyal kötött szövetséget megujítja a pénzsegedelem iránt, melylyel a háborut folytathassa. — 1669-ben ide vonul anyjához I. Rákóczy Ferencz. — 1682. jún. 15-én itt kel egybe Tököly Imre kurucz k. Zrinyi Ilonával, I. Rákóczy Ferencz özvegyével. — 1688.

ján. 14-én várát Zrinyi Ilona három évi hősies védelem után Absolon Dániel árulása folytán Karaffa cs. tábornoknak átadni kényszerül. A császáriak másnap tartják bevonulásukat. — 1703. jún. 28-án II. Rákóczy Ferencz fejedelem itt veszélybe kerül. — 1710-ben azon kevés várak között, miket a kuruczok még ekkor birtak, egyik volt ez is, — 1711. jún. 23-án a k. seregek elfoglalják. — Mária Terézia királynőnk alapítja görög. kath. püspökségét. — 1848. okt. 22-én várát Laube cs. őrnagy a honvédelmi bizottmány rendelkezése alá bocsátja. — 1849. ápr. 22-én a császáriak e város közelében a m. sereg által visszaszorittatnak. Ugyanezen évben áug. 26-án az oroszoknak adatik át.

Münster Poroszországban, a westpfáli provincia fővárosa, a sz. 51° 57′ 52″ a h. 25° 17′ 35″ alatt. — 1533. feb. 8-án az anabaptisták (vagyis a keresztség-ismétlők) lázadása. — 1534. feb. 22-én csata az anabaptisták és a reactionáriusok u. m. a katkolikusok és lutheránusok közt az előbbiek előnyére. — 1535. jún. 25-én az anabaptistáktól a hesseni határgróf és a püspöki katonaság rohammal elfoglalja. — 1536. ján. 19-én az anabaptisták által elfoglaltatik; — ján. 22-én itt végeztetik ki Bockelson János az u. n. „Sion királya," Knipperdolling Bernárd, a többnejüség hirdetője és Krechting Bernárd, a keresztség-ismétlők vezére. — 1648. okt. 24-én a hires westpfáli béke itt köttetik meg, mely a 30 éves háborunak véget vet. — 1778. sep. 6-án itt születik Sonnenberg Ferencz Antal József Ignácz br. költői lángész. — 1788. júl. 21-én itt hal meg Haman János György, bölcselmi és

gunyoros iró. — 1848. nov. 23-án összeütközés a polgárság és a katonaság közt.

Murányalja f. Gömör v. Rosnyótól ny. é. ny. a sz. 48° 45′ a h. 37° 44′ alatt. — Fölötte a hajdan hires Murányvár romjai láthatók. — A XV. században a hussiták e várba fészkelik be magukat; I. Mátyás királyunk által végre kiveretnek belőle. — 1549. áug. 15-én Salm cs. vezér várát elfoglalja Basó Mátyás rablótól. — Várát 1620-ban Bethlen Gábor Széchy Györgynek adja át s ennek özvegyétől, Homonnai Druget Máriától, Vesselényi Ferencz nyeri, később — Vesselényi a királytól elpártolván, — cs. seregek ostromolják, az ostrom alatt Vesselényi meghalván, özvegye Druget Mária 1669-ben a várat Károly loth. herczegnek, mint cs. vezérnek, kényszerül átadni. —II. Rákóczy Ferencz vezére Bercsényi Miklós gr. a császáriaktól elfoglalja.— A m. sz. korona is sokáig itt tartatik. — Később gr. Koháry István veszi meg s ettől leányágon átszáll a Koburg herczegi családra. — 1817. máj. 20-án itt születik Dánielik János, m. egyházjogi, hittani, történettudományi és bölcsészeti iró.

Murten v. Schweizban, Freiburg-cantonban, Baseltől d. a hasonnevű tó d. részén, a sz. 46° 50′ a h. 24° 40′ alatt. — 1476. jún. 22-én a schweiziak Bátor Károly burgundi hg. seregét itt megverik. Ennek emlékét a schweiziak évenkint megünneplik. — Megjegyzendő itt állott az elesett schweiziak emlékére egy csontház, melyet a francziák 1792-ben elpusztítottak; — 1822-ben pedig egy 63 láb magas obeliszk állittatott helyébe márványból.

Mutina vagy **Modena**, Közép-Italiában, a hason-

nevü provincia fővárosa, a sz. 44° 38′ 53″ a h. 28° 35′ 36″ alatt. — Kr. e. 43. ápr. 16-án Aulus Hirtius consul és Octavianus megverik itt Antoniust. — Itt születik: 1722. okt. 24-én Moltení Benedetta Emilia, hires énekesnő és 1738. nov. 1-én Cerretti Lajos, költő, szónoklattanár és államférfi. — 1803. okt. 14-én itt hal meg Hercules Reinald az Esteház utolsó herczege. Utána Austria az örökös. — 1831. feb. 3-án a forradalom kitörése; — már. 8-án az osztrákok megszállják a csend helyreállítása végett. — 1848. áug. 6-án az osztrákok ismét megszállják.

Mikale v. egy hasonnevü hegyfokon, Kis-Ázsiában, Samos-sziget és Miletus-félsziget közt, a sz. 37° 40′ a h. 44° 45′ alatt. — Kr. e. 479. sep. 25-én a plataeai csata napján a görögök a perzsák fölött itt is győzedelmeskednek.

Mysore vagy **Mayssur**, v. Hindostánban, Seringapatámtól d. a sz. 12° 18′ a h. 96° 42′ alatt. — Régenten fővárosa volt a nagyobb birodalmak egyikének Hindostánban Hyder Aly és fia Tippo Saib alatt. — 1782. dec. 10-én Hyder Aly, e tartomány zultánja, az angolok által megveretvén, elesik. — Fia Tippo Saib már trónralépte előtt haldokló atyja ágyánál örök gyülölséget esküszik az angolok ellen. — Ennek halála után az angoloknak csak adózott, később azonban mint ang. birtok Madrasba kebeleztetett.

Mytilene l. **Metelino.**

N.

Nachod v. Csehországban, a königgrätzi kerületben, a sz. 50° 24′ a h. 33° 49′ alatt. — 1866. jún. 26-án a Steinmetz vezérlete alatti poroszok és a Benedek alatti osztrákok közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Näfels v. Schweizban, Glarus-cantonban, Morgartentől k. é. k. a sz. 47° a h. 27° alatt. — 1352-ben a schweiziak győzelme a rautifeldiek fölött. — 1388. ápr. 9-én a schweiziak győzelme az osztrákok fölött. — 1675. óta régi vára helyén egy kapuczinus kolostor áll.

Nagy-Antillák l. **Antillák**

Nagy-Aranyos völgy Erdélyben, A.-Fehér vm. Abrudbánya közelében. — 1849. máj. 6-án itt támadja meg Hatvani m. vezér a Janku cs. vezér alatt összegyült oláhokat és őket visszaveri.

Nagy-Bánya sz. k. v. Szathmár vm. a sz. 47° 39′ a h. 41° 15′ alatt. — N. Lajos királyunk alatt már virágzó bányászattal bir. — 1564-ben János Zsigmond, — 1565-ben Miksa királyunk birtokában volt. — 1677. nov. 22-én a kuruczok a császáriaktól elfoglalják; a kath. templomok elpusztittatnak és a hivek üldöztetnek. — Itt születik: 1807. nov. 11-én Lendvay Márton, jeles m. színész és 1820. jún. 20-án Csányi Dániel mathematikai iró és buzgó hazafi.

Nagy-Becskerek l. **Becskerek.**

Nagy-Csür Erdélyben, Nagy-Szebentől nem messze, a sz. 45° 50′ a h. 41° 49′ 10″ alatt. — 1849. áug. 6-án itt veretik meg Bem m. tb. a tulnyomó-

számú orosz-osztrákok által, s Bem majdnem elfogatik.

Nagy-Enyed mv. Erdélyben, A.-Fehér vm. a Maros mellett, a sz. 46° 17′ 40″ a h. 41° 21′ alatt. — 1437. dec. 15-én a nemesség a lázadó parasztságtól elfoglalja és fölperzseli. — 1600. sep. 18-án közelében Basta György cs. vezér és Csáky István a Báthory Endre után magát Erdély birtoklásába helyező Mihály oláh vajdát itt teljesen leverik. — 1703. már. 13-án a császáriak br. Tige ezredes alatt, nagy vérengzést követnek el. — Itt születik: 1759. okt. 17-én Sipos Pál m. iró, — 1779. okt. 28-án Baricz György, jeles mérnök és latin-fordító és 1825. jún. 15-én ifjabb Szász Károly, jeles m. költő és műfordító. — 1849. ján. 8-án az oláhok egészen földulják még a collegium jeles gyüjteményét sem kiélvén meg.

Nagy-Ida mv. Abauj vm. a sz. 48° 35′ a h. 38° 51′ 20″ alatt. — Ma már romban heverő várát 1556. áug. 17-ig Perényi Ferencz czigányaival vitézül védelmezte. Midőn azonban lőporuk már elfogyott, föltételek alatt adják föl a várat Puchaim cs. vezérnek. — 1650-ben az izraëliták nevezetes gyülése, melyben Europa minden tartománya képviselve volt.

Nagy-Kálló l. **Kálló.**

Nagy-Kanizsa l. **Kanizsa.**

Nagy-Kikinda mv. Torontál vm. a sz. 49° 49′ 30″ a h. 38° 6′ 40″ alatt. — 1848. ápr. 14-én véres néplázadás. — 1849. már. 23-án Perczel Mór a szerb csapatokat itt szétveri.

Nagy-Kostély l. **Kosztil.**

Nagy-Lak mv. Csanád vm. a Maros partján, a sz. 46° 10′ a h. 38° 22′ alatt. — Hajdan erős falakkal volt védve, de 1241-ben Kajuk Tatár vezér 7 napi erős ostrom után mégis bevette, földulta s az ide menekült nagyszámú vidékieket kegyetlenül leölette. — A XV. században Jaxics vezérlete alatt Szerbiából igen sokan költöztek ide s itt a törökök ellenében várat építettek. — A Jaxics család egyik tagja egy cseh nemes leányát vevén nőül, neje vallása iránti tekintetből egy két részre osztott templomot építtetett, melynek egyike felében a szerb pópa, másikban pedig a prot. lelkész végzé az isteni tiszteletet. E templomból csak a zárfalak láthatók. — 1743-ban a szerbek innen majd mind visszaköltöztek régi hazájokba; — 1750 körül azonban ujra benépesedett e város Arad-vidéki románokkal és szerbekkel, kikhez 1800 körül a felsővidéki tótok közől is telepedtek.

Nagy-Patak l. **Sárospatak**.

Nagy-Sarló mv. Bars vm. a sz. 48° 5′ 40″ a h. 36° 10′ alatt. — 1849. ápr. 19-én Görgey m. vezér Wohlgemuth cs. vezér seregét itt véres ütközetben megveri és visszanyomja.

Nagy-Sáros l. **Sáros**.

Nagy-Szeben l. **Szeben**.

Nagy-Szombat sz. k. v. Pozsony vm. a sz. 48° 22′ 36″ a h. 35° 13′ 47″ alatt. — 1238 ban sz. k. várossá emeltetik. — V. István királyunk korában Ottokár cseh k. elfoglalja, később Csák Máté birja 1310-ig — 1360. máj. 5-én IV. Károly n. cs. és N. Lajos m. k. itt találkoznak. — 1382. sep. 11-én itt

hal meg N. Lajos királyunk. — 1432-ben a hussiták kirabolják. — A török háboruk alatt az esztergomi káptalan székhelye és ezután is 1820-ig. — 1530-ban I. Ferdinánd királyunk elfoglalja. — 1531. jún. 24-én itt születik Zsámboky János, Magyarország történetirója. — 1547-ben itt országgyülés tartatik. — 1561-ben a jezsuiták itteni tanodája megnyittatik, de tanintézetök néhány év mulva a lángok martalékává levén, távozni kényszerültek s csak 1568-ban tértek vissza. — 1572-ben itt születik Káldy György jezsuita, hittani iró és bibliafordító. — A XVI. században nyomdával bir. — 1611. áug. 1-én Forgách Ferencz, érsek bibornok, a kath. hit veszélyeztetése miatt itt nemzeti zsinatot tart. — 1615. máj. 6-án békekötés Bethlen Gábor és II. Rudolf n. cs. közt, melyben az erdélyi fejedelem függetlensége annyiban ismertetik el, hogy Erdélynek szabad választási joga legyen, azonban a m. koronához tartozzék. — 1617. júl. 31-én egyezkedés Pázmány Péter, II. Mátyás m. k. biztosa és Bethlen Gábor biztosai közt. — 1619-ben Pázmány Péter a „Nemes ifjak nevelő-intézete“ helyiségéül két házat vesz s ez intézet biztosítására három izben több mint 144 ezer forint alapítványt tesz. — Itt hal meg: Kittonich János, hires n. jogtudós és 1621. jún. 20-án Forgách Zsigmond, m. nádor; — júl. 25-én Pálffy Miklós cs. ezredes itt Bornemisza János Bethlen Gábor fejedelem vezére által megveretik. Bethlen serege 28-án a várost lődözi, 30-án elfoglalja. — 1635. máj. 12-én Pázmány Péter egyetemét 100 ezer forinttal alapítja. — 1642. nov. 7-én itt hal meg Losy Imre, áldornagy. — 1645.

máj. 28-án I. Rákóczy György a svédekkel egyesülten elfoglalja. — 1645-ben I. Rákóczy György Torstenson svéd vezér seregeivel itt egyesül ugyan, de mert a török barátsága kétesnek s ingatagnak tünt föl előtte: III. Ferdinánd királylyal békealkudozást kezd. — 1682-ben Tököly Imre birja e várost. — 1689. ápr. 23-án itt hal meg Ágoston Péter, m. hittani iró. — 1704. dec. 26-án II. Rákóczy Ferencz Heister cs. tb. által itt megveretik. — 1705. ápr. 1-én gr. Bercsényi Miklós II. Rákóczy Ferencz fővezére által elfoglaltatik; — okt. 27-én követi gyülés a béke létesítésére I. József cs. és II. Rákóczy Ferencz, a szövetségesek fejedelme közt. — 1706-ban II. Rákóczy Ferencz erdélyi fejedelem és I. József m. k. közt sikertelen békealkudozások. — Főtanintézetének föntartására Lippay György esztergomi érsek valamint elődje, Losy Imre, nagyszerű alapítványokat tesz. — Itt hal meg: 1719. sep. 6-án Szörényi Sándor jezsuita, jeles szónok, költő és történetiró és 1733. már. 12-én Rajcsányi János, m. vallástudós. — 1724-ben a kerületi tábla székhelye. — Mária Terézia királynőnk az itteni főtanintézetet orvosi karral látja el s ily minőségben, midőn a duna-földvári apátság jövedelmeivel is gyarapitotta volna a föntartására szükséges összeget: átteszi e tanintézetet Budára, II. József cs. pedig később Pestre. — 1816. jún. 18-án itt születik Télffy János, m. hellenista, statistikai és nevelészeti iró. — 1848. dec. 16-án a Guyon vezérlete alatti m. sereg a Simunich vezérlete alatti osztrákok által itt megveretik.

Nagy-Szöny vagy **Ó-Szöny**, „Bregetio“ a rómaiak

korában, mv. Komárom vm. a gesztesi járásban, a Duna jobb partján, a sz. 47° 44′ a h. 35° 51′ alatt. — 375. nov. 17-én I. Valentinián r. cs. a quad követeket itt fogadja s azok rongyos öltözékén s durva kinézésén annyira fölháborodik, hogy elpattanván, meghal. — 1627. sep. 13-án béke II. Ferdinánd k. és a porta közt. — 1815. ján. 15-én itt születik Boros Mihály, m. beszély- és regényiró. — 1849. júl. 2-án Benedek cs. vezér az itteni sánczokat elfoglalja, de Klapka m. vezér háromszor ismételt roham által kiveri belőle; — sep. 3-án Klapka m. tb. az itteni sánczokat megszállja.

Nagy-Tapolcsány mv. Nyitra vm. a bodoki járásban, a sz. 48° 35′ a h. 35° 42′ 30″ alatt. — A török háboruban sánczczal volt kerítve. A várostól nem messze régi várromok láthatók. — Vára az erősbek közé tartozott, mit onnan lehet következtetnünk, mert 1708-ban csak nagy fáradsággal és erőfeszítéssel birták a császáriak belőle II. Rákóczy Ferencz hiveit kiüzni.

Nagy-Várad v. Bihar vm. a Sebes-Körös mellett, Debreczentől d. k. d. a sz. 47° 2′ 58″ a h. 39° 35′ 30″ alatt. — Püspöségét sz. István m. k. alapítja, Sz. László m. k. pedig megadományozza. Törvénykezési tekintetben kitünő szerepe volt 1095 óta a középkorban, a mennyiben a tisztitó-esküt az ország legtávolabbi részeiből, még Horvátországból is, minden nevezetesebb ügyben ide jártak letenni Sz. László koporsója fölött. — II. István királyunk a premontreiek első kolostorát itt alapítja s itt temettetik el 1131. ápr. hóban. — Itt vannak még eltemetve: 1235. nov. közepén II. Endre, 1290. júl. hóban IV.

Kun László és 1437. dec. közepén Zsigmond királyaink és 1395. máj. hóban I. Mária királynőnk. (Különben l. Székesfehérvár.) — 1458-ban ennek püspöke, Vitéz János, a Hunyadyház régi jó barátja küldetik a királylyá választott Hunyady Mátyás üdvözlésére. — 1474-ben a törökök délről jövén, eddig pusztítanak és feb. 8-án e gazdag várost porrá égetik. — 1478. feb. 6-án a törökök csavargásuk közben elpusztítják. — 1514-ben a pór keresztesek gyülhelye. — 1527-ben János királyunk Ferdinánd részéről vereséget szenvedvén, ide vonul. — 1538. feb. 24-én béke János és I. Ferdinánd királyaink közt. — 1556. áug. 12-én itt hal meg Zaberdinus Mátyás, erkölcseiről és hadi vitézségeiről hires váradi püspök. — 1570. okt. 4-én itt születik Pázmány Péter, a „m. biboros Cicero.“ — 1613. okt. 27-én itt öletik meg Báthory Gábor („Az utolsó Báthory“) a Velencze nevü utczában. — 1660. jún. 7-én itt hal meg II. Rákóczy György erdélyi fejedelem Kolosvárnál nyert sulyos sebei következtében; — jún. 8-án megadja magát a törököknek. — 1672-ben ide vonulnak a Gyürkénél levert kuruczok. — 1685. nov. 4-én Tököly Imre a törökök által itt lánczra veretik, hogy Konstantinápolyba küldessék. — 1192. jún. 5-én Heister cs. tb. visszafoglalja. — Mária Terézia alapítja görög kath. püspökségét, II. József cs. pedig tanodai főigazgatóságot állít itt föl. — Itt születik: 1791. máj. 15-én Perger János, a m. tudós társaság tagja s oklevelész, történet- és nyelvbuvár, — 1796. dec. 5-én Beöthy Ödön, hires országgyülési és megyei szónok és 1804-ben Csató Pál, m. beszély- és drámairó, nyelvész és publicista. — 1849.

áug. 7-én az oroszok Rüdiger alatt megszállják. — 1862. ján. 4-én itt hal meg Vida Károly, m. iró és hirlapszerkesztő.

Nagy-Vásony mv. Veszprém vm. a sz. 46° 58′ 40″ a h. 35° 20′ alatt. — A város közepén Kinizsy Pál omladozó várkastélya látható. — A város részén szemlélhető egy romba dölt kolostor és templom, melyben Kinizsy Pál volt eltemetve. Sirja némely kincskeresők által földulatván, teste kihányatott. — Kinizsy teste rézsodrony ingbe volt szorítva, s mellette feküdt kardja; a test a helybeli templom mellé tisztességesen eltemettetett, a rézsodrony ing és kard pedig a m. nemzeti muzeumba küldetett.

Nahr-el-Dser helység Afrikában, Algirban. — 1840. ápr. 29-én ütközet a francziák és az Abdel Kader vezérlette beduinok közt.

Namur Belgiumban, a hasonnevű provincia fővárosa, Brüsseltől d. k. a sz. 50° 28′ 3″ a h. 22° 30′ 52″ alatt. — 1578. okt. 2-án itt hal meg Don Juan d' Austria, V. Károly cs. természetes fia. — 1692. jún. 5-én XIV. Lajos fr. k. elfoglalja. — 1695. sep. 2-án Orániai Vilmos foglalja el. — 1746. sep. 20-án megadja magát a francziáknak, vára azonban csak 29-én capitulál. — 1830. okt. 1-én fölkelés a belga függetlenség érdekében. — 1832. nov. 16-án itt hal meg Barthelemy Ferencz, pr. nemes és a követi kamara elnöke.

Nánás mv. a Hajdu-kerületben, Doroghtól é. ny. irányban, a sz. 47° 51′ a h. 39° 5′ alatt. — 1676-ban, mert a császáriakkal tartott, a kuruczok által elpusztittatik.

Nancy v. hajdan Lotharingiában, jelenleg Francziaországban, Meurthe-kerületben (dep.) a sz. 48° 41′ 31″ a h. 23° 51′ alatt. — 1477. ján. 5-én Bátor Károly burgundi hg. Renát loth. hg. által itt megveretik. — 1635. már. 28-án itt hall meg szülővárosában Callot Jakab, lángelmű fr. föstész és rézmetsző. — 1669. áug. 25-én a francziák meglepik és elfoglalják. — Itt születik: 1729. ján. 1-én Hancarville Pierre Francois Hugoes, jeles régiségbuvár, a londoni és párisi akademiák tagja és 1730. ján. 3-án Palissot de Montenoy Károly, fr. gunyoros és vigjátékiró. — 1814. ján. 14-én a poroszok megszállják. — 1815. jún. 27-én megadja magát a bajoroknak.

Nándorfehérvár l. **Belgrád.**

Nanking Chinában roppant v. a sz. 33° 4′ 40″ a h. 136° 27′ alatt. — Itt hal meg: 1227. áug. 24-én Temudsin, mongol fökhán és 1799. feb. 11-én Kien Long, China legfölvilágosodottabb uralkodóinak egyike, de azért a kereszténveknek mégis üldözője. — 1842. áug. 6-án az angolok bevonulnak; — áug. 29-én béke China és Anglia közt, melyben az utóbbi Hong-Kongot nyeri.

Nantes v. Francziaországban, a Loire torkolatához közel a balparton, a sz. 47° 12′ a h. 16° alatt. — 1087-ben itt hal meg I. Hóditó Vilmos ang. k. lováról történt esés következtében nyert sebében. — 1560. feb. 1-én Le Renaudie br. és több fr. nemes a k. herczegek befolyásával a Guise-ok elfogatására itt összeesküszik. — 1598. ápr. 13-án IV. Henrik fr. k. itt kelt edictumában a hugenottáknak szabad vallásgyakorlatot enged. — Ezen edictum 1629. jún. 27-én

az Alaisban létrejött békében megerősittetik. (Különben l. Alais.) — 1685. okt. 22-én ezen edictumot XIV. Lajos fr. k. visszavonja. — 1763. máj. 29-én itt születik Fouche József, fr. rendőr-minister. — 1793-ban lázadás a girondisták kivégeztetése miatt. — 1795. feb. 17-én békekötés e város közelében, mely azért nantesinek is mondatik, a convent és királypárti vendeeiek közt. — 1796. már. 29-én Charette, Vendee hires fővezére, Hoche parancsára itt agyonlövetik. — 1799. okt. 20-án a chouansok éjjel betörnek, reggel azonban egy utczaharcz után kiveretnek.

Nápoly A.-Italia fővárosa, a Tyrrheni-tenger partján, a sz. 40° 49′ 50″ a h. 31° 54′ 40″ alatt. — Kr. e. 340-ben Publ. Decius Mus hősi halála. — 1253. okt. 10-én IV. Konrád n. cs. elfoglalja, s mert a pápához szított, keményen lakoltatja. — 1268. okt. 29-én Konrádin az utolsó hohenstaufi Anjou Károly k. által a piaczon lefejeztetik. — 1290. sep. 8-án Martell Károly Miklós pápa követe által itt m. királylyá koronáztatik. — 1333-ban Endre, Robert Károly királyunk fia, ide érkezik. — Erzsébet, N. Lajos királyunk anyja, zárai hajókon ide jön. — 1348. ján. 24-én N. Lajos m. k. serege élén e városba vonul. — 1381. júl. 16-án Durazzói Károly m. sereggel elfoglalja. — 1382. máj. 22-én Johanna nápolyi királynőt III. Durazzói Károly (nálunk később II. Kis Károly) nápolyi k. négy m. katona által megfojtatja. — 1423. jún. 11-én V. Alfonz arragóniai k. egy catalóniai hajóhad segélyével elfoglalja. — 1424. ápr. 12-én II. Janka nápolyi királynő Sforza Ferencz se-

gedelmével visszafoglalja. — 1442. jún. 2-án V. Alfonz arragóniai k. a polgárok egyetértésével elfoglalja. — 1458. jún. 27-én itt hal meg V. Alfonz, nagylelkű arragóniai k. — 1470. nov. 28-án itt születik Parrhasius János Pál vagy hazája nyelvén Parisio Gian Paulo, a régi remek irodalom körül nagyérdemű tudós. — 1471. ján. 6-án itt hal meg Panormita Antal, nagyhirű olasz-latin költő és tudós. — 1495. feb. 22-én VIII. Károly fr. k. megszállja; — feb. 24-én itt hal meg Dschem, II. Bajazed zultán testvére; — júl. 7-én a francziák e városból kiüzetnek. — 1503. máj. 14-én Gonsalvo de Cordova elfoglalja. — 1504. feb. 11-én XII. Lajos fr. k. a spanyoloknak átengedi. — 1508. sep. 23-án itt hal meg Beatrix, I. Mátyás m. k. özvegye. — Itt születik: 1569. okt. 18-án Marini János, hires olasz költő (Meghal ugyanitt 1625. már. 26-án.) — és 1572. ápr. 4-én Zingarelli Miklós, hangművész és zeneszerző. — 1586. sep. 22-én itt hal meg Granvella Antal bibornok, V. Károly cs. és II. Fülöp sp. k. államminístere, nápolyi alkirály és nagy államférfi. — 1644. sep. 3-án itt születik Adimari Lajos, operaszerző, olasz sonett- és drámaköltő. — 1647. júl. 7-én lázadás Massaniello halász vezérlete alatt a vámok miatt; — okt. 5-én forradalom a sp. kormány ellen. — 1696. sep. 26-án itt születik Liguori Alfonz püspök, missionárius, a redemptorista rend alapitója. — 1707. júl. 7-én Daun cs. tb. és Martinitz kinevezett osztr. helytartó, a spanyolok kiüzetése után, a nép ujjongásai közt bevonulnak. — 1713. feb. 4-én itt hal meg Shaftesbury Antal Cooper, Anglia leghiresebb böl-

csészeinek egyike. — 1714-ben III. Károly királyunk lemondván a sp. trónhozi jogáról, kárpótlásúl e várost kapja területével együtt. Később azonban, hogy a pragmatica sanctiót elismertesse a sp. királylyal, visszaadja neki. — 1734. máj. 10-én III. Károly m. k. elfoglalja. — 1735. máj. 11-én itt születik Sacchini Antal Gáspár, hires operaszerző. — 1738. dec. 3-án br. Neuhoff, Corsica kikiáltott királya, itt elfogatik, azonban rövid idő mulva szabadon bocsáttatik. — Itt születik: 1752. áug. 18-án Filangieri Gaëtano, törvényhozó és 1758. jún. 19-én Morghen Rafaël, jeles olasz rézmetsző. — 1767. nov. 3-án a jezsuita szerzet fölfüggesztetik, nov. 20-án pedig tagjai kiüzetnek. — Itt hal meg: 1786. okt. 30-án Galiani Fernando, államférfi, bölcsész és szellemdús iró és 1791. nov. 18-án Droz Henrik Lajos Jakab, hires gépész. — 1799. ján. 14-én a lazarónik föllázadnak a franczíák ellen; — ján. 22-én elkeseredett utczaharcz a lazarónik és a francziák közt. — ján. 25-én Championet fr. tb. által a „Parthenopei-köztársaság“ fővárosául kihirdettetik; — jún. 13—17-ig IV. Ferdinánd siciliai k. antidemokrát seregei e városba vonulván, pusztítnak és gyilkolnak. — 1801. ján. 11-én itt hal meg Amarosa Domonkos, ünnepelt és termékeny operaszerző. — 1804. áug. 2-án kiadatott rendelet folytán I. Ferdinánd k. visszahivja a jezsuita rendet. — 1805. nov. 20-án Korfu- és Malta-szigetről mintegy 30,000 orosz és ang. ellenállás nélkül itt kiszáll. — 1806. feb. 11-én 2000 gályarab a k. kórházban fölzendül; csakhamar legyőzetvén, bilincsre veretnek; — feb. 15-én Buonaparte József,

mint nápolyi k. ünnepélyes bevonulását tartja; — nov. 11-én itt végeztetik ki Pezzo Mihály, másként Fra Diavolo, hires rablófőnök. — 1807. feb. 14-én a cisterci és benczés szerzet az egész királyságban eltöröltetik. — 1810. nov. 7-én és 1813. okt. 27-én az ang. áruk megégettetnek. — 1814. ján. 11-én szövetség Murat nápolyi k. és Austria közt. — 1815. máj. 22-én az osztrákok Neiperg és Bianchi tábornokok alatt e városba vonulnak. — 1816. ján. 3-án itt hal meg Paisiello Giovanni, kedvelt zeneszerző. — 1820. júl. 1-én a forradalom kitör; — júl. 8-án az alkotmányos hadsereg e városba vonul. — 1821. feb. 13-án az ujra megnyitott itteni parlament a laibachi congressus határozatai ellen az ország függetlenségének megtámadása miatt kikel s 15-én azokat elveti. — 1822. sep. 12-én Morelli Mihály és Solvati József, mint a forradalom gerjesztői, itt kivégeztetnek. — Itt hal meg: 1827. dec. 13-án Ruffo Fabricio bibornok, ki a fr. hatalomnak Olaszországban fegyveres kézzel ellenszegült és 1828. nov. 10-én Zurlo József gr. hires nápolyi minister és államférfi. — 1848. ján. 26-án nagy békétlenségek; — ján. 27-én a forradalom kitör; — ján. 28-án a föllázadt nép a ministerium megbuktatására tör; — már. 9-én a nép a jezsuiták zárdáit megrohanja; — már. 11-én a jezsuiták kiüzetnek; — ápr. 29-én uj lázadás, mire a ministerium kénytelen lelépni; — máj. 15-én népfölkelés; — dec. 1-én IX. Pius pápa ide menekül. — Itt hal meg: 1853. sep. 22-én Waaters Konstantin, nagyreményű belga föstész és 1855. már. 16-án Agresti, a leghiresebb olasz törvénytudósok egyike.

— 1860. sep. 6-án este 8 órakor II. Ferencz nápolyi k. e várost elhagyja ; — sep. 7-én Garibaldi szabadsághős néhány tiszt kiséretében e városba vonul ; — sep. 12-én Viktor Emmanuel itt Olaszország királyává kikiáltatik ; — okt. 31-én a m. legio zászlója Pantaleo, Garibaldi káplánja, által beszenteltetik ; — nov. 7-én Viktor Emmanuel, kit a (nápolyi) nép 1,400,000 szavazattal választott királylyá, győzelmi pompával e városba vonul, mire Garibaldi a diktátorságról lemond s tábornagygyá kineveztetését nem fogadja el.

Narva v. Oroszországban, a sz. pétervári kormányzóságban, a sz. 59° 23′ a h. 45° 52′ alatt. — 1581. sep. 6-án a svédek rohammal elfoglalják. — 1700. nov. 30-án XII. Károly svéd k. 8000 emberével I. N. Péter czár 80,000 emberét itt leveri. — 1704-ben I. N. Péter czár elfoglalja a svédektől.

Naseby v. Angliában, Northampton-grófságban, a sz. 52° 21′ a h. 16° 30′ alatt. — 1645. jún. 14-én Cromwell Olivér, a néppárt vezére, I. Károly ang. k. seregét itt leveri.

Nassau herczegség Németországban, a sz. 49° 56′—50° 48′ a h. 25° 12′— 26° 25′ közt. — E herczegi családból való Adolf n. cs. (1291—1298.) — 1757. okt. 25-én itt születik Stein Henrik Károly br. hires fr. minister. — 1851. sep. 27-én a n. alapjogok eltöröltetnek.

Naszód mv. Erdélyben, Besztercze vidékén, a sz. 47° 16′ 10″ a h. 42° 5′ alatt. — 1848. sep. 14-én Urbán cs. alezredes, mint a bécsi titkos reactio megbizottja, az erdélyi oláhságot itt a m. kormány ellen

lázítja. — Ide menekül a Bethlennél történt csata után 1848. dec. 30-án Urbán, de következő nap a magyarok által innen is elüzetvén, a Borgói-szorosan át Bukovinába kényszerül menekülni.

Naulochus helység Sicilia é. k. részén, a sz. 38° 10′ a h. 33° 8′ alatt. — Kr. e. 35. sep. 3-án Agrippa, Octavius triumvir vezére, Sextus Pompeius seregét itt meggyőzi.

Naumburg v. Szászországban, a Saale-folyó partján, a sz. 51° 9′ 28″ a h. 29° 27′ 44″ alatt. — 1554-ben Állhatatos János szász vf. fiai az itt kötött szerződésben Gothát, Altenburgot s több más kisebb birtokokat nyernek. — 1788. nov. 4-én itt születik Schweitzer Ágoston Gottfried, jeles földmivelési iró. — 1806. okt. 12-én Davoust fr. tábornagy a pr. raktárakat fölgyújtja. — 1813. okt. 9-én Augerau fr. tábornagy és a poroszok közt ütközet. — 1833. feb. 12-én nagy fölkelés.

Navarino hajdan **Pylos,** kikötő Görögországban, Moreában a Joni-tenger partján, a sz. 36° 58′ a h. 39° 20′ alatt. — 1821. sep. 9-én a görögök rohammal elfoglalják. — 1825. máj. 23-án Kolokotroni árulása folytán Ibrahim pasa kezére jut; — áug. 13-án a görögök visszafoglalják. — 1827. okt. 20-án a török és egyptomi flotta szétveretése az egyesült ang.-fr. és or. flotta által.

Navarra hajdan királyság Spanyolország é. részén, Roncesvalleshez közel. — 1284. ján. 10-én IV. Szép Fülöp fr. k. Francziaországnak megszerzi. — VI. Fülöp fr. k. X. Lajos fr. k. leánya férjének, Fülöpnek, átengedi. — 1620 körül kerül vissza mint

tartomány XIII. Lajos fr. k. alatt végleg Franciaországhoz. — 1814. sep. 12-én fölkelés Mina vezérlete alatt. — 1834. ján. 18-án zendülés Don Carlos infant érdekében.

Neerwinden f. Belgiumban, Lüttich-provinciában, a sz. 50° 50′ a h. 22° 45′ alatt. — 1693. júl. 29-én Luxenburg hg. XIV. Lajos fr. k. vezére a III. Vilmos ang. k. alatti hollandiakat itt veri meg. — 1793. már. 18-án a szövetséges seregek vezére Koburg hg. a Dumouriez vezérlete alatti franciákat itt meggyőzi. — E csata után kezd Dumouriez az ellennel alkudozni.

Negro fly. Italiában, a Serino-hegy ny. lejtőjén ered s a Salernói-öbölbe szakad. — N. Lajos királyunk az önfeláldozás megható példáját tanusítja, midőn e folyó árjától elsodort Szeredayt önélete koczkáztatásával kimenti.

Negroponte a régi **Euboea**, szg. Görögország k. oldalán nyulik le éjszakról d. k. irányban és Közép-Görögországgal az Euripus-szorost képezi, a sz. 37° 59′ — 39° 2′ közt. — 1470. júl. 12-én II. Mohammed zultán a velenczeiektől elfoglalja.

Neisse v. Szileziában, a hasonnevű fly. mellett, a sz. 50° 28′ 23″ a h. 35° 0′ 11″ alatt. — 1472-ben békealkudozás I. Mátyás királyunk és Kázmér lgy. k. közt. — 1741. okt. 30-án a poroszok elfoglalják. — 1807. jún. 1-én Vandamme fr. tb. előtt capitulál; — jún. 16-án vára, mely 1-én capitulált, a franciák által elfoglaltatik. — 1812. ápr. 20-án itt születik Sallet Frigyes, jeles n. költő.

Németalföld l. **Hollandia** és **Belgium**.

Német-Ujhely l. **Bécs-Ujhely**.

Németujvár mv. Vas vm. a sz. 47° 3′ 28″ a h. 33° 59′ 23″ alatt. — Magányos hegyen épült várából a vegyes-korszak elején a hires Németujváry grófok üzték rablásaikat. — 1289. nov. 1-én Albrecht osztr. hg. IV. Kun László engedélye mellett ostrommal elfoglalja. A Németujváry grófok ez által 34 helységet vesztettek. — Itt születik: 1704. ápr. 1-én Faludy Ferencz, m. költő és prózairó és 1741. jún. 30-án Batthyáni Ignácz gr. egri, utóbb erdélyi püspök, jeles egyházi és államtörténeti iró, a gyulafehérvári könyvtár és csillagda alapítója.

Neresheim v. Würtenbergben, a sz. 48° 45′ 16″ a h. 27° 59′ 45″ alatt. — 1796. áug. 8-án Károly osztr. fhg. a Moreau vezérlete allatti francziákat itt megveri. — 1805. okt. 16-án a Murat vezérlete alatti francziák és a Werneck alatti osztrákok közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Nesbi l. **Nisibi**.

Neszmély f. Komárom vm. a Duna jobb partján, a sz. 47° 45′ a h. 36° alatt. — 1439. okt. 27-én itt hal meg Albert királyunk.

Neufchatel v. Schweizban, a hasonnevü cantonban, a sz. 47° a h. 24° 30′ alatt. — 1707. nov. 30-án Neufchatel rendei I. Frigyes pr. királyt kiáltják ki Neufchatel törvényes örököséül. — 1813. dec. 23-án a szövetséges seregek Bubna tb. alatt a pr. k. számára elfoglalják. — 1814. júl. 2-án a hasonnevü canton ismét a poroszoknak hódol. — 1848. feb. 29-én Poroszországtól elpártol és területével együtt a schweizi szövetséghez csatlakozik. — 1856. sep. 5-én a demokraták által a poroszoktól visszafoglaltatik.

Neuss v. Poroszországban, az aacheni kormánykerületben, a Rajna bal partján, Cölntől é. a sz. 51° 15′ a h. 24° 15′ alatt. — 1475 körül Bátor Károly burgundi hg. sikertelenül ostromolja.

Nicaea v. Kis-Ázsiában, Bythiniában, a sz. 40° 30′ a h. 46° 30′ alatt. — 325. jún. 19-től áug. 25-ig N. Constantin cs. korában az első zsinat az arianismus ügyében. — 364. feb. 26-án I. Valentinián itt választatik r. császárrá. — 716-ban ütközet Theodosius ellencsászár és Anastasius cs. közt. — 787. sep. 23.— okt. 23-ig az itteni második (hetedik általános,) zsinat a képek ügyében. — 1097. jún. 20-án Bouillon Gottfried elfoglalja. — 1481-ben ütközet II. Bajazed zultán és fivére Dschem közt.

Niemen vagy **Memel** határfolyó Orosz- és Poroszország közt, torkolata a sz. 55° 15′ a h. 39° alatt. — 1807. jún. 25-én I. Napoleon fr. cs. és I. Sándor or. czár összejövetele az e folyón levő tutajon. Másnap megjelen III. Frigyes Vilmos pr. k. is. (Különben l. Tilsit.) — 1812. jún. 23. 24. és 25-én Napoleon fr. cs. 3 ponton e folyón átvonul, Oroszország ellen menendő; — dec. 14-én közelében, Kownóban, heves ütközet Platow or. tb. és a nápolyi k. közt.

Nikápoly v. Bulgariában, a Duna jobb partján, az Olt torkolatával szemben, a sz. 43° 42′ 18″ a h. 42° 32′ 56″ alatt. — 1396. sep. 28-án I. Bajazed zultán a Zsigmond királyunk vezérlete alatti keresztéseket itt meggyőzi. — 1598-ban a Mihály fejedelmök vezérlete alatti oláhok és a törökök közt ütközet. — 1810. okt. 27-én az oroszok Sass tb. alatt a törököktől elfoglalják. — 1811. okt. 27-én a törökök és oro-

szok közt, — 1829. feb. 18-án a török és or. flották közt ütközet. — 1854. ápr. 28-án ütközet a törökök és oroszok közt, melyben az előbbiek győznek.

Nikolsburg v. Morvaországban, Znaim-kerületben, a sz. 48° 47′ a h. 34° 16′ 30″ alatt. — 1622. ján. 6-án béke II. Ferdinánd királyunk és Bethlen Gábor erdélyi fejedelem közt. — 1729. okt. 6-án itt születik Adolf József Antal, arczkép- és történetfőstész. — 1866. júl. 26-án békeelőzmények Austria és Poroszország közt, mely szerint Austria területi épsége Lombard-Velencze kivételével megmarad. Austria elismeri a n. szövetség fölöszlatását és beleegyezését adja annak ujjá alakításához. Austria lemond Schleswig-Holsteinban birt jogáról és hadikárpótlást fizet; (l. Prága.) — júl. 29-én a fr. követ itt kijelenti, hogy Velencze III. Napoleon fr. cs. által Viktor Emmanuel olasz királynak átadatik.

Nikomedia v. Kis-Ázsiában, Bythiniában, a sz. 41° a h. 47° alatt. — 303. feb. 23-án Diocletián r. cs. a keresztények üldözését elrendelő edictumot itt adja ki. — 305. máj. 1-én Diocletián r. cs. a cs. méltóságról itt lemond és Salona dalmát városba vonul vissza. — Itt hal meg: 337. máj. 22-én N. Constantin r. cs. — 1703. feb. 18-án Zrinyi Ilona, Zrinyi Péter leánya, előbb I. Rákóczy Ferencz, később Tököly Imre neje (Testvére volt az utolsó Zrinyi, anyja az utolsó Frangepán, napa az utolsó Báthory, második férje az utolsó Tököly, unokája pedig az utolsó Rákóczy.) — és 1705. sep. 13-ánTököly Imre, ki a kurucz háborukban szerepelt.

Nimwegen Hollandiában, Geldern-provincia fő-

városa, a sz. 51° 51′ 20″ a h. 23° 30′ 26″ alatt. — 1591. okt. 21-én Orániai Móricz elfoglalja. — 1647. sep. 4-én itt születik Noodt Gerárd, hires hollandi jogtudós. — 1678. sep. 17-én béke Franczia- és Spanyolország közt, melyben XIV. Lajos fr. k. Franche-Comte-ot és több németalföldi várost nyer. — 1679. feb. 5-én béke I. Leopold cs. és Francziaország közt. — 1702. jún 10-én Bourgogne hg. XIV. Lajos hadvezére itt a szövetséges ang.-n. sereget megveri. — 1794. nov. 8-án Pichegru Károly fr. dandárnok elfoglalja.

Ninive a hajdani Assyria-királyság fővárosa, a Tigris főfolyásánál a bal parton, a sz. 37° a h. 61° alatt. — Kr. e. XIV. században (állítólag) Assur alapítja, — királyától, Ninustól kapja később nevét. — Ostromoltatik Nabopalassar babyloni k. által. — Kr. e. 625-ben földulatik. — 627. dec. 1-én romjainál Heraclius r. cs. a perzsákat meggyőzi. — 1843. feb. 8-án a fr. küldöttek kiásatását megkezdik.

Nisibi vagy **Nesbi**, f. Syriában, az Eufrat mellett, a sz. 37° a h. 55° 20′ alatt. — 1839. jún. 19—25-ig ütközet az Ibrahim pasa alatti egyptomiak és a Hafiz pasa alatti törökök közt az előbbiek előnyére.

Nissa v. Szerbiában, Bodontól d. ny. a sz. 43° 20′ a h. 39° 47′ alatt. — 1419. okt. 4-én Zsigmond királyunk a törökök fölött győzedelmeskedik. — 1443-ban Hunyady János elfoglalja és vidékén több török csapatot ver meg. — 1689. sep. 24-én Lajos Vilmos, bádeni őrgróf cs. tábornagy, megveri itt a Mohammed Tselebi alatti törököket. — 1690. sep. 9-én Stahrenberg Guido cs. vezér a török nagyve-

zérnek szabad kivonulhatás mellett átadja. — 1737. júl. 27-én a császáriak a törököktől elfoglalják; — okt. 21-én a császáriak a törököknek átadni kénytelenittetnek. — 1807. feb. 5-én a szerbek a törököktől elfoglalják; — ápr. 23-án ütközet a törökök és szerbek közt.

Nizza v. F.-Italia ny. részén, a sz. 43° 41′ 48″ a h. 24° 56′ 37″ alatt. — Előbb Sardiniához tartozott mint olasz birtok, jelenleg (területével együtt) Franczia-országhoz tartozik (1860 óta.)—Maga a város nevezetes az 1538. évi fegyverszünetről, mely V. Károly cs. és I. Ferencz fr. k. közt köttetett.—1746. dec. 10-én az osztrákok Genuából kiszorittatván, ide vonulnak vissza. — 1791. sep. 28-án a francziák elfoglalják.— 1793. feb. 4-én a fr. convent Francziaországba kebelezi. — 1798. nov. 28-án itt születik Blanqui Jeromos Adolf, jeles fr. nemzetgazdász. — 1840. máj. 27-én itt hal meg Paganini Miklós, hires hegedümüvész és zeneköltő.

Nógrád a hasonnevü vm. fővárosa, a sz. 47° 54′ a h. 36° 42′ 55″ alatt. — 1544-ben a török el, — 1594-ben Pálffy Miklós visszafoglalja. — 1605. sep. 1-én a törökök ellenállás nélkül elfoglalják. — 1626-ban Bethlen Gábor erdélyi fejedelem Wallenstein cs. vezér ellenében itt veszélybe kerül.—1663-ban a törökök ismét elfoglalják, azonban a töröknek Magyarországból történt kiüzetése után ez is visszakerül.

Nola v. Italiában, Terra di Lavoro-kerületben, Nápolytól k. é. k. a sz. 40° 55′ 2″ a h. 32° 13′ 55″ alatt. — Kr. e. 216-ban Marcus Claudius r. praetor Hannibált itt megveri. — 14. áug. 19-én itt hal meg Augus-

tus r. cs. — 1460. júl. 7-én Anjou János Calabria herczege és Arragóniai Ferdinánd k. közt ütközet.

Nollendorf f. Csehországban, a leitmeritzi kerületben, a sz. 50° 42′ 27″ a h. 31° 32′ 59″ alatt. — 1813. áug. 29. és 30-án a Kleist alatti poroszok és I. Napoleon fr. cs. vezérlette francziák közt ütközet; — sep. 16-án a szövetségesek a francziákat itt megyőzik.

Nordheim v. Hannoverban, a sz. 51° 40′ a h. 27° 30′ alatt. — 1545. okt. 21-én Fülöp hesseni tartománygróf és Henrik braunschweigi hg. közt ütközet, melyben az utóbbi fogságba kerül.

Nördlingen v. Bajorországban, Regensburgtól d. ny. a sz. 48° 50′ a h. 28° 10′ alatt. — 1634. sep. 5. és 6-án Ferdinánd fhg. ki később III. Ferdinánd név alatt királyunk lett és Gallas cs. vezér a Horn és Bernárd szász-weimári hg. vezérlette svédeket itt megyőzik. — 1645. áug. 3-án a francziák a cs. sereget itt megverik. — 1805. okt. 18-án a francziáknak megadja magát.

Normandia tartomány Francziaországban, Caeni és Rouen fővárosokkal. — 912 óta Rollo normann vezér korától fogva, ki itt telepet kapott, neveztetik Francziaország ezen része Normandiának. — Valaha ny. és é. a Calais-csatorna-, é. k. Picardia,- k. Ille de France,- d. a Majna,- d. ny. Bretagne határolta, — de mióta Francziaország hegyek és folyamok szerinti kerületekre (dep.) lett osztva t. i. a XVIII. század végső tizede óta, e nevezete megszünt, s jelenleg a Seine-inferieure, Eure, Calvados és Manche-departement-ok foglalják el helyét.

Northampton v. Angliában, a hasonnevü grófságban, a sz. 52° 20′ a h. 16° 40′ alatt. — 1328-ban béke Bruce Robert skót és III. Eduárd ang k. közt. — 1460. júl. 19-én Richárd yorki hg. és VI. Henrik ang. k. közt ütközet, melyben Henrik fogságba kerül.

Northumberland tartomány Anglia é. k. részén, a sz. 54° 45′—55° 45′ a h. 15°—16° 30′ közt. — Ennek herczege VI. Eduárd ang. király segéde volt.

Nöteburg erősség Oroszországban, a Ladoga-tótól d. ny. a Finn-öböl legkeletibb partjától k. a sz. 59° 50′ a h. 49° alatt. — 1702. okt. 22-én Péter or. czár XII. Károly svéd királytól elfoglalja.

Nöttingham Angliában, a hasonnevü grófság fővárosa, a sz. 53° a h. 16° 30′ alatt. — 1642-ben I. Károly ang. k. a parlament seregei által megveretvén, ide vonul és seregeket gyüjt. — 1785. áug. 21-én itt születik White Henry Kirke, ang. költő.

Novara v. Italiában, Piemontban, a sz. 45° 26′ 56″ a h. 26° 17′ 2″ alatt. — 1513. jún. 6-án a Sforza Maximilián alatti majlándiak és a XII. Lajos fr. k. alatti francziák közt ütközet, melyben az előbbiek győznek. — 1738-ban a bécsi békében Sardinia kapja. — 1821. ápr. 8-án De la Forre piemonti k. tb. megtámadja és leveri a lázadókat; — júl. 24-én egyezkedés, mely szerint a nápolyi királyság egy része osztr. katonaság által megszállandó. — 1849. már. 23-án a Radeczky vezérlette osztrákok és a Károly Albert vezérlette piemontiak közt ütközet, mely a szárdok tökéletes leveretésével végződik. — Ugyanitt mond le Károly Albert fia, II. Viktor Emmanuel, javára a koronáról.

Novgorod Oroszországban, Czernigow-kormányzóság fővárosa, a sz. 52° 0′ 46″ a h. 50° 56′ 11″ alatt. — 1604-ben ütközet az Ál-Demetrius csapatai és Gudunow Boris serege közt.

Novi v. Lombardiában, Genua-provinciában, a sz. 44° 45′ a h. 26° 30′ alatt. — 1799. áug. 15-én a Suwarow vezérlete alatti szövetséges oroszok és osztrákok a Joubert alatti francziák fölött itt győzelmet vivnak ki. — 1831. már. 4-én ütközet, melyben az osztrákok Récsey alatt a modenai fölkelőket elszélyesztik.

Novigrád v. Dalmatiában, a zárai kerületben, a tengerparton, a sz. 44° 20′ a k. 33° 15′ alatt. — Erzsébet, N. Lajos királyunk özvegye és Mária királynőnk Gomnech várból ide szállittatnak át fogságba. — 1387. ján. 16-án Erzsébet, N. Lajos m. k. özvegye, leánya Mária m. királynő szemeláttára a lázangó horvátok által megfojtatik és holt teste Palisnay János vránai perjel által a várfalon ledobatik; — jún. 4-én várát Frangepán János hadszerződésileg beveszi, s miután a királynő esküvel igérte, hogy fogságáért soha boszut nem fog állani, Horváthy János által a várral együtt Frangepánnak átadatik.

Novoberdo v. Törökországban, Albaniában, Skutaritól é. k. é. a sz. 42° 33′ a h. 39° 14′ alatt. — 1455-ben II. Mohammed zultán Brankovics szerb despottól elfoglalja.

Noyon v. Franciaországban, Oise-kerületben (dep.) a hajdani Picardiában, a sz. 49° 34′ 42″ a h. 20° 30′ alatt. — 1509. júl. 10-én itt születik Kálvin János, vallásfelekezet-alapító. — 1516. áug 13-án V.

Károly cs. és I. Ferencz fr. k. itt véd- és daczszövetséget kötnek.

Numantia hajdan erősség Spanyolországban, a sz. 41° 45′ a h. 15° 20′ alatt. — Kr. e. 133-ban Scipio Africanus minor elfoglalja.

Nürnberg Bajorországban, hajdan sz. birodalmi v. a sz. 49° 27′ 30″ a h. 28° 44′ 27″ alatt. — 1356. ján. 10-én itt létesül Bartolus jogtudor közreműködésével IV. Károly n. cs. arany bullája, mely a császárság és a hét vf. jogait szabályozza; — dec. 29-én gyülés, melyben IV. Károly cs. az aranybullát kihirdetteti. — 1431-ben Zsigmond királyunk mint n. cs. a n. birodalmi rendekkel itt országgyülést tart. — Itt találtatnak föl a zsebórák. — 1471. máj. 24-én itt születik m. szülőktől Dürer Albrecht, Németország leghiresebb föstésze, szobrásza, fa- és rézmetszője. Ugyanitt hal meg 1528. ápr. 6-án s ugyanitt van eltemetve. — 1494. nov. 5-én itt születik Hans Sachs, hires n. mesterdalár. — Itt hal meg: 1530. dec. 22-én Pirckheimer Wilibáld cs. tanácsos, tudós és tekintélyes államférfi és 1531. áug. 27-én id. Beheim János, jeles kőfaragó. — 1532. júl. 23-án vallásbéke a kath. és protestánsok közt. — Itt hal meg: 1576. jún. 25-én Hans Sachs n. mesterdalár és 1602. feb. 19-én Fülöp Manó loth. hg. II. Ferdinánd cs. hadvezére. — 1626. ápr. 11-én itt születik Heinlein Pál, jeles zenész és zeneszerző. — 1632. sep. 4-én kétes ütközet Wallenstein cs. vezér és Gusztáv Adolf svéd k. közt. — Itt születik: 1705. dec. 30-án Knorr György Farkas, hires rézmetsző és 1728. nov. 17 én Hoffer János Bernárd, jeles jogtu-

dós. — 1740. jún. 4-én itt hal meg Kupeczky János, hires festész és rézmetsző. — Itt születik: 1778. már. 31-én Geissler János Márton Frigyes, réz- és aczélmetsző és 1800. már. 28-án Wagler J. Gy. érdemes n. természetbuvár. — 1805. júl. 9-én itt hal meg Panzer György, hires n. bibliografus. — 1809. ján. 26-án az osztrákok ki-, a francziák bevonulnak. — 1810. nov. 27-én az ang. áruk megégettetnek. — 1831. júl. 13-án itt hal meg Soden Gyula gr. költő és kitünő nemzetgazdászati iró. — 1848. ápr. 20-án zavarok. — 1849. máj. 13-án népgyülés, melyre mintegy 50,000 ember összejön. — 1866. júl. 31-én a poroszok megszállják.

Nyárad patak Alljos vidékén, Temes vm. ered s a Beregszóba, a Béga mellékfolyójába ömlik. — Itt 1849. áug. első felében az egyesült orosz és osztrákok többizben heves rohamokat intéztek a magyarok ellen.

Nyárasd l. **Alsó-Nyárasd.**

Nyirbátor mv. Szabolcs vm. a sz. 47° 50′ a h. 39° 50′ alatt. — 1565-ben Báthory István, Zápolya Zsigmond vezére, elfoglalja.

Nyirség vidék Szabolcs vm. — Salamon királyunk kormánylata idejében az Ozul vezérlete alatti kunok elpusztítják.

Nyitra fly. támad két fő forráspatakból, melyek egyike t. i. Trencsén, Turócz és Nyitra vmegyék egybeszögelésénél a „Facskói-hajónál“ eredő csermelyekből képződik, — a másik t. i. a nyugoti Trencsény és Nyitra határán Zliechó környékén ered. E két ág Német-Prónánál egyesülvén s Nyitra vmegyén déli

folyással keresztül huzódván, Komáromnál a Vág-Dunába szakad. — 1623. nov. 8-án vidékén Eszterházy Miklós gr. a törököket meggyőzi; — nov. 26-án Eszterházy Miklós gr. a Pozsonyból elvonuló török és tatár csapatokat e folyó mellett 3 napi csatában megveri és minden zsákmányuktól megfosztja.

Nyitra a hasonnevű vm. fővárosa, a Nyitra-folyó mellett, a sz. 48° 19′ 10″ a h. 35° 44′ 9″ alatt. — Árpád korában a magyarok elfoglalják. — Itt záratik el erkölcstelenségei miatt Vazul, Sz. István királyunk unokaöcscse s később ugyanitt nyomorittatik is meg. — 1095-ben a Folkmár kalandor által vezérlett keresztes had rakonczátlankodása miatt Kálmán királyunk által itt szétveretik. — IV. Béla m. király némi kiváltságokat engedélyez neki. — 1273-ban Ottokár cseh k. földulja. — 1471-ben Kázmér lgy. k. őrséget hagy itt, melyet Mátyás királyunk kiostromol. — 1530-ban a törökök e város vidékét elpusztítják. — A XVII. században a jezsuiták itt lakházzal birnak. — Az 1620-iki beszterczebányai gyülés e püspökséget meghagyja. — 1621-ben II. Ferdinánd királyunk birtokába jut. — 1663-ban a törökök elfoglalják; de Souches cs. vezér 1664. máj. 7-én tőlük visszaveszi. — 1704. áug. 24-én a császáriak a szövetséges m. seregeknek átadni kénytelenittetnek — 1708. áug. 25-én várát Révay Gáspár, II. Rákóczy Ferencz vezére, Pálffy Jánosnak átadja.

Nymphenburg vár Bajorországban, München mellett, a sz. 48° 10′ a h. 29° 9′ alatt. — 1741. máj. 18-án szerződés Franczia- és Bajorország közt Austria szétdaraboltatását illetőleg.

Nystadt v. Finnlandban, a tengerparton, a sz. 60° 49′ a h. 39° 2′ alatt. — 1721. sep. 10-én békekötés Orosz- és Svédország közt, mely szerint Oroszország a svédeknek Finnlandot átadja, érte azonban Svédországtól Lieflandot, Esthlandot, Kareliát és Oesel szigetet kapja cserében.

Nyulak szigete l. **Margit-sziget.**

O.

Ó-Arad l. **Arad.**

Ó-Becse l. **Becse.**

Oberlaudenbach f. Hessen-Darmstadtban, a sz. 50° 50′ a h. 27° alatt. — Az 1849. máj. 24-iki népgyülés teszi nevezetessé.

Ó-Buda régenten **Sicambria**, v. a sz. 47° 32′ 40″ a h. 36° 42′ 47″ alatt. — Arnulf n. cs halála után a honszerző magyarok elfoglalják Árpád fejedelem vezérlete alatt. — I. Mátyás királyunk itt egy nagyszerű tanoda alapját veti meg; nem volt ki befejezze. — 1541. áug. 29-én II. Szuleimán zultán Szapolyai vagy Zápolya Zsigmondot csecsemő korában ide hozatja magához a táborba. (Különben l. Buda.)

Odensee v. Fünen-szigeten, a sz. 55° 25′ a h. 28° 2′ alatt. — 1086. júl. 10-én templomában IV. Sz. Kanut dán k. megfojtatik. — 1539-ben gyülés, melyben III. Keresztély dán k. az egyház fejévé tétetik.

Odera fly. Alamócz körül ered Morvaországban, s Dania k. részén a Keleti-tengerbe ömlik, torkolata a sz. 52° a h. 32° 15′ alatt.

Ó-Falu mv. Szepes vm. a sz. 49° 22′ 40″ a h. 38° 0′ 35″ alatt. — 1411. nov. 19-én fegyverszünet Zsigmond m. és Jagello Ulászló lgy. k. közt. — 1474-ben béke I. Mátyás királyunk és Kázmér lgy. k. közt. — 1849. jún. 15-én az oroszok már eddig hatoltak.

Oitoz-szoros Erdély d. k. határán, Háromszék területén, a sz. 45° 58′ a h. 44° alatt. — 1849. júl. 19-én ennek kikémlelésére indul Bem m. tb. mig Gál Sándort Clam-Gallas cs. vezér ellen, kinek serege Szepsi-Sz.-Györgynél és Földvárnál állott, küldi; Gál a császáriakat Illyefalvára visszanyomja; — júl. 22-én Bem e szoroson keresztül Moldvába tör s az or. ezred egyik zászlóalját visszaszorítván, három nap mulva ismét Erdélybe tér vissza.

Okuniew v. Oroszországban, a varsói kormányzóságban, Varsótól k. — 1831. feb. 18-án az oroszok és lengyelek közt ütközet.

Oláhország Erdélytől d. le egészen a Duna bal partjáig terjed. — 1331-ben Robert Károly királyunk hadat vezet ellene. — 1389-ben Zsigmond királyunk Mircse nevü vajdáját, mert ez a lengyelekhez pártolt, engedelmességre szorítja, később a törökök birtokába kerül. — Az 1739. évi belgrádi békében III. Károly királyunk e tartomány ny. részét (melyet a török neki 1718-ban a passarowiczi békében átadott,) a törököknek visszaadja.

Öland szg. a Balti-tengeren, Svédország k. partjától k. a sz. 56° 11′ 50″—57° 22′ 20″ a h. 34° 4′ 28″—34° 46′ 15″ közt. — 1776. jún. 1-én a Tromp

és Juel alatt egyesült hollandi-dán flotta és a svédek közt ütközet.

Oldenburg a hasonnevű nagyherczegség fővárosa, a sz. 54° 17′ 35″ a h. 28° 33′ 2″ alatt. — E nagyherczegi családból való I. Keresztély Dania és Norvegia királya, ki 1457-ben még Svédország koronáját is megszerezte másodizben, miután 1397-ben Margit már első izben megszerezte volt. — 1627. sep. 24-én Schlick meggyőzi itt a bádeni határgrófot. — 1770. feb. 9-én itt születik Woltmann Károly Lajos, történetbuvár. — 1811. dec. 6-án a francziák megszállják. — 1867. okt. 10-én itt hal meg Mosen Julius, kitünő lantos és drámai költő.

Oliva mv. Poroszországban, Danzig mellett, a sz. 54° 27′ a h. 36° 15′ alatt. — 1660. máj. 3-án béke Svéd- és Lengyelország közt, melyben az utóbbi Liefland- és Esthlandról lemond XI. Károly svéd k. javára.

Olivenza v. Spanyolországban, Badajoz-provinciában, a sz. 38° 39′ a h. 10° 52′ alatt. — 1811. ján. 22-én a Soult alatti francziák és a spanyolok közt ütközet; — már. 10-én a francziák megszállják.

Olmütz l. **Alamócz.**

Olt vagy **Aluta**, fly. Erdélyben ered s Nikápolyval átellenben ömlik a Dunába balról. — Az 1718. évi passarowiczi békében III. Károly királyunk a havasalföldi vajdaság e folyóig terjedő ny. részét kapja.

Ónod mv. a Sajó alsó folyásánál jobbról, Borsod vm. a miskolczi járásban, közelében van Mohi-puszta a sz. 48° a h. 38° 35′ alatt. — 1241-ben Batu khán mongol vagy tatár seregeivel IV. Béla királyunk se-

regét e pusztán teljesen meggyőzi. — 1582-ben a magyarok egy török sereget itt megsemmisítenek. — 1585-ben várát, mely már II. Dobzse Ulászló királysága idejében állott, Báthory István birja. — 1616-ban a vár főparancsnoka Felsővadászi Rákóczy György. — 1639-ben a törökök fölégetik. — 1670-ben I. Rákóczy Ferencz elfoglalja. — 1676-ban a kuruczok a cs. seregeken itt győzedelmeskednek. — 1707. máj. 31. — jún. 22-ig országgyülés, melyen II. Rákóczy Ferencz elnöklete alatt Turócz vm. követei (jún. 6-án) Rakovszky Menyhért és Okolicsányi Kristóf kivégeztetnek s jún. 9-én I. József megkoronázott k. trónvesztettsége s Magyarország függetlensége a Habsburg-háztól kimondatik. — 1849-ben Paskiewics or. és Görgey m. vezér közt csatározás.

Ophir tartomány Sumatra-sziget d. ny. részén, a sz. 0° 4′ 59″ a h. 117° 40′ 44″ alatt. — Salamon zsidó k. e tartományból is hozatott némely kereskedelmi czikkeket zsidó hajókon. (Wedell térképe.)

Opoczno v. Oroszországban, a sandomiri kerületben, a sz. 51° 23′ a h. 37° 57′ alatt. — 1655-ben ütközet X. Károly svéd és János Kázmér lgy. k. közt.

Oppeln Porosz-Szileziában, az Odera jobb partján, a hasonnevű herczegség fővárosa, a sz. 50° 36′ 30″ a h. 35° 37′ alatt. — Hasonnevű herczegségét Izabella, János királyunk özvegye, 1551-ben birtokába vette. — 1598-ban Báthory Zsigmond lekötött erdélyi fejedelem birtokában volt. — Az 1622. évi nikolsburgi béke szerint Bethlen Gábornak volt volna átadandó.

Oran tartomány Afrika é. partján, Algir ny. ré-

sze. — Hasonnevű fővárosát 1509. máj. 18-án Ximenes, sp. bibornok, rohammal elfoglalja. — 1708-ban a bennszülöttek függetlenítik magokat Spanyolországtól. — 1732-ben ujra meghódittatik a spanyolok által. — 1790-ben hasonnevű városát, mely a sz. 36° a h. 17° alatt fekszik, a földrengés elpusztítja. — 1791-ben a spanyolok elhagyják. — 1830-ban a francziák elfoglalják s az 1837. máj. 30-iki tafnai békében megerősittetnek birtokában.

Orange v. Francziaországban, Provenceban, a sz. 44° 9′ a h. 22° 13′ alatt. — Orániai Vilmosnak, ki a németalföldiek függetlensége kivivásában jelentékeny szerepet vitt, birtoka volt. — Egy diadaliv volt itt fölállítva Mariusnak a cimberek fölött kivivott győzelme emlékéül.

Orania a régi **Friesland**, a Zuider-öböltől é. k. eső rész.

Orchomenos v. Görögországban, Boeotiában, a sz. 38° 30′ a h. 40° 40′ alatt. — Kr. e. 87-ben Sulla r. vezér Mithridates pontusi királyt itt meggyőzi.

Örebro v. Svédországban. Stockholmtól ny. a sz. 59° 16′ 25″ a h. 32° 52′ 40″ alatt. — 1812. ápr. 20-án békealkudozások Svedia és Anglia közt; — júl. 18-án béke Svéd- és Oroszország közt.

Orinoko fly. Dél-Amerika é. k. részén, torkolata a sz. 9° a h. 318° alatt. — 1498-ban érinti Columbus Kristóf e fly. torkolatánál Dél-Amerikát.

Orleans v. Francziaországban, a Loire középfolyásánál a jobb parton, a sz. 47° 54′ 9″ a h. 20° 25′ 35″ alatt D' Ark Janka emlékével. — 451. jún. 14-én Áttila hun k. rohammal elfoglalja s midőn

övéivel pusztítaná: értesül Aetius r. vezér közeledéséről. — 856. ápr. 18-án a normannok pusztítják. — 1108. áug. 3-án VI. Vastag Lajos itt fr. királylyá koronáztatik. — 1429. feb. 12-én heringcsata. Ugyanis Falstaff János ang. lovag, midőn ez ostromlott várba heringeket akarna csempészni, a francziák által megtámadtatik; de azok általa megveretnek; — ápr. 29-én D'Ark Janka 10,000 emberrel és eleséggel megrakottan e város alá érkezik — máj. 8-án D' Ark Janka e várost az angolok ostroma alól fölszabadítja. — 1563. feb. 18-án közelében Guise Ferencz hg. a kath. párt főnöke Francziaországban, Poltrot de Mere hugenotta által meglövetik; — már. 12-én egyezkedés a protestánsok és katholikusok közt. — 1724. okt. 18-án itt hal meg Hautfeuille János, hires természettanár. — 1870. okt. 11-én a poroszok elfoglalják.

Orlovat helység a katonai végvidékben, a Temes jobb partján, a sz. 45° 14′ a h. 38° 15′ alatt. — 1848. dec. 4-én a szerbek Kiss Ernő m. tb. csapatjának a hid ellen intézett rohamát visszaverik.

Ormus tengerszoros, mely összeköti a Perzsa-öblöt az Indiai-tengerrel, hasonnevű városa Bender-Abassi-várossal szemben, a sz. 27° 70′ a h. 74° 16′ 45″ alatt. — Abuquerque Alfonz port. alkirály e várost elfoglalván, az arabok és velenczeiek elől az indiai kereskedést elzárja. — 1548. jún. 6-án itt hal meg Castro, hires port. tengerész, mint India alkirálya.

Orod-vár Orodváros mellett, Arad vm. — 1132-ben itt tartotta volna némelyek állítása szerint II.

Vak Béla királyunk azon véres országgyülést, melyen 68 m. főur (mint Béla megvakittatásának részesei,) megöletik. — 1551-ben a törökök elfoglalják. (Különben l. Arad.)

Orsova vagy **Ó-Orsova**, mv. az A.-Duna bal partján, Magyarország d. határán, a sz. 44°43′16″ a h. 40°7′53″ alatt. — 896-ban Szoárd, Kadocsa és Bojta m. vezérek Gladtól elfoglalják. — A XI. század elején azonban Othum, Glad ivadéka, a Dunán átkelve mind ezt, mind vidékét visszafoglalja. — 1396-ban Zsigmond királyunk I. Bajazed zultán ellen menvén, beveszi.— 1444-ben itt kel át I. Ulászló királyunk serege, II. Murad zultán ellen menvén. — Ez időben már erőddel is birhatott; mert csak kevéssel később Hunyady János özvegye, midőn az 1457. júl. 13-án megnyitott pozsonyi országgyülésen visszabocsátani igéri a királyi várakat, melyek eddig kezében voltak, Szörény, Kevi stb. mellett Orsovát is említi. — 1522-ben Bali bég, II. Szuleimán vezére, veszi be. — 1688. év nyarán Tököly visszaveszi a szerbektől s falait leromboltatja, melyeket azonban a következő évben Bádeni Lajos őrgróf fölépittet s 1690-ben egy pár ezer gyaloggal és lovassal népesit be, hogy a szorosokat az ellenség ellenében megvédjék. — 1738. áug. 15-én a török nv. rohammal beveszi.— 1786-ban rontottak be ide utoljára a törökök. — 1849. máj. hóban Bem m. tb. minden kardcsapás nélkül elfoglalja; — áug 20-án itt vesz bucsut Magyarországtól Vysocky tb. a lgy. legio parancsnoka. — Alsó részén, a Cserna-viz és Bachna-patak közti 2400 ölnyi téren, mely az 1791. áug. 4-iki szerződésnél fogva

az osztrák és török kormány által semlegesnek itéltetett, az 1849-iki ősz elején Kossuth Lajos által itt elásott m. sz. koronát 1853. sep. 8-án megtalálják. — E helyen hol a korona megtaláltatott Magyarország védasszonya, Szüz Mária, tiszteletére ez idő óta egy kis kápolna áll.

Orsza v. a Dnieper mellett, Orsitza befolyásánál, Mohilewtől é. a sz. 54° 30′ 22″ a h. 48° 5′ 21″ alatt. — 1508. júl. 14-én ütközet I. Zsigmond lgy. k. és a tatárok közt.

Osnabrück a hasonnevü herczegség fővárosa, Münster körül, a sz. 52° 40′ 48″ a h. 25° 37′ 11″ alatt. — 1648. okt. 24-én békekötés, mely a 30 éves németországi vallásháborunak véget vet. (Különben l. Münster.)

Osning l. **Teutoburgi-erdö.**

Ostende v. Belgiumban, Nyugot-Flandria-provinciában, a tengerparton, a sz. 51° 13′ 47″ a h. 20° 53′ 3″ alatt. — 1601. júl. 5-én a spanyolok ostromolni kezdik és csak három év után birják elfoglalni. — 1604. sep. 22-én hős védelem után, mint köhalom, a spanyoloknak átadatik. — 1706. júl. 7-én Marlbourgh hg. ang. vezér elfoglalja. — 1722. dec. 22-én az osztr. kereskedés érdekében kereskedelmi társulat alakul itt, mely 10 év mulva Angol-, Franczia-, Spanyolország és Németalföld kivánatára föloszlik. — 1745. áug. 23-án félévi ostrom után megadja magát a francziáknak.

Ostia v. Italiában, a Tiberis torkolatánál, a sz. 41° 45′ 35″ a h. 29° 56′ 20″ alatt. — Ancus Martius r. k. alapítja. — Venczel királyunk és Robert Károly

trónkövetelő közti viszály kiegyenlítésére a pápa által e város Miklós nevű püspöke küldetik Magyarországba.

Ostrolenka v. Orosz-Lengyelországban, Polock-kormányzóságban, Thorntól k. a sz. 51° 2′ a h. 39° 20′ alatt. — 1807. feb. 7-én Oudinot fr. tb. az oroszokat itt megveri; — feb. 16-án Savary fr. tb. az Essen alatti oroszok fölött itt fényes győzelmet vesz. — 1831. máj. 18-án a Dembinsky Henrik alatti lengyelek beveszik; — máj. 26-án Diebics or. vezér Skryneczky lgy. fővezért itt legyőzi.

Ó-Szöny l. **Szöny.**

Otherburn f. Angliában, York mellett, a sz. 55° 15′ a h. 15° 30′ alatt. — 1388. áug. 15-én a Douglas vezérlete alatti skótok s a lancasteri hg. alatti angolok közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Otumba helység Éjszak-Amerikában, Mexikótól é. k. a sz. 19° 40′ 30″ a h. 278° 54′ alatt. — 1520. júl. 8-án a Mexikóból kiüzött sp. Cortes Ferdinánd az itteni győzelem által ismét Mexiko birtokába kerül.

Oudenarde v. Belgiumban, Keleti-Flandria-provinciában, Malplaquet körül, a sz. 50° 51′ 26″ a h. 21° 15′ alatt. — 1484. ján. 4-én I. Miksa osztr. f hg. utóbb n. cs. vérontás nélkül hatalmába keríti. — 1550. jún. 28-án itt születik Drusius János, prot. tudós. — 1708. júl. 11-én Eugen savoyai és Marlborough ang. hg. a burgundi hg. és Villars fr. vezér alatti fr. seregeken itt fényes győzelmet vivnak ki.

Ouartal helység Afrikában, Algirban. — 1849. nov. 16-án a Herbillon alatti francziák és az arabok közt ütközet.

Oviedo Spanyolországban, a hajdani hasonnevü királyság fővárosa, a sz. 43° 30′ a h. 12° alatt. — 1580-ban alapittatik egyeteme. — 1810. feb. 14-én két napi eldöntetlen csata után (a fr. és sp. seregek közt) a francziák elfoglalják.

Oxford v. Angliában, a sz. 51° 45′ a h. 16° 20′ alatt. — N. Alfréd k. itt bölcsészeti és hittani egyetemet állít. — 1142. sep. 26-án Blois István ang. k. elfoglalja. — 1228. jún. 11-én az itt tartott gyülés képezi az ang. parlament alapját. — 1258. jún. 11-én az u. n. eszeveszett parlament itt összeül. — 1604. nov. 8-án itt születik Pococke Eduárd, hires orientalista. — 1644. ján. 22-én I. Károly ang. k. hogy a lázadó londoni parlamentet ellensulyozza, itt külön parlamentet nyit. — Itt hal meg: 1733. áug. 7-én Tindal Mátyás, jogtudós és bölcsész és 1783. ápr. 18-án Kennikot Benjamin, hires bibliatanár.

Ozora n.v. Tolna vm. a dombovári járásban, a Sió partján, a sz. 46° 45′ a h. 36° 4′ alatt. — Itt 1848. okt. 7-én Görgey és Perczel m. vezérek Roth és Philippovics cs. tábornokok 10 ezernyi horvát csapatait fegyverzik le; a közlegényeket s altiszteket visszaküldik hazájokba.

P.

Paderborn v. Poroszországban, Minden-kormánykerületben, a sz. 51° 43′ 32″ a h. 26° 25′ 1″ alatt. — 777-ben N. Károly fr. cs. a szászokkal itt országgyülést tart. — 1813. nov. 9-én a poroszok elfoglalják.

Padua v. Lombardiában, a Pó partján, a sz. 45° 24′ 3″ a h. 29° 31′ 44″ alatt. — 21. ján 1-én itt hal meg Titus Livius, hires r. történetiró. — 1222. már. 13-án II. Frigyes n. cs. egyetemét alapítja. — 1231-ben itt hal meg Sz. Antal. — 1237. feb. 25-én Ezzelino, II. Frigyes n. cs. vezére, elfoglalja. — 1388. nov. 23-án a majlándiak foglalják el; — dec. 8-án lázadás Carrara Ferencz ellen; — dec. 13-án a majlándiaktól Velencze elfoglalja. — Időközben a majlándiak visszafoglalván, 1405. nov. 19-én a velenczeiek ismét elfoglalják. — Időközben a császáriak elfoglalván, 1509. júl. 17-én Gritti Endre, velenczei vezér, tőlük meglepés által visszafoglalja. — Itt hal meg: 1562. okt. 9-én Fallopio Gábor, hires orvos, füvész, csillagász és bölcsész és 1599. máj. 17-én Panciroli Guido, jeles történész és jogtudós. — 1617. feb. 1-én itt születik Orsato Sertorius, jeles tudós és szülővárosának történetirója. — Itt hal meg: 1708. júl. 5-én IV. Gonzaga Károly, az utolsó mantuai hg. (Birtokát I. József n. cs. megszállja.) — és 1710. júl. 12-én Guglielmi Domonkos, mathematikus, természet- és orvostani iró. — Itt születik: 1730. máj 15-én Caesarotti Menyhért, a leghiresebb olasz költők egyike, — 1755. dec. 9-én Brixen Károly, cs. tb. és 1756. ján. 19-én Dondidall Orologio Francesco Scipione, itteni püspök, jeles történet- és régiségbuvár. Meghal ugyanitt 1819. okt. 6-án. — Itt hal meg: 1770. feb. 26-án Tartini József, hires hegedűművész és zeneszerző ugyanezen hangszerre és 1813. nov. 29-én Bodoni Giambattista, hires könyvnyomdász és betüvéső.

Padus l. **Pó.**

Pago szg. az Adriai-tengeren, a dalmát parton, a sz. 44° 18′—44° 44′ közt. — 1381-ben N. Lajos királyunk a velenczeiekkel kötött békében erről is lemond.

Pákozd f. a dunántuli kerületben, Fehér vm. a sz. 47° 13′ a h. 36° 12′ 30″ alatt. — 1593-ban Pálffy Miklós m. vezér Hassán budai pasa fölött, — 1848. sep. 29-én Móga m. vezér Jellachich cs. vezer fölött itt győzedelmeskedik.

Paks mv. Tolna vm. a Duna jobb partján, a sz. 46° 37′ a h. 36° 31′ alatt. — A rómaiak korában „Lussunium“ név alatt fordul elé. — 1354-ben N. Lajos királyunk e várost ama hires Apostagi Zemerének adományozza, ki az ő életét a tatárok ellen viselt háboruban megmentette és kinek maradékai a „Paksi“ (de Pákos) nevet vevén föl, sokáig virágzó nemzetségnek lettek alapítói. — Itt születik: 1821. ján. 16-án Jámbor Pál (Hiador) m. lantos költő és 1829. nov. 24-én Szauter Antal, lángbuzgalmú és jeles nevelő. Atyja szintén jeles népnevelő volt. (Pakson.)

Pál l. **Szent Pál.**

Palást f. Hont vm. az ipolyi járásban, a sz. 48° 4′ 30″ a h. 36° 43′ alatt — 1552. áug. 11-én Ali budai pasa Teufel Erasmus cs. vezér seregét itt leveri.

Palermo vagy hajdan **Panormus**, Sicilia-királyság fővárosa, a szg. é. részén, a sz. 38° 6′ 36″ a h. 31° 0′ 56″ alatt. — Kr. e. 251 körül az első puni háboruban Metellus r. consul Panormus-hegyfoknál nagyszerű tengeri csatát nyer a carthagóiak fölött. — 1702. jún. 10-én Guiscard Robert calabriai hg. egy itt nyert

győzelem után elfoglalja. — 1130. dec. 25-én II. Roger siciliai gr. magát siciliai királylyá koronáztatja, utóbb az „itáliai k.“ czimet veszi föl. — 1194. dec. 26-án VI. Henrik n. cs. itt kegyetlenkedik. — 1258. áug. 11-én itt koronáztatik Manfred siciliai királylyá. — 1282. már. 30-án a hires „siciliai vecsernye“ kezdete. A nép a vecsernye órájában fegyvert ragad és jelt ád az egész szigetnek a francziák megöletésére. Ez alkalommal 20 ezer fr. végeztetett ki. — 1647. máj. 20-án lázadás a nagy drágaság miatt. — 1670. júl. 29-én itt hal meg Amato Vincze, vallástudós és zeneszerző. — 1676. jún. 2-án Duquesne fr. admirál az egyesült sp.-hollandi hajóhadat itt megsemmisíti. — 1718. júl. 13-án a spanyolok e várost elfoglalván, Sicilia urai lesznek. — 1806-ban épittetik egyeteme. — 1808. júl. 19-én itt születik Bellini Vincze, hires olasz operaszerző. — 1820. júl. 16-án forradalom a nápolyiak ellen. — 1831. sep. 1-én fölkelés, mely szigorral elnyomatik. — 1834. okt. 20-án itt hal meg Zurla Placido bibornok, földirati iró és történetbuvár. — 1848. ján. 12-én a nagy siciliai forradalom itt tör ki; — ján. 13-án utczaharcz, melyben a katonaság kiüzetik, s a k. palota bevétetik; — ján. 15-én a k. sereg elfoglalja s a várost bombákkal lövöldözi; — ján. 23-án a nép a k. várat ostromolja; — már. 25-én itt nyittatik meg ama hires siciliai parlament, mely ápr. 13-án Bourbon Ferdinánd nápolyi királyt és családját örök időre trónvesztettnek nyilatkoztatja; — júl. 31-én a jezsuita szerzet fölfüggesztetik. — 1854. júl. 22-én lázadás az osztr. csapatok ellen. — 1856. dec. 20-án Bentivenga br. a siciliai forradalom indí-

tója hét más társával együtt itt agyonlövetik. — 1860. ápr. 4-én fölkelés és összeütközés a nápolyi k. sereggel; — máj. 26-án Garibaldi szabadsághős rohammal beveszi, mely alkalommal Tüköry, vitéz hazánkfia megsebesül, minek következtében jún. 7-én ugyanitt meghal.

Palestrina vagy **Praeneste**, v. a hajdani pápai államban, a sz. 41° 50′ 19″ a h. 30° 33′ 8″ alatt. — Kr. e. 86-ban Sulla az ifju Mariust itt kiostromolja. — 1849. máj. 9-én Garibaldi szabad csapatai és a nápolyiak közt ütközet.

Palkene helység Oroszországban, Finnland-herczegségben. — 1713. okt. 6-án I. N. Péter or. czár vezérlete alatti oroszok és Armfeldt vezérlete alatti svédek közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Palmanuova v. és erősség Friaulban, a sz. 45° 54′ 5″ a h. 30° 58′ 17″ alatt. — 1848. jún. 25-én az osztrákoknak megadja magát.

Palmyra hajdan v. jelenleg f. Syriában, a sz. 34° 20′ a h. 56° alatt. — Kr. e. 1016-ban Salamon zsidó k. alapítja. Hajdani nagyságát romjai bizonyítják.

Palos kikötő Spanyolország d. ny. részén, a sz. 37° 30′ a h. 10° 30′ alatt. — 1492. áug. 3-án innen indul ki a hajókkal Columbus Kristóf az uj-világ fölfedezésére s 1493. már. 15-én ide tér vissza az örvendetes eredmény hirével.

Palota mv. Veszprém vm. Veszprémtől é. k. sz. 47° 11′ a h. 35° 47′ alatt. — 1566. jún. 14-én hősi várparancsnoka, Thury György, a segélyére jött Helfenstein György gr. által a törökök erős ostroma alól fölmentetik. — 1593. sep. 23-án Szinán nv. el-,

— 1598. áug. 8-án Pálffy Miklós és Schwarzenberg Adolf visszafoglalja. — Az időközben kézrekerített várost 1687. nov. 21-én a törökök Pálffy János k. vezérnek végleg átadják.

Pamplona Spanyolországban, a hajdani Navarra-királyság fővárosa, a sz. 42° 45′ a h. 16° 15′ alatt. — 1253. júl. 8-án itt hal meg I. Thibaut, champagnei gr. és navarrai k. — 1783. máj. 10-én itt születik Mina Ferencz sp. tb. — 1794. nov. 24-én kétes kimenetelű ütközet a francziák és spanyolok közt. — 1813. okt. 31-én a francziák ez általok birt utolsó várat a spanyoloknak visszaadják. — 1823. sep. 17-én vára hadszerződésileg megadja magát a francziáknak.

Pancsova v. nem messze a Temes torkolatától, Zimonytól k. irányban $2^1/_2$ mfd. távolra, a sz. 44° 52′ 23″ a h. 38° 18′ 24″ alatt. — 896-ban a Zalánt üldöző Szoárd m. vezér elfoglalja. — Vidékén állott hajdan Kövivár nevű erősség. — 1595. sep. hó végnapjaiban itt kel át a Dunán Musztafa zultán, hogy Caprara cs. tb. fölött sep. 20-án Lugosnál kivivott győzelme hirét tudtúl adja Adrinápolyból egész birodalmának. — 1717-ben itt táboroz Eugen savoyai hg. cs. fővezér. — 1739. júl. 30-án Wallis Olivér osztr. tb. a törököket itt megveri. — 1848. már. 22-én lázadás, melynek czélja Magyarországhoz csatlakozni; — júl. 15-én Rajacsics érsek oldalán kardot viselve, Luxetics tb. kiséretében, nagy pompával e városba bevonulását tartja; — júl. 23-án Stratimirovics György szerb csapattal meglepvén, a város m. és n. lakosságát lefegyverzi; — dec. 27-én itt hal meg

Suplikácz István, az első „szerb vajda.“ — 1849. ján. 2-án kétes kimenetelű ütközet a Kiss Ernő tb. alatti magyarok és a Mayerhoffer br. alatti császáriak közt; — ápr. 10-én Perczel Mór m. tb. elfoglalja és máj. 10-én innen jegyzéket intéz Szerbia kormányához, melyben kívánja, hogy a szerb csapatok Magyarországból azonnal visszahivassanak.

Pannonhalma l. **Szent-Márton.**

Pannonia Magyarország dunántuli kerülete. — Kr. e. 4-ben Tiberius r. vezér, ki később cs. lett, meghódítja. — A IV. század végén és az V. első felében a hunok birják. — 548 körül a longobardok laknak itt. — 563-ban Baján avar vezér elfoglalja. Ennek halála után a keleti gótok kezére kerül. Végre 899-ben őseink foglalják el.

Panormus l. **Palermo.**

Pápa mv. Veszprém vm. Veszprémtől é. ny. a Tapolcza-folyó mellett, a sz. 47° 19′ 55″ a h. 35° 7′ 57″ alatt. — 1401. okt. 27-én Zsigmond m. k. siklósi fogságából kiszabadulván, itt általános bünfeledést hirdet és esküt tesz, hogy fogsága okozóin boszut nem fog állni. — II. Dobzse Ulászló m. k. kiváltságokkal jutalmazza meg azon ötszáz (pápai) polgár vitézségét, kik Dózsa György pórhadai maradványát legyőzni kiválólag segíték. — Itt hajdan sok török hullott el. — 1593. okt. 1-én várőrsége szabad kivonulhatás föltétele mellett megadja magát Szinán pasának. — 1597. áug. 20-án Miksa osztr. fhg. a törököktől visszafoglalja. — Reformát collegiuma a XVII. századból való. — 1600. jún. 24-én a fr. és vallon katonaság hátramaradt zsoldja miatt föllázad-

ván, várát a törököknek átadja; — júl. 26-án itt hal meg Schwarzenberg Adolf, cs. vezér, a város ostromában a hűtlen vallonok részéről lőtt golyó által találtatva; — áug. 9-én a hitszegő francziák és vallonok birtokából a magyarok által visszafoglaltatik; — áug. 10-én az innen kivonult áruló fr. őrség a magyarok által a bakonyi erdőségben utoléretvén, fölkonczoltatik. — 1620-ban Bethlen Gábor elfoglalja. — Itt születik: 1779. már. 1-én Ruszek József, m. bölcsészeti iró és 1803. júl. 24-én Zsoldos Ignácz, államtudományi iró, publicista és országgyülési követ. — 1809. jún. 12-én János osztr. fhg. vezérlete alatti osztrákok és Boharnais Eugen olasz alkirály alatti francziák közt ütközet. — 1849. jún. 27-én az Ihászinál e város közelében vereséget szenvedett Kmety m. tb. Schütte osztr. tb. által ide szorittatik, mire nagy izgalom támad a m. érzelmű lakosság közt.

Papfalva f. Erdélyben, Kolos vm. a sz. 46° 48′ 40″ a h. 40° 10′ alatt. — 1848. dec. 25-én itt fogják el Urbán cs. ezredes Apahida felé vonuló hadának utócsapatait Bem m. tb. vitéz katonái.

Pápocz mv. Vas vm. a Rába partján, a sz. 47° 24′ a h. 34° 47′ alatt. — 1403-ban Garay és Stibor vajda Nápolyi László seregét itt meggyözik.

Paraguay köztársaság Dél-Amerikában, a déli sz. 21°—26° a h. 320°—323° közt. — 1750 körül vizei közt a jezsuiták térítenek. — 1768-ban Buenos-Ayressel egyesittetik. — 1813-ban köztársaságnak nyilvánítja magát. — 1826. sep. 24-én magát Spanyolországtól függetlennek nyilatkoztatja.

Páris Franczia-ország fővárosa, a sz. 48° 50′ 49″ a h. 20° alatt. — Itt hal meg: 511. nov. 27-én Clodvig fr. k. és 768. sep. 24-én Kis Pipin fr. k. — 845. már. 28-án a normannok pusztítják. — 886. nov. 30-án Odo párisi gr. utóbb fr. k. bátor védelem folytán a normannokat e város ostroma megszüntetésére kényszeríti. — III. Béla m. k. korától vagyis a XII. századtól fogva ifjaink ezen és a következő két században egyetemét látogatják. — 1252-ben állíttatik föl egyetemében a hittani és bölcsészeti kar. — 1358. feb. 22-én a czéheknek Marcell István által támasztott lázadása. — 1381. már. 1-én nagy lázadás az adó behajtása miatt. — 1395. feb. 4-én első nemzeti gyülés az egyházszakadás orvoslása czéljából.— 1437. nov. 12-én VII. Károly fr. k. az angolok elüzetése után bevonulását tartja. — 1475. dec. 19-én az ármányos és áruló St. Pol Lajos gr. fr. connetable, — Bátor Károly burgundi hg. által XI. Lajos fr. királynak kiadatván, — mint fölségsértő itt lefejeztetik. — 1528. okt. 28 án szövetség I. Ferencz fr. és János m. k. közt. — 1534. áug. 16-án itt alapítja Loyola Ignácz a jezsuita rendet. (Különben l. Montmartre.) — 1540. ján. 1-én V. Károly cs. a fr. k. kiséretében ünnepélyesen bevonul. — 1560. már. 1-én egy k edictum jelenik meg, melynél fogva minden korábbi rendeletek, melyek vallási üldözéseket idéztek elé, érvénytelenittetnek. — 1563. máj. 31-én II. Henrik fr. k. a Tuilleriák palotájának épittetését kezdi. — 1565. okt. 22-én itt hal meg Grollier János, fr. iró, bölcsész s a tudományok nagy elémozdítója. — 1572. áug. 24-én „vérmenyegző“ vagy „Berta-

lan-éj" IX. Károly fr. k. alatt. — 1583. már. 2-án itt hal meg Rabelais Ferencz, hires gunyoros iró. —1585. sep. 5-én itt születik Richelieu hg. bibornok, Franczia ország legkitünőbb államférfiainak egyike. — 1587. máj. 12-én a királyi lak eltorlaszoltatik. — 1589. ján. 16-án lázadás III. Henrik elüzött fr. k. szándékolt visszahivatása miatt. — 1594. már. 22-én IV. Henrik fr. k. elfoglalja. — 1595. ján 7-én itt végeztetik ki Quignard János jezsuita, fölségsértő és királygyilkolást-védő iratai miatt. — Itt születik: 1600. feb. 2-án Naude Gábor fr. tudós, — 1603. sep. 10-én Valois Henrik, hires fr. történész és 1604. áug. 4-én Hedelin Ferencz fr. tudós. — 1606. feb. 2-án itt hal meg Chopin Rene, hires fr. jogtudós. — Itt születik: 1607. ján. 14-én Valois Adorján, nagy történész, — 1608. már. 29-én Palliot Péter, jeles történész és máj. 2-án Maistre Antal, kegyességéről és tudományosságáról hires férfiu. — Itt hal meg: 1610. nov. 23-án Haillan, jeles történész és 1612. júl. 29-én Bongars János, a m. régi történeti és földirati irók tudós gyüjtője és kiadója. — Itt születik: 1613. már. 19-én Maistre Lajos Izsák, vallásos iró, — 1615. máj. 15-én L. Enclos (Ninon de) a hires fr. Aspasia, korának legszebb és legszellemdusabb hölgye (Meghalt ugyanitt 1705. okt. 17-én.) — 1619. áug. 31-én Colbert János, kitünő fr. pénzügy-minister, — 1621. sep. 8-án II. Bourbon Lajos, Conde herczege, Turenne mellett Franciaország leghiresebb hadvezére, — 1622. ján. 15-én Moliere János Poquelin, hires vigjátékiró, — 1626. ján. 9-én Bance D. A. János, a trappista szerzet visszaállitója, — 1633. feb.

23-án Patin Károly, hires pénztani, orvos- és természettudományi iró, — 1635. ján. 5-én Forest János, Tiziánra emlékeztető jeles föstész, — júl. 11-én Morin Lajos, jeles füvész, — 1638. áug. 6-án Malebranche Miklós bölcsész, — 1640. ján. 20-án Benoit Illyes, jeles fr. történész, — már. 18-án Lahire Fülöp, hires földmérő, természettudós és mathematikns és 1641 ján. 18-án Louvois Ferencz, hires fr. hadügy-minister. — 1648. áug. 27-én a k. lak eltorlaszoltatik; — okt. 3-án itt születik Cheron Erzsébet Zsófia, jeles fr. föstész- és költőnő. — 1649. ján. 7-én az itteni parlament Mazarin bibornokot a haza ellenségének nyilatkoztatja. — 1652. dec. 11-én itt hal meg Pettau Dénes jezsuita, bölcsész és kortani tudós. — 1653. feb. 13-án Mazarin bibornok hosszas távollét után a király által atyjaként fogadtatik. — 1656. nov. 6-án itt hal meg Morin Keresztély János, nevezetes csillagász. — 1657. jún. 17-én itt születik Pin Lajos, bölcsész, egyházi és világi történetiró. — 1660. okt. 14-én itt hal meg Scarron Pál, bohóczos és gunyoros költő. — 1661. ján. 30-án itt születik Rollin Károly, hires történész. — 1662. áug. 19-én itt hal meg Pascal Balázs, a legnagyobb fr. bölcsészek egyike. — Itt születik: 1663. okt. 18-án Eugen, savoyai hg. cs. fővezér és zentai győző, — 1665. nov. 21-én Burette Péter János, az ó-kori zenészet elmélete- és történetének éles elméjű irója és 1666. ápr. 12-én Le Gros Péter, jeles szobrász. — 1669. nov. 29-én itt hal meg Chambre Mária, bölcselmi irónő és orvostudós. — Itt születik: 1671. ápr. 6-án Rousseau Ker. János, hires fr. lantos költő, — 1675. jún. 16-án Saint-Simon

hg. kora jeles történetirója, — 1677. feb. 18-án Cassini Jakab, hires csillagász és júl. 25-én Lahire Fülöp, (fia az 1640-ben szülöttnek,) jeles fr. mathematikus. — Itt hal meg: 1679. áug. 24-én Retz János Pál bibornok, jeles államférfi és iró és 1683. júl. 10-én Mezeray Ferencz, hires fr. történetiró. — Itt születik: 1685. feb. 8-án Henault Károly János Ferencz, a párisi parlament elnöke, fr. költő és történész, — júl. 18-án Helvetius Claudius Adorján, hires orvos (fia az 1727. feb. 20-án elhunytnak,) — és nov. 20-án Hellot János, hires vegytudós. — Itt hal meg: 1686. ján. 22-én Blondel Ferencz, mathematikus és iró, — 1687. feb. 4-én Crequi Ferenez, fr. tábornagy és nov. 11-én Lully Giovanni Battista, eredeti lángész, a hangászat történetében fénypont, az opera teremtője és termékeny zeneszerző. — 1692. okt. 31-én itt születik Caylus Fülöp gr. jeles régiségtudós. — Itt hal meg: 1694. feb. 17-én Deshoulieres Antonia, hires fr. költőnő és 1695. ápr. 13-án La Fontaine János, hires meseiró és tréfás regélő. — Itt születik: 1701. ján. 28-án Chondamine Charles Marie, hires mathesis- és természettudós, — okt. 15-én Le Beau Charles, kitünő történetbuvár és 1703-ban Bellin Jakab Miklós, jeles földirati iró és térképrajzoló. — Itt hal meg: 1704. máj. 13-án Bourdaloue Lajos jezsuita, hires fr. egyházi szónok, — 1707. dec. 27-én Mabillon János benczés, tudós és iró, — 1708. nov. 28-án Tournefort József, hires boncztudós és füvész és 1711. már. 13-án Boileau Despreaux Miklós, fr. gunyoros költő. — Itt születik: 1711. sep. 5-én Pingre Sándor, hires csillagász és tengerészeti iró, — 1713. máj. 13-án Clairaut

Alexis Claude, az uj-kor leghiresebb mathematikusainak egyike és 1715. feb. 20-án Helvetius Claude Adorján, a legjelesebb fr. bölcsészek egyike. (Fia volt az 1685. júl. 18-án születtnek.) — Itt hal meg: 1715. okt. 13-án Malebranche Miklós, hires fr. bölcsészeti iró és szónok, (l. föntebb az 1638. évet.) — 1716. okt. 12-én Küster Rudolf, nagy nyelvész, — 1717. ápr. 6-án Jouvenet János, jeles föstész, — 1718. sep. 15-én Periere Jakab Rodrigo, ki a siketnémák oktatását Francziaországba hozta, — 1720. áug. 17-én Dacier (Lefevre Anna,) hires nyelvbuvárnő, irónő és az ó-remekirók fordítónője, — 1722. dec. 23-án Barignon Péter, hires mathematikus és 1726. jún. 25-én Delisle Vilmos, hires földirati iró; — dec. 1-én itt születik Seguier Antal Lajos, hires fr. törvényszéki szónok. — 1727. feb. 20-án itt hal meg Helvetius János Adorján, hires orvos; — máj. 10-én itt születik Turgot Robert Jakab, hires fr. pénzügy-minister; — 31-én békekötés VI. Károly n. cs. és XV. Lajos fr. k. közt, melyben az előbbi lemond az Ostendeben fölállított keletindiai kereskedelmi társulat föntartásáról. — 1728. feb. 7-én itt születik Le Kain Henrik Lajos, hires tragikus színész. Meghal ugyanitt 1778. feb. 8-án. — Itt hal meg: 1729. sep. 3-án Hardiun János jezsuita s nagytudományú régiségbuvár és 1731. feb. 15-én Atterbury Francis rochesteri püspök, hires államférfi és iró számkivetésben. — Itt születik: 1731. dec. 7-én Anquetil du Perron Jáczint, hires keleti-nyelvtudós és majd minden európai nyelvben jártas férfiu, — 1732. ján. 24-én Beaumarchais Péter, jeles fr. költő,

— 1734. dec. 12-én Auger Athanáz, jeles nyelvész és remekirók fejtegetője, — 1736. sep. 15-én Bailly János, hires fr. csillagász és iró, — 1738. már. 29-én Guillotin János orvos, a róla elnevezett gyilkoló-szer föltalálója, — 1739. nov. 20-án Laharpe János Ferencz, fr. iró és itész, — 1740. ápr. 2-án Camus Armand Gaston, kitünő fr. politikus és iró és jún. 5-én Mercier Lajos Sebestyén, fr. bölcsész és iró. — Itt hal meg: 1741. nov. 19-én Montfaucon Bernárd, jeles régiségbuvár és remek szakmüvek szerzője és 1742. már. 23-án Dubos János, széptani és történeti iró. — 1747. ápr. 13-án itt születik Lajos József Fülöp (Egalité) orleansi hg. — 1748. feb. 22-én itt hal meg Couston Vilmos, kitünő fr. szobrász, — Itt születik: 1750. áug. 15-én Marechall Silvain, fr. bölcsész, — 1753. dec. 30-án Berthier Sándor, hires fr. tábornagy és 1754. okt. 17-én Regnault János, hires fr. föstész. — Itt hal meg: 1755. feb. 10-én Montesquieu Károly, szellemdús fr. bölcselmi és politikai iró és júl. 17-én Helvetius Claudius Adorján, hires orvos. (L. föntebb az 1685. júl. 18-át.) — Itt születik: 1756. már. 2-án Tardieu Sándor, hires rézmetsző, — 1757. nov. 11-én Augerau Péter Ferencz Károly, Castiglione herczege, hires fr. tábornagy és 1758. sep. 21-én Saci Szilveszter br. hires orientalista, kivált az arab és perzsa nyelvekben. — Itt hal meg: 1762. már. 21-én De la Caille Miklós Lajos, hires mathematikus és csillagász és jún. 17-én Crebillon Prosper, hires fr. drámaköltő. — 1763. feb. 10-én békekötés Franczia- és Spanyolország közt egyrészről, Portugalia, Anglia és Poroszország közt másrész-

ről; — jún. 16-án itt hal meg Panard Károly Ferencz, drámai, lantos és anakreoni költő. — 1764-ben a jezsuita szerzet fölfüggesztetik; — Itt hal meg: 1764. már. 3-án Algarotti Ferencz gr. olasz költő és bölcsész, — már. 15-én Pompadour marquisnő, XV. Lajos fr. k. kegyencze és 1765. sep. 5-én Caylus Fülöp gr. regényiró, hires regiségtudós és Maecenas. (L. föntebb az 1692. okt. 31-ét.) — Itt születik: 1766. ján. 22-én Arnault Antal Vincze, fr. drámaköltő, — 1767. sep. 17-én Berton Henrik, hires fr. zeneszerző és 1770. feb. 5-én Brongniart Sándor, hires fr. geolog; — nov. 13-án itt hal meg Moncrif, kitünő és erényes fr. iró. — Itt születik: 1771. júl. 18-án Salverte A. Euseb, fr. politikai és bölcselmi iró, — dec. 15-én Walknaer Károly Athanáz br. természettudományi, földirati, szépirodalmi és történelmi iró és 1772. ján. 4-én Courier Pál Lajos, szabadelvü fr. iró. — 1774. feb. 4-én itt hal meg Condamine Károly, hires fr. természetbuvár egy sebészi mütét következtében, melyet magán elkövetni hagyott, hogy arról az akademiának jelentést tehessen. — Itt születik: 1774. ápr. 27-én Biot János, fr. természettudós és csillagász, — máj. 13-án Guerin Péter Narcisse, jeles történeti föstész és 1775. júl. 23-án Malus István Lajos, fr. örnagy és természettudós. — Itt hal meg: 1775. nov. 1-én Bernard Péter József, kellemes verseiről nevezetes fr. költő, — 1778. máj. 30-án Voltaire, a világtörténelmi nevezetességü iró 85 éves korában, — 1779. ján. 19-én Attaignant Gábor Károly, fr. költő és 1780. ápr. 19-én Darat Claude József, hires fr. költő. — Itt születik: 1780. áug. 19-én Beranger

János Péter, nagyhirü fr. költö és nov. 23-án Auber Dániel Ferencz, kedvelt fr. operaszerző. — 1783. júl. 14-én itt hal meg Batteux Károly, hires szépizléstani iró; — sep. 3-án béke Éjszak-Amerika, Franczia-, Spanyol- és Angolország közt, melyben Éjszak-Amerika függetlensége az ang. kormánytól elismertetik; — okt. 29-én itt hal meg D'Alambert, a legnagyobb bölcsészek és mathematikusok egyike. Születik ugyanitt 1717. nov. 16-án. — 1784. feb. 15-én itt hal meg Bexon Gábor Lipót Károly, jeles természettudós; — máj. 20-án békekötés Anglia és Hollandia közt; — júl. 31-én itt hal meg Diderot Dénes, nagyhirü és befelyású fr. bölcsész. — Itt hal meg: 1785. már. 21-én Millot Claude Ferencz, jeles történetiró és ápr. 23-án Mably Gábor, hires fr. történetiró. — 1788. ján. 6-án itt születik Cormenin Louis Marie de la Haye vicomte, hires fr. publicista; — sep. 5-én itt hal meg Remusat János Péter, a legnagyobb nyelvészek egyike. — 1789. máj. 5-én itt nyittatik meg ama hires parlament, mely üléseit Versaillesben kezdi, később Párisban folytatja; — jún. 30-án itt születik Vernet Horace, hires csata- és történetföstész; — júl. 14-én a Bastille-erősség lerontatik; — okt. 12-én a jacobinus clubb alakul. — 1790. feb. 13-án a papi és szerzetes rendek eltöröltetése (egész Franciaországra) kimondatik; — már. 17-én a nemzeti javak eladatása mondatik ki; — júl. 14-én nagyszerü ünnep a Mars-mezőn. — 1791. ján. 17-én itt születik Saint Martin (Jean Antoine) régész, orientalista s a régi kortanban hires nyomozó. — Itt hal meg: 1791. ján. 30-án Brizard János, hires szinész

és ápr. 2-án Mirabeau gr. a fr. forradalomban nagyhatalmú szónok; — jún. 11-én itt születik Villemain Ferencz, szónok, hires széptani, bölcselmi, itészeti és történeti iró; — jún. 20-án a k. család szökése; — dec. 24-én itt születik Scribe August Eugen, termékeny fr. szinköltő. — 1792. ápr. 25-én a guillotine használatba vétetik; — jún. 20-án a külvárosok zendülése Santerre serfőző vezérlete alatt; — áug. 10-én a k. palota kiraboltatik; — áug. 13-án XVI. Lajos fr. k. családjával együtt a Tempel-erősségbe záratik; — sep. 2-án nagy mészárlás; — sep. 21-én a „törvényhozó gyülés“ eloszlatása és a „nemzeti convent“ megnyitása; — sep. 25-én a köztársaság kikiáltatása; — nov. 28-án itt születik Cousin Győző, hires fr. bölcsész. — 1793. ján. 8-án itt hal meg Goldoni Károly, olasz vigjátékiró; — ján. 21-én XVI. Lajos fr. k. kivégeztetik a Concordia-téren; — már. 10-én a forradalmi kormány megalakul, s a rémuralom kezdetét veszi; — áug. 28-án Custine Ádám Fülöp fr. tb. a rémuralom első áldozatjául a forradalmi téren kivégeztetik; — okt. 16-án Mária Antonia, XVI. Lajos fr. k. özvegyének kivégeztetése; — okt. 31-én 21 girondista követ lefejeztetik; — nov. 6-án Egalité Fülöp, orleansi hg. kivégeztetése; — nov. 9-én a „Notre Dame“ templom az „ész istenség“ templomává avattatik. — Itt hal meg: 1793. nov. 12-én Rolandné (Philippon Mária Janka) Roland minister neje, szellemdús hölgy a vérpadon és 1794. ján. 11-én Forster János György Ádám, hires utazó, a világ körülutazásának leirója s a forradalom részese; — feb. 4-én a fr. telepeken levő fekete rab-

szolgák szabadsága a nemzeti convent által kimondatik; — jún. 8-án a legfelsőbb lény tiszteletére ünnep rendeztetik; — júl. 28-án a rémuralom legyőzetvén, tagjai a vérpadon veszik méltó büntetésöket; — okt. 11-én Rousseau Jean Jacques tetemei a Panteonba tétetnek. — 1795. ápr. 30-án itt hal meg Barthelemy János Jakab, hires fr. iró; — máj. 31-én a forradalmi kormány fölfüggesztetik; — jún. 8-án itt hal meg Lajos trónörökös, XVI. Lajos fr. k. fia, a Tempelben. — 1796. már. 6-án itt hal meg Raynal Vilmos Tamás, bölcsész s az európaiak által mindkét Indiában létrejött telepek történetének szabadelvű irója; — áug. 7-én békekötés Würtenberg és Franczia-ország közt; — okt. 6-án a tudományok nemzeti intézete (vagyis az egész fr. birodalomból egyesült akademiák összege,) első ülését tartja; — okt. 10-én békekötés Nápoly és Franczia-ország közt. — 1797. máj. 19-én itt hal meg Sedaine Mihály János, kitünő fr. szinész és drámairó; — júl. 27-én itt születik Delaroche Pál, jeles történetfőstész; — dec. 29-én Arnaja-Dazevedo port. követ a Tempelbe záratik. — 1798. áug. 19-én békekötés Schweiz és Franczia-ország közt; — áug. 21-én itt születik Michelet Gyula, termékeny és szellemdús fr. történész. — 1799. júl. 17-én itt hal meg Montgolfier Jakab István, a léggömbök föltalálója. — 1800. sep. 30-án barátsági és kereskedelmi szerződés a fr. köztársaság és az éjszak-amerikai szabad államok közt; — dec. 24-én a „pokolgép-összeesküvés“ Buonaparte Napoleon első consul élete ellen. — 1801. okt. 1-én előleges béke III. György ang. k. és a fr. köztársaság közt; —

okt. 8-án béke I. Sándor or. czár és a fr. köztársaság közt; — okt. 9-én béke Franczia- és Törökország közt. — 1802. már. 3-án itt születik Nourrit Adolf, nagyhirű fr. énekes; — máj. 11-én Buonaparte első consul a becsületrendet alapítja. — Itt hal meg: 1802. áug. 8-án Le Page Marie, (Boccage-né,) kora egyik legtudósabb hölgye, a római, bolognai, paduai, lyoni és roueni akademiák tagja, — 1803. feb. 7-én Gasti Giambattista, könnyű és udvari modorú költő és feb. 27-én Clairon Hypolita, hires szinésznő. — 1804. júl. 24-én itt születik Adam Károly Adolf, jeles fr. zeneszerző; — nov. 28-án VII. Pius pápa, Napoleont császárrá koronázandó, ide érkezik és dec. 2-án Buonaparte I. Napoleont fr. császárrá avatja, a koronát Napoleon önmaga tevén fejére; — dec. 10-én itt születik Sue Jenő, az uj-kor legbefolyásosabb regényirónak egyike. — Itt hal meg: 1805. ján. 17-én Anguetil du Perron, hires orientalista, (l. föntebb az 1731. évet,) — feb. 12-én Saint Lambert János Ferencz, jeles fr. tudós és költő és dec. 3-án D' Arnaud Ferencz Tamás Buculard, termékeny fr. drámai és szépirodalmi iró. — 1806. dec. 6-án itt születik Duprez Gilbert, hires fr. énekes. — Itt hal meg: 1807. ápr. 4-én Lalande József Jeromos, hires csillagász és mathematikus és júl. 5-én Hennin Péter Mihály, fr. diplomata és iró. — 1808. sep. 8-án egyezkedés a francziák és poroszok közt Poroszországnak a francziák által történendő elhagyása czéljából. — Itt hal meg: 1809. nov. 27-én D' Alayrac Miklós, kitünő fr. drámai zeneszerző és dec. 16-án Fourcroy Antal Ferencz gr. hires vegytudós. — 1810. ján. 6-án béke Franczia-

és Svédország közt, melyben az utóbbi a hajdani Svéd-Pommerániát és Rügen-szigetet visszakapja. — 1811. jún. 7-én a nemzeti zsinat megnyittatik. — Itt hal meg: 1813. ápr. 10-én Lagrange Lajos gr. hires földmérő, — dec. 5-én Denina Giacomo Carlo, olasz litarátor és történetiró és dec. 17-én Parmentier Antal Ágoston, hires fr. vegytudós. — 1814. már. 30-án ütközet a francziák és szövetségesek közt; — már. 31-én a szövetséges uralkodók bevonulnak (első bevonulás;) — ápr. 14-én fegyverszünet Artois gr. s a szövetségesek közt; — máj. 30-án békekötés Franczország közt egyrészről, Orosz,- Angol,- Porosz,- Svédország és Austria közt másrészről, mely szerint Franczia-ország az 1792. évi határok közé visszaszorittatik; — jún. 2-án egyezkedés Poroszország és Dania közt a kölcsönös kereskedelmi szabadság érdekében; — jún. 3-án egyezkedés Austria és Bajor-ország közt, mely által Würzburg és Aschaffenburg az utóbbinak engedtetik át; — jún. 15-én itt hal meg Palisot de Montenoy Károly, fr. gunyoros és vigjátékiró; — dec. 29-én itt születik Alizard Adolf József Lajos, hires fr. énekes. — 1815. már. 5-én lázas mozgalom I. Napoleon fr. cs. érdekében; — már. 20-án I. Napoleon fr. cs. Elbáról visszatér; — jún. 4-én itt hal meg Ximenes Ágoston Lajos, fr. költő; — jún. 22-én itt mond le fia javára másodizben I. Napoleon fr. cs. a trónról; — júl. 7-én a szövetséges seregek bevonulnak (második bevonulás;) — júl. 8-án XVIII. Lajos fr. k. másodszor foglalja el a trónt; — sep. 26-án az osztr. or. és pr. uralkodók a „szent szövetséget“ kötik; — okt. 2-án béke-

előzmények Francziaország s a szövetséges hatalmak közt; — nov. 3-án az angolok megszállják; — nov. 4-én szerződés Anglia és Oroszország közt; — nov. 20-án az öt nagy hatalom és Portugalia Schweiz örök semlegességét és területe sérthetlenséget biztosítják. Ugyanezen nap béke, (a második,) melyben a szövetségesek Francziaországnak kemény föltételeket szabnak és Napoleon családját örökre számüzik. — 1816. dec. 2-án itt hal meg Moreau Guyton de Louis Bernard br. hires vegyész. — 1817. már. 5-én itt születik Layard Ágoston Henrik, a Ninive romjaiban tett fölfedezésekről hires ang. parlamenti tag; — Itt hal meg: 1817. jún. 21-én Choiseul Gábor, tudós és utazási iró; — júl. 14-én Staël-Holstein Anna, kora egyik legszellemdusabb hölgye és irónője, — okt. 17-én Mehul István Henrik, zene- és operaszerző és 1818. már. 23-án Isouard Miklós, jeles és kedvelt fr. zeneszerző. — 1820. feb. 13-án Berry hg. Louvel által megöletik. — Itt hal meg: 1820. ápr. 24-én Volney Konstantin gr. hires utazó, bölcselmi és történeti iró, — sep. 12-én Kellermann fr. tb. Valmy herczege, — 1823. feb. 17-én Lindet Robert, a directorium kormánya idejében tisztakezű pénzügy-minister, — jún. 1-én Davoust Lajos fr. tábornagy, Eckmühl és Auerstädt czimzetes herczege, — sep. 17-én Breguet Ábrahám Lajos, hires óragépész és a távirók javítója, — 1824. okt. 23-án Le Vaillant Ferencz, hires utazó, utazási és természettudományi iró, — okt. 27-én Thouin András, hires fr. füvész és kertészeti iró, — 1825. már. 28-án Foy Miksa Sebestyén, hires köztársasági tb. és szónok, —

— ápr. 28-án Denon br. hires régész és műgyüjtő, — jún. 10-én Lauriston Sándor, I. Napoleon fr. cs. egyik hires hadvezére, — okt. 19-én Talma Ferencz József, a leghiresebb szinész, I. Napoleon fr. cs. barátja, — okt. 25-én Pinel Fülöp, fr. tudós és a tébolydák javitója, — 1827. ján. 14-én Lanjumais János Dénes gr. pair és iró és nov. 16-án Vanderbourg Károly, jeles iró és műfordító; — nov. 19-én békétlenségek és vérontás. — Itt hal meg: 1827. dec. 14-én Williams Ilona Mária, ang. irónő, — 1828. máj. 2-án Deseze Rajmund gr. fr. ügyvéd és XVI. Lajos fr. k. védőinek egyike, — jún. 21-én Moratin Leandro Fernandez, sp. költő, — 1829. ján. 1-én Picard Lajos Benedek, szellemdús és Scribe után legtermékenyebb fr. vigjátékiró és feb. 5-én Gall János, hires hellenista és régiségtani iró. — 1830. júl. 27—29-ig az ugynevezett „júliusi forradalom“ és X. Károly fr. k. elüzetése; — áug. 9-én Lajos Fülöp a francziák királyává választatik; — nov. 29-én itt hal meg Catel, hires zeneköltő és iró. — 1831. ápr. 16-án forrongás a köztársaságiak és a buonapartisták közt; — sep. 16-án zendülés Varsó elestének hirére. — 1832. ján. 4-én nagy zaj a követi kamarában, midőn Montalivet a francziákról azt mondja, hogy a „k. jobbágyai.“ A minister feleletül nyeri, hogy „a júliusi forradalom óta nincsenek többé jobbágyok;“ — ján. 5-én az ugynevezett „toronyösszeesküvés“ Don Carlos érdekében; — feb. 1-én néplázadás, a carlisták és republikánusok egyesülése. — Itt hal meg: 1832. máj. 13-án Couvier György br. hires természettudós, — máj. 16-án Pe-

rier Kázmér, hires szónok és minister-elnök, — júl. 17-én Thurot apát, tudós és műfordító és sep. 2-án Zách Ferencz br. hires csillagász, mathematikus s a m. tudós társaság tagja; — nov. 19-én első merénylet Lajos Fülöp fr. k. ellen. — 1833. dec. 19-én itt hal meg Pougens József, fr. költő, iró és nyelvbuvár. — 1834. feb. 23-án zendülés a hirlapok és röpiratok osztogatói ellen hozott törvény miatt. — 1835. júl. 28-án második merénylet Lajos Fülöp fr. k. ellen.— Itt hal meg: 1835. áug. 27-én Klaproth Henrik Gyula, nagyhirű nyelvész, orientalista és utazó, Ázsia ismertetője s a magyar akademia tagja és sep. 23-án Bellini Vincze, hires operaszerző. — 1836. jún. 25-én a harmadik merénylet Lajos Fülöp fr. k. ellen. — Itt hal meg: 1836. júl. 23-án Gambert János Felix Adolf, jeles csillagász és nov. 27-én Verneth Ch. hires csata- és tengerfőstész; — dec. 27-én negyedik merénylet Lajos Fülöp fr. k. ellen. — 1837. feb. 13-án itt hal meg Börne Lajos, hires itész és politikai iró, gunyiratok és korrajzok szerzője. — 1840. okt. 15-én ötödik merénylet Lajos Fülöp fr. k. ellen; — dec. 15-én I. Napoleon fr. cs. temetei Sz. Ilona-szigetről, hol már 1821-ben nyugalomra tétettek, haza hozatván, a „rokkantak templomában“ nagy ünnepélylyel temettetnek el. — 1846. ápr. 16 án a hatodik, — júl. 29-én a hetedik merénylet Lajos Fülöp fr. k. ellen. — 1847. már. 18-án itt hal meg Mars Hypolita Boudet, a „Theatre français“ első szinésznője, minden-kor első szinművésznője. — 1848. feb. 22-én az egész Európán elterjedő forradalom itt veszi kezdetét; — feb. 24-én Lajos

Fülöp fr. k. a trónról elüzetik; — már 17-én a munkások békétlenkednek; — jún. 22. 23. 24. és 25-én a munkások és a vörös köztársaságiak forradalma, mire Cavaignac, mint a forradalom elnyomója, a nemzeti convent által a végrehajtóhatalom fejévé és a minister-tanács elnökévé választatik. — 1849. jún. 13-án socialista irányú lázadás. Ugyanezen napon Catalani Angyalka, hires énekesnő halála; — áug. 21-én békecongressus. — 1850. feb. 4-én lázas mozgalmak a szabadságfák kivágatása miatt. — 1851. feb. 24-én nagyszerű tüntetések a forradalom mellett; — okt. 16-án itt hal meg szegény állapotban Don Godoy, sp. „béke-herczeg;" — nov. 4-én a törvényhozó gyülés megnyittatik. — 1852. már. 10-én itt hal meg Marrast Armand, a fr. nemzetgyülés elnöke s az 1848. évi alkotmány szerzője; — júl. 1-én az elágozott összeesküvés fölfedeztetik; — okt. 27-én itt hal meg Gioberti Vincze, Károly Albert szárd k. udvari papja és bölcselmi iró; — dec. 2-án Napoleon Lajos, a fr. köztársaság elnöke fr. császárrá kikiáltatik. — Itt hal meg: 1853. jún. 29-én Jussieu Adorján, hires fr. füvész, ki e tudományt nagyon gazdagitá, — áug. 22-én Montholon Charles Tristan gr. fr. tb. I. Napoleon fr. cs. hű kisérője Sz. Ilona-szigetre és végrendeletének végrehajtója, — áug. 24-én Raynand Károly, jeles fr. költő, — okt. 2-án Aragó Ferencz, a század legelső csillagásza, ugyanezen napon St. Hilaire, jeles füvész is, — okt. 10-én Fontaine Péter Ferencz Lajos, e század leghiresebb épitészeinek egyike, — okt. 30-án Zimmermann P. J. W. jeles zeneszerző, —

1854. ján. 12-én Bertin Armand, a „Journal des Debats“ főszerkesztője, — ján. 29-én Blanqui Jeromos Adolf, fr. történész és nemzetgazdász, — már. 8-án Thibeaudeau Antoine Claire gr. történetiró, — júl. 6-án Raoul-Rochette Desire, jeles régiségbuvár, történetiró és müismerő, ugyanezen napon Souvestre Emil, fr. regényiró, — júl. 13-án Batthyáni Kázmér m. gr. az 184⁸/₉. alkotmányharczunk idejében m. külügy-minister és 1855. ápr. 18-án Isabey János, hires fr. föstész; — nov. 23-án III. Napoleon fr. cs. és Viktor Emmanuel szárd k. találkozása. — 1856. feb. 17-én itt hal meg Heine Henrik, az uj-kor legnagyobb költőinek egyike; — már 30-án békekötés Sardinia, Anglia, Austria, Orosz-, Porosz-, Francziaés Törökország közt. — Itt hal meg: 1856. máj. 22-én Thierry Ágoston, nagyhirű fr. történész, — 1857. júl. 16-án Beranger János Péter, (l. föntebb az 1780. áug. 19-ét,) — 1861. feb. 20-án Scribe Eugen, (l. föntebb az 1791. dec. 24-ét,) — máj. 29-én Lelevel Joachim, hires lgy. történetiró és az ideiglenes lgy. kormány tagja, — 1862. sep. 23-án Jemard Ödön Ferencz, kitünő földrajztudós és műrégész, — okt. 23-án Teleki Blanka, m. grófnő, a m. szabadságügy buzgó hirdetője és lelkes m. honleány, — 1864. máj. 2-án Meyerbeer Jakab, lángelmü zeneköltő, — jún. 13-án Dembinsky Henrik gr. a lgy. és m. forradalmakban fővezér 73 éves korában és 1865. ján. 19-én Prouthon Péter József, hires fr. socialista és publicista. — 1870. máj. 21-én a plebiscitum kihirdettetik; — sep. 4-én a köztársaság kikiáltatik; — a

köztársasági kormány Toursba vonulván, sep. 20-án a pr. seregek alatta állomásaikat elfoglalják.

Párkány mv. a Duna bal partján, Esztergommal szemben, melylyel hajóhid által van összekötve, a sz. 47° 45′ a h. 36° 20′ alatt. — 1543-ban a törökök elfoglalják; de 1594. júl. 24-én Pálffy Miklós tőlük visszafoglalja. — 1663. áug. 7-én Forgách Ádám, érsek-ujvári várkapitány, seregét a törökök megverik. (L. Esztergom.) — 1664. áug. 2-án Souches cs. vezér a töröktől, kik időközben birtokába jutottak, elfoglalja. — 1683. okt. 7-én Sobiesky János lgy. k. és Károly loth. hg. a törökök fölött fényes győzelmet vivnak itt ki.

Parma Italiában, a hasonnevü herczegség fővárosa, a Pó jobb partján, a sz. 44° 48′ 45″ a h. 27° 59′ 40″ alatt. — 1724-ben VI. Károly n. cs. átengedi Spanyolországnak, hogy a pragmatica sanctiót vele elismertesse. — 1738-ban a bécsi békében Austria visszakapja. — 1748-ban az aacheni békekötésben Austria a szárd herczegnek engedi át. — 1814. már. 2-án Grenier fr. tb. meggyőzi itt Nugent cs. vezért. — 1831. feb. 5-én forradalom, mely feb. 12-én ujra kitör és Mária Luiza, I. Napoleon fr. cs. özvegye mint parmai főherczegnő, 15-én tartományát elhagyja; — már. 13-án az osztr. seregek megszállják. — 1848. már. 20-án forradalom, mely alkalommal Mária Luiza főherczegnő menekülni kényszerül. — 1854. júl. 31-én itt hal meg Foschi Pál, jeles rézmetsző. — 1757. feb. 5-én az osztrákok elhagyják. — 1862. máj. 20-án itt hal meg Pezzana Angelo, alapos történetbuvár.

Parndorf f. Mosony vm. a nezsideri járásban, a sz. 47° 59′ 30″ a h. 34° 29′ 20″ alatt. — Nevezetes az 1848. dec. 16-iki csatáról, melyben a mieink az osztrákok által visszanyomatnak.

Passarowicz v. Szerbiában, nem messze a Duna jobb partjától, a sz. 44° 40′ a h. 38° 50′ alatt. — 1718. júl. 21-én békekötés Austria, Velencze és Törökország közt.

Passau v. Bajorországban, a Duna jobb partján, az Inn torkolatánál, a sz. 48° 34′ 38″ a h. 37° 1′ 51″ alatt. — Itteni püspök volt Pilgrin, ki II. Ottó n. cs. korában, Géza fejedelmünk kormánylata idejében, térített nálunk papjaival együtt. — 1552. áug. 2-án szerződés V. Károly cs. és Móricz szász vf. közt vagyis a katholikusok és protestánsok közt. — 1742. ján. 25-én a bajor seregek az osztrákoknak átadják. — 1810. dec. 3-án az ang. áruk megégettetnek.

Patacin helység Szerbiában, Szendrő kerületben, a sz. 44° 5′ a h. 38° 40′ alatt. — 1688. áug. 30-án Lajos, bádeni őrgróf, cs. vezér és a törökök közt ütközet.

Paterno helység Italiában, Romától é. a sz. 42° 17′ a h. 30° 8′ alatt. — 1002. ján. 23-án III. Ottó n. cs. itt hal meg méreg következtében. (Némelyek szerint Romában neje által megmérgezve.)

Pathmos szg. az Aegaei-tengeren, a Sporadok közt, a sz. 37° 20′ a h. 44° 20′ alatt. — Ide számüzetik 95-ben Sz. János, apostol. — 1824. sep. 25-én közelében a török hajóhad a görögök által megveretik. (L. Samos.)

Patras v. Görögországban, Achaja-tartományban, a sz. 38° 14′ 32″ a h. 39° 24′ 25″ alatt. — 1821. feb. 21-én a görögök a törökök ellen föllázadnak; —

ápr. 25-én azonban Jussuf Szelim lepantói pasa e virágzó várost hamuvá égeti s a lakosokat lemészároltatja. — 1822. már. 6-án és 1826. ján. 27-én a Canaris vezérlete alatti görögök és a törökök közt tengeri ütközet.

Pavia v. Lombardiában, a Ticino jobb partján, a sz. 45° 11′ 1″ a h. 26° 49′ 2″ alatt. — 452-ben Attila hun k. lerombolja. — 476. áug. 28-án Odoacer, a herulok királya, elfoglalja és Orestest, Attila hun k. egykori titkárát, Romulus Augustulus utolsó ny. r. cs. apját, kivégezteti. — 521. jún. 17-én itt hal meg Ennodius Magnus Felix, nagytudományú itteni püspök és iró. — 526. okt. 23-án itt végeztetik ki börtönében Boëthius Anicius Manlius Severinus, hires jogtudós, bölcsész és költő I. N. Theodorik k. gót k. parancsából. — 568-ban Alboin longobard k. 3 évi ostrom után elfoglalja. — 590. sep. 5-én itt hal meg Autharis, a longobardok jeles királya. — 774. jún. 6-án N. Károly cs. elfoglalja és a longobardok uralmának véget vet. — 924. már. 21-én a magyarok Szalárd alatt beveszik és földulják. — 1136. nov. 9-én zendülés II. Lothár n. cs. ellen. — 1155. ápr. 17-én I. Rőtszakállú Frigyes n. cs. itt olasz királylyá koronáztatik. — 1160-ban zsinat. — 1300. feb. 20-án véres csata a Beccaria- és Langosco-család közt, melyben az utóbbiak maradnak előnyben. — 1356. máj. 27-én Bussolari Jakab, ágostoni szerzetes, Visconti Galeazzót itt meggyőzi. — 1501. sep. 24-én itt születik Cardano Jeromos, hires bölcsész, orvos és mathematikus. — 1525. feb. 24-én I. Ferencz fr. k. V. Károly cs. serege ellenében itt csatát veszt és elfogatik. — 1582. ján. 20-án itt hal meg Frascata Gá-

bor, orvos, nyelvész, költő és csillagjós.— 1796. máj. 25-én Buonaparte Napoleon fr. vezér elfoglalja.—1852. okt. 31-én itt hal meg Brugnatelli, hires természetbuvár.

Pecking a chinai birodalom fővárosa, a birodalom k. határán, a tengerparton, a sz. 39° 54′ 13″ a h. 136° 28′ 54″ alatt. — 1780. áug. 8-án itt hal meg Cibot Pierre Martialis, fr. hitküldér, ki a chinai régiségeket és irókat fordításban és kivonatban Európával megismertette. — 1830. sep. 17—20-ig rettentő földingás, mely 12 várost földul, itt és a vidéken majd 1 millió embert eltemet. — 1838-ban Tao-Kwang cs. eltiltja alattvalóinak a mákony szivását. — 1860. okt. 13-án az egyesült ang.-fr. sereg elfoglalja.

Pécs sz. k. v. Baranya vm. fővárosa, a sz. 46° 3′ 1″ a h. 35° 55′ 14″ alatt. — A római uralom korában „Sopiana;“ a török uralom alatt „földi paradicsom“ II. Szuleimán zultán szavai szerint. — 1000. áug. 22-én Sz. István püspökségét alapítja. — 1046-ban itt temettetik el Péter m. k. az általa bevégzett templomban. — 1064-ben itt koronáztatik meg másodszor Salamon királyunk Géza m. hg. által. — 1367-ben N. Lajos királyunk itt egyetemet állít. — A horvátországi lázadás tartama alatt Horváthy János, horvát főur, elpusztítja és lakosai közől sokakat leöl, mig végre 1393-ban elfogatván, itt Zsigmond királyunk parancsából kegyetlen kinzások közt kivégeztetik. — Mátyás királyunknak kedves tartózkodási helye, s 1490-ben ide menekül fia, Corvin János, Sárviz melletti veresége után. — 1495. már. 27-én békekötés II. Dobzse Ulászló m. k. és a török porta közt 3 évre, miután a törököt sikerült meg-

vernie. — A XVI. században egyetemében a tanuló ifjuság évenkinti száma közép számítással a 2000-re tétetik, kik közöl 300-an a mohácsi ütközetben (1526. áug. 29-én,) hősileg küzdve, mint a hazának örökemlékezetü fiai estek el. Ugyanezen évben a törökök a mohácsi vész után fölgyújtják; csak vára és székesegyháza marad épen, a város azonban hamuvá ég, lakosai pedig, kik futás által nem menekültek, a vásárpiaczra hurczoltatván, legyilkoltatnak. — A török kitakarodta után majd János majd Ferdinánd királyok kezére kerül, s ez utóbbi 1528. feb. 6-án a várost szabadalmaiban megerösíti. — 1541-ben János k. halála után polgárai a nagy-váradi (1538.) békekötéshez ragaszkodván, Ferdinándot ismerik el királyuknak. Ugyanezen évben II. Szuleimán zultán Budáról visszatértekor Athinay Simon hősi védelme következtében sikertelenül ostromolja. — 1543. júl. 20-án a törökök elfoglalják, másodszor földulják és egyetemét fölfüggesztik. — Itt születik Lukácsy József, ki Mühlbergnél (1547.) János Frigyes szász választó-fejedelmet elfogta és Bornemisza Gergely, (egy itteni lakatos fia,) Eger-vár hős és furfangoseszü alkapitánya. (1552.) — 1566-ban II. Szuleimán zultán Szigetvár alá mentében e városba vonul. — 1613-ban Bethlen Gábor több napig itt tartózkodik. — 1664. ján. 29-én Zrinyi Miklós a költő és Hohenlohe gr. a császáriakkal a várost a töröktől elfoglalják, várát azonban ján. 29—feb. 7-ig sikertelenül ostromolják. — 1686. okt. 14-én a töröktől végkép visszafoglaltatik Lajos bádeni őrgróf által. — 1691-ben Bajorország Schwaben-kerületéből érkezett je-

lentékeny jövevénysereg itt és a vidéken telepittetik le. — 1692-ben a város azt fogadja, hogy határában nem kath. embert nem fog türni, sem házasságot olyannal kötni nem fog engedni. — 1693-ban a zsidók, valamint azon ráczok, kik semmikép sem akartak egyesülni a katholikusokkal, a városból kiüzetnek. A kiüzött ráczok a pécsi püspöki urodalom igazgatójának megegyeztével Pécs közelében, Ürögh határában, telepedének le, mely napjainkig is „Ráczvárosnak“ neveztetik. — 1694-ben Széchenyi György primás a jezsuitákat e városba ünnepélyesen beigtatja és számukra 50 ezer forint alapítványt teszz, hogy a népnek az isteni igét hirdessék s az ifjuságot tanítsák. — (1687-ben a ferenczieck, 1700-ban a kapuczinusok és domonkosiak épitenek magoknak kolostort.) — 1703. ján. 31-én II. Rákóczy Ferencz elfoglalja és megsarczolja, hat hét mulva pedig a ráczok majd teljesen földulják. — 1708-ban II. Rákóczy Ferencz serege 34 napig sikertelenül ostromolja. — 1709. és 1710-ben epemirigy pusztítja lakosait. (Ennek megszünte után épittetett a Haviboldogasszony kápolnája.) — 1739-ben az epemirigy ujra kitör. — 1770. máj. 3-án II. József n. cs. magas látogatásával szerencsélteti. — 1773-ban Klimo itteni püspök alapítja első könyvnyomdáját. — 1777. máj. 4-én itt születik Suszter János, történet-, vegy- és orvostudományi iró. — 1780. ján. 21-én kelt levelében Mária Terézia királynőnk sz. k. várossá emeli. — 1785-ben az akademia Győrből ide tétetik át. — 1792. júl. 6-án itt születik Czindery László, Somogy vm. követe, főispánja és m. iró. — (1796. áug. 31-én

az irgalmas szerzet nagy ünnepélyességgel vezettetik a városba és helyeztetik el a kapuczinusok hajdani kolostorában.) — 1802-ben az itt létezett dunántuli kerületi egyetem Győrbe helyeztetik át. — 1811. dec. 31-én itt születik Nentwich Károly Miksa, m. természettudós. — (1814. nov. 7-én a cistercita tanárok első megjelenése e városban.) — 1818. sep. 21-én Ferdinánd osztr. fhg. (1835—1848-ig királyunk,) és trónörökös magas látogatásával megörvendezteti. — 1838. júl. 16-án itt hal meg Szepesy Ignácz br. püspök, tudós és nagy tudománybarát. — 1849-ben Jellachich cs. vezér megszállja. — Egyeteme, mely 1848-ban föltüggesztetett, 1865-ben megnyittatik. — Itt született Schultz Ferencz, kitünő épitész, ki 1870. okt. 21-én Budán kora ifjuságában elhalt.

Püspökei közől említést érdemelnek: 1-ör Bonipert első pécsi püspök, ki népe tudományos müvelése czéljából Hilduint Francziaországba küldi, hogy az ott tanodai oktatásokban használtatni szokott Priscián könyvéből egy példányt hozzon neki az iskolai oktatásokban leendő használat végett. — 2-or Sz. Mór 1036—1070 pécsi püspök, ki Zoerard és sz. Benedek vértanu életét irta. — 3-or Calanus 1188—1218-ig pécsi püspök, Horvát- és Dalmátország bölcs kormányzója. Irta Attila hun k. életét. — 4-er Bertalan 1219—1252-ig pécsi püspök, ki IV. Béla m. k. és neje, továbbá IV. Béla fiu és II. Endre apa k. valamint Kálmán hg. és a templomosok közt békét eszközölt. Mint k. követ négyszer volt Arragoniában. — 5-ör III. János vagy Cesinge János 1460—1472-ig pécsi püspök, közönségesen Janus Pannonius, hires latin

költő és I. Mátyás király kegyencze. (26 éves korában már pécsi püspök.) A Mátyás elleni összeesküvés tagja levén, Horvátországba menekült, hol el is halt. Halála után két év mulva Mátyás k. jelenlétében eltemettetett ugyanitt 1474-ben. — 6-or Zsigmond a dúsgazdag pécsi püspök, ki habár II. Ulászlótól tehetetlensége miatt elfordult, a hozzá kölcsönért folyamodott Miksa megkoronázott n. császárt, bár birta volna, nem segítvén, az országot megmentette, mert Miksa zsoldosait fizetni nem birván, azok Buda alól szétoszlottak. 1494-ben k. kincstartóvá választatott. — 7-er Szathmáry (ki 1521-ben,) és Verancsics, kik esztergomi érsekek lettek. — 8-or Dudics II. Rudolf cs. nagytudományú tanácsosa, ki később prot. lett. — 9-er Telegdy Miklós, sajátságos, kerekded, velős magyarságú, ékes egyházi szónoklatairól hires egyházi férfiu és iró. — 10-er Draskovich György, ki a trienti zsinatban kitünő szerepet vitt. — 11-er Szelepcsényi György (derék hazafi,) és Széchenyi György, (nagy tudománybarát,) kik esztergomi érsekek lettek. — 12-er Radonay Mátyás, kiről a pécsiek halála után azon verset csinálták: „O Deus Adonai, da nobis plures Radonay.“ Meghalt 1703-ban. — 13-or Klimo György 1751—1777-ig pécsi püspök, ki a tanügy emelésére sokat áldozott. — 14-er Király József 1808—1825-ig pécsi püspök, ki Győrött és Komáromban járó 30 nemes tanuló ifju számára 83 ezer pfrt. ösztöndij-alapitványt tett. — 15-ör Szepesy Ignácz 1828—1838-ig pécsi püspök, a nevelés és tudományosság nagylelkü pártfogója s a tudományok mivelője. Hatvanezer pfrton tanintéze-

tet állít, 1830-ban százötezer pfrttal a lyceumot megalapítja és ehhez még egy 16 ezer pfrt. értékü könyvnyomdát csatol. Később 40 ezer pfrton nyilvános könyvtárt emel, mely Klimo püspök alapkönyvtárából oly jelentékennyé lett, hogy jelenleg 16 ezer kötetet foglal magában. — 16-or Scitovszky János, ki később esztergomi érsek lett.

Pécsvárad mv. Baranya vm. a sz. 46° 10′ a h. 36° 5′ alatt. — 1000-ben Sz. István királyunk itt benczés apátságot alapít. — Itt tartatik rejtve a megvakított Álmos hg. fia, Vak Béla, mielőtt II. István királyunk által a trón-örökségre meghivatnék.

Pegu tartomány Indo-Chinában, a sz. 16°—20° a h. 112°—116° közt. — 1512 körül Abuquerque Alfonz port. alkirály ennek királyával szövetséget köt. — 1757-ben fővárosát a birmanok elpusztítják. — 1852. dec. 20-án az angolok a birmanokat legyőzvén, az egész tartományt egyéb birtokaikhoz csatolják.

Pelsöcz mv. Gömör vm. a Sajó partján, a sz. 48° 32′ 20″ a h. 38° 5′ alatt. —1567-ben várát Swendi Lázár cs. vezér széthányatja. — 1849-ben az oroszok fölégetik.

Pelusium erősség Ázsia és Afrika összeszögelésénél, a Suezi-csatorna mellett, a sz. 31° a h. 50° alatt. — Kr. e. 529-ben Cambyses perzsa k. elfoglalja. — 1168. nov. 3-án a keresztények rohammal beveszik.

Pennacerrada helység Spanyolországban, Vittoriától d. ny. d. a sz. 42° 39′ a h. 14° 57′ alatt. — 1834. okt. 27-én a carlisták a cristinosokat itt megverik. — 1838. jún. 23-án az Espartero vezérlete alatti spanyolok és a Guergue vezérlete alatti carlisták közt ütközet.

Pered l. **Zsigárd.**

Perlasz f. Gömör vm. a sz. 48° 34′ a h. 37° 56′ alatt. — 1849. máj. 30-án és jún. 25-én a magyarok és osztrákok közt jelentéktelen ütközetek teszik nevezetessé.

Peronne v. Francziaországban, Páristól é. k. Saint-Quentintől é. ny. a sz. 49° 55′ 30″ a h. 20° 35′ 15″ alatt. — 1408-ban XI. Lajos fr. k. az itteni találkozás alkalmával Bátor Károly burgundi hg. által elfogatik és börtönbe vettetik. Ugyanezen évben ugyanitt köztük békekötés.

Peru szabad állam Dél-Amerika ny. partján, a déli sz. 4°—12° 30′ közt. — 1529—1535-ig Pizarro Ferencz sp. meghódítja. — 1546. ján. 18-án Pizarro Gonzalo, Ferencz testvére, itt megveri és elejti a sp. alkirályt. — 1778-ban Bolivia az anyaországtól elszakad és 1821-ig Buenos Ayreshez tartozik; — 1821-ben azonban Bolivia egyesülvén Peruval, vele együtt segíti a tartomány függetlenségét a sp. uralomtól kivivni, mi is ugyanezen évi júl. 28-án sikerül. — 1824. feb. 10-én congressus, mely Bolivár columbiai tábornokot diktátorrá nevezi; — dec. 9-én a sp. seregek a szövetségesek előtt capitulálnak és következő napon a városból elvonulnak.

Perugia v. Italiában, a hajdani Etruriában, a sz. 43° 6′ 46″ a h. 30° 1′ 58″ alatt. — Kr. e. 40-ben Octavius, a második triumvirátus tagja, triumvir társa Antoniusnak fivérét, Luciust itt meggyőzi. — 1216. júl. 16-án itt hal meg III. Incze pápa. — 1416. júl. 19-én Braccio da Montone, nevezetes olasz condottiere, e városba vonul s a város uráúl elismertetik.

— 1506. sep. 12-én II. Gyula pápa elfoglalja. — 1531. jún. 20-án itt születik Caporali Caesare, hires költő. — 1781. ján. 1-én itt hal meg Bianconi Gian Lajos, hires orvos és régiségtudós.

Perzsia vagy **Persis**, a hajdan hires és nagyterjedelmű perzsa-birodalom kiváltságos tartománya. Jelenleg Ázsiai-Törökországban, a Kaspi-tenger, Szabad-Tatárország, Afghanistan, Beludsistan, Perzsaöböl s az Indiai-tenger közt.

Pest a magyar királyság fővárosa, Budával szemben, a Duna bal partján, a sz. 47° 29′ a h. 36° 45′ alatt. — 1241. már. 17-én a mongolok előhada már e város alatt portyáz, s pár nap mulva a mongolok által elpusztittatik. — 1298. áug. 4-én országgyülés, mely már két kamarára volt fölosztva. — A XIII. században már kereskedelme által hires város. — 1458. ján. 1—ján. 24-ig királyválasztó országgyülés, melyben Hunyady Mátyás m. királylyá választatik; — jún. elején országgyülés Mátyás k. elnöklete alatt. — 1490-ben királyválasztó országgyülés, melyen II. Dobzse Ulászló cseh k. m. királylyá választatik. — 1514-ben a pór-keresztesek gyülhelye és Szaleres Ambrus a pór-keresztes hadak alvezére itteni polgár volt. Ugyanezen évben külvárosai a pór-keresztesek által elpusztittatnak. — 1526. sep. 26-án II. Szuleimán zultán fölgyújtja s a m. foglyok egy részét, kivált a gyermekeket, leöldösteti. — 1542-ben Joachim őrgróf és cs. vezér a magyarok tanácsát mellőzve ezt és nem Budát szállja meg seregével. — 1602. okt. 5-én Roszwurm cs. tb. a törököktől rohammal elfoglalja. — 1603. sep. 26-án közelében Kolonics

nagy győzelmet nyer az egyesült török-tatár seregeken. — 1604. sep. 5-én Jagenreuter cs. ezredes e várost gyáván elhagyja, mire a törökök bevonulnak. — 1620. már. 11-én Bethlen Gábor pártja a cseh, morva és osztr. rendekkel itt szövetkezik. — Itt születik: 1754. jún. 16-án Zách Ferencz br. hires mathematikus, csillagász és m. tudós társasági tag és 1780. ján. 2-án Szögyény László, m. államférfi és a m. tudós társaság tagja. — A Mária Terézia által Nagyszombatból Budára áttett egyetemet, továbbá a királyi- és hétszemélyes táblát Pozsonyból II. József cs. ide helyezi át. — 1784. sep. 19-én itt születik gr. Keglevich Gábor, főtárnokmester, a hétszemélyes tábla közbirája s Nógrád vm. főispánja. — 1785. áug. 20-án itt hal meg Konrádi Ignácz Norbert, jeles humanista és latin költő. — 1786. okt. 5-én itt születik Majláth János gr. n. és m. történetiró, költő és m. irók fordítója. — 1787. feb. 10-én itt hal meg Palma Károly Ferencz, m. történész. Ugyanezen évben itt születik Stahly Ignácz, Magyarország hires főorvosa. — 1789. júl. 28-án itt hal meg br. Orczy Lőrincz, Abauj vm. főispánja és m. költő. — Itt születik: 1790. okt. 24-én Teleki József gr. Erdély kormányzója, nagy államférfi, követ, koronaőr, a m. tudós társaság elnöke és kitünő m. történész (Meghal ugyanitt 1855. feb. 15-én.) — 1795. feb. 8-án Saphir G. hires élczes iró, — 1799. feb. 8-án Kanya Pál, m. humanista és földirati iró, — 1804. nov. 18-án Klauzál Gábor, hires m. országgyülési szónok és 1848-ban m. kereskedelmi-minister, — 1807. már. 7-én Szentkirályi Mór, m. ellenzéki szónok, $184^{8}/_{9}$-ben

kormánybiztos és 1809. máj. 18-án Vállas Antal, természettudományi és közmüveltségtani iró; — sep. 11-én itt hal meg Horányi Ferencz József Elek, a m. tudósok történetirója. — Itt születik: 1811. feb. 11-én Teleki László gr. m. államférfi, a m. nemzeti kormány követe Franczia országban, később az emigratio egyik főnöke, az 1861. évi itteni országgyülésen a határozati-párt vezére (Meghal ugyanitt 1861. máj. 8-án lövés következtében az ország nagy rémületére.) — feb. 16-án Wenkheim Béla br. m. szónok, országgyülési követ, 1867—1869-ig m. belügy-minister, — 1812. sep. 5-én Lukács Móricz, m. tudós társasági tag, jeles publicista, jogtudományi iró és szépirodalmi fordító, — 1815. áug. 4-én Sujánczky Antal, vallásos és lantos m. költő, — 1816. ján. 12-én Arenstein József, m. mathematikai iró és a m. tudós társaság tagja, — 1818. ján. 18-án Almásy Pál, nemes hazafi, ellenzéki követ és 1849-ben a debreczeni képviselőház elnöke, — máj. 27-én Weber Henrik, jeles m. föstész és 1819. áug. 20 án Gorove István, lelkes m. iró és szónok, az 1848. évi m. nemzeti convent egyik kitünő tagja, 1867-től m. kereskedelmi- 1870-től napjainkig közlekedési-minister. — 1821. feb. 24-én itt hal meg Teleki László gr. m. államférfi és iró, a m. tudós társaság egyik hatbatós létrehozója, a nagyhirü Teleki József atyja. — 1822. ján. 22-én itt születik Markó Károly, idősb Markó Károly hires tájföstész fia, jeles m. föstész. — Itt hal meg: 1825. ápr. 21-én Keresztury József, m. költő 70 éves korában és 1827. ápr. 27-én Bihary János, hires m. zenész; — máj. 7-én itt születik Vajda János, m

költő. — 1830. júl. 21-én itt hal meg Alber János, kegyesrendi tanár, természettudományi, nyelvészeti, hittani és egyháztörténeti iró; — nov. 10-én itt születik Kanya Emilia (Szegfy Mórné,) novellairónő és a „Családi kör“ szerkesztőnője; — nov. 21-én itt hal meg Kisfaludy Károly, nagyhirű drámairó és költő. — 1831. feb. 14-én a m. tudós társaság első nagygyülését tartja; — júl. 28-án az epemirigy kitör. — 1838. már. 13-án nagy árviz által pusztittatik. Wesselényi Miklós br. és István fhg. a nép mentésében önéletök koczkáztatásával tevékenykednek. — Itt hal meg: 1838. máj. 25-én Perger János, m. nyelv- és történetbuvár és 1844. áug. 5-én Csapó Dániel, országgyülési követ és jeles m. gazdász. — 1848. már. 15-én nagy népforrongás. A sajtószabadság kivivatván, esti $5^1/_2$ órakor a legelső censurátlan lapok megjelennek; Stáncsics Mihály, mint a censura áldozatja, börtönéből kiszabadittatik; — ápr. 19-én zsidóüldözés. A népgyülés a közelgő évnegyedi lakbér elengedését követeli a háztulajdonosoktól; a katonaság és nemzetőrség azonban a rendet helyre állítja; — jún. 11-én véres összeütközés a Ceccoperi olasz ezred és a m. önkénytesek közt; — júl 11-én az itteni országgyülés Kossuth Lajos fényes szónoklata következtében 200 ezer katonat és 42 millió pfrtot szavaz meg a haza megmentésére s a szentesített m. alkotmány megvédésére; — sep. 28-án gr. Lamberg Ferencz, osztr. tábornagy, teljhatalmú cs. biztos, a buda-pesti hidon a népdüh áldozatjául esik; — dec. 31-én éjjeli 11 óráig a m. parlament utólsó itteni ülése (ezen évben.) Kossuth

Lajos és a m. kormány Debreczenbe menekül. Windischgrätz hg. cs. tábornagyhoz pedig gr. Batthyáni Lajos, Deák Ferencz, Lonovics József (kinevezett egri érsek,) gr. Majláth Antal és Majláth György küldetnek ki fegyverszünet- és békekötés végett. — 1849. ján. 5-én Windischgrätz cs. vezér elfoglalja és ez időtől fogva ápr. 23-ig volt a császáriak kezében; — jún. 5-én a m. kormány és országgyülés Debreczenből visszatér; — júl. 8-án Kossuth Lajos e városból azon kijelentéssel távozik, hogy legfölebb két hónap mulva visszatér. — Itt végeztetnek ki: 1849. okt. 6-án Batthyáni Lajos gr. Magyarország első minister-elnöke a haditörvényszék itélete szerint golyó által és okt. 10-én Csányi László, m. közlekedésiminister s ugyanezen napon még br. Jeszenák János, forradalmi kormánybiztos; — nov. 16-án a Bodonból hazatért m. menekültek itt az „Uj-épületbe" záratnak; a velök visszatért közlegénység már Temesvárott a cs. seregbe soroztatván. — Itt hal meg: 1850-ben Császár Sándor, Temes vm. országgülési képviselője, jeles szónok, a hétszemélyes tábla ülnöke Deák Ferencz és Vukovics Sebő igazságy-ministersége alatt, — ápr. 22-én Wesselényi Miklós, politikai m. iró, nagy szónok és hazafi, — 1851. már. 28-án Döbrentei Gábor, jeles m. iró, — 1853. nov. 5-én Garay János, ünnepelt m. lantos költő, — nov. 12-én Albach József, az ujabb-kor egyik leghiresebb szónoka, természettudományi, földirati és vallásos iró, — 1854. áug. 24-én Miskolczy Julia, jeles m. szinésznő 33 éves korában, — nov. 1-én Czech János, m. történész, — nov. 9-én Tognio Lajos, jeles m. orvostudományi iró,

— 1855. jún. 10-én Bírányi Ákos, a m. hirlap-irodalomban és egyleti téren munkás férfiu, — áug. 17-én Obernyik Károly, m. drámaköltő és novellairó, — nov. 19-én Vörösmarty Mihály, a nagy m. költőfejedelem ugyanazon házban, melyben Kisfaludy Károly is kimult, — dec. 24-én Jerney János, nagyhirű m. történetbuvár, — 1856. feb. 5-én Horhy Mihály, jeles m. gazdász, több bel- és külföldi gazdasági és tudós társaság tagja, — 1857. máj. 20-án Beöthy László, m. elménczes iró, — 1858. ján. 29-én Lendvay Márton, hires m. szinművész, — már. 3-án Bajza József, jeles m. költő és itész, — jún. 7-én Szontagh Gusztáv, gazdasági és bölcselmi iró és dec. 13-án Szentpétery Zsigmond, jeles m. szinmüvész. — 1861-ben országgyülés. — Itt hal meg: 1861. ápr. 27-én Palóczy László, a m. képviselőház korelnöke, — nov. 16-án Sárosy Gyula, m. költő és 1862. jún. 13-án Szentpétery József, hires ezüst- és domborműmüvész. — $186^5/_8$-ban országgyülés. — 1866. ján. 29-én a k. pár nagy örömmel fogadtatik; — júl. 30-án Egressy Gábor, a legnagyobb m. szinmüvész, meghal a szinpadon, midőn épen Brankovics György szerepében egy hatásos jelenetet föltüntetne. — 1867. jún. 8-án Ferencz József osztr. cs. Budán Magyarország apostoli királyává megkoronáztatván, a visszaállított alkotmányra szabad ég alatt itt leteszi az ünnepélyes esküt. — 1868. jún. 29-én itt hal meg Földváry Sándor, a rettenthetlen honvéd ezredes és Sz. Tamás hőse; — nov. 16-án itt nyitja meg üléseit az osztr.-m. birodalmi delegatio; — dec. 9-én itt hal meg Balassa János, hires m. orvos. — 1869. ápr. 24-től országgyü-

lés;—1870. jún.9-én Batthyáni Lajos első m. ministerelnök tetemeinek (másodszori) ünnepélyes eltemettetése.

Pétervár vagy **Szent-Pétervár**, Oroszországnak 1703 óta fővárosa, a Finn-öböl k. partján, a sz. 59° 57′ a h. 47° 58′ alatt. — 1703. máj. 27-én I. N. Péter or. czár által alapittatik. Addigelő Moszkva a birodalom fővárosa. — 1726. júl. 27-én itt hal meg Bernoulli Miklós, hires mathematikus. — 1741. nov. 24—dec. 10-ig trónforradalom. — 1745. jún. 25-én béke és szövetség Svéd- és Oroszország közt. — 1762. máj. 5-én béke III. Péter czár, II. Frigyes pr. és Adolf Frigyes svéd k. közt. — Itt hal meg: 1763. okt. 27-én Natter Lőrincz, hires kőmetsző, ki a gyémántba is tudott vésni és 1767. okt. 27-én Münich B. Keresztély, or. tábornagy és államminister. — 1768. okt. 30-án II. Katalin czárnő a papirpénzt behozza. — 1772. feb. 17-én titkos szerződés Orosz- és Poroszország közt Lengyelország fölosztását illetőleg; — júl. 25-én szerződés Austria, Orosz- és Poroszország közt Lengyelország első földarabolása iránt. — 1773. feb. 1-én itt hal meg Guglielmi Gergely, hires történeti festész. — 1795. sep. 28-án szövetség Austria, Anglia és Oroszország közt; — okt. 24-én az itteni congressuson Lengyelország harmadizben osztatik föl az érdekelt fejedelmek közt. Austria 840, Poroszország 997, Oroszország 2510 négyszög mértföldet nyer. — 1798. feb. 12-én itt hal meg II. Szaniszló utolsó lgy. k. nyugdijban. — 1799. máj. 26-án itt születik Puschkin Sándor, hires. or. költő. — 1801. már. 23-án Pál czár megöletik. — 1805. ápr. 11-én a harmadik coalitio Angol- és Oroszor-

ság közt, melyhez Svédország, Nápoly és Austria is csatlakoznak. — 1806. jún. 5-én itt hal meg Doyen Gábor Ferencz, jeles fr. festész. — 1812. már. 24-én titkos szövetség Orosz- és Svédország közt Franczia-ország ellen. — 1816. ján. 1-én a jezsuiták e városból kitiltatnak. — 1820. már. 25-én az itt kiadott randelet erejénél fogva a jezsuiták az egész birodalomból kiüzetnek. — 1824. ápr. 17-én szerződés az éjszak-amerikai egyesült államok és Oroszország közt birtokrendezési ügyben. — 1825. dec. 17-én katonai lázadás az uj, trónralépő I. Miklós czár ellen, mely 26-án veszélyes alakot ölt. — 1826. jún. 3-án itt hal meg Karasin Miklós, jeles or. történetiró. — 1831. júl. 3-án az epemirigy kitör, mire a köznép az orvosok közől néhányat meggyilkol. — Itt hal meg: 1832. júl. 2-án Semenkoff Péter, or. drámairó, — 1859. dec. 15-én Fessler Aurél Ignácz, hires m. történész és történeti regények irója n. nyelven, — 1852. jún. 1-én Maistre (Xavier de) gr. szellemdús fr. iró, — áug. 1-én Perrot György Frigyes, természettudós, — 1853. már. 21-én Karatygin, (Wassily Andrejevics,) a legnagyobb or. színészek egyike 52 éves korában, — 1854. máj. 24-én Butschirin, China és Közép-Ázsia leirásáról ismert or. tudós 72 éves korában, — 1855. már. 2-án I. Miklós czár és 1857. feb. 22-én Kardhordó Kálmán, m. zongorász és zeneszerző fiatal korában.

Pétervárad v. és hires erősség a Duna jobb partján, Ujvidék átellenében, a sz. 45° 15′ 16″ a h. 37° 31′ 44″ alatt. — A rómaiak korában „Cusum“ és „Acumincum“ nevek alatt fordul elé. Erőssége a másodren-

düek közé tartozik. — 1463. sep. 12-én szövetség I. Mátyás királyunk és Velencze közt a török ellen. — 1526. júl. 12-én Ibrahim pasa, II. Szuleiman zultán vezére, roppant sereggel szállja meg a várost és három nap mulva birtokába jut. Ezután a várat veszi ostrom alá, mely kevéssé volt ugyan megerősítve, de az Alapy György parancsnoksága alatti vitéz őrség szilárdul tartja magát; — 12 napi hősi védelem után azonban a tulnyomó erő előtt meghajolni kényszerül; — okt. 7-én itt egyesül az iszonyú török had, melynek Belgrádtól Budáig és Budától eddig tett barangolásait 200 ezer magyar vérével jegyezte történelmünk szomorú lapjaira. — 1688. júl. 18-án Caprara ide vezeti seregét, hogy Miksa Emmanuel bajor vf. seregével egyesülhessen, mi tiz nap mulva meg is történvén, egyesült erővel visszafoglaltatik végkép a töröktől. — 1694-ben a törökök sikertelenül ostromolják. — 1716-ban Ali nv. itt üt tábort, s ugyanitt fölötte áug. 5-én Savoyai Eugen és Pálffy János, cs. vezérek, fényes győzelmet vivnak ki. — 1848. okt. 15-én e város, noha Blagoëvics a császárnak kivánt engedelmeskedni, föltüzi a m. háromszinü zászlót; — dec. 12-én az osztr. érzelmü tisztek zavargást idéznek elé, a Don Miguel-ezred m. érzelmü legénysége azonban az ágyukat és több pontokat elfoglalván, tisztjeinek ellenszegül. — 1849. jún. 4-én a várból a m. csapatok az ostromló osztr. és szerb csapatokat megtámadják, őket azonban eltávolitaniok nem sikerül; — sep. 7-én Kiss Pál m. várparancsnok a császáriaknak átadja.

Pétervására mv. Heves vm. a mátrai járásban, a

sz. 48° a h. 37° 47′ alatt. — 1849. feb. 23-án itt támadja meg Máriássy m. hadosztálya Schlick cs. altábornagy seregét s már a városba is behatolt, azonban a várt és elrendelt segély Dembinsky fővezér ellenparancsa következtében meg nem érkezvén, visszavetetik.

Petrikau f. Oroszországban, a varsói kerületben, a sz. 51° 20′ a h. 37° 20′ alatt. — 1555-ben nemzeti zsinat tartatik itt, melynek határozata szerint a katholikusok és a dissidensek uj vallási czikkek kidolgozására szólittatnak föl.

Pettau v. Steyerországban, a sz. 46° 26′ 21″ a h. 35° 39′ 11″ alatt. — Itteni székhelyéből István, IV. Béla királyunk fia, elüzetik. — 1480. már. 6-án a magyarok elfoglalják.

Pfaffenhofen v. F.-Bajorországban, az Ilm partján, a sz. 48° 31′ a h. 29° 11′ 30″ alatt. — 1633. áug. 1-én Birkenfeld megveri itt Károly loth. hg. által a cs. segélyére hozott sereget. — 1745. ápr. 15-én Batthyáni Károly hg. osztr. tb. itt az egyesült bajor-fr. sereget megveri. — 1796. sep. 7-én fegyverszünet a francziák és Károly Tivadar bajor vf. közt. — 1809. ápr. 19-én az Oudinot alatti francziák s a Hiller alatti osztrákok közt ütközet.

Pfalz két külön tartomány ugyanazon néven. Egyik a Rajna mellett, a másik Csehországtól nyugatra. — E helyzetöknél fogva a Rajna melletti, mert amattól ny. csik, Westpfalznak vagy Westpfaliának is neveztetik; a másik t. i. a Csehországtól ny. eső, jelenleg F.-Bajorország é. k. része. — Ez utóbbi ugynevezett F.-Pfalz őrgrófja, V. Frigyes,

1619-ben cseh királylyá választatik, de 1625-ben birtokait elvesztvén, Felső-Pfalzot Bajorország kapja.

Pharsalus ma **Fersalo**, mezőség Görögországban, Thessaliában, Thermopilae-szorostól é. ny. é. a sz. 39° 18′ a h. 40° 5′ 30″ alatt. — Kr. e. 48. aug. 9-én Julius Caesar Pompejust itt győzi meg.

Philadelphia Éjszak-Amerikában, Pennsylvania-egyesült-állam fővárosa a sz. 39° 57′ 9″ a h. 304° 48′ 59″ alatt. — 1757-ben itt születik Evans Olivér, a gőzgépek föltalálója és 1758. ján. 10-én Philadelphia Jakab, híres bűvész. — 1774. sep. 4-én congressus, melyben az amerikai tartományok követei részt vesznek; — dec. 5-én az éjszak-amerikai gyarmatok congressusa. — 1775. jún. 15-én congressus, melyben Washington György az éjszak-amerikai sereg fővezérévé választatik. — 1776. júl. 4-én itt nyilatkoztatják ki az éjszak-amerikai államok függetlenségöket. — 1777. sep. 23-án az angolok Cornwallis alatt ostromolni kezdik és sep. 26-án elfoglalják. — Itt hal meg: 1782. okt. 2-án Lee Károly altábornok, ki az éjszak-amerikai szabadságháborúban szerepelt és 1790. ápr. 17-én Franklin Benjamin, jeles államférfi és tudós. — 1797. feb. 8-án nemzetgyülés, melyben Adams John elnökké és Jefferson Tamás (az éjszak-amerikai államokban) alelnökké választatik. — 1815. feb. 25-én itt hal meg Fulton Robert, a gőzhajók föltalálója. — 1834. okt. 14-én viharos jelenetek a congressusi követválasztások alkalmával. Három házleromboltatik és több fölgyujtatik. — Itt hal meg: 1842. ján. 15-én Hopkinson József, költő és 1850. júl. 9-én Taylor Zacharias, az éjszak-amerikai álla-

mok elnöke. — 1852. ján. 29-én Kinkel Gottfried költő itt nagy congressust tart Németország föllázítása czéljából.

Philippi szigetcsoport a Chinai-tengertől kezdve a Csendes-Oceánba nyúlik, a sz. 5° 22′—21° a h. 134° 35′—143° 43′ közt. — 1521-ben a port. Magelhan a spanyolok érdekében eddig jutván, a benlakók által meggyilkoltatik. Jelenleg a spanyolok birják.

Philippi vagy **Philippoi** l. **Filippoi**.

Philippopoly v. Európai-Törökországban, Rumeliában, a Maricza jobb partján, a sz. 42° 7′ a h. 42° 20′ alatt. — 1443-ban Hunyady János ugynevezett „hosszú hadjárata“ alkalmával II. Murad zultán seregével itt megütközik.

Philippsburg v. a Bádeni-nagyherczegségben, a Rajna jobb partján, a sz. 49° 14′ 1″ a h. 26° 6′ 34″ alatt. — 1676. sep. 17-én a francziák Károly loth. herczegnek átadják. — 1688. okt. 29-én Vauban fr. tb. elfoglalja. — 1734. júl. 18-án a francziák beveszik. (Berwick fr. tábornagy halála.) — 1799. dec. 2-án Sztáray osztr. tb. meggyőzi itt a francziákat. — 1800-ban várát a francziák földulják.

Pholoë hegyfok Görögországban, Arcadia é. ny. részén, a sz. 37° 45′ a h. 39° 30′ alatt. — 399 körül Stilico, ny. r. hadvezér, Alarik ny. gót királyt itt bekeríti.

Piacensa Italiában, a hasonnevü herczegség fővárosa, Parmától ny. d. ny. a sz. 45° 2′ 44″ a h. 27° 21′ 24″ alatt. — 1904-ben zsinat a keresztes hadak ügyében. — 1724-ben ezt, Parmát és Toskánát VI. Károly n. cs. Spanyolországnak átengedi, hogy vele

a pragmatica sanctiót elismertesse. — 1738-ban a bécsi békében azonban visszakapja. (l. Placentia.)

Picardia hajdan tartomány Francziaország é. részén, fővárosa volt Noyon. Jelenleg Somme, részben Pass de Calais, Oise, Aisne és Nord kerületek (dep.) terülnek el helyén.

Pilis mv. Pest, Pilis és Solt vm. a sz. 47° 17′ a h. 37° 12′ 40″ alatt. — 1184-ben III. Béla királyunk a a cistercita szerzet számára itt apátságot alapít.

Pilis-Maróth f. Esztergom vm. a sz. 47° 47′ a h. 36° 37′ alatt. — Hajdan hires várát, melynek ma csak romjai láthatók, Dobozy Mihály és neje birták, kik 1526-ban a törökök dühének estek áldozatúl.

Pillnitz nyaraló Szászországban, a drezdai kerületben, a sz. 51° a h. 31° 40′ alatt. — 1791. áug. 27-én szerződés II. Leopold n. cs. II. Frigyes Vilmos pr. k. és Károly, Artois grófja, közt Francziaország ellen.

Piquigny v. Francziaországban, Amienstől é. ny. a sz. 50° 4′ a h. 19° 35′ alatt. — 1475. áug. 29-én békekötés IV. Eduárd ang. és XI. Lajos fr. k. közt.

Pirna v. Szászországban, Drezda közelében, tőle d. a sz. 50° 57′ 54″ a h. 31° 36′ 36″ alatt. — 1634-ben a szászok és II. Ferdinánd n. cs. közt szerződés, mely által a prágai békekötés pontjai elintéztetnek. — 1756-ban II. Frigyes pr. k. a szász sereget itt leveri. — 1758. sep. 9-én az osztrákok elfoglalják. — 1853. máj. 30-án itt hal meg Pienitz Ernő, jeles lélektani iró.

Pisa v. Italiában, a régi Etruriában, (jelenleg Toscana-nagyherczegségben,) a Tyrrheni-tengerpar-

ton, az Arno-folyó mellett, a sz. 43° 43′ a h. 28° 3′ 32″ alatt. — 1095-ben zsinat a keresztes hadak ügyében, mely után a clermonti hivatik össze. — 1134-ben egyházi gyülekezet. — 1288. júl. 1-én nagy csata a ghibellinek és a guelfek közt a városban. — 1327. okt. 11-én Bajor Lajos n. cs. elfoglalja. — 1338-ban alapittatik egyeteme. — 1406. okt. 9-én a florenczi seregek árulás folytán elfoglalják. — 1409. jún. 5-én zsinat, melyen a már. 30-án elitélt XIII. Benedek és XII. Gergely pápák, mint eretnekek letétetnek. — 1511. nov. 1-én az itteni harmadik zsinat megnyittatik. — 1564. feb. 18-án itt születik Galilei Galileo, a halhatatlan mathematikus és csillagász. — 1664. feb. 12-én békeszerződés VII. Sándor pápa és XIV. Lajos fr. k. közt. — 1765. nov. 27-én itt hal meg Corsini Eduárd, a legtudósabb és legérdemesebb régiségbuvárok egyike. — 1785. dec. 31-én közelében születik Niccolini Giovanni Battista, a leghiresebb ujkori drámaköltő. — 1846. feb. 26-án lázadás a jezsuiták ellen. — 1849. máj. 5-én a béke és rend biztosítása végett 12 ezer osztrák e városba vonul.

Piski f. Erdélyben, Hunyad vm. Dévától k. majd a Maros bal partján, a sz. 45° 49′ 40″ a h. 40° 45″ alatt. — 1742. feb. 2-án itt születik Barcsai Ábrahám, m. költő és 1747. dec. 24-én Losonczi Bánffy György, Erdély kormányzója. — 1849. feb. 9-én az itteni hid véres jelenetek szinhelye. Ugyanis a császáriak az oláh fölkeléstől is gyámolítva már reggel 8 órakor erősen tüzelnek a hidatvédő Czecz és Kemény m. csapataira s azután szuronytámadást intéznek

ellenök, de visszaveretnek. E harcz tüzében azonban a m. seregek összekeveredvén, azonfölül a bihari lovas nemzetőröket az osztr. ágyutüz zavarba hozván, Bem seregének nagy része futással hátrál. De az öreg tb. itt sem csügged; Czecznek két összeszedett zászlóaljával az üldöző császáriakat föltartóztatja s észrevevén, hogy a császáriak löszere fogyni kezd: zászlóaljait s lovasait rohamra vezeti s a császáriakat visszanyomja. Mire ezek vad futással Szászváros felé menekülnek, hová Bem utánok menvén, utóhadokat innen is elüzi.

Pistoria vagy **Pistoja**, v. Italiában, Toscana-nagyherczegségben, a sz. 43° 56′ 12″ a h. 28° 35′ 2″ alatt. — Kr. e. 62. ján. 5-én Catalina serege itt leveretik. — 1547. áug. 3-án itt hal meg 57 éves korában Fra Paolo Pistolese, jeles föstész. — 1632. dec. 27-én itt születik Pinamuti János Péter, jezsuita és vallástudós. — 1815. ápr. 10-én Nugent cs. vezér a nápolyiakat itt megveri.

Placentia v. Lombardiában, a Pó jobb partján, Trebia torkolatánál, a sz. 45° 2′ 44″ a h. 27° 21′ 24″ alatt. — Kr. e. 222-ben a rómaiak alapítják. (L. Piacenza.)

Plataea v. Görögországban, Boeotia és Attika közt, Leuktrától d. k. a sz. 38° 17′ 30″ a h. 40° 46′ alatt. — Kr. e. 479. sep. 25-én az athenei Aristides és a spartai Pausanias egyesített seregei a Mardonius vezérlete alatti perzsákat itt teljesen legyőzik. — Kr. e. 432. ápr. 8-án a thebaiak rohamukkal meglepik.

Plymouth v. Angliában, Devon-grófságban, a hasonnevű kikötőnél, a sz. 50° 22′ 20″ a h. 13° 32′ 20″ alatt. — 1652. áug. 26-án az ang. és a Ruyter vezér-

lete alatti hollandi flotta közt ütközet. — 1786. ján. 26-án itt születik Hayden Benjamin Robert, hires történeti festész. — 1799. áug. 5-én itt hal meg Howe Richárd gr. ang. tengernagy és jeles hős a francziák ellenében. — 1811. dec. 13-án ide érkezik családjával és kiséretével Buonaparte Lucián, hogy Angliában a tudományoknak éljen.

Pó vagy **Padus**, F.-Italia vagy Lombardia főfolyója. Ered Piemontban a „Monte Visón“ s 88 mfdnyi k. irányú folyás után négy torkolaton az Adriai-tengerbe ömlik.

Podlachia tartomány valaha, a sz. 51° 30′—52° 30′ a h. 40° 30′—46° 30′ közt. — Valaha Lengyelországhoz tartozott, jelenleg mint kormányzóság Oroszországhoz tartozik.

Podolia valaha tartomány, a sz. 48° 30′—49° 45′ a h. 44°—49° közt. — Valaha ez is Lengyelországhoz tartozott, jelenleg mint kormányzóság Oroszországhoz tartozik.

Podolin mv. Szepes vm. a Poprád mellett, a sz. 49° 15′ 20″ a h. 38° 14′ alatt. — Hajdan kőfallal kerített sz. k. v. — Ez is egyike azon városoknak, melyeket a mindig pénzszükében szenvedett Zsigmond m. k. Ulászló lgy. királynak 155,400 aranyért elzálogosított. — 1772-ben Lengyelország első fölosztásakor kapcsoltatott vissza Magyarországhoz.

Pogányest f. Krassó vm. a facseti járásban, a sz. 45° 42′ a h. 39° 43′ alatt. — A hasonnevü fly. völgyében verte meg Sz. László királyunk 1091-ben a Kopulcs vezérlette pogány kunokat. Innen kapta

nevét a folyó és falu. (Mások szerint a Temes völgyében.) — Az 1849. évet illetőleg l. Lugos.

Poitiers v. Franczioországban, a hajdani Poitou-grófság fővárosa; jelenleg a Loire-kerületben (dep.) Tourstól d.-ny. a sz. 46° 35′ a h. 18° alatt. — 507-ben Clodvig fr. k. a ny. gótokat itt meggyőzi. — 732. júl. 22-én közelében Martell Károly fr. k. az Abderhaman vezérlete alatti szaraczénokat megveri. (L. Vougle.) — 1330. jún. 15-én itt születik Eduárd, a Fekete hg. III. Eduárd ang. k. fia. — 1356. sep. 19-én a Fekete hg. vezérlete alatti angolok és II. János k. vezérlete alatti francziák közt nevezetes ütközet, melyben II. Jó János fr. k. elfogatik. — 1577. okt. 5-én béke a katholikusok és hugenották közt. — 1765. már. 23-án itt születik Thibaudeau Antal, az első fr. forradalomban kitünő férfiu.

Pola v. az Adriai-tenger é. részén levő Istria-földnyelv d. részében, a sz. 44° 52′ 30″ a h. 31° 30′ 24″ alatt. A rómaiak korában „Pietas Julia“ név alatt fordul elé. — A hagyomány szerint Salamon, ingatag jelleme miatt trónvesztett királyunk, itt hal meg mint remete több évi bünbánó élet után. — 1379. máj. 5-én hasonnevü kikötőjében tengeri ütközet a genuaiak és a Pisani vezérlete alatti velenczeiek közt, melyben az előbbiek győznek. Pisani e csatavesztés miatt öt évi fogságra itéltetik.

Pollentia helység Italiában, Lombardiában, a sz. 44° 39′ a h. 25° 33′ alatt. — Nevezetes Stilico ny. r. hadvezér Alarik ny. gót k. fölött 403. már. 29-én kivivott győzelméről.

Polock v. Oroszországban, Witepsk-kormányzó-

ságban, a Visztula mellett, a sz. 52° 33′ 3″ a h. 37° 21′ alatt. — 1812. áug. 17. és 18-án ütközet a francziák és oroszok közt; — okt. 20-án ütközet a Wittgenstein alatti oroszok és Gouvion-Saint-Cyr alatti francziák közt e város mellett, melyben az előbbiek győznek, mire e várost elfoglalják.

Poltava l. **Pultawa.**

Pombal v. Portugaliában, Estre na-lura-provinciában, a sz. 38° 55′ a h. 8° 40′ alatt. — Ennek grófja Carvalho, mint József Emmanuel port. k. ministere, a jezsuitákat a királyságból eltávolittatja.

Pommerania tartomány a Keleti-tengertől d. Meklenburgtól k. Brandenburgtól é. Nyugot-Poroszországtól ny. — Fölosztatik: Elő- és Hátsó-Pommeraniára. — Az Odera-folyó áthasítván e tartományt, a jobb partjától k. eső rész Hátsó-, a bal partjától nyugotra eső rész pedig Elő-Pommeraniának neveztetik. — 1435-ben III. Ulászló lgy. k. a n. lovagrendtől országának megszerzi. — 1637-ben György Vilmos pr. hg. elfoglalja. — 1807-ben a porosz birtokok I. Napoleon fr. cs. kezébe jutván, az 1810. évi párisi békében Napoleon az ugynevezett Svéd-Pommeraniát és Rügen-szigetet Svédországnak adja. — 1812. ján. 27-én a francziák a svédektől elfoglalják. — 1815. okt. 1-én Poroszországnak átadatik.

Pompeji hajdan v. Italiában, Nápoly vidékén, a Vesuv közelében, a sz. 40° 48′ a h. 32° 5′ alatt. — 63. feb. 5-én földrengés által nagyobb része elpusztul. — 79. áug. 24-én Titus r. cs. uralkodása alatt a Vesuv lávája eltemeti; 1755-ben azonban fölfedeztetvén ezóta ássák ki.

Pondichery v. Hindostánban, Madrasban, a sz. 11° 55′ 41″ a h. 97° 31′ 30″ alatt. — A Colbert fr. pénzügy-minister által szervezett „keletindiai társulat“ központja. — 1761. ján. 15-én az angolok a francziáktól elfoglalják és kipusztítják. — 1763-ban a párisi békében magát a várost megtartja ugyan Francziaország, területét azonban kényszerül az angoloknak átadni. — 1768. feb. 1-én itt születik Lauriston Jakab marquis, jeles fr. tb. — Jelenleg is fr. birtok.

Pontini mocsár az egyházi államban, Capo-Circejo közelében, a sz. 41° 24′ a h. 30° 40′ alatt. — Már Julius Caesar szándékozott lecsapoltatni, a munka már majd befejeztetett, de halála közbejövén lecsapoltatása abban maradt. Jelenleg sikertelenül igyekeznek kiszárítani.

Poroszló mv. Heves vm. a Tisza jobb partján, Tisza-Füreddel szemben, a sz. 47° 49′ 40″ a h. 38° 19′ alatt. — 1262. dec. 5-én IV. Béla királyunk és fia István közti viszályok lecsillapítására békekisérlet.

Porto-Cale Portugalia egyik kikötője, a Duero torkolatától nem messze, a sz. 41° 8′ 54″ a h. 8° 23′ alatt. — Ettől vette nevét az egész tartomány, melyet 1140-ben I. Alfonz királyságra emelt.

Port-Mahon a Közép-tengeren levő Minorca-sziget fővárosa hasonnevü kikötővel, a sz. 38° 56′ a h. 21° 58′ alatt. — 1756. ján. 28-án a franczia rohammal beveszik; — máj. 20-án tengeri ütközet, melyben Gallissonniere fr. admirál a Byng alatti angolokat meggyőzi. — 1787. ápr. 27-én itt születik Orfila Mathieu József Bonaventura, nagyhirü füvész, természettudós és vegyész.

Porto-Re m. tengermelléki mv. Fiumétól d. k. a sz. 45° 16′ 40″ a h. 32° 13′ 49″ alatt. — Réve két erőd által védetik.

Porto-Santo szg. az Atlanti-tengeren, Madeira mellett tőle é. k. irányban, a sz. 34° 30′ a h. 1° alatt. — 1418-ban fedeztetik föl Hajós Henrik port. trónörökös által. Jelenleg port. telep.

Posen tartomány Poroszországban, a hasonnevű nherczegség fővárosa, a sz. 52° 24′ 39″ a h. 34° 13′ 41″ alatt. — Mint nherczegség az előbbi varsói nherczegségből 1815-ben képeztetett. Fekvése az Oderai-Frankfurt, Marienwerder, Lengyelország, Boroszló és Liegnitz közt. — 1806. dec. 11-én békekötés I. Napoleon fr. cs. és Szászország közt, mely alkalommal Szászország királysággá emeltetik és a „Rajnaszövetségbe" lép. — 1813. már. 4-én ütközet az oroszok és lengyelek közt. — 1846. feb. 12-én Mieroslawsky Lajos és más lgy. főnökök a forradalomban részvétök miatt itt elfogatnak.

Pöstyén mv. Nyitra vm. a Vág jobb partján, a sz. 48° 36′ a h. 35° 29′ alatt. — 1530-ban a törökök elpusztítják. — 1854. okt. 22-én itt hal meg Melly Eduárd, műitész, régiségtudós és éremismerő.

Potomak Éjszak-Amerikában, Virginia-egyesültállam folyója. — Washington György ennek partjain elterülő birtokaira vonult vissza a magányéletbe, midőn az éjszak-amerikai szabadságháborát befejezte.

Potsdam v. Poroszországban, Berlin közelében, a sz. 52° 24′ 45″ a h. 30° 44′ 46″ alatt. — 1767. ján. 22-én itt születik Humboldt Vilmos, remek költő, böl-

cselmi és szeptani iró. — 1805. nov. 3-án titkos szövetség Orosz- és Poroszország közt Franciaország ellen. — 1806. okt. 25-én I. Napoleon fr. cs. II. Frigyes pr. k. koporsóját itt meglátogatván, annak kardját magával viszi.

Pozanim helység Szerbiában, Szendrőtől é. k. s Branizovától d. ny. a Duna jobb partján, a sz. 44° 10′ a h. 38° 40′ alatt. — 1460-ban Szilágyi Mihály, a k. nagybátyja és Lábatlan Gergely itt megveretvén, török fogságba esnek és Konstantinápolyba hurczoltatnak. (Itt Szilágyi lefejeztetett, Lábatlan pedig egy előkelő török fogolyért kicseréltetett.)

Pozsega sz. k. v. a hasonnevű vm. a sz. 45° 21′ 30″ a h. 35° 22′ 40″ alatt. — Árpád fejedelmünk kormánya alatt a magyarok elfoglalják és földulják.

Pozsony sz. k. v. a hasonnevű vm. a Duna bal partján, a sz. 48° 8′ 31″ a h. 34° 43′ 56″ alatt. — 907. jún. 17-én Gyermek Lajos n. cs. serege Zsolt fejedelmünk kiskorában itt megveretik a m. kormányzók által. — Aba Samu királyunk kormánya idejében III. Henrik n. cs. elpusztítja. — 1052-ben Henrik n. cs. két havi sikertelen ostrom után; mert Zothmund vagy némelyek szerint Kund buvár hajóit elsülyeztette, kényszerül alóla elvonulni. — 1074-ben László m. hg. és vezér a trónvesztett Salamon m. királyt itt ostromolja. — II. Géza királyunk kormánylata alatt Borics Henrik osztr. határgróf segélyével elfoglalja, 1146-ban azonban tőle visszavétetik. — 1161-ben pártütő nagybátyjai elől III. István királyunk ide menekül. — 1262. ján. 5-én békeszerződés IV. Béla m. apa- és V. István

fiu-király közt. — 1263-ban béke Ottokár cseh és V. István m. kis k. közt. (Atyja, IV. Béla, még élt s uralkodott.) — 1272. ápr. 5-én Ottokár cs. k. elfoglalja. — 1285-ben Albert osztr. hg. foglalja el, de III. Endre kormánya elején már békés uton visszakerül.— 1291-ben már sz. k. v.— 1302-ben ujra idegen kézre jut; — 1307-ben ismét visszakerül.— 1309. okt. 10-én I. Károly m. k. Gentilis bibornok elnöklete alatt itt nemzeti zsinatot tart. — 1331. sep. 2-án véd- és daczszövetség I. Károly m. k. és Albert osztr. hg. közt. — 1370-ben majd egészen a tüz martaléka lesz. — N. Lajos királyunk e város polgárainak uj szabadalmakat ad. — 1385-ben Zsigmond királyunk Jodoch és Prokop morva határgrófoknak elzálogosítja, 1389-ben azonban visszaváltja. Ugyan ő az Albert osztr. herczeggel 1402. sep. 14-én kötött szerződést itt 110 főur és nemes által aláiratja. — 1402-ben árumegállítási jogot nyer. — 1403. okt. 5-én Zsigmond m. k. Nápolyi László több hozzá áttért híveinek itt kegyelmet ad. — 1405. ápr. 15-én az itteni országgyülés azt határozza, hogy a bekerített városok az országos rendek sorába fölvétetnek, a parasztoknak a szabadköltözködési jog visszaadatik. Ez országgyülésen városi követek is voltak jelen. — 1423-ban e város erőddel vétetik körül. — 1430-ban Zsigmond királyunk Németország rendeit ide hivja gyülésre. — 1431-ben Erzsébet, Zsigmond m. k. leánya, mint Albert osztr. hg. jegyese, innen vitetik el. — 1435-ben országgyülés. — 1439-ben pénzveretési jogot nyer. — 1453-ban országgyülés. — 1459-ben pallos-jogot nyer. — 1463-ban Mátyás

királyunk seregével itt megjelenvén, Victorin, Podiebrád cs. k. megrettent fia, Austriából azonnal visszavonul. — 1467-ben Mátyás királyunk itt egyetemet alapít, mely azonban 1472-ben Vitéz János esztergomi érsek, annak tervezője és szervezője, halála után megszünt. — 1468-ban országgyülés. — 1491. nov. 7-én béke II. Dobzse Ulászló m. k. és Miksa, III. Frigyes n. cs. fia, közt. — 1506-ban I. Miksa n. cs. elfoglalja. — 1515-ben II. Dobzse Ulászló m. k. Zsigmond lgy. k. és I. Miksa n. császárral itt congressust tart. — 1526. nov. 9-én Mária, özvegy m. királyné, parancsára a zsidók e városból kiüzetnek. — 1526-ban Ferdinánd osztr. fhg. (miután Zápolya János Komáromot, lová nővére, az özvegy m. királynő, már előbb országgyülést hirdetett hiveinek, elfoglalta,) a pártján levő főurakat előleges tanácskozásra ide gyüjti és általok dec. 16-án királylyá választatik. — 1529. sep. 21-én midőn II. Szuleimán zultán e várost önmegadására fölszólítja feleletül nyeri: „Ha majd a zultán Bécset bevette, előbb nem.“ — 1537-ben országgyülés. — 1543-ban a töröktöli félelemből ide vonul az esztergomi érsek és káptalan, s ide tétetik át ugyanekkor a királyi kamara is. — 1549. okt. 12-én itt hal meg Várday Pál esztergomi érsek. — 1552. és 1554-ben országgyülés. — 1556. ján. 1-én országgyülés az ország védelme és a keresztségismétlők kiüzetése iránt.—1563-ban a királydomb (melyen t. i. az ujonan megkoronázott m. k. azon ősi szertartást volt végzendő, hogy a koronával fején, királyi diszben u. m. Sz. István k. palástjában, annak kardjával a világ négy tája felé

vág, jelentve ez által, hogy országa épségét bárhonnan jövő ellenséggel szemben fegyverrel is kész megvédeni,) a mostani magtár helyén tábol készittetik s ez használtatik Mária Terézia királynőnk megkoronáztatásáig bezárólag. S miután a régi királydomb helyén a magtár emeltetett, az uj királydomb 1775-ben kézzel hányatik össze. — A szerencse, mely 1563. sep. 8—1830. sep. 28-ig e várost, 1867. jún. 8-án Pestet érte. — Székesegyházában koronáztatnak meg m. királyokká: 1563. sep. 8-án Miksa. Ő volt az első, ki itt koronáztatott meg királyaink közől. (Addigelő királyaink Székesfehérvárott szoktak volt megkoronáztatni.) — 1572. sep. 25-én Rudolf, — 1608. nov. 19-én II. Mátyás, — 1618. júl. 1-én II. Ferdinánd, — 1625. dec. 8-án III. Ferdinánd, — 1647. jún. 16-án IV. Ferdinánd, — 1655. jún. 27-én I. Lipót, — 1687. dec. 9-én I. József, — 1712. máj. 22-én III. Károly, — 1741. jún. 25-én II. Mária, (Terézia) — 1790. nov. 15-én II. Lipót, — 1792. jún. 6-án Ferencz és 1830. sep. 28-án V. Ferdinánd. — 1566-ban országgyülés. — 1574. feb. 4-én országgyülés Rudolf és Ernő fhg. elnöklete alatt. (Rudolf bár meg volt koronázva még nem uralkodott.) — 1575. dec. 13-án Miksa m. k. ide országgyülést hí össze. — 1578. feb. 1-én országgyülés Rudolf m. k. elnöklete alatt. — 1583. nov. 11-én országgyülés, melyen Istvánffy, a m. Livius, alnádorrá választatik. — 1595. és 1596-ban országgyülés. — A XVII. században nyomdával bir. — 1601. ján. 25-én országgyülés Rudolf k. elnöklete alatt. — 1608. feb. 1-én a m. és osztr. rendek közt létesült frigy (Rudolf

cs. k. ellen és Mátyás fhg. javára) itt megpecsételtetik. — 1609. dec. 7-én az itteni országgyülésen Thurzó György nádorrá választatik. — 1619. okt. 14-én Bethlen Gábor elfoglalja. — Bethlen parancsára Forgách Zsigmond nádor ide 1619. nov. 11-re országgyülést hirdet, mely nov. 18-án nyittatik meg. — 1620. ján. 8-án az itteni országgyülésen Bethlen Gábor, erdélyi fejedelem, Magyarország fejedelmévé kiáltatik ki; — ján. 19-én véd- és daczszövetség Bethlen Gábor és a fölkelt cseh, morva és osztr. rendek közt. — 1621. ápr. 29-én várát Buquoi cs. vezér elfoglalja. Vára valószinüleg a magyarok bejövetele előtti időből való; mert mint Fényes Elek említi: „Pozsony történetében, schol sem akadunk arra, hogy e vár később épittetett volna.“ — 1626-ban béke II. Ferdinánd k. és Bethlen Gábor közt; — dec. 8-án itt hal meg mérgezés következtében Zrinyi György, horvát bán, Wallenstein hg. irigységének áldozatjaként. — 1635-ben vára az ország költségén megnagyobbittatik s kevéssel utóbb III. Ferdinánd k. e várkapitányságát, ennek urodalmait s a hasonnevü vm. főispánságát a Pálffy-nemzetség mindenkori első szülöttjének adományozza. — 1637. már. 19-én székesegyházában temettetik el Pázmány Péter, esztergomi érsek, a m. biboros Cicero. — Itt temettetnek még el: Lippay (1666. ján. 3-án) és Széchenyi György esztergomi érsekek. — 1653-ban épittetik „országháza.“ — 1664-ben országgyülés. — 1671-ben Rothal elnöklete alatt vértörvényszék. — 1672-ben a töröktől sokat szenved. — 1673-ban Szelepcsényi, esztergomi érsek, elnöklete alatt hazafiak-

ból alakult vértörvényszék. — 1683. júl. 26-án Tököly Imre kuruczai előtt a város minden ellenállás nélkül kaput nyit, vára azonban daczol velök. Három nap mulva Károly loth. hg. a várost is visszaveszi tőlük. — 1687. áug. 12-én az itteni országgyülés a m. koronát a Habsburgház mindkét ágában (a sp. és osztr.) örökösnek nyilatkoztatja; — okt. 18-án I. Lipót k. a királyné és fia I. József jelenlétében az országgyülést itt megnyitja; — okt. 31-én az itteni országgyülésen Magyarország a királyválasztási jogról lemond. — Itt születik: 1696. dec. 18-án Cilano György Keresztély Maternus, régiségtudományi iró és 1704. okt. 4-én Szegner János András, hires mathematikus, a sz.-pétervári, londoni, göttingai és berlini akademiák tagja. — 1706. máj. 10-én fegyverszünet két hóra I. József cs. s a m. szövetséges rendek közt. — 1708. feb. 29-én országgyülés, melyet I. József m. k. személyesen nyit meg, mely azonban nemsokára II. Rákóczy Ferencz seregeinek közeledtére szétoszlott. — 1709. és 1712-ben országgyülés. — 1717 ben itt születik Oeser Ádám Frigyes, hires festész és szobrász. — 1521-ben itt indul meg „Nova Posoniensia“ czimü első magyarországi ujság Bél Mátyás szerkesztése alatt. — $172^2/_3$-ban országgyülés. — 1722. júl. 17-én a m. förendek az itteni országgyülésen előre elfogadják elvben az 1723. évi 1. és 2. t.czikkben foglalt határozatokat a Habsburgház női ágának örökléséről és Magyarország önállóságáról a személyes unio kapcsával. (Pragmatica sanctio.) — 1723—1783-ig a helytartótanács székhelye, 1783-ban azonban a királyi kamarával együtt ez is Budára

tétetik át. — Itt születik: 1725. ján. 28-án Windisch Károly Göttlieb, jeles politikai és történeti iró és 1734. ján. 20-án Kempelen Farkas, m. erőműtanár. Müremeke volt a sakk- és szólógép. — 1741. feb. 15-én itt hal meg Csató Pál, m. beszély- és drámairó, nyelvész és publicista; — sep. 11-én az itteni országgyülésen a karok és rendek e lelkes nyilatkozatban törnek ki: „Moriamur pro rege nostro Maria Theresia.“ — Itt hal meg: 1749. áug. 29-én Bél Mátyás, tudós, hires m. helyirati és történeti iró és 1751. már. 24-én Pálffy János, a nagy nádor, országbiró és tábornagy 92 éves korában. Ugyanezen évben országgyülés az adófölemelés ügyében. — Itt születik: 1760. feb. 26-án Kondé József Benedek, m. iró és 1762. ápr. 30-án Illésházy István gr. liptói és trencsényi főispán, a tudós társaság igazgató tagja s az utolsó Illésházy. Ugyanezen évben Mária Terézia királynőnk várát kijavittatja és megnagyobbittatja. — 1764-ben országgyülés; — már. 11-én itt hal meg Hermann András, jeles orvos, bányászati és orvostani iró. — Mária Terézia királynőnk itt bölcsészeti és jogi tanfolyamot alapit. — 1773. ápr. 9-én itt hal meg Pálffy Lipót István, cs. főtábornagy. — Itt születik: 1778. nov. 14-én Hummel János, hires zeneművész és zongorász, — 1782. sep. 7-én Apponyi Antal gr. nagykövet a fr. udvarnál s hires könyvtár tulajdonosa és 1783. ján. 10-én Amadé Tádé gr. jeles zongorász és Liszt Ferencz kiképeztetője. — II. József cs. várát papnöveldévé alakitván át, itt egy országos papnöveldét alapit. — Az 1790-ben Budára összehitt or-

szággyülés ide helyeztetik át. — Itt születik: 1793-ban Aulich m. tb. ki az $184^{8}/_{9}$. alkotmányharczunkban szerepelt és 1795. ján. 28-án Albach József, az ujabb-kor egyik leghiresebb szónoka, természettudományi, földirati és vallásos iró. — 1796-ban országgyülés. — 1797. ápr. 18-án itt születik Mann Emil, történettanár és iró. — 1799. okt. 23-án itt hal meg Batthyáni József, Lajos nádor fia, erdélyi püspök, kalocsai, esztergomi érsek és bibornok. — 1800. áug. 28-án itt születik Szenvey József, iró, költő és hirlapszerkesztő. — 1802-ben vára katonai laktanyává alakittatik át; — ugyanezen év óta áll hajóhidja. — 1802—1805-ig országgyülés. — 1804. ján. 24-én itt születik Endlicher István László, m. történetbuvár. — 1805. okt. 17—nov. 7-ig országgyülés, melyen a nemesi fölkelés elrendeltetik. — 1805-ben a francziák ostromolják; — dec. 26-án I. Napoleon fr. cs. és Ferencz királyunk közt békekötés. — Itt születik: 1806. dec. 10-én Hajnik Pál, Magyarország első gyorsirója, — 1807. jún. 4-én Batthyáni Kázmér gr. m. forradalmi külügy-minister és 1808. dec. 29-én Apponyi György, volt országbiró. — 1809-ben a francziák rohammal beveszik; — feb. 4-én itt születik Batthyáni Lajos gr. az első m. független felelős ministerium elnöke; — okt. 6-án itt hal meg Belnay György Alajos, könyvnyomdász, politikai és történeti iró; — nov. 19-én a fr. seregek elhagyják. — 1811-ben vára nagyobb részben a tüz martaléka lesz s ezóta csak falai állanak, udvarában azonban katonai laktanya van. — 1815. ápr. 12-én itt születik Rómer Flórián, érdemes m. régészeti iró

és szakmájának buzgó terjesztője. — 1825. 1830. $183^2/_6$. $18^{39}/_{40}$. $184^3/_4$. évben országgyülés. — 1839. már. 17-én itt hal meg a legnagyobb nyomorban Angyalffy Mátyás András, gazdasági iró; — júl. 13-án itt születik Bél Károly András, tudós és történész. — 1847. nov. 11-én az utolsó itteni országgyülés a robot és tized eltörlését elhatározza a földbirtokosok kármentesítése mellett. — 1848. dec. 18-án Windischgrätz cs. vezér elfoglalja. — 1852. ápr. 22-én itt hal meg gr. Cziráky Antal, országbiró és m. jogtörténeti iró. — 1866. júl. 22-én a lamácsi ütközet alatt nagy rémület szállja meg e várost védetlensége miatt.

Praeneste l. **Palestrina.**

Prága Csehország fővárosa, a Moldva mindkét partján, a sz. 50° 51′ 8″ a h. 32° 5′ 39″ alatt. — 930-ban I. Madarász Henrik n. k. Cseh Venczeltől elfoglalja. — Püspöke, Sz. Adalbert, Géza fejedelmünket családostól megkereszteli. (Esztergomban.) — 1271. júl. 14-én békekötés Ottokár cseh és V. István m. k. közt. — III. Endre királyunk halála után a m. követség ide jön Venczelhez, őt a m. trónra meghivandó. — Várát 1333-ban IV. Károly n. cs. épiti. — 1347. ápr. 7-én alapittatik egyeteme IV. Károly n. cs. által. — 1368. feb. 15-én itt születik Zsigmond m. k. és n. cs. — 1378. nov. 29-én itt hal meg 62 éves korában IV. Károly n. cs. és cseh k. — 1402. ápr. 29-én Zsigmond m. k. testvérét, Venczel n. császárt és cseh királyt, itt az ó-vári városház tornyába záratja. — 1419. júl. 30-án a hussiták Ziska izgatására a városházat megrohanván, 12 tanácsost és a polgármestert az ablakon kidobják. —

1422. máj. 17-én Koributh Zsigmond lithván hg. a kelyhesek által Zsigmond m. k. ellenében cseh királylyá kijelöltetvén, mint az ország főkormányzója, fényes bevonulását tartja. — 1424-ben a hussiták körülzárolják. — 1433. nov. 30-án szerződés Zsigmond m. k. és a hussiták közt. Mire a báseli zsinat engedménye folytán is lecsillapult hussiták a még ezután is dühöngött tulzó-pártiakat itt nemsokára legyőzik. — 1436. áug. 23-án Zsigmond m. k. cseh királylyá koronáztatása előtt e városba vonul. — 1437. feb. 11-én Zsigmond m. k. nejét, Cilley Borbálát, itt cseh királynévá koronáztatja. — 1453. okt. 8-án V. László m. k. itt Széchy Dénes esztergomi érsek által; mert Rokyczana prágai érsek hussita volt, cseh királylyá koronáztatik. — 1457. nov. 23-án itt hal meg V. László m. és cseh k. — Itt tartatik Hunyady Mátyás Podiebrád György által tisztességes fogságban, mig a m. trónra meg nem választatik. — 1478. okt. 18-án béke I. Mátyás m. és Ulászló cseh k. közt, mely szerint Mátyás a cseh k. czimet megtartja. — 1509. már. 11-én II. Lajos m. k. itt három éves korában cseh királylyá koronáztatik. — 1522. jún. 1-én II. Lajos m. k. cseh királylyá koronáztatik másodízben. — 1547. ján. 29-én itt hal meg Anna, m. királyné, az utolsó benszülött k. fherczegnő, I. Ferdinánd habsburgi királyunk neje. — 1562. sep. 21-én Miksa m. k. itt cseh királylyá koronáztatik. — 1595. ján. 28-án Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem itt követe Bocskay István által Rudolf császárral a törökök ellen szövetséget köt. — 1597. dec.

23-án szerződés Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem és Rudolf cs. közt, mely szerint Erdély Rudolfnak átadatik. — 1599. ápr. 6-án Bocskay István és Náprágyi Demeter erdélyi püspök, mint Báthory Zsigmond követei, itt uj szerződést kötnek Rudolf császárral Erdély átadása iránt. — 1608. jún. 28-án Mátyás fhg. Rudolf bátyját itt lemondásra birja; meghagyja azonban neki Csehországot és a n. cs. czimet. — Rudolf cs. a csehországi sz. k. városokat és prot. rendeket vallás-gyakorlati szabadalommal ruházza föl 1609. júl. 11-én kelt rendeletében. — 1611. ápr. 9-én II. Rudolf cs. testvérének, Mátyásnak Csehországot évenkénti 100 ezer arany jövedelemért átengedi; — máj. 23-án II. Mátyás m. k. itt cseh királylyá koronáztatik. — Itt hal meg: 1612. ján. 20 án II. Rudolf n. cs. — nov. 22-én Weston Erzsébet Janka, londoni születésü tudós költőnő és 1613. ápr. 20-án Somlyói Báthory Zsigmond, leköszönt erdélyi fejedelem. — 1618. máj. 23-án vallási forradalom, mely alkalommal Martinicz, Slavata és Fabricius főhivatalnokok az ablokon át 60 láb mélységbe ledobatnak; — jún. 1-én a jezsuiták e városból kiüzetnek. — 1619. áug. 17-én II. Ferdinánd cseh k. utóbb n. cs. az országrendek által itt trónvesztettnek nyilvánittatik és helyébe Frigyes pfalzi vf. királylyá kiáltatik ki; — okt. 31-én V. Frigyes mint választott cseh k. e városba vonul és a csehek hódolatát fogadja, — nov. 4-én pedig ugyanitt cseh királylyá koronáztatik. — 1620. nov. 9-én a liga rohammal beveszi. — 1631-ben a szászok foglalják el. — 1635. máj. 30-án béke II. Ferdinánd n. cs. és János György szász vf. közt.

— 1648. júl. 16-án Königsmark svéd tb. az itt vivott ütközet után elfoglalja. — 1688. dec. 29-én itt hal meg Balbinus Bohuslaus Alajos jezsuita, történetgyűjtő. — 1720-ban béke Austria és Spanyolország közt. — 1741. nov. 26-án Károly Albert bajor vf. elfoglalja, — dec. 19-én a cseh rendek által királyúl elismertetik és a hódolatokat fogadja. Utóbb VII. Károly név alatt n. cs. lesz. — 1742. dec. 26-án a Festetich József m. gr. által körülvett francziák szabadkivonulhatási engedélyt nyervén, másnap a városból kivonulnak. — 1743. dec. 17-én Belleisle fr. tábornagy serege legnagyobb részével éjjel a várost elhagyja és Egerbe vonul; a hátramaradt őrség pedig Károly loth. herczegnek megadja magát. — 1744. sep. 16-án II. Frigyes pr. k. hosszas ágyuzás után elfoglalja. — 1757. máj. 6-án a poroszok megverik itt a Károly loth. hg. alatti osztrákokat, mire a várost is hatalmokba kerítik. — 1760. jún. 30-án itt hal meg Albuzzi Todeschini, hires énekesnő. — 1794. máj. 30-án itt születik Moscheles Ignácz, hires zenész és zeneköltő; — sep. 10-én Suwarow or. tb. rohammal beveszi. — 1799. dec. 14-én itt hal meg Balzer János, jeles rézmetsző. — Itt születik: 1802. sep. 1-én Herlossohn Károly György, n. regényiró és 1805. áug. 2 án Schulhoff Gyula, jeles zongorász és zeneszerző. — Itt hal meg: 1809. ján. 6-án Schaller Jaroszláv, jeles földirati iró és 1813. jún. 28-án Scharnhorst Dávid, pr. hős, táborkari főnök, a pr. honvédelem teremtője és hadtudományi iró; — júl. 28—áug. 13-ig fejedelmi gyülés. — 1848. máj. 2-án zsidóüldözés és kenyér-zenebona; — jún. 2-án a pán-

slavisticus irányú szláv congressus megnyittatik; — jún. 12-én a szláv forradalom kitör, mire Windischgrätz hg. cs. tb. e várost lődözteti; erre a katonaság, deákok és németek a pánszláv csehek ellen fegyvert fognak; — jún. 13-án Thun Leo gr. fogságban tartatik, mire Windischgrätz a várost ujra bombáztatja; — jún. 17-én Windischgrätz a várost elfoglalván, a forradalomnak véget vet; — dec. 3-án V. Ferdinánd m. k. (a m. országgyülés a trónlemondást, mely dec. 2-án történt, nem fogadván el,) lakhelyét ide teszi át. — Itt hal meg: 1851. ápr. 19-én Buquoi-Longuevall gr. mathematikai és természettani iró és 1861. jún. 26-án Saffarik Pál József, Gömör vm. születésü tanár és szláv tudós. — 1866. júl. 8-án a poroszok megszállják; — áug. 23-án béke Austria és Poroszország közt, melyben Austria 30 millió tallér hadi-költség fizetésére itéltetik.

Prága Varsó elővárosa l. **Varsó**.

Pruth fly. Galicziában a Kárpátokból ered, Moldva és Oroszország közt határt képez s 125 mfd. folyás után balról a Dunába ömlik. — 1710 körül I. N. Péter or. czár a törökök által ennek vidékén megveretik. — 1711. júl. 23-án béke Török- és Oroszország közt, melyben a törökök Azowot visszakapják.

Przemisl Galicziában, a hasonnevü kerület fővárosa, a sz. 49° 47′ 20″ a h. 49° 29′ 20″ alatt. — 1098-ban Kálmán királyunk Volodár czernigowi fejedelem általitt megveretik. — 1123-ban II. István királyunk rohammal beveszi.

Ptolomais l. **Accon**.

Puebla v. Ejszak-Amerikában, Mexikóban, a sz

19° 0′ 15″ a h. 279° 37′ 15″ alatt. — 1847. áug. 11-én Scott éjszak-amerikai tb. megveri itt a Santa Ana alatti mexikóiakat. — 1862. máj. 5-én a mexikóiak és a francziák közt ütközet; — sep. 8-án itt hal meg Zaragossa tb. Mexikónak lelkes és hazafias védője a fr. invasionáriusok ellenében. — 1863. máj. 17-én miután nagy része az ostrom által elhamvadt, megadja magát a francziáknak.

Pultawa vagy **Poltawa**, Oroszországban, a hasonnevű kormányzóság fővárosa, a Pruth-folyó közelében, a sz. 49° 35′ 4″ a h. 52° 14′ alatt. — 1706-ban a lengyelek és poroszok közt ütközet. — 1709. júl. 8-án XII. Károly svéd k. I. N. Péter or. czár által itt megveretik; (áug. 8-án e vereség következtében az altranstädti béke pontjai II. Ágost lgy. k. által érvénytelenekneк nyilvánittatnak.) — 1782. máj. 19-én itt születik Paskiewics Iván, eriváni gr. varsói hg. és or. tábornagy.

Pultusk v. Oroszországban, Polock-kormányzóságban, Varsótól é. k. é. a sz. 52° 40′ a h. 38° 41′ alatt. — 1703-ban a Renskjoeld alatti svédek és a Steinau alatti szászok közt ütközet, melyben az előbbiek győznek. — 1794. már. 24-én Madalinsky lgy. tb. a lgy. függetlenség zászlóját itt kitüzi. — 1806. dec. 26-án I. Napoleon fr. cs. a Wittgenstein alatti oroszokat itt meggyőzi.

Pusztaszer népes p. Csongrád vm. a sz. 46° 30′ alatt a h. 37° 40′—37° 45′ közt. Térsége 13 ezer hold. Erdeje most nincs. Vize a Tisza kiöntései és egy nagy tó. — Itt tarták honszerző őseink az első országgyülést, miután Zalán bolgár fejedelmet az al-

pári mezőn legyőzték. A győztes nép ugyanis a Körtvélytónál a Gyümölcső- vagy Gümölcsény-erdőnél összegyült s 34 nap az országállapotáról tanakodván, törvényt szerzett.

Pusztihrad l. **Zólyom.**

Puy v. Francziaországban, Haute-Loire-kerületben (dep.) a sz. 45° 2′ 46″ a h. 21° 32′ 55″ alatt. — 1095-ben Adhemar, itteni püspök, volt első ki a clermonti zsinaton a jelenvolt pápától keresztet kért vállára.

Pydna v. Macedoniában, a sz. 40° 20′ a h. 40° 15′ alatt. — Kr. e. 168. jún. 22-én Paulus Aemilius r. consul Perseus macedoni királyt itt leveri. — Kr. e. 148-ban Metellus (Macedonicus) r. consul pedig Andriscust (macedoni kalandort) itt győzi meg.

Pylus l. **Navarino.**

Pyramisok Afrikában, Egyptomban, Embebeh mellett, a sz. 30° 3′ 20″ a h. 48° 50′ alatt. — 1798. júl. 21-én Buonaparte Napoleon fr. vezér a Murad-Bey vezérlete alatti mamelukkok fölött itt fényes győzelmet viv ki.

Pyrene határhegység Francziaország d. Spanyolország é. részén. — 1659. nov. 7-én béke Francziaés Spanyolország közt, melyben Francziaország az e részen levő Roussillon-grófságot kapja Spanyolországtól. — 1813. júl. 31-én a Soult vezérlete alatti francziák és a Wellington vezérlete alatt egyesült ang.- sp. seregek közt ütközet.

Q.

Quadenarde a sz. 50° 51′ 26″ a h. 21° 15′ alatt. (Különben l. **Oudenarde.**)

Quatre-Bras p. Belgiumban, Dél-Brabantban, Waterlootól d. Lignytől ny. — 1815. jún 16-án I. Napoleon fr. cs. Blücbert az egyesült ang. és pr. seregekkel együtt hátrálni kényszeríti. Ez alkalommal hősileg küzdve esik el Frigyes Vilmos, braunschweigi hg. kitünő hadvezér a francziák ellenében.

Quebeck Éjszak-Amerikában, Canada fővárosa, a sz. 46° 49′ 1″ a h. 308° 44′ 36″ alatt. — 1759. sep. 13-án a Wolfe tb. vezérlete alatti angolok és az amerikaiak közt ütközet, melynek következtében az angolok nemcsak e város, melyet már 64 napig ostromoltak, hanem az egész (Canada) tartomány urai lesznek.

Quedlinburg v. Poroszországban, Magdeburg-kormánykerületben, a sz. 51° 47′ 32″ a h. 28° 52′ 12″ alatt. — 973-ban békekötés Géza fejedelmünk és II. Otto n. cs. közt. — 1139. okt. 20-án itt hal meg Kevély Henrik, hatalmas száz és bajor hg. ki III. Konrád n. császárnak kezdetben vetélytársa volt. — Itt születik: 1715. nov. 12-én Erxleben Dorottya, hires női orvos, ki annak rendje szerint nyerte az orvos-tudori oklevelet és tudományát gyakorlatilag üzte, — 1718. dec. 22-én Roller János Henrik, jeles zeneszerző, — 1724. júl 2-án Klopstock Frigyes Gottlieb, n. költő és 1779. áug. 7-én Ritter, a földirat tudományos földolgozásának megalapítója.

Quentin vagy **Saint-Quentin**, v. Francziaországban, Aisne-kerületben (dep.) a Somme jobb partján, a sz. 49° 50′ 55″ a h. 20° 57′ 13″ alatt. — 1557. áug. 10-én Philibert, savoyai hg. II. Fülöp sp. k. vezére, II. Henrik fr. k. seregét itt megsemmisíti — 1815. jún. 25-én a poroszok előtt kapuit megnyitja.

Queretaro v. Éjszak-Amerikában, Mexikóban, a sz. 20° 36′ 39″ a h. 277° 29′ 30″ alatt. — 1811. ápr. 20-án a mexikói fölkelők itt vereséget szenvednek. — 1867. máj. 15-én a Juarez alatti fölkelők és Habsburgi Miksa mexikói cs. csapatai közt ütközet; — jún. 19-én Habsburgi Miksa mexikói cs. és osztr. fhg. itt haditörvényszékileg agyonlövetik.

Quesnoy v. és erősség Francziaországban, Nord-kerületben (dep.) a sz. 50° 16′ a h. 21° 20′ alatt. — 1414-ben békekötés VI. Károly fr. k. és János burgundi hg. közt. — 1712. júl. 4-én Eugen savoyai hg. és cs. tb. a francziáktól elfoglalja; — okt. 4-én a a francziák és spanyolok közt ütközet. — 1793. sep. 10-én Clairfayt cs. tb. előtt capitulál. — 1794. áug. 15-én a francziák és osztrákok közt ütközet.

Quiberon földnyelv Francziaország Morbihan-kerületében (dep.) a sz. 47° 30′ a h. 14° 30′ alatt. — 1759. nov. 20-án Howke ang. admirál az itteni öbölben Conflans fr. admirált teljesen meggyőzi. — 1795. jún. 26. és 27-én az angolok és a velök szövetkezett fr. menekültek itt kötnek ki s itt szállnak partra.

Quito Dél-Amerikában, Ecuador-köztársaság fővárosa, a déli sz. 0° 14′ a h. 298° 55′ 22″ alatt. — A sp. Pizarro Ferencz egyik tisztje elfoglalja. — 1797. feb. 4-én nagy földrengés. — 1810. áug. 2-án

forradalom, mely alkalommal Santa-Fé de Bogata helytartója a quitói junta szétüzése után az igért közbocsánat daczára 300 hazafit a börtönökben meggyilkoltat; — áug. 3-án véres mozgalmak; — sep. 5-én uj forradalom, mely alkalommal a fölkelők a fr. katonaságot szétverik. — 1854. már. 22-én nagy földrengés.

R.

Rába fly. F.-Steyerországban ered a Heubodenmagaslaton, Magyarországba Hohenbrugg és Velika közt jö be, Vas- és Soprony-vmegyéket átfolyván, Győr-vmegyébe lép és Győrnél a Mosonyi- vagy Kis-Dunába szakad.

Rábcza fly. a Hanságban ered, egy darabon Soprony- és Mosony-vmegyék közt határt képez, mig végre Győrnél a Kis-Dunába szakad a Rábával közös torkolaton. — III. Henrik n. cs. Aba Samu királyunk ellen küzdvén, másodizben eddig jut. — V. István királyunk korában Ottokár cseh k. felső folyása vidékén táboroz ellenséges seregével.

Ráczkeve mv. Pest, Pilis és Solt vm. a Csepelyszigeten, a sz. 47° 9′ 39″ a h. 36° 36′ 28″ alatt. — Első neve „Keve“ volt s a Zsigmond királyunk által ide is letelepített ráczoktól vette a „Rácz“ előnevet. — 1814. áug. 1-én itt születik Pauer János, m. egyháztörténeti, szépirodalmi és régiségi iró.

Radkersburg l. **Regede.**

Radom v. Orosz-Lengyelországban, a sz. 51° 24′ a h. 38° 19′ alatt. — 1382. nov. 28-án a lgy. rendek

az itteni országgyülésen azt határozzák, hogy N. Lajos m. k. leányai közöl az emeltessék a lgy. trónra, ki férjével együtt Lengyelországban fog lakni. — 1767-ben országgyülés, mely a dissidens görög-keleti vallásuakat a katholikusokéval egyenlő joggal ruházza föl.

Rahó f. Gömör vm. két dombon épülve, melyek egyikén Jakoffy Ferencz a XVII. században várkastélyt épittete, melyet árokkal vett körül; de mivel egyszer a zsiványok kirablák, bástyákkal erősitteté meg, melyek azonban a Rákóczy-féle zendülés alatt majd egészen elpusztultak.

Rajna fly. Schweizban, a graubundeni cantonban három forrásból ered s ezek egyesülése után a Boden-tón keresztül folyván, több mellékfolyót vesz föl. Baseltól é. irányban halad s Mainzig „F.-Rajna," innen Kölnig "Közép-Rajna," ezután „A.-Rajna" nevet visel, mintegy 156 mfd. folyás után az Éjszakitengerbe szakad. — E folyótól vette nevét azon szövetség, melyet I. Napoleon fr. cs. Németország herczegségeiből alakitott.

Rakomáz f. Szabolcs vm. a nyiregyházi járásban, Tokajjal szemben, a sz. 48° 7′ a h. 39° 7′ 20″ alatt. — 1604. okt. 25-én Belgiojoso cs. vezér Bocskay István által itt teljesen megveretik. — 1630-ban I. Rákóczy György erdélyi fejedelem II. Ferdinánd k. seregét itt megveri.

Rákos mezőség Pesttől k. Pest mellett. — 1299-ben III. Endre királyunk itt országgyülést tart. — 1307-ben országgyülés, melyben Robert Károly m.

királylyá választatik. — 1308. nov. 27-én országgyülés Gentilis bibornok elnöklete alatt. — 1310. és 1318-ban országgyülés. — 1446. jún. 16-án Hunyady János az itteni országgyülésben kormányzóvá választatik. — Itt várja 1471-ben Mátyás királyunk fekete seregével az elégületlenek által behivott Kázmér lgy. királyt. — 1490-ben Albert zsoldos csapataival bátyja II. Dobzse Ulászló m. k. ellen jövendő eddig érkezik. — 1505. okt. 12-én az itteni országgyülés azon törvényt hozza, ha Ulászló fiutód nélkül maradand, csak belföldi és m. választassék királylyá. — 1524. sep. 8-án az itteni országgyülés törvényt hoz, hogy az ágostai vallásuak az országból kiirtandók. — 1540-ben Zápolya János Zsigmond párthivei által itt m. kiralylyá kiáltatik ki. — 1809-ben I. Napoleon fr. cs. a magyarokat fölhivja egy kiáltványban, hogy itt, e mezőségen összejövén, magoknak külön királyt válaszszanak. — 1849. ápr. 11-én Asboth Lajos honvéd ezredes a császáriakat itt megveri.

Rákos (Felső) l. **Felső-Rákos.**

Rákos fly. Szada határában egy szőlőhegy tövében ered, miután mindkét partján számos patakot fölvett, Pest mellett é. ny. irányban, Ó-Budával szemben, az Ördög-malomnál a Dunába szakad.

Ráma vagy **Bosnia** tartomány Európai-Törökországban. — A X. században Ráma nevet viselt Bosnia vagy Bosnyákország, mely a Száva-, Verbász- és Drina-folyók közt terült el és Chulmiát vagy a mai Herczogovinát is magában foglalta. — II. Vak Béla királyunk az első, ki magát Ráma királyának

irta. (Fessler állítása szerint Uros, szerb zsupán, II. Béla királyunk ipa, engedte át unokájának Rámát, melynek czimét már II. Béla, az atya viselte.)

Ramanieh f. Afrikában, Egyptomban, a sz. 31° 10′ a h. 48° 18′ alatt. — 1801. már. 21-én ütközet az Abercromby alatti angolok és a Kleber alatti francziák közt. — 1804. ápr. 9-én közelében Menou fr. tb. a törökök által megveretik.

Ramillies f. Belgiumban, Déli-Brabantban, Malplaquettól é. k. a sz. 50° 30′ a h. 22° 30′ alatt. — 1706. máj. 23-án Marlborough ang. hg. a Willeroi alatti fr. és Miksa Emmanuel bajor vf. alatti bajor seregeken győzedelmeskedik.

Rastadt v. Baden-nagyherczegségben, a sz. 48° 51′ 29″ a h. 25° 52′ 11″ alatt. — 1713. nov. 26-án Villars fr. tb. és Eugen cs. vezér itt találkoznak, a békealkudozást küldöik nevében megkezdendők. — 1714. már. 6-án béke a n. cs. és a fr. k. közt Eugen cs. vezér és Villars fr. tb. által kötve, mely szerint Austria Németalföldet, Nápolyt, Sardiniát s a majlándi herczegséget kapja; — sep. 5-én békekötés Bajorország és Austria közt, mely szerint Miksa Emmanuel bajor vf. országát visszanyeri. — 1796. júl. 4-én ütközet az osztrákok és a francziák közt, melyben az előbbiek győznek. — 1797. dec. 9-én a a békecongressus a fr. köztársaság és Németország közt megnyittatik. — 1798. ápr. 28-án Roberjot és Bonnier fr. követek meggyilkoltatnak, a harmadik azonban t. i. Debry bár megvérezve elmenekül. — 1810. nov. 11-én az ang. áruk megégettetnek. — 1814-ben béke. — 1849. júl. 23-án Tiedemann for-

radalmi parancsnok alatt megadván magát, a bádeni forradalom véget ér.

Ratibor Szileziában, a hasonnevü herczegség fővárosa, a sz. 50° 1′ 45″ a h. 35° 49′ 22″ alatt. — 1598-ban ide vonul Báthory Zsigmond, leköszönt erdélyi fejedelem. — 1622-ben a nikolsburgi békekötés szerint Bethlen Gábor birtokába jut.

Rattenberg v. Tirolban, az A.-Innvölgyben, a sz. 47° 25′ a h. 29° 35′ alatt. – 1809. áug. 13-án a Hofer András vezérlete alatti tirolok és az Arco vezérlete alatti bajorok közt ütközet, melyben ez utóbbi a csatatéren leli halálát.

Raucoux v. Francziaországban, az Ardennekben, a sz. 49° 35′ a h. 22° 35′ alatt. — 1746. okt. 11-én Szász Móricz fr. vezér az angolokat itt meggyőzi.

Revenna v. Italiában, az Adriai-tenger partján, a sz. 44° 25′ 16″ a h. 29° 51′ 56″ alatt. — Augustus r. cs. flottájának állandó helye. — 408. áug. 23-án itt fejeztetik le Honorius ny. r. cs. parancsára Stilico, hires r. hadvezér és államférfi. — 461. nov. 19-én itt kiáltatik ki Ricimer segítségével III. Severus r. császárrá. — 473. már. 5-én a gótok Flavius Glyceriust itt r. császárrá kiáltják ki. — 476. áug. 31-én Romulus Augustulus r. cs. és Odoacer, a german seregek vezére, közt ütközet. — 493. feb. 27-én Odoacer három évi ostrom után megadja itt magát I. N. Theodorik gót királynak; — már. 5-én I. N. Theodorik keleti gót k. e városba diadalmas bevonulását tartja és kevés nappal később esküje daczára Odoacert sajátkezüleg leszurja. — 526. áug. 30-án itt hal meg I. N. Theodorik keleti gót k. — 752-ben

a frankok és longobardok közt ütközet. — 1240. áug. 22-én II. Frigyes n. cs. elfoglalja. — Itt hal meg: 1321. sep. 14-én Dante Allighieri, hires olasz költö. (Ugyanitt van eltemetve.) — 1472. nov. 19-én Bessarion bibornok, ki mint ember és tudós nagy hirben állott és 1512. ápr. 11-én Gaston de Foix, XII. Lajos fr. k. hires hadvezére, miután II. Gyula pápa s a spanyolok seregét e napon tökéletesen leverte. — 1800. dec. 6-án az osztrákok elfoglalják.

Ravensberg grófság Poroszországban, Münstertől é. k. — 1637 körül György Vilmos, Poroszhon herczege, elfoglalja.

Ré szg. Rochellevel szemben, Francziaország ny. határán, a sz. 46° 10′ a h. 16° 12′ alatt. — Richelieu, XIII. Lajos fr. k. ministere, 1627. nov. 8-án az ang. hajóhadat itt megvervén, a fr. hugenottáktól elfoglalja.

Regécz f Abauj vm. a sz. 48° 24′ a h. 39° 0′ 20″ alatt. — Az 1645. évi linzi békekötés szerint I. Rákóczy György családja számára az itteni várat kapja, melynek ma csak romjai láthatók.

Regede vagy **Radkersburg**, v. Steyerországban, a Mura egyik szigetén, a sz. 46° 41′ 2″ a h. 33° 38′ 55″ alatt. — 1480. már. 6-án Szapolyai István, Mátyás királyunk hadvezére, elfoglalja.

Régen l. **Szász-Régen**.

Regensburg v. F.-Bajorországban, a Duna jobb partján, a sz. 49° 1′ a h. 29° 45′ 29″ alatt. — 912. ján. 21-én itt hal meg IV. Gyermek Lajos n. cs. bubánatban. — 955-ben itt végeztetnek ki Lehel. Bulcsu és Súr, elfogott m. vezérek. — 1051-ben III

Henrik n. cs. Magyarországba tett beütésekor ennek püspöke, a n. hajóhad parancsnoka. — 1083-ban Salamon, trónvesztett királyunk, fogságából kiszabadulván, itt tartózkodó nejéhez megy, általa azonban elutasittatik. — 1524. júl. 6-án a kath. fejedelmek egyesülése Luther zavargó követői ellen. — 1534. ján. 9-én itt hal meg Aventinus János (Thurmayer) történeti és nyelvtudományi iró. — 1541. ápr. 27-én meddő vallási vita a kath. és prot. képviselők közt. — 1546. jún. 19-én frigy V. Károly cs. és Szász Móricz közt. — 1547. feb. 25-én itt születik Don Juan d'Austria, V. Károly cs. természetes fia és jeles hadvezér. — 1630-ban gyülés, melyben a katholikusok és protestánsok Wallenstein pusztításai ellen kikelnek. Ugyanezen évben a protestánsok elfoglalják. — 1630. nov. 15-én itt hal meg Kepler János, csillagász gondok által fölemésztve. — 1633. nov. 5-én Bernárd szász-weimári hg. elfoglalja. — 1634. júl. 26-án a császáriak kiüzik a svédeket e városból. — 1636. nov. 30-án itt hal meg Philippi Henrik jezsuita, III. Ferdinánd m. k. oktatója és jeles kortantudós. — 1654—1806-ig a német birodalmi gyülések székhelye. — 1663. ján. 30-án a török veszély elhárítása iránti állandó országgyülés megnyittatik. — 1684. áug. 15-én békekötés a császár, a n. birodalom és Spanyolország közt egy- és Francziaország közt más részről. — 1732. ján. 22-én az itteni országgyülés elfogadja a pragmatica sanctiót. (Mária Terézia iránt.) — 1757. ján. 17-én országgyülés, melyben II. N. Frigyes pr. k. mint a békeháborítója ellen a szokottnál háromszorta nagyobb hadilleték kiállitása rendelte-

tik el. — 1783. már. 27-én itt születik Melzer Leonárd, sok hangszer föltalálója. — 1809. ápr. 19-én kétes ütközet a Napoleon cs. vezérlete alatti francziák és az osztrákok közt, melyben Napoleon maga is megsebesül; — ápr. 23-án I. Napoleon fr. cs. a Károly osztr. fhg. alatti osztrákokat itt megveri s a várost elfoglalja.

Rennes v. Francziaországban, Ille et Vilaine-kerületben (dep.) a sz. 48° 7′ a h. 15° 54′ alatt. — 1491. nov. 15-én békekötés VIII. Károly fr. k. és Anna bretagnei herczegnő közt. — Itt születik: 1701. már. 6-án Chalotais Luis, a bretagnei parlament hires főügyésze, — 1753. már. 12-én Lanjuinais János Dénes gr. a nemzeti convent tagja, — 1760. ján. 28-án Duval Amury, jeles fr. tudós és 1767. ápr. 6-án Duval Sándor, jeles fr. szinköltő.

Rételpatak l. **Sáros-** vagy **Nagy-Patak.**

Révfalu f. Győrrel szemben, a Kis-Duna bal partján, a sz. 47° 42′ a h. 35° 18′ 22″ alatt. — 1594-ben Győr ostoma elején Mátyás osztr. fhg. seregével itt táboroz.

Rezonville l. **Gorse.**

Rhegillus tó, hajdan Latiumban, a megszüntetett pápai államban. — Kr. e. 496. júl. 15-én Posthumius dictator a latinokat közelében meggyőzi.

Rhegium v. Italiában, a Messinai-szoros közelében, a sz. 38° 7′ a h. 33° 34′ 45″ alatt. — Kr. e. 72-ben Crassus, Spartacus a rabszolgák (gladiatorok) vezére elől, midőn ez seregével Siciliába akarna átmenni, az utat itt elzárja. (Különben l. Silarus.) — 1847. sep. 2-án fölkelés, melyet azonban a katonai erő hamar elfojt; — a fölkelés sep. 22-én megujul.

Rheims v. Francziaországban, Marne-kerületben (dep.) a sz. 49° 14′ 41″ a h. 21° 42′ 32″ alatt. — 496. dec. 25-én itt kereszteltetik meg Sz. Remig püspök által Clodvig fr. k. — Itt koronáztatik meg fr. királylyá: 954. nov. 12-én Lothár, — 987. júl. 3-án Capet Hugo, párisi gr. s a fr. királyok ősapja, — 1322. feb. 21-én IV. Szép Károly, — 1350. sep. 26-án II. Jó János, — 1429. júl. 16-án VII. Károly D'Ark Janka pórleány segélyével az angolokat megvervén, ide érkezik és másnap megkoronáztatik. — 1515. ján. 25-én itt koronáztatik meg I. Ferencz fr. királylyá. — 1708. ápr. 9-én itt hal meg Maucroix Ferencz, fr. fordító és költő. — 1814. már. 12-én az oroszok által rohammal bevétetik, másnap azonban a Sebastiani tábornagy alatti francziák őket a városból kiüzik.

Rheinfeld l. **Lauffenberg.**

Rhenze v. Poroszországban, Koblenz-kormánykerületben, a Rajna bal partján, Mainztól é. a sz. 50° 17′ a h. 25° 18′ alatt. — 1338. júl. 15-én a n. birodalmi rendek itt határozzák el, hogy törvényes k. és r. cs. az lesz, kit a választók (a r. pápa mellőztével) választani fognak. — 1346. júl. 11-én Luxenburgi Károly morva határgróf itt n. császárrá választatik.

Rhodus szg. Kis-Ázsia d. ny. partján, a sz. 36° 27′ 35″ a h. 45° 51′ 45″ alatt. — Kr. e. 292-ben emeltetett azon 80 rőf magas szobor rajta, mely Kr. e. 222-ben földrengés következtében összeomlott. — 1310. áug. 15-én a Villaret alatti johannita lovagrend tagjai II. Paleolog Andronik görög császártól elfoglalják. Ezektől azonban 1522. dec. 21-én hősi védelem

után II. Szuleimán zultán hadszerződésileg birtokába veszi, s ezóta a törökök birják.

Richmond Éjszak-Amerikában, Virginia-egyesült-állam fővárosa, a sz. 37° 32′ 17″ a h. 300° 32′ 22″ alatt. — 1833. máj. 25-én itt hal meg Kean Ödön, hires ang. színész. — 1862. máj. 30. és 31-én a M. Cellan vezérlete alatti unionisták és a Beauregard alatti confoederatisták közt ütközet; — jún. 26—júl. 1-ig ütközet a M. Cellan alatti unionisták és a confoederatisták közt. — 1867. áug. 25-én e város közelében Hampton-Courton hal meg Faraday Mihály, hires természetbuvár, vegytudós és természettani iró.

Riga v. Oroszországban, a hasonnevü öbölnél, a sz. 56° 57′ a h. 41° 46′ 13″ alatt. — 1330. már. 30-án Werner a n. lovagrend nagymestere elfoglalja. — 1621. sep. 19-én Gusztáv Adolf svéd k. rohammal beveszi. — 1701. júl. 19-én XII. Károly svéd k. II. Ágost lgy. királyt itt meggyözi. — 1849. dec. 14-én itt hal meg Kreutzer Konrádin, opera,- dal- és zeneszerző.

Rigómezö l. **Kossova.**

Rimaszécs mv. Gömör vm. a sz. 48° 18′ a h. 37° 56′ alatt. — Hajdan a Szécsy-család várával büszkélkedett, melyet késöbb a hussiták foglaltak el; — 1460-ban azonban belőle kiüzetvén, lerontatott.

Rio de Janeiro Dél-Amerikában, a brasiliai császárság fővárosa, a déli sz. 22° 54′ 23″ a h. 334° 30′ alatt. — 1810. feb. 19-én kereskedelmi és hajózási szerződés Anglia és Brasilia közt. — 1822. ápr. 21. és 22-én lázas békétlenségek. — 1823. nov. 12-én az itteni congressus Don Pedro brasiliai cs. által ágyuk

és katonaság segélyével szétüzetik. — 1828. áug. 27-én békekötés Brasilia és Buenos-Ayres közt. — 1831. ápr. 7-én a katonaság a császártól elpártol s a köztársaság-érzelmű néphez szegődik, mire Don Pedro cs. fia, II. Pedro, javára lemond és elutazik. — 1856. dec. 7-én itt hal meg Birányi István m. iró.

Rippach f. Poroszországban, Merseburg-kormánykerületben. — 1632. nov. 15-én Gusztáv Adolf svéd k. és Colloredo osztr. vezér közt ütközet. — 1813-ban itt esik el Bessier, I. Napoleon fr. cs. kedves tábornoka.

Rivoli f. Italiában, Veronától é. ny. az Etsch partján, a sz. 45° 34′ 2″ a h. 28° 28′ 24″ alatt. — 1796. áug. 6-án Massena fr. és Guozdanovics osztr. tb. — áug. 17-én Massena fr. és Davidovics osztr. tb. — 1797. ján. 14. és 15-én Massena fr. és Guozdanovics osztr. tb. és 1848. júl. 21-én Radeczky cs. vezér és Károly Albert szárd k. közt ütközet.

Rochefort Francziaországban, Charente-Inferieure-kerület (dep.) fővárosa, a sz. 46° a h. 16° 30′ alatt. — 1815. júl. 13-án I. Napoleon trónvesztett fr. cs. itt száll ang. hajóra.

Rochelle l. **La-Rochelle.**

Rochester v. Angliában, Kent-grófságban, Londontól k. d. k. a sz. 51° 20′ a h. 18° 15′ alatt. — 1215. dec. 6-án Földnélküli János ang. k. elfoglalja. — Fischer, ennek püspöke, vallásosságáért VIII. Henrik ang. k. által vérpadon lefejeztetik.

Rocroy v. Francziaországban, Ardennes-kerületben (dep.) a sz. 49° 55′ 32″ a h. 22° 11′ 5″ alatt. — 1643. máj. 19-én a Conde hg. alatti franczíák és a

Francisco de Mello Németalföld kormányzója alatti spanyolok közt ütközet. — 1815. áug. 8-án a szövetséges seregek előtt capitulál.

Rodosto v. Európai-Törökországban, Gallipolitól é. k. a Márvány-tenger partján, a sz. 41° a h. 45° 10′ alatt. — 1719—1735. ápr. 8-ig itt élt elvonulva II. Rákóczy Ferencz m. hg. (Ugyanitt halt meg.)

Róma Italiában, a megszüntetett egyházi állam s a kath. világ fővárosa, a Tiberis mindkét partján, a sz. 41° 54′ 6″ a h. 30° 6′ 50″ alatt.—Kr. e. 753. ápr. 21-én Romulus r. k. alapítja. — Kr. e. 494. dec. 10-én a néptribunok hivatala kezdődik. — Kr. e. 491. júl. 14-én Coriolán ostromolja. — Kr. e. 390. júl. 18-án Brennus a gallokkal elfoglalja. — Kr. e. 389. feb. 13-án M. Furius Camillus dictator a gallokat e városból kiüzi. — Kr. e. 360. sep. 5-én M. Fabius Ambustus r. consul győzelmesen bevonul. — Kr. e. 104. ján. 1-én Marius diadallal vonul e városba magával hozva Jugurthát két fiával együtt. — Kr. e. 104. ján. 6-án itt hal meg a börtönben Jugurtha. — Kr. e. 100. dec. 10-én az első utczaharcz mióta e város áll. — Kr. e. 95. okt. 15-én itt születik F. Lucretius Carus lovag, hires r. költő. — Kr. e. 82. nov. 1-én Sulla a samnit, luccai és campaniai egyesült sereget itt a Collini-kapunál meggyőzi. — Kr. e. 82. nov. 4-én Sulla a Mars-mezőn 12 ezer foglyot kivégeztet. — Kr. e. 63. nov. 8-án Catilina pártjának gyilkos merénylete Cicero ellen. — 32. áug. 28-án itt születik Otto r. cs. — 64. júl. 19-én Nero r. cs. a várost fölgyújtja és ez 8 napig ég. — 66. jún. 29-én Sz. Pál apostol lefejeztetik, Sz. Péter pedig keresztre feszittetik. — 69. dec.

20-án Vespasián pannon - dalmát serege utczaharcz közt e városba nyomul; Vilellius cs. megöletik, s teste a Tiberisbe vettetvén, Jupiter Capitolinus temploma fölgyujtatik. — 76. ján. 24-én itt születik Hadrián r. cs. — 252. okt. 28-án Decius r. cs. leányát, Cyrillát, keresztény vallása miatt itt kivégezteti. — 312. okt. 28-án N. Constantin cs. ellenfelét, Maxentiust, a „Pons Milviusnál“ meggyőzi. — 410. áug. 24-én Alarik ny. gót k. a harmadik ostrom után elfoglalja. — 455. már. 16-án III. Valentinián r. cs. Attila hun k. legyőzöttje, Maximus senator izgatása folytán, kinek nejét elcsábitá, a parancsára megölt Aetius két barátja által e város melletti Marsmezőn meggyilkoltatik; — jún. 15-én Genzerik vandaljaival elfoglalja és 14 napig pusztítja; — áug. 15-én itt hal meg Severus r. cs. — 456. okt. 16-án Ricimer a svévek fővezére, mint győztes bevonulván, Avitus r. császár uralmát megszünteti. — 472. júl. 11-én Ricimer a svévek fővezére beveszi és kipusztítja. — 476. áug. 23-án Odoacer a herulok királya e várost elfoglalván, magát Italia királyává kikiáltatja. — 536. dec. 10-én Belizár görög vezér elfoglalja. — 546. dec. 17-én Totilas k. gót k. foglalja el. — 800. dec. 25-én I. N. Károly fr. k. III. Leo pápa által itt császárrá koronáztatik. — 850. dec. 2-án II. Lajos n. k. IV. Leo pápa által, — 875. dec. 25-én II. Kopasz Károly fr. k. VIII. János pápa által, — 880. dec. 25-én III. Vastag Károly n. k. szintén VIII. János pápa által, — 915. dec. 25-én Berengár italiai k. X. János pápa által és 962. feb. 2-án I. N. Otto n. k. itt császárrá koronáztatik XII. János

pápa által. — 963. nov. 6—22-ig zsinat, mely XII. János pápát letevén, helyébe VIII. Leót kinevezi. — 964. ján. 3-án lázadás I. N. Otto n. cs. ellen az általa elüzött XII. János pápa pártja által támasztva. — 967. dec. 25-én II. Otto n. k. XIII. János pápa által császárrá koronáztatik. — 983. dec. 7-én itt hal meg II. Otto n. cs. — 996. máj. 17-én III. Otto n. k. a pápa által császárrá koronáztatik. — Sz. István királyunk a m. zarándokok számára itt szállodát építtet. — 1027. már. 26-án II. Konrád n. k. XIX. János pápa által császárrá (és neje császárnévá) koronáztatik. — 1033. nov. 6-án itt hal meg XIX. János pápa. — 1050. máj. 2-án egyházi gyülekezet Berengár eretneksége ellen. — 1084. már. 31-én IV. Henrik n. k. császárrá koronáztatja magát III. Kelemen pápa által. — 1111. feb. 12-én V. Henrik n. cs. bevonulván, II. Paskál pápát elfogatja. — 1139. ápr. 20-án a tizedik általános zsinat a Lateránban. — 1155. jún. 18-án I. Rötszakállú Frigyes n. k. IV. Adorján pápa által császárrá koronáztatik először; 1167. áug. 1-én pedig másodszor koronáztatja meg magát. — 1181. áug. 30-án itt hal meg III. Sándor pápa, a nagy hazafi. — 1191. ápr. 15-én itt koronáztatik VI. Henrik n. k. császárrá. — 1215. nov. 11—30-ig zsinat a Lateránban. — 1220. nov. 22-én II. Frigyes n. k. császárrá koronáztatik. — 1303. sep. 7-én nagy mozgalmak a francziák által támasztva, kik VIII. Bonifácz pápát fogságba viszik. Ezen mozgalmak közt veszti életét Gergely, esztergomi érsek, Robert Károly hive. — 1328. ján. 17-én itt koronáztatik V. Bajor Lajos n. k. császárrá. —

1341. ápr. 8-án Petrarcha a Capitoliumon Robert nápolyi k. által borostyánnal költővé koronáztatik. — 1347. máj. 20-án Rienzi Cola kiüzvén a nemességet, a köztársaságot visszaállítja. — 1410. ján. 2-án Anjou Károly V. Sándor pápa részére elfoglalja. — 1433. máj. 31-én Zsigmond királyunk császárrá koronáztatik. — 1452. már. 19-én itt koronáztatik III. Frigyes császárrá. Ez az utolsó császári koronázás e városban, melyet pápa vitt véghez. (Ez után még V. Károly 1530. feb. 24-én Bolognában, és I. Napoleon 1804. dec. 2-án Párisban koronáztatik pápa által.) — 1476. júl. 26-án itt hal meg Regiomontanus (Müller János) hires csillagász és mathematikus. — 1495. ján. 1. és 2. közti éjjel VIII. Károly fr. k. seregével e városba vonul, miközben a nápolyi hadőrség egy más kapun kivonul. — 1506. ápr. 18-án II. Gyula pápa Sz. Péter templomának alapját leteszi. — 1513. feb. 21-én itt hal meg II. Gyula pápa; — már. 11-én X. Leo (Medicis János) Sz. Péter templomának építője pápává választatik; — már. 11-én itt hal meg Bramante de Urbino, hires építész és festész, az itteni Sz. Péter templomának tervkészítője. — 1523. áug. 3-án szövetség V. Károly testvére, Ferdinánd, VIII. Henrik ang. k. VI. Adorján pápa, a majlándi hg. Florencz, Genua, Lucca és Siena-köztársaság közt Italia védelmére a franczíák ellen. — 1527. máj. 6-án V. Károly cs. serege kiostromolja és VII. Kelemen pápát fogságba helyezi. — 1536. ápr. 5-én V. Károly cs. ünnepélyes bevonulását tartja. — Itt hal meg: 1556. júl. 31-én Loyola Ignácz, a jezsuita rend alapitója,

— nov. 14-én Casa (Giovanni de la) kitünő olasz és latin prózairó és költő, — 1564. feb. 7-én Buonarotti Michel Angelo, minden-kor legnagyobb föstészeinek egyike és 1576. sep. 21-én Cardano Jeromos, kitünő mathematikus, orvos, természetbuvár és bölcsész. — Itt születik: 1602-ben Cerquossi Michel Angelo, jeles föstész és júl. 14-én Mazarin Gyula bibornok, hires fr. minister. — 1606. máj. 24-én itt hal meg Valerio Ágoston, bölcselmi és hittudományi iró. — 1607. nov. 28-án itt születik Sforza Pallavicini bibornok, jeles egyháztörténeti iró, vallástudós s az olasz nyelv visszaállitója. — Itt hal meg: 1609. júl. 15-én Caracci Hannibal, hires olasz föstész, — 1612. feb. 6-án Clavius Kristóf jezsuita, hires mathematikus és csillagász és 1621. sep. 17-én Bellarmino Robert, a kath. vallástan leghiresebb védelmezője. — Itt születik: 1631. jún. 16-án Alberici Vincze, jeles egyházizeneszerző, — 1633. ápr. 13-án Ciampini János Justinus, jeles olasz történész és természettanár és 1637-ben Acciajuoli Fülöp, drámaköltő és termékeny operaszerző. Meghal ugyanitt 1700. feb 3-án. — Itt hal meg: 1640. júl. 3-án Pin József, hires föstész, — 1652. feb. 18-án Allegri Gergely, hires tudós, zeneköltő és szerző és 1654. jún. 10-én Algardi Sándor, hires szobrász 52 éves korában; — okt. 26-án itt születik Lancisi János, olasz orvos és vegytudós. — Itt hal meg: 1665. nov. 19-én Poussin Miklós, hires történet- és tájföstész, — 1667. ján. 19-én Allacci Leo, kitünő történész, régiségbuvár és költő, — 1680. nov. 28-án Bernini Giovanni Lőrincz, hires szobrász, épitész és föstész, — nov. 30-án Kircher Athanáz jezsuita,

kora legnagyobb és legtevékenyebb tudósainak egyike, ki mathesist, természettant, természettudományt, nyelvészetet és bölcsészetet müvelt, — 1689. ápr. 19-én Krisztina, leköszönt svéd királynő, Gusztáv Adolf leánya és 1713. ján. 18-án Corelli Archangelo, hires hegedüs és zeneszerző. — Itt születik: 1714. dec. 13-án Guglielmi Gergely, hires történeti föstész és 1746. ápr. 12-én Muzio Clementi, hires zongorász és zeneszerző. — Itt hal meg: 1766. ján. 1-én III. Stuart Jakab, ang. trónkövetelő, — 1779. jún. 29-én Mengs Antal Rafaël lovag, hires történeti föstész, — 1787. feb. 6-án Batoni Pompejus, hires föstész és 1788. ján. 31-én Károly Eduárd, Albans grófja s II. Jakab ang. k. unokája. — 1793. ján. 13-án népfölkelés a francziák ellen. — 1797. dec. 28-án fölkelés a francziák ellen, mely alkalommal Duphot fr. tb. meglövetik. — 1798. feb. 10-én Berthier fr. tb. bevonulását tartja; — nov. 29-én a Colli alatti nápolyiak bevonulnak, dec. 13-án azonban Championet János István fr. tb. által kiüzetnek. — 1799. sep. 27-én Garnier fr. tb. a fr. hadörséggel capitulál. — 1800. júl. 3-án VII. Pius pápa nyert méltósága után bevonul. — 1801. júl. 15-én concordatum VII. Pius pápa és Buonaparte Napoleon fr. első consul közt. — Itt hal meg: 1803. áug. 26-án Volpato János, olasz rézmetsző és 1807. nov. 5-én Kaufmann Angyalka, hires föstésznő. — 1808. feb. 2-án a várost és az angyalvárat a francziák megszállják. Mi ellen a pápa tiltakozik. — 1809. feb. 10-én itt hal meg Zoëga György, korunk legnagyobb régiségbuvárainak egyike; — júl. 5. és 6. közti éjjel

Radet fr. tb. VII. Pius pápát fogságba viszi, öt Franczia-országba szállítandó; — júl. 8-án az inquisitio és menhelyek a francziák által eltöröltetnek. — 1810. feb. 17-én mint második császári város Franczia-országhoz csatoltatik. — 1814. ján. 15-én a nápolyiak által a város elfoglaltatván, a francziák az Angyalvárba vonulnak; — máj. 24-én VII. Pius pápa Franczia-ország Fontainebleau-városából nagy ünnepélyesség és örömnyilatkozatok közt visszatér. — 1815. ápr. 30-án az osztrákok Nugent alatt megszállják. — Itt hal meg: 1818. nov. 5-én Füger Frigyes Henrik, föstész és rajzoló, — 1819. okt. 6-án IV. Károly Emmanuel, leköszönt szárd k. mint jezsuita és 1821. feb. 21-én Keats János, jeles ujkori ang. költő; — júl. 16-án concordatum VII. Pius pápa és XVIII. Lajos fr. k. közt. — Itt hal meg: 1824. ján. 10-én Thambroni József, régész és mütörténeti iró, — ján. 24-én Consalvi Herkules bibornok, pápai államtitkár s hires országtérfi, — nov. 25-én Rossi Ignácz exjezsuita, nagy nyelvtudós és 1825. ápr. 23-án Müller Frigyes (Maler Müller) kitünő föstész, rézmetsző és költő. — 1827. júl. 8-án concordatum XII. Leo pápa és Hollandia közt. — Itt hal meg: 1830. ján. 17-én Waiblinger Frigyes, n. költő és feb. 23-án Beniorampi Teréz, szobrásznő s a florentini akademia tanárnője; — dec. 14-én egy köztársasági czélú összeesküvés fedeztetik föl, melynek élén Buonaparte Lajos és Jeromos fiai állottak. — Itt hal meg: 1831. már. 30-án Visconti Fülöp Aurelián, jeles régiségtudós, — 1832. máj. 14-én Dodwel Eduárd, hires ang régiségbuvár, — 1835. már. 17-én

Fani Károly régiségbuvár, — 1836. feb. 2-án Ramolini Laetitia, I. Napoleon fr. cs. anyja, — júl. 7-én Folo János (Giovanni) kitünő rézmetsző és 1842. már. 24-én Haach Lajos, jeles történetfőstész. — 1845. ápr. 27-én concordatum XVI. Gergely pápa és Spanyolország közt. — 1847. áug. 15-én concordatum IX. Pius pápa és Miklós or. czár közt. — 1848. ján. 1-én népfölkelés a Quirinálon; — ján. 18-án Gabrielli, az első világi (civil) rendü minister kineveztetik; — már. 23-án a jezsuiták kiüzetnek, s Mazzini r. diktátorrá választatik; — nov. 15-én forradalom, melyben Rossi minister a nép által meggyilkoltatik; — nov. 16-án a forradalom még tart; a Quirinál-palota ostromoltatik, mire IX. Pius pápa engedményeket ad; — nov. 25-én IX. Pius pápa innét Gaëtába menekül; — dec. 8-án ideiglenes kormány alakittattk; — dec. 11-én a pápa, mint az állam világi feje, letétetik; — dec. 20-án három férfiuból álló kormányjunta létesül. — 1849. feb. 9-én a ministerium IX. Pius pápát világi méltóságától megfosztja s a köztársaságot kihirdeti; — már. 14-én itt hal meg Mezzofanti József bibornok, nagy nyelvtudós, ki 32 nyelvet beszélt; — jún. 10-én a forradalom kitör; — júl. 3-án a francziák Oudinot tb. alatt elfoglalják. Mazzini, Saffini, Armelini és Garibaldi menekülnek. — 1850. ápr. 12-én IX. Pius pápa visszatér. — Itt hal meg: 1852. jún. 12-én Werstappen, hires hollandi tájfőstész, — 1853. sep. 6-án Finelli Károly, a legjelesebb olasz szobrászok egyike, — 1854. feb. 1-én Veith János, főstész, Schlegel Frigyes mostoha fia, — nov. 1-én Raimondi Péter, hires zeneszerző és 1855. jún. 4-én

Muretus M. Antal, hires tudós, — aug. 18-án concordatum IX. Pius pápa és Ferencz József osztr. cs. közt. — 1866. dec. 11-én az utolsó fr.-csapatok elhagyják, s az Angyalvárra ismét a pápai zászló tüzétik ki; — 1867. okt. 30-án ujra megszállják a fr. csapatok, IX. Pius pápát a köztársaságiak ellen megvédendők. — 1869. dec. 8-án az egyetemes zsinat a Vatikánban megnyittatik, mely 1870. júl. 18-án a r. pápa csalhatatlanságát s az egyetemes zsinatéval egyenlő hatalmát (a hit és erkölcs dolgaiban) kimondá; — sep. 20-án az olasz k. seregek csekély vérontással elfoglalják s ezzel a r. pápa világi hatalma, mely 754. év óta fönállott, megszünt.

Romagnano helység Lombardiában, Novarától é. ny. — 1524. ápr. 30-án a Bayard vezérlete alatti francziák és a Bourbon hg. vezérlete alatti spanyolok közt ütközet.

Római-sánczok Bács-Bodrog-vmegyében, Apatinnál kezdődnek és Tisza-Földvárig terjednek. — 1849. ápr. 6-án Perczel Mór m. tb. a szerbeket itt megtámadván, őket Titel felé visszanyomja; — jún. 6. és 7. közti éjjel Perczel Mór Ujvidékről a sánczokra törvén, azokat délben már átlépi, azonban a minden oldalról előtörő cs. lovasok által Ujvidékre visszanyomatik, nagy veszteséget szenvedvén.

Romhány f. Nógrád vm. a kékkői járásban, a sz. 47° 56′ a h. 36° 55′ alatt. — 1710. ján. 22-én II. Rákóczy Ferencz a császáriak részéről itt veresége szenved.

Roncal mezőség Italiában, Piacensa-herczegségben, a sz. 45° 2′ a h. 27° 22′ alatt. — 1158-ban I.

Rötszakállú Frigyes n. cs. az olaszokkal itt országgyülést tart.

Roncesvalles hegyszoros a Pyrenékben, Pamplonától é. k. a sz. 42° 55′ a h. 17° alatt. — 779-ben N. Károly fr. cs. serege, midőn Spanyolországból visszatérőben volna, a spanyolok által itt megtámadtatik. Ez ütközetben esik el Roland a költők által többször megénekelt hires lovag. — 1808. nov. 24-én a spanyolok a francziákat itt meggyőzik. — 1813. júl. 28. és 29-én a Soult alatti francziák és az angolok közt ütközet, melyben az utóbbiak győznek.

Rosette v. Afrikában, Egyptomban, a hasonnevü provincia fővárosa, Alexandriától k. é. k. a sz. 31° 24′ 34″ a h. 48° 5′ 40″ alatt. — 1604. már. 15-én itt hal meg Hassán Kinalisade, hires török költő. — 1801. ápr. 19-én a Huthinson alatti angolok és a Menou alatti francziák közt ütközet.

Röskild v. Seeland-szigeten, Koppenhágától ny. d. ny. a sz. 55° 38′ 22″ a h. 29° 44′ 32″ alatt. — 1157. áug. 10-én III. Kanut elüzött és visszahelyezett dán k. az ugynevezett „véres vendégség“ alkalmával orozva meggyilkoltatik. — 1568. feb. 24-én békekötés Svedia és Dania közt. — 1658. feb. 26-án X. Károly svéd és III. Frigyes dán k. közt békekötés, melyben Svedia Dania felét s Norvegia egy részét kapja.

Rossbach f. Merseburgtól d. ny. a sz. 51° 15′ a h. 29° 30′ alatt. — 1757. nov. 5-én II. Frigyes pr. k. a Soubise alatti franczia sereget itt meggyőzi.

Rothiere l. **La-Rothiere.**

Rouen v. Francziaországban, Normandiában, a

tengerparton, a sz. 49° 26′ 29″ a h. 18° 45′ 28″ alatt D'Ark Janka álló szobrával. — 841. máj. 12-én a normannok elfoglalják és fölgyújtják. — 1087. sep. 9-én itt hal meg I. Hódító Vilmos ang. k. (Némelyek szerint Nantesben; l. Nantes.) — 1204. jún. 1-én II. Fülöp fr. k. az angoloktól elfoglalja. — 1356. ápr. 5-én Gonosz Károly navarrai k. több urakkal együtt ennek várában II. Jó János fr. k. parancsára hazaárulás miatt fogolylyá tétetik. — 1419. ján. 19-én VI. Henrik ang. k. hat holnapi ostrom után árulás folytán elfoglalja. — 1431. máj. 30-án D'Ark Janka az ugynevezett „orleansi szüz" az angolok által itt, mint állitólagos boszorkány, megégettetik. — 1562. ápr. 15-én e várost prot. lakosai hatalmokba kerítik; — okt. 26-án IX. Károly fr. k. a hugenottáktól rohammal visszafoglalja. — Itt születik: 1606. jún. 6-án Corneille Péter, kitünő fr. költő s a fr. szomorujáték teremtője, — 1625. áug. 20-án Corneille Tamás, fr. drámaköltő, a hires Péter öcscse, — 1645. nov. 17-én Lemery Miklós, jeles vegytudós és 1649. feb. 6-án Daniel Gábor, fr. történetiró. — 1674. dec. 7-én itt hal meg számkivetésben Clarendon Eduárd, Anglia nagy korlátnoka, hires államférfi és történész. — Itt születik: 1681. nov. 7-én Berruyer József Izsák jezsuita, ki hires lett a zsidó ó-történetnek uj és regényes modorú leirása által, — nov. 17-én Courayer Pierre, hires fr. hittudós, — 1710. okt. 22-én Boccage Mária Anna, hires költőnő és 1775. dec. 16-án Boieldieu Adorján, jeles zeneköltő. — 1810. dec. 3-án az ang. áruk megégettetnek. — 1826. máj. 18-án zavarok a hitküldérek ellen.

1848. ápr. 27-én véres zendülés, mely ápr. 30-án véresen nyomatik el.

Roussillon grófság Francziaország d. részén Perpignan fővárossal. — 1659-ben a pyrenéi békében kapja Francziaország Spanyolországtól.

Rozgony f. Abauj vm. Kassa közelében, a sz. 48° 45′ a h. 39° alatt. — 1312. jún. 15-én Robert Károly királyuuk Csák Máté pártos főur seregét itt veri meg.

Rózsahegy mv. Liptó vm. a Vág mellett, a sz. 49° 5′ a h. 36° 59′ alatt. — 1607-ben az evangelikusok itt zsinatot tartanak. — 1735. áug. 18-án itt születik Palma Ferencz Károly, m. történetiró. — 1849. jún. 20-án az oroszok elfoglalják.

Rozsnyó v. Gömör vm. a sz. 48° 40′ a h. 38° 18′ 20″ alatt. — 1291-ben III. Endre királyunk e várost az esztergomi érseknek adományozza. Ez okból 1776-ig „érseki városnak“ neveztetetik. — A XV. században a csehektől, később a törököktől sok nyomort szenved. — 1685. feb. 15-én Tököly Imre csapatai itt Doria cs. ezredes részéről vereséget szenvednek. — 1710-ben a döghalál pusztít benne. — 1770. jún. 29-én itt születik Magda Pál, m. földirati és statistikai iró. — 1776-ban a tüzvésztől sokat szenved. — Mária Terézia itt 1776-ban kath. püspökséget állít. — 1796. nov. 5-én itt születik Hollók Imre, m. vallásos és történetrajzi iró. — 1816. ján. 28-án itt hal meg Császár Endre, m. publicista és jogtudományi iró. — 1823. már 11-én itt születik Pákh Albert, a „Vasárnapi ujság“ szekesztője, humoros és népies iró.

Rubicon határfolyó hajdan a régi Gallia-Cis-

Alpina és a valódi Italia közt, torkolata az Adriai-tenger ny. részén, a sz. 44° 6′ a h. 30° 12′ alatt. — Kr. e. 49-ben bal partján elmélkedik Julius Caesar vajjon menjen vagy ne menjen vetélytársa, Pompejus ellen? Meggondolván a következményeket s „Alea iacta“ szavakat mondván, ján. 7-én e folyón átusztat és utána serege.

Rügen szg. a Keleti-tenger d. ny. részén, Jütlandtól k. Stralsundtól é. k. a sz. 54° 30′ a h. 31° alatt. — 1157 körül I. N. Waldemár dán k. e sziget lakóit legyőzi. — 1630. jún. 24-én Gusztáv Adolf svéd k. 15 ezer svéddel e szigetre menydörgés alkalmával kiszáll. — 1648-ban a westpfáli békében Svédország kapja. — 1678. ján. 12 én a svédek Königsmark gr. alatt a dánoktól visszafoglalják. — 1766. máj. 29-én itt születik Platen Bogislaus gr. svéd államférfi. — 1807. sep. 5-én a svéd k. elmenekülvén, két nap mulva a svéd sereg a francziák előtt capitulál. — 1815. okt. 1-én a svédek által Poroszországnak átadatik. (Ez utóbbi eseményt illetőleg l. Pommerania.)

Rumelia tartomány Szerbia, Bulgaria, Albania, Görögország, a Fekete- és Aegei-tenger közt. — Ennek beglerbégje, Szokolievics Mohammed, 1552-ben Magyarország ellen hadjáratot intéz.

Rustan egy trónalakú szikla Persisben, (Ázsiában,) Sudan és Ispahan közt. — Darius perzsa k. tettei, ki Kr. e. 521—485-ig uralkodott, e sziklán vannak följegyezve.

Ruszt f. Erdélyben, Szelindek vidékén, Szebentől nem messze, a sz. 45° 56′ 35″ a h. 41° 29′ alatt.

— 1849. ján. 30-án Czecz m. csapataival a császáriakat itt hátrálni kényszeríti.

Rütl mezőség Schweizban, a Vierwalstädti-tótól d. a két hegyláncz közt. — 1307. nov. 7. és 8. közti éjjel itt tesznek esküt Staffaucher Werner (Schwizből,) Fürst Walter (Uriból,) és Melchtald Arnold (Unterwaldenből,) hogy hazájokat a zsarnokoktól megszadadítják.

Ryswick f. Hollandia d. részén, a haagi kerületben, a sz. 52° a h. 22° alatt. -- 1697. sep. 20-án békekötés Hollandia, Franczia,- Német,- Spanyol- és Angolország közt.

S.

Saalfeld v. Poroszországban, a Saal-folyó mellett, a sz. 50° 37′ a h. 29° 10′ alatt. — 1725. dec. 18-án itt születik Semmler János Salamon, a XVIII. század legnagyobb hittudósainak egyike, a vallás türelem és vallástudományi itészet nemes bátorságú védője. — 1806. okt. 10-énSuchet fr. vezér a Lajos Ferdinánd pr. hg. vezérlete alatti sereget itt megveri, mely ütközetben Lajos Ferdinánd halálát leli; a helyet, hol elesett, egy öntöttvas-emlék jelöli; — dec. 10-én Lannes fr. tábornagy a poroszokat itt megveri.

Saarbrücken v. a Saar-folyó mellett, a sz. 49° 14′ a h. 24° 40′ alatt. — 1870. áug. 2. és 6-án ütközetek a pr. és fr. seregek közt.

Saardam f. Hollandiában, Amsterdámtól é. ny. a

sz. 52° 30′ a h. 22° 30′ alatt. — 1700 körül I. N. Péter or. czár mint ács-legény itt tanulja a hajóépítést.

Sabácz Szerbiában, Belgrádtól ny. a Száva jobb partján, a sz. 44° 47′ 30″ a h. 37° 20′ alatt. — 1470-ben II. Mohammed zultán épitteti várát; — I. Mátyás királyunk pedig ezzel szemben egy más erősséget emeltet. — 1474-ben várát I. Mátyás királyunk kiostromolja. — 1521. júl. 8-án Achmed pasa Logodi Simon hősiessége daczára elfoglalja. — 1788. ápr. 24-én II. József cs. a törököktől rohammal elfoglalja. — 1807. feb. 5-én a szerbek a törököktől elfoglalják. — 1813. júl. 24-én közelében a törökök és szerbek közt ütközet; — okt. 5-én várát a törökök visszafoglalják. — 1867. ápr. 10-én a zultáni ferman szerint e vár a szerbeknek átadatik azon egyetlen föltétel alatt, hogy a szerb zászló mellé a török is kitüzessék. A tettleges átadás azonban csak nyolcz nap mulva történt.

Sabagal helység Spanyolországban, Barcelona-provinciában. — 1811. ápr. 5-én a Wellington vezérlete alatti angolok és a Massena alatti francziák közt ütközet.

Sabaria l. **Szombathely.**

Sacedon helység Spanyolországban, Guadalajara-provinciában, a sz. 40° 27′ a h. 14° 50′ alatt. — 1837. sep. 13-án az Espartero vezérlete alatti cristinosok és a Cabrera vezérlete alatti carlisták közt ütközet.

Sacile f. Italiában, Udinétől ny. d. ny. a sz. 46° a h. 30° 7′ 30″ alatt. — 1809. ápr. 16-án János osztr. fhg. Beauharnais Eugen italiai alkirályt itt megveri.

Sadowa l. **Königrätz.**

Ságh f. Temes vm. Temesvártól d. $1^3/_4$ mfd. tá-

volra, a sz. 45° 37′ a h. 38° 49′ alatt. — 1552-ben Ali budai pasa elfoglalja. — 1849. áug. hóban a fáradt m. seregek a császáriak által itt visszanyomatnak.

Saguntum v. és erősség Spanyolország k. partján, annak mintegy közepén, a sz. 39° 40′ a h. 17° 30′ alatt. — Kr. e. 218-ban Hannibal carthagói vezér a rómaiaktól elfoglalja. — 1811. okt. 5-én Suchet fr. tb. e várost ostromolni kezdi; okt. 25-én a város fölmentésére érkezett szövetséges ang.-sp. sereget alatta megveri és okt. 27-én elfoglalja.

Saint-Albans v. Angliában, Hertford-grófságban, a sz. 51° 45′ a h. 17° 20′ alatt. — 1455. máj. 22-én Richárd yorki hg. (fehér rózsa) VI. Henrik ang. királyt (piros rózsa) itt megveri. — 1460. feb. 18-án a piros és fehér rózsa közt a második ütközet.

Saint-Germain v. Francziaországban, Versailles közelében, a sz. 49° a h. 20° alatt. — 1570. áug. 8-án béke a katholikusok és hugenották közt. — 1638. sep. 5-én itt születik XIV. Lajos fr. k. és 1643. máj. 14 én itt hal meg atyja, XIII. Lajos. — 1679. júl. 19-én békekötés Francziaország és Brandenburg közt. — 1701. sep. 16-án itt hal meg II. Jakab ang. k. miután a trónról letétetett. — 1720. áug. 6-án szintén itt hal meg Hamilton Antal gr. skót nemes és szellemdús fr. iró.

Saint-Menehould v. Francziaország Eure-kerületében (dep.) a sz. 49° 5′ 27″ a h. 22° 33′ 34″ alatt. — 1614. máj. 15-én egyezkedés Medicis Mária és a Conde vezérlete alatti szövetségesek közt. — 1791. jún. 21-én XVI. Lajos fr. k. erre akar menekülni

Francziaországból, a szövetségesekkel egyesülendő, Drouet póstamester által azanban megismertetvén, Varennesnél jún. 22-én elfogatik.

Saint-Quentin l. **Quentin.**

Saint-Sulpice helység Francziaországban, Vendee-tartományban. — 1796. feb. 23-án a Hoche vezérlete alatti köztársaságiak és a Charette alatti vendeeiek közt ütközet, mely alkalommal Charette elfogatván, (1796.) már. 29-én Nantesben agyonlövetik.

Saint-Vincent l. **Szent-Vincze.**

Sajó fly. Gömör vm. a Király-hegy tövében ered s Ónod alatt jobbról a Tiszába szakad. — Zalán bolgár fejedelem az első m. küldöttség fölszólítására eddig engedi át a tartományt Árpád fejedelmünknek. — 1132-ben Borics Boleszláv lgy. hg. segédseregével eddig hatol. — 1241-ben ennek alsó folyásánál ütnek kezdetben a mongolok tábort. (Különben l. Ónod.)

Sajó-Gömör mv. Gömör vm. a putnoki járásban, a sz. 48° 27′ a h. 38° alatt. — Régi vára a törökök által pusztittatván el, omladékai nagy részben építkezésekre használtatnak föl.

Sajó-Sz.-Péter mv. Borsod vm. a sz. 48° 13′ a h. 38° 24′ alatt. — Hajdan a templomosok lakhelye. — 1604. nov. 26-án kétes kimenetelü ütközet vivatik itt Bocskay serege és Basta cs. vezér közt. — 1825. nov. 18-án itt születik Lévay József m. költő. — 1849-ben a császáriak és magyarok közt csatározás, melyben amazok rövidséget szenvedvén, viszszahuzódni kényszerülnek.

Salamanca Spanyolországban, a hasonnevü tar-

tomány (provincia) fővárosa, Valladolidtól é. k. Zamorától d. a sz. 40° 37′ a h. 12° alatt. — 1310. okt. 21-én egyházi gyülekezet, melyben a templomos lovagrend ártatlansága kimondatik. — 1479. jún. 11-én itt hal meg Gonzales de Castiglio János, ágostoni szerzetes és hires szónok egy az oltárnál vett mérgezett ostya által, melyet egy özvegytől nyert, kinek kedvesét megtéríté. — 1809. okt. 18-án ütközet a francziák és spanyolok közt. (Különben l. Ciudad-Rodrigo.) — 1809. nov. 29-én Kellermann fr. tb. rohammal elfoglalja. — 1812. jún. 28-án Wellington az egyesült ang.-sp. sereggel megadásra kényszeríti; — júl. 22-én a Marmont vezérlete alatti francziák a Wellington vezérlete alatti sp. és ang. seregek által itt leveretnek. — 1813. máj. 26-án Wellington megszállja, mire a francziák visszavonulnak.

Salamis szg. a Saróni-öbölben, Athene közelében, a sz. 37° 57′ 6″ a h. 41° 12′ 15″ alatt. — Kr. e. 480. sep. 23-án Themistocles görög vezér Xerxes perzsa k. hajóhadát itt megsemmisíti. Ugyanezen évben és napon itt születik Euripides, egyike a három hires görög tragikusnak.

Salef l. **Kalykadnus.**

Salerno v. Italiában, Nápolytól d. k. a sz. 40° 44′ a h. 32° 26′ alatt. — Hajdani hires orvosi tanodáját arabok alapítják. — Itt hal meg: 1085. máj. 25-én VII. Gergely pápa és 1239. már. 20-án Salza Armin, a német lovagrend nagymestere. — 1820. júl. 5-én a nápolyi forradalomhoz csatlakozik.

Salgó f. Nyitra vm. Nyitrától d. a sz. 48° 14′ a

h. 35° 41′ 15″ alatt. — Várát 1553-ban a törökök elfoglalják.

Salzburg v. F.-Austriában, Linztől d. ny. irányban, ettől 14 mfd. távolra, a sz. 47° 47′ 45″ a h. 30° 42′44″ alatt. — 1756. ján. 27-én itt születik Mozart János Farkas Amadé, nagyhirű zeneköltő. — 1800. dec. 14-én a Moreau vezérlete alatti francziák és a Károly osztr. fhg. alatti osztrákok közt ütközet; — dec. 15-én Moreau fr. tb. megszállja. — Itt születik: 1802. nov. 18-án Ruszegger József, hires utazó és bányász és 1803. nov. 30-án Doppler Keresztély, mathematikai és természettani iró; — 1805. okt. 30-án Bernadotte fr. tábornagy e városba vonul. — 1806. áug. 10-én itt hal meg Haydn Mihály, a világhirű József zeneköltő atyja és szintén jeles zeneszerző. — 1809. ápr. 29-én Wrede bajor tb. megszállja. — Az 1809. okt. 14. bécsi békekötés szerint Bajorország kapja Austriától. — 1814. júl. 17-én itt hal meg Szalay László, Magyarország legelső történetiróinak egyike s a m. közjog kitünő bajnoka. — 1867. áug. 18-án I. Ferencz József osztr. és III. Napoleon fr. cs. közt találkozás.

Samaria v. Ázsiában, Palaesztinában, a sz. 32° 29′ a h. 52° 47′ alatt. — Amri zsidó király által alapittatik. — Kr. e. 730-ban Salmanassar assyriai k. elfoglalja s következő évben földulja.

Samogitia hajdan tartomány Curland, Keleti-tenger és Lithvania közt. — 1422-ben II. Ulászló lgy. k. a n. lovagrendtől országának megszerzi.

Samos szg. az Aegei-tengeren, a sz. 37° 45′ a h. 44° 30′ alatt. — 1821. júl. 24-én a görögök a törököket tengeri ütközetben itt megverik. — 1824. áug

11-én a görögök nagy győzelmet nyernek itt a török hajóhadon; — sep. 25-én a török hajóhad e sziget közelében a görögök által megveretik; — okt. 4-én a görög és török flotta közt ütközet. — 1826. júl. 31-én a görögök és törökök közt ütközet; — sep. 11-én ismét ütközet köztük, melyben a törökök győznek. — 1851. ján. 4-én az egész sziget ostromállapotba helyeztetik.

San-Daniele mv. Friaulban, az udinei kerületben, a sz. 46° 10′ a h. 30° 40′ alatt. — 1809. máj. 11-én a Grouchi vezérlete alatti francziák és a János osztr. fhg. alatti seregek közt ütközet.

Sandomir Orosz-Lengyelországban, a hasonnevű kerület fővárosa, a Visztula bal partján, Lublintól d. ny. a sz. 50° 41′ 50″ a h. 39° 41′ 13″ alatt. — 1570-ben gyülés tartatik itt, melyben közös hitczikkelyek állapittatnak meg. — 1809. máj. 8-án Sokolnicky lgy. tb. beveszi.

Santa-Fé v. Spanyolországban, Granadától ny. a sz. 37° 15′ a h. 13° 30′ alatt. — 1490-ben V. Kath. Ferdinánd sp. k. alapítja.

Santa-Lucia f. Lombardiában, Verona közelében, a sz. 45° 26′ 10″ a h. 28° 37′ alatt. — 1848. máj. 6-án a Radeczky vezérlete alatti osztrákok és a Károly Albert szárd k. alatti piemontiak közt ütközet.

Santiago v. Dél-Amerikában, Chiliben, a déli sz. 33° 8′ 40″ a h. 306° 51′ 26″ alatt. — 1518. nov. 18-án Cortes Ferdinánd 10 hajóval, 600 spanyollal, 18 lóval s néhány ágyuval e várost elhagyja és Mexiko elfoglalására megy. — 1811. feb. hóban a spanyolok és chilibeliek közt ütközet. — 1814. okt.

5-én a királypártiak által elfoglaltatik. — 1818. ján. 12-én a spanyolok és chilibeliek közt ütközet, melyben a chilibeliek függetlenségöket kivivják. — 1863. dec. 8-án az esti isteni tisztelet alatt a „Campania“ nevű templom kigyulván, a nagy tolongásban többen elesvén, a templom ajtaja eltorlaszoltatik, minek következtében 2500 majd mind nő a templomban ég.

San-Yusto l. **Juste.**

Sár monostor Heves vm. a gyöngyösi járásban, a sz. 47° 48′ a h. 37° 42′ alatt. — Itt porlanak Aba Samu királyunk tetemei.

Saragossa v. Spanyolországban, Pamplonától d. k. d. a sz. 42° 12′ a h. 17° alatt. — 1118. dec. 18-án I. Arragóniai Alfonz elfoglalja a francziáktól. — 1364. júl. 28-án itt fejeztetik le Cabrera Bernárd, hires sp. minister, ki hazájának sok szolgálatot tett, az őt gyülölő párt által. — 1474-ben alapittatik egyeteme. — 1529. ápr. 22-én szerződés V. Károly cs. és Portugalia közt a Molukki-szigetek ügyében. — 1707. nov. 11-én megadja magát V. Fülöp sp. k. seregének. — 1710. áug. 20-án V. Fülöp sp. k. és Károly osztr. fhg. közt ütközet, melyben az utóbbi győz. — 1808. áug. 15-én József sp. k. Madridból elvonulván, e város fölszabadul az ostrom alól; — dec. 20-án Mortier és Moncey a francziákkal ostromolni Palafox pedig a spanyolokkal védelmezni kezdi. — 1809. ján. 2-án Junot fr. tb. által ágyuztatik; — feb. 21-én Lannes fr. tb. Palafox hősi védelme daczára elfoglalja. — 1813. júl. 9-én a francziák elhagyják; — júl. 30-án Mina sp. tb. elfoglalja; — áug. 22-én pedig fellegvára capitulál a spanyolok

előtt. — 1823. ápr. 25-én a francziák Molitor tb. alatt e városba vonulnak. — 1854. feb. 20-án katonai lázadás, mely csakhamar leveretik. — 1855. máj. 23-án a klerikális jellegű összeesküvés fölfedeztetik. — 1856. júl. 31-én megadja magát a kormánynak.

Sárdes Kis-Ázsiában, a hajdani Lidia (királyság) fővárosa, a. sz. 38° 30′ a h. 45° 55′ alatt. — Kr. e. 501-ben a görögök által fölgyujtatik.

Sarkad mv. Bihar vm. a sz. 46° 45′ a h. 39° 1′ alatt. — 1599. sep. 18-án várát Nyáry Pál a törököktől elfoglalja. — 1711-ben hajdani várát Löwenburg cs. vezér lerombolja.

Sarló l. **Nagy-Sarló.**

Sáros vagy **Nagy-Sáros.** mv. a hasonnevű vm. a sz. 49° 1′ a h. 38° 59′ 30″ alatt. — 1537. sep. 21-én Ferdinánd k. serege János k. seregétől elfoglalja. — A XVI. században a reformátusok itt már föltünnek. — 1672-ben a kuruczok ezt s a hasonnevű vmegyét elárasztják. — 1700-ban XIV. Lajos fr. k. követe és II. Rákóczy Ferencz közt értekezés a teendők felől. — 1701-ben itt fogatik el II. Rákóczy Ferencz.

Sárospatak vagy **Nagypatak**, mv. Zemplén vm. a hegyaljai járásban, a Bodrogh mindkét partján, a sz. 48° 19′ a h. 39° 18′ alatt. — 1528. sep. 25-én a császáriak János k. serege által itt megveretnek. — 1542. feb. 14-én szövetség Perényi Péter, Bebek Ferencz, Drágffy Gáspár, Drugeth Gábor, Drugeth Imre és Antal közt kölcsönös védelemre. — A XVI. században a reformátusok itt már collegiummal birnak. — 1605. okt. 28-án itt fogadja Bocskay István a török athnámot, mely által ő és fiörökösei Magyar- és Er-

délyország birtokában megerösittetnek. — 1665-ben itt kel össze I. Rákóczy Ferencz Zrinyi Ilonával, s ez alkalommal a vasvári békekötéssel elégületlen főurak értekezlete. — 1708. dec. 18-án itt fejeztetnek le Bezerédy Imre vitéz ezredes és örnagya, Bordea Ádám; mert Rákóczytól el akartak pártolni. — Itt hal meg: 1709. ján. 14-én Cseles Márton, m. történetbuvár és vallástudós 68 éves korában és 1820. ján. 15-én Vályi Ferencz, m. iró.

Sárvár mv. Vas vm. a Rába- és Gyöngyös-folyók mellett, a sz. 47° 14′ 40″ a h. 39° 35′ alatt. — Már 1526-ban nyomdával bir. — 1538-ban itt nyomatja Erdősy (Sylvester) János a legelső m. uj-testamentomot.

Sárviz a Bakonyban ered Fehér vm. nem messze Kálozdtól s Bátánál jobbról a Dunába ömlik. — 1490-ben ennek partján (Tolna vmegyében) Báthory István és Kinizsy Pál Corvin Jánost megtámadván, őt megverik és kincseitől megfosztják. — Mária Terézia királynőnk idejében lecsapoltatik.

Sasbach f. Badenben, a Rajna közép-folyásánál, a jobb parton, a sz. 48° 35′ a h. 25° 40′ alatt. — 1675. júl. 27-én Turenne fr. vezér Piccolomini cs. vezér ellen küzdvén, itt elesik. — 1829. júl. 27-én, hol Turenne elesett, emlék emeltetik.

Sátoralja-Ujhely mv. Zemplén vm. a terebesi járásban, a sz. 48° 25′ a h. 39° 19′ alatt. — Árpád fejedelmünk Retel kun vezérnek adja. — 1110-ben Kálmán királyunk az Apuliából ide szakadt Caserlai Rataldo grófnak ajándékozza. — 1241-ben a tatárok földulják. — 1797. már. 7-én itt születik Balásházy János, m. gazdasági iró s a m. tudós társaság tagja.

Savona v. Lombardiában, Genua-herczegségben, a sz. 44° 20′ a h. 26° alatt. — 1552. jún. 8-án itt születik Chiabrera Gabrielo, Italia leghiresebb lantos költőinek egyike. Meghal ugyanitt 1637. okt. 14-én. — 1807. jún. 13—1812. áug. hóig itt tartatik fogságban VII. Pius pápa.

Savoya herczegség, a Genfi-tótól d. Nizzáig nyulik le. — Herczege, Eugen 1697-ben a törököket megveri (Zentánál) és a szathmári 1711. évi békekötés megerősittetését elősegíti. — 1742. dec. 28-án Las Minas sp. vezér Francziaországon át ide vonulván, megfészkeli magát. — 1792. nov. 27-én a fr. convent Francziaországba kebelezi. — 1860-ig Italiához tartozott, jelenleg azonban Francziaországhoz tartozik Nizzával együtt.

Scarphaea helység Közép-Görögországban, Locrisban a Thermopylaei-öböltől d. Euboea-szigettől ny. a sz. 38° 47′ 30″ a h. 40° 21′ alatt. — Kr. e. 147. körül Metellus „Macedonicus“ r. consul az „aetoli szövetséget“ itt meggyőzi.

Scheweningen f. Hollandia d. részén, Haag közelében, a sz. 52° 6′ 28″ a h. 21° 56′ 15″ alatt. — 1653. áug. 15-én a Blake alatti angolok és a Tromp Márton alatti hollandiak közt tengeri ütközet, melyben Tromp életét veszti. — 1813. nov. 29-én közelében az orániai hg. 10 ezer angollal kiszáll.

Schönbrunn f. a cs. család gyönyörű nyári palotájával, Bécs közelében, tőle d. ny. irányban, a sz. 48° 11′ a h. 33° 59′ alatt. — 1772. jún. 18-án itt hal meg Van Swieten Gerhárd, jeles orvos. — 1809. okt.

13-án Staps Frigyes, 18 éves n. ifju, itteni merénylete I. Napoleon fr. cs. ellen meghiusul; — okt. 14-én békekötés Austria és Franczia-ország közt. E béke „bécsinek“ is mondatik. — 1815. sep. 14-én Mária Luiza I. Napoleon fr. cs. özvegye (bár Napoleon Sz. Ilona-szigeten élt,) és fia itt a fr. trónról lemondanak. — 1832. júl. 22-én itt hal meg a reichstadti hg. I. Napoleon fr. cs. és Mária Luiza osztr. főherczegnő fia.

Schonen tartomány Svédországban, Gothlandtól d. — 1660-ban a kardisi békében XI. Károly svéd k. kapja.

Schumla l. **Sumla.**

Schuschan helység a Kaukasus-hegységben, a sz. 39° 58′ a h. 64° 40′ alatt. — 1838. feb. 22-én a Schamyl vezérlete alatti cserkeszek és az oroszok közt ütközet.

Schwechat v. Alsó-Austriában, Bécstől d. k. irányban 1 mfd. távolra, a sz. 48° 7′ 40″ a h. 34° 10′ alatt. — 1848. okt. 30-án Jellachich horvát bán és Windischgrätz cs. vezérek a m. sereget itt megverik.

Schweidnitz Poroszországban, a hasonnevű kerület fővárosa, a sz. 50° 50′ 37″ a h. 34° 8′ 6″ alatt. — 1642. máj. 31-én Torstenson svéd vezér a császáriakat itt megveri. — 1757. nov. 12-én a Nádasdy alatti császári és m. seregek elfoglalják. — 1762. okt. 9-én az osztrákoktól visszafoglaltatik. — 1807. feb. 7-én Vandamme fr. tb. előtt capitulál.

Schweiz köztársaság a sz. 45° 50′—47° 50′ a h. 23° 50′—28° 5′ közt. — Huszonhárom cantonnal bir, melyek a következők: Aargau, Appenzell, Basel-

Land, Basel-Stadt, Bern, Freiburg, St.-Gallen, Genf, Glarus, Graubündten, Luzern, Neuenburg, Schaffhausen, Schwiz, Solothurn, Tessin, Turgau, Unterwalden, Uri, Wadt, Wallis, Zug és Zürich. — 1308. ján. 1-én az osztr. kormányzók elleni lázadás kitör. — 1648-ban a westpfáli békében a n. császárságtóli függetlensége elismertetik. — 1800. ján. 7-én forradalom, mely alkalommal a directorium fölfüggesztetik, s helyébe ideiglenes kormány lép.

Scone v. Scotiában, Perthtől é. ny. a sz. 56° 27′ 30″ a h. 14° 15′ alatt. — Hajdan a skót királyok koronázási helye. — 1651. ján. 1-én itt koronáztatik meg II. Károly a skótok királyává.

Sebastopol erősség Krim-félszigeten, a sz. 46° 44′ a h. 51° 8′ alatt. — 1788-ban II. Katalin czárnő által alapittatik. — 1788. júl. 14-én tengeri ütközet a törökök és oroszok közt. — 1798. máj. 17-én itt hal meg Prevot Ferencz, a hadi-röppentyük föltalálója. — 1854. okt. 17-én minden oldalról kezdik az egyesült ang.-fr. seregek ágyuzni. — 1855. sep. 8-án az egyesült angolok és francziák az oroszoktól elfoglalják.

Sebenico v. Dalmatiában, a zárai-kerületben, a Kerka torkolatánál, a sz. 43° 44′ a h. 33° 33′ 13′ alatt. — 1322-ben a m. koronától elpártol. — 1356-ban önkényt visszahódol. — 1412. okt. 30-án a velenczeiek elfoglalják. — 1504. máj. 29-én itt születik Verancsics Antal, esztergomi érsek, áldornagy és k. helytartó. — 1813. nov. 1-én az osztrákoknak átadatik.

Sedan v. és erősség a Maas bal partján Turenne

emlékével, ki 1611-ben itt született, a sz. 49° 42′ 6″ a h. 22° 36′ 40″ alatt.— 1870. sep. 1-én ütközet a pr. és fr. seregek közt; (Mac Mahon megsebesül.) — sep. 2-án a fr. sereg capitulál a pr. seregek előtt. (III. Napoleon fr. cs. elfogatik.)

Segesvár sz. k. v. Erdélyben, a Nagy Küküllő partján, a sz. 46° 12′ 38″ a h. 42° 31′ 53″ alatt. — 1198-ban épült vára 1706-ban Csáky Endre II. Rákóczy Ferencz vezére által lerontatik. — 1601. dec. 14-én várát Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem serege csellel elfoglalja. — 1630. dec. 1-én I. Rákóczy György az itteni országgyülésen erdélyi fejedelemmé választatik, ugyszintén 1658. okt. 10-én Barcsay Ákos is. — Itt születik: 1672. ápr. 28-án Hauer György, hittudós és egyháztörténeti iró, — 1724. már. 25-én Schech Márton Gottfried, jeles történetiró és 1782. ján. 25-én Ackner Mihály János, régiségtudós és természetbuvár. — 1849. júl. 30-án a Bem alatti magyarok és a Lüders alatti oroszok közt ütközet, melyben az utóbbiak győznek.

Sele l. **Silarus.**

Selinus helység Kis-Ázsiában, Ciliciában, a tengerparton, a sz. 36° 20′ a h. 50° alatt. — 117. áug. 10-én itt hal meg Traján r. cs.

Sellasia v. Görögországban, Laconiában, Spartától é. a sz. 37° 11′ a h. 46° 6′ alatt. — Kr. e. 221-ben Antigonus Doson macedoni k. a görögöket itt levervén, Görögország macedoni tartomány lesz másodizben. (Először 338-ban a cheroneai ütközet folytán lett azzá.)

Selmeczbánya sz. k. bv. Hont vm. a sz. 48° 26′

28″ a h. 36° 34′ 56″ alatt. — Hjdani neve „Bánya“ s csak a XIV. században nyeri a „Sebenicia“ előnevet“ a „sebe nic“ (magának semmit) tót kifejezéstől. Ugyanis egy nyájakat legeltető pásztor 2 gyikra bukkan s ezek előle elrejtőzvén, helyökön ezüst szálakat talált; közölvén e jelenetet olyanokkal, kik a bányászathoz értének, e helyen csakugyan ezüst telepre akadtak. Ezért vannak a bányászok czimerében a gyikok fölvéve s a helynek „Sebenic“ név adva, minthogy a pásztor e fölfedezésért mit sem kivánt magának. — Későbbi időben e nevezet hangváltozáson menvén keresztül, a mai Selmecz vagy mint a németek mondják Schemnitz (Sebnic) lett belőle. — Bányája egész a tatárok bejöveteléig virágzott; de ezektől IV. Béla királynnk idejében sokat szenvedett; — távoztuk után azonban ujra rendbehozaték szorgalmas lakói által. — A XV. században már gymnasiummal birt. Ugyanezen században majd a hussiták majd Rozgonyi Simon által sanyargattatik. Ezen kivül sokat szenved még a reformatio kezdetekor, továbbá a kurucz és a II. Rákóczy Ferencz-féle mozgalmakban. — 1678. sep. 29-én Tököly Imre akadály nélkül elfoglalja. — 1679. ápr. 22-én Józsa István, Szepesy Pál és Bakos, kurucz vezérek, megrohanják, Strassaldo cs. tábornoktól elfoglalják és reggeli 8 órától délutáni 5 óráig pusztítják. — 1704-ben békekisérletek I. Lipót k. és II. Rákóczy Ferencz erdélyi fejedelem közt. — Itt születik: 1709. ján. 4-én Máday Dávid Samu, természettudós, orvos és az utóbbi szakmában m. és latin iró, — 1713. máj. 15-én Hell József Károly, a hires Miksa bátyja, jeles bányász,

természettanár, földmérő, gépész és gépek föltalálója, — 1720. máj. 13-án Hell Miksa, hires csillagász, a párisi, koppenhágai, göttingai, stockholmi, drontheimi és bolognai tudós társaságok tagja és 1750. áug. 13-án Thailer Samu, jeles mérnök. — Bányászati akademiáját 1762-ben Mária Terézia királynőnk alapítja. — 1792. ápr. 14-én itt születik Virozsil Antal, jeles m. jogtudományi iró. — 1849. ján. 17-én Götz és Jablonovszky cs. tábornokok Görgey Árthur m. tábornokot Windschacht nevű külvárosában megverik. Ezután Guyon m. tb. nyomatik vissza Hodrics nevű külvárosába. Később az oroszok előcsapata szállja meg, azonban kiveretik.

Sempach Schweizban, Luzern-cantonban, a Vierwaldstädti-tótól é. ny. a sz. 46° 6′ a h. 25° 51′ alatt. — 1386. júl. 9-én a schweiziak Lipót osztr. hg. seregét Winkelried Arnold hősi önfeláldozása következtében itt leverik. Lipót hg. maga is itt esik el.

Sempte mv. Nyitra vm. a Vág mellett, a sz. 48° 17′ a h. 35° 24′ alatt. — Régi vára sok viszontagságon ment keresztül. Majd Bocskay, majd Bethlen szállja meg. Montecuccoli cs. vezér 500 emberből álló őrséget rendel bele, kik a törökök támadását többször diadalmasan visszaverik. — 1703. nov. 29-én várát Károlyi Sándor II. Rákóczy Ferencz tábornoka csak nagy áldozattal birja elfoglalni. — 1772. ápr. 19-én itt születik Artner Teréz, jeles költőnő. — 1849. jún. 9-én itt támadja meg Nagy Sándor m. tb. a zsigárdi ütközet szerencsés kezdetének hallatára Wohlgemuth cs. vezért, azonban visszaveretik.

Seneffe f. Belgiumban, Hennegauban, a sz. 50° 30′ a h. 23° alatt. — 1674. áug. 10-én Conde hg. XIV. Lajos fr. k. vezére az Orániai Vilmos vezérlete alatti hollandiakat itt megveri.

Senegal fly. Afrika ny. részén, torkolata a sz. 16° 30′ a h. 2° alatt. — 1637-ben az európaiak közől először a francziák alapítanak ennek partjai mellett telepet.

Senlis v. Francziaországban, Páristól é. k. a sz. 49° 12′ 27″ a h. 20° 14′ 57″ alatt. — 1472-ben béke XI. Lajos fr. k. és Bátor Károly burgundi hg. közt. — 1493. máj. 23-án VIII. Károly fr. k. és I. Miksa n. cs. közt béke.

Sentinum helység Italiában, a régi Umbriában, a sz. 43° 30′ a h. 30° 30′ alatt. — Kr. e. 297-ben Fabius és Decius Mus a samnitok fölött győzelmet vivnak ugyan ki, Decius azonban elesik.

Seringapatam Hindostánban, Mysore fővárosa, a sz. 12° 25′ 29″ a h. 96° 45′ alatt. — 1782. nov. 9-én itt hal meg Hyder Ali, Mysore zultánja, Ázsia legnagyobb és legfölvilágosultabb uralkodóinak egyike s az angolok hatalmas ellensége. — 1799. máj. 4-én az angolok kiostromolják s Tippo Saib mysorei zultán, Kelet-India Hannibálja, a város védelmében hősileg küzdve elesvén, az angolok egész Hindostan urai lesznek.

Sevilla Spanyolországban, a hasonnevű provincia fővárosa, a sz. 37° 30′ a h. 11° 45′ alatt. — 1091. sep. 7-én a morabetek elfoglalják. — 1284. ápr. 14-én itt hal meg X. Bölcs Alfonz, Castilia és Leon királya. — 1502-ben alapittatik egyeteme. — 1617.

júl. 31-én itt születik Antonius Miklós, sp. történetbuvár. — 1729. nov. 9-én béke Spanyol-, Franczia- és Angolország közt. — 1810. ján. 29-én Victor fr. tábornagy elfoglalja és feb. 1-én József sp. k. fr. kiséret mellett bevonul.

Sharnon fly. Irlandban, Connaught-tartomány é. k. részében ered, déli és torkolata felé d. ny. folyásával Connaught-tartományt k. és d. k. részén határolja. — E folyó bal partjára nem volt szabad a Cromwell Olivér parancsára Connaughtba bellebbezett irhoni katholikusoknak átjönni.

Siam királyság Ázsiában, Indo-Chinában, a sz. 6° 30′—18° 2′ a h. 118° 25′—123° 45′ közt. — Abuquerque Alfonz port. alkirály 1512 körül ennek királyával békét és szövetséget köt.

Sicambria l. **Ó-Buda.**

Sicilia szg. hajdan „Trinacria“ név alatt ismeretes, Italia legdélnyugotibb részétől ny. — Hajdan carthagói telepekkel teljes. — Kr. e. 241-ben ben az első puni háboru bevégeztével a rómaiak kezére kerül. — A XV. század végén vagy a XVI. elején V. Kath. Ferdinánd sp. k. birtokába jut. — Később pedig, midőn a Habsburgház két ágra oszlott, a sp. ágra száll. Az 1713. utrechi békében azonban az osztrák ágból eredetteknek itéltetik oda. — 1720. sep. 30-án VI. Károly n. császárnak hódol. — Hogy a pragmatica sanctiót Spanyolország elismerje VI. Károly n. cs. neki átengedi. — 1822. ján. 10-én a köztársasági irányú elágozott összeesküvés fölfedeztetik.

Siena v. Italiában, Florencztől d. k. d. a sz. 43°

19′ 19″ a h. 29° 0′ 8″ alatt. — 1368. sep. 2-án a nemesség lázadása a nép ellen. — 1369. ján. 18-án néplázadás IV. Károly n. cs. ellen. — 1432-ben Zsigmond királyunk császárrá koronáztatása ügyében Italiában járván, egy itt keletkezett banderialis szerkezetet küld (hozzánk) haza. — 1539. dec. 5-én itt születik Socinus Faustus, olasz vallásujító, az unitárius vallástan szerzője. — 1552. áug. 3-án a spanyolok hadszerződésileg elhagyják. — 1555. ápr. 2-án Marignan sp. tb. által Montluc Balázs fr. parancsnok hősi védelme daczára elfoglaltatik. — Itt születik: 1578. dec. 2-án Agazzari Ágoston, jeles zeneszerző és zenészeti iró és 1660. okt. 14-én Gigli Jeromos, gunyoros költő.

Sievershausen f. Hannoverben, Lüneburg közelében, a sz. 52° 40′ a h. 27° 50′ alatt. — 1553. júl. 9-én Móricz szász vf. seregével Brandenburgi Albertet itt meggyőzi ugyan, maga azonban elesik. A helyen hol elesett 1853-ban emlék állittatik.

Siklós mv. Baranya vm. Pécstől d. a sz. 45° 50′ a h. 36° alatt. — 1401-ben Zsigmond királyunk visegrádi börtönéből ide hozatik a Garay-család kezessége mellett. — A Garay-család kihaltával Corvin János, ezután özvegye és ennek második férje Brandenburgi György, ezután Perényi Imre, ezután a törökök, ezután Caprara és végre a Batthyániak kapják. — 1543. júl. 10-én II. Szuleimán zultán elfoglalja és 1687-ig a törökök birják. — 1566-ban Zrinyi Miklós Mehemmed béget 300 emberével itt fölkonczolja.

Silarus vagy **Sele**, fly. Italiában Campania és Lucania régi tartományokat elválasztván, a Salernói-

öblön keresztül a Tyrrheni-tengerbe ömlik. — Kr. e. 72-ben Crassus ennek partján Spartacust gladiatoraival egyetemben leveri. (Különben l. Rhegium.)

Simanca erősség Spanyolországban, Valladolidtól d. ny. d. a Duero jobb partján, a sz. 40° 48′ a h. 12° 30′ alatt. — 938. áug. 6-án az itt vivott ütközet következtében III. Abderhaman kalifa a keresztények minden birtokát elfoglalja.

Simontornya mv. Tolna vm. a Kapos és Sió egyesülésénél, a sz. 46° 45′ a h. 36° 12′ 10″ alatt. — 1686. sep. 26-án Lajos bádeni őrgróf és cs. vezér a törököktől visszafoglalja.

Sinope v. Kis-Ázsiában, Netolia-kerületben, a Fekete-tenger partján, a sz. 42° 2′ 30″ a h. 52° 49′ 30″ alatt. — 1853. nov. 30-án tengeri ütközet a Nachimoff alatti oroszok és az Osma pasa alatti törökök közt, melyben Osma az oroszok foglyává tétetik, s a törökök 10 millió pfrt. kárt szenvednek.

Sintschula határhely Hindostánban, Buxar-erősség közelében, a sz. 22° 50′ a h. 108° 27′ alatt. — 1865. nov. 11-én béke az angolok és bengáliak közt.

Sistow v. Bulgariában, Nikápolytól k. d. k. a Duna jobb partján, a sz. 43° 37′ 14″ a h. 42° 59′ 23″ alatt. — 1791. áug. 4-én békekötés Austria és Törökország közt.

Skalitz v. Csehországban, a königrätzi kerületben, a sz. 50° 24′ a h. 50° 47′ alatt. — 1419. már. 9-én Zsigmond cs. és m. k. a cseh rendeket ide hivja meg országgyűlésre a hussitaügy elintézése végett. — 1423. ján. 6-án Ziska hussita vezér megveri itt a

m. k. (Zsigmond) iránt rokonérzelmü cseh pártot. — 1866. jún. 29-én ütközet a Steinmetz alatti poroszok és a Leopold fhg. alatti osztrákok közt, melyben az előbbiek győznek.

Slavonia vagy **Tótország**, magában foglalja Horvátország Varasd, Kőrös és Zágráb vmegyéit, a szentgyörgyi és kőrösi végvidéki ezredek területeit, a báni végvidék mindkét ezredét a Száván tul. Hajdan hozzátartozott a Száva, Unna és Verbász folyók közti terület is, mely azonban az 1699. karlowiczi békekötés óta Török-Horvátországhoz tartozik.

Slesia l. **Szilézia.**

Slezvig herczegség Dania közepén, hasonnevü fővárosa a sz. 54° 31′ 8″ a h. 27° 13′ 53″ alatt. — 1744. ápr. 22-én itt születik Abrahamsohn János Frigyes Werner, jeles dán költő, széptani iró, itész és zenész. — Az 1864. okt. 30-án Austria és Poroszország közt egyrészről másrészről Dania közt Bécsben létesült békeszerződésnél fogva e herczegség jelenleg önálló.

Sliwno f. Törökországban, Drinápoly mellett, a sz. 42° 40′ a h. 43° 58′ 30″ alatt. — 1829. áug. 12-én a Diebics alatti oroszok és a Seraskier alatti törökök közt ütközet.

Sluys v. és erősség Hollandiában, Seeland-kerületben, a tengerparton, a sz. 51° 20′ a h. 21° 5′ alatt. — 1340. júl. 23-án az angolok itt tengeri ütközetben a francziákat leverik.

Smalkalden Hessenben, a hasonnevü kerület fővárosa, a sz. 50° 44′ 39″ a h. 28° 5′ 53″ alatt. — 1530. dec. 22-én szövetség hat évre a prot. fejedel-

mek és rendek közt, mely 1536. sep. 29-én 10 évre meghosszabittatik. Ez utóbbi szövetség szövegét Luther Márton szerkesztette. — 1540. már. 1-én a prot. fejedelmek és a városi követek összejövetele. — 1638. nov. 22-én itt születik Cellarius (Kellner) Kristóf, régiségbuvár és hittudós.

Smolensk Oroszországban, a hasonnevű kormányzóság fővárosa, a sz. 54° 47′ 15″ a h. 49° 43′ 5″ alatt. — 1514. júl. 30-án Basil moszkvai hg. árulás segélyével a lengyelektől elfoglalja. — 1611. jún. 13-án Zsigmond lgy. k. foglalja el. — 1812. áug. 16. és 17-én I. Napoleon fr. cs. a Barclay de Tolly alatti oroszokat itt meggyőzi és másnap e várost elfoglalja.

Smyrna vagy **Ismir**, v. Kis-Ázsiában, a nyugati parton, a sz. 38° 25′ 38″ a h. 44° 48′ 6″ alatt. — 1344. okt. 28-án a velenczeiek, a rhodusi lovagok, a pápa és a cyprusi k. egyesült serege rohammal beveszi s a mohamedánok közt nagy vérengzést visz véghez. — 1345. ján. 17-én a keresztények szerencsés kirohanást intéznek a mozlimek ellen. — 1402. dec. 1—14-ig Tamerlan mongol khán ostromolván, elfoglalja. — 1702. ján. 27-én itt hal meg 115 éves korában Huppazoli Ferencz, velenczei consul, 22 kötetnyi „Emlékiratok“ szerzője. — 1770. körül a lengyeleket pártoló törökök az oroszok által itt leveretnek. — 1821. áug. 7—10-ig a törökök öldösik a görököket; — nov. 20—28-ig uj öldöklések a törökök részéről a görögök közt.

Socotora szg. a Guardafui-foktól vagyis Afrika legkeletibb pontjától é. k. irányban; a sziget é. csucsa a sz. 12° 10′ a h. 72° 14′ 45″ alatt. — Abuquer-

que Alfonz, port. alkirály. a XVI. század elején elfoglalja. — 1835. nov. 4-én az angolok megszállják s birják jelenleg is.

Soissons v. és erősség Francziaországban, Aisne-kerületben (dep.) a sz. 49° 22′ 53″ a h. 20° 59′ 18″ alatt. — 486-ban Clodvig fr. k. Siagrius r. helytartót itt megveri. — 719-ben Martell Károly fr. k. és Frigyes aquitániai hg. közt ütközet. — 752-ben itt választatik Kis Pipin fr. királylyá. — 923-ban Robert párisi gr. és Együgyű Károly fr. k. közt ütközet. — 978-ban Lothár fr. k. II. Ottó n. császárt itt megyőzi.— 1414. máj. 21-én az Armagnac-párt e várost elfoglalja. — 1728. jún. 14-én fejedelmi gyülés. — 1814. feb. 14-én a Czernicseff alatti oroszok rohammal elfoglalják; — már. 13-án Blücher a szövetségesek vezére a francziákat itt megveri.

Solferino f. Lombardiában, a Mincio mellett. — 1859. jún. 24-én az egyesült fr.-olasz sereg az osztr. sereget itt leveri.

Solothurn Schweizban, a hasonnevű canton fővárosa, a sz. 47° 12′ 33″ a h. 25° 12′ 14″ alatt. — 1765. feb. 23-án itt születik Eggenschwyler Pongrácz szobrász. — 1814. jún. 2-án békétlenségek a polgárok és földmivesek közt. — Itt hal meg: 1817. okt. 15-én Kosciusko Tádé, hires lgy. hős és hazafi, mint menekült, — 1844. már. 18-án Disteli Márton, a legszellemdusabb torzképrajzolók egyike, — 1853. sep. 3-án Gibelin Győző, az utolsó schweizi tiszt azok közől, kik 1792. áug. 10-én a fr. királyi palotát a nép ellen védelmezték, 88 éves korában és 1854.

máj. 20-án Haller Lajos, kitünő jogtudományi iró 86 éves korában.

Sólymos vár, düledékei Arad vm. d. részén Sólymos-falu mellett láthatók, a sz. 46° 13′ a h. 40° 2′ alatt. — E vár hajdan egyike a legerősebbeknek; mert két oldalról magas kősziklák, más oldalról a Maros-folyó kerítette. — 1461-ben I. Mátyás királyunk Giskrának adományozza.

Somerset grófság Anglia legdélnyugotibb részén, a sz. 51°—52° a h. 14°—16° közt. — 877-ben N. Alfréd westsexi k. a dánok által megveretvén, ennek erdejében egy évet tölt bujdokolva.

Somlyó vagy **Csik-Somlyó**, mv. Erdélyben, „Csikszék“ területén, a sz. 46° 17′ 40″ a h. 43° 31′ alatt. — Régi temploma építését Sz. István királyunknak tulajdonítják, ki azt Gyula, erdélyi fejedelem fölött kivivott győzelméért hálából épité. — 1696-ban az itteni tanulók vitézül ellenállnak a törököknek s a a várost megvédik.

Somogyvár f. Somogy vm. a kaposi járásban, a sz. 46° 35′ a h. 35° 20′ alatt. — Mellette régi várának, melyben Kupa hires vezér (Sz. István m. k. korában) lakott, romjai láthatók.

Soor f. Csehországban, Trautenau-kerületben, a sz. 50° 24′ a h. 33° 36′ alatt. — 1745. sep. 30-án közelében II. Frigyes pr. k. az osztrákok fölött győzedelmeskedik. (Különben l. Trautenau.)

Soprony sz. k. v. a hasonnevü vm. fővárosa, a sz. 47° 41′ 3″ a h. 34° 14′ 54″ alatt. — 1273-ban Ottokár cseh k. elfoglalja. — 1441. feb. 25-én Erzsébet, özvegy m. királyné, e várost 8000 aranyért III.

Frigyes n. császárnak elzálogosítja. — II. Ulászló (Dobzse) királyunk kormánylata kezdetén Miksa, III. Frigyes n. cs. fia, elfoglalja. — 1605. jún. 6-án Trautmansdorf cs. vezér megveri itt a törököket. — 1619. és 1620. közti télen itt és a hasonnevű vmegyében szállásolja el seregét Bethlen Gábor. — 1622. ápr. 3-án a nikolsburgi béke pontjai az itteni országgyülésen kihirdettetnek. — 1625. okt. 14-én az itteni országgyülés megnyittatik. — 1634-ben országgyülés. — 1668. júl. 11-én itt születik Serpilius György, hires vallástudós. — 1681. máj. 24-én az itteni országgyülést I. Lipót m. k. személyesen megnyitja s a nádor szabad-választását elrendeli. — 1686. okt. 21-én itt születik Deccard János Kristóf, természettudós. — 1705. dec. 25-én II. Rákóczy Ferencz seregei bombázni kezdik; — 1706. ján. 1-én a bombáztatás megujul, s a város majd egészen elhamvad. — Itt születik: 1772. sep. 8-án Cziráky Antal gr. a tudós társaság igazgató tagja, iró és államférfi és 1798. dec. 12-én Pusztay Sándor, m. iró. — 1846. feb. 19-én itt hal meg Kiss János, m. iró és költő. — 1848. nov. 5-én a „nádor huszárok“ Csehországból megszökött második osztálya, 6 nap alatt 82 mfd. utat tevén, ide megérkezik; — dec. 15-én Windischgrätz cs. tábornagy megszállja.

Sóvár mv. Sáros vm. a sz. 48° 58′ 28″ a h. 38° 56′ 1″ alatt. — Vára, mely 1285-ben IV. Kun László m. k. idejében épittetett, 1517-ben lerontatik.

Spalato v. Dalmatiában, a sz. 43° 30′ 22″ a h. 34° 6′ 18″ alatt. — Árpád fejedelmünk alatt a magyarok beveszik. — II. Endre m. k. kormánylata

kezdetén ennek Domald nevű grófja az összeesküvőket, kik Géza m. hg. fiaiért Görögországba akartak menni, elfogatván, őket a királyhoz küldi. — 1217-ben II. Endre királyunk a sz. földre menendő, itt száll tengerre. — 1241-ben ide menekül a mongolok elől IV. Béla királyunk Ónodnál szenvedett veresége után. — Székesegyházában vannak eltemetve IV. Béla királyunk Katalin és Margit leányai. (Margit, az apácza később született.) — III. Endre királyunk korában ennek Péter nevű érseke Robert Károly mellett izgat. — 1322-ben a velenczeiekhez pártol. — 1357. júl. 8-án a magyarok a velenczeiektől elfoglalják. — Itt hal meg Mansfeld Ernő, ki a németországi „30 éves háboruban" a protestánsok élén szerepelt. — 1813. nov. 6-án Hoste ang. hajós kapitány beveszi.

Spanyol-Németalföld. l. **Belgium.**

Spanyolország l. **Hispania.**

Speier v. Bajorországban, a Rajnai-Pfalzban, a sz. 49° 19′ 4″ a h. 26° 6′ 23″ alatt. — Székesegyháza II. Konrád n. cs. által 1030. júl. 12-én fölépittetik.— Itt temettetik el először ennek sirboltjában 1039-ben II. Konrád n. cs. — 1129. dec. 28-án II. Szász Lothár n. császárnak megadja magát. — I. Miksa n. cs. itt birói törvényszéket állít föl. — 1526. jún. 19-én Nádasdy Tamás az itteni n. birodalmi rendeknek eléadja II. Lajos m. k. kérelmét a törökök ellen nyújtandó segély ügyében. — 1529-ben az itteni birodalmi gyülésen tiltakozván azaz protestálván a lutheránusok: ez idő óta protestánsoknak is neveztetnek. — 1542. feb. 9-én az itteni n. országgyülés megnyit-

tatik. — 1543-ban békekötés V. Károly cs. és II. Keresztély dán k. közt. — 1689. máj. 23-án a franczia kipusztítják és földulják. — 1792-ben a franczia elfoglalják.

Spielberg erősség Morvaországban, Brünn közelében. — 1469. feb. 13-án I. Mátyás királyunk kiostromolja. — 1809-ben a francziák földulják.

Squillace vagy **Basantello**, a Tarenti-öböl partján, a sz. 38° 45′ a h. 34° 17′ alatt. — 987. júl. 13-án a görögök egyesülve az arabokkal II. Ottó n. császárt itt megverik.

Srebernik v. Bosniában, Zvorniktól ny. é. ny. a sz. 44° 45′ a h. 36° 32′ alatt. — 1464-ben I. Mátyás királyunk elfoglalja.

Srewsbury v. Angliában, a sz. 52° 45′ a h. 15° alatt. — 1403. júl. 24-én IV. Henrik ang. k. a pártosok fölött itt győzedelmeskedik.

Stabiae v. Italiában, a Vesuvhoz közel, a sz. 40° 46′ a h. 32° 14′ alatt. — Kr. e. 89. ápr. 30-án L. Cornelius Sulla elfoglalja és szétrombolja. — 79. áug. 24-én Titus cs. uralkodása idejében a Vesuv lávája elfödi.

Staffarda apátság Lombardiában, Piemontban, a sz. 44° 40′ a h. 25° alatt. — 1690. áug. 18-án Catinat XIV. Lajos fr. k. vezére Amadeus Viktor savoyai herczeget itt meggyőzi.

Stambul. l. **Konstantinápoly.**

Stampford v. Angliában, Lincoln-grófságban, a sz. 52° 41′ a h. 17° 15′ alatt. — 449-ben a Hengist alatti angol-szászok és az egyesült pict-scot seregek közt ütközet.

Stenkerke Belgiumban, Hennegauban, a sz. 50° 40′ a h. 21° 40′ alatt. — 1692. jún. 6-án Luxenburg XIV. Lajos fr. k. vezére III. Vilmos ang. királyt itt megveri.

Stetten f. Bajorországban, Schwaben-kerületben. — 1809. ápr. 24-én a Wrede alatti bajorok és az osztrákok közt ütközet.

Stettin Poroszországban, Pommerania-tartomány fővárosa, a sz. 53° 25′ 8″ a h. 32° 13′ 36″ alatt. — 1570. dec. 13-án békekötés Svedia és Dania közt. — 1630. júl. 10-én Bogislaus pommerániai hg. Gusztáv Adolf svéd királynak átadja. — 1720. körül Poroszország kapja a svédektől. — 1750. már. 22-én itt születik Schlabrendorf Gusztáv gr. azon önzéstelen buzgósága által, melylyel mindenütt a jót és szépet, az emberi szabadságot és müveltséget igyekezett elémozdítani, nemes férfiu. — 1806. okt. 29-én a franczia elfoglalják és 6000 emberből álló őrségét fogságba teszik. — 1813. nov. 21-én hadszerződésileg megadja magát a poroszoknak; — dec. 5-én a pr. seregek bevonulnak. — 1816. máj. 30-án itt születik Prutz Robert, hires n. költő és irodalomtörténész.

Steyer v. F.-Austriában, a sz. 48° 5′ a h. 32° 25′ alatt. — 1755. dec. 21-én itt születik Blumauer Alajos, elménczes költő. — 1800. dec. 24-én fegyverszünet Moreau fr. tb. és Károly osztr. fhg. közt.

Steyermark l. **Stiria.**

Stillfried f. Austriában, a Morva-folyó mellett, a sz. 48° 23′ a h. 34° 30′ alatt. — 1278. áug. 26-án ütközet, melyben Habsburgi I. Rudolf n. cs. 10 ezer emberből álló seregével egyesülvén 40 ezernyi kun és

m. sereg: Ottokár cseh k. általok leveretik. Maga Ottokár hősileg küzdve 17 sulyos seb következtében ugyanitt elesik. (Neveztetik ez ütközet „marchfeldinek“ is.)

Stiria vagy **Steyermark** herczegség, a sz. 45° 49′ 48″—47° 49′ 42″ a h. 31° 13′ 38″—34° 40′ 54″ közt. — 1252-ben IV. Béla királyunk kezébe kerül, nemsokára azonban kisiklik belőle. — 1278-ban a stillfriedi győzelem folytán Habsburgi I. Rudolf birtokába veszi. — 1446-ban Hunyady János, később pedig fia I. Mátyás királyunk dulja. — 1532-ben a törökök elpusztítják.

Stokach v. Badenben, a sz. 47° 48′ a h. 26° 40′ alatt. — 1799. már. 25-én Károly osztr. fhg. Jourdan fr. tábornokot itt megveri. — 1800. máj. 3-án Moreau fr. tb. a Kray, Gyulai és Sztáray alatti császáriakat itt meggyőzi.

Stockholm Svédország fővárosa, a svéd királyok temetkezési helye, a sz. 59° 20′ 34″ a h. 35° 43′ 19″ alatt Gusztáv Adolf svéd k. és Berzelius természettudós szobrával. — 1253-ban I. Valdemár alapítja. — 1497. nov. 25-én János k. beveszi. — 1520. nov. 4-én itt koronáztatik II. Keresztély dán k. svéd királylyá az upsalai érsek által; — nov. 13-án az ugynevezett „vérfürdő,“ mely alkalommal II. Keresztély k. minden kihallgatás nélkül 94 svéd főnemest kivégeztet. — 1523. jún. 21-én Wasa Gusztáv e várost hadszerződésileg a dánoktól elfoglalja. — 1560. sep. 29-én itt hal meg Wasa Gusztáv, svéd k. ki hazáját a dánoktól megszabadítá. — 1568. sep. 29-én XIV.

Erik svéd k. testvérei által ostromoltatván, a trónról itt lemond. — Itt hal meg: 1650. feb. 11-én Descartes, (Cartesius,) az ujabbkori bölcsészet megalapítója és 1651. ápr. 17-én Torstenton Leonárd, svéd hadvezér, ki a n. „30 éves vallásháboruban“ a protestantismus ügyében szerepelt. — 1654. jún. 6-án itt mond le Krisztina svéd királynő az egybegyült országnagyok előtt a koronáról Károly Gusztáv zweibrückeni gr. javára. — Itt hal meg: 1654. áug. 28-án Oxenstierna Axel gr. svéd korlátnok, a legkitünőbb államférfiak egyike, — 1662. máj. 30-án Duglas Robert, jeles svéd tb. — 1663. feb. 20-án Königsmark János Keresztély gr. hires svéd országtanácsos és tábornagy és 1676. jún. 24-én Wrangel Gusztáv Károly, svéd tábornagy és kitünő hadvezér. — Itt születik: 1678. ápr. 9-én Ehrenfried Hannibal, kitünő érem- és pecsétmetsző. (Atyja, Márton, m. családból származott, ki a vallási zavarok miatt kivándorolt.) — 1682. jún. 27-én XII. Károly svéd k. és 1689. ján. 29-én Schwedenborg Emmanuel, hires természetbuvár, vegytudós és mathematikus. — 1697. ápr. 15-én itt hal meg XI. Károly svéd k. — 1714. nov. 21-én XII. Károly svéd k. Törökországból ide érkezik. — 1717. áug. 5-én itt születik Aurivillius Károly, jeles orientalista és svéd nyelvtudós. — 1719. nov. 9-én békekötés Svedia és Hannover, — 1720. feb. 1-én Ulrika Eleonora svéd királynő és I. Frigyes Vilmos pr. k. közt, melynél fogva az utóbbi Stettint és Előpommerániát nyeri; — júl. 3-án szintén békekötés Svedia és Dania közt. — 1739-ben alapittatik egyeteme. — Itt születik: 1740. sep. 8-án Sergell János,

svéd szobrász, — 1741. feb. 24-én Bellmann Károly Mihály, az uj-kor legeredetibb svéd költőinek egyike (Meghal ugyanitt 1796. dec. 11-én.) — 1748. okt. 7-én XIII. Károly svéd k. és 1771. jún. 14-én Rudolphi Károly, boncztudományi és bölcselmi iró. — 1772. áug. 19-én III. Gusztáv svéd k. az ország tanácsosait elfogatja és minden vérontás nélkül katonai rendszabályok által a királyi tekintélyt visszaállítja. — 1789. feb. 22-én III. Gusztáv svéd k. a nemesek jogait az itteni országgyülésen megszorítja. — 1792. már. 29-én III. Gusztáv svéd k. itt meggyilkoltatik; — ápr. 29-én itt végeztetik ki Ankarström János gr. III. Gusztáv svéd k. gyilkosa. — 1795. ápr. 20-án itt hal meg Kellgren Henrik svéd költő. — 1809. már. 13-án a főranguak forradalma IV. Gusztáv svéd k. ellen, mely alkalommal a k. elfogatik. — 1810. jún. 20-án itt hal meg Fersen Axel gr. 60 éves tábornagy egy néplázadás alkalmával a népdüh áldozatjaként; — nov. 2-án Károly János svéd trónörökös ünnepélyesen e városba vonul. — 1824. áug. 8-án itt hal meg Rosenstein svéd iró. — 1838. sep. 18-án nagy zsidóüldözés. — 1848. már. 18-án forradalom, melyben a katonaság a népre lő. — Itt hal meg: 1848. áug. 7-én Berzelius hires vegytudós, az electro-chemiai rendszer megalapitója, — 1852. feb. 29-én Peyron Gusztáv Adolf br. svéd altábornok, jeles katona és diplomata, — áug. 5-én Wallerius, a legnépszerübb svéd költők egyike, — 1853. sep. 27-én Silverstolpe Gudmond Leonárd svéd költő, — 1854. jún. 26-án Sandberg János Gusztáv történetfőstész, — nov. 17-én Stuart Dudley, ang. államférfi

s a menekültek kegyes pártfogója és 1855. júl. 19-én Atterboom Dániel svéd költő; — nov. 6-án Can Robert fr. tb. a svéd királynak átnyújtandó becsületrend nagy keresztjével ide megérkezik és szövetséget köt Franczia- és Svédország közt.

Stralsund Poroszországban, a hasonnevű kerület fővárosa, a sz. 54° 18′ 20″ a h. 30° 45′ 2″ alatt. — 1628. júl. 22-én svéd pártfogás alá adja magát. — 1629-ben Tilly és Wallenstein cs. vezérek sikertelenül ostromolják. — 1678. okt. 11-én megadja magát Frigyes Vilmos brandenburgi nagyválasztó-fejedelemnek. — 1714. nov. 12-én XII. Károly svéd k. Törökországból ide érkezik. — 1715. dec. 21-én a szövetséges or.-lgy. seregeknek átadatik a svédek által. — Itt születik: 1748. máj. 24-én Weigel Keresztély Ehrenfried, vegytudós és orvostudományi iró és 1764. okt. 7-én Schwerin Frigyes Bogislaus gr. svéd államférfi és iró. — 1807. áug. 20-án a svédek hadszerződésileg a francziáknak átadják. — 1809. máj. 25-én Schill őrnagy szabadcsapataival elfoglalja; — máj. 31-én a hollandi és dán csapatok Gratien és Ewald alatt beveszik, mely alkalommal Schill szabadcsapat-vezér hősi halált hal. — 1812. ján. 28-án a francziák Mortier alatt megszállják.

Strassburg vagy (hajdan) **Argentoratum** v. Franczia országban, Haut-Rhin-kerületben (dep.) a Rajna bal partján, a sz. 48° 34′ 40″ a h. 25° 24′ 51″ alatt. — 358-ban Hitehagyott Julián r. cs. vezér korában az allemannokat itt meggyőzi. — 1349. feb. 14-én nagy zsidóöldöklés. — Itt hal meg: 1521. máj. 10-én Brant Sebestyén, gunyoros n. költő és 1640. feb.

3-án Bernegger Mátyás, történettanár, iró és nyelvész. — 1656. sep. 25-én itt születik Eisenschmid János Gáspár, hires mathematikus. — 1681. sep. 30-án Louvois, XIV. Lajos fr. k. vezére, elfoglalja és megerősíti. — Itt születik: 1735. máj. 30-án Kellermann Keresztély, Valmy herczege és fr. tábornagy, — áug. 7-én Oberlin Jakab, nyelvész, régiségbuvár és diplomata, — 1740. áug. 31-én Oberlin Frigyes, lelkész, embertársainak nagy jótevője, — 1753. már. 6-án Kleber János, hires fr. tb. — 1780. máj. 19-én Pac Lajos Mihály, lgy. forradalmi tb. és 1796. júl. 28-án Wedekind György Vilmos, erdészeti iró. — 1803. jún. 12-én itt hal meg Brunick Richárd, lángeszű itész. — 1810. dec. 6-án az ang. áruk megégettetnek. — 1813. okt. 25-én itt hal meg Koch Keresztély Vilmos, jeles történetbuvár. — 1815. sep. 2-án katonai zendülés a hátramaradt zsold miatt. — 1834. már. 31-én itt hal meg Ohnmacht Landolin, hires n. szobrász. — 1836. okt. 30-án Napoleon Lajos lázadást gerjeszt itt a fr. császárság elnyerésére; frigyesei a városból kiveretnek, ő pedig elfogatik és nov. 9-én a fr. hadügyministeriumnak kiszolgáltatik. — 1848. feb. 29-én a köztársaságot kikiáltja. — 1853. feb. 7-én itt hal meg Willm J. jeles bölcselmi és tankönyvi iró. — 1870. áug. 10-én a poroszok által körülvétetik; — áug. 13-án első ütközések vidékén; — áug. 19-én a pr. seregek ostromolni kezdik. — sep. 28-án megadja magát Urich fr. várparancsnok a pr. seregeknek.

Strázsa vagy németesen **Lagerdorf**, f. a Bánságban, a vaspálya mellett, a sz. 44° 57′ a h. 38° 59′

alatt. — 1848. nov. 7-én Damjanics m. tb. e helyet heves támadással beveszi.

Strigonium l. **Esztergom.**

Sudavia tartomány Masoviától é. k. — 1422-ben II. Ulászló lgy k. a n. lovagrendtől országának megszerzi.

Sulpice l. **Saint-Sulpice.**

Sumla v. Európai-Törökországban, Szilisztriában, a sz. 43° 17′ 23″ a h. 44° 37′ alatt. — 1810. júl. 23-án a törökök és oroszok közt ütközet. — 1829. jún. 11-én közelében Diebics or. fővezér megveri a törököket; — áug. 6-án a Krassowsky vezérlete alatti oroszok és a törökök közt ütközet. — 1849. nov. 23-án a m. menekültek Bodonból ide megérkeznek. (Ez volt az utolsó expeditio.) — 1850. feb. 12-én Kossuth Lajos, Batthyáni Kázmér, Perczel Mór, Mészáros Lázár, Vysocky stb. kitünő m. menekült a m. honvédség maradványától és menekült társaiktól bucsut vevén, másnap Kiutahiába indittatnak.

Swenke-Sund sziklanyilás a Finn-öbölben, Friedrichshamtól d. k. a sz. 60° 30′ a h. 45° alatt. — 1790. júl. 10-én III. Gusztáv svéd k. az or. flottát itt megsemmisíti.

Sydon v. Ázsiában, Phoeniciában, a tengerparton, a sz. 32° 30′ a h. 53° alatt. — 1111. dec. 19-én a keresztesek elfoglalják. — 1840. sep. 27-én az egyesült ang. osztr. és török seregek az egyptomi alkirály ellen viselt háboruban e várost rohammal elfoglalják.

Syracusae v. Sicilia-sziget k. partján, a sz. 37° 2′ 58″ a h. 32° 57′ 35″ alatt. — Kr. e. 413. júl. 27-én Gylippus spartai k. Nicias athenei vezért itt

meggyőzi. — Kr. e. 212-ben Archimedes lángeszű védelme daczára Marcellus r. consul elfoglalja; ez alkalommal gyilkoltatik meg Archimedes, ki ugyanitt született. — 535. dec. 30-án Belizár, mint siciliai győző, diadalmenetét tartja e városba. — 879. máj. 21-én a szaraczénok rohammal beveszik. — Itt hal meg: 1676. ápr. 29-én Ruyter Mihály Adorján, hollandi tengeri hős, a francziák elleni csatában nyert sebeiben és 1835. dec. 5-én Plasen Ágoston gr. jeles n. költő.

Syrmium l. **Szerémség**.

Szabadhegy némelyek szerint **Szabadhely**, Győr külvárosa d. irányban, a sz. 47° 40′ a h. 35° 18′ alatt. — 1809. júl. 14-én a francziák a József nádor alatti m. k. insurgens sereggel és János osztr. fhg. seregével találkozván, ezeket visszavonulni kényszerítik. (Különben l. Győr.)

Szabadka sz. k. v. Bács-Bodrogh vm. a Palicsi-tó mellett, a sz. 46° 6′ a h. 37° 20′ alatt. — A zentai 1797. évi ütközet után elsánczoltatván, a török ellen fölállított határseregnek főhelyéül szolgál. — 1849. már. 4-én itt támadja meg egy szerb csapat a Gál alatti magyarokat, azonban Bajmokra szalasztatik általok.

Szabolcs f. a Tisza mellett, hasonnevű vm. a dadai járásban, a sz. 48° 10′ a h. 39° 10′ alatt. — 1092. máj. hóban Sz. László királyunk itt országgyülést tart. — A hasonnevű vármegye pedig a honfoglalás korában Tas, Szabolcs és Töhötöm m. vezérek által hódittatik meg — E vm. sikságán 1074-ben Salamon királyunk Géza m. herczeget megveri.

Szádellö f. Torna vm. nagy barlanggal, a sz. 48° 37′ a h. 38° 30′ alatt. — 1241-ben az ónodi vereség után ide menekül IV. Béla királyunk; később e helyet elég biztosnak nem tartván, Zniováralja felé menekül.

Szádvár romjai Derénk-falu közelében Torna vm. láthatók, a sz. 48° 45′ a h. 38° 20′ alatt. — A várat, melyet 1567. ján. 14-ig Pataky Zsófia, Bebek György neje, Swendi Lázár cs. vezér ellenében hősileg védelmezett, s melyet Bocskay István hadőrsége 1604. dec 2-án Basta György cs. tábornoknak vitéz védelem után átadatott: I. Lipót királyunk rontatja le.

Szakolcza sz. k. v. Nyitra vm. a Morva-folyó mellett, a sz. 48° 50′ a h. 34° 52′ alatt. — Itt születik II. Vak Béla királyunk. — Sokat szenved a hussitáktól. — 1605-ben Bocskay István seregei elfoglalják. — Bethlen Gábor árulás által jut birtokába. — II. Rákóczy Ferencz seregei is megszállják, kiket aztán Ricsán cs. tb. ver ki, mi alatt a város elhamvad. — 1801. dec. 21-én itt hal meg Guadányi József gr. lovas tb. és m. költő. — 1866-ban a poroszoktól sokat szenved.

Szalabér l. **Szalavár.**

Szalánkemén f. Pétervárad közelében, a Duna jobb partján, a sz. 45° 8′ 40″ a h. 37° 58′ alatt. — 1691. áug. 19-én Lajos bádeni őrgróf Köprili Musztafa török nv. seregét itt leveri. — 1739. júl. 27-én Wallis György Olivér gr. osztr. tábornagy megveretik itt a törökök által.

Szalavár vagy **Szalabér**, f. Szala vagy Zala vm. a

szántói járásban, a sz. 46° 57′ 20″ a h. 34° 43′ alatt. — 1019-ben Sz. István királyunk benczés apátságot állít itt, mely egész a mohácsi vészig (1526) virágzott; ekkor a törökök által elpusztittatik. — 1715-ben III. Károly királyunk az apátságot visszaállítja ugyan, azonban az A.-Austriában levő götwichivel egyesíti.

Szalónak mv. Vas vm. a sz. 47° 18′ a h. 33° 58′ alatt. — Vára 1450-ben épült.

Szamosfalva f. Erdélyben, Kolos vm. a Kis-Szamos jobb partján, a sz. 46° 45′ a h. 41° 17′ alatt. — 1630. okt. 23-án I. Rákóczy György szerződést köt itt Bethlen Istvánnal az erdélyi fejedelemség betöltése iránt. — 1848. nov. 16-án Urbán cs. ezredes Kolosvár felé haladtában egy kis m. csapat által megtámadtatván, kezdetben hátrál, de azután tartalék seregét is fölhasználván, a támadást visszaüzi.

Szamos fly. Erdélyben ered, Szathmár-Némethin átfolyván, Olcsvánál a Tiszába ömlik. — Ezen folyó s a Körös (folyó) közti rész Mén Marót birtoka a magyarok bejövetelekor, a IX. század végén.

Szamosköz a két Szamos-ág közti terület vagy Szamos-Ujvár vidéke. — Az itteni pórlázadás 1437-ben elfojtatik.

Szamos-Ujvár sz. k. v. Belső-Szolnok vm. a Szamos jobb partján, a sz. 47° a h. 41° 36′ alatt. — Régi vára, melyet Martinuzzi vagy Frater György épített és Rákóczy György tetemesen megnagyobitott, jelenleg börtönül szolgál. — 1556. nov. 28-án várát Dobó István Ferdinánd-párti erdélyi vajda két havi védelem után a János Zsigmond-párti magya-

roknak átadni kényszerül. — 1557. nov. 6-án Dobó István megszökik a börtönből, melybe őt Izabella, János k. özvegye, helyezte. — Várában fojtatja meg Báthory Zsigmond, erdélyi fejedelem, rokonát, Báthory Boldizsárt és Kovasóczy Farkas erdélyi korlátnokot 1594. sep. 11-én. — 1780. jún. 2-án itt születik Gorove László, m. szépirodalmi, drámai, helyirati és történeti iró. — 1848. nov. 13-án Urbán cs. ezredes előhada által a magyarok itt megveretnek.

Szardika l. **Szofia.**

Szarvas mv. Békés vm. a Kőrös bal partján, a sz. 46° 52′ a h. 38° 11′ 40″ alatt. — 1566-ban várát a törökök elfoglalják. — 1595-ben Miksa fhg. visszafoglalja. — Később ismét a törökök birtokába kerül s csak 1685-ben foglaltatik tőlük véglegesen vissza. A vár ekkor, nehogy a török ujra befészkelhesse magát, földig lerontatik. — Itt hal meg: 1820. dec. 28-án Tessedik Samu, m. gazdászati iró és 1846. feb. 10-én Vajda Péter, kitünő természettudós és nyelvész. — 1848. nov. 15-én Batthyányi Kázmér m. gr. a ráczokat itt megveri.

Szászhalom vagy **Százhalom,** Erdélyben, Nagy-Szeben közelében, a sz. 46° a h. 42° 27′ alatt. — Az itt fölásott sirok arról tanuskodnak, hogy a magyarok háboruban elesett társaikat megszokták égetni.

Szász-Ivánfalva l. **Kis-Kapus.**

Szász-Régen mv. Torda vm. a Maros mellett, a sz. 46° 44′ a h. 42° 24′ alatt. — 1848-ban, miután a magyarok ennek vidékén okt. 29. és 31-én Urbán cs. ezredest meggyőzték és e városból is kiüzték, a székelyek nov. 1-én kizsákmányolják és fölperzse-

lik. — 1849. júl. 23-án az oroszok a magyaroktól elfoglalják.

Szászsebes sz. k. v. Erdélyben, a Sebes-viz jobb partján, a sz. 45° 58′ a h. 41° 12′ alatt. -- 1438-ban II. Murad zultán földulja. — 1540. júl. 21-én itt hal meg Zápolya János királyunk. — 1849. feb. 5-én Bem m. tb. e várost beveszi; — feb. 7-én azonban Puchner cs. tb. szállja meg; — áug. 12-én Bem m. tb. Lüders or. tb. által itt megveretik, mi után Dévára vonul vissza.

Szászváros mv. Erdélyben, a Maros bal partján, a sz. 45° 50′ a h. 40° 52′ alatt. — 1849. feb. 6-án Bem m. tb. e várost rohammal beveszi s az oláh fölkelőket innen elüzi; — feb. 7-én Bem m. tb. a csatát a császáriaktól, kik Szászsebes felől követték, elfogadja, az ütközet azonban a magyarokra nézve szerencsétlenül ütött ki. Bem e csatában megsebesülvén, Dévára kényszerül seregével visszavonulni; — áug. 14-én Lüders or. tb. a főhadtesttel e városba vonul.

Szász-Weimar l. **Weimar**.

Szathmár-Némethi sz. k. v. Szathmár vm. a Szamos-folyó metlett, a sz. 47° 45′ a h. 40° 30′ alatt. -- A honszerzéskor Tas, Szabolcs és Töhötöm, m. vezérek, három napi vivás után elfoglalják. — A tatárok 1241-ben elpusztítják. — 1564. sep. 3-án Zápolya János Zsigmond elfoglalja; de a következő évben Miksa királyunk kezére kerül vissza. — Bocskay István az 1606. évi bécsi békében Erdélyhez többek közt e várost is kapja a hasonnevű vmegyével együtt. — 1672. sep. 20-án e város vidékén Teleki Mihály kuruczvezér az innen kirohanó császáriak által meg-

veretik. — 1676-ban Apaffy Mihály erdélyi fejedelem sikertelenül ostromolja. — 1711. ápr. 4-én Károlyi Sándor a szövetséges m. rendek többi főnökeivel együtt a cs. nevében Pálffy János által ajánlott békeelőzményeket elfogadja; — ápr. 29-én béke a szövetséges m. rendek és III. Károly m. k. trónörökös közt. — 1834. dec. 4-én az itt tartott közgyülésen mondja Wesselényi Miklós azon beszédet, mely elitéltetését és az országgyülés fölszólalását vonta maga után. — 1848. nov. 25-én a m. nemzetőrök az Urbán alatti császáriak által itt megfutamittatnak.

Száva fly. a Karni-Alpokban ered s Belgrádnál jobbról a Dunába ömlik. — E folyó határolja a magyar királyság d. ny. részét az 1699. évi karlowiczi békekötés óta. — 1776—1779-ig Mária Terézia királynőnk szabályoztatja.

Szebekléb mv. Hont. vm. a selmeczi járásban, a sz. 48° 16′ 40″ a h. 36° 37′ alatt. — 1442-ben Rozgonyi Simon egri püspök csapatai, — 1555-ben pedig a törökök s tatárok fosztják ki.

Szeben vagy **Nagy-Szeben**, sz. k. v. Erdélyben, a sz. 45° 47′ 4″ a h. 41° 48′ 58″ alatt. — Sz. István királyunk bajorokat telepít ide. — A XIV. században már kitünő kereskedelmi város. — 1442. már. 18-án közelében Hunyady János Mezed béget megveri. (Kemény Simon hősi önfeláldozása.) — 1491. ján. 10-én itt születik Oláh Miklós, Magyarország áldornagya, államférfi és történész. — Piaczán a XVI. században Luther Márton iratai megégettetnek. — Ugyanezen században már nyomdával bir. — 1525.

feb. 18-án kimondatik, hogy nyolcz nap alatt minden pap és szerzetes, mert a reformatio iránt ellenséges indulattal viseltetnek, a városból távozzanak. — 1529. feb. 22-én a katholikusok kiüzetnek. — 1536. feb. 29-én polgárai megadván magokat János királynak, ez egész Erdély ura lesz. — 1556. már. 31-én félig leég; — ápr. 1-én lázadás, melyben Vörös János királybiró saját háza előtt megöletik. — 1599-ben vidékén Báthory Endre bibornok s erdélyi fejedelem Bazarád Mihály oláh Vajda által megveretik. — 1610-ben Báthory Gábor („Az utolsó Báthory") erdélyi fejedelem megsarczolja. — 1611-ben Forgách Zsigmond cs. tb. és Radul oláh vajda Báthory Gábort ide bezárják; — júl. 12-én e város vidékén Báthory Gábor erdélyi fejedelem vezére, Bethlen Gábor, megveri Forgách Zsigmond cs. tábornokot. — 1158. áug. 30-án a tatárok kipusztítják. — 1659-ben II. Rákóczy György Barcsay Ákost itt ostromolja. — 1688. máj. 9-én Erdélyország rendei itt mondanak le a török védnökségről és I. Lipót m. királynak hódolnak. E tény által Erdély államjogilag Magyarországba kebeleztetik. — 1690. sep. 12-én Tököly Imre az itteni országgyülésen Erdély fejedelmévé választatik. — 1692-ben az itt tartott országgyülésen ismertetik el Erdély szabadsága. — Itt születik: 1719. júl. 29-én Agnethler Mihály Gottlieb, régiségtudós, — 1752. sep. 25-én Hissmann Mihály, göttingai tanár, bölcsész és történetiró és 1763. sep. 11-én Gyulai Ignácz, osztr. táborszernagy. — 1848. máj. 3-án tüntetés a Magyarországgal való egyesülés ellen; — sep. 6-án megtagadja a m. kormánynak a

bonvédállítást; — dec. 31-én a cs. parancsnokság ráveszi az oláh és szász nép főnökeit egy okmány aláirására, melyben ezek segélyt kérnek Lüders or. tábornoktól. — 1849. ján. 21-én Bem m. tb. sikertelen támadást intéz az osztrákok ellen; lőszerei elfogyván s a császáriak által is üldözőbe vétetvén, annyira megfogy serege, hogy csak egy ütege s egy század lovassága marad. A segélyre jött Czecz m. csapatai is rendetlen futásra kényszerittetnek az osztrákok által; — feb. 4-én az oroszok e várost megszállják; — már. 11-én délután 4 és 5 óra közt Bem m. tb. Nagy-Csűr felől jövén, megtámadja az oroszokat és szuronyrohammal visszanyomja őket a külváros sánczaiba; esti 7 óra felé már a külváros is birtokába kerül, 9 órakor a belvárosból is kiszorítja őket, kik ezután Vöröstorony-szoros felé huzódnak. Vöröstorony ellen már. 14-én Bánffy és Pereczy m. alvezéreket küldi, de ezek a kivánt sikert ki nem vivhatván, Bem maga megy ellenök s 26-án Skariatine or. ezredest innen kivervén, Oláhországba szorítja; a szoros védelmét Ihász m. ezredesre bizza; — júl. 21-én Lüders or. tb. megszállja; — áug. 5-én Bem m. tb. az oroszokkal itt győztes utczaharczot viv s őket a városból kiszorítja, azonban csak egy napra, mert az áug. 6-án Nagy-Csűr mellett vivott csata után föl kellett adnia. — 1851. okt. 3-án 42 m. honvédtiszt a cs. haditörvényszék által kötélhalálra itéltetik, azonban mind várfogságra kegyelmeztetnek. — 1858. ápr. 6-án itt hal meg Scharbegri br. Bedeus József történetiró. — 1868. dec. 31-én a szász nemzeti egyetem utolsó ülését tartja.

Szécsén mv. Nógrád vm. Kékkőtől d. k. az Ipoly-folyó mellett, a sz. 48° 5′ a h. 37° 10′ alatt. — 1552-ben Ali budai pasa elfoglalja. — 1593. nov. 20-án Pálffy Miklós a törököket belőle kiüzi. — 1705. sep. 1-től II. Rákóczy Ferencz pártja itt országgyülést tart; — sep. 20-án itt választatik meg II. Rákóczy Ferencz a szövetséges m. seregek teljhatalmú fővezérévé. — 1816. okt. 3-án itt születik Haynald Lajos kalocsai érsek, jeles természettudós.

Szeged sz. k. v. Csongrád vm. fővárosa, a Tisza jobb partján, a Máros torkolatával szemben, (Ó-Szeged) a sz. 46° 15′ 15″ a h. 37° 50′ 2″ alatt. — 1241-ben a tatárok földulják. — 1444. júl. hóban békekötés II. Murad zultán és I. Ulászló királyunk közt tiz évre, melynek megszegését drága vérrel kellett a várnai ütközetben megfizetnünk. Ugyanis 1444. áug. 4-én az itteni m. országgyülés Julián bibornok ama szavaira, hogy a hitetlenekkel kötött békeszerződés meg nem tartandó, egy akarattal s a k. hozzájárultával a törökök elleni hadjáratot elhatározza. — 1448. dec. 24-én Hunyady János a rigómezei csatavesztés és szerb fogság után az itteni országgyülésre megérkezik. — 1456-ban ide rendeli Hunyady János a Kapisztrán János szerzetes által toborzott kereszteseket. — 1458. ján. 12-én szerződés Hunyady János özvegye és a Garay-párt közt. — 1458-ban I. Mátyás királyunk ide országgyülést hirdet. — Itt veri szét Kinizsy Pál II. Dobzse Ulászló királysága idejében, 1492-ben, az I. Mátyás m. k. által alapított világhirű „fekete sereget.“ — 1514-ben Dózsa György pórvezér ostromolja. — 1526-ban, a mohácsi vész

idejében, Szapolyai János 40 ezer emberből álló seregével e vidéken táboroz; — sep. 29-én a törökök II. Szuleimán zultán alatt fölgyújtják. — 1541-ben árulás által török kézre kerül. — Várát 1549-ben II. Szuleimán zultán épitteti. — 1552. feb. 24-én Tóth Mihály 5000 hajduval éjjel meglepvén, a törököket a várba szorítja; — már. 3-án azonban a törökök által a városból kiüzetik. — 1686. okt. 20-án Veterani cs. vezér a török nagyvezért itt megvervén, a vár neki hadszerződésileg átadatik. — 1699. ján. 11-én itt születik Klauzál Imre, kitünő m. gazdász. — 1728. júl. 21-én a 82 éves Rózsa Dániel, Barak Margit, Dugonics András m. iró nagyanyja és többen boszorkányság gyanujából a máglyán megégettetnek. — Itt születik: 1740. okt. 17-én Dugonics András, m. regényiró (Meghal ngyanitt 1818. júl. 25-én.) — 1774. nov. 5-én Babarczy Imre, Csongrád vm. országgyülési követe, kitünő conservativ-párti szónok és 1823. áug. 1-én Oltványi Pál, m. egyházjogi iró. — 1848. okt. 4-én Kossuth Lajos e városba vonulván, a népet szabadsága védelmére lelkesíti. — 1849. feb. 11-én e város lakosai a Knicsanin alatti ráczok támadását hősileg visszaverik, mire a ráczok Szőregre vonulnak, hol magokat elsánczolván, a szegedieket folyton zaklatják. Erre a szegediek hidat vervén a Tiszán, elszántan rohanják meg a szőregi sánczokat s a veszélyes népséget onnan szerencsésen kiüzik; — júl. 9-én a m. ministerium és országgyülés Pestről ide költözik; — júl. 21-én az itteni országgyülés megnyittatik; — júl. 28-án az országgyülés utolsó ülésében kimondja a nemzetiségek egyen-

joguságát és a zsidók emancipatióját. (Ez utóbbi határozat csak 1868-ban lett valósággá.) — 1849. júl. 30-án a haditanács kimondja, hogy e várost elhagyja, mi meg is történt áug. 1-én, azonban a nagy sietség miatt roppant készletek és nagyszámú betegek maradtak hátra; — áug. 2-án megérkeznek a császáriak és kardcsapás nélkül megszállják. A magyarok Uj Szegeden táboroznak ez alatt. Ezek ellen Haynau Benedeket, Jablonovszkyt és Paniatine or. hadosztályát küldi Lichtenstein hg. vezetése alatt. Benedek itt sebet kap. (L. Szőreg.) A m. sereg egyik része Temesvár, másik része Uj-Arad felé, a m. kormány pedig Lugosra menekül.

Szeghalom f. Békés vm. a Sebes-Kőrös jobb partján, a sz. 47° 1′ a h. 38° 50′ alatt. — Tas, Szabolcs és Töhötöm, m. vezérek Mén Marót ellen menvén, itt szándékoznak átkelni, azonban nem sikerül nekik. — 1241-ben a tatároktól sokat szenved.

Szegzárd mv. Tolna vm. a Sárviz mellett, a sz. 46° 20′ a h. 36° 23′ alatt. — A rómaiak korában „Alisca“ név alatt fordul elé. — Régi várából mai vmegyeháza épült. — 1061-ben I. Béla királyunk itt a benczések számára apátságot alapít. — 1063-ban itt temettetik el I. Béla m. k. — 1442-ben itt veri meg Hunyady János Erzsébet pártfeleit. — 1598. máj. 6-án a törököktől visszafoglaltatik. — 1780. ján. 16-án itt születik Schwarzer Antal, a váczi „siketnéma-intézet“ igazgatója és iró; — jún. 25-én Mária Terézia ez apátsághoz tartozó jószágokat a m. k. egyetemnek ajándékozza. — Itt születik: 1812. okt. 10-én Garay János, Magyarország első rendű

lantos költője és 1818. dec. 24-én Garay Alajos, m. szépirodalmi iró.

Székelyhid mv. Bihar vm. Nagy-Váradtól é. k. é. a sz. 47° 21′ a h. 39° 45′ alatt. — 1661. áug. 7-én a törökök elfoglalják és roppant kegyetlenségeket követnek el. — Vára az 1664. évi vasvári békekötés szerint I. Lipót királyunk által leromtandónak határoztatik. — 1801. ján. 28-án itt születik Széky József, régiségbuvár.

Székesfehérvár sz. k. v. a dunántuli kerületben, Fehér vm. fővárosa, a sz. 47° 11′ 25″ a h. 36° 4′ 44″ alatt. — Sz. István királyunk Keán besnyő vezért legyőzvén, a nyert zsákmányból építi székesegyházát a régi keresztény basilikák styljében, melyhez talán az ezen időben divatba vett román stylnek némi elemei is vegyültek. E templom Érdynek 1848-ban tett ásatások alkalmával nyilvánított észrevétele szerint, — minthogy három egymás mellett fekvő és egymástól elkülönített égett rétegre akadt, — legalább is háromszor leégett. Azonban itt nem épült ugyanazon helyen négy templom, hanem csak a régi ujra. Hozzá épített a jobb oldalon N. Lajos, („Lajos kápolna,“) a balon I. Mátyás, („Corvin kápolna,“) mely utóbbit Milassin itteni püspök a püspöki lak emeltetésekor bontatta le.

Sz. István kivételével, ki 1000. áug. 15-én Esztergomban koronáztatott meg, itt koronáztatik meg 1038-ban Péter; némelyek koronáztatását kétségbe vonják. — Aba Samu kivételével, ki 1041. már. 22-én Csanádon koronáztatott, itt ko-

ronáztatnak meg: 1047. dec. 15-én I. Endre, — 1060. dec. 6-án I. Béla, — 1057-ben Salamon, (1065. már. 27-én Pécsett **másodszor.**) — 1075. ápr. hóban I. Géza, — 1077-ben I. Sz. László, — 1095-ben Kálmán, — 1114-ben II. István, — 1131. ápr. 28-án II. Vak Béla, — 1141. feb. 16-án II. Géza, — 1161-ben III. István, — 1161. júl. 15-én II. László, — 1162. feb. 11-én IV. István, — 1174. ján. 13-án III. Béla, — 1185-ben Imre, — 1204. áug. 26-án III. László, — 1205. máj. 29-én II. Endre, — 1207. okt. 14-én IV. Béla, — 1245. áug. 20-án V. István, — 1272. dec. végnapjaiban IV. Kun László, — 1290. júl. 28-án III. Endre, — 1301. áug. 27-én Venczel, — 1305. dec. 6-án Ottó, — 1310. áug. 27-én I. Károly bár negyedszer, azonban Sz. István koronájával először és utószor, — 1342. júl. 21-én I. N. Lajos, — 1382. sep. 17-én I. Mária, — 1385. dec. 31-én II. Kis Károly, — 1387. már. 31-én Zsigmond, — 1438. ján. 1-én Albert, — 1440. júl. 17-én I. Ulászló a Sz. István koporsójáról levett koronával, minthogy a valódi korona III. Frigyes n. cs. kezeiben volt, — 1440. máj. 15-én V. László (Ez még Sz. István koronájával koronáztatott meg.) — 1464. már. 29-én I. Mátyás, — 1490. sep. 18-án II. Dobzse Ulászló, — 1507. már. 12-én II. Lajos, — 1526. nov. 11-én Zápolya János és 1527. nov. 3-án I. Ferdinánd a Habsburgházból. Ezután Pozsony lesz a koronázási hely.

(Az itt megkoronázottak közől — a halálozási napot véve föl — eltemettetnek: Péter 1047-ben Pécsett, — Aba Samu 1044. júl. hóban, bár a sári

monostorba temettetése csak 2 év mulva történt, — I. Endre 1061. ján. elején Tihanyban, — I. Béla 1603. dec. hóban Szegzárdon, — Salamon?? — I. Géza 1077. ápr. 25-én Váczott, — I. Sz. László 1095. júl. 29-én Nagy-Váradon, — II. István 1131. ápr. hóban u. ott. — III. István 1173. már. 4-én Esztergomban, — Imre 1204. nov. 30-án Egerben, — II. Endre 1235. nov. 15-én Nagy-Váradon, — IV. Béla 1270. máj. 3-án Esztergomban, — V. István áug. 1-én a Margit-szigeten, — IV. Kun László 1290. júl. 10-én Nagy-Váradon, — III. Endre 1301. ján. 14-én Budán, — Venczel Prágában, — Ottó 1312-ben, (?) — I. Mária 1395. máj. 17-én Nagy-Váradon, — II. Kis Károly 1386. feb. 24-én Visegrádon, — Zsigmond 1437. dec. 9-én Nagy-Váradon, — I. Ulászló 1444. nov. 10-én valószinüleg Várnánál temettetik el.) Itt vannak eltemetve: 1038. áug. 15-én Sz. István, fia Sz. Imre mellé, ki 1031. sep. 2-án temettetett ide, — 1114. feb. 3-án Kálmán, — 1141. feb. 13-án II. Vak Béla, — 1161. máj. 31-én II. Géza, — 1162. ján. 14-én II. László, — 1163. ápr. 14-én IV. István, — 1196. ápr. 23-án III. Béla, — 1205. máj. 7-én III. László, — 1342. júl. 16-án I. Károly, — 1382. sep. 11-én I. N. Lajos, — 1439. okt. 27-én Albert, — 1457. nov. 23-án V. László, — 1490. ápr. 6-án I. Mátyás, — 1516. már. 13-án II. Dobzse Ulászló, — 1526. áug. 29-én II. Lajos, temetése azonban csak nov. 10-én történt, — 1540. júl. 21-én Zápolya János. — Megjegyzendő, hogy III. Béla sirja 1848-ban fölásatván, vörös-márvány sirboltja s királyi jelvényei a m. nemzeti muzeumba, a

király tetemei pedig az itteni főegyház sirboltjába helyeztetnek át.

Egyéb történelmi emlékei: Sz. István királyunk itt felsőbb tanintézetet állít. — E város közelében Zámoly-falunál Péter királyunk elfogatván, 1046-ban itt megvakittatik s a következő évben iszonyú kinok közt meghal ugyanitt. — 1061-ben I. Béla királyunk itt országgyülést tart. — 1096. ápr. 23-án itt hal meg III. Béla m. k. — 1097-ben Kálmán királyunk itt tartja összekelését Nápolyi Buzillával. — 1235. máj. 14-én itt tartja mennyegzőjét II. Endre m. k. Estei Beatrixxal. — 1291-ben országgyülés. — Templomát Robert Károly ólom-tető alá véteti. — 1445-ben országtanács. — 1446-ban országgyülés. — 1491. áug. 19-én Miksa, III. Frigyes n. cs. fia, elfoglalja és földulja. — 1514-ben a pórkeresztesek gyülhelye. — 1526. nov. 10-én itt választatik Zápolya János az egész ország által m. királylyá. — 1539. feb. 2-án itt koronáztatik királynévá Izabella, János királyunk neje. — 1540. dec. 16-án kaput nyit I. Ferdinánd m. k. előtt. — 1543. sep. 4-én Varkócs György kapitánya hősi halála után II. Szuleimán zultán elfoglalja. — 1593-ban Pálffy Miklós a törökök-től visszafoglalja; — okt. 24-én Hardeck Ferdinánd cs. vezér falai alatt megveri a budai pasát és nagy zsákmányt nyer; — nov. 3-án Hassán pasa s budai helytartó e város közelében (l. Pákozd) Nádasdy, Zrinyi, Pálffy és Hardeck által másodizben veretik meg. A törökök vesztesége ez alkalommal 10 ezer ember és 40 ágyu. — 1594-ben ismét török kézre kerül. — 1598. máj. 14-én Schwarzen-

berg Adolf cs. vezér megveri itt a törököket. — 1601. sep. 16-án Roszwurm cs. vezér rohammal elfoglalja, mely alkalommal a régi királylak és főegyház elromboltatnak; — sep. 20-án Mercoeur cs. tb. a törökök től, kik időközben kézre kerítették, rohammal visszafoglalja; — okt. 11-én falai alatt Mercoeur cs. tb. meggyőzi a törököket; — okt. 14. és 15-én falai alatt a budai pasa a magyarok és németek által megveretik és elejtetik. — 1602. áug. 29-én ismét a törökök birtokába jut. — 1688. máj. 18-án a törököktől végkép visszafoglaltatik. — Mária Terézia 1777-ben püspökséggel diszesíti; eladdig csak káptalannal bir, melynek Custos-kanonoka egyszersmind koronaőr is volt. — Itt születik: 1784. máj. 3-án Horváth István, nagyhirü m. történetbuvár és a m. nemzetiség leglángolóbb bajnoka, — 1785. ján. 26-án Majer József, országgyülési követ és m. iró. — 1807. ápr. 7-én Ürményi József, államférfi, több irodalmi és közhasznú vállalat elémozdítója, — júl. 5-én Béli Fidél, szépészeti és neveléstani m. iró, — 1811. feb. 2-án Rosty Zsigmond, m. történetiró, — 1813. máj. 13-án Rónay Jáczint, m. régészeti, természettudományi és lélektani iró és 1813. áug. 23-án Simor János esztergomi herczeg érsek (1716 óta III. Károly királyunk akaratával az esztergomi érsek a „r. birodalmi hg." czimet viseli) és áldornagy polgári szülőktől. — 1848. sep. 27-én a horvátok bevonulnak.

Szelindek vagy németesen **Stolzenburg**, f. Erdélyben, N.-Szebentől é. a sz. 45° 54′ 10″ a h. 41° 50′ alatt. — A szebeni vereség után Bem m. tb. ide vonul és uj sereget szervez. — 1849. ján. 30-án Bem a

Puchner vezérlete alatti császáriak által megtámadtatván, sikerül őket visszanyomnia. (Különben l. Medgyes.)

Szemere f. Győr vm. Győrtől d. a sz. 47° 33′ a h. 35° 10′ alatt. — 1704-ben Heister cs. tb. a kuruczokat itt megveri. — 1849. jún 28-án itt támadja meg Wolf cs. előőrsdandára Lipthay m. hadosztályát és visszanyomja.

Szemeria f. Erdélyben, Háromszék területén, Szepsi-Sz.-György mellett, az Olt jobb partján, a sz. 45° 47′ a h. 43° 25′ alatt. — 1849. júl. 23-án ettől mintegy félórányira a magyarok és osztrákok közt heves összeütközés, melyben a magyarok Szepsi-Sz.-Györgyre nyomatnak vissza.

Szendrö v. Szerbiában, a Duna jobb partján, Belgrádhoz közel, tőle k. a sz. 44° 36′ a h. 38° 34′ alatt. — 1436 körül a törökök itt megveretnek Brankovics szerb serege és a m. segédsereg által. — 1439-ben II. Murad zultán elfoglalja. — 1440-ben Hunyady János ennek Izsák nevű pasáját megveri. — 1448-ban Hunyady János rigómezei veresége után egy szerb által az áruló Brankovicshoz ide kalauzoltatik. — 1454-ben II. Mohammed zultán ostromolja, 1459. nov. 8-án elfoglalja. — 1475-ben ezzel szemben I. Mátyás királyunk 3 favárdát épittet; de ez a törökök által még ugyanezen évben elfoglaltatik. — 1688-ban Miksa bajor hg. elfoglalja, a következő 1690. év áug. 29-én a törökök visszafoglalják. — 1789. okt. 13-án az osztrákok által bevétetik. — 1807. jún. 26-án itt gyilkoltatik meg a törökök által Czerny György or. altábornok, a szerb szabadságharcz kezdeményezője. — 1867. ápr. 10-én a zultáni

ferman e várat a szerbeknek átadja azon egyetlen föltétel alatt, hogy a szerb lobogó mellett a török is ki legyen tüzve. A tettleges átadás ápr. 18-án történt.

Szent-András f. Temes vm. a temesi járásban, a sz. 45° 49′ 10″ a h. 38° 49′ alatt. — 1849. áug. első felében az egyesült or.-osztr. seregek és a magyarok közt itt, valamint Nyáradpatak és Szakálház (Temesvártól ny.) térein heves csaták vivatnak, melyekben a magyarok a roppant nagyszámú szövetségesek elől hátrálni, némely vonalon pedig futni kényszerülnek.

Szent-Cloud l. **Cloud.**

Szent-Denis l. **Denis.**

Szent-Domingo l. **Hayti.**

Szent-Domonkos vagy **Csik-Sz.-Domonkos**, f. Erdélyben, Csikszék területén, a sz. 46° 30′ a h. 43° 28′ alatt. — Határában kereszt jelöli azon helyet, hol Báthory Endre bibornok és erdélyi fejedelem a székelyek által 1599-ben megöletik. E tett miatt a pápa e falura pénteken és szombaton tartandó száz éves bőjtöt szabott.

Szentes mv. Csongrád vm. a sz. 46° 40′ a h. 37° 57′ alatt. — Hajdan római gyarmat, mit az itt talált régiségek bizonyítanak. — 1241-ben a tatárok és kunok elpusztítják. — A török háboruban sokat szenved. — 1686-ban Veterani cs. tb. itt veri szét a törökök egy jelentéktelen csapatát. — Itt születik: 1802. dec. 24-én Kiss Bálint, jeles m. föstész és 1809. okt. 22-én Horváth Mihály, a legjelesebb m. történészek egyike.

Szent-Gallen l. **Gallen.**

Szent-Gotthárd l. **Gotthárd.**

Szent-György sz. k. v. Pozsony vm. a sz. 48° 15′ a h. 34° 51′ 30″ alatt. — V. István királyunk korában Ottokár cseh k. elfoglalja. — 1479-ben Zsigmondot, ennek grófját, küldi I. Mátyás királyunk a n. birodalmi rendekhez szövetségkötés végett. — A „Szentgyörgyi grófok“ általában nevezetes történelmi személyiségek. — 1592. sep. 28-án a törökök nagy vérengzést követnek el vára meglepésekor.

Szent-Helena vagy **Szent-Ilona,** szg. az Atlanti-tengeren, Dél-Afrika és Dél-Amerika közt, a déli sz. 15° 55′ 26″ a h. 11° 56′ 46″ alatt. — 1508. máj. 22-én a portugálok által fölfedeztetik. — 1645-ben a hollandiak egy telepítvényt létesítenek rajta, ezután az angolok birtokába kerül és mint ang. birtokon itt tartatik fogva I. Napoleon fr. cs. 1815. okt 18—1821. máj. 5-ig vagyis haláláig. Ugyanitt temettetik el; — 1840-ben azonban tetemei fölásatván, Párisba szállittatnak át, hol a „rokkantak templomában“ tétetnek örök nyugalomra.

Szent-Imre f. Erdélyben, A.-Fehér vm. a sz. 46° 7′ a h. 41° 19′ alatt. — 1442. már. 18-án Mezed bég Lépes György erdélyi püspököt itt veri meg.

Szent-Jobb mv. Bihar vm. a sz. 47° 15′ 20″ a h. 39° 47′ 40″ alatt. — 1083-ban I. Sz. László királyunk itt apátságot alapít. — Itt őriztetik egy ideig Sz. István királyunk jobb keze, „melylyel oly sok jót tett és áldást adott e hazára.“ — Várát 1604. okt. 6-án Belgiojoso Jakab cs. vezér Bocskay Istvántól elfoglalja. — Időközben a törökök kezére kerül, kik

1686. feb. 12-én Karaffa Antal cs. vezérnek átadják. — 1717-ben vára leromboltatik.

Szent-Kelemen f. a Száva mellett. — 1499. nov. 24-én itt hal meg Kinizsy Pál, I. Mátyás királyunk hálátlan vezére.

Szent-Mária f. Liptó vm. a sz. 49° 7′ a h. 37° 8′ alatt.— Hajdani várát 1425-ben a cseh táborita földig lerombolják.

Szent-Márton vagy **Pannonhalma,** mv. Győr vm. Győrtől d. irányban két mfd. távolra, a sz. 47° 30′ a h. 35° 25′ alatt. — Árpád fejedelmünk itt üt tábort, midőn Pannonia meghódítására tesz készületeket. — Az apátság és templom alapját Géza fejedelmünk teszi le és fia Sz. István befejezi. — Első apátja Asztrik, ki mint a kalocsai püspökségre jelölt, (candidatus,) II. Sylvester r. pápához követségbe küldetik Sz. István fejedelem által. — Sz. István fejedelem korában Kupa somogyi vezért legyőzvén, ennek birtokát a pannonhalmi benczéseknek adományozza. — Sz. Kászló királyunk itt országgyülést tart. — 1242-ben a tatárok ostroma ellenében sz. királyaink szelleme ezt is medvédi. (Szalay László.) — 1486 körül apátságát I. Mátyás királyunk főapátsággá emeli. — 1594. júl. 30-án Szinán nv. elfoglalja, apátját Baranyait és szerzetes társasait legyilkoltatja. — 1598-ban Pálffy Miklós és Schwarzenberg Adolf visszafoglalják. — 1786-ban a szerzetes rendek II. József cs. által eltöröltetvén, ez apátság is megszüntettetvén, a benczések szétoszolnak. — 1802-ben I. Ferencz királyunk ezen apátságot és rendet visszaállítja, azonban kötelmének módosításával,

a mennyiben Sz. István királyunk alapító-oklevelében e rend a kereszténység terjesztésére és ápolására volt csak alapítva, az 1802. évi visszaállítási-okmány a hazai ifjuság nevelését és kiképzését tette főfeladatává.

Szent-Márton vagy **Turócz-Sz.-Márton**, mv. Turócz vm. a sz. 49° 4′ a h. 36° 35′ alatt. — Itt hal meg: 1553. nov. 1-én Révai Ferencz, nádori helytartó, turóczi főispán és jeles törvénytudós és 1626. dec. 4-én János Ernő weimári hg. és prot. hadvezér. — 1849. ápr. 23-án itt támadja meg Görgey Ármin m. seregével Trenck cs. ezredest és Sztrecsénbe, innen pedig Varinba nyomja vissza.

Szent-Pál f. Erdélyben, Marosszék területén régi várromokkal, a sz. 46° 26′ a h. 42° 1′ alatt. — Ennek vidékén győzi le 1575. júl. 10-én Báthory István erdélyi fejedelem a fejedelemségre vágyó Békésy Gáspárt.

Szent-Pétervár l. **Pétervár.**

Szent-Salvador l. **Guanahani.**

Szent-Tamás mv. Bács-Bodrogh vm. a Ferenczcsatorna mellett, a sz. 45° 38′ a h. 37° 29′ alatt. — 1848. júl. 14-én a Bechtold által e város ellen vezérlett m. hadsereg első támadásakor visszaveretik; — áug. 18-án a magyarok támadása meghiusul; — sep. 21-én Mészáros m. vezér támadása a szerbek által visszaveretik. — 1849. ápr. 2-án Perczel Mór m. tb. és Gál m. ezredes az itteni sánczokat többszörös rohammal beveszik s utczaharcz fejlődvén ki köztük, a szerbek jelentékeny veszteséggel a „római sánczok“ felé huzódnak vissza. A sánczokat ezután

Perczel Mór (Sz.-Tamásnál) széthányatja. (Különben l. Tisza-Földvár.)

Szent-Vincze fok Portugaliában, Algarve-provinciában, a sz. 36° 30′ a h. 8° 20′ alatt. — 1797. feb. 14-én tengeri ütközet a spanyolok és angolok közt az előbbiek hátrányára. — 1833. jún. 5-én a Napier admirál alatti cortes-párti portugálok és Don Miguel hajócsapata közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Szepes vm. a tiszáninneni kerületben. — E vmegyében leginkább németek vagyis szászok laknak. Őseik részint a XII. században, II. Vak Béla és II. Géza királyaink idejében, részint a tatárjárás után IV. Béla királyunk alatt költöztek be. Királyaink által tetemes kiváltságokkal adományoztattak meg. Igy már. II. Endre királyunk megerősíté a II. Gézától kapott kiváltságlevelöket. — IV. Béla idejében uj jövevényekkel szaporodtak. — Kiváltságaikat a m. királyok kivált V. István 1271-ben, Robert Károly 1328. és 1336-ban, ugyszintén N. Lajos később megerősíti. — Városai közől 16-t u. m. Iglót, Lajbiczot, Szepesváralját (fekszik a sz. 48° 59′ a h. 38° 26′ alatt; itt hal meg 1499. dec. 25-én Zápolya István nádor, Bécs volt kormányzója és Mátyás k. hálátlan vezére; — 1710. júl. 12-én várát a szövetséges m. rendek a császáriaknak átadják.) Olaszit, Bélát, Szepesszombatot, Poprádot, Felkát, Matejóczot, Strázsát, Ménhárdot, Durandot és Ruszkinóczot, valamint Lubló, Gnézda és Podolin városokat a lublói és podolini várakkal és várjavakkal együtt Zsigmond királyunk Ulászló lgy. királynak Zágrábban 1412. nov. 8-án

kelt oklevelénél fogva százötvenezer aranyért elzálagosít, melyek csak 1772-ben, Lengyelország első földaraboltatásakor, kerülnek vissza az országhoz. — Az el nem zálogosított szepesi városok 1465-ben Szapolyai Imre birtokába kerülnek; Szapolyai János királyunk Laszky Jeromosnak ajándékozza. — 1545-ben e vmegyében az uj vallás már el van terjedve. — 1672-ben a kuruczok e vmegyét elárasztják. — Püspökségét Mária Terézia alapítja.

Szepesi városok l. **Szepes.**

Szerbia tartomány, az Alsó-Duna jobb partján terül el, a Drina, Száva, Duna és Timók folyók közt, a sz. 43° 20′—44° 50′ a h. 37°—40° 10′ közt. — 1152-ben Manuel görög cs. által a m. hűbéruraság alól elvonatik. — 1202-ben Imre királyunk Neemanovics István ennek fejedelme ellen háborut visel. — Robert Károly királyunk korában a m. koronától elpártol. Ezután a törökök foglalják el, kiktől a passarowiczi 1718. évi békekötés szerint III. Károly m. k. és n. cs. kapja. — 1739-ben a belgrádi békében a töröknek visszaadatik.

Szerdahely mv. Erdélyben, a Sebes-víz mellett, a sz. 45° 52′ 25″ a h. 41° 28′ alatt. — 1849. júl. 25-én a Hassford alatti oroszok a magyarokat innen kiszorítják; — júl. 31-én pedig a Stein alatti magyarokat Hassford két oldalról megtámadván, őket szétszalasztja.

Szeredfalva f. Erdélyben, Beszterczétől d. — 1849. júl. 16-án az oroszok Damaszkin m. ezredest itt megtámadják, s miután Pavlow or. vezér is segitségökre jött, Damaszkin visszavonulni kényszerül.

Szerémség hajdan külön kerület, jelenleg vmegye a Száva és Duna közt, a Száva alsó folyásánál. — Mint külön terület fővárosa: Sirmium, a sz. 44° 59′ a h. 37° 20′ alatt, a Száva bal partján, Mitrovicz helyén. — 303. már. 25-én Galerius caesar Irenaeus püspököt iszonyú kinzások közt itt végezteti ki. — 754. már. 1-én Vetranion a gyalogság vezére itt kiáltatik ki r. császárrá. — E területet II. Crescimir, Horvátország fejedelme, midőn I. Endre királyunk III. Henrik n. cs. ellen küzdött, elfoglalja ; csakhamar visszavétetik . tőle Radó nádorunk által. — 1162-ben IV. István m. k. Manuel görög császárnak átengedi. — 1396-ban I. Bajazed zultán nikápolyi győzelme után földulja. — 1523-ban Ferhad bosniai pasa Tomory érsek s m. vezér által innen kiüzetik. — A mohácsi vész után ez is török kézre kerül. — 1718-ban a passarowiczi békében visszakerül és később Mária Terézia az országba visszakebelezi.

Szerencs mv. Zemplén vm. Tokajtól ny. irányban két mfd. távolra, a sz. 48° 10′ a h. 38° 52′ 23″ alatt. — Régi hely ; neve már Béla k. névtelen jegyzőjénél előfordul, ki szerint Árpád fejedelmünk Zerenchet (Szerencset) Ed és Edömér kun vezéreknek adományozza. Később a Monoki-nemzetség birtokába kerülvén, ez a benczéseknek ajándékozza, utóbb pedig apátságot alapít számukra. — 1556-ban Némethy Ferencz a kolostort elfoglalja s az apátot belőle kiüzvén, várrá alakítja és János királyunk özvegyének átadja. — 1558. júl. 20-án Némethy Ferencz a kicsapongó n. katonaságot itt megveri. — 1565. feb. 15-én Balassa Menyhért elfoglalja. Ugyanezen évben

Miksa királyunk kezére kerül. — 1587-ben Rudolf királyunk e várat Rákóczy Zsigmond egri kapitánynak elzálogosítván, a Rákóczy-család birtokába jut, kik temetkezési helyül választják. — 1605. már 31-én Bocskay István és pártja itt országgyülést tart, melyben ápr. 17-én Bocskay István egyhangulag Magyar-, Erdély-, Moldva- és Oláhország fejedelmévé és a székelyek grófjává kiáltatik ki; a kath. az ágost. és helvét vallás szabadsága és egyenlősége minden más vallásfelekezet kizáratásával biztosittatik. — Itt nyugosznak Rákóczy Zsigmond erdélyi fejedelem hamvai. — 1644-ben a Rákóczyak ez ősi fészkét Eszterházy Miklós nádor és vezértársai elfoglalják. Ez alkalommal az idegen zsoldosok a sirboltokat is feltörvén, a sirokat és koporsókat ékességeiktől megfosztják. Ennek megtorlásául I. Rákóczy György Eszterházy várát, Regéczet dulatja föl. — II. Rákóczy Ferencz önkénytes számüzetésbe menvén, jószágai elkobozʒattak és különféle családok közt szétosztattak.

Szereth a Duna mellékfolyója balról, Bukovinában ered s Moldván keresztül folyván, 75 mfd. folyás után Galacznál a Dunába ömlik.

Szerinvár l. **Zerinvár.**

Szigeth mv. Marmaros vm. a sz. 47° 55′ a h. 41° 32′ 20″ alatt. — 1783. nov. 11-én születik Asztalos Pál, Marmaros vm. országgyülési követe.

Szigetvár mv. Somogy vm. az Almás-folyó mellett, a sz. 46° 3′ 16″ a h. 35° 28′ 33″ alatt. — 1566. áug. 5-én II. Szuleimán zultán személyesen megérkezik e város alá és ostromot parancsol; — áug. 19-én vára külső erősségei a törökök hatalmába

esnek; — sep. 7-én Zrinyi Miklós a „Magyar Leonidás“ hősi védelme s halála után a törökök elfoglalják. Az ostrom alatt sep. 5-én itt hal meg II. Szuleimán zultán.

Szikszó mv. Abauj vm. a szikszai járásban, a sz. 48° 12′ 10″ a h. 38° 35′ alatt. — 1505. okt. 2-án itt születik Tinódi Sebestyén, („Lantos Sebestyén,“) hires m. költő. — 1552-ben országgyülés. — 1588. okt. 8-án Szinán budai pasa serege a magyarok által itt teljesen leveretik; — okt. 20-án a magyarok a törököket kemény csatában itt másodizben megverik. — 1644-ben I. Rákóczy György erdélyi fejedelem III. Ferdinánd k. seregét itt meggyőzi. — 1848. dec. 27-én e várostól délre Mészáros a magyarokkal a császáriak ágyutüzét kiállni nem birván, visszavonulni kényszerül. — 1849. júl. hóban Nagy Sándor m. vezér főhadiszállása. Itt hal meg Görgey Árthur nénje utközben, midőn Alsó-Zsolczáról Görgey Árthurnak Rüdiger levelére válaszát vivé. Nagy Sándor e levelet titkon ellopatja s minthogy benne semmi gyanusat nem talált, ugyanazon módon visszajuttatja a néne birtokába.

Szilágy-Somlyó mv. Kraszna vm. a sz. 47° 13′ a h. 40° 27′ 30″ alatt. — 1528-ban az itteni nemzetségből származott Báthory István János királyunk hive, mig az Ecsediek házából született Ferdinánd pártján áll.

Szilezia vagy **Slézia**, herczegség Csehországtól k. és é. k. irányban. — Hajdan lengyel, később cseh, utóbb osztrák birtok. — 1740-ben II. Frigyes pr. k. e herczegséget elözönli s következő évben el is fog-

lalja. — 1745-ben a drezdai, — 1748-ban az aacheni és 1763-ban a hubertsburgi békekötés által II. N. Frigyes pr. k. e herczegség birtokában megerősittetik. Ez idő óta Poroszországhoz tartozik.

Szilisztria vagy **Disztria**, v. Bolgárországban, Bukaresttől k. d. k. a sz. 44° 7′ 10″ a h. 44° 54′ 19″ alatt. — 888-ban ide menekül Simon bolgár fejedelem a magyarok elől. — 1807. ápr. 19-én Kamenskoi or. tb. elfoglalja. — 1809. okt. 22-én Bagration or. vezér a törököket itt megveri. — 1810. jún. 11-én az oroszok előtt capitulál; — júl. 11-én vára megadja magát Langeron or. tábornoknak. — 1829. jún. 30-án Diebics or. tb. hadszerződésileg elfoglalja. — 1854. jún. hóban a törökök hősileg védik az oroszok ellen, mig végre jún. 22-én az oroszok az ostommal fölhagynak.

Szina f. Abauj vm. a sz. 48° 33′ a h. 38° 55′ 10″ alatt. — 1528-ban János királyunk I. Ferdinánd k. serege részéről itt vereséget szenved.

Sziszek f. Zágráb vm. a Kulpa torkolatánál, a sz. 45° 29′ a h. 34° 7′ alatt. — 1592. okt. 19-én Nádasdy Tamás Hassán bosniai pasa által itt megveretik. — 1593. jún. 22-én Hassán bosniai pasa Jurák és Fintich kanonokok hősi védelme után a vár védelmének segélyére jött Erdődy horvát bán és Auersperg károlyvárosi kapitány által falai alatt leveretik; — áug. 24-én a törökök rohammal beveszik.

Szöd f. Pest, Pilis és Solt vm. a váczi járásban, a sz. 47° 42′ 30″ a h. 36° 52′ alatt. — 1849. júl. 15-én itt támadja meg Nagy Sándor magyarjaival Sass or. tábornokot, midőn ez Görgey Ármin üldö-

zéséhez kezdett; habár kezdetben a m. huszárok visszanyomatnak, mégis — oldalról tüzbe vétetvén az oroszok — Sass kényszerül visszahuzódni.

Szofia vagy **Szardika**, v. Bolgárországban, Sumlától ny. 37 mfd. Bodontól d. 24 mfd. távolra, a sz. 42° 45′ a h. 40° 57′ alatt. — 1443-ban Hunyady János Nissától eddig üzi a törököket. — 1454-ben II. Mohammed zultán Szendrő alól eddig vonul vissza.

Szokoly f. Sáros vm. Kassa közelében. — 1263. máj. 3-án békekötés V. István ifjabb (fiu) és IV. Béla idősb (atya) m. királyok közt.

Szolnok mv. Heves vm. a Zagyva torkolatánál, a sz. 47° 10′ 6″ a h. 37° 54′ 58″ alatt. — 1552. sep. 4-én a törökök elfoglalják, s csak 1686-ban Buda visszafoglalása után jut ez is m. kézre. — 1604. sep. 6-án Belgiojoso cs. tb. a törököket itt megveri. — 1710. okt. 10-én a szövetséges m. seregek által a császáriaknak átadatik. — 1757. ápr. 3-án itt születik Verseghy Ferencz m. költő. — 1849. ján. 22-én Perczel Mór m. tb. Ottinger cs. tábornokot Abonyig visszaüzvén, e várost elfoglalja; — ján. 28-án a császáriak Zeisberg és Hartlieb tb. alatt megszállják, mire Perczel Mór a Tiszán át visszavonul; — már. 5-én a m. sereg Vécsey és Damjanics vezérlete alatt e várost elfoglalja s heves utczaharcz után Karger cs. tábornokot Abony felé szorítja, — Ottinger cs. tábornokot pedig, ki Kargernek segítségére jött, a m. huszárok visszaüzik. A Karger alatti császáriak vesztesége: 12 tiszt, 158 ember, — foglyokban 6 tiszt s 375 ember és Ottingerét is ide számítva a császáriak itteni összes vesztesége: 560 ember, 317 ló, 5

ágyu, 17 lőszerkocsi s Karger minden pénztára és holmija.

Szombathely, Sabaria, Abaria, Avaria, (az avarok főszékhelye egykoron) sz. k. v. Vas vm. a Gyöngyös és Perint vizek közt, a sz. 47° 13′ 57″ a h. 34° 17′ 3″ alatt. — E helyen hajdan „Claudia Sabaria" nevű r. város állott. — Septimius Severus a Pannoniában tanyázó seregek által kiáltatik ki r. császárrá. — A hunok Attila alatt elfoglalják. — 1441-ben békekötés I. Ulászló és V. László követe közt. — 1446-ban Hunyady János V. László m. k. kiadatását eszközlendő s III. Frigyes n. cs. ellen indulandó, itt állítja össze táborát. — Püspökségét Mária Terézia alapítja. — Itt születik: 1787. nov. 2-án Szalay Imre, m. vallástudós, — 1798. júl. 8-án Szenczy Imre, m. iró és műfordító, — 1809. már. 30-án Nagy János, a m. tudós társaság tagja, nyelvész és egyházi iró, — 1819. máj. 23-án Gyurics Antal m. nyelvész, fordító és történetrajzi iró és 1822. ján. 1-én Horváth Boldizsár, több országgyülésen kitünő követ, szónok és 1867. feb. 17-től napjainkig m. igazságügy-minister, polgári szülőktől.

Szöny l. **Nagy-Szöny.**

Szöreg f. Torontál vm. a török-kanizsai járásban, a sz. 46° 14′ a h. 37° 54′ alatt. — Itt 1849. feb. 9-én Theodorovics szerb csapatai a magyarokat megtámadván, őket a sánczokból kiüzik, feb. 11-én pedig Theodorovics Uj-Szegedet foglalván el, Szegedet ágyuztatja; — feb. 13-án Hadik honvéd ezredes a szerbeket itt megtámadja s az égő faluból őket kiüzi; — már. 22-én Perczel Mór m. tb. a Theodoro-

vics alatti szerbeket itt megveri; — áug. 5-én heves ütközetek, melyek a magyarok visszavonulásával végződnek. — Szőreg ez ütközet által romhalommá tétetik.

Szörény hajdan bánság Oláhországban. — Éjszakon az erdélyi havasok, d. a Duna, k. az Olt, ny. a d. irányban folyó Duna, a havasok s a Vaskapu határolják. Hogy mikor kerül a m. királyság hűbérurasága alá bizonytalan, annyi azonban bizonyos, hogy IV. Béla királyunk a johannita lovagrendnek adja hűbérbe. — 1330-ban Bazarad Mihály havasalföldi (oláh) vajda e bánságot Robert Károly királysága idejében elfoglalja. — Bazarad Sándor Mihály fia és utóda nemcsak hogy visszaereszti e bánságot a m. királysághoz, hanem maga is meghódol N. Lajos királyunknak. — 1432-ben Vlád oláh vajda elfoglalja. Nemsokára azonban visszakerülvén, 1440-ben Hunyady János bánjává tétetik. Hogy mikor veszett el (?)

Sztára mv. Zemplén vm. a sz. 48° 51′ a h. 39° 34′ alatt. — Első birtokosa Wenczelin, Kupa somogyi vezér legyőzője (1000. évben.)

Sztrecsén f. Trencsén vm. a sz. 49° 11′ a h. 36° 31′ alatt. — Regényes sziklavárral. (Különben l. Turócz-Szent-Márton.)

Sztropkó mv. Zemplén vm. az Ordava mellett, a sz. 49° 11′ 20″ a h. 39° 20′ alatt. — Régi várát, melyet 1414-ben Perényi birt, a lengyelek sokszor háborgatták.

T.

Tabasco hajdan v. Éjszak-Amerikában, Jukatan mellett, Veracruztól k. a sz. 18° 38′ 11″ a h. 285° alatt. — A sp. Cortes Ferdinánd Cubából Mexiko meghódítására kiindulván, itt száll partra.

Tábor hegy, kettő van, egyik Csehországban, a másik Palaesztinában, a sz. 32° 37′ a h. 53° 5′ alatt. — Ez utóbbit II. Endre királyunk sikertelenül ostromolja 1217. dec. 3-án. — 1799. ápr. 16-án Bonaparte Napoleon fr. vezér itt a szövetségesek fölött győzedelmeskedik.

Tafna fly. Afrikában, Algirban. — Közelében 1836. ján. 28-án a kabylok s a francziák közt kétes kimenetelű ütközet. — 1837. máj. 30-án béke Abdel-Kader s a francziák közt.

Taganrog v. a Don torkolatával szemben, a sz. 47° 12′ 40″ a h. 56° 35′ 57″ alatt. — 1774-ben a kucsuk-kainardsi békében Oroszország kapja a töröktől. — 1825. dec. 1-én I. Sándor czár itt hal meg.

Tagliacozzo v. Nápolyban, Abruzzo-provinciában, a sz. 42° 6′ a h. 31° alatt. — 1268. áug. 23-án Anjou Károly Konrádin n. császárt itt megvervén, elfogja.

Taksony f. Pest, Pilis és Solt vm. a pesti járásban, a sz. 47° 19′ 5″ a h. 36° 45′ alatt. — 972-ben itt temettetik el Taksony fejedelmünk.

Takta-köz félsziget a Tisza és mellékfolyója, a Takta által képezve. — Árpád fejedelmünk Ed és Edömér kun főnököknek adja.

Talavera v. Spanyolországban, Toledo-provinciában, a sz. 40° a h. 13° alatt. — 1809. júl. 27. és

28-án a Wellington vezérlete alatti spanyolok egyesülten az ang. segédsereggel a francziákat itt megyőzik.

Tallós f. Pozsony vm. a külső járásban, a sz. 48° 5′ a h. 35° 20′ alatt. — 1763-ban Mária Terézia királynő itt 100 árva számára nevelő-intézetet alapít; de kedvezőtlen fekvése miatt nem sokáig állhatott fönn.

Tálya mv. Zemplén vm. Tokajtól é. ny. a sz. 48° 14′ a h. 38° 55′ alatt. — 1683-ban a Tököly-pártiak itt gyülést tartanak. — 1820. áug. 10-én itt hal meg Lavotta János, zeneköltő és zenemüvész.

Tamás l. **Szent-Tamás.**

Tamási mv. Tolna vm. a Koppány-viz mellett, a sz. 46° 37′ a h. 35° 58′ alatt. — Régivárát a törökök sokáig birják. — Vára 1777. év óta romokban hever.

Tanger v. Marokkóban, a sz. 35° 53′ a h. 10° 57′ alatt. — 1844. sep. 10-én békekötés Francziaország és Marokko közt.

Tannenberg f. Poroszországban, Königsbergtől d. ny. Osterode-kerületben, a sz. 53° 7′ 30″ a h. 28° 40′ alatt. — 1410. jul. 15-én II. Ulászló lgy. k. és a n. lovagrend közt ütközet, melynek eredménye, hogy Samogitia, Sudavia és Cujavia tartományok Lengyelországhoz kapcsoltatnak.

Tápió-Bicske f. Pest, Pilis és Solt vm. a kecskeméti járásban, a sz. 47° 21′ a h. 37° 21′ alatt. — Nevezetes az 1849. ápr. 3-iki ütközetről. Ugyanis Klapka m. vezér parancsára Dipold dandárnok megkezdi a támadást a császáriak ellen s rövid ágyuzás után rohammal támadja meg Rastich cs. dandárait;

de ezek is szuronyt szegezvén, a magyarokat visszanyomják, s még Klapka huszárjai sem birván a szurony-harczot kiállani, megfutnak; megérkezvén azonban Damjanics m. vezér a magyarok bátorságot nyernek s a hidat elfoglalván, Rastich hátrálni kezd, mi alatt Nagy Sándor és Knezich (szintén m. vezérek,) is megérkezvén, a császáriak Bicskét elhagyni kénytelenittetnek.

Tapolcsán f. Borsod vm. a sz.-péteri járásban. — Egykori birtokosai a Tapolcsányiak voltak, kik közől Tamás testi terjedelme- és kövérségéről annyira elhirhedett, hogy Ferdinánd cs. sajátkezüleg irt levélben kérte meg őt, miszerint a hozzá küldött festő által magát engedje leföstetni. — Várkastélyát Rákóczy is birta, mit egy fölirat bizonyít.

Tapolcsán l. **Nagy-Tapolcsán.**

Tarczal mv. Zemplén vm. Tokajtól ny. a sz. 48° 8′ a h. 39° alatt. — 1100-ban Kálmán királyunk itt országgyülést tart. — 1527. sep. 26-án Ferdinánd seregei e város közelében megverik János királyt. — 1561-ben az itteni gyülés, mely a lutheránusok és kálvinisták közti viszályok megszüntetése végett tartatik, a pártviszályt nemcsak hogy meg nem szünteti, hanem még inkább növeli. — 1593. sep. 23-án országgyülés Rudolf m. k. alatt. — 1645-ben a linzi békekötés szerint ennek várát I. Rákóczy György kapja. — 1788. nov. 1-én itt születik László Imre, jeles m. oklevelész. — 1849. ján. 22-én csata Klapka m. és Schlick cs. tb. közt sürű ködben.

Tarentum vagy **Tarento**, v. Italia d. részén, a hasonnevű öböl partján, a sz. 40° 30′ a h. 35° alatt. —

Kr. e. 212-ben a rómaiak elfoglalják. — 871-ben Velencze győz itt a hasonnevű öbölben vivott ütközet alkalmával, minek következménye Velencze egyeduralma az Adriai-tenger fölött. — 927. áug. 15-én a szaraczénok által rohammal bevétetik. — 1346-ban Johanna, — Endrének, Nagy Lajos királyánk meggyilkolt öcscsének özvegye, — férje halála után nemsokára ennek herczegével, Lajossal kel össze. — 1741. máj. 9-én itt születik Pausiello Giovanni, kedvelt zeneszerző.

Targovicz v. Oroszországban, Kiew-kormányzóságban, a sz. 50° 30′ a h. 36° 30′ alatt. — 1792. máj. 14-én szövetség a lgy. nemesség közt, melynek folytán az oroszok Lengyelországba törnek, az alkotmányos királyságot óhajtó pártot megsemmisítendők.

Tárnok-völgye a dunántuli kerületben, Fehér vm. a sz. 47° 22′ 30″ a h. 36° 30′ alatt. — Nevezetes a hunok ütközetéről, melyben a hős Keve elesik.

Tarnopol kerület Galiczia é. k. részében. — 1809-ben Austria Oroszországnak kénytelen átadni a schönbrunni béke szerint.

Tarnow v. Galicziában, a Biala jobb partján, nem messze ennek a Dunajeczbe szakadásától, a sz. 49° 59′ 50″ a h. 38° 40′ alatt. — 1528-ban ide menekül János királyunk Ferdinánd seregei elől; de már ez év őszén Magyarországba visszatér.

Tarsus v. Ázsiai-Törökországban, a sz. 36° 46′ 30″ a h. 52° 26′ 30″ alatt. — Pál apostol születéshelye. — 313. ápr. 30-án itt hal meg méreg által Maximinus r. cs. — 1102. okt. 2-án itt hal meg sebeiben N. Hugo I. Henrik fr. k. fia és I. Fülöp testvére, a

két első keresztes had egyik fővezére. A keresztes hadak idejében az ikoniumi zultánság hires városa.

Tata mv. Komárom vm. a sz. 47° 38′ 45″ a h. 35° 58′ 56″ alatt. — Helyén egykor r. telep állott s tavát „Lacus felixnek“ nevezték. — 1426-ban Zsigmond királyunk és Lazarevics szerb fejedelem itt szerződést kötnek. — 1529-ben II. Szuleimán zultán elfoglalja. — Ezután visszakerül. — 1543. áug. 19-én II. Szuleimán zultán ismét elfoglalja. — 1566. júl. 20-án rohammal visszavétetik, s a törökök 60 emberig levágatnak. — 1594. jún. 11-én azonban Szinán nv. ismét elfoglalja. — 1597. máj. 22-én Pálffy Miklós a töröktől fortélylyal visszafoglalja; — okt. 13-án a törökök 33 napi ostrom után elfoglalják. — 1598. áug. 2-án Pálffy Miklós és Schwarzenberg Adolf visszaszerzik. — Vára, mely 1707-ben romboltatik le, a töröktől és a Rákóczyaktól sokat szenvedett. — A grófi emeletes kastély keleti tornyának erkélyén irja alá I. Ferencz a bécsi békét (vagy a schönbrunnit.) — Itt születik 1810. máj. 27-én Rendek József, neveléstani, publicistai és földrajzi iró és 1813. ján. 7-én Perlaky László m. nyelvtudományi és költészeti iró. — 1849. áug. 25-én Kosztolányi m. ezredes az osztr. őrséget innen kiveri.

Tauris Perzsiában, Adherbidsan-tartomány fővárosa, a sz. 38° 5′ a h. 63° 58′ alatt. — 1281. okt. 1-én itt hal meg Sahier, hires perzsa költő. — 1514. sep. 5-én I. Szelim zultán diadalmenetét tartja e városba. — 1534. júl. 13-án Ibrahim török nv. e városba vonul. — II. Szelim zultán az itt 1585. sep. 21-én vivott győzelme által Perzsiát a Tigris-folya-

mig meghódítja. — 1603. sep. 26-án a perzsák a törököket itt megverik; — okt. 21-én Schah Abbas perzsa uralkodó a törököktől rohammal visszafoglalja. — 1605. áug. 6-án a perzsák s törökök közt ütközet. — 1725. áug. 1-én a törökök ismét elfoglalják. — 1827. nov. 3-án az oroszok és perzsák közt béke.

Tauss vagy **Taussig**, v. Csehországban, Klattaukerületben, Prágától d. ny. a sz. 49° 30′ a h. 30° 35′ alatt. – 1040-ben a csehek és III. Henrik n. cs. közt ütközet. — 1431. áug. 14-én Zsigmond királyunk birodalmi seregét itt a hussiták meggyőzik.

Tegyra f. Görögországban, Boeotiában, a sz. 38° 31′ a h. 40° 32′ alatt. — Kr. e. 378-ban a thebai Pelopidas a spartai sereget itt meggyőzi.

Telamon hegyfok Italia ny. partján, a sz. 42° 30′ a h. 29° alatt. — Kr. e. 222-ben Marcellus r. vezér a cisalpinai gallokat itt meggyőzi.

Temes fly. a Bánságban ered, s Pancsovához közel a Dunába szakad balról. — 1091-ben Sz. László királyunk itt e fly. vidékén veri meg meg Kopulcs kun hadát, mely ütközetben maga Kopulcs életét veszti. (Különben l. Pogányest.)

Temesvár a hasonnevű vm. fővárosa, a sz. 45° 45′ 5″ a h. 38° 58′ 56″ alatt. — 1312—1318-ig Robert Károly királyunk székhelye. — Ugyanitt ő fényes királyi palotát épít. — 1317. dec. 15-én itt hal meg Mária királyné, I. Károly m. k. neje. — 1397. okt. 25-én Zsigmond királyunk itt országgyülést tart. — 1440-ben Hunyady János várát épitteti. — 1456. nov. 23-án V. László királyunk itt megesküszik, hogy Cilley Ulrik halálát Hunyady Lászlón nem fogja

megboszulni. — 1479-ben a törökök eddig száguldoznak. — Kinizsy Pál e várból a törököt irgalmatlanúl zaklatja. — 1514-ben Dózsa György pórvezér itt fogatik el Zápolya János által. — 1551-ben I. Ferdinánd királyunk birtokába jut. Ugyanezen évben a törökök sikertelenül ostromolják. — 1552. júl. 30-án Losonczy István hősi védelme után a törökök elfoglalják. — 1601. sep. 18-án itt születik Beniczky Péter m. költő, kinek ritmusai 1664—1806-ig 16 kiadást értek. — 1716. okt. 13-án savoyai Eugen által a törököktől visszafoglaltatik. — 1778-ban Mária Terézia az ugynevezett „Temesi-bánságot“ három vmegyére osztván, az országba kebelezi. — 1788-ban a törökök eddig pusztítanak. — Itt születik: 1806. ápr. 19-én Karácsonyi László, országgyülési követ, Torontál vm. al,- később főispánja, — 1807. máj. 22-én Brocky Károly, jeles m. föstész és 1820. ápr. 8-án Klapka György honvéd tb. — 1848. okt. 10-én várőrsége a m. kormánynak fölmondja az engedelmességet; — okt. 12-én Rukavina várparancsnok a nemzetőrséget lefegyverzi, ezután a pogári hatóságokat a cs. hadtanács iránti engedelmességre kényszeríti. — A magyarok 1849-ben 107 napig ostromolják, mely idő alatt a vár-tüzérség 42 ezer töltény használt el. Az ütközetben pedig vesztettek (a császáriak) 163 embert, (köztük 6 tisztet,) 375 sebesültet, (15 tisztet,) 2400 ember meghalt epemirigyben, s 2000 betegen feküdt a kórházakban. — Vécsey m. vezér már annyira szorongatta már a várat, hogy benne éhség ütvén ki, legalább 10 nap alatt kézre keríti; azonban Haynau 1849. áug. 9-én

megérkezvén s a magyarokat alatta megvervén, a várat az ostrom alól fölszabadítja. — Itt hal meg: 1854. ján. 30-án Várkonyi Ádám, Temes vm. alispánja és országgyülési követe, — ápr. 14-én pedig Bogma, m. történetiró és 1857. ján. 19-én Limmer Ferencz zeneszerző.

Temesi-bánság l. **Bánság.**

Tenegra v. Görögországban, Boeotiában, a sz. 38° 18′ a h. 41° 15′ alatt. — Kr. e. 457-ben a spartai seregek az atheneiek fölött itt győzelmet aratnak.

Tenedos szg. az Aegaei-tengeren, Kis-Ázsia é. ny. partján, a régi Troja közelében, a sz. 39° 50′ 14″ a h. 43° 43′ 30″ alatt. — 1657. áug. 31-én a törökök 5 napi ostrom után a velenczeiektől elfoglalják. — 1807. már. 21-én az oroszok a törököktől foglalják el; — ápr. 7-én tengeri ütközet a hasonnevű város közelében a Seniawine alatti oroszok és a törökök közt. — 1820. máj. 19-én a görögök itt egy török hadihajó-csapatot snmmisítnek meg. — 1822. nov. 11-én szintén tengeri ütközet a Miaulis és Kanaris alatti görögök és a Kara Mehemmed alatti törökök közt.

Teplicz v. Csehországban, a leitmeritzi kerületben, a sz. 50° 38′ 18″ a h. 31° 29′ 23″ alatt. — 1813. sep. 9-én véd- és daczszövetség I. Napoleon fr. cs. ellen az osztr. cs. or. czár és pr. k. közt; — okt. 3-án szövetség Austria és Anglia közt. — 1856. júl. 30-án az osztr. cs. itt találkozik a pr. és szász királylyal.

Terebes l. **Töke-Terebes.**

Teredon v. a Perzsa-öböl partján, a sz. 30° a h.

65° 20′ alatt. — II. Nabukodonozor babyloni k. alapítja még Kr. e. a VI. században.

Terracina v. Italiában, a megszüntetett egyházi államban, a sz. 41° 18′ 14″ a h. 30° 53′ 22″ alatt. — 1818. feb. 16-án VII. Pius pápa és Nápoly közt itt concordatum köttetik

Teschen v. Austriai-Szileziában, a sz. 49° 44′ 45″ a h. 36° 18′ 17″ alatt. — 1779. máj. 13-én Bajorország alsó része miatt támadt viszály az itteni békében véget ér. Austria és Poroszország kibékülnek.

Tétuan v. Afrikában, Marokkóban, a sz. 35° 46′ 30″ a h. 12° 9′ alatt. — 1860. feb. 4 én a spanyolok és marokkóiak közt ütközet; — ápr. 25-én béke Spanyolország és Marokko közt.

Teutoburgi-erdő vagy **Osning-hegység**, a Rajna alsó folyásánál jobbról, iránya é. ny. — Kr. e. 9. sep. 9. 10. és 11-én Augustus r. cs. korában Varrus r. vezér Ármin cherusk fejedelem által Paderborn közelében seregestől tönkre tétetik.

Tewsbury vagy **Tewkesbury**, v. Angliában, Gloucester-grófságban, a sz. 52° a h. 15° 30′ alatt. — 1471. máj. 4-én Yorki IV. Eduárd ang. k. a Lancaster-párti Somerset hget itt meggyőzi.

Texas egyesült-állam Éjszak-Amerikában, Mexikótól é. k. — 1826. dec. 16-án függetlenségét Mexikótól kinyilatkoztatja és Fredonia nevet vesz föl. — 1835-ben egy lázadás alkalmával magát Mexikótól függetleníti. — 1845-ben az éjszak-amerikai egyesült államokkal egyesül.

Thadmor l. **Palmyra**.

Thapsus v. Afrikában, Carthagótól d. k. d. a ten-

gerparton, a sz. 35° 45′ a h. 28° 45′ alatt. — Kr. e. 46. ápr. 6-án Julius Caesar Juba mauritaniai királyt itt leveri.

Theba v. Görögországban, Boeotiában, a sz. 38° 22′ 30″ a h. 43° 25′ alatt. — Kr. e. 1224-ben oztromoltatik. A történészek szerint ez volt az első rendszeres ostrom. — Kr. e. 335. áug. 20-án N. Sándor macedoni k. által földulatik, csak Pindar költő háza kiméltetik meg. — Kr. e. 322. okt. 16-án várát a spartaiak csellel elfoglalják.

Thermopilae hegyszoros a Maliai-öböl ny. részén, Hellas és Tessalia közt, a sz. 38° 47′ a h. 40° 10′ alatt. — Kr. e. 408. júl. 6-án Leonidas spartai k. itt I. Xerxes perzsa k. seregei ellen küzdvén, társaival együtt hősi halált hal. — Kr. e. 323-ban a szövetséges görögök és Antipater macedoni helytartó közt ütközet. — Kr. e. 280-ban a gallok itt vereséget szenvednek a görögök részéről. — Kr. e. 191-ben Acilius Glabrion r. consul III. Antiochus syriai királyt itt leveri. — 1821. sep. 6-án Odysseus görög vezér itt meggyőzi a Macedoniából Tessaliába ütő törököket. — 1822. júl. 14-én a görögök ismét megverik a törököket. — 1823. júl. 7. és 8-án a görögök győzelmes ütközetei a törökök ellenében.

Thestry v. Francziaországban, Aisne-kerületben (dep.) a sz. 50° a h. 20° 15′ alatt. — 687-ben Heristali Pipin austrasiai hg. a neustrasiai királyt Theodorikot és udvarnagyát Bertharist itt meggyőzi.

Thorn v. Poroszországban, Marienwerder-kormánykerületben, a sz. 53° 0′ 40″ a h. 36° 16′ 21″ alatt. — 1411. feb. 1-én béke II. Jagello Ulászló lgy. k. és

Reusz-Plauen Henrik a n. lovagrend nagymestere közt. — 1473. feb. 19-én itt születik Kopernik Miklós, kitünő csillagász. — 1466. okt. 19-én Lengyelország és a n. lovagrend közt béke, mely szerint a n. lovagrend a lgy. k. főhübérurasága alá kerül. — 1521. ápr. 5-én fegyverszünet Lengyelország és a n. lovagrend közt. — 1655. nov. 25-én X. Károly svéd királynak megadja magát. 1709. okt. 7-én szövetség I. Péter or. czár és II. Ágost lgy. k. közt. — 1755. ján. 25-én itt születik Sömmering Tamás, hires boncztudós. — 1807-ben I. Napoleon fr. cs. elfoglalja. — 1815. sep. 12-én a város és vára a poroszoknak átadatik. — 1830. feb. 17-én Uminsky János a lgy. forradalom hirére itteni fogságából megszökik.

Thüringia valaha külön tartomány, most a meisseni őrgrófság és a szász királyság közt van fölosztva. — Erzsébet, II. Endre királyunk leánya, ki később a szentek közé igtattatott, e tartomány őrgrófjának volt neje

Thymbra sikság Kis-Ázsiában, a sz. 39° 40′ a h. 48° 20′ alatt. — Kr. e. 559-ben Cyrus perzsa k. Croesust, Lydia fejedelmét, itt meggyőzi.

Tiberias v. Palaesztinában, Galileában, a sz. 32° 41′ a h. 53° 14′ alatt. — 1187. júl. 3. 4. és 5-én Szaladin zultán II. Rajmund jeruzsálemi királyt itt megveri, mire Jeriko, Acre, Caesarea és Ascalon megnyitják előtte kapuikat. Elvesztették ez ütközetben a keresztények az ezüstbe-foglalt sz. keresztet is.

Ticinus fly. a Lacus-Verbanust keresztül folyván, Pavián alul d. k. a Póba ömlik balról. — Kr. e.

218-ban Hannibal Publius Cornelius Scipiót itt meggyőzi.

Tiflis v. Oroszországban, Georgia-tartományban, a hasonnevű kormányzóság fővárosa, a sz, 41° 42′ a h. 62° 28′ alatt. — 1795. sep. 11-én ütközet a perzsák és törökök közt. — 1813. sep. 26-án béke Perzsia és Oroszország közt. — 1856. nov. 15-én Bariatinski or. helytartó és fővezér bevonulását tartja. — 1864. okt. 13-án a hasonnevű orosz kormánykerületben a parasztok a jobbágyság kötelékei alól fölmentetnek.

Tigranocerta v. Nagy-Armeniában, a sz. 38° 9′ a h. 58° 30′ alatt. — Kr. e. 69. okt. 6-án a Lucullus hedvezér alatti rómaiak s a szövetséges pontusi és arméniai seregek közt ütközet, melyben az előbbiek győznek és a várost elfoglalják.

Tihany mv. a Balaton-tó által képzett félszigeten, Zala vm. a sz. 46° 54′ 53″ a h. 35° 33′ 32″ alatt. — I. Endre királyunk, ki ugyanitt van eltemetve, alapítja apátságát.

Tilzit v. Poroszországban, Gumbinnen-kormánykerületben, a sz. 54° 58′ a h. 39° 10′ alatt. — 1784. dec. 11-én itt születik Schekendorf Ferdinánd Miksa gr. lelkesült n. szabadságköltő. — 1807. júl. 7-én béke Orosz- és Franciaország közt; — júl. 9-én béke Franczia- és Poroszország közt.

Timók a Duna mellékfolyója a jobb parton, Szerbia k. határán. — Mellette hasonnevű vár fekszik.

Tirol Voralberggel együtt fekszik a sz. 45° 40′ 30″—47° 44′ 40″ a h. 27° 8′—30° 37′ közt. — 1363.

ján. 25-én IV. Rudolf osztr. hg. és Maultasch Margit közt létrejött szerződésnél fogva e tartomány az osztr. házra száll. — Az 1805-iki pozsonyi béke szerint a francziák kapják. — Az 1809-iki schönbrunni béke szerint Bajorországnak adandó át.

Tisza fly. Marmaros vmegyében két ágból ered, folyása iránya egyharmadán é. ny. ezután d. s mindkét oldalon több mellékfolyót fölvevén, Péterváradtól d. k. Titelnél balról a Dunába szakad. – Árpád fejedelmünk alatt Zalán fegyveresei és szövetségesei közől az alpári vereség alkalmával, valamint 1697-ben a törökök közől a zentai ütközet alkalmával sokan ennek hullámaiban lelik halálukat.

Tisza-Földvár l. **Földvár (Tisza.)**
Tisza-Várkony l. **Várkony.**

Tiszolcz mv. Gömör vm. a kis-honti járásban, a sz. 48° 41′ a h. 37° 36′ alatt. — Régi vára romokban hever. Nevét (valószinüleg) a német Theiszholztól nyerte, minthogy az ittení erdőkből nagy mennyiségű fa szállitatott el a Tiszán. (Németh Antal.)

Titel mv. a Tisza torkolatánál jobbról, a Csajkáskerületben, a sz. 45° 12′ 25″ a h. 37° 58′ 26″ alatt. — 1849. ápr. 11-én a Sz. Tamásról elüzött s ide menekült szerbek ellen Perczel Mór m. vezér támadást tervezett, de látván, hogy gyönge serege komoly támadásra nem képes, O-Becse ellen megy; — máj. 22-én Perczel a szerbeket megtámadja, de visszaveretik; — 24-én reggel 3 órakor új támadást intéz, most azonban végkép visszaveretik. Ugyanezen napon a magyaroknak a titel-tiszai átjárás ellen intézett támadása is meghiusul.

Tlascala v. Éjszak-Amerikában, Mexikótól k. irányben hat mfdnyire, a sz. 19° 19′ 30″ a h. 279° 34′ alatt. — 1519. sep. 23-án Cortes Ferdinánd sp. vezér Mexiko ellen menvén, elfoglalja.

Todtenhausen f. Poroszországban, Minden-kormánykerületben. (Különben l. Minden.)

Tokaj mv. Zemplén vm. a hegyaljai járásban, a Bodrogh torkolatánál, a sz. 48° 13′ 10″ a h. 39° 8′ 12″ alatt. — 1526. okt. 14-én országos előleges tanácskozás a királyválasztást illetőleg. — 1527. sep. 27-én gr. Salm cs. tb. János királyt itt megveri. — 1537. máj. 3-án Zápolya János seregei Perényi alatt Ebersdorf cs. vezér szeme láttára elfoglalják. — 1565. feb. 11-én vára, melynek parancsnoka, Némethy Ferencz, a mult napokban golyó által találtatott homlokán, Swendi Lázár cs. tábornoknak magát megadni kényszerül. — Az 1606. évi bécsi békében Bocskay István Erdélyhez ennek várát is kapja. — Az 1622 iki nikolsburgi békében Bethlen Gábor családjának adatik. — Az 1645-iki linzi békekötés szerint I. Rákóczy György kapja örökösen. — 1697. júl. 18-án Vaudemont hg. és cs. vezér által háromszoros roham után elfoglaltatik. — 1699-ben I. Rákóczy Ferencz elfoglalja. — 1802. okt. 6-án itt születik Dercsényi János br. m. állambölcsészeti és neveléstani iró. — 1849. ján. 31-én Klapka honvéd tb. megveri itt Schlich cs. vezért.

Töke-Terebes mv. Zemplén vm. a sz. 48° 37′ 22″ a h. 39° 23′ 22″ alatt. — 1526. nov. 27-én Zemplén vm. nemessége e mezővárosba, mint Perényi Péter jószágába, gyülekezik főispánigtatásra és tisztujításra.

Ez a legrégibb székfoglalás és tisztujítás. — Várát Tököly Imre seregei leégetik. — 1707. áug. 28-án II. Rákóczy Ferencz az ónodi országgyülés végzéseit itt erősíti meg.

Tolentino v. a minap megszüntetett pápai államban, a sz. 43° 12′ 30″ a h. 30° 52′ alatt.—1797. feb. 19-én VII. Pius pápa s a fr. köztársaság közt békekötés. — 1815. júl. 2. és 3-án Murat Joachim I. Napoleon fr. cs. sógora az osztrákok által itt megveretvén, futni kényszerül.

Tolna mv. a hasonnevű vm. a Duna jobb partján, a sz. 46° 24′ 50″ a h. 36° 29′ 31″ alatt. — 1016-ban Sz. István királyunk itt törvényeket hoz. — 1463-ban és 1518. júl. 25-én országgyülés. — 1526-ban itt jönnek össze a m. seregek, a törökök ellen menendők.

Tolosa vagy **Toulouse**, v. Francziaországban, Haute-Garonne-kerületben (dep.) a sz. 43° 35′ 40″ a h. 19° 6′ 13″ alatt. — 455. júl. 10-én itt kiáltatik ki r. császárrá M. Maecilius Avitus.—1443-ban VII. Károly fr. k. itt parlamentet tart. — 1446. sep. 25-én „szerelmi udvar“ állitatik föl, melyben Amor saját parlamenttel és udvarral biró királynak tekintetett. Ez intézmény sok eszmedús lovagjátékra szolgáltatott alkalmat. — 1562. máj. 16-án négy ezer hugenotta meggyilkoltatása. — 1632. okt. 30-án II. Montmerency Henrik hg. mert Richelieu ellen föllázadt, itt lefejeztetik. — 1772. ján. 5-én itt születik Esquirol Domonkos, az uj-kor leghiresebb gyógyászainak egyike. — 1813. jún. 25-én a Graham alatti angolok a Foy alatti francziákat itt meggyőzik. — 1814. ápr. 10-én a Beresford és Freyre alatti szövetségesek

tökéletesen megverik itt a Soult és Taupin alatti francziákat; — ápr. 12-én Wellington hg. ang. vezér e városba vonul. — Itt hal meg: 1828. máj. 15-én Congreve William, nagy vegytudós, a háboruban sikerrel használható és róla nevezett röppentyük, nemkülönben a szines nyomásnak is föltalálója és 1855. ápr. 27-én Jaquotot, hires porczellánföstésznő.

Tomassovácz f. a katonai végvidékben, a n. bánáti tábornokságban, közel a Temes folyóhoz, a sz. 45° 15′ a h. 38° 15′ alatt. — Az orlováti sikertelen támadás után 1848. dec. 5-én érkezik ide Kiss Ernő m. vezér balparti hadosztálya, mely a városba behatol ugyan, de a szerbektől visszaszorittatik; — dec. 14-én Jarkovácz eleste után Kiss a Vetter hadosztálylyal ellenállás nélkül megszállja és leégeti, a környék lakóival pedig a sánczokat széthányatja. — 1849. máj. 7-én Perczel m. vezér az itteni hidat elfoglalja s a szerbeket visszaveri a pétervárади tábornokságba.

Topánfalva f. Erdélyben, az Aranyos mellett, a sz. 46° 20′ a h. 40° 48′ alatt. — Az aranyosvölgyi szerencsétlen csata megtorlására Janku oláh vezér itt erejét összeszedvén, Brádra megy a magyarok ellen. (Különben l. Brád.)

Torda hajdan **Leányvár**, mv. a hasonnevű vm. az Aranyos-folyó mellett, a sz. 46° 32′ 40″ a h. 41° 29′ alatt. — Zemplén vmegyében is van Leányvár-falu a Tisza jobb partján. — A homok-vár alapjai még maig is láthatók, s az arról szóló rege a nép ajkán él. — 1438. feb. 2-án az itteni országgyülésen az erdélyi három nemzet megujítja az uniót. — 1545. ápr. 25-én a magyarok, székelyek és szászok itt

egyezkedést kötnek, mely utóbb Erdély alkotmányának alapja lett. — 1556-ban az itteni országgyülésen határozzák el Erdély rendei Izabella visszahivattatását. — 1601. áug. 19-én itt öletik meg Mihály havasalföldi vajda Basta György cs. vezér által. — 1619. feb. 9-én Vanini Julius Caesar bölcsész nyelve kivágatása után, mint istentelen elevenen megégettetik. — 1658-ban II. Rákóczy György Lengyelországban volta alatt a tatárok földulják. — Itt születik: 1796. ápr. 28-án Jósika Miklós br. termékeny és nagyhirű m. regényiró és 1820. júl. 7-én Kőváry László, m. történeti, statistikai és régészeti iró. — 1848. nov. 14-én a magyarok a császáriak által itt megveretnek.

Torgau v. Poroszországban, Merseburg-kormánykerületben, a sz. 51° 33′ 44″ a h. 30° 40′ 11″ alatt. — 1526. máj. 1-én egyezkedés, mely az ágostai hitvallás alapja. — 1760. nov. 3-án Ziethen pr. vezér a Daun és Lascy alatti osztrákokat itt leveri. — 1813. nov. 22-én a poroszok által rohammal bevétetik; — dec. 26-án a szászok capitulálnak. — 1814. ján. 10-én átadatik a poroszoknak.

Tornaalja mv. Gömör vm. a putnoki járásban, a sz. 48° 25′ a h. 38° alatt. — 1849. feb. 14-én Dembinsky m. vezér heves ágyutüzeléssel támadja meg az itt átvonuló császáriakat, ezek azonban erősítést nyervén, a magyarok Putnokra kényszerülnek visszavonulni.

Toroczkó mv. Torda vm. a sz. 46° 25′ a h. 41° 12′ alatt. — 1284-ben várát a kunok s tatárok keményen ostromolják, a székelyektől azonban keményen megveretnek.

Török-Kanizsa mv. Torontál vm. a Tisza mellett, a sz. 46° 3′ a h. 37° 46′ alatt. — 1849. áug. 3-án a magyarok itt megakadályozzák az osztrákok átkelését a Tiszán; de áug. 4. és 5. közti éjjel a cs. vadászoknak nemcsak sikerül átkelni, hanem egyszersmind oly állást is foglalnak, hogy a magyarokat Rácz-Keresztur (Torontál vm.) felé szorítván, tőlük 3 ágyut elvesznek.

Török-Koppány mv. Somogy vm. az igali járásban, a Koppány-viz mellett, a sz. 46° 35′ a h. 35° 43′ alatt. — Régi várát, melynek ma nyomai is alig láthatók, a mohácsi vész után a törökök megerősítvén, innen sok dulás- és rablással nyomorgatják a vidéket.

Török-Szent-Miklós mv. Heves vm. a tiszai járásban a sz. 47° 11′ a h. 38° 5′ alatt. — Régi neve „Bala-Szent-Miklós“ s a török időkben e nevet fölcserélte „Török-Szent-Miklóssal.“ Hajdan kis vára is volt, melyet a törökök őrséggel raktak meg. Ez őrség 1570-ben a szolnokival egyesülten győzelmet aratott Karácsonyi György pórhadán.

Tortona v. Lombardiában, Alessandria-provinciában, a sz. 44° 53′ 26″ a h. 28° 56′ 32″ alatt. — 464. áug. 2-án J. Maiorianus ny. r. cs. Ricimer által itt letétetik és 5 nap mulva megöletik. — 1155. ápr. 13-án I. Rőtszakállú Frigyes n. cs. elfoglalja. — 1738-ban a bécsi békében Sardinia kapja.

Toscana Italiában, a régi Etruria é. része, valaha nagyherczegség, jelenleg provincia, a sz. 42° 22′— 44° 12′ a h. 27° 50′— 29° 57′ közt. —1433. okt. 3-án Medicis Cosmas számüzetik. — 1724-ben VI. Károly n. cs. átengedi Spanyolországnak Parma- és Piacen-

sával együtt, csakhogy a pragmatica sanctiót elismertesse vele. Később azonban Ferencz loth. hg. Lotharingiáért kicseréli. — 1807. dec. 10-én Mária Luiza etruriai királynő letevén a kormányt, Franczia országgal egyesül. — 1852. nov. 17-én a halálos büntetés e területen visszaállitatik.

Tót-Komlós f. Békés vm. az oroszházi járásban, a sz. 46° 25′ a h. 38° 23′ alatt. — Itt 1849. dec. 16-án vagy mások szerint 23-án 1.193,984 fr. 30 krnyi Kossuth-bankjegy égettetik össze.

Tótország l. **Slavonia.**

Toul v. Franczia országban, a régi Lotharingiában, vagy jelenleg Meurthe-kerületben (dep.) Nancytól ny. a Mosel bal partján, a sz. 40° 49′ 32″ a h. 23° 33′ 14″ alatt. — 1648-ban a westpfáli békében Franczia ország kapja. — 1870. sep. 23-án megadja magát a pr. seregeknek.

Toulon v. Franczia országban, Var-kerületben (dep.) a tengerparton, a sz. 43° 7′ 23″ a h. 23° 35′ 27″ alatt. — 1629. máj. 27-én Schomberg fr. tábornagy a hugenottáktól elfoglalja. — 1707-ben Savoyai Eugen az angolokkal együtt sikertelenül ostromolja. — 1744. feb. 22-én Matthews ang. admirál az egyesült fr.-sp. hajóhadat közelében meggyőzi. — 1793. dec. 14-én Buonaparte Napoleon, mint tüzérhadnagy, e város ostrománál magát kitünteti; — dec. 19-én a franczia k Dugomier tb. alatt az angoloktól elfoglalják. — 1811. áug. 14-én közelében tengeri ütközet a franczia k és angolok közt. — 1814. ján. 20-án szerződésileg megadja magát Bubna osztr. tábornoknak.

Toulouse l. **Tolosa**.

Tournay vagy **Doornik**, v. Belgiumban, Hennegauban, a sz. 50° 36′ 20″ a h. 21° 3′ 2″ alatt. — 1511. nov. 30-án VIII. Henrik ang. k. seregével e várost a francziáktól elfoglalja. — 1513. nov. 30-án I. Miksa n. cs. és VIII. Henrik ang. k. e várost közös erővel elfoglalják. — 1521. nov. 30-án V. Károly cs. e várost a francziáktól, kik azt 1518-ban hatalmokba ejték, visszafoglalja. — 1581. nov. 30-án II. Fülöp sp. k. seregei hadszerződésileg beveszik. — 1709. sep. 3-án Marlborough ang. fővezér által a francziáktól elfoglaltatik. — 1745. máj. 13-án a francziák birtokába kerül; — jún. 19-én a fellegvárában ostromolt angolok megadják magokat a francziáknak. — 1794. máj. 10-én a Pichegru alatti francziák a Clairfayt alatti osztrákokat itt megverik; — máj. 22-én a Pichegru alatti francziák és a Koburg hg. alatti szövetségesek közt ütközet. — 1814. feb. 18-án a szövetségesek bevonulnak.

Tours v. Francziaországban, Indre-et-Loire-kerületben (dep.) a Loire bal partján, a sz. 47° 23′ 46″ a h. 21° 38′ 37″ alatt. — 732. júl. 22-én ütközet a Martell Károly alatti frankok és az Abderhaman alatti arabok közt. (Különben l. Poitiers.) — 1159-ben III. Sándor pápa az itteni zsinaton I. Rőtszakállú Frigyes n. császárt kiközösíti. — 1408. év körül az itteni gyülésen XI. Lajos fr. k. a peronnei föltételeket megsemmisíti. — 1589. nov. 21-én IV. Henrik fr. k. ide vonul. Ugyanezen napon Mayenne hg. a fogságban levő Bourbon bibornokot a párisi parlament által X. Károly név alatt fr. királynak ki-

kiáltatja. — Itt születik: 1750. nov. 26-án Heurteloup Miklós, jeles fr. sebész és 1799. máj. 20-án Balzac Honór, hires fr. regényiró.

Tövis mv. Erdélyben, Fehér vm. a sz. 46° 11′ a h. 41′ 20′ alatt. — 1849-ben itt valamint Borbánd mellett megtámadja Janku oláh népe a magyarokat, s bár ez útóbbiak állásaikat megtartották, veszteségök azonban nagy volt.

Towton f. Angliában, York-grófságban, a sz. 53° 50′ a h. 16° 36′ alatt. — 1461. már. 29-én IV. Eduárd VI. Henrik ang. királyt itt levervén s futni kényszerítvén, az ang. trónt elfoglalja, s benne az Yorkház jut az ang. trónra.

Trafalgar hegyfok Spanyolország d. részén, Sevilla-provinciában, Cadixtól d. k. d. a sz. 36° 8′ a h. 10° 5′ alatt. — 1805. okt. 21-én Nelson Horace ang. admirál az egyesült fr. és sp. flottákon fényes győzelmet nyer, életét azonban elveszti.

Trapesus v. Kis-Ázsiában, a Fekete-tenger partján, a hajdani trapesunti császárság fővárosa, a sz. 41° 1′ a h. 57° 2′ 43″ alatt. — 1205-ben a Komnen-család egyik ága alapítja Paphlagonia- és Pontusból a hasonnevű császárságot. — 1359-ben itt születik Bessarion bibornok, nagyhirű tudós. — 1453 körül II. Mohammed zultán elfoglalja. — 1822. sep. 16-án a törökök a perzsák által itt megveretnek.

Trasimenus tó Italiában, a régi Etruriában, a sz. 43° 9′ a h. 29° 43′ alatt. — Kr. e. 217. jún. 22-én Hannibal Flaminius r. consult itt meggyőzi. (Flaminius halála.)

Trau vagy **Trav**, v. Dalmatiában, a spalatói kerü-

letben egy kis szigeten, Spalatótól ny. a sz. 43° 30′ 57″ a h. 33° 54′ 55″ alatt. — 1108. máj. 25-én Kálmán m. k. e városnak többféle kiváltságokat ád. — 1190-ben Velencze itt a magyarok részéről vereséget szenved. — 1242. már. 10-én IV. Béla m. k. a tatárok elől ide menekül.— 1322-ben a velenczeiekhez pártol. — 1356-ban azonban N. Lajos előtt önkényt meghódol. — 1357. júl. 8-án a magyarok a velenczeiektől elfoglalják. — 1420. jún. 21-én Loredino Péter velenczei tengernagy elfoglalja.

Trauschnitz vagy **Trausnitz**, vár Bajorországban, F.-Pfalzban, a sz. 49° 30′ a h. 30° alatt. — Ennek várában tartatik fogva 3 évig Austriai Szép Frigyes, kit Bajor Lajos a mühldorfi ütközetben levert és fogságba ejtett 1322-ben.

Trautenau v. Csehországban, Königrätz-kerületben, a sz. 50° 33′ 27″ a h. 33° 34′ 50″ alatt. — 1745. sep. 30-án II. Frigyes pr. k. az osztrákok fölött, — 1866. jún. 27. és 28-án a Gablenz alatti osztrákok a poroszok fölött győzedelmeskednek. Az 1866-iki hadjáratban az osztrákok fegyvereinek csak is itt kedvez a szerencse.

Trav l. **Trau.**

Travendal nyári palota Holsteinben, a sz. 54° a a h. 28° alatt. — 1700. áug. 17-én XII. Károly svéd és IV. Frigyes dán k. közt béke amaz előnyére.

Trebia fly. Genuától é. k. ered és Piacensánál a Póba ömlik jobbról. — Kr. e. 218-ban Hannibal Sempronius r. consult itt meggyőzi. (Különben l. Allia.) — 1746. jún. 16-án az osztrákok Lichtenstein Venczel hg. alatt vidékén meggyőzik a sp.-fr. sere-

get. — 1799. jún. 17—19-ig a Suwarow alatti osztrákok és oroszok a Macdonald vezérlete alatti franczia fölött győzelmet aratnak.

Trencsény sz. k. v. a hasonnevű vm. a Vág bal partján, a sz. 48° 53′ 50″ a h. 35° 41′ 20″ alatt. — Közelében magas sziklán még most is eléggé ép állapotban látható ama hires s még a rómaiaktól épített „Trencsény-vár," melyet őseink a honfoglalás alkalmával Nyitra után elfoglaltak. -- A XI. században Vratiszláv cseh fejedelem itt a magyarok részéről vereséget szenved. 1069-ben Ottó morva őrgróf és 1108-ban V. Henrik n. cs. és Szvatopluk cseh fejedelem hasonló sorsban részesülnek. — A XIII. század végén már a Csák-nemzetség birtokában találjuk. — 1319. sep. 9-én itt hal el Csák Máté, hatalmas olygarcha. Ennek halála után a koronára száll. — 1335-ben János cseh és Kázmér lgy. k. közt itt köttetik meg a békeszerződés. — N. Lajos királyunk uralkodása végszakában ezen várat Bebek György tárnokmesternek ajándékozza. — 1377. nov. hóban Mária itt kel össze férjével, Zsigmonddal. — 1386. máj. 12-én Mária férjének, Zsigmondnak ajándékozza. Zsigmond királyunk pedig Stibornak adja. — Stibor halála után a koronára száll ismét, s már 1434-ben Zsigmond második nejének, Borbálának ajándékozza. — 1439-ben Albert királyunk szintén nejének, Erzsébetnek kedveskedik vele. — Ezután a Hunyadiak kezére kerül. — 1460. dec. 29-én itt találkozik I. Mátyás m. k. Podiebráddal. — 1475-ben I. Mátyás királyunk Szapolyai Istvánnak adományozza. — Szapolyai Istvánnak tulajdonitják azon

95 öl mélységű kut létrehozatalát a várban, melyet ő török foglyok által a sziklában vágatott volna. — 1521. ápr. 15-én itt hal meg Zápolya Hedvig, János k. anyja. — 1530-ban a várat I. Ferdinánd kezében találjuk, ki is 1534. nov. 11-én Thurzó Elek országbirónak ajándékozza. — 1549. ján. 22-én a koronára visszaszáll. — Ezután a zálogba vetett hasonnevű uradalommal együtt sok ura volt, kik egymás után rövid időközben váltakoztak. 1582-ben a Forgách-család, — 1593-ban az Illésházyak lettek urai. — Illésházy István azonban Rudolf k. által jószágaitól megfosztatott s e szerint Trencsénytől is; később azonban Trencsényt II. Mátyás királytól (és előbbi birtokait) visszakapja. — 1605. júl. 1-én Bocskay István kezére kerül, s az ő kezéből veszi át közvetlenül Illésházy István. — 1621. jún. 5-én itt hal meg Révai Péter m. koronaőr, hires iró és államférfi. — 1622-ben 3 hónapon át a Bethlen-féle mozgalmakban itt tartatik a m. sz. korona. — 1665-ben a vasvári békekötéssel elégedetlen főurak az itteni fürdőkben tartanak értekezleteket. — 1703-ban a kurucz csapatok ostromolják. — 1704. feb. 14-én Bezegh Imre kurucz vezér elfoglalja és máj. 3-ig megszállva tartja. — 1707-ben ismét ostromolják a kuruczok s annyira szorongatják, hogy az őrség élelméből kifogyva macska-, egér-, kutya-, stb eféle husra szorult. — 1708. áug. 3-án II. Rákóczy Ferencz Heister és Pálffy János által vidékén megveretik. — Különféle királyaink által többször megerősittetik; de az 1790. jún. 1-én kiütött tüz a végső csapással sújtja e várat.

Treviso v. Italiában, a velenczei területen, Paduától é. a sz. 45° 39′ 41″ a h. 29° 54′ 24″ alatt. — 1356-ban N. Lajos királyunk ostromolja. — 1801. ján. 16-án fegyverszünet Austria és Francziaország közt.

Trianon nyaraló Francziaországban, Versailles közelében. — 1810. áug. 3-én I. Napoleon fr. cs. itt egy rendeletet bocsát ki, melyben az Anglia elleni „szárazföldi zárt“ elrendeli.

Tribur v. Hessen-Darmstadtban, a Rajna jobb partján, a sz. 50° a h. 26° alatt. — 887. nov. 11-én Vastag Károly n. cs. az itteni gyülésen a frank trónról letétetik. — Béke III. Henrik n. cs. és I. Endre m. k. közt. — 1076. okt. 16-án IV. Henrik n. cs. az érsekek és püspökök itteni gyülésében trónvesztettnek nyilvánittatik.

Trient v. Tirolban, a sz. 46° 3′ 59″ a h. 28° 44′ 37″ alatt. — 1137-ben II. Lothár n. cs. itt hal meg. — 1501. okt. 13-án béke I. Miksa n. cs. és XII. Lajos fr. k. közt. — 1545. dec. 13-án a hires „tridenti zsinat“ megnyittatik. — 1553—1555-ig elnapoltatik. — Ezelőtt azonban 1547-ben Bolognában folytattatik. — 1562. ján. 18-án a zsinat, mely Móricz szász vf. betörése miatt föloszlott, két évi szünet után ma ismét ülést tart; — nov. 12-én itt hal meg Kolosváry János csanádi püspök, a m. papság tudós szónoka. — 1564. dec. 14-én véget ér Trientben a zsinat. E zsinaton Oláh Miklós esztergomi érsek némi engedményeket kér a protestánsok számára és Draskovich pécsi püspök a papi nőtlenség ellen küzd. — 1796. sep. 6-án Massena fr. tb. elfoglalja. — 1846.

júl. 6-án itt hal meg gr. Giovanelli Benedette régiségbuvár.

Trier a rómaiak korában **Augusta-Trevirorum**, a hasonnevű porosz kormányzóság fővárosa, a sz. 49° 50′ a h. 24° 45′ alatt. — 882. ápr. 5-én a normannok elfoglalják. — 1356-ban IV. Károly cs. által kiadott arany-bulla értelmében szerint a trieri érsek választófejedelemmé lesz. — 1675. sep. 6-án a francziák Károly loth. herczegnek föladni kényszerülnek. — 1684. jún. 15-én Crequi fr. tábornagy ostrommal elfoglalja. — 1704. okt. 29-én Marlborough ang. vezér, mint Leopold cs. szövetségese, elfoglalja. — 1792-ben a francziák foglalják el. — 1848. máj. 2-án katonai kicsapongások és torlasz-harczok.

Triest v. az Adriai-tenger é. k. partján, a sz. 45° 38′ 5″ a h. 31° 26′ 17″ alatt. — 1369. nov. 18-án a velenczeiek elfoglalják. — 1413. ápr. 17-én fegyverszünet 5 évre Velencze és Zsigmond m. k. közt. — 1719 óta szabad kikötővel bir. — 1797. már. 21-én Buonaparte Napoleon fr. vezér elfoglalja. — 1809. máj. 18-án Schill szabadcsapat-vezér megszállja; — áug. 3-án az ang. hajóhad megjelenik e város előtt. — 1809-ben a bécsi békében Francziaország kapja. — 1810. nov. 27-én az ang. áruk mégégetése. — 1813. sep. 10-én az osztrákok ostromolni kezdik; — okt. 29-én Nugent cs. tb. előtt capitutál. — Az 1814. évi bécsi congressus Austriának visszaitéli. — Itt hal meg: 1820. dec. 26-án Fouche József, otrantói hg. előbb a fr. convent tagja, utóbb I. Napoleon fr. cs. rendőr-ministere, — 1854. dec. 22-én Fogelberg Benedek, hires svéd szobrász, — 1855. már 10-én Don

Carlos, IV. Károly sp. k. fia, mint sp. trónkövetelő és (1855.) máj. 17-én Craigher J. N. belga consul és iró.

Trifanum f. Italiában, a régi Latium és Campania provinciák határán, a tengerparton, a sz. 41° 11′ a h. 31° 30′ alatt. — Kr. e. 338-ban a samniumiak teljesen leveretnek itt a rómaiak által.

Trikameiron hegység Afrikában, Carthago és Thapsus közt nyugotról kelet felé vonul. — 533. sep. 15-én Belizár I. Justinián görög cs. vezére e hegységben Gelimir vandal királyt meggyőzi. Neveztetik ez ütközet carthagóinak is.

Trinconomale erősség Ceylon-szigeten, a sz. 8° 30′ a h. 99° alatt. — 1782. dec. 3-án közelében a Sufren alatti francziák és angolok közt tengeri ütközet.

Tripolicza v. Görögországban, Moreában, Nauplitól ny. d. ny. a sz. 37° 30′ 31″ a h. 40° 2′ 18″ alatt. — 1770. ápr. 19-én a törökök az egyesült görög-orosz seregeket itt megverik. — 1821. okt. 17-én a fölkelt görögök a töröktől elfoglalják. — 1823. ápr. 10-én görög nemzetgyülés Mauromichaely elnöklete alatt. — 1825. jún. 23-án Ibrahim pasa elfoglalja.

Tripolis Afrikában, a hasonnevű királyság fővárosa, a sz. 32° 54′ 40″ a h. 30° 51′ 18″ alatt. — 1530. már. 24-én a Rhodus-szigetről elüzött johanniták V. Károly császártól birtokúl nyerik. 1830. áug. 11-én a francziák által szerződéskötésre kényszerittetik.

Tripolis v. Phoeniciában, a sz. 34° 26′ 22″ a h. 53° 29′ 11″ alatt. — Az 1-ső keresztes had idejében

grófság lesz. — 1109. jún. 10-én 10 évi ostromzár után a keresztények által elfoglaltatik.

Troja vagy **Ilium**, v. Kis-Ázsia é. ny. részén, a sz. 40° a h. 44° alatt. — Kr. e. 1184. jún. 12-én a görögök elfoglalván, földulják. — 1022. máj. 31-én II. Henrik n. cs. elfoglalja.

Troppau v. Austriai-Szileziában, Alamócztól é. k. a sz. 49° 56′ 24″ a h. 35° 24′ 4″ alatt. — 1820. okt. 20. — nov. 20-ig fejedelmi gyülés. — 1866. júl. 6-án a poroszok megszállják.

Troyes v. Francziaországban, Aube-kerületben (dep.) a sz. 48° 18′ 3″ a h. 21° 44′ 41″ alatt. — Püspöke Sz. Lupus 451-ben a hunoktól megmenti. — 1107. máj. 25-én egyházi gyülekezet, melyen az investitura régi szokás szerint gyakorlói ellen az excommunicatio kimondatik és II. Pascál pápa a kereszthadra buzdít. — 1420. máj. 21-én béke Francziа- és Angolország közt. E békében V. Henrik ang. k. VI. Károly fr. k. Katalin nevű leánya kezét és a fr. trónra örökösödési jogot nyer. — 1513. ápr. 11-én béke Anglia, Francziaország és a hugenották közt. — 1539. nov. 1-én itt születik Pithon Péter, hires fr. iró. — 1814. feb. 7-én Blücher és a szövetséges seregek megszállják; — feb. 24-én a francziák kezében ismét; — már. 3-án a Wenzingerode alatti szövetségesek által rohammal bevétetik; — már. 4-én ütközet közelében a Blücher alatti szövetségesek és I. Napoleon fr. cs. közt.

Tudela Spanyolországban, Navara-provincia fővárosa, Saragossától é. ny. az Ebro jobb partján, a sz. 42° 15′ a h. 15° 45′ alatt. — 1808. nov 22-én

Palafox és Castanos sp. vezérek Lannes fr. vezér által itt megveretnek.

Tulln v. A.-Austriában, Bécstől é. ny. a Duna jobb partján, a sz. 48° 19′ a h. 33° 45′ alatt. — 1042-ben Aba Samu királyunk a n. hadat itt megveri. (Különben l. Ceiselmauer.)

Tunis Afrikában, a hasonnevű királyság fővárosa, a sz. 36° 46′ a h. 27° 48′ alatt. — (L. Cathago.)

Tura t. Pest, Pilis és Solt vm. a váczi járásban, a sz. 47° 36′ a h. 37° 15′ alatt. — A Fényszaruról ide vonult oroszokra Desewffy m. vezér 1849. júl. 20-án dél után 1 órakor kezd tüzelni, ez után huszárjait rohamra bocsájtja; de Labinczoff or. vezér övéinek segélyére jövén, a huszárok Nagy-Kátára kényszerülnek visszahuzódni.

Turin Italiában, Piemont fővárosa, a Pó bal partján, a sz. 45° 46′ a h. 25° 21′ 44″ alatt. — 1381. máj. 2-án békekötés Velencze és Genua közt, melynél fogva Velencze a lagunákon kivül semmit meg nem tart; — áug. 8-án béke Velencze és Genua közt Velencze előnyére. — 1582. áp. 9-én itt hal meg Pingon Philibert br. savoyai történetiró és régiségbuvár. — 1640. sep. 22-én a francziák elfoglalják. — 1696. áug. 29-én békekötés Francziaország és Savoya közt. — 1706. sep. 7-én Eugen savoyai hg. a Marsin vezérlete alatti fr. sereget itt megsemmisíti. (E győzelem következtében Austria Nápolyt kapja.) — 1734. jún. 18-án itt hal meg Villars Lajos, hires fr. tábornagy. — Itt születik: 1736. ján. 25-én Lagrange József Lajos, hires földmérő és mathematikai iró és 1738. jún. 13-án Cerutti József Antal Joachim

jezsuita, a franczia törvényhozó-testület tagja. — 1742. feb. 1-én egyezkedés Mária Terézia és a szárd. k. közt az osztr. birtokok védelme végett Lombardiában. — 1781. máj. 27-én itt hal meg Beccaria Giambattista, hires természettudós és mathematikus. — 1799. máj. 27-én a szövetségesek Vukassovics osztr. és Bagration or. tábornokok alatt e várost elfoglalják, mire a francziák a fellegvárba kényszerülnek vonulni. — 1821. már. 13-án a nép a fellegvárat elfoglalja. Viktor Emmanuel szárd k. látván a lázadás elhatalmasodását, a koronát leteszi és Károly Albert carignani herczeget országlárnak kinevezi. — 1825. júl. 5-én itt hal meg Vasalli, jeles természettudós. — 1847. sep. 30-án népmozgalom, mely rendőrség által elnyomatik. — 1848. ján. 14-én halotti ünnepély a Pavia- és Majlándnál elestek tiszteletére; — már. 31-én az itt kiadott k. rendeletnél fogva a zsidók a keresztényekéivel egyenlő jogokat nyernek; — dec. 15-én Gioberti ministeriuma alakul; — dec. 21-én Gioberti minister-elnök Splényi Lajosnak a m. kormány követének kijelenti, hogy kormánya elismeri Magyarország függetlenségét és szövetsége jeléül Monti grófot küldi követül Pestre. — 1849. feb. 13-án Splényi m. követ a szárd követi kamrában „A magyar nemzet nyilatkozványát Európa népeihez“ átnyújtván, a kamara azon óhajt fejezi ki, hogy a m. és olasz nemzet közt szoros szövetség létesüljön. — 1850. áug. 8-án a serviták conventje birói zár alá tétetik, és a szerzetesek eltávozásra kényszerittetnek. — Itt hal meg: 1851. dec. 23-án Berchet Giovanni, olasz költő és szárd parlamenti tag, —

1853. jún. 3-án Balbo Caesare gr. szárd államférfi, ellenzéki tag, utóbb minister, — dec. 19-én Poerio Rafaël, szárd vezérőrnagy, a calabriai fölkelés vezére, — 1854. ján. 31-én Pellico Silvio, jeles olasz költő és nov. 4-én Antonini Giacomo tb. a Vicensa melletti csata egyik harczosa s az olasz függetlenség buzgó védője. -- 1855. áug. 8-án e város közelében hal meg Pepe Vilmos, nápolyi tb. ki az 1799. fr. foglalás alatt és az 1820. évi alkotmányharczban fontos szerepet viselt. — 1860. már. 24-én szerződés a fr. cs. III. Napoleon és a sardiniai k. Viktor Emmanuel közt, melynél fogva Francziaország Savoyát és Nizzát kapja területével együtt. — 1865. feb. 3-án Viktor Emmanuel olasz k. e várost elhagyja és lakhelyét átteszi Florenczbe.

Turkmansai helység Armeniában. — 1828. feb. 22-én béke Oroszország és Perzsia közt, mely szerint Armeniát Oroszország kapja.

Turnau v. Csehországban, Bunzlau-kerületben, a sz. 50° 34′ a h. 32° 51′ alatt. — 1866. jún. 26-án ütközet az osztrákok és poroszok közt.

Turócz vm. a dunáninneni kerületben. — Rudolf királyunk a turóczi prépostság jövedelmét a jezsuitáknak engedi át. — E vmegye követei 1707. évi ónodi gyülésen, mert II. Rákóczy Ferencz hazafiui érzelmeit gyanusíták, kivégeztetnek. Ugyanis Rakovszky Menykért a gyülés termében vagdaltatik össze, Okolicsányi Kristóf pedig másnap fejeztetik le.

Turopolya Horvátországban, Körös vm. — 1225-től kiváltságos terület 35 nemesi kuriával. Külön követet szokott küldeni az országgyülésre.

Tyrus v. Phoeniciában, a sz. 33° 15′ a h. 53° alatt. — Kr. e. 2750-ben alapittatik. — Kr. e. 713 körül Sancherib assyriai k. sikertelenül ostromolja. — Kr. e. 625-ben az Uj-Tyrus épittetik. — Kr. e. 332-ben N. Sándor ostromolja s 7 hó után beveszi. — Az 1-ső keresztes had idejében grófság lesz. — 1124. júl. 7-én II. Balduin jeruzsálemi k. a keresztényekkel elfoglalja. — 1258. jún. 25-én tengeri ütközet az Andrea Zeno alatti velenczeiek és a Lorenzo Tiepolo alatti genuaiak közt. — 1284. már. 26-án itt hal meg N. Hugo, cyprusi király.

U.

Ubdina f. Dalmatiában, a sz. 44° 30′ a h. 33° 35′ alatt. — 1490-ben Jakub bosniai pasa Derencsényi horvát bánt itt megveri.

Udine l. **Friaul.**

Udvard f. Komárom vm. a Vág mellett, a sz. 48° a h. 35° 56′ alatt. — 1309-ben zsinat Gentilis bibornok pápai követ elnöklete alatt. — 1795. ján. 8-án itt születik Podhraczky József m. történetiró s a m. tudós társaság tagja.

Ugocsa vm. a tiszáninneni kerületben. — Az 1606. évi bécsi békében Bocskay, az 1622-iki nikolsburgi békekötés szerint pedig Bethlen Gábor kapja Erdélyhez.

Ugrócz l. **Zay-Ugrócz.**

Uj-Arad mv. Temes vm. Ó-Araddal szemben, a sz. 46° 9′ ah. 38° 59′ alatt. — Az $184^{8}/_{9}$. hadjárat alatt

sokat szenvedett. — 1849. feb. 7-én a szerbek megszállják; de Gál m. vezér daczára a császáriak közelségének, kik Ó-Aradon voltak, a szerbeket megtámadja itt és kiüzi őket.

Ujbánya vagy közönségesen **Königsberg**, sz. k. v. Bars vm. a Garan-folyó közelében, a sz. 48° 26′ a h. 36° 16′ alatt. — 1664-ben a vidéken zsákmányló törökök az itteni bányaüregbe szalmát vetvén s azt meggyújtván, 500 embernél többet megfojtanak.

Uj-Becse l. **Becse.**

Ujfalu vagy **Nyerges-Ujfalu**, f. Esztergom vm. a sz. 47° 45′ a h. 36° 12′ alatt. — A helységtől nem messze a hegytetőn Villa Curtia nevű régi vár nyomai láthatók a rómaiak korából. — 1655. áug. 16-án Károly loth. hg. Ibrahim budai pasát, 1706-ban Pálffy János és Stahrenberg Guido a kuruczokat itt megverik.

Ujlak l. **Illok.**

Ujpalánka l. **Haramvár.**

Uj-Szeged vagy **Kis-Szeged**, f. Torontál vm. a török-kanizsai járásban, a sz. 46° 45′ a h. 37° 51′ alatt. — 1849. áug. 3. és 4-én az itteni hid ellen törő or.-osztákokra Dembinsky m. vezér több óráig tartó bombázást kezd; de a császáriak azt mégis elfoglalván, Uj-Szegedet szállják meg, miközben Benedek cs. vezér csapatait a magyarok erősen megszabdalják.

Uj-Szöny f. Komárom vm. a gesztesi járásban, a sz. 47° 44′ a h. 35° 46′ alatt. — 1849. ápr. 25. és 26. közti éjjel Knezich m. tb. az itteni sánczokból az osztrákokat kiüzi.

Ujvár l. **Érsek-Ujvár.**

Ujvidék sz. k. v. a Duna bal partján, Bács-Bodrogh vm. Pétervárraddal szemben, a sz. 45° 16′ a h. 37° 30′ alatt. — 1526-ban Tomory Pál, kalocsai érsek és vezér, a törökök elől eddig vonul vissza, nem érezvén magát elég erősnek a törökök nagyszámú seregével szembe szállhatni. — A XVI. században mv. — 1751-ben már sz. k. v. — 1848. jún. 24-én Csernovics Péter polgári m. biztos itt fegyverszünetet köt a magyarok és ráczok közt; — jún. 26-án a ráczok nagy vérengzést követnek el a német lakosok közt a követválasztások alkalmával, hogy a választást megakadályozzák; — dec. 12-én az osztr. érzelmű tisztek zavart idéznek elé; a Don Miguel ezred legénysége azonban az ágyukat és főbb pontokat elfoglalván, tisztjeinek ellenszegül. — 1849. jún. 12-én támadják meg a császáriakkal egyesült szerbek az itteni sánczokat s nem csak ezeket, hanem a várost is kézre kerítik.

Uj-Zólyom l. **Zólyom**.

Ulm v. Würtenbergben, a Duna-kerületben, a sz. 48° 23′ 56″ a h. 27° 39′ 20″ alatt. — 1620. júl. 3-án egyezkedés a katholikusok és protestánsok közt. — 1647. már. 16-án fegyverszünet Fanczia,- Svéd- és Bajorország közt. — 1702. sep. 8-án Miksa Emmanuel, bajor vf. a francziák szövetségese, e várost meglepi és birtokába veszi.— 1703. júl. 31-én itt esik el Keresztély braunschweigi hg. — 1738. dec. 26-án itt születik Haid Herkules János tudós. — 1796. sep. 26-án ütközet a Károly fhg. alatti osztrákok és a Moreau vezérlete alatti francziák közt. — 1805. okt. 14-én Murat fr. hadvezér győzelme az osztrákok fölött, mire

a várost körülzárolja; — okt 20-án Mack osztr. tb. Berthier fr. tábornoknak átadja. — 1848. ápr. 20-án zavarok.

Ungvár mv. Ung vm. az Ung-folyó jobb partján, a sz. 48° 36′ 49″ a h. 40° 1′ 46″ alatt. — Várát, melyet Laborcz kapitány védelmezett, Árpád fejedelmünk 894-ben foglalja el. — E vára elpusztult. — A most látható várromok a Nápolyból honunkba származott Drugeth-család által építettnek maradványai, melyet 1684-ben Tököly Imre elfoglalván, Drugeth Zsigmondot elfogja és lefejezteti. — Itt születik: 1682. évben Turóczy László jezsuita, hittani és történeti iró és 1698. áug. 15-én Halagi Szilárd. kegyesrendi, jeles latin költő. — 1711. jún. 23-án a k. seregek elfoglalják. — 1796. okt. 20-án itt hal meg Dayka Gábor, jeles m. költő.

Unna fly. Albaniában ered a Sabor-hegyben, s Jaszenováczczal szemben jobbról a Szávába szakad. — E folyó képezte az ország dél-nyugoti határát a karlowiczi béke szerint.

Unterwalden canton Schweizban, majdnem a tartomány közepén. — A három első szövetséges cantonok egyike.

Upsala v. Svédországban, Stockholmtól é.-ny. a sz. 59° 51′ 34″ a h. 35° 18′ 16″ alatt. — 1477. sep. 21-én egyeteme ünnepélyesen beszenteltetik. — 1521. máj. 18-án Wasa Gusztáv beveszi. — 1527. feb. hóban Krutot, ennek érsekét, Wasa Gusztáv kivégezteti kath. vallási buzgalma miatt. — 1675. ján. 27-én itt születik Benzel Erich, jeles svéd régiségbuvár. — Itt hal meg: 1778. ján. 10-én Linné Károly, a legnagyobb fűvésztudósok egyike és 1785. nov.

16-án Wallerius János Gottschalk, hires vegyész és természetbuvár.

Urbino v. Italiában, a sz. 43° 43′ 12″ a h. 30° 17′ 50″ alatt. — 1483. már. 28-án itt születik Sanzio Rafaël, kitünő festőmüvész. — 1527-ben ennek herczege. I. Ferencz fr. királynak V. Károly cs. elleni második olasz háborujában, az olasz sereg vezére. — 1629. okt. 19-én itt születik Alban Sándor bibornok, nagyhirű műgyűjtő és műismerő.

Uri canton Schweizban, fővárosa: Altdorf, Unterwaldentól d. k. irányban. — A három első szövetséges cantonok egyike.

Usedom szg. a Keleti-tengeren, a sz. 53° 47′ 24″ a h. 31° 49′ 25″ alatt. — 1720 körül kapja Poroszország Svédországtól.

Utica v. Afrikában, Carthagótól é. a tengerparton, a sz. 37° 17′ a h. 27° 42′ alatt. — Kr. e. 46-ban Cato nem akarván tulélni a köztársaságot, Julius Caesar thapsusi győzelme után véget vet itt életének.

Utrecht Hollandiában, a hasonnevű provincia fővárosa, Amsterdámtól d. k. d. a sz. 52° 2′ 58″ a h. 22° 47′ 3″ alatt. — Itt hal meg: 1039. jún. 4-én II. Konrád és 1125. máj. 23-án V. Henrik n. cs. — 1543. ján. 25-én itt születik Heurne János, hollandi orvos és szakbeli iró. — 1579. ján. 23-án unio Geldern, Zütphen, Holland, Seeland, Utrecht és Friesland közt Spanyolország ellen, miután Mastrichtban 10 kath. tartomány a Habsburg-házhoz való ragaszkodását kinyilvánítá. — 1614. ápr. 1-én itt születik Schookius Márton, hollandi tudós, bölcsész, természettanár, történész és nemzetgazdász. — 1712. ján.

29-én az általános békecongressus megnyitása a sp. trónörökösödési háboru megszüntetésére. — 1713. feb. 7-én itt születik Hammelsfeld Issbrond, hollandi vallástudós; — ápr. 11-én béke XIV. Lajos fr. k. Anglia, Hollandia, Savoya, Portugalia és Poroszország közt, melylyel a sp. örökösödési háboru véget ér; — jún. 13-án béke Spanyolország és Anglia közt, mely utóbbi ezáltal Gibraltárt, Minorcát, és a nyugot-indiai néger kereskedést nyeri. — 1795. ján. 16-án a franczia k elfoglalják. — 1813. nov. 28-án az oroszok megszállják; — dec. 9-én a poroszok elfoglalják.

Uzon f. Erdélyben, Brassó vidékén. — 1849. júl. 2-án Adlerberg or. tb. itt oly makacs ellenállásra talál a Gál Sándor által vezetett székely s m. csapatok részéről, hogy visszavonulni kényszerül.

V.

Vácz v. Pest, Pilis és Solt vm. a Duna bal partján, hol a Duna k. irányát elhagyva délre kanyarodik, a sz. 47° 47′ a h. 36° 48′ alatt. — Sz. István k. alapítja, Géza k. pedig jószággal megadományozza püspökségét. — Erre menekül Géza m. hg. Salamon k. elől, testvérével és a morva segéd-seregekkel egyesülendő. — 1077. ápr. hóban itt temettetik el I. Géza királyunk. — 1193. sep. 8-án Imre k. itt nemzeti zsinatot tart. — 1241-ben virágvasárnapján a mongolok elhamvasztják. — IV. Béla királyunk a mongolok elvonulta után ujra építi. — 1485-ben országgyülés. — A mohácsi vész után a törökök elfog-

lalják. — 1596-ban Miksa fhg. visszaszerzi. — 1605. nov. 12-én Brassó városnak küldöttsége Bocskay előtt itt tisztelegvén, neki a néhai rácz despótok arany-koronáját, övét és forgóját átnyújtja. — 1684. jún. 27-én Károly loth. hg. cs. fővezér megveri e város mellett a budai pasát. — 1684-ben Károly hg. véglegesen visszafoglalja a töröktől. — 1774. feb. 20-án itt születik Hajnik Pál, a m. jogtörténet irója. — 1802. áug. 15-én a „Siketnémák intézete“ megnyittatik. — Itt születik: 1804. jún. 29-én Tormay Károly, m. orvostani és helyirati iró, — nov. 5-én Csacskó Imre, jeles m. jogtudományi iró, — 1809. sep. 29-én Argenti Döme, m. iró s gyógytanár és 1822. sep. 29-én Szokolay, m. jogtudományi iró. — 1849. ápr. 10-én a császáriak megtámadják itt Damjanics m. vezért, ki a Gombás-patak hidja felé tartott. A 3. és 9. honvéd zászlóalj rohammal foglalja el a hidat, mint Tápio-Bicskénél ezelőtt. A császáriak visszanyomatnak a városba, honnan tovább akarván huzódni, a vezénylő Götz elesik; emberei közt erre zavar támadván, a magyarok beérkeztével utczai harcz fejlődik ki, s a császáriak nagy veszteséggel menekülnek vissza; — júl. 15-én a Bebutoff tb. alatti oroszok Görgeyvel és Nagy Sándorral megütközvén, visszavonulnak; — júl. 17-én azonban, midőn Görgey Ármin a közelgő or. lovasság ellen kivezeté hadosztályát, a balszárnyon mutatkozó sürű csapatokat oroszoknak tartván, a m. sereg megszalad. Erre az oroszok Váczra nyomulnak s 4 ágyut elfoglalnak; de Leiningen vezér ezalatt keletről benyomul, s az oroszok e nem várt támadástól meglepetvén,

a városból kiüzetnek. A magyarok is látván az oroszok tulnyomó erejét, tanácsosnak látták a várost elhagyni.

Püspökei közől 3 kitünő férfiu különös említést érdemel. Első Báthory Miklós I. Mátyás idejéből, ki Váczott olasz épitőmesterek által templomokat s diszes püspöki lakot épit, terjedelmes szőlőket ültet, kerteket állit, lyceumot emel, mely a közelebbi időkig fönállott. Második Brodarics István, ki többször Zsigmond lgy. királyhoz s 1525-ben VII. Kelemen pápához fáradozik II. Lajos királyunktól küldetve, hogy megszánván hazánk sorsát, adna segitséget a török ellen. Mint az ország korlátnoka követi a királyt Mohácsra s egyike azon higgadtabb, jó tanácsadóknak, kik Tomory ellen valának várakozást ajánlva Zápolya és Frangepán seregeinek megérkezéséig. Jelen van mégis a viadalban a király közelében, kit azonban a nagy zavarban elvesztett szemei elől. 1537-ben leszen váczi püspök és itt hal meg 1539. nov. 7-én. — Harmadik Gubasóczy János, ki 1678. ján. 22-én a béke olajágát-tartó főpaphoz illő nyiltsággal s a jó hazafi őszinteségével tanácsolja I. Leopoldnak, hogy ne erőszakkal, hanem kegyelemmel igyekezzék a kedélyeket lecsillapitani. 1681-ben korlátnokká nevezteték ő is, mint említett elődje.

Vadimo tó Italiában, a régi Eatruria d. részében, a sz. 42° 20′ a h. 30° alatt. — Kr. e. 309-ben Quintus Fabius r. consul a samnitokkal egyesült etruskokat itt meggyőzi.

Vadkert mv. Nógrád vm. a sz. 48° a h. 36° 52′ 20″ alatt. — 1710. ján. 22-én itt veretik meg II. Rá-

kóczy Ferencz a császáriak által. Neveztetik ez ütközet „rombányinak“ is. (L. Romhány.) — 1849. júl. 18-án Pöltenberg honvéd tb. csatázása Anrep or. tábornokkal. (L. Balassa-Gyarmat.)

Vadna f. Borsod vm. Sz.-Pétertől é. ny. a Sajó jobb partján, a sz. 48° 17′ a h. 38° 14′ alatt. — Nem messze tőle várromok láthatók. E vára $145^{7}/_{8}$-ban hussita vezérek által épittetik. — Rozgonyi Sebestyén később a hussitákat kiüzi belőle.

Vág fly. Liptó vm. k. részében ered s Gutával szemben a Duna ágába szakad balról. Vidéke Vágvonalnak mondatik. — 1530-ban és 1599-ben a törökök pusztítják vidékét. — 1663-ban a tatárok vidékén nagy rombolást követnek el. — 1708-ban vidékét Vak Bottyán hősileg és hosszú időn át megvédi a királyi hadak ellen.

Vaja mv. Szabolcs vm. a sz. 48° a h. 39° 51′ alatt. — Őshelye a Vay-családnak egy nem rég megujított várral. — 1711. ján. 30-án alkudozás Pálffy János és II. Rákóczy Ferencz közt.

Vajda-Hunyad mv. Erdélyben, Hunyad vm. Cserna és Zalasd folyók egyesülésénél, a sz. 45° 45′ a h. 40° 35′ alatt. — Vára, melyet a nagy Hunyady János épittetett, 1854-ben leégvén; pusztulásnak indult. Jelenleg azonban állam-költségen ujra épittetik.

Valeggio mv. Lombardiában, Verona közelében, a sz. 45° 20′ a h. 28° 27′ alatt. — 1796. máj. 29-én a Buonaparte Napoleon alatti francziák és Beaulieu alatti osztrákok közt ütközet.

Valencay v. Francziaországban, Indre-kerület-

ben (dep.) a sz. 47° 13′ a h. 19° 9′ alatt. — 1813. dec. 11-én szerződés I. Napoleon fr. cs. és VII. Ferdinánd sp. k. közt, mely után 1814. már. 13-án VII. Ferdinánd fogságából szabadon bocsáttatik.

Valence v. Francziaországban, Drôme-kerületben (dep.) a sz. 44° 55′ 50″ a h. 22° 33′ 40″ alatt. — 1799. júl. 14—áug. 29-ig itt tartatik VII. Pius r. pápa fogva s ugyanitt hal el állítólag megmérgeztetés következtében.

Valladolid v. Észak-Amerikában, Mexikóban, Mechoakan-provinciában, a sz. 19° 42′ a h. 276° 47′ 45″ alatt. — 1813. dec. 23-án ütközet az Iturbide alatti spanyolok és a Morelos alatti mexikóiak közt.

Valladolid v. Spanyolországban, Leon-provinciában, a sz. 42° a h. 12° 45′ alatt. — 1506. máj. 20-án itt hal meg Columbus Kristóf, Amerika fölfedezője 59 éves korában. — 1527. máj. 21-én itt születik II. Fülöp sp. k. — 1808. jún. 11-én a francziák elfoglalják. — 1809. ján. 16-án a sp. alávetési-okmány I. Napoleon fr. császárnak egy sp. küldöttség által itt nyujtatik át. — 1817. feb. 12-én itt születik Zorilla, a legnépszerübb és legkedveltebb sp. költő.

Valmy f. Francziaországban, Marne-kerületben (dep.) a sz. 49° a h. 22° 20′ alatt. — 1792. sep. 20-án Kellermann fr. vezér a poroszok fölött itt győzedelmeskedvén, 25 év után halálos ágyán azt kívánja, hogy szive e f. mezőségén temettessék el.

Valois herczegség hajdan, a jelenlegi Oisne és Aisne departement-ok helyén. — 1328 — 1498-ig az ezen házból származott királyok ültek Francziaország trónján.

Valpó mv. Verőcze vm. nem messze a Drávától, a sz. 45° 40′ a h. 36° 5′ alatt. — 1543-ban II. Szuleimán zultán elfoglalja. — 1750. áug. 12-én itt születik Katancsich Péter, történet- és régiségbuvár.

Valutina f. Oroszországban, Smolensk-kerületben. — 1812. áug. 19-én ütközet a francziák és oroszok közt.

Váralja mv. Abauj vm. a sz. 48° 21′ a h. 38° 54′ alatt. — Régi vára a Rákóczyak által épittettik. — Többnyire várromokkal van még Nógrád, Beregh, Ung, Torna, Sáros és Szepes vmgyékben, mely utóbbinak várát a Zápolya-, később a Thurzó- és még később a Csáky-család birta.

Varasd sz. k. v. a hasonnevű vm. közel a Drávához, a sz. 46° 18′ 29″ a h. 34° 5′ 51″ alatt. — 1527. sep. 27-én Frangepán Kristóf ennek ostromában esik el. — 1617. ápr. 27-én itt születik Sámbár Mátyás jezsuita, vollástudós, m. iró és térítő.

Varennes v. Francziaországban, a régi Champagneban vagy a jelenlegi Meuse-kerületben (dep.) a sz. 49° 20′ a h. 22° 40′ alatt. — 1791. jún. 21-én itt fogatik el menekvésközben XVI. Lajos fr. k. családjával együtt a köztársaságiak által.

Várgede mv. Gömör vm. a serki járásban, a sz. 48° 18′ a h. 37° 40′ alatt. — Régi vára, mely régenten nevezetes erősség volt, romban hever.

Vári mv. Beregh vm. a Tisza mellett, a sz. 48° 7′ 20″ a h. 40° 22′ 30″ alatt. — 1703-ban itt száll át II. Rákóczy Ferencz a Tisza tulsó partjára.

Varin mv. Trencsény vm. a zsolnai járásban, a

sz. 49° 12′ a h. 36° 22′ alatt. — (Különben l. Turócz-Szent-Márton.)

Várkony vagy **Tisza-Várkony**, f. Heves vm. a tiszai járásban, a sz. 47° 5′ a h. 37° 50′ 10″ alatt. — Hajdan kun város, innen a vár és kun nevezet s ebből Várkony, — Szolnokhoz 2 mfd. távolságra d. irányban. — Nevezetes I. Endre királyunk cseléről a kard és koronával, melyet Béla testvérének kivetett.

Várna v. Rumeliában, a Fekete-tenger ny. partján, a sz. 43° 12′ 3″ a h. 45° 37′ 11″ alatt. — 1444. nov. 10-én I. Ulászló királyunk II. Murad zultán ellenében csatát vesztvén, elfogatik és lefejeztetik. — 1810. jún. 16-án a törökök az oroszokat itt megverik. — 1828. sep. 30-án a törökök s oroszok közt, — és okt. 11-én ismét a törökök s oroszok közt ütközet, mely után orosz kézre kerül.

Varsó a hajdani Lengyelország fővárosa, a sz. 52° 13′ 5″ a h. 38° 41′ 51″ alatt. — 1573-ban az itt létesült vallásbéke a dissidenseket a katholikusokéval egyenlő vallásgyakorlati szabadalommal ruházza föl. — 1654. áug. 30-án X. Károly Gusztáv svéd k. elfoglalja. — 1656. júl. 18. 19. és 20-án X. Károly svéd k. Frigyes Vilmos pr. nagyválasztófejedelem és II. Rákóczy György erdélyi fejedelem egyesült seregei János Kázmér lgy. királytitt megvervén, 1657. jún. 16-án megadja magát az egyesült erdélyi- svéd seregnek. — 1661. júl. 4-én János Kázmér lgy. k. az itteni országgyülésen Lengyelországnak egykor bekövetkezendő fölosztását megjövendöli. — 1683. már. 31-én véd- és daczszövetség I. Leopold cs. és Sobiesky János lgy. k. közt a törökök ellen. — 1702. máj.

12-én XII. Károly svéd k. mint győző e városba vonul. — 1705. nov. 24-én béke XII. Károly svéd király s az általa a lgy. trónba betolt, de II. Ágost szász vf. és lgy. ex-király által el nem ismert Lescinsky Szaniszló közt. — 1707. sep. 21-én szerződés II. Rákóczy Ferencz és I. N. Péter or. czár közt, mely szerint Miksa Emmanuel bajor vf. a m. Rákóczy pedig a lgy. trónra segittessék. — 1711-ben II. Ágost lgy. k. és a svédekkel szövetkezett elégületlen lengyelek közt béke. — 1717. feb. 1-én egyezkedés II. Ágost lgy. k. és a hazai pártok közt. — 1733. feb. 1-én itt hal meg II. Ágost lgy. k. — 1734-ben szerződés Angol,- Lengyel,- Magyarország és Hollandia közt. — 1745. ján. 8-án négyes véd- és daczszövetség Angol,- Francziaország, Austria és Hollandia közt Poroszország ellen. — 1756. áug. 29-én itt születik Dombrowsky Henrik lgy. tb. — 1763. áug. 17-én fölkelés, melyben a lengyelek 2000 oroszt megölnek, 1900-at fogolylyá tesznek és 42 ágyut elfoglalnak; — okt. 5-én itt hal meg III. Ágost, utolsó lgy. k. — 1773. sep. 18-án szerződés Austria, Porosz- és Oroszország közt Lengyelország első fölosztását illetőleg, melybe Lengyelország beleegyezni kényszerült. — 1786. már. 20-án itt születik Lelewel. Joachim, hires lgy. történetiró és buvár, a nemzeti kormány nagybefolyású tagja és cultus-minister. — 1788. okt. 6-án az országgyülés megnyitása. — 1794. jún. 25-én véres néplázadás azon gyanuból, hogy árulás történt; — nov. 4-én az oroszok Suwarow és Kutusow alatt e város előtti hidfőt rohammal elfoglalják; — nov. 9-én a Suwarow alatti oroszok magát a várost fog-

lalják el. — 1796. ján. 1-én a poroszoknak átadatik. — 1806. nov. 28-án Murat fr. tábornagy elfoglalja; — nov. 29-én I. Napoleon fr. cs. a lgy. szövivőknek függetlenségök kihirdetését igéri; — dec. 19-én Napoleon fr. cs. nagy lelkesedéssel fogadtatik. — 1807. ján. 1-én a lgy. hadsereg, mely Napoleon fölszólítására hazájáért fegyvert fogott, Dombrowsky alatt e városba vonul. — 1809. ápr. 19-én az osztrákok előtt capitulál; — jún. 2-án az osztr. seregek távozta után a lgy. seregek megszállják. — 1810. dec. 20-án az ang. áruk megégettetnek. — 1812. jún. 26-án a rendkivüli I. Napoleon fr. cs. által ide összehivott lgy. országgyülés Czartorisky Ádám hg. elnöklete alatt megnyittatik. — 1813. feb. 8-án az oroszok megszállják. — 1818. máj. 15-én itt születik Davison Bogumil, hires tragikus szinész. — 1828. dec. 15-én Vysocky Péter több társsal összeesküszik a lgy. függetlenség és királyság visszaállítására. — 1829. máj. 27-én I. Miklós orosz czár magát itt lgy. királylyá koronáztatja. — 1830. nov. 29-én a forradalom kitörése; — nov. 30-án csata, mely alkalommal az oroszok a városból kiszorittatnak; — dec. 1-én ideiglenes kormány alakul; — dec. 18-án a lgy. országgyülés 2 kamarájának első gyülekezete. — 1831. ján. 30-án uj kormány választatik, mely Czartorisky Ádám hg. elnöklete alatt négy tagból áll; — feb. 25-én ütközet a Diebics alatti oroszok és a Chlopicky alatti lengyelek közt; — áug. 3-án Dembinsky lgy. hadvezér az oroszok ellen viselt szerencsés hadjárat után diadalszerüen e városba visszatér; — áug. 15-én nagy forradalom a lgy. tanács ellen; — sep. 8-án a

belvárosban szintén ütközet az oroszok és a lengyelek közt. Varsó or. kézre kerül. — 1849. máj. 21-én az osztr. és or. császárok itt a Magyarország elleni hadjárat közelebbi módját személyesen megállapítják; — júl. 13-án összeesküvés Miklós czár, Lamoriciere és Schwarzenberg ministerek közt a népek leigázására. — 1856. feb. 1-én itt hal meg Paskiewics Eriwansky Iván Fedorovics, varsói hg. or. tábornagy és Lengyelország helytartója. — 1863. ján. 22-én a forradalom ujra kitör; — már. 10-én Langiewicz diktátorrá választatik; — júl. 2-án a titkos lgy. nemzeti kormány forradalmi törvényszéket állít itt fel.

Vaskapu szirtek Erdélyben, Vajda-Hunyadtól d. ny. a sz. 45° 31′ a h. 40° 20′ alatt. — 1442. júl. hóban Hunyady János Schabeddin török vezért itt megveri. — 1659. nov. 22-én II. Rákóczy György erdélyi fejedelem a törökök által vidékén megveretik. — 1849-ben Bem m. vezér az oláhok fölött győzedelmeskedik.

Vassy v. Franczia-országban, Champagne-provinciában vagy jelenleg Haute-Marne-kerületben (dep.) a sz. 48° 30′ a h. 22° 40′ alatt. — 1562. már. 1-én a katholikusok és hugenották több mint harmincz évig tartó vallási háborujokat az itteni összeütközéssel kezdik meg.

Vasvár mv. Vas vm. Körmendtől k. a sz. 47° 3′ 25″ a h. 34° 29′ alatt. — Árpád fejadelmünk korában Ösöb és Ös vezérek elfoglalják. — Hajdan k. v. és nevezetes erősség, jelenleg azonban mv. — II. Dobzse Ulászló alatt I. Miksa n. seregei ostromolják; de a várbeliek éjjel kirohanván, az ostromlókat majd mind fölkonczolják. — 1664. áug. 10-én béke a törökök

és I. Leopold királyunk követe közt reánk nézve lealázó föltételek alatt.

Vattignies Francziaországban, Nord kerületben (dep.) a sz. 50° 20′ a h. 21° 40′ alatt. — 1793. okt. 15. és 16-án Jourdan fr. vezér a Clairfayt alatti osztrákokat itt megveri.

Vaucelles Caeni elővárosa Francziaországban, Calvados-kerületben (dep.) a sz. 49° 20′ a h. 17° 15′ alatt. — 1556. feb. 5-én fegyverszünet V. Károly cs. és I. Ferencz fr. k. közt. (Különben l. Caeni.)

Vauchamps Francziaországban, Marne-kerületben (dep.) Saint-Menehouldhoz közel. — 1814. feb. 13-án Blücher pr. vezér Marmont fr. tábornagyot Etogestől eddig visszanyomja; — ápr. 14-én I. Napoleon fr. cs. Blücher szövetséges vezért itt megveri.

Végles-Váralja f. Zólyom vm. Zólyomtól 2 mfdnyire, a Szalatna partján, a sz. 48° 31′ a h. 36° 45′ alatt. — A faluval szemben a Szalatna bal partján egy régi vár áll, melyben I. Mátyás királyunk sokszor megfordult.

Veglia szg. az Adriai-tengeren, Istria és Horvátország közt, a Quarnerói-öbölben, a sz. 45° 14′ 20″ a h. 32° 11′ 30″ alatt — Némelyek állítása szerint IV. Béla királyunk az üldöző mongolok elől ide menekül.

Veji v. Italiában, a régi Etruriában, a sz. 42° a h. 30° alatt. — Kr. e. 395-ben Camillus r. hadvezér elfoglalja.

Velencze Italia jelentékeny városa, az Adriai-tenger é. ny. részében, a sz. 45° 25′ 53″ a h. 30° 0′ 16″ alatt. — 452-ben alapittatik midőn az Aqui-

leja vidékén lakók a hunoktóli félelmökben a lagunákra menekültek. — 1177 júl. 23-án béke I. Rötszakállú Frigyes n. cs. és III. Sándor pápa közt. — 1310. jún. 13-án a „tizek tanácsa“ behozatik; — jún. 15-én véres forradalom Tiepolo Boemund a guelfek főnöke és Quarini Márk vezérlete alatt Gradenigo Péter doge ellen. — 1355. ápr. 15-én Marino Falieri doge összeesküvése. — Itt születik: 1470. máj. 20-án Bembo Péter bibornok, hires olasz tudós (Ugyanitt hal meg 1547. ján. 18-án.) — és 1483. okt. 16-án Contarini bibornok, államférfi és történész. — 1508. jún. 6-án fegyverszünet I. Miksa n. cs. és a velenczei köztársaság közt. — Itt születik: 1531. ápr. 7-én Valerio Ágoston, bölcsész és vallástudós, — 1540. máj. 14-én Paruta Navto, történeti és politikai iró és 1558. feb. 14-én Marosini András olasz tudós. — 1576. sep. 9-én itt hal meg Tizián Vercelli, festőmüvész. — 1668. dec. 11-én itt születik Zeno Apostolo, hires költő, drámairó, történész és nyelvész. Ugyanitt hal meg 1750. nov. 11-én. — Itt hal meg: 1684. júl. 26-án Cornaro Ilona Lucretia, korának egyik legtudósabb hölgye és bölcsészettudor és 1712. dec. 11-én Algarotti Ferencz gr. olasz költő és bölcsész. — Itt születik: 1716. sep. 16-án Amarevoli Angelo, hires operaénekes és 1746. ápr. 14-én Morelli Giacomo, mélytudományú nyelvész, kitünő itész és régiségbuvár. — Itt hal meg: 1749. ápr. 16-án Mechitar, alapitója a mechitaristák neve alatti bécsi örmény congregatiónak és 1783. dec. 23-án Hasse János Adolf, jeles zene- és operaszerző. — 1797. máj. 16-án a francziák bevonulnak; — okt. 17-én a cam-

po-formiói békében Austria kapja Lombardiáért kárpótlásul. — 1798. ján. 18-án a francziák elhagyják, s az osztrákok birtokukba veszik. — Az 1805. dec. 26-iki pozsonyi béke szerint Francziaországnak adatik át. — 1807. nov. 29-én Napoleon fr. cs. ünnepélyes bevonulását tartja. — 1814. ján. 19-én fölkelés a francziák ellen. — 1815-ben Austria visszakapja. — Itt hal meg: 1822. okt. 13-án Canova Antal, az ujkor leghiresebb szobrászainak egyike; — 1829. ján. 17-én Reisig Károly Keresztély, a régi nyelvek tudósa és itész és 1836. sep. 27-én Albrizzi-Teotachi Izabella, müitész és tudós életrajziróné. — 1848. már. 17-én népmozgalom; az osztrák zászlók összetiportatnak, torlaszok emeltetnek, s a politikai iratok miatt a bebörtönzött Manin Dániel és Tomaseo Miklós a nép által kiszabadittatván, diadallal körülhordoztatnak; — már. 20-án a köztársaság kikiáltatik; — júl. 15-én a piemonti seregek megszállják. — 1849. áug. 23-án megadja magát az osztrákoknak; — áug. 25-én Manin és több köztársasági elvü férfiu szerződés szerint a várost elhagyják; — áug. 30-án Radeczky cs. tábornagy e városba vonul. — Itt hal meg: 1852. már. 2-án Marmont Ágoston Frigyes Lajos, fr. tábornagy, — 1857. sep. 22-én Manin Dániel, volt velenczei diktátor és 1860. nov. 19-én Markó Ferencz, m. föstész. — 1866. júl. 14-én Ferencz József osztr. cs. távirati uton Francziaországnak átadja; ez pedig Olaszországnak; — okt. 21-én népszavazás a fölött, vajjon Velencze Olaszországhoz akar-e tartozni s ennél fogva bekebleztetni vagy köztársaság kiván-e lenni? 36000 beirt szavazó közöl csak

hét szavazott a köztársaság mellett; — nov. 7-én Viktor Emmanuel k. ünnepélyes bevonulását tartja e városba.

Velencze tó a hasonnevű f. mellett, a dunántuli kerületben, Fehér vm. a csákvári járásban, a sz. 47° 13′ a h. 36° 16′ alatt. — (Különben l. Pákozdnál az 1848-iki évet.)

Venusia v. Italiában, a régi Apuliában, Cannaetól d. ny. a sz. 41° a h. 33° 30′ alatt. — Kr. e. 205-ben itt hal meg Marcellus r. consul. — Kr. e. 65. dec. 7-én itt születik Horatius Flaccus nagyhirű r. költő.

Veracruz v. Éjszak-Amerikában, Mexikóban, a sz. 19° 11′ 52″ a h. 281° 31′ alatt. — 1519-ben a sp. Cortes Ferdinánd alapítja. — 1821. okt. 26-án a mexikói forradalmiak rohammal beveszik, a fellegvár azonban csak 1825. nov. 22-én adja meg magát kényszerüségből. — 1822. dec. 2-án Santa Ana itt egy Mexikótól független köztársaságot hirdet ki. — 1838. dec. 5-én a francziák elfoglalják. — 1839. már. 9-én szerződés Francziaország és Mexiko közt, mely szerint Mexiko Francziaország irányában 600.000 dollár kárpótlás-fizetésére kötelezi magát.— 1862. jún. 15-én Almonte a mexikói köztársaság fejévé neveztetik; — sep. 22-én Forey fr. helytartó megérkezvén, Almonte-t, mint a köztársaság fejét, Francziaország nevében el nem ismeri.

Verbász hajdan erősség Bosniában, a hasonnevű fly. mellett. — 1479-ben I. Mátyás királyunk elfoglalja.

Verbó mv. Nyitra vm. a sz. 48° 37′ 25″ a h. 35°

21′ 40″ alatt. — Itt született gr. Benyovszky Ágoston, ki 1786-ban Madagascar-szigeten királylyá választatik.

Vercelli v. Lombardiában, Novara-provinciában, Novarától é. ny. a sz. 44° 45′ a h. 26° 15′ alatt. — Kr. e. 101. júl. 30-án Lutatius Catulus leveri itt a cimbereket. — 1495. okt. 10-én szerződés VIII. Károly fr. k. és Moro Lajos majlándi hg. közt, mely szerint Novara az utóbbinak adatik. — 1704. júl. 21-én Vendomme hg. fr. tábornagy elfoglalja.

Verde-fok l. **Zöld-fok.**

Verden herczegség Hannoverben. — 1648-ban a westpfáli békében Poroszország kapja.

Verdun v. Francziaországban, Meuse-kerületben (dep.) a régi Lotharingiában, a sz. 49° 9′ 31″ a h. 23° 2′ 22″ alatt. — 843. áug. 11-én szerződés Lothár cs. és fivérei u. m. Német Lajos és Kopasz Károly közt, mely szerint a birodalom három részre osztatván, Németország önálló birodalommá lett. — 1648-ban a westpfáli békében Francziaország kapja. — 1717. máj. 9-én itt születik Beauzee Miklós, bölcsész, nyelvbuvár és több tudós társaság tagja. — 1792-ben a szövetségesek a francziákat itt megverik; — sep. 2-án megadja magát a szövetséges n. seregeknek.

Vereb p. a dunántuli kerületben, Fehér vm. a csákvári járásban, a sz. 47° 19′ a h. 36° 16′ alatt. — Az itt fölásott sirok tanusítják, hogy a háboruban elesett társaikat őseink elszokták égetni.

Vereczke hegyszoros Beregh vm. a Kárpátokban, Galiczia és Magyarország közt, a sz. 48° 45′ a h. 40°

46′ alatt. — 889-ben itt jönnek be Árpád hadai. — 1241. már. 12-én Dénes nádorunk itt áll seregével, a Batu khán vezérlete alatt előnyomuló tatárokat a betörésben megakadályozandó, de a mongolok által kiszorittatik belőle.

Vergara l. Bergara.

Verőcze mv. a hasonnevű vm. a sz. 45° 52′ a h. 35° 6′ alatt. — 1500-ban II. Ulászló királyunk itt országgyülést tart.

Verona v. és erőd Lombardiában, a sz. 45° 26′ 10″ a h. 28° 39′ alatt. — Cornelius Nepos, a Scaligerek és Veronese születéshelye. — 489-ben N. Theodorik Odoacert itt megveri. — 1245. jún. 1-én országgyülés és szövetség II. Frigyes n. cs. és Frigyes osztr. hg. közt. — 1382 körül Velencze elfoglalja. — 1387. okt. 18-án Visconti Galeazzo János majlándi hg. beveszi. — 1405. jún. 23-án a velenczeiek elfoglalják. — 1407. nov. 22-én Velenczének önkényt megadja magát. — 1513. ján. 15-én Miksa cs. visszaadja Velenczének. — Itt születik: 1662. dec. 13-án Bianchini Ferencz, hires csillagász és régiségbuvár, — 1675. jún. 1-én Maffei Francesco Scipio, hires nyelvész és iró és 1732. júl. 20-án Betti Zachariás, jeles költő, bölcsész és természettudós. — 1796-ban a szövetségesek itt vereséget szenvednek. — 1797. ápr. 17-én a velenczeiek által fölizgatott lakosok a francziákat megölik. — 1816. áug. 6-án itt hal meg Cagnoli Antonia, hires csillagásznő, ki 21 tudós társaságnak volt tagja. — 1822. okt. 15-én az itteni fejedelmi congressusra ma II. Ferencz cs. a pr. k. másnap az or. czár is megérke-

zik; — okt. 20- dec. 14-ig fejedelmi gyülés; — dec. 14-én az itteni fejedelmi congressus köriratot intéz Spanyolországhoz, melyben a sp. zavargások roszaltatnak. — 1828. nov. 13-án itt hal meg Pindemontes Ipoly, olasz költő. — 1848. máj. 1-én komoly összeütközés az osztrákokkal. — 1855. feb. 3-án az összeesküvés fölfedeztetik; — ápr. 30-án a munkások békétlenkednek. — 1866-ban Austria által Italiához eresztetik vissza és okt. 16-án az olasz hadsereg megszállja.

Versailles v. Francziaországban, Páristól d. ny. a sz. 48° 48′ a h. 19° 48′ alatt. — 1685. máj. 3-án XIV. Lajos fr. k. a genuai köztársaság követségét itt ülve és fedett fővel fogadja. A doge is fedett fővel állt, Francziaországnak kármentesítést biztosított és Seignelai büszke kérdésére: „Mit csodál itt?“ válaszolja: „Azt, hogy itt találom magamat.“ — Itt hal meg: 1691. júl. 16-án Louvois Ferencz Mihály, fr. államminister, — 1695. ján. 4-én Montmerency Henrik, luxenburgi hg. hires fr. tábornagy, — 1715. sep. 1-én XIV. Lajos fr. k. és 1723. dec. 2-án egy kéjhölgy karjaiban Fülöp orleansi hg. s Francziaország kormányzója. — 1744. okt. 25-én itt születik Callet János Ferencz, jeles mathematikus. — 1758. dec. 30-án szövetség Austria és Francziaország közt Poroszország és Anglia ellen. — 1783. ján. 20-án béke Anglia és Éjszak-Amerika közt, melyben az utóbbinak szabadsága és függetlensége elismertetik. Neveztetik e béke párisinak is. — 1787. feb. 22-én és 1788. nov. 6- dec. 12-ig a fr. főnemesség gyülése. — 1789. máj. 5-én az országgyülés, mely a forradalomra vezetett, kez-

detét veszi ; — okt. 1-én a testőrök lakomát adnak a „Flandern-ezred“ tisztjeinek, mely alkalommal megfontolatlan beszédek mondatnak, a fehér csokor föltüzetik, a nemzeti pedig lábbal tapodtatik. — Itt hal meg: 1816. már. 31-én Ducis János Ferencz, fr. drámaköltő és Schakespeare fordítója, — 1827. máj. 28-án Mongin Péter táj- és arczképfőstész és 1847. jún. 6-án Jankovicz Antal br. fr. nemzetgyülési követ, egy kivándorlott Bars-vmegyei m. nemes fia.

Versecz mv. a hasonnevű csatornánál, Temes vm. a sz. 45° 6′ a h. 39° alatt. — 1810. dec. 23-án itt születik Augustin Mária bárónő, jeles költő- és föstésznő. — 1848. júl. 11-én a ráczok itt érzékeny vereséget szenvednek a magyarok részéről. — 1849. ján. 19-én Theodorovics csatát nyer a magyarok ellenében.

Vértes hegység Székes-Fehérvár és Buda közt. — Hajdan „Bodohátnak“ neveztetett, de 1051 óta, melyben t. i. III. Heinrik n. cs. Béla, I. Endre királyunk fivére, által megveretett ugy, hogy katonái a menekülés könnyítésére vértjeiket elhányván, az egész hegy vérttel födöttnek vagyis „vértesnek“ látszott: „Vértes-hegységnek“ neveztetik.

Vervins v. Francziaországban, Airen-kerületben (dep.) a sz. 49° 50′ 8″ a h. 21° 34′ 16″ alatt. — 1598. máj. 2-án béke IV. Henrik fr. és II. Fülöp sp. k. közt, melyben az utóbbi minden hódítmányát kényszerül visszaadni Francziaországnak.

Veszprém a hasonnevű vm. fővárosa, a sz. 47° 58′ a h. 35° 33′ 33″ alatt. — Hajdan Szvatopluk morva

fejedelem székhelye. — Árpád fejedelmünk korában Ösöb és Ös vezérek elfoglalják. — Sz. István fejedelem korában Kupa somogyi vezért itt ostromolja. (Kupa veresége és halála.) — Püspökségét Sz. István alapítja. — Az e város körül fekvő falvak tizedét Sz. István a veszprémi káptalannak adja. — A XII. mások szerint már a XI. században és pedig Sz. István királyunk korában már tanodával bir. — 1299-ben a rákosi gyülés tartama alatt a főpapok közől számosan itt gyüléseznek. — A XIII. században egyetemmel bir. — 1347-ben Zsigmondot, ennek püspökét, küldi N. Lajos királyunk Italiába előre zsoldosok gyűjtésére előhaddal és kincsekkel. — 1490. nov. 8-án Vitéz János püspök Székely Jakab közbenjárására e várost Miksa osztr. főherczegnek átadja. — 1531-ben gyülés a polgárháboru megszüntetése czéljából. — 1552. jún. 1-én a törökök elfoglalják. — 1566. jún. 24-én Salm gr. a töröktől rohammal visszafoglalja. — 1594. okt. 13-án három napi roham után a töröknek megadja magát. — 1598. áug. 9-én Pálffy Miklós és Schwarzenberg Adolf visszafoglalják. — 1620-ban Bethlen Gábor erdélyi fejedelem elfoglalja. — 1709. sep. 8-án Heister Siegbert cs. vezér a Rákóczyaktól visszafoglalja. — Itt születik: 1720. áug. 13-án Veszprémi István, hires orvos és történetiró, — 1733. okt. 23-án Hajas István jezsuita, m. vallásos iró és 1775. máj. 30-án Kopácsy József, Magyarország áldornagya. — Itt hal meg: 1784. sep. 5-én 28 éves korában Ányos Pál, m. költő, — 1822. okt. 25-én 51 éves korában Czermák Antal, hires hegedűmüvész

és m. zeneszerző. — 1849. áug. 11-én Noszlopy Gáspár m. kormánybiztos nagy népgyülést tart és ujonczállítást rendel.

Vicensa v. Italiában, Velenczétől ny. a sz. 45° 32′ 24″ a h. 29° 13′ 9″ alatt. — A XIII. században tehetősebb ifjaink által tanintézete látogattatik. — 1382 körül Velencze elfoglalja. — 1513. okt. 9-én I. Miksa n. cs. itt a velenczeieket megveri.—1518. nov. 30-án itt születik Palladio Andrea, hires épitész. — 1801. ján. 5-én ütközet a francziák és osztrákok közt. — 1848. jún. 10-én Radeczky cs. tábornagy elfoglalja és 15 ezer olaszt fogságba ejt.

Vienne v. Francziaországban, Isere-kerületben (dep.) a Rhone bal partján, a sz. 45° 32′ 5″ a h. 22° 33′ 24″ alatt. — 392. máj. 15-én II. Valentinián r. cs. Arbogast fővezér által itt megöletik. — 1312. már. 22-én egyházi gyülekezet, mely kimondja a templomos lovagrend eltöröltetését. — Innét való János, ki VI. Fülöp fr. k. idejében Calaist az angolok ellen 11 hónapig hősileg védelmezte.

Vigevano v. Lombardiában, Piemont-herczegségben, a sz. 45° 18′ 54″ a h. 26° 31′ 46″ alatt. — 1695. okt. 7-én béke Francziaország és Savoya közt. — 1849. már. 21-én a Radeczky alatti osztrákok és Károly Albert szárd k. közt ütközet.

Világos mv. Arad vm. Aradtól é. k. irányban 3 mfdnyire, a sz. 46° 16′ a h. 39° 16′ alatt. — 1458-ban a mellette emelkedő hegyen, most romban heverő várban (melyről a római pápa egy levele már 1190-ben említést tesz, melyet Zsigmond Brankovics György szerb fejedelemnek ajándékoza 1425-ben,

melyet Brankovics 1444-ben Hunyady Jánosnak adott át, s mely később sógorára Szilágyi Mihályra szállott,) záratja el hajthatlan nagybátyát, Szilágyi Mihályt, I. Mátyás királyunk, és itt tartja őt Lábatlan Gergely tisztességes őrizet alatt. — Szilágyi Mihály halála s özvegyének férjhezmenetele után Mátyás királyunk a Báthoryaknak ajándékozza Világos várát s ezeké marad az utolsó Báthorynak 1613-ban történt haláláig. A mohácsi vész után majd a török, majd I. Ferdinánd, majd János királyunk birja. — 1693-ban azonban Heister cs. tb. a törököt kiveri belőle. — 1792. ján. 29-én itt születik Kassicz Ignácz, m. jogtudományi iró. — Emlékezetes továbbá az 1849. áug. 13-án itt történt fegyverletételről. Ugyanis Troloff or. tb. és Görgey Árthur m. diktátor áug. 12. és 13. közti éjjel abban egyeznek meg, hogy a fegyverletétel Szőllőstől délre történjék. E szerint áug. 13-án Rüdiger or. vezér Kis-Jenőről megindulván, Szőllős, Moroda és Zaránd vidékét megszállja. — Görgey hasonlókép áug. 13-án délelőtt 10 és 11 óra közt megindul Világosról Szőllős felé. Utközben Uj-Pankotán egy or. parlamentairrel találkozván, élő szóval még egyszer ismételnie kell, hogy a fegyverletétel komoly szándéka. Erre az ugynevezett „Malom-árkok"-ig együtt lovagolnak, hol Görgey táborkarával várakozik, mig Rüdiger közeledése tudtára adatik. Görgey Rüdigert megérkeztekor üdvözölvén, átadja neki a sereg csapatainak és hadkészleteinek jegyzékét beleértve a tartalék-hadat is. Mindössze 11 tábornok volt a seregnél, s az egész hadsereg 30.000 emberből és 144 ágyuból állott. Dél után 4

órakor megkezdődik a fegyverletétel. Sokan a kétségbeesés dühében fegyvereiket eltörik, mások forró könyek közt csókkal illetik a hideg vasat, mig mások szitkozódva kiabálják, hogy vezettessenek ellenségre de ily gyalázattól kiméljék meg őket. Voltak elég számosan, kik önmagokat végezék ki. Tisztek s közvitézek zokogva borulnak egymásra s vesznek egymástól bucsut. — Más csapatoknál a közlegénység átkozódva tör ki a tisztek ellen, őket önzésről és árulásról vádolván. — Legsiralmasabb volt a huszárok tekintete, kiknek lovaiktól kelle megválniok.

Villach v. Austriában, Karithia-herczegségben, a sz. 46° 36′ 50″ a h. 31° 30′ 41″ alatt. — 1492-ben ütközet a II. Bajazed zultán vezérlete alatti törökök és az osztrákok közt. — 1813. áug. 23-án ütközet a császáriak és Jenő olasz alkirály közt.

Villa-Curtia l. **Ujfalu.**

Villafranca v. Lombardiában, Verona közelében, a sz. 45° 20′ a h. 28° 31′ alatt. — 1705. már. 7-én La Feuillade hg. fr. tábornagy által rohammal elfoglaltatik. — 1859. júl. 12-én III. Napoleon fr. Ferencz József osztr. cs. és Viktor Emanuel szárd k. közt béke, melynél fogva Lombardiának a Mincio-folyón tul fekvő része Francziaországnak, ez által pedig Sardiniának adatik át.

Villalar helység Spanyolországban, Valladolidtól d. ny. közel a Dueróhoz, a sz. 41° 31′ a h. 12° 32′ alatt. — 1521. ápr. 23-án V. Károly cs. a „San Germanada“ czimü szövetséget itt leveri.

Villaviciosa f. Spanyolországban, Quadalaxara-provinciában, Madridtól é. k. a sz. 40° 46′ a h. 13°

52′ alatt. — 1710. dec. 10-én V. Fülöp sp. k. Vendomme fr. vezér seregével saját seregét egyesítvén, gr. Stahrenberg osztr. vezért itt megveri.

Villavicosa v. Portugaliában, Lissabontól k. a sz. 38° 40′ a h. 10° 31′ alatt. — 1665. jún. 17-én ütközet a Caracena alatti portugálok és a Don Juan alatti spanyolok közt.

Willmargen f. Schweizban, Argau-cantonban. — 1656. ján. 18-án a luzerniek és berniek közt ütközet.

Vimeira majorság (villa) Portugaliában, Estremadura-provinciában, Lissabontól é. a tengerparton, a sz. 39° 11′ a h. 8° 20′ alatt. — 1808. áug. 21-én a Wellington vezérlete alatti angolok a Soult alatti francziákat itt megverik.

Vincze-fok l. **Szent-Vincze.**

Vindobona l. **Bécs.**

Visegrád mv. Pest, Pilis és Solt vm. a Duna jobb partján, a sz. 47° 45′ a h. 36° 45′ alatt. — 1082-ben Sz. László királyunk a pártütő Salamon exkirályt ide záratja el. — 1133-ban eddig nyomul Borics, Boleszláv lgy. k. segédseregével másodizben. — 1133. júl. 22-én Borics, m. trónkövetelő és frigyese, III. Ferdeszájú Boleszláv, itt a m. k. seregek által megveretik. — Robert Károly királysága elején Csák Máté birtoka. — Csák Máté halála után 1320 körül Robert Károly fényes királyi palotát épittet itt. — Itt születik N. Lajos királyunk. — 1330. ápr. 17-én Zách Felicián merénylete a k. család ellen. — 1335. nov. 19-én találkozás és frigyesülés I. Károly m. I. Kázmér lgy. és János cseh király közt. — 1342.

júl. 16-án itt hal meg Robert Károly királyunk. — Itt lakik N. Lajos királyunk és 1347-ben a 4 nápolyi herczeget ide küldi őrizet alatt fogságba. — 1386. feb. 7-én ide hozatik fogságbn II. Kis Károly k. és itt hal meg feb. 24-én, később itt is temettetik el. — 1401. ápr. 28-án Zsigmond királyunk ide záratik, nemsokára azonban a Garayak felelőssége alatt Siklósra vitetik át, honnan kiszabadulván, már okt. 17-én Pápán találjuk, hol esküvel kötelezi magát, miszerint boszut nem fog állni azokon, kik fogságának eszközlői voltak. — A m. sz. korona majd mindig itt őriztetett; Albert királyunk özvegye, Erzsébet azonban Kottanerné asszony által ellopatja innen; — Mátyás királyunknak is kedves tartózkodási helye. — 1469-ben Mátyás királyunk Viktorint, Podiebrád György cseh király fiát, ide küldi fogságba; 1471-ben Vitéz János esztergomi érseket is ide záratja. — Ugyanitt ő fényes palotát épített, mely halálakor fia Corvin János birtokában volt. — 1527-ben I. Ferdinánd elfoglalja. — 1529-ben II. Szuleimán zultán kezére kerül a koronával együtt; de mind a várat, mind a koronát Bécs alól történt visszatérte után János királynak adja át. — 1544-ben a törökök elfoglalják. — 1595. sep. 8-án a m. seregek kiostromolják és 13-án elfoglalják. — 1605. okt. 4-én Esztergom eleste után ismét a törökök kezére kerül. — 1684. jún. 17-én azonban Károly loth. hg. véglegesen visszafoglalja tőlük.

Viterbo v. a minap megszüntetett egyházi államban, a sz. 42° 24′ 54″ a h. 29° 27′ 40″ alatt. — 1367. júl. 31-én szövetség N. Lajos m. k. IV. Károly n. cs. és V. Or-

bán pápa közt 7 évre az egyház minden ellensége ellen. — 1515-ben szerződés X. Leo pápa és I. Ferencz fr. k. közt, melyben Ferencznek Majland biztosittatik.

Vitry v. Francziaországban, Marne-kerületben (dep.) a sz. 48° 43′ 44″ a h. 22° 15′ alatt. — 1814. ján. 26-án ütközet I. Napoleon fr. cs. és Blücher szövetséges vezér közt.

Vittelsbach f. F.-Bajorországban, a sz. 48° 30′ a h. 29° alatt. — I. Rötszakállú Frigyes n. cs. az innétvaló Ottónak adja Bajorhont hűbérbe, s ez idő óta uralkodnak Bajorországban a vittelsbachiak.

Vittoria Spanyolországban, Alava-provincia fővárosa, a sz. 42° 49′ a h. 15° alatt. — 1367-ben Castiliai (Kegyetlen) Péter és a Fekete hg. közt ütközet. — 1813. jún. 21-én a Wellington alatti angolok és a Jourdan alatti sp.-fr. seregek közt ütközet, melyben az előbbiek győznek.

Vizakna mv. Erdélyben, A.-Fehér vm. a sz. 45° 52′ a h. 41° 45′ alatt. — 1529. okt. 12-én várát Báthory István erdélyi vajda elfoglalja. — 1731. már. 11-én itt hal meg Herrmann István, erdélyi vallástudós. — 1798. ján. 25-én itt születik Szász Károly, nagyhirű erdélyi követ, érdemes jog- és történettudományi iró. — 1849. ján. 21-én ennek sikságán egy kis m. csapat Czecz vezértől vezetve megfut a császáriak elől; — ján. 31-én ugyanitt sánczolja el magát Bem 1730 gyalog,- 320 lovas- és 24 ágyuval. Február 4-én azonban Puchner cs. vezér 12,000 emberrel megtámadja őket. A magyarok e támadást visszaverik; de midőn Bem maroknyi népével a sánczokból kijön s a császáriakat üldözni kezdi: oly

vereséget szenved, hogy maga is alig képes menekülni. Oda veszett 16 ágyuja, s kis csapatából 1500 ember jött 8 ágyuval Szerdahelyen össze; innen feb. 5-én Szászsebesre vonul; — áug. 5-én Bem m. tb. megveri itt Hassford or. tábornokot.

Voltri mv. Lombardiában, Genua-provinciában, a sz. 44° 30′ a h. 26° 21′ alatt. — 1800. ápr. 18-án ütközet a Massena alatti francziák és a Melas alatti osztrákok közt.

Vöröskö vár Pozsony vm. Modor közelében. — Eredetét III. Béla k. leányának, Constantiának köszöni, ki férje a lgy. királynak halála után özvegysége idejét ezen általa épített várban töltötte. — 1705. áug. 11-én Herbeville Lajos gr. cs. vezér a Bercsényi alatti szövetséges m. sereget megveri.

Vöröstoronv l. **Boicza.**

Vougle helység Francziaországban, Poitiers mellett, a sz. 46° 35′ a h. 18° alatt. — 507-ben Clodvig fr. k. a ny. gótokat itt megveri. (Különben l. Poitiers.)

Vrána vagy **Aurània**, hajdan erősség Sebenicóval szemben, tőle é. ny. irányban, a Kerka jobb partján, a sz. 43° 55′ a h. 33° 13′ 30″ alatt. — I. Mária királynőnk korában ennek perjele, Palisnay János, a horvát lázadás feje. Ugyan ő fojtatja meg N. Lajos királyunk özvegyét, Erzsébetet. — 1392. feb. 16-án itt hal meg Palisnay János a johanniták lázangó perjele. — 1402. nov. 19-én várát Bebek Imre perjel Nápolyi László k. helytartójának átadja.

Vukovár mv. Szerém vm. a Duna jobb partján, a sz. 45° 21′ 9″ a h. 26° 41′ 10″ alatt. — Árpád fejedelmünk korában a magyarok elfoglalják s földul-

ják. — 1537. dec. 1-én lovas csata közelében a magyarok és törökök közt, melyben Bakics Pál a bécsi és kőszegi vitéz elesik. — 1848. nov. 15-én Batthyáni Kázmér gr. a ráczokat itt megveri. (Különben l. Szarvas.)

W.

Wachau f. Lipcse közelében, a sz. 51° 14′ a h. 30° 12′ alatt. — 1714. sep. 17-én itt születik Rabener Gottlieb, gunyoros n. iró. — Az 1813. okt. 16-án vivott ütközetnek főpontja. (Különben l. Lipcse.)

Wagram f. A.-Austriában, Bécstől é. k. a sz. 48° 20′ a h. 34° 30′ alatt. — 1809. júl. 5. és 6-án I. Napoleon fr. cs. a Károly fhg. alatti osztr. seregeken itt győzedelmeskedik.

Wahlstadt f. Liegnitz közelében, a sz. 51° 7′ a h. 34° alatt. — L. Liegnitznél az 1241. évet.

Wakefield v. Angliában, York-grófságban, a sz. 53° 45′ a h. 16° 12′ alatt. — 1460 dec. 24-én az itt vivott ütközetben Richárd, Yorki hg. VI. Henriknek Northumberland hg. vezérlete alatti serege ellenében az ütközetet és életét veszti.

Wales Angliában, hajdan tartomány, jelenleg herczegség, a hajdani Mercia-királyságtól ny. — I. Eduárd ang. k. (1272—1307) fosztá meg függetlenségétől.

Wallendorf f. Erdélyben, Besztercze vidékén. — 1849. jún. 27-én kedvezőtlen támadást intéz itt Bem m. tb. az oroszok ellen, minek következtében Szeredfalvára kényszerül visszahuzódni.

Wallhof f. Liflandban. — 1526. ján. 17-én ütközet a Gusztáv Adolf alatti svédek és a lengyelek közt.

Wartburg hegyi vár Szász-Weimárban, Eisenach közelében, a sz. 50° 56′ a h. 27° 59′ alatt. — 1521. máj. 2 — 1522. már. 6-ig Luther Márton rejtekhelye. — 1817. okt. 18-án az „ifjuság (wartburgi) háromszázados ünnepe.“

Wartenburg f. Poroszországban, Merseburg-kormánykerületben, a sz. 51° 46′ a h. 30° 28′ alatt. — 1813. okt. 3-án ütközet a York hg. alatti poroszok és a Bertrand alatti francziák közt, melyben az előbbiek győznek.

Waterford v. Irlandban, a hasonnevü öböl mellett, a sz. 52° 20′ a h. 10° 30′ alatt. — 769 körül a normannok alapítják.

Waterloo helység Belgiumban, Brabantban, Brüssel mellett, a sz. 51° 45′ a h. 22° alatt. — 1815. jún. 18-án I. Napoleon fr. cs. a Wellington alatti angolok és a velök szövetséges Blücher alatti or.-pr. seregek által itt teljesen leveretik.

Wawer f. Oroszországban, a Visztula jobb partján, a sz. 50° a h. 37° 37′ alatt. — 1811. feb. 19. és 20-án ütközet az oroszok és a lengyelek közt; — már. 31-én a második ütközet szintén köztük.

Wehlau v. Poroszországban, Königsberg-kormánykerületben, a sz. 54° 36′ 35″ a h. 38° 53′ 50″ alatt. — 1657. sep. 19-én szerződés János Kázmér lgy. k. és Frigyes Vilmos pr. nagy választó-fejedelem közt.

Weimar Szász-Weimar-nagyherczegség fővárosa, a sz. 50° 50′ 12″ a h. 28° 59′ 41″ alatt. — 1553. okt.

16-án itt hal meg idősb Kranach Lukács, hires n. föstész. — Itt születik: 1604. áug. 16-án Bernárd szász vf. ki a 30 éves vallási háboruban jelentékenyen szerepelt, — 1712. okt. 30-án Dietrich János Vilmos Ernő, nagyhirü n. föstész, — 1714. már. 14-én Bach Emmanuel, hires zeneköltő, a hires Bach Sebestyén fia, — 1747. sep. 29-én Bertuch Frigyes, jeles n. iró, — 1760. jún. 22-én Vulpius Keresztély Ágoston, regényiró és 1775. okt. 27-én Eberwein Traugott Miksa, jeles zeneszerző. — 1787. okt. 28-án itt hal meg Musäus Károly Ágoston, szellemdús n. iró. — 1791. máj. 3-án itt születik Kotzebue Ágoston, termékeny és népszerü szinmüiró. — Itt hal meg: 1792. dec. 8-án Wolf Ernő Vilmos, zeneszerző, — 1803. dec. 18-án Herder János Gottfried, nagy n. költő és bölcselmi iró, — 1804. feb. 4-én Jagemann Kristóf József, nyelvbuvár, — 1805. máj. 9-én Shiller Frigyes, kitünő n. költő és 1813. ján. 20-án Wieland Kristóf Márton, hires költő és bölcsészeti iró; — okt. 21-én a szövetségesek itt a francziákat megverik. — 1827. áug. 28-án Lajos bajor k. Göthét 78-ik születésnapján itt meglátogatja. — 1831. feb. 11-én a hasonnevü herczegség a pr. vámegyletbe lép. — Itt hal meg: 1832. már. 22-én Göthe Farkas n. költőfejedelem és 1837. okt. 17-én Hummel János, pozsonyi születésü kitünő zenész és zeneköltő. — 1851. nov. 1-én a n. alapjogok eltöröltetnek.

Weinsberg v. Würtenbergben, a Neckar-folyó vidékén, a sz. 49° 12′ a h. 27° alatt. — 1140. dec. 21-én III. Konrád n. cs. kiostromolván s a nőknek megengedvén, hogy legdrágább kincseiket elvihetik,

ezek férjeiket vitték ki hátaikon. — A vár romjai mai nap is „Weiber Treue"- vagyis „női hűségnek" neveztetnek. — 1525. ápr. 16-án a lázadó parasztok elfoglalják és sok kegyetlenséget követnek el.

Weissenburg v. Karlsruhétól ny. a sz. 49° 1′ 56″ a h. 25° 38′ 6″ alatt. — 1870, áug. 4-én ütközet a poroszok és francziák közt. (Douai fr. tb. halála.)

Wels v. F.-Austriában, a Traun bal partján, a sz. 48° 9′ 32″ a h. 31° 41′ 34″ alatt. — Itt hal meg 1519. ján. 12-én I. Miksa n. cs.

Werela f. a Finn-öböl é. k. partján, a sz. 55° 15′ a h. 54° alatt. — 1790. áug. 14-én a swenkesundi ütközet következtében II. Katalin or. czárnő és III. Gusztáv svéd k. közt béke a „status quo" alapján.

Westerås Svediában, Westmannland-provincia fővárosa, a sz. 59° 36′ 50″ a h. 34° 12′ 29″ alatt. — 1527. feb. hóban e város püspökét, Jakabsohnt, Wasa Gusztáv király kivégezteti vallásbuzgalma miatt. — 1707. aug. 30-án itt születik Browall János, svéd természetbuvár.

Westminster Angliában, London v. egyik része, a sz. 51° 30′ a h. 17° 28′ alatt. — 1757. ján. 11-én szerződés Porosz- és Angolország közt, melynél fogva Poroszország 1 millió birodalmi tallért ad, ha Angolország Hannovera védelmére 20.000 embert küldendett. (Különben l. London.)

Westpfalia tartomány Poroszországban, a Rajna partján. — 1648-ban a hasonnevü békében (l. különben Münster és Osnabrück) Schweiznak a Habsburg-osztr.-Hollandiának a Habsburg-sp. uralkodó

családoktóli függetlensége elismertetik. — 1807. áug. 18-án I. Napoleon fr. cs. a hannoverai, hesseni, pr. és braunschweigi országrészekből Jeromos testvére számára a hasonnevű 700 □ mfld. területű királyságot állítja föl; — dec. 1 — 1813. okt. 26-ig Buonaparte Jeromos mint király birja.

Wetzlar v. Poroszországban, Koblenz-kormánykerületben, Frankfurttól é. k. a sz. 50° 30′ a h. 26° 15′ alatt. — 1714. júl. 31-én itt születik Meckel János Frigyes, hires orvos. — 1796. jún. 14. és 15-én ütközet a Károly fhg. alatti osztrákok és a Jourdan alatti francziák közt, melyben az előbbiek győznek. — 1810. nov. 27-én az ang. áruk megégettetnek.

Wiborg v. Jütlandban, a sz. 56° 30′ a h. 27° 2′ alatt. — 1150-ben ütközet III. Swend és V. Kanut dán ellen-királyok közt. — 1157. okt. 23-án IV. Swend dán k. itt csatát és életet veszt. — 1286. nov. 22-én VII. Erich dán k. e város közelében meggyilkoltatik. — 1396. ján. 23-án az itteni országgyülésen Erich svéd király dán királylyá, addig is mig ő nagykorát érendi el, Margit kormányzónővé választatik melléje.

Widdin l. **Bodon.**

Wieliczka v. Galicziában, Krakótól d. a sz. 50° a a h. 37° 48′ alatt. — 1772-ben Lengyelország első földaraboltatásakor kapja Austria.

Wiesbaden Nassau-herczegség fővárosa, a sz. 50° 5′ a h. 25° 55′ alatt. — 1837. ján. 10-én itt hal meg Weitzel János, bölcselmi, szépirodalmi és politikai iró. — 1851. feb. 1-én a vámgyülés megnyittatik. — 1853. júl. 23-án itt hal meg Duller Eduárd, történet-

és regényiró. — 1860. áug. 10-én II. Leopold belga és III. Vilmos hollandi k. közt találkozás.

Wilna Oroszországban, a hasonnevü kormányzóság fővárosa, a sz. 54° 21′ 2″ a h. 42° 56′ 15″ alatt. — 1561. nov. 28-án szerződés Orosz- és Svédország közt, melynél fogva Liefland Svédországról Oroszországra száll. — 1794. ápr. 20-án a lgy. szövetségesek elfoglalják. — 1812. jún. 28-án Napoleon fr. cs. e városba vonul, mire az oroszok visszahuzódnak; — dec. 7-én Napoleon Oroszországból visszavonultában ide érkezik; — dec. 9-én az oroszok benyomulnak.

Wimpfen v. Würtenbergben, Heilbronntól é. ny. é. a sz. 49° 13′ 52″ a h. 26° 50′ 2″ alatt. — 1622. máj. 6-án ütközet a Tilly vezérlete alatti császáriak és György Frigyes bádeni örgróf közt, melyben az utóbbi vereséget szenved. — 1796-ban az osztrákok és francziák közt ütközet.

Winchester v. Angliában, Portsmouthtól é. k. é. a sz. 51° a h. 16° 20′ alatt. — Dán N. Kanut ang. k. koronáját e város székesegyházában tartotta s csak nagyobb ünnepek alkalmával tette fejére. — 1216. jún. 14-én a francziák elfoglalják. — 1851. okt. 24-én Kossuth Lajos, m. menekült, itt ünnepélyesen fogadtatik.

Windschacht egyik külutczája Selmecznek, a sz. 48° 26′ 28″ a h. 36° 34′ 56″ alatt. — 1849. ján. 21-én Wyss és Jablonovszki cs. vezérek Guyon m. hadosztályát $1^1/_2$ órai harcz után Selmeczre szorítják. (Különben l. Selmecz.)

Windsor v. Angliában, Londontól ny. a Themse

jobb partján, a sz. 51° 30′ a h. 16° 2′ alatt. — 1844. okt. 18-án Lajos Fülöp fr. k. és Viktoria ang. királynő közt összejövetel. — 1855. nov. 30-án Viktoria ang. és Viktor Emmanuel szárd k. közt találkozás.

Wisloch v. Badenben, az A.-Rajna-kerületben, a sz. 49° 30′ a h. 26° alatt. — 1622. ápr. 29-én Tilly cs. vezér Mansfeld Ernő által itt megveretik. — 1633. áug. 16-án a Horn vezérlete alatti osztrákok közt ütközet. — 1799. dec. 3-án Sztáray cs. vezér megveri itt a francziákat.

Witespk Oroszországban, a hasonnevű kormányzóság fővárosa, a sz. 55° 12′ a h. 47° 53′ alatt. — 1812. júl. 26-án a francziák elfoglalják; de nov. 5-én már visszafoglaltatik tőlük.

Wittenberg v. Poroszországban, Merseburg-kormánykerületben, a sz. 51° 52′ 13″ a h. 30° 18′ 39″ alatt. — 1423. feb. 25-én szerződés Brandenburg és Szászország közt, melynél fogva az első lemond Szászországot illető jogáról. — 1502. okt. 18-án egyeteme ünnepélyesen megnyittatik. — 1515. okt. 4-én itt születik Kranach Lukács, az öregebb Lukács fia, hires festész. — 1517. okt. 31-én a reformatio kezdete. Ugyanis Luther Márton 95 megvitatandó tételét a templom ajtajára kifüggeszti. — 1518. okt. 1-én Luther Márton az ágostai gyülésről ide visszatér. — 1520. dec. 10-én Luther Márton a pápai bullát az „Elster-kapu“ előtt megégeti. — 1525. dec. 25-én a legelső n. nyelven tartott mise. — 1547. máj. 23-án megadja magát V. Károly császárnak. — Itt hal meg: 1560. ápr. 19-én Melanchton Fülöp, a prot. vallás

nagy terjesztője és tanára, — 1613. már. 24-én Taubmann Frigyes, nyelvész és költő és 1670. ápr. 17-én Ziegler Gáspár, zenész, mathematikus és költő. — 1756. nov. 30-án itt születik Chladni Ernő Frigyes, a hangtan alapítója, több hangszer föltalálója, a hangok elméletének fejtegetője és a a meteorkövek első vizsgálója. — 1814. ján. 13-án Tauenzien Frigyes, pr. tb. a francziáktól elfoglalja.

Wittstock v. Poroszországban, Potzdam-kormánykerületben, a sz. 53° 12′ a h. 30° alatt. — 1636. sep. 24-én és okt. 4-én Baner svéd vezér a Hatzfeld alatti császáriakat itt megveri.

Wladimir Oroszországban, a hasonnevű kormányzóság fővárosa, a Kliasma bal partján, a sz. 56° 10′ a h. 58° 4′ alatt. — 1123-ban II. István királyunk e város ellen megy, mint Jaroszláv fejedelem szövetségese. — 1149. áug. 13-án a m. seregek a susdali fejedelem részéről itt vereséget szenvednek. 1248. feb. 7-én a tatárok rohammal beveszik. — N. Lajos királyunk Keistut lithván fejedelem seregét itt megveri, őt magát pedig elfogja az 1351. év tavaszán.

Wolga Europa legnagyobb folyója. — Oroszországban a tweri kormányzóság ny. részén egy kis tóból ered, folyása általán fölosztható keleti és délire. (Mozkvától é. ny. a Rigai-öböllel egyközű kör alatt ered.) Végre déli folyással a Kaspi-tengerbe szakad annak é. ny. részén; — déli ágának k. partján terjedt el az ősi m. haza. — 1236-ban IV. Béla királyunk a tatárok elvonulta után a régi magyarok fölkeresésére ide küldi Julián domonkos szerzetest több

társaival. Julián itt csakugyan magyarokra akadt. (Szalay László.)

Wolhinia kormányzóság Oroszországban. — É.-Grodno, Minsk, — k. Kiew, — d. Podolia-kormányzóság és ny. a Bug-folyó határolja. — 1354-ben, N. Lajos királyunk korában, a magyarok elfoglalják.

Worcester Angliában, a hasonnevű grófság fővárosa, a sz. 52° 15′ a h. 15° 30′ alatt. — 1651. sep. 13-án Cromvell Olivér II. Károly skót k. seregét itt meggyőzi.

Worms v. Hessen-Darmstadtban, a Rajna balpartján, a sz. 49° 37′ 48″ a h. 26° 1′ 43″ alatt. — 954-ben a magyarok I. Ottó n. cs. ellen küzdvén, a császár iránti ragaszkodása miatt e várost földulják; — már. 19-én a magyarok itt a németek adóját fogadják. Herold salzburgi érsek maga hozza az egyház gazdag ékszereit az ellenségnek, Konrád hg. pedig őket Lotharingiába vezeti. — 1076. ján. 23-án az itteni püspöki gyülés VII. Gergely pápát leteszi. — 1122. sep. 23-án concordatum II. Calixtus pápa és V. Henrik n. cs. közt. — 1192. máj. 24-én Erkölcsös Lipót osztr. hg. VI. Henrik császártól Steyerországot itt hűbérül nyeri. — 1495. ján. 4-én az itteni országgyülésen a fejedelmek monogrammjai eltöröltetnek s helyettök az aláírások hozatnak be; — jún. 21-én I. Miksa cs. Eberhárd würtenbergi grófot herczegi méltóságra emeli; — áug. 7-én országgyülés, melyen I. Miksa cs. a magán-harczizeneti jog eltörlésével az országos „örök békét“ biztosítja s a birodalmi kamara-bíróságokat fölállítja. — 1521. ján. 6-án az itteni országgyülésen Luther Márton

védelmezi tanait V. Károly n. cs. előtt. — 1541. ján. 14-én vitatkozás Melanchton és Dr. Eck közt. — 1545-ben gyülés a prot. vallás ügyében. — 1689. máj. 31-én Crequi fr. hg. parancsára fölperzseltetik. — 1721. júl. 9-én itt születik Götz János Miklós, kellemes n. lantos-költő. — 1743. sep. 13-án békeszerződés Austria, Anglia és Sardinia közt; — sep. 17-én szerződés, melyben Anglia, Sardinia és Magyarország közt már létezett támadási szövetség megujittatik. — 1792. okt. 4-én a francziák elfoglalják. — 1848. sep. 28-án köztársasági irányú fölkelés. — 1849. máj. 25-én a pfalzi szabad csapatok megszállják.

Wörth v. Weissenburgtól d. ny. a sz. 48° 51′ 30″ a h. 25° 25′ alatt. — 1870. áug. 6-án a pr. és fr. seregek közt ütközet.

Wurschen f. F.-Lausitzban. — 1813. máj. 21-én ütközet. (Különben l. Bautzen.)

Würtenberg királyság Schweiztól é. a sz. 47° 35′—49° 35′ 30″ a h. 25° 52′ 20″—28° 9′ 36″ közt. — 1599. ján. 24-én Austria lemond e tartomány fölötti fensőségéről. — 1806-ban lesz királyság. — 1817. ján. 30-án I. Vilmos sajtószabadságot enged. — 1818. ján. 1-én a jobbágyság eltöröltetik. — 1852. feb. 1-én a népegyletek föloszlatása elrendeltetik.

Würzburg v. Bajorországban, a Majna bal partján, a sz. 49° 47′ 39″ a h. 27° 35′ 47″ alatt. — 1121-ben béke V. Henrik n. cs. és a birodalmi nagyok közt. — 1609-ben a kath. liga gyülése. — Itt születik: 1683. már. 22-én Bellmont Fülöp Ferencz, tudós és 1796. feb. 17-én Siebold Ferencz, Japánország ter-

mészettudományi ismertetője; — áug. 3-án a franczíák a szövetségesek fölött, — sep. 3-án pedig a szövetségesek a franczíák fölött aratnak itt győzelmet. — 1810. nov. 27-én az ang. áruk megégettetnek. — 1813. okt. 26-án a szövetségesek előtt capitulál.

X.

Xanten v. Poroszországban, Mörs-kerületben, nem messze a Rajna bal partjától, a sz. 51° 39′ 45″ a h. 24° 7′ 7″ alatt. — 1014. dec. 12-én egyezkedés Brandenburg és Pfalz-Neuburg közt Jülich,- Cleve- és Bergre vonatkozó örkösödési jogot illetőleg.

Xeres de la Frontera v. Spanyolországban, Cadixtól é. k. a sz. 37° a h. 11° 45′ alatt. — 712. júl. 17. és 18-án Tarik az arabokkal Roderik ny. gót királyt itt meggyőzi. — 1145. máj. 26-án a mohavidák által elfoglaltatik.

Y.

Yeddo a japáni császárság megerősített városa, a sz. 36° 39′ a h. 157° 40′ alatt. — 1828. dec. 18— 1829. okt. 22-ig Siebold hires utazó és természetvizsgáló a japánok által itt fogva tartatik. — 1858. okt. 9-én szerződés Franciaország és Japán közt.

York Angliában, a hasonnevű grófság fővárosa, a sz. 53° 57′ 30″ a h. 16° 35′ 8″ alatt. — 211. feb. 4-én itt hal meg Severus r. cs. — 735-ben itt szüle-

tik Alcuin, a tanodák és zenészet nagy javítója Franczia-országban, N. Károly idejében. — 1066. sep. 25-én Harald ang. k. meggyőzi trónravágyó testvérét és szövetségesét, a norvégiai királyt. — 1069. sep. 22-én a dánok és angolok által rohammal bevétetik. — 1190. már. 16-án nagy zsidóüldözés. — 1461-ben Eduárd, ennek grófja, ang királylyá választatik. — 1572. jún. 5-én itt fejeztetik le Norfolk Tamás hg. Erzsébet ang. királynő parancsára, mert egy párt támogatásával Stuart Máriát nőül akarta venni. — Itt születik: 1733. már. 13-án Priestley József, hires vegyész és természettanár és 1755. júl. 5-én Flaxman János, hires ang. szobrász és rézmetsző.

Yorktown v. Éjszak-Amerikában, Virginia-egyesült-államban, a sz. 36° 50′ a h. 301° 20′ alatt. — 1781. okt. 19-én Washington, az éjszakamerikai seregek vezére, Cornwallis ang. vezért seregestől itt elfogja. Ez ütközet annyiban is nevezetes, hogy ez az éjszak-amerikai szabadságharcz záradéka.

Ysly v. Afrikában, Marokkóban, a hasonnevű fly. mellett. — 1844. áug. 14-én Bugeaud fr. vezér az Abdel-Kader vezérlete alatti marokkóiakat itt megyőzi.

Yverdun v. Schweizban, Wadt-cantonban, a 46° 46′ 43″ a h. 24° 18′ 21″ alatt. — 1805-ben ennek egy régi várában helyezi el Pestalocci hires nevelőintézetét.

Z.

Zágráb a hasonnevű vmegye s egész Horvátország fővárosa, a Száva bal partjától $^1/_2$ órányira, a bán székhelye, a sz. 45° 47′ 59″ a h. 33° 39′ 34″ alatt. — Árpád fejedelmünk korában a magyarok elfoglalják s földulják. — 1089-ben Sz. László királyunk püspökséget állít itt. — 1300-ban Robert Károly György brebiri gróffal Apuliából ide érkezvén, megkoronáztatik. — I. Mária királynőnk kormánylata elején Horváthy Pál, e város püspöke, a horvát lázadás részese. — 1383-ban a horvát pártosok közől (a kevesbbé vétkesek) néhányan itt nyakaztatnak le. — 1385-ben II. Kis Károly itt fogadja a horvát főurak hódolatát. — Püspöke, Erdődy Simon, János királyunk hive. — 1616. ápr. 22-én itt születik Zrinyi Miklós gr. horvát bán s hires m. költő. — 1685. feb. 14-én itt hal meg Sámbár Mátyás jezsuita, vallástudós, m. iró és térítő. — III. Károly királyunk báni táblát, Mária Terézia pedig bölcsészeti és jogi tanfolyamot állít itt. — 1797. már. 30-án Blaskovics András, jeles történet- és régiségbuvár, éjjel megöletik. — 1814. máj. 4-én itt születik Osegovics Metell, horvát követ a m. országgyülésen. — 1829. nov. 25-én itt hal meg Artner Teréz, jeles költőnő. — 1845. júl. 28-án véres összeütközés a magyar, horvát és illyr pártok közt. — 1849. sep. 10-én a birodalmi osztr. alkotmány itt kihirdettetik. — 1865. nov. 12-én a horvát tartományi gyülés megnyittatik. — 1868. sep. 24-én az itteni országgyülés nagy örömzaj közt

fogadja a Magyarországgal létrejött kiegyezési munkálatot.

Zagyva fly. Nógrád vm. ered, e vmegye k. határát képezi és Szolnoknál jobbról a Tiszába szakad. — A Zalán bolgár fejedelemhez menesztett második küldöttség az eddig terjedő részt kéri Árpád fejedelmünk számára.

Zalathna Erdélyben, régi bv. A.-Fehér vm. az Ompoly-viz mellett, a sz. 46° 6′ a h. 40° 55′ alatt. — 1848. okt. 23-án az oláhok földulják és fölégetik, mig végre az elkeseredett kevés nemzetőrség által a városból kiveretnek; — 24-én azonban az oláhok ismét hatalmokba ejtvén, ujra gyújtogatnak és dulnak. — 1849. máj. 26-án Beke m. ezredest az oláhok itt megtámadják, általa azonban visszaveretnek.

Zalavár l. **Szalavár.**

Zama v. Afrikában, Numidiában, a sz. 36° 10′ a h. 27° alatt. — Kr. e. 202. okt. 19-én Publ. Corn. Scipio („Africanus maior") r. hadvezér Hannibal carthagói vezért itt teljesen leveri.

Zamora Spanyolországban, a hasonnevü provincia fővárosa, Valladolidtól ny. d. ny. a sz. 42° 15′ a h. 14° 15′ alatt. — 901-ben N. Alfonz a sp. kalifa fölött fényes győzelmet viv itt ki. — 1072. okt. 5-én II. Sancho castiliai k. e város ostrománál orozva megöletik.

Zaporog kozák tartomány, a Dnieper-folyó torkolatánál é. ny. irányban. — 1772-ben Pugacseff főnökük az oroszok ellen föllázadván, általok leveretik.

Zara Dalmatia fővárosa, egy földnyelven, az Adriai-tenger partján, a sz. 44° 6′ 51″ a h. 32° 53′ 30″ alatt. — 1103-ban Kálmán m. k. magát itt Horvátország királyává koronáztatja. — 1115. jún. 30-án Falieri Ordelafo, velenczei doge, meggyőzvén itt a m. sereget, e várost elfoglalja. — 1116-ban a velenczei sereg II. István királysága alatt itt leveretik. — III. István alatt Velencze foglalja el. — 1180-ban III. Béla alatt visszapártol. — 1202. nov. 14-én Velencze a keresztes haddal 3 napi ostrom után elfoglalja; — még ugyanezen hóban Imre királyunk visszafoglalja Velenczétől. — 1217-ben a pénzszükében szenvedő II. Endre királyunk azért, hogy Velencze hajókon őt a szent földre szállítsa, neki átadja. — Ezután ismét visszakerül. — Mig azonban IV. Béla királyunk az ország visszaállításában fáradozott, 1243. jún. 2-án Velenczéhez pártol. — 1244-ben IV. Béla királyunk szerződésileg is átadja Velenczének. — 1311-ben Magyarországhoz pártol. — 1313-ban Velenczéhez visszapártol. — 1346. júl. 1-én Justiniani, velenczei vezér, a magyarokat e város ostromától visszavervén, őket az ostrom megszüntetésére kényszeríti. — 1347. dec. 12-én Velencze elfoglalja; — 1357. sep. 17-én a m. seregek elfoglalják. — 1358. feb. 18-án békekötés N. Lajos m. k. és Velencze közt, melynél fogva Lajosnak Istria és Dalmatia átengedtetik. — 1383. júl. 8-án összeesküvés Kis Károly nápolyi k. érdekében. — 1403. áug. 5-én Nápolyi László itt koronáztatik meg. — 1409. júl. 9-én Nápolyi László Velenczének 100 ezer zechinóért eladja. — Itt hal meg: 1626. nov. 20-án Mansfeld Ernő

gr. prot. vezér és 1840. dec. 27-én Baricz György, jeles mérnök és latin fordító.

Zara-Vecchia tengerparti v. Zárától d. a sz. 43° 56′ 19″ a h. 33° 6′ 18″ alatt. — Némelyek szerint nem Zárában, hanem itt koronáztatta volna magát Kálmán királyunk horvát királylyá.

Zay-Ugrócz f. Trencsény vm. a hegyentuli járásban, a sz. 48° 45′ a h. 36° alatt. — Ettől mintegy ½ órányira áll a még ma is meglehetős állapotban levő vár, melyben hajdan a templomosok laktak, ma pedig a Zay-család temetkezési helye.

Zboró mv. Sáros vm. a sz. 49° 22′ a h. 39° 2′ alatt két várkastélylyal, melyek egyike Rákóczy György kedves helye volt, bástyákkal kerítve, nagy udvarral, melyben 100 hársfa 2 sorban ültetve arról emlékezetes, hogy Rákóczy György minden levél irásánál e szavakat használta: „Datum Zboroviae sub centum tiliis.“ — A régi makoviczai vár, honnan a Rákóczyak előneve volt, egy magas erdős hegy tetején romokban hever. — 1676. júl. 8-án itt hal meg 31 éves korában I. Rákóczy Ferencz, erdélyi fejedelem. — 1684. okt. 14-én vára 7 napi ostrom után megadja magát Schultz cs. tábornoknak.

Zemplén mv. a hasonnevű vm. Pataktól d. k. a Bodrogh jobb partján, a sz. 48° 25′ a h. 39° 28′ 51″ alatt. — E v. felé menekül Laborcz ungvári kapitány s elfogatván, a róla elnevezett fly. mellett fölakasztatik. — Az 1622-iki nikolsburgi béke szerint a hasonnevű vm. Bethlen Gábor erdélyi fejedelemnek adatik át.

Zeng sz. k. v. Dalmatiában, Fiumétől d. ny. a

sz. 44° 59′ 37″ a h. 32° 33′ 28″ alatt. — 1385-ben itt száll partra II. Kis Károly. (Nápolyból jövén.) — I. Mária novigrádi fogságából kiszabadulván, ide jön és utját innen tovább Zágráb felé folytatja.

Zenta mv. Bács-Bodrog vm. a Tisza jobb partján, a sz. 45° 55′ a h. 37° 45′ alatt. — 1686. okt. 15-én Veterani cs. vezér 10.000 m. és n. fegyveressel számos török sereget közelében megver. — 1697. sep. 11-én Eugen savoyai hg. Musztafa zultán seregét itt megsemmisíti.

Zerin-vár Mura-közben, a sz. 46° 21′ a h. 34° 25′ alatt. — 1663. okt. 17-én közelében Zrinyi Péter a törököket megveri; — nov. 27-én Zrinyi Miklós megveri itt a tatár-török sereget. — 1664. júl. 7-én a törökök elfoglalván, földulják.

Zernyest f. Erdélyben, Brassó vidékén, a sz. 45° 33′ a h. 42° 58′ 10″ alatt. — 1690. áug. 21-én Tököly Imre itt Heister cs. tb. seregét megveri s magát Heistert elfogja.

Zilah mv. Közép-Szolnok vm. a Meszes-hegy tövénél, a sz. 47° 10′ a h. 40° 3′ alatt. — 1714-ben „Tyuk-ól“ nevü utczájában, Zoványi lelkész lakában, XII. Károly svéd k. egy éjen át szállva volt, midőn Törökországból haza sietett.

Zimony mv. Belgrádtól é. ny. a Duna jobb partján, a Száva és Dráva összefolyásánál, a sz. 44° 49′ 45″ a h. 38° 4′ 16″ alatt. — 1096-ban a keresztesek kirabolják. — 1152 körül Manuel görög cs. kezére kerül. — 1163-ban IV. István királyunk halála után m. kézre jut. — 1456-ban Hunyady János a török hajóhadat itt levervén, megnyitja a Belgrádba vezető

közlekedést a Dunán. — 1456. áug. 11-én itt hal meg Hunyady János. — 1521. júl. 29-én a törökök elfoglalják. — 1566. jún. 29-én itt fogadja II. Szuleimán zultán János Zsigmondot és biztosítja őt további kegyéről. — 1842. sep. 6-án ide menekül Obrenovics Mihály a Karagyorgyevics érdekében támadt zendülés elől. — 1848. már. 23-án a városi katonai hatóság megbuktatása. — 1849. máj. 6-án a szerbek itt függetlenül a patriarchától népgyülést tartanak, melyen kevés határozat hozatik, az is későbbi foganatosítás nélkül.

Zircz mv. Veszprém vm. a sz. 47° 15′ a h. 35° 32′ 30″ alatt. — A III. Béla királyunk által behozott cisterciek számára az itteni cisterci apátságot 1198-ban Imre királyunk alapítja. — 1756. dec. 8-án közelében, Esztergár faluban, születik Ányos Pál, kedélyes és kedvelt m. költő.

Znaim v. Morvaországban, Brünntől d. ny. a sz. 48° 51′ 24″ a h. 33° 42′ 54″ alatt. — 1437. dec. 9-én itt hal meg Zsigmond királyunk. — 1809. júl. 10. és 11-én ütközet a Marmont alatti francziák és a Károly fhg. alatti osztrákok közt; — júl. 12-én fegyverszünet Francziaország és Austria közt.

Znió-váralja mv. Turócz vm. a sz. 48° 58′ a h. 36° 28′ alatt. — Nem messze tőle a hasonnevű vár romjai láthatók. — 1241-ben IV. Béla királyunk a mongolok ellenében csatát vesztvén, általok eddig üldöztetik.

Zoblati l. **Budweis.**

Zoborhegy Nyitra vm. Nyitra-várostól é. ny. irányban $^1/_4$ órányira, a sz. 48° 22′ a h. 35° 45′ alatt. —

Nevét veszi Nyitra kapitányától, ki a honfoglalás idejében a magyarok által itt akasztatott föl. — Sz. István benczés apátságot alapít itt.

Zöld-fok Afrika ny. partján, a Zöldfok-szigetekkel szemben, a sz. 14° 30′ a h. 0° 30′ alatt. — 1450-ben a genuai születésü Noli Antal kormányzása mellett először csak eddig haladnak a portugálok. — Jelenleg port. birtok.

Zólyom vagy **Uj-Zólyom**, sz. k. v. a hasonnevü vm. a Besztercze-folyó torkolatánál a sz. 48° 35′ a h. 36° 46′ 20″ alatt. — IV. Béla királyunk kiváltságokkal adományozza meg. — 1382-ben N. Lajos királyunk a lgy. rendekkel itt tartott országgyülésen Zsigmondnak és (jegyesének) Mária leányának hüséget esküdtet. — A XVI. században a reformatio hivei itt már föltünnek. — 1620. máj. 31-én Bethlen Gábor itt II. Ferdinánd biztosai jelenlétében országgyülést tart; — júl. 14-én a szövetséges rendek az élethalálra föntartandó unióra esküsznek s a netán elpártolókra a számüzés büntetését határozzák; — áug. 25-én az itteni országgyülésen Thurzó Imre indítványára Bethlen Gábor erdélyi fejedelem Magyarország királyává koronáztatik; — nov. 14-én Bethlen Gábor a Pozsonyban elfoglalt koronát itt biztosságba helyezi; — dec. 10-én ez országgyülés határozatait II. Ferdinánd megsemmisíti. — 1678. okt. 10-én a kuruczok fr. segédhada a császáriaktól ostrommal elfoglalja. — 1793. dec. 4-én itt születik Ferencsik Samu, a „jolsvai próféta“ néven ismeretes m. természetbuvár.

Zombor mv. Zemplén vm. Tokajtól ny. a sz. 48°

9′ a h. 38° 57′ alatt. — Zumber, Lehel fia alapítja. — 1732-ben majd egészen elpusztul a belvillongások következtében.

Zorndorf f. Poroszországban, az Oderai-Frankfurt-kormánykerületben, a sz. 52° 40′ a h. 32° 20′ alatt. — 1758. áug. 26. és 27-én II. Frigyes pr. k. fényes győzelmet arat itt az oroszokon.

Zsarnócz mv. Bars vm. a sz. 48° 28′ a h. 36° 22′ 20″ alatt. — 1664-ben a vidéket pusztító törökök itt szétveretnek.

Zsibó mv. Közép-Szolnok vm. a sz. 47° 14′ a h. 40° 55′ alatt. — 1705. nov. 11-én II. Rákóczy Ferencz vezére Ilosvai Imre a császáriakat itt megveri. — 1848. nov. 1-én a föllázadt oláhokat a m. honvédség véres harczban megveri; — dec. 18-án Czecz honvéd ezredes megszállja; — dec. 19-én Mikes Kelemen és Czecz honvéd ezredesek és Kemény Farkas őrnagy az osztr.-oláh csapatokat itt meggyőzik. — 1849. áug. 25-én egy m. csapat itt fegyverét a császáriak előtt lerakni kényszerül.

Zsigárd f. Pozsony vm. a külső járásban, a Holt-Vág mellett, a sz. 48° 5′ a h. 35° 31′ alatt. — 1849. jún. 16-án itt Asboth m. vezér a császáriakat megveri s e helységből kiüzi, mire a császáriak Peredre vonulnak. A csatavesztett Pott, Herzinger cs. tb. parancsára, ujra Zsigárd ellen indul, s mig Herzinger Asboth seregének bal szárnyát visszanyomja, addig ő Zsigárdot elfoglalja; — júl. 19-én azonban Pott itt ujra keményen megveretik; — júl. 20-án Herzinger Asboth hadát itt megvervén, F.-Szelire szorítja. Asboth erre Pered ellen megy s Pottot, ki Herzingert Pered-

nél támogatta, Deákira kényszeríti vonulni; — júl. 21-én a magyarok három oldalról támadtatván meg Peredet elhagyni kényszerülnek. Erre Görgey Királyrév ellen megy s a császáriakat innen kiszorítja. Ez alatt az oroszok és osztrákok Leiningen m. vezért szorítják ki állomásából, s miután az ellenállás Farkasdnál sem sikerült, Görgey Aszódra s Farkasd-Negyedre, Leiningen pedig a Vág mögé indul. Ugyanezen időben szorittatik ki Klapka előcsapata Nyárasdról és A.-Istályról s Aszód és Apácza-Szakállosnál áll meg, hol esti 7 órakor megtámadtatván, addig még sem adja föl állomását, mig a többi csapatok a hidon át nem vonulnak.

Zsitva fly. Bars vm. ered s Komáromon alul Pathnál balról a Dunába szakad, torkolata a sz. 47° 43′ 40″ a h. 36° alatt. — 1606. nov. 11-én e fly. torkolatánál békekötés Rudolf királyunk és a törökök közt. — 1615. dec. 1-én II. Mátyás m. k. az 1606. nov. 11-én itt kötött békét a törökökkel megerősíti. Ugyszintén 1616. máj. 1-én is.

Zsolcza l. **Alsó-Zsolcza.**

Zsolna mv. Trencsény vm. a Vág bal partján, a sz. 49° 14′ a h. 36° 22′ alatt. — 1610. már. 28-án Thurzó György nádor az evang. hitfelekezet egyházi kormányának rendezése végett itt zsinatot tart. — 1849. ján. 2-án a császáriak megszállják.

Zülichau v. Poroszországban, az Oderai-Frankfurt-kerületben, a sz. 52° a h. 33° 20′ alatt. — 1722. dec. 1-én itt születik Dürrbach Anna Luiza, jeles n. költőnő. — 1759. júl. 23-án a Soltikoff alatti oroszok a Wedell alatti poroszok fölött fényes győzelmet vivnak.

Zülpich v. Poroszországban, Köln-kormánykerületben, a sz. 50° 40′ a h. 24° 20′ alatt. — 496-ban a Clodvig alatti frankok és a Siegebert alatti allemannok közt ütközet. — 612-ben Theodorik és fivére az Austrásiai II. Theodebert közt ütközet.

Zurawno v. Podoliában. — 1676. okt. 27-én béke Sobiesky János lgy. k. és Köprili Achmed nv. közt.

Zürich Schweizban, a hasonnevü canton fővárosa, a sz. 47° 22′ 31″ a h. 26° 12′ 47″ alatt. — 1336. júl. 7-én a polgárok fölkelése a patriciusok ellen. — 1350. feb. 23-án véréj; az aristokratia és demokratia véres küzdelme az utóbbiak előnyére. — 1519. ján. 1-én Zwingli Ulrik, mint vallásalapító hivatalába lép. — 1523. ján. 29-én Zwingli vallásvitája s a helvét vallás megalapítása. — 1565. dec. 15-én itt hal meg Gesner Konrád, nagy természetbuvár. — Itt születik: 1620. már. 10-én Hottinger János Henrik, jeles nyelvész s termékeny iró, — 1730. ápr. 1-én Gesner Salamon, költő, jeles rézmetsző és föstész, — 1741. nov. 15-én Lavater János Gáspár, nevelés- és élettani iró (Ugyanitt hal meg 1801. ján. 2-án.) — 1746. ján. 12-én Pestalocci, hires nevelő és 1787. feb. 13-án Orelli János Gáspár, nagyérdemü tudós az ó-irodalomban, hittudományi és történeti iró. Meghal ugyanitt 1849. ján. 6-án. — 1799. jún. 4. és 5-én a Károly fhg. alatti osztrákok és a Massena alatti francziák közt, — sep. 25-én a Massena alatti francziák és a Korcsakoff alatti oroszok közt ütközet, melyben az előbbiek győznek. — 1813. dec. 29-én a schweizi rendek itt uj szövetség-levelet irnak alá, melyben a régi nemesség és a városok befolyását

visszaállítják. — 1814. sep. 8-án a 19 schweizi canton uj szövetséget köt itt. — Itt hal meg: 1819. feb. 4-én Hottinger János Jakab, széptani és nyelvészeti iró és 1826. okt. 25-én Orelli János Konrád, jeles nyelvtudós és a régi irodalom fejtegetője. — 1833. ápr. 28-án uj egyeteme beszenteltetik. — Itt hal meg: 1836. dec. 26-án Nägeli György János, a nemesített schweizi népdal teremtője és 1851. áug. 11-én Oken Lőrincz, hires természettudós. — 1859. nov. 10-én béke Franczia-ország, Sardinia és Austria közt.

Zusmarshausen v. Bajorországban, Schwabenkerületben, Ágosta mellett, a sz. 48° 23′ 59″ a h. 28° 15′ 38″ alatt. — 1645. máj. 17-én Wrangel svéd és Turenne fr. vezér a kath. sereget itt leverik.

Zvornik v. Bosniában, a Drina-folyó mellett, a sz. 44° 21′ a h. 36° 55′ 10″ alatt. — 1464-ben I. Mátyás királyunk ostromolja; de a nemesség nyugtalansága miatt kényszerül az ostrommal fölhagyni. Ezután szervezi a világhirű „fekete sereget.“

Zweibrücken v. Bajorországban, Strassburgtól é. a sz. 49° 14′ 19″ a h. 25° 1′ 31″ alatt. — 1654-ben Károly Gusztáv, zweibrückeni gróf, svéd király lesz X. Károly név alatt. — 1816-ban e várost Bajorország kapja.

Zwickau v. Szászországban, a sz. 50° 43′ 10″ a h. 30° 9′ 25″ alatt. — A hitujítás korában a keresztségismétlők (anabaptisták) főhelye.

Toldalék.

Borny f. Moselle-kerületben (dep.) Metz közelében. — 1870. áug. 14-én a francziák és poroszok közt ütközet.

Carignan v. Ardennes-kerületben (dep.) Sedantól k. d. k. — 1870. áug. 31-én a fr. és pr. seregek közt ütközet.

Metz 1870. okt. 27-én Bazaine fr. tábornagy az ostromló pr. seregek előtt capitulál. (Különben l. az M-nél Metzet.)